İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

— TAM METİN —

Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri

İMAM HAFIZ İBN-İ KESÎR

5

KARINCA POLEN

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

Scanned with CamScanner

Bütün yayın hakları Karınca & Polen yayınlarına aittir.
İzinsiz olarak basılamaz ve elektronik ortama alınamaz.

Özgün Adı
Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm

Mütercim
Dr. Savaş Kocabaş

Tashih
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Kapak Tasarımı
Ehl-i Dizayn

Baskı
Milli Basımevi
Davutpaşa Cad. No: 83 Güven Sanayi. C - blok. No: 201-202
Zeytinburnu / İSTANBUL

Cilt
Sağlam Mücellit
Halkalı Cd. 1320 Sk. No:9/A
K. Çekmece / İSTANBUL Tel: 0212 693 19 33

ISBN
978-605-5546-08-3 (Tk)
978-605-4492-16-9 (5.c)

Nisan 2022

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları "Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

İletişim:
Yakuplu merkez mah. 31. sk. No: 12A Beylikdüzü / İSTANBUL
0212 875 65 14 - 0532 356 4744

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

Scanned with CamScanner

تفسير
القرآن العظيم

[HADİSLERLE KURÂN-I KERÎM TEFSÎRİ]

İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

-Tam Metin-

İMAM HÂFIZ İBN-İ KESÎR

Tahkik:
Abdurrezzak el-Mehdi

Tercüme:
Dr. Savaş Kocabaş

5. Cilt

Scanned with CamScanner

BU CİLTTEKİ SÛRELER

A'RÂF SÛRESİ (4. Ciltten Devam) 7
ENFÂL SÛRESİ 213
TEVBE SÛRESİ 359
YUNUS SÛRESİ (1-36. Âyetler Arası) 585

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

A'RÂF SÛRESİ

[4. Ciltten Devam]

Büyüklenip Allah'ın Âyetlerini Kabul Etmeyenlerin Ahiretteki Hali:

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

40. Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar Cennete giremeyeceklerdir. Suçluları işte böyle cezalandırırız.

41. Onlar için Cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler vardır. İşte zâlimleri böyle cezalandırırız.

Tefsiri:

Yüce Allah *"onlara gök kapıları açılmayacak"* buyuruyor. Kimine göre mânâsı "Gök kapılarından onların hiçbir ameli ve duası yükselmeyecek"tir. Mücâhid ve Saîd b. Cübeyr böyle demişlerdir. Avfî ve Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivayet etmişlerdir. Bunu Süfyân-ı Sevrî de Leys'in Atâ'dan, onun da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivâyet etmiştir. Kimine göre ise mânâ "Ruhlarına göklerin kapıları açılmayacaktır" şeklindedir. Bunu Dahhâk İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiş. Süddî ve bir çok kişi de böyle demiştir.

Scanned with CamScanner

[3010] Bunu İmam Taberî'nin Berâ (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyet desteklemektedir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) günahkârın ruhunun kabzedilmesi ve göğe yükseltilmesinden bahsettikten sonra şöyle buyurdu: *"Onunla göğe doğru yükselirler. Yanından geçtikleri her melek topluluğunda onlar "Bu pis ruh kimin?" derler. Götürenler onun dünyadayken çağrıldığı en kötü isimlerini zikrederek "Filan" derler. Bu şekilde devam ettikten sonra nihayet göğe varırlar. Onun için kapısının açılması taleplerini bildirirler. Fakat ona açılmaz."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra şu âyeti okudu: *"onlara gök kapıları açılmayacak..."*[1] İmam Taberî bunu böyle rivâyet etmiştir. Bu Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin Minhal b. Amr'a kadar uzanan bir çok tarikten rivâyet ettikleri uzun bir hadisten bir bölümdür.

[3101] İmam Ahmed b. Hanbel bunun uzun bir rivâyetini zikretmiştir ki o şöyledir: Bize... Berâ b. Âzib'ten (radıyallâhu anh) şöyle rivâyet edildi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Ensar'dan bir adamın cenazesine gittik. Kabre ulaştığımızda kabrin kazılma işlemi tamamlanmamıştı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturdu, biz de etrafında başımızın üzerinde kuş varmış gibi (sessiz ve sükunet içinde) idik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elinde bir çöp vardı ve onunla yeri karıştırıp duruyordu. Sonra başını kaldırdı ve iki-üç defa *"Kabir azabından Allah'a sığının"* buyurdu. Sonra şöyle anlattı: *"Mü'min kul dünyadan ilişiği kesilip ahirete doğru gitmekte iken gökten yüzleri beyaz ve güneş gibi (parlak) melekler yanlarında Cennet kefenlerinden bir kefen, Cennet tabutlarından bir tabutla inerler ve onun göz mesafesi kadar uzağına otururlar. Sonra ölüm meleği gelir ve onun baş ucuna oturup ona "Ey temiz ve hoş nefis! Rabbinden (büyük) bir mağfiret ve hoşnutluğa çık." der. O da su damlasının su kabından akması gibi akarak çıkar. Melek de onu alır. Diğer melekler onun elinde bir göz kırpması kadar bile bırakmadan alırlar. Yanlarındaki kefene ve tabuta koyarlar. Ondan yeryüzünde bulunan en güzel misk kokusu çıkar. Alıp göğe doğru çıkarırlar. Onunla giderlerken her karşılaştıkları melek topluluğu "Bu hoş ve temiz ruh kimdir?" diye sorarlar. Onlar insanların dünyada onu çağırdıkları en güzel isimleri söyleyerek, "Filan oğlu filan" derler. Nihayet onu dünya semasına çıkarırlar. Orada onun için kapıyı açmalarını isterler. Kapı açılır. Bir sonraki göğe yakın olan melekler onun cenazesini alıp götürürler. Sonunda o nefsi yedinci göğe çıkarırlar.*

1 Hasendir. Taberî (14620) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır. Hadisin tarikleri ve şahitleri vardır. Bir sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

Azîz ve Celîl olan Allah "Kulumun kitabını İlliyyin'de yazın, sonra onu yere indirin. Zira onları oradan yarattım, oraya döndürdüm ve tekrar oradan diriltеceğim." buyurur. Böylece ruhu dünyaya geri gönderilir. Derken iki melek yanına gelip otururlar ve ona "Rabbin kimdir?" derler, "Rabbim Allah'tır" der. "Dinin nedir?" derler, "Dinim İslam'dır" der. "Size gönderilen o adam kimdir?" derler, "Allah'ın elçisidir" der. "Nereden biliyorsun?" diye sorarlar. "Allah'ın kitabını okudum ve inandım, tasdik ettim." der. Bunun üzerine gökten bir ses "Kulum doğru söyledi. Onun yerini Cennet'ten döşeyin, elbiselerini Cennet'ten giydirin, onun için Cennet'e giden bir kapı açın." der. Böyle yapılınca ona (sürekli olarak) Cennet'in bir miktar esintisinden ve kokusundan gelir. Ona kabrinde göz mesafesi kadar bir kapı açılır. Güzel yüzlü, güzel elbiseli ve hoş kokulu bir adam gelir ve "Seni sevindirecek nimetler için sana müüdeler olsun. Bu sana vaad olunan gündür" der. Ölen kişi "Sen kimsin? Yüzün güzellik getiren bir yüz" der. O da "Ben senin sâlih amelinim" der. Ölmüş kişi: "Rabbim, kıyâmeti kopar da aileme ve malıma döneyim." der."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: *"Kafir kul da dünyadan ilişiği kesilip ahirete doğru gideceği zaman gökten yüzleri siyah, yanlarında palaslar olan melekler gelip onun görme mesafesi uzaklığına otururlar. Sonra ölüm meleği gelir ve onun baş ucuna oturup ona "Ey pis nefis! Rabb'inin (büyük) bir öfke ve gazabına çık." der. Bunun üzerine rûh cesedinde dağılır. Ölüm meleği onu şişin ıslanmış yünden çıkarılışı gibi çıkarıp alır. Ruhunu çıkardıktan sonra melekler onu ölüm meleğinin elinde bir göz açıp kapaması kadar dahi bırakmayıp o palaslara koyarlar. Ondan yeryüzünde çıkan en iğrenç bir leş kokusu yayılır. Melekler onu alıp göğe doğru çıkarlar. Geçtikleri her melek topluluğunda melekler mutlaka "Bu pis ruh kimdir?" diye sorarlar. Onlar da dünyadayken çağrıldığı en kötü isimlerini zikrederek "Filan oğlu filan" derler. Sonunda dünya semasına ulaşırlar. Ona kapının açılmasını isterler, fakat açılmaz."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra *"İşte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar Cennet'e giremeyeceklerdir."* âyetini okudu ve şöyle dedi: *"Allah Teâlâ "Onun kitabının yerin altındaki Siccin kitabına yazın" der. Sonra onun ruhu yeryüzüne fırlatılır."*

Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra *"Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanîfleri (O'nun birliğini tanıyan Mü'minler olun). Kim Allah'a ortak*

Scanned with CamScanner

koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir." (Hac, 31) âyetini okudu. Sonra şöyle devam etti: *"Ruhu bedenine tekrar gönderilir. Yanına iki melek gelerek "Rabbin kimdir?" diye sorarlar, "Hâh, hâh. Bilmiyorum" der. "Dinin nedir?" derler, "Hâh, hâh. Bilmiyorum." der. "Size gönderilen bu adam kimdir?" derler, "Hâh, hâh. Bilmiyorum" der. Bunun üzerine semadan bir ses şöyle der: "Yalan söyledi. Onun yerini Cehennem'den döşeyin ve ona Cehennem'e giden bir kapı açın" der. Ona Cehennem'in sıcaklığı ve sıcak rüzgarı gelir. Kabri öyle daraltılır ki kaburgaları darmadağın olur. Yanına yüzü çirkin, elbisesi kötü ve kokusu iğrenç bir adam gelerek "Seni üzecek akibet için müüdeler olsun sana! Bu senin tehdit edildiğin yerdir." der. Ölü "Sen kimsin; zira yüzün kötülük getiren bir yüzdür." der. O da "Senin kötü amellerin" diye cevap verir. Bunun üzerine ölü: "Rabbim, kıyâmeti koparma!" der."*[2]

[3102] İmam Ahmed b. Hanbel'in biraz farklı bir kanalla Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh)'tan yaptığı ve "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Ensar'dan bir adamın cenazesine gittik." ile başlayan hadisin bir yerinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ruhu çıkınca gökle yer arasındaki bütün melekler, gökteki tüm melekler onun (cenaze) namazını kılarlar. Ona göklerin kapısı açılır. Her kapıdaki melekler ruhunun kendilerinin bulunduğu taraftan yükselmesi için Allah'a dua ederler."* Hadisin sonunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Sonra (diğer kötü kişiye) kör, sağır ve dilsiz biri verilir. Elinde öyle bir tokmak vardır ki onunla dağa vursa onu tuz buz yapardı. O tokmayla adama öyle vurur ki onu tuz buz yapar. Sonra Allah (c.c) onu önceki haline getirir. Elinde tokmak olan ona öyle bir vuruş daha yapar. O öyle bir çığlık atar ki insanlar ve cinler dışında her şey onu işitir."* Berâ der ki: Sonra ona Cehennem'den bir kapı açılır ve yeri de Cehennem ateşinden döşetilir.[3]

---

2 Hasendir. İmam Ahmed b. Hanbel (4/287, 288, Ebû Dâvûd (4753), Acurri, eş-Şeria'da (878), Beyhakî, İsbatu Azabi'l-kabr'da (s. 20 -27) ve Hâkim (1/37- 40) rivâyet etmiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. İbn Kayyim, Tehzîbu Sünen-i Ebî Dâvûd'da (4/337) sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca Buhârî ve Müslim'in şartlarına haiz başka hadisler de bunun sahih olduğunun delilidir.

3 Ahmed b. Hanbel, 4/295- 296. Râvîlerinden Yûnus b. Habbab hata eden saduk biri olsa da hadis mütâbaa edilmiştir. Dolayısıyla hadis kuvvetlidir.

Scanned with CamScanner

[3103] İmam Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Mâce ve Taberî'nin -ki metin onun rivâyetindekidir- Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Melekler ölünün yanına gelirler. Sâlih biriyse "Ey temiz bedendeki huzura ermiş nefis! Övülmüş olarak bedenden çık. Seni rahatlık, hoş koku ve sana kızgın olmayan bir Rabb'le müjdeleriz." derler. Bunu göğe yükseltilirken derler. Onun için kapıların açılması talebinde bulunurlar. "Bu kimdir?" diye sorulur. Götürenler, "Filandır." derler. "Hoş geldin ey temiz bedende bulunmuş olan temiz nefis! Seni rahatlık, hoş koku ve sana kızgın olmayan bir Rabb'le müjdeleriz." Derler. Allah'ın (c.c) bulunduğu semaya ulaşıncaya kadar ona böyle denir. Adam kötü biriyse ona "Ey pis bedende bulunan pis nefis! Yerilmiş olarak çık. Sana kaynar su, irin ve ona benzer başka azapları müüdeleriz" derler. Ruh bedenden çıkana kadar böyle söyleyip dururlar. Sonra alıp göğe götürülür. Onun için izin istenince "Bu kimdir?" derler. Melekler "Filandır" deyince oradaki melekler "Pis bedende bulunan pis nefis! Sen hoş gelmedin. Yerilmiş olarak geri dön. Çünkü sana gök kapıları açılmayacak" derler. Bunun üzerine yer ile gök arasında bırakılır ve kabre geri döner."*[4]

İbn Cüreyc *"onlara gök kapıları açılmayacak"* buyruğu hakkında: Onların amelleri için de ruhları için de açılmayacak, demiştir ki bu konuyla ilgili iki farklı görüşü bir araya toplayan bir görüştür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar Cennet'e giremeyeceklerdir." Cumhûr "الجَمَل"i böyle "el-cemel" diye okumuş ve deve ile tefsir etmişlerdir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh): O dişi devenin yavrusudur, demiştir. Başka bir rivâyette: Dişi devenin kocasıdır, demiştir. Hasan-ı Basrî âyeti, "deve iğne deliğine girinceye kadar" diye tefsir etmiştir. Ebû Âliye ve Dahhâk da böyle demişlerdir. Ali b. Ebî Talha ile -Avfî'nin rivâyetine göre- İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da böyle demişlerdir. Mücâhid ve -İkrime'nin rivâyetine göre- İbn Abbâs (radıyallâhu anh) âyeti "الجُمَّل" şeklinde okumuşlardır. O durumda mana "kalın ip iğnenin deliğe girinceye kadar"dır. Bu Saîd b. Cübeyr'in tercihidir. Başka bir rivâyete göre o bunu "Gemi halatları" diye tefsir etmiştir.

"Onlar için Cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler vardır." Muhammed b. Ka'b bunu, "Altlarında döşekler, üstlerine de örtüler vardır"

4 Ahmed b. Hanbel, 2/364; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11442; İbn Mâce, 4262; Taberî, 14621. Hadis hasendir. Konuyla ilgili başka hadisler de vardır.

Scanned with CamScanner

diye tefsir etmiştir. Dahhâk b. Müzahim ile Süddî de böyle demişlerdir. *"İşte zâlimleri böyle cezalandırırız."*

Sâlih Mü'minlerin Ahiretteki Durumları:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

42. İnanıp da iyi işler yapanlara gelince -ki hiç kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz- işte onlar Cennet ehlidir. Orada ebedî kalacaklar.

43. Onların altlarından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: "Bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun, Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakîkaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler." Onlara: "İşte size Cennet; yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız" diye seslenilir.

Tefsiri:

Allah Teâlâ bedbaht-kötü kullarının halini anlattıktan sonra bahtiyar-iyi kullarından bahsederek şöyle buyuruyor: *"İnanıp da iyi işler yapanlara gelince"* yani, Allah'ın âyetlerlerini inkar eden ve onlara karşı büyüklenenlerin aksine kalpleri iman etmiş olan ve azalarıyla sâlih ameller işleyenler ise *"ki hiç kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz. İşte onlar, Cennet ehlidir. Orada ebedî kalacaklar. Kalplerinde kinden"* yani haset ve nefretten *"ne varsa hepsini çıkarıp atarız."*

[3104] Nitekim İmam Buhârî'nin Sahih'inde Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Mü'minler Cehennem'den kurtulduktan sonra Cennet ile Cehennem arasında bir köprü üzerinde bekletilirler. Dünyada aralarında meydana*

Scanned with CamScanner

gelmiş haksızlıkların kısası yapılır. Nihayet temizlenip arınınca Cennet'e girmelerine izin verilir. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, onlardan her biri Cennet'teki evini dünyadaki evinden daha kolay bulur."[5]

Süddî *"kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız."* buyruğu hakkında şöyle der: Cennet halkı Cennet'e götürülür. Oraya ulaştıklarında kapıda, gövdesinde iki su kaynağı bulunan bir ağaç görürler. Bunların birinden içince kalplerinden kin sökülüp atılır. Bu "tahur şarap"tır. Diğerinden yıkanınca üzerlerine Cennetin güzelliği sirayet eder. Ondan sonra hiç perişan-dağınık ve rengi solgun olmazlar. Allah'ın izniyle, *"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük Cennete sevk edilir."* (Zümer, 73) âyetinin tefsirinde geleceği gibi Ebû İshâk da Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan buna benzer bir söz rivâyet etmiştir. Ancak Allah'a güvenir ve ancak O'na dayanırız.

Katâde der ki: Hz. Ali (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Vallahi benim, Osman, Talha ve Zübeyr'in, Allah'ın (c.c) haklarında *"kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız."* buyurduğu kimselerden olmamızı umuyorum." Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir. Abdurrezzak, Hasan-ı Basrî'den şöyle rivâyet etmiştir; Hz. Ali (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Vallahi *"kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız."* âyeti bizim hakkımızda, Bedir ehli hakkında nazil oldu.

[3105] Nesâî ve İbn Merdûyeh -ki metin onun rivâyetindekidir- Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: *"Cennet halkının hepsi Cehennem'deki yerini görür ve "Allah beni hidayete erdirmeseydi" der ve bu onun için şükür sebebi olur. Cehennem halkından her biri de Cennet'teki yerini görür ve "Keşke Allah beni hidayet etseydi" der ve bu onun için pişmanlık sebebi olur."*[6] O yüzden Cehennemliklerin Cennet'teki yerlerine yerleştirilince kendilerine *"İşte size Cennet; yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız." diye seslenilir."* Yani, bu rahmet size amelleriniz sebebiyle ulaştı ve amellerinize göre sizlere belirlenmiş yurtlarınıza yerleştiniz.

[3106] Sahih-i Buhârî'de geçen şu hadisten dolayı âyete bu mânâyı vermek gerekmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bilin ki, sizden*

5 Buhârî, 2440; Hâkim, 2/354; Ebû Ya'lâ, 1186; İbn Hibbân, 7434; Beğavî, et-Tefsir, 921.

6 Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (11454) hasen bir senetle rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

kimseyi Cennet'e ameli sokmayacak" buyurdu. "Seni de mi amelin sokmayacak ya Rasûlallah?" denilince, *"Allah, katından büyük bir merhamet ve lütfa boğmadıkça beni de (amelim sokmayacak)"* buyurdu.[7]

Cennet, Cehennem ve A'râf Halkı:

وَنَادَىٰٓ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾

44. Cennet ehli, Cehennem ehline: "Biz Rabbimizin bize vaad ettiğini gerçek bulduk, size de Rabbinizin size vaad ettiğini geçek buldunuz mu?" diye seslenir. "Evet!" derler. Ve aralarından bir tellâl, "Allah'ın laneti zâlimlerin üzerine olsun!" diye bağırır.

45. Onlar, Allah yolundan alıkoyan ve o yolun eğri olmasını isteyen zâlimlerdir. Onlar âhireti de inkâr edenlerdir.

Tefsiri:

Yüce Allah yerlerine yerleştiklerinde Cennet halkının Cehennem halkını azarlayarak ve yererek şöyle diyeceklerini haber veriyor: *"Biz Rabbimizin bize vaad ettiğini gerçek bulduk."* Âyetteki "أنْ" edatı mahzuf bir kelimenin tefsircisidir. "قدْ" ise kesinlik ifade etmektedir. *"Siz de Rabbinizin size vaad ettiğini gerçek buldunuz mu?"* Nitekim yüce Allah Sâffât Sûresinde kafir bir arkadaşı olan birini şöyle anlatmaktadır: *"İşte o zaman konuşan baktı, arkadaşını Cehennemin ortasında gördü. "Yemin ederim ki, sen az daha beni de helâk edecektin. Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi ben de (Cehenneme) getirilenlerden olurdum." dedi. "Birinci ölümümüz hariç, bir daha biz ölmeyecek ve bir daha azap görmeyecek değil miyiz (diyordun öyle mi?)."* (Sâffât, 55-59) Burada (son cümlede) arkadaşının dünyada söylediği bu sözü redde-

7 Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet: Buhârî, 5673; Müslim, 2816; Ahmed b. Hanbel, 2/264, 524; İbn Hibbân, 347.
Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet: Buhârî, 6464; Müslim, 2818.
Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivâyet: Müslim, 2817; Ahmed b. Hanbel, 3/337.

Scanned with CamScanner

diyor, sonunda vardığı azap ve cezadan dolayı onu ayıplıyor ve suçluyor. Aynı şekilde onları melekler de yerecek ve şöyle diyecekler: *"İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!" denilir. "Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz? Girin oraya, sabretseniz de sabretmeseniz de artık sizin için birdir. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız."* (Tûr, 14-16)

[3107] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Bedir günü ölenleri yererek şöyle seslenmişti: *"Ey Hişam oğlu Ebû Cehil, ey Utbe b. Rebîa, ey Şeybe b. Rebîa... -*bu şekilde adlarını zikretti- *Rabbinizin size vaad ettiğini hak buldunuz mu? Zira ben Rabbimin bana vaad ettiğini hak olarak buldum."* Hz. Ömer (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Artık leş olmuş bir topluluğa mı sesleniyorsun?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, siz beni onlardan daha iyi işitmiyorsunuz. Fakat onlar cevap veremiyorlar."* buyurdu.[8]

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Ve aralarından bir tellâl, "Allah'ın laneti zâlimlerin üzerine olsun!"* yani üzerlerinde daima lanet olsun. *"diye bağırır."* Yani, bir duyurucu böyle bir duyuru yapar ve bir münadi böyle seslenir.

"Onlar, Allah yolundan alıkoyan ve o yolun eğri olmasını isteyen zâlimlerdir." Yani, insanları Allah'ın (c.c) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yoluna, şeriatına ve Peygamberlerin getirdiklerine uymaktan alıkoyan, hiç kimse uymasın diye yolun doğru değil eğri olmasını isteyen zalimlerdir. *"Onlar âhireti de inkâr edenlerdir."* Yani, onlar âhiret yurdunda Allah'la buluşmaya inanmaz ve tasdik etmezler, bilakis onu inkar eder ve yalanlarlar. O yüzden kendilerinden sadır olan çirkin hiçbir söz ve hareketi önemsemezler. Çünkü hesaba çekilmekten de azap görmekten de korkmazlar. Dolayısıyla onlar hareket ve söz bakımından insanların en kötüleridirler.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ۚ وَنَادَوْا
أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾
وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ ۙ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ
الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۚ ﴿٤٧﴾

8 Müslim, 2784; İbn Hibbân, 6498.

Scanned with CamScanner

46. İki taraf arasında bir sûr ve A'râf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır. Bunlar henüz Cennet'e giremedikleri halde girmeyi umarak, Cennet ehline: "Selâm size!" diye seslenirler.

47. Gözleri Cehennem ehli tarafına döndürülünce de: Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler.

Tefsiri:

Allah Teâlâ Cennet halkının Cehennem halkıyla konuşmasını anlattıktan sonra Cennet halkı ile Cehennem halkı arasında bir perde olduğuna dikkat çekiyor ki o Cehennem halkının Cennet'e ulaşmasını önleyici bir engeldir. İmam Taberî der ki: Bu, Allah'ın (c.c) *"Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir."* (Hadîd, 13) buyruğunda ifade ettiği surdur. Burası, hakkında Allah'ın (c.c) *"İki taraf arasında bir sûr (engel) ve A'râf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır."* buyurduğu "A'râf"tır. İmam Taberî daha sonra Süddî'ye kadar ulaşan bir senediyle onun *"İki taraf arasında bir sûr (engel) vardır"* âyeti hakkında: O sur'dur, A'râf'tır, dediğini rivâyet etmiştir. Mücâhid: A'râf Cennet ile Cehennem arasındaki engeldir, kapısı olan bir sur'dur, demiştir. İmam Taberî der ki: "A'râf" kelimesi "Urf" kelimesinin çoğuludur. Araplar yerden yüksek her şeye "Urf" derler. Horozun ibiğine de çıkıntılı olduğu için "urf" adı verilmiştir.

Bize.. Ubeydullah b. Ebû Yezîd'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittiğini rivâyet etmiştir: "A'râf yüksek olan şeye denir." Mücâhid, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: A'râf horozun ibiği gibi bir surdur, diye rivâyet etmiştir. Başka bir rivâyete göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "O Cennet ile Cehennem arasında bir surdur" demiştir. Dahhâk ve bir çok tefsirci de böyle demişlerdir. Süddî: Buraya "A'râf" denilmesi oradakilerin insanları tanımasından dolayıdır (ma'rife bilmek demektir). A'râf ehlinin kimler olduğuna dair tefsircilerin farklı görüşleri vardır. Hepsi birbirine yakın olup sonuçta bir mânâya döner ki ona göre "A'râf ehli sevapları ve günahları eşit olan kimseler"dir. Huzeyfe, İbn Abbâs ve İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan, selef ve haleften bir çok kişi (Allah hepsine merhamet etsin) bunu bizzat ifade etmişlerdir.

[3108] Hâfız İbn Merdûyeh de Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sevaplarıyla günahları bir-

Scanned with CamScanner

birine eşit olan kimse soruldu. *"Onlar A'râf halkıdır. Cennet'e girmemişlerdir fakat girmeyi ummaktadırlar."* buyurdu.[9] Hadis bu tarikle gariptir.

[3109] İbn Merdûyeh başka bir tarikle Müzeyne'li bir adamdan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e A'râf halkı soruldu. *"Onlar babalarının izni olmadan, onlara isyan ederek cihada çıkıp Allah yolunda öldürülenlerdir."* buyurdu.[10]

[3110] Said b. Mansur, Ebû Ma'şer'den... o da Abdurrahman el-Müzeni'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e A'râf halkının kim oldukları soruldu. *"Onlar babalarına karşı gelerek (cihada çıkan ve) Allah yolunda öldürülenlerdir. Cennet'e girmelerini engelleyen babalarına isyanları, Cehennem'e girmelerini engelleyen ise Allah yolunda öldürülmeleridir."* buyurdu.[11] Bunu İbn Merdûyeh, Taberî ve İbn Ebî Hâtim de Ebû Ma'şer'e kadar ulaşan ve gerisi aynı olan bir çok senetle rivayet etmişlerdir. İbn Mâce de İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivayet etmiştir.[12] Bu merfû rivâyetlerin sıhhatini Allah daha iyi bilir. Ama bu söz en azından mevkuftur ve o da zikredilen mânâya delalet etmektedir.

---

9 Senedi zayıftır. Râvîlerden Ebû İbad meçhuldür. Abdullah b. Muhammed b. Ukayl'ı Yahyâ b. Maîn ve başkaları zayıf görmüşlerdir. suyûtî ed-Durru'l-Mensur'da (3/162) bunu Ebû Şeyh ile İbn Asâkir'e isnad etmiştir. Sonraki hadise bakınız.

10 Senedi zayıftır. Senetteki Saîd b. Seleme hakkında Nesâî: Zayıf bir hocadır, demiştir. Ebû Hâtim: Onu Yahyâ b. Maîn'e sordum, tanımadı, demiştir. İbn Hibbân ise onu sikalar arasında zikretmiştir. Hadisin bir illeti daha var; İbn Münkedir'in rivâyet ettiği şahıs meçhuldür, adını da söylememiştir. Sonraki hadise bk.

11 Taberî, 14713, Beyhakî, el-Ba's'ta (112), Mecmeu'z-Zevâid'de (11014) ifade edildiği gibi Taberânî rivayet etmişlerdir. Bu söz İbn Mes'ud, İbn Abbâs, Abdullah b. Haris, Dahhâk, Mücâhid, Saîd b. Cübeyr ve seleften başka zatlardan onların sözleri olarak rivayet edilmiştir. Bunun Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olmaktan çok sahabe ve tabiinden bazılarının sözü olma ihtimali daha kuvvetlidir. Merfû rivâyetlerde ise kabul edilebilecek bir şey yoktur. Nitekim İbn Kesir de onu tercih etmiştir.

12 Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) rivâyeti daha önce geçti. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan ise merfû değil sadece mevkûf olarak rivâyet vardır. Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a merfû olarak isnad edeni görmedim.

Tenbih: İbn Kesir bunu İbn Mâce'nin rivâyet ettiğini söylemiştir. Fakat onu Sünen'inde bulamadım. Ne suyûtî ed-Durru'l-Mensur'da (3/162, 163) ne de başkası ona isnad etmemiştir. Zaten onda bulunsaydı Heysemî Mecmeu'z-Zevâid'de zikretmezdi.

Scanned with CamScanner

Taberî, Şa'bî'den şöyle rivâyet eder: Huzeyfe (radıyallâhu anh)'a A'râf halkı sorulduğunda şöyle dedi: "Onlar sevaplarıyla günahları eşit olan, günahları Cennet'e girmekten alıkoyan, sevapları Cehennem'e girmekten engelleyen kimselerdir. Allah'ın (c.c) haklarında hükmünü vermesi için orada bir sur üzerinde durdurulurlar." İmam Taberî bunu başka bir tarikten daha uzun şekilde de rivâyet etmiştir ki ona göre Şa'bî şöyle anlatır: Abdulhamid b. Abdurrahman, yanında Kureyşlilerin kölesi Ebû Zinad Abdullah b. Zekvan olduğu halde bana gönderilmişti. Birden daha önce konuşmamış bir şekilde A'râf ehli hakkında konuşmaya başladılar. Onlara "İsterseniz size Huzeyfe'nin anlattıklarını aktarabilirim." dedim. "Tamam, söyle" dediler. Dedim ki: Huzeyfe A'râf halkından bahsederek şöyle dedi: Onlar sevapları kendilerini Cehennem'den kurtaran; ancak günahları Cennet'e girmelerini engelleyen kimselerdir. Gözleri Cehennem halkına doğru çevrildiğinde *"Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler."* Onlar bu halde iken Rabbin onlara görünür ve "Gidin ve Cennet'e girin. Ben sizleri bağışladım." buyurur.

Abdullah b. Mübârek, Ebû Bekir Hüzeli'den Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Kıyâmet gününde insanların hesapları görülür. Sevapları günahlarından sadece bir fazla olan Cennet'e, günahları sevaplarından fazla olan ise Cehennem'e girer. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) daha sonra *"O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, âyetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır."* (A'râf, 8-9) âyetlerini okudu. Sonra şöyle dedi: Tartının bazen bir buğday tanesi kadar hafif, bazen bir buğday tanesi kadar ağır geldiği olur. Kimin sevapları ile günahları eşitse o da A'râf ehlindendir. Bunlar Sırat köprüsü üzerinde durdurulurlar. Sonra Cennet halkını da Cehennem halkını da bilirler. Cennet halkına baktıklarında "Size selam olsun" diye selam verirler. Gözlerini sollarına çevirdiklerinde Cehennem halkını görür ve *"Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!"* derler. Onların yurtlarında olmaktan Allah'a sığınırlar. Sevapları ağır basanlara bir ışık verilir. Önlerinde ve sağlarında olan bu ışıkla yürürler. O gün erkek ve kadın her kula bir ışık verilir. Ancak Sırat'a geldiklerinde Allah (c.c) her münâfık erkekle münâfık kadının nurunu ondan alır. Cennet halkı münâfıkların karşılaştıkları bu durumu görünce *"Ey Rabbimiz! Nûrumuzu bizim için tamamla..."* (Tahrîm, 8)

Scanned with CamScanner

derler. A'râf halkının ise önlerindeki ışık kalır ve onlardan alınmaz. Yüce Allah orada *"Bunlar henüz Cennet'e giremedikleri halde girmeyi umarak"* buyurmuştur. Cennete girme umutlarının olması onların Cennete girmesi demektir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) der ki: Kul bir iyilik işlediğinde ona 10 sevap yazılır, bir kötülük işlediğinde ise sadece bir günah yazılır. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) daha sonra şöyle der: "Bir'leri on'larına yenilen helâk oldu." Bunu Taberî rivâyet etmiştir. İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: A'râf Cennet ile Cehennem arasındaki surdur ve A'râf halkı buradadırlar. Allah (c.c) onları affetmeye karar verdiğinde onlar "hayat nehri" denilen bir nehre götürürler. Renkleri düzelsin diye iki kıyısında inciyle kaplı altın kamışlar bulunan ve toprağı misk olan bu nehre atılırlar. Boğazlarında beyaz bir ben olur ve bununla bilinirler. Renkleri düzelince Yüce Rahmân onlara "Dilediğinizi temenni edin." buyurur. Onlar da temennilerde bulunurlar. Bitince Allah (c.c) "Size temenni ettiğiniz şeyler ve onların yetmiş katı vardır." buyurur. Cennet'e onunla tanındıkları bu beyaz benle girerler. Onlara "Cennet halkının fakirleri" adı verilir. Bunu İbn Ebî Hâtim de babasından, o Yahyâ b. Muğîre'den, o da İmam Taberî'den aynı senetle rivâyet etmiştir. Bunu Süfyân-ı Sevrî, Mücâhid'in Abdullah b. Haris'ten nakliyle, onun sözü olarak rivâyet etmiş olup bu daha sahihtir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu söz Mücâhid, Dahhâk ve daha başkalarından da rivayet edilmiştir.

[3111] Süneyd b. Dâvûd... Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e A'râf halkı sorulunca şöyle buyurdu: *"Onlar haklarında en son hüküm verilecek kimselerdir. Alemlerin Rabb'i kullar arasında hükmünü bitirince onlara 'Sizi sevaplarınız Cehennem'den çıkardı, fakat Cennet'e giremediniz. Öyleyse siz benim azatlılarımsınız. Cennet'te dilediğiniz yere gidin.' buyuracak."*[13] Bu senedi hasen olan mürsel bir rivâyettir.

A'râf ehlinin zina çocukları olduğunu söyleyenler de olmuştur ki bunu İmam Kurtubî nakletmiştir.

[3112] Hâfız İbn Asâkir de Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklemiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cinlerin Mü'minlerine mükafat ve ceza vardır."* buyurdu. Biz onların mükafatlarını ve Mü'minlerini

13 Taberî (14723) Ebû Zür'a b. Amr'dan mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

sorduk. *"Onlar A'râf üzerindedirler. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetiyle birlikte Cennet'te değildirler."* buyurdu. "A'râf nedir?" diye sorduk. *"Cennet'in bahçeleridir. Orada nehirler akar, ağaçlar ve meyveler biter."* buyurdu.[14] Bunu İmam Beyhakî de rivâyet etmiştir.

Süfyân-ı Sevrî, Huseyf'ten, Mücâhid'in şöyle dediğini rivâyet eder: A'râf halkı salih, fakih ve alim kimselerdir. İmam Taberî, senediyle Ebû Miclez'in *"İki taraf arasında bir sûr ve A'râf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır."* buyruğu hakkında: Onlar Cennet halkıyla Cehennem halkını bilen bir melek topluluğudur, dediğini nakleder. Ebû Miclez devamla şöyle demiştir: *"Bunlar henüz Cennete giremedikleri halde girmeyi umarak, Cennet ehline: "Selâm size!" diye seslenirler. Gözleri Cehennem ehli tarafına döndürülünce de: Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler. (Yine) A'râf ehli simalarından tanıdıkları"* Cehennem'deki *"birtakım adamlara seslenerek derler ki: "Ne çokluğunuz ne de taslamakta olduğunuz büyüklük size hiçbir yarar sağlamadı. Allah'ın, kendilerini hiçbir rahmete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı? (ve Cennet ehline dönerek): 'Girin Cennete; artık size korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz' (derler)."* (A'râf, 49) Bunu Cennetlikler Cennet'e girdiklerinde söyleyecekler." Bunun Ebû Miclez'e kadar olan senedi sahihtir. Bu, tabiinden Ebû Miclez Lahık b. Humeyd'in garip (sıradışı) bir görüşüdür. Bağlamla da uyuşmamaktadır. Cumhûrun görüşü onun görüşüne tercih edilir. Zira âyet onların söylediklerine delalet etmektedir. Mücâhid'in: Onlar salih, alim ve fakih bir topluluktur, sözü de gariptir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Kurtubî A'râf ehli hakkında on iki görüş nakletmiştir ve bunlardan birine göre onlar şehitlerdir. Bir görüşe göre âhiretin dehşetlerinden kurtulan ve insanların durumlarını seyreden salih kimselerdir. Başka görüşe göre Peygamberler, bir görüşe göre de Meleklerdir.

"Herkesi simalarından tanırlar." ifadesi hakkında Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Onlar Cennet ehlini yüzlerinin be-

14 Beyhakî, el-Ba's'ta (117) rivâyet etmiştir. Senedindeki Velid b. Mûsâ ed-Dımeşki hakkında el-Mizan'da (9412) şöyle denilir: "Dârekutnî: Hadisleri münkerdir, dedi. Ebû Hâtim ise kuvvetli olduğunu söyledi. Başkaları "metruktur" dediler. Ukayli ve İbn Hibbân çok zayıf olduğunu söylediler." Râvîlerden Şeybe'nin ise biyografisini bulamadım. Rivâyet neredeyse uydurmadır.

Scanned with CamScanner

yazlığından, Cehennem ehlini yüzlerinin karalığından tanırlar. Dahhâk da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. Avfî ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah (c.c) onları A'râf'a, Cennet'te olacak ve Cehennem'de olacak kimseleri bilmeleri, Cehennem ehlini yüzlerinin karalığından tanıyıp zalim kimselerle birlikte eylememesi için Allah'a sığınmaları için koyar. O arada da Cennet halkına selam verirler. Oraya girmemişlerdir ve girmeyi ummaktadırlar. Allah'ın izniyle de gireceklerdir. Mücâhid, Dahhâk, Süddî, Hasan-ı Basrî ve Abdurrahman b. Zeyd de böyle demişlerdir. Ma'mer'in naklettiğine göre; Hasan-ı Basrî *"Bunlar henüz Cennet'e giremedikleri halde girmeyi umarak"* buyruğunu okudu ve "Vallahi Allah (c.c) bu ümidi onların kalbine onlar hakkında murat ettiği ikramdan dolayı koymuştur." dedi. Katâde der ki: Allah (c.c) onların makamını size umutları yoluyla haber vermiştir.

"Gözleri Cehennem ehli tarafına döndürülünce de: Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler." Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: A'râf'takiler Cehennem halkına bakıp tanıyınca *"Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!"* derler. Süddî der ki: A'râf'takilere Cehennem'e gitmeleri emredilen bir toplulukla birlikte emir verilince, *"Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!"* derler. İkrime der ki: Yüzleri Cehennem ateşinde soyulur. Fakat Cennet halkını gördüklerinde bu onlardan kaybolur. Abdurrahman b. Zeyd der ki: *"Gözleri Cehennem ehli tarafına döndürülünce"* ve onların yüzünü kara, gözlerin mor görünce *"Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler."*

وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَٰهُمْ قَالُوا۟ مَآ أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ ٱللَّهُ بِرَحْمَةٍ ۚ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

48. (Yine) A'râf ehli simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek derler ki: "Ne çokluğunuz ne de taslamakta olduğunuz büyüklük size hiçbir yarar sağlamadı."

Scanned with CamScanner

49. Allah'ın, kendilerini hiçbir rahmete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı? (ve Cennet ehline dönerek): "Girin Cennete; artık size korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz" (derler).

Tefsiri:

Yüce Allah A'râf ehlinin Cehennem'de olan ve yüzlerinden tanıdıkları Müşriklerin önde gelenlerini ve liderlerini yerişlerini haber veriyor: *"Ne çokluğunuz"* "جمعكم" (topluluğunuz)'dan kasıt çokluğunuz'dur. *"ne de taslamakta olduğunuz büyüklük size hiçbir yarar sağlamadı."* Yani, ne çokluğunuz ne de topluluk olmanız, bunların hiçbirinin size faydası olmadı. Bilakis düçar olduğunuz azap ve cezayı çektiniz. *"Allah'ın, kendilerini hiçbir rahmete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı?"* Yani, Allah (c.c) A'râf'takilere böyle diyecek. Ardından, *"Girin Cennete; artık size korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz"* buyuracak. İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: A'râf ehli Cehennem'liklere Allah'ın takdir ettiği *"Ne çokluğunuz ne de taslamakta olduğunuz büyüklük size hiçbir yarar sağlamadı."* sözünü söyleyince Allah (c.c) büyüklenen ve malı mülkü olan kimselere şöyle seslendi: *Allah'ın, kendilerini hiçbir rahmete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı? Girin Cennete; artık size korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz."*

[3113] Huzeyfe der ki: A'râf'takiler iyi amelleriyle kötü amelleri eşit olan, iyilikleri Cennet'e girmelerine, günahlarının azlığı da Cehennem'e girmelerine yetmeyen, bu yüzden A'râf'ta tutulan kimselerdir. Bunlar insanları simalarından tanırlar. Allah (c.c) kulları arasında hükmünü verdikten sonra bunların (şefâat edecek kimselerden) şefâat istemelerine izin verir. Bunun üzerine Adem (a.s)'a gelerek "Ey Adem! Sen babamızsın, Rabb'in katında bizim için şefâatta bulun." derler. Adem (a.s) "Siz Allah'ın eliyle yarattığı ve ona ruhundan üflediği, hakkında rahmeti gazabını geçen, meleklerin kendisine secde ettiği benden başka birini biliyor musunuz?" der. Onlar "Hayır" deyince Âdem (a.s) "Ben bunların kıymetini bilemedim. Size şefâat edemem. Fakat siz oğlum İbrâhim'e gidin." der. Onlar da İbrâhim (a.s)'a gelip ondan Rabbleri katında kendilerine şefâat etmesi talebinde bulunurlar. O da "Siz Allah'ın dost edindiği başka birini biliyor musunuz, siz Allah yolun-

Scanned with CamScanner

da kavminin ateşte yakmaya çalıştığı benden başka birini biliyor musunuz?" der. Onlar "Hayır" derler. İbrâhim (a.s) "Ben bunların kıymetini bilemedim. Size şefâat edemem. Fakat siz oğlum Mûsâ'ya gidin." der. Onlar da Mûsâ (a.s)'a giderler. Mûsâ (a.s) "Allah'ın direk konuştuğu ve sırdaş olarak kendisine yaklaştırdığı benden başka birini biliyor musunuz?" der. Onlar "Hayır" derler. Mûsâ (a.s) "Ben bunların kıymetini bilemedim. Size şefâat edemem. Fakat siz İsa'ya gidin" der. Bunun üzerine ona giderler. İsa (a.s)'a giderler ve "Bize Rabbin katında şefâat et." derler. İsa (a.s) "Siz Allah'ın babasız yarattığı benden başka birini biliyor musunuz?" der. Onlar "Hayır" derler. "Anadan doğma körü ve abraşı iyileştiren, Allah'ın izniyle ölüyü dirilten benden başka birini tanıyor musunuz?" der. Onlar "Hayır" derler. İsa (a.s) "Benim kendim için bir gücüm var mı ki? Ben bu nimetlerin kıymetini bilemedim. Size şefâat edemem. Fakat siz Muhammed'e gidin." der. Bana gelirler. Ben de elimi göğsüme koyup "İşte onun ehli benim" derim. Sonra gidip Arş'ın önünde durur ve Rabbimin huzuruna varırım. Bana; işitenlerin bir benzerini işitmediği hamd sözleri ilham edilir. Sonra secde ederim. Bana "Başını kaldır. İste isteğin verilecek, şefâat et şefâatin kabul olunacak." denilir. Ben de başımı kaldırır, sonra Azîz ve Celîl olan Rabbime övgüler söylerim. Sonra secdeye kapanırım. Bana "Başını kaldır. İste, isteğin verilecek. Şefâat iste, şefâatin kabul olunacak." denilir. Başımı kaldırıp "Rabbim, ümmetim" derim. Allah (c.c) "Onlar senindir" buyurur. Gönderilmiş hiçbir Peygamber ve Allah'a yakın hiçbir melek kalmayıp hepsi bu makamdan dolayı bana gıpta eder ki o; "Mahmud makamı"dır.[15] Ardından onları Cennet'e götürürüm. Açılmasını isterim. Ben ve onlar için Cennet açılır. Bu kimseler "hayat nehri" denen bir nehre götürülürler. Nehrin kenarında inciyle kaplı kamışlar vardır. Toprağı misk, çakılı yakuttur. Yıkanınca onlara Cennetliklerin rengi ve kokusu gelir (o renkte ve kokuda olurlar). Böylece parlak yıldızlar gibi olurlar. Göğüslerinde beyaz benler kalır ve onunla tanınırlar. Onlara Cennet halkının yoksulları denir."[16]

15 Makam-ı Mahmud: Yani, övülmüş yüce makam. Her ezandan sonra okuduğumuz duada buna atıf vardır.

16 Hadisin metni benzer lafızla Sahih-i Müslim'de (no: 195) yer almaktadır.

Scanned with CamScanner

Cehennemdekilerin Cennettekilerden İstekleri:

وَنَادَىٰٓ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ ۚ قَالُوٓا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ ٱلَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ نَنْسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا ۙ وَمَا كَانُوا بِـَٔايَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

50. Cehennem ehli, Cennet ehline: Suyunuzdan veya Allah'ın size verdiği rızktan biraz da bize verin! diye seslenirler. Onlar ise: Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır, derler.

51. O kâfirler ki, dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar, bu günler ile karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz.

Tefsiri:

Allah Teâlâ Cehennem ehlinin zillet halini, Cennettekilerden içecek ve yiyeceklerinden vermelerini istemelerini, ancak bu isteklerine olumlu cevap verilmemesini anlatıyor. Süddî der ki: Âyetteki *"Allah'ın size verdiği rızık"* tan kasıt yiyecektir. Abdurrahman b. Zeyd der ki: Cennettekilerden yiyecekleri ve içecekleri şeyler isterler. Süfyân-ı Sevrî, Osman es-Sekafî'den, Saîd b. Cübeyr'in bu âyet hakkında şöyle dediğini rivâyet eder: "Adam babasına ve kardeşine "yandım, üzerime bir miktar su dök" der. "Onlara cevap verin" denilince, *"Allah bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır"* diye cevap verirler. Başka bir tarikle Saîd b. Cübeyr'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın böyle dediği rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Zeyd der ki: *"Allah bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır."* âyetinde kastedilen Cennet'in yiyecek ve içecekleridir.

[3114] İbn Ebî Hâtim, Ebû Mûsâ es-Safar'dan şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a "En faziletli sadaka hangisidir?" diye soruldu -bir rivâyette: "ben sordum"-, şöyle cevap verdi; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"En üstün sadaka sudur. Cehennemlikler Cennetliklerden istekte bulunduğunda onlara "sudan veya Allah'ın size bahşettiğinden bize de verin" dediklerini işitmedin mi?"*[17]

17 Ebû Ya'lâ (2673) ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (1015) rivayet etmişlerdir. Tüm se-

Scanned with CamScanner

[3115] Yine İbn Ebî Hâtim Ebû Sâlih'ten şöyle nakleder: Ebû Talip hastalanınca ona "Senin şu yeğenine haber göndersen de sana Cennet'ten bir salkım meyve göndersin. Belki sana şifa verir." dediler. Gönderdikleri adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldiğinde Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onun yanındaydı. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Şüphesiz Allah onları kafirlere yasaklamıştır" dedi.[18]

Allah Teâlâ daha sonra kafirleri ve "dinlerini oyun ve eğlence edinmek", "dünyaya, dünyanın cazibesine ve görkemine kapılıp emrolundukları âhiret yurdu için çalışmayı terk etmek" gibi dünyadaki esas niteliklerini zikrediyor.

"Onlar, bu günleri ile karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz." Yani, onlara kendilerini unutan kimsenin yaptığı gibi muamele ederiz. Çünkü *"...Rabbimin yanında bir kitaptadır. Rabbim, ne yanılır ne de unutur"* (Tâhâ, 52) âyetinde buyurulduğu gibi, hiçbir şey Allah'ın bilgisi dışında kalmaz ve Allah hiçbir şeyi unutmaz. Allah Teâlâ ise bunu mukabele kabilinden söylemiştir. Aynısı şu âyetlerde de vardır: *"Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! Çünkü münafıklar fâsıkların kendileridir."* (Tevbe, 67) *"(Allah) buyurur ki: İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun!"* (Tâhâ, 126) *"Denilir ki: Bu güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi biz de bugün sizi unuturuz!"* (Câsiye, 34)

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Onlar, bu günler ile karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Allah onları şerden (cezada) değil hayırdan unutmuştur. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Onlar bu gündeki buluşmalarını terk ettikleri gibi biz de onları terk ederiz. Mücâhid der ki: Yani, onları Cehennem'de unuturuz. Süddî: Bu buluşma için çalışmayı terk ettikleri gibi biz de onları rahmetten yana terk ederiz.

[3116] Sahih bir hadiste şöyle buyrulmaktadır: Allah Teâlâ kıyâmet günü kula "Seni evlendirmedim mi, ikramlarda bulunmadım mı, at ve develeri hiz-

netlerde bulunan Mûsâ b. Muğîre ile Ebû Mûsâ es-Safar, el-Mizan'da (4/224) ifade edildiği gibi meçhuldürler. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (4717) sadece Mûsâ'nın meçhul olduğunu söylemiştir. Her halükarda rivâyet çok zayıftır.

18 Mu'dal bir rivâyettir. Dolayısıyla zayıftır, delil olamaz.

Scanned with CamScanner

metine vermedim mi, insanlara başkan olmana ve gezip dolaşmana izin vermedim mi?" der. Kul "Evet, bunları yaptın ey Rabbim" der. "Sen hiç benimle buluşacağına inandın mı?" diye sorar. Kul "Hayır" der. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Öyleyse, sen beni unuttuğun gibi ben de seni unutacağım" buyurur.[19]

İnanmak İçin Daha Neyi Bekliyorlar?

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ ۚ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

52. Andolsun biz onlara bir kitap indirdik. Onu inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak bilgi üzere uzun uzun açıkladık.

53. Onlar onun tevilinden başka bir şeyi mi bekliyorlar? Tevili geldiği gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaatçılarımız var mı ki bize şefaat etsinler veya (dünyaya) geri döndürülmemiz mümkün mü ki yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım? Onlar gerçekten kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler (putlar) de kendilerinden uzaklaşıp kayboldular.

Tefsiri:

Allah Teâlâ Müşriklere Peygamberi ilahi kitapla göndermek sûretiyle ellerinden mazeretleri aldığını, onun uzun uzadıya beyan edilen ve açıklanan bir kitap olduğunu haber veriyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"(Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır."* (Hûd, 1) buyurur.

Yüce Allah devamla *"Onu bir bilgi üzere uzun uzun açıkladık."* buyuruyor. Yani, açıkladıklarımıza dair bizdeki bilgilere dayanarak. Nitekim yüce

19 Müslim, 2967; Ahmed b. Hanbel, 2/492; İbn Hibbân, 7446. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Allah başka bir âyette *"onu kendi ilmi ile indirdi."* (Nisâ, 166) buyurur. İmam Taberî der ki: Bu âyet (sûre başındaki) şu âyete döner; *"(Bu), kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir şüphe olmasın."* (A'râf, 2) Fakat söylediği pek isabetli değildir. Çünkü ara uzamış (bir çok cümle girmiş)tir. Bunun hiçbir delili de yoktur. Zira Allah Teâlâ onların âhiret yurdunda vardıkları hüsran ve ziyanı haber verince, Peygamberler göndermek ve kitaplar indirmek sûretiyle onların gerekçelerini ortadan kaldırdığını bildirmiştir. Yani, şu âyette buyurduğu gibi demek istemiştir: *"Biz, bir Peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz."* (İsrâ, 15) O yüzden (bir sonraki âyette) şöyle buyuruyor: *"Onlar onun tevilinden başka bir şeyi mi bekliyorlar?"* Yani, vaad olundukları azap ve cezadan, Cennet ve Cehennem'den başka bir şey mi bekliyorlar? Mücâhid ve birden çok kişi böyle tefsir etmiştir. İmam Mâlik: Tevil'den kastın "o günün mükafat ve cezası" olduğunu söylemiştir. Rebî' şöyle der: Onun tevilleri hesap günü hesap tamamlanıncaya, Cennet ehli Cennet'e ve Cehennem ehli Cehennem'e girinceye kadar gelmeye devam edecek. Onun tevili ancak o gün tamamlanacak.

"Tevili geldiği gün" Yani kıyâmet günü. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) böyle demiştir. *"önceden onu unutmuş olanlar"* Yani, dünyada onunla amel etmeyenler ve onu unutmuş gibi davrananlar *"derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize"* buradan kurtulmamız için *"şefaat etsinler veya"* dünyaya *"geri döndürülmemiz mümkün mü ki yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım?"* Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"Onların, ateşin karşısında durdurulup "Ah, keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak!" dediklerini bir görsen! Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler (günahlar) kendilerine göründü. Eğer (dünyaya) geri gönderilseler yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancıdırlar."* (En'âm, 27-28) Nitekim burada daha sonra şöyle buyuruyor: *"Onlar gerçekten kendilerine yazık ettiler"* Yani, Cehennem'e girmek ve orada ebedi kalmakla kendilerine yazık ettiler. *"ve uydurdukları şeyler (putlar) de kendilerinden uzaklaşıp kayboldular."* Yani, Allah'tan başka ibadet ettikleri şeyler onları bırakıp gittiler. Onlara ne yardım ettiler, ne şefâatte bulundular, ne de içinde bulundukları durumdan kurtardılar.

Scanned with CamScanner

Göklerin ve Yerin Yaratılması:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

54. Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden Allah'tır. Geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örter. Güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!

Tefsiri:

Yüce Allah bu âyette bir çok âyette olduğu gibi kendisinin bu alemi, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattığını haber veriyor. Altı gün Pazar, Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe ve Cuma'dır. Tüm mahlukatın yaratılışı, bu arada Adem (a.s)'ın yaratılışı da bu sürede gerçekleşmiştir. Bu günlerden her birinin, akla ilk geldiği gibi bizim günlerimizle aynı mı yoksa bizim günlerimizle bin yıl mı olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir.

Mücâhid ve İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşü olarak söylenmiştir. Dahhâk'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre o da böyle demiştir.

Cumartesi günü hiçbir yaratma gerçekleşmemiştir. Çünkü o yedinci gündür. O güne kesme ve sona erdirme manasına gelen "Sebt" adı verilmesi de bu yüzdendir.

[3117] İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği şöyle bir hadis vardır. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) elimden tutup şöyle buyurdu: "Allah toprağı Cumartesi günü yarattı. Yeryüzündeki dağları Pazar günü yarattı. Ondaki ağaçları Pazartesi günü yarattı. Hoşlanılmayan şeyleri Salı günü yarattı. Işığı Çarşamba günü yarattı. Hayvanları yeryüzüne Perşembe günü dağıttı. Adem (a.s)'ı en son yaratılan mahluk olarak Cuma günü ikindiden sonra, Cuma'nın son vakitlerinde, ikin-

Scanned with CamScanner

diden akşama kadar sürede yarattı."[20] Bunu İmam Müslim de Sahih'inde ve Nesâî bir çok tarikten İbn Cüreyc'e kadar ulaşan ve sonrası aynı olan bir senetle rivayet etmişlerdir. Allah Teâlâ yaratmayı altı günde yaptığını ifade ettiği halde bu hadiste yedi gün zikredilmiştir. Bu yüzden İmam Buhârî ve bir çok muhaddis bu hadisi tenkit etmişler, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den değil Ka'b el-Ahbar'dan yaptığı rivâyetlerinden saymışlardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Sonra Arş'a istivâ eden" İnsanların bu konuda bir hayli görüşü vardır ve burası onları uzun uzadıya zikretmeye uygun değildir. Bu konuda selef-i salihinin yoluna, Mâlik, Evzâî, Süfyân-ı Sevrî, Leys b. Sa'd, İmam Şâfiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhûyeh ile eski çağlardaki ve günümüzdeki imamlarının yolundan gidilmelidir. O ise bu nasları hiçbir keyfiyet belirtme (tekyif), bir şeye benzetme (teşbih) ve iptale yol açacak bir açıklama (ta'til) yapmaksızın, geldiği gibi bırakmaktır. Teşbihçilerin aklına gelen şeyler Allah hakkında geçersizdir. Zira Allah (c.c)'ya mahlukatından hiçbir şey benzemez. *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir."* (Şûrâ, 11) Bilakis hakikat imamların söylediği gibidir. Mesela İmam Buhârî'nin hocası Nuaym b. Hammad şöyle der: Kim Allah'ı yaratıklarından bir şeye benzetirse kafir olur. Kim Allah'ın kendisini nitelediği bir vasfı inkâr ederse kafir olur. Allah ve Rasûlü'nün Allah'ı nitelemelerinde hiçbir teşbih yoktur. Dolayısıyla kim açık âyetlerde ve sahih hadislerde gelen sıfatları Allah'ın yüceliğine yaraşır bir şekilde O'na isnad eder, Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederse doğru yola girmiş demektir.

"Geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örter." Yani, gecenin karanlığı gündüzün aydınlığıyla, gündüzün aydınlığı gecenin karanlığıyla kaybolur. Her biri diğerini hasis (حثيثا) bir şekilde, yani hiç gecikmeden hızlıca takip eder. Hiç gecikmez, bilakis bu gittiğinde o, o gittiğinde bu gelir. Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler. Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir. Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin*

20 Bakara sûresi 29. âyetinin tefsirinde geçti. Bu hakkında eleştiri yapılan hadislerdendir. Sahih-i Müslim'de yer almaktadır. Daha önce genişçe anlatıldı, oraya başvurun. Allah'a hamd-ü senalar olsun.

Scanned with CamScanner

ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler." (Yâsin, 40) Bu âyetlerde geçen *"ne de gece gündüzü geçebilir"*in mânâsı şudur: hiçbir vakit ondan geri ve geç kalmaz, bilakis arada bir şey olmaksızın hemen ardından takip eder. O yüzden burada *"Onu durmadan kovalayan gündüze..."* buyurulmuştur.

"Güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır." Âyetteki Şems (güneş), Qamer (ay) ve Nücûm (yıldızlar) kelimelerini bazı kariler merfû, bazıları mansup okumuşlardır. İkisi mânâ bakımından birbirine yakındır ki o da şudur: bunların hepsi Allah'ın hükümranlığı, emri ve iradesi altındadır. O yüzden tenbihte bulunularak *"Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur."* buyurulmuştur. Yani, mülk yalnız O'nundur ve onda yegane tasarruf sahibi O'dur. *"Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"* Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Gökte burçları var eden, onların içinde bir çırağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir."* (Furkân, 61)

[3118] İmam Taberî, senediyle Abdulaziz eş-Şami'den, o da Hz. Peygamber'le buluşmuşluğu olan sahabilerden olan babasından şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim yaptığı salih bir amelden dolayı Allah'a hamd etmeyip kendini överse, kafirlik (nankörlük) yapmış olur ve ameli boşa gider. Kim Allah'ın hükümde kullarına bir yetki verdiğini iddia ederse Allah'ın Peygamberlerine indirdiklerini inkâr etmiştir. Zira Allah (c.c) 'Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!' buyurur."*[21]

[3119] Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan nakledilen, aynı zamanda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de rivâyet edilen bir duada şöyle denilmiştir: *"Allah'ım! Mülkün hepsi senindir. Hamdın tamamı sanadır. Her şey sadece sana döner. Senden her hayrı istiyor, her şerden sana sığınıyorum."*[22]

21 Taberî (14784) rivâyet etmiştir. Çok zayıftır, illetlidir. Bakiyye'nin rivâyet ettiği Abdulğaffar'ın da, onun rivâyet ettiği söylenen kişinin de, onun rivâyet ettiğinin de biyografisini bulamadım. Görüldüğü kadarıyla bu uydurma bir senet gibi gözüküyor. Bakiyye de bilinmeyen meçhul kişilerden rivâyetlerde bulunur. Biyografisi için el-Mizan'a bakınız.

22 Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'ın rivâyetiyle Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak rivayet edilmiştir. Bunu Beyhakî, Şuabu'l-İman'da (4400)

Scanned with CamScanner

Allah'a İçten Dua Edin:

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

55. Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.

56. Islah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.

Tefsiri:

Allah Teâlâ kullarını, dünyalarının ve âhiretlerinin düzgün olmasını sağlayacak bir şey olan duaya yönlendirerek şöyle buyuruyor: *"Rabbinize yalvara yakara"* (تضرعًا) yani zelil ve önünde küçülerek *"ve gizlice (خُفية) dua edin."* Yüce Allah bir âyette de şöyle buyurur: *"Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma."* (A'râf, 205)

[3120] Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: İnsanlar dua ederken seslerini yükseltince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey insanlar, kendinize merhamet edin. Zira siz ne bir sağıra ne uzaktaki birine dua ediyorsunuz. Dua ettiğiniz işitendir, size yakındır..."* buyurdu.[23] Atâ' el-Horasânî'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) âyetteki "Hufyeten"i "gizlice" ile tefsir etmiştir. İmam Taberî der ki: "tadarruan" kelimesinden kasıt "Allah'a karşı zelil ve O'na itaat için alçalmış bir halde"dir. "Hufyeten"in mânâsı ise şöyledir: "Kalbinizde hissettiğiniz huşuyla (saygı ve korku), Allah'la (c.c) aranızdaki ilişkide O'nun birliğine ve rabliğine gerçek ve kesin bir imanla, gösteriş ve riyayla değil." Abdullah b. Mübârek, Mübârek b. Fudale'den, Hasan-ı Basrî'nin şöyle de-

rivâyet etmiştir. Râvîlerden Halid b. Yezîd el-Umeri yalancılıkla suçlanmıştır. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (radıyallâhu anh) kısa rivâyetiyle de varit olmuştur ki onu da Beyhakî (4399) rivâyet etmiştir. Konuyla ilgili başka hadisler de vardır.

23 Bakara sûresi 186. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

diğini rivâyet etmiştir: İlk nesil öyle kimselerdi ki, adam Kur'ân'ı ezberlerdi de insanlar onun farkına varmazlardı. Büyük bir ilim elde ederdi de insanlar onu hissetmezlerdi. Adam evinde misafirleri varken uzun uzun namaz kılardı da onlar bunu hissetmezlerdi. Öyle kimselere eriştik ki, yeryüzünde gizli yapılabilecek hiçbir ameli kesinlikle açıktan yapmazlardı. Zira Allah (c.c) *"Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin."* buyurmuştur. Davranışından râzı olduğu bir kul hakkında da şöyle bahsetmiştir: *"Hani o (Zekeriyya (a.s)) gizli bir sesle Rabbine niyaz etmişti:"* (Meryem, 3) İbn Cüreyc der ki: Dua ederken sesi yükseltmek, seslenmek ve çığlık atmak mekruhtur, şer'an hoş bir şey değildir. Emrolunan içten ve zelil bir halde yalvararak dua etmektir. İbn Cüreyc daha sonra Atâ' el-Horasânî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyeti zikretmiştir: Allah'ın *"Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez."* buyruğunda kastettiği "hem duada, hem başka hususlardaki şeylerde haddi aşanlar"dır. Ebû Miclez *"Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez."* buyruğuyla ilgili olarak "Allah'tan Peygamberlerin makamı istenmez." demiştir.

[3121] İmam Ahmed b. Hanbel'in Sa'd'ın kölesinden rivâyetine göre Sa'd oğullarından birini "Allah'ım! Senden Cennet'i, nimetlerini, atlaslarını ve benzerlerini isterim. Cehennem'den, zincirlerinden ve bağlarından sana sığınırım." diye dua ederken işitti. Ona "Vallahi Allah'tan çok nimet istedin ve Allah'a çok şerden sığındın. Ben ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i duydum, *"İleride duada haddi aşan kimseler olacak."* buyurdu, sonra *"Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez."* âyetini okudu. Oysa şöyle demen yeterlidir: "Allah'ım! Senden Cennet'i ve ona yaklaştıran söz ve amelleri istiyorum. Cehennem'den ve ona yaklaştıran her söz ve amelden sana sığınıyorum."[24] Bunu Ebû Dâvûd da yine Sa'd'den rivâyet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3122] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Nuame'den şöyle nakleder: Abdullah b. Muğaffel oğlunu "Allah'ım! Senden Cennet'e girdiğimde Cennet'in sağında beyaz bir köşk istiyorum" diye dua ederken işitti. "Evladım, Allah'tan Cennet'i iste ve Cehennem'den sığın. Zira ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"İleride duada ve taharette aşırı giden kimseler olacak"* buyruğunu

24 Hasendir. İmam Ahmed b. Hanbel (1/172) rivâyet etmiştir. Sa'd'ın kölesinin bilinmemesinden dolayı senedi zayıftır. Bunu Ebû Dâvûd da (1480) Sa'd'ın bir oğlunun Sa'd'dan nakliyle rivâyet etmiştir. Bu da Sa'd'ın oğlunun meçhul olması ile illetlidir. Fakat hadis sonrakiyle kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

işittim." dedi.[25] Bunu İbn Mâce de İbn Ebî Şeybe'nin Affan'dan... nakliyle rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd da Mûsâ b. İsmail'in Hammad b. Seleme'den ... nakliyle rivâyet etmiştir. Bu fena olmayan hasen bir senettir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Islah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın." Yüce Allah yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan, ıslahından sonra ona zarar verecek şey yapmaktan men ediyor. Çünkü işler doğru seyrinde yürür, sonra bozgunculuk çıkarsa kullara son derece zararlı olur. İşte Allah (c.c) bundan nehyetmiş, kendisine ibadet ve dua edilmesini, zillet içinde yalvarılıp yakarılmasını emrederek *"Allah'a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin."* buyurmuştur. Yani, büyük cezasından korkarak ve katındaki bol mükafatı umarak. Allah (c.c) daha sonra *"Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır."* buyuruyor. Yani, Allah'ın rahmeti emirlerine uyup yasaklarını terk eden kimseler için hazırlanmış haldedir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Rahmetim ise her şeyi kuşatır. Onu, sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım."* (A'râf, 156) buyurur. "Yakındır" mânâsındaki kelime (mübtedası "رحمة الله" -Allah'ın rahmeti- olduğundan dolayı müzekker gelmesi gerekirken) "قريبة" yerine "قريب" şeklinde müzekker gelmiştir. Bu ise, ya "rahmet" kelimesine "sevab" (mükafat) mânâsı verilerek yapılmış veya "rahmet" kelimesi "Allah"a izafet edildiğinden böyle olmuştur. Matar el-Verrâk der ki: "Allah'a itaat ederek O'nun vaadini gerçekleştiriniz; çünkü O (c.c) rahmetinin Muhsinlere yakın olduğuna hükmetmiştir." Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

Allah'ın Kevni Âyetlerinden:

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِۦٓ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَقَلَّتْ سَحَابًا
ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ ٱلْمَآءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ
كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلْبَلَدُ ٱلطَّيِّبُ يَخْرُجُ
نَبَاتُهُۥ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ وَٱلَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ
لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

25 Hasendir. Ebû Dâvûd (96); İbn Mâce, 3864; Ahmed b. Hanbel, 4/87; Hâkim, 1/162, 540; İbn Hibbân, 6764. Müellif senedinin hasen olduğunu söylemiştir ki gerçekten de öyledir.

Scanned with CamScanner

57. Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Sonunda rüzgarlar ağır bulutları yüklenince onları ölü bir memlekete sevk ederiz. Orada su indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Her halde bundan ibret alırsınız.

58. Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi, güzel çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin göklerin ve yerin yaratıcısı, onlarda asıl tasarruf sahibi, hakimi, işleri düzenleyen, nimetleri kulların hizmetine sunan olduğunu bildirip, yerine getirmeye kadir olduğu için kendisine dua etmelerini salık verince her şeyi rızklandıranın kendisi olduğuna ve ölüleri kıyâmet günü tekrar dirilteceğine dikkat çekerek şöyle buyuruyor "Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur." Bazıları âyetteki kelimeyi "نُشُرًا" diye okumuşlardır. Yani, rüzgarları bulutların önünde yayılan ve yağmuru taşıyan olarak gönderen O'dur. Bazıları ise "müjdeci olarak" manasında "بُشْرًا" diye okumuşlardır. Nitekim başka bir âyette benzer mânâda *"Size rahmetinden tattırsın, emriyle gemiler yüzsün, fazlından (nasibinizi) arayasınız ve şükredesiniz diye (hayat ve bereket) müjdecileri olarak rüzgârları göndermesi de Allah'ın (varlık ve kudretinin) delillerindendir."* (Rûm, 46) buyurulmuştur.

"rahmetinin önünde" Yani, yağmurun önünde. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâyık olandır."* (Şûrâ, 28) Başka bir âyette de *"'Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?' derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım."* (Ankebût, 50.) buyurur.

"Sonunda rüzgarlar ağır bulutları yüklenince" "أَقَلَّتْ" yüklendi ve taşıdı mânâsına gelir. Yani, taşıdığı suyun fazla olması sebebiyle bulut ağır, yere yakın ve kara olur. Nitekim Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (rh.a) şöyle der:

وأسلمت وجهي لمن أسلمت له المزن تحمل عذبا زلالا

وأسلمت وجهي لمن أسلمت له الأرض تحمل صخرا ثقالا

Scanned with CamScanner

Yüzümü tatlı su taşıyan bulutun teslim olduğu zata teslim ettim.

Yüzümü ağır kayalar taşıyan yeryüzünün teslim olduğuna teslim ettim.

"onları ölü bir memlekete sevk ederiz." Yani, hiçbir bitkinin bitmediği kurak ve ölü toprağa yağdırırız. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"(Bu hususta) ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler."* (Yâsin, 33) buyurur. O yüzden burada daha sonra şöyle buyuruyor: *"onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız."* Yani, bu toprağı ölümünden sonra nasıl diriltiyorsak çürümüş kemiklere dönüşmüş cesetleri de kıyâmet gününde dirilteceğiz. Allah Teâlâ o vakit gökten su indirecek ve kırk gün boyunca yeryüzüne yağmur yağacak. Sonunda ekinin toprakta bitişi gibi cesetler de kabirlerinde bitki gibi canlanıp bitecekler. Bu mânâ Kur'ân-ı Kerîm'de çok defalar ifade edilmiştir. Allah (c.c) bunu kıyâmete ve yeryüzünün öldükten sonra tekrar dirilmesini misal getirir. Allah âyetin sonunda şöyle buyuruyor: *"Her halde bundan ibret alırsınız."*

"Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi, güzel çıkar." Yani, temiz ve hoş toprağın bitkisi hızlı ve güzel çıkar. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi."* (Âl-i İmrân, 37) buyurur. *"Kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz."* Mücâhid ve başkaları: Yani, onlardan yosun ve benzeri şeylerden başka bir şey çıkmaz, diye tefsir etmişlerdir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu âyeti Allah (c.c) Mü'min ve kafirin durumuna misal olarak zikretmiştir.

[3123] İmam Buhârî, Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın benim aracılığımla gönderdiği hidayet ve ilim bol yağmura benzer. Bu yağmur bazen toprağın öyle bir kısmına isabet eder ki bu kısım bereketlidir, suyu kabul eder, çayır ile bol ot yetiştirir. Bir kısmı da bir kayalık gibi olup suyu üstünde tutar da Allah insanları onunla faydalandırır. Bu sudan hem içerler hem de hayvanlarını sularlar, ekin ekerler. Diğer bir kısmı ise düz ve kaypaktır. Ne suyu tutar, ne çayır bitirir. Allah'ın dinini anlayıp da Allah'ın benim aracılığımla gönderdiğinden yararlanan, bunu öğrenen ve öğreten kimse ile bunu duyduğu vakit kibrinden kafasını kaldırmayan ve Allah'ın benim aracılığımla*

Scanned with CamScanner

gönderdiği hidayeti kabul etmeyen kişinin örneği işte budur."[26] Bunu Müslim ile Nesâî de bir çok tarikle Ebû Üsame Hammad b. Seleme'ye ulaşan ve sonra aynı olan bir senetle rivayet etmişlerdir.

Nûh (a.s) ve Kavmi:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

59. Andolsun ki Nûh'u elçi olarak kavmine gönderdik de dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum."

60. Kavminden ileri gelenler dediler ki: "Biz gerçekten seni apaçık sapıklık içinde görüyoruz."

61. Dedi ki: "Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yoktur. Ben ancak âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim."

62. Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum.

Tefsiri:

Allah Teâlâ bu sûrenin başında Adem (a.s) kıssasını, onunla ilgili ve bağlantılı hususları zikredip sözü bitirdikten sonra şimdi de Peygamberlerin kıssalarına başlıyor ve onları birer birer zikrediyor. Allah (c.c) evvela Nûh (a.s)'ı zikretmiştir. Çünkü O (a.s) Adem (a.s)'dan sonra yeryüzü halkına gönderilen ilk elçidir. Nûh (a.s)'ın soy ağacı şöyledir: Adem oğlu Şit oğlu Yaniş oğlu Kanin oğlu Mehlil oğlu Bürd oğlu Ahnuh -ki iddia edildiğine göre bu İdris (a.s)'dır ve kalemle ilk yazı yazan odur- (Ahnuh) oğlu Mütuşelah oğlu Lamik oğlu Nûh. İbn İshâk ve bir çok nesep imamı onun soyunu böyle zikretmişler-

26 Buhârî, 79; Müslim, 2282; Ebû Ya'lâ, 7311.

Scanned with CamScanner

dir. Muhammed b. İshâk: "Öldürülen Peygamberler hariç, hiçbir Peygamber Nûh (a.s)'ın kavminden gördüğü eziyete maruz kalmamıştır." der. Yezîd er-Rakâşi der ki: "Ona Nûh adı kendisi için çok niyah yaptığından, yani ağladığından dolayı verilmiştir. Adem (a.s) ile Nûh (a.s) arasında on batın olup onların hepsi de İslam üzeredirler."

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve bir çok tefsir alimi şöyle demişlerdir: Putlara ilk tapılma şöyle başladı. Bazı salih insanlar öldüğünde halk onların kabirleri üzerine mabetler yaptılar ve onları hatırlamak ve onlara benzemek için oraya Sâlihlerin resimlerini çizdiler. Üzerinden uzun bir zaman geçince o resimleri kabartmalı heykeller haline getirdiler. Üzerinden bir zaman geçince bu heykellere tapmaya ve Vüd, Süvâ', Yeğus, Yauk ve Nesr gibi Sâlihlerin adlarını vermeye başladılar. Bu problem ciddileşince Allah (c.c) -ki hamd ve lütuf sahibi yalnız O'dur- sadece hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a (c.c) ibadet etmeleri için Nûh (a.s)'ı onlara Peygamber olarak gönderdi. Nûh (a.s) onlara: *"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum."* dedi. Yani Allah'a(c.c) Müşrik olarak vardığınızda hakkınızda kıyâmet gününün azabından korkuyorum. *"Kavminden ileri gelenler"* yani genel halk, halkın önde gelenleri, liderler ve büyükler *"dediler ki: "Biz gerçekten seni apaçık sapıklık içinde görüyoruz."* Yani, bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz bu putlara tapmayı terk etmeye davet ederken seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz. İsyankarlar hep böyledirler; iyileri sapıklık içinde görürler. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Mü'minleri gördüklerinde: 'Şüphesiz bunlar sapıtmış' derlerdi."* (Mutaffifîn: 32) *"İnkâr edenler, iman edenler hakkında dediler ki: 'Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi.' Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için 'Bu eski bir yalandır' diyecekler."* (Ahkâf, 11) Bu mânâda daha bir çok âyet vardır.

"Dedi ki: "Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yoktur." yani ben sapık değilim, bilakis, sadece her şeyin Rabbi ve maliki olan Allah'ın bir elçisiyim. *"Ben ancak âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum."* Peygamberler böyleydiler; sözleri açık, ifadeleri kuvvetli ve etkilidir. Allah için nasihat eder. Allah'ın kullarından hiçbiri bu sıfatlarda Onlara erişemez.

Scanned with CamScanner

[3124] Nitekim Sahih-i Müslim'de yer alan bir rivâyete göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'ta (veda haccında) sahabesine -ki o gün onların en çok toplandıkları ve en kalabalık oldukları gündü-: *"Ey insanlar! Size benim hakkımda sorulacak. O zaman siz ne cevap vereceksiniz?"* diye seslendi. Onlar "Biz senin tebliğ yaptığına, emaneti ulaştırdığına ve nasihat ettiğine şahitlik edeceğiz." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini havaya kaldırıp parmaklarını onlara çevirdi ve, *"Allah'ım! Şahit ol. Allah'ım! Şahit ol"* buyurdu.[27]

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً عَمِينَ ﴿٦٤﴾

63. Sakınıp da rahmete nail olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir gelmesine şaştınız mı?

64. Onu yalanladılar, biz onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk! Şüphesiz onlar kör bir millettiler.

Tefsiri:

Yüce Allah Nûh (a.s)'ın kavmine şöyle dediğini haber veriyor: *"Sakınıp da rahmete nail olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir gelmesine şaştınız mı?"* Yani, buna şaşırmayın. Çünkü Allah'ın (c.c) sizi uyarması, O'nun ceza ve intikamından korunmanız, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanız için ve "rahmete nail olmanız ümidiyle" size bir merhamet, lütuf ve ihsan olarak sizden bir adama vahyetmesi hiç de şaşılacak bir şey değildir. Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor:

"Onu yalanladılar." Yani, onu şiddetle yalanladılar ve karşı çıktılar. Allah (c.c) Kur'ân'ın başka bir yerinde bizzat ifade ettiği gibi Nûh (a.s)'a onlardan çok azı iman etti. "biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kur-

27 Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in veda haccının nasıl yaptığını anlatan Câbir (radıyallâhu anh) hadisinden bir bölümdür. Sahih-i Müslim'de 1218. hadis olarak geçmektedir.

Scanned with CamScanner

tardık." Âyetteki "fülk"ten kasıt "sefine" -yani gemi-dir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette "sefine" kelimesiyle ifade etmiştir: *"Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık."* (Ankebût, 15)

"Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk!" Yüce Allah başka bir âyette *"Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar."* (Nûh, 25) buyurur.

"Şüphesiz onlar kör bir millettiler." Yani, hakikate karşı kör idiler. Hakikati görmüyor ve onu bulamıyorlardı. Yüce Allah bu kıssada dostlarının düşmanlarından intikamını aldığını, Peygamberini ve Mü'minleri kurtardığını, kafir düşmanlarını da helak ettiğini anlatıyor. Allah Teâlâ bir âyette şöyle buyurur: *"Şüphesiz Peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz. O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lânet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!"* (Mü'min, 51-52) Bu, Allah'ın dünya ve ahiretteki sünnetidir; güzel son, zafer ve galibiyet dostlarınındır. Allah (c.c) Nûh (a.s)'ın kavmini boğarak helak etmiş, Nûh (a.s) ile Mü'min arkadaşlarını ise kurtarmıştır. İmam Mâlik, Zeyd b. Eslem'den şöyle nakleder: Nûh (a.s)'ın kavmi için ne ovalarda ne dağlarda sığınılacak bir yer kalmamıştı. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem der ki: Allah (c.c) Nûh (a.s)'ı helak ettiğinde yeryüzü onlarla doluydu. Yeryüzünde her bir arazinin bir sahibi ve maliki vardı. İbn Vehb der ki: Bana İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakledildi: Gemide Nûh (a.s) ile birlikte 80 kişi kurtuldu. Onlardan birinin adı Cürhüm'dü ve dili Arapçaydı. Bunları İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir. Son rivâyet İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan başka bir vecihten muttasıl bir senetle daha rivayet edilmiştir.

Hûd (a.s) ve Âd Kavmi:

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا
تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ
وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي
رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ

Scanned with CamScanner

نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ
مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ
فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَآءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

65. Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. O, dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?"

66. Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: "Gerçekten biz seni bir beyinsizlik içinde görüyoruz, ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz."

67. Ey kavmim! dedi, ben de herhangi bir beyinsizlik yoktur; fakat ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.

68. Size Rabbimin vahyettiklerini, gönderdiği gerçekleri duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.

69. Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir gelmesine şaştınız mı? Düşünün ki O sizi, Nûh kavminden sonra onların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Biz Nûh (a.s)'ın kavmine onu gönderdiğimiz gibi, Âd kavmine de Hûd (a.s)'ı gönderdik. Muhammed b. İshâk der ki: Âd kavmi Nûh oğlu Sâm oğlu Avs oğlu İrem oğlu Âd'ın çocuklarıdır. Ben derim ki: Bunlar, Allah'ın (c.c) Kur'ân'da zikrettiği "İlk Âd" kavmidir. Karada yüksek dağları kendilerine yurt edinen bu kimseler İrem oğlu Âd'ın evlatlarıdırlar. Nitekim Allah (c.c) başka bir yerde şöyle buyurur: *"Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine? Direkleri (yüksek binaları) olan, İrem şehrine? Ki ülkeler içinde onun benzeri yaratılmamıştı."* (Fecr, 6-8) Zira insanları çok güçlü ve kuvvetliydi. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: Bizden daha kuvvetli kim var? dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim âyetlerimizi (mucizelerimizi) inkar edi-*

Scanned with CamScanner

yorlardı." (Fussilet, 15) Âd kavminin evleri Yemen'deki Ahkâf'ta, yani kum dağı üzerindeydi. Muhammed b. İshâk, Amir b. Vasile'den şöyle nakleder: Ali b. Ebî Talha (radıyallâhu anh)'ı Hadramut'lu bir adama şöyle sorarken işittim: "Hadramut'un falan falan yerinde misvak ve yaban kirazı ağaçlarının bulunduğu kırmızı çamurla karışık kızıl bir kum tepesi gördün mü?" Adam: Evet ey Mü'minlerin emiri, orayı görmüş biri gibi niteliklerini aynen söyledin, dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh): Ancak ben bunu başkasından naklediyorum, dedi. Adam: Oraya ne olmuş ey Mü'minlerin emiri? dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh): Orada Hûd (a.s)'ın kabri vardır, dedi. Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir. Bu rivâyetten onların yurtlarının Yemen, Hûd (a.s)'ın da orada medfun olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hûd (a.s), kavminde en soylu kişiydi. Zira Allah (c.c) Peygamberleri kabilelerin en üstün ve en şereflilerinden gönderir. Ancak kavminin bedenleri nasıl sert ve güçlü ise kalpleri de sert ve katıydı. Hakikati en katı bir şekilde yalanlayan milletlerdendi. O yüzden Hûd (a.s) onları hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah'a ibadet ve itaat etmeye ve O'ndan sakınmaya çağırdı.

"Kavminden ileri gelen kâfirler" "Mele" halk, halkın önde gelenleri ve eşrafı manasına gelir. *"dediler ki: "Gerçekten biz seni bir beyinsizlik içinde görüyoruz."* Yani, bizi putlara ibadeti bırakmaya ve bir olan Allah'a ibadete yönelmeye çağırdığın için seni sapıklık içinde görüyoruz. Nitekim Kureyş'in ileri gelenleri de tek bir Allah'a çağrıya hayret ediyor ve *"İlahları, tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir!"* (Sâd, 5) diyorlardı.

"Ey kavmim! dedi, ben de herhangi bir beyinsizlik yoktur; fakat ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim." Yani, ben sizin iddia ettiğiniz gibi değilim. Bilakis size her şeyi yaratan, her şeyin rabbi ve maliki olan Allah'tan hakikati getirdim.

"Size Rabbimin vahyettiklerini, gönderdiği gerçekleri duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm." Tebliğ, nasihat ve eminlik.. bunlar Peygamberlerde bulunan sıfatlardır.

"Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir gelmesine şaştınız mı?" Yani, Allah'ın (c.c) azabına ve kendisiyle buluşmaya karşı uyarması için size kendinizden birini Peygamber göndermesine hayret etmeyin. Aksine bundan dolayı Allah'a hamd edin.

Scanned with CamScanner

"Düşünün ki O sizi, Nûh kavminden sonra onların yerine getirdi." Yani, Allah'ın (c.c) size verdiği nimetleri hatırlayın. Hani sizi, (Allah'a) davet etmesi ve halkının ona karşı gelmesi ve yalanlaması sonucu Allah'ın tüm yeryüzündekileri helak ettiği Nûh (a.s)'ın soyundan çoğalttı. *"ve yaratılışta sizi onlardan üstün"* yani daha uzun boylu *"kıldı."* Zira siz hemcinslerinizden daha uzunsunuz. Allah (c.c) Talut kıssasında da aynı ifadeyi "بسطة" kullanır: *"Peygamberleri onlara "Allah sizin üzerinize onu (Talut'u) seçti, ilimde ve bedende ona üstünlük verdi."* (Bakara, 247)

"O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz." "Allah'ın nimetlerini" yani size olan lütuf ve ihsanlarını. "آلاء" kelimesi "إلي"in çoğuludur. "ألى"nın çoğulu olduğu da söylenmiştir.

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ
وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ
وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا
مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

70. Dediler ki: "Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğin azabı bize getir."

71. Hûd dedi ki: "Üzerinize Rabbinizden bir öfke ve gazap inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin ve atalarınızın taktığı isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"

72. Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.

Tefsiri:

Allah Teâlâ kavminin Hûd (a.s)'a isyan ve taşkınlığını inat ve inkarını anlatarak şöyle buyuruyor: *"Dediler ki: "Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz*

Scanned with CamScanner

ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğin azabı bize getir." Kureyşli Müşrikler de şöyle demişlerdi: *"Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir!"* (Enfâl, 32) Muhammed b. İshâk ve başkaları şöyle demişlerdir: Hûd kavmi muhtelif putlara tapıyordu. Putlarından birinin adı Sudâ, birininki Samûd, birininki de Behâ idi. O yüzden *"Hûd dedi ki: "Üzerinize Rabbinizden bir öfke (رجز) ve gazap inmiştir."* Yani, bu sözünüzle Rabb'inizden bir azabı hak ettiniz. Âyetteki "رجز" in "رجس" (pislik) ten dönüştürülmüş bir kelime olduğu söylenmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bir rivâyete göre ise o (radıyallâhu anh): Ricz; öfke ve gazap demektir, demiştir.

"Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin ve atalarınızın taktığı isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz?" Yani, sizin ve atalarınızın uydurup bir takım isimler verdiği, hiçbir zarar ve fayda vermeyen, onlara ibadete dair Allah'tan (c.c) hiçbir hüccet ve delil bulunmayan şu putlar hakkında benimle tartışıyor musunuz? O yüzden ardından şöyle demiştir: *"Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"* Bu; Peygamberin kavmine tehdit ve uyarısıdır. O yüzden ardından şöyle buyurulmuştur: *"Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik."*

Allah (c.c) Hûd kavminin helak edilişini Kur'ân'ın başka yerlerinde de zikretmiştir. Onlara, üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmayan ve kül edip savuran kasıp kavurucu bir rüzgârı gönderdiğini bildirmiştir.[28]

Allah Teâlâ başka bir yerde şöyle buyurur: *"Ad kavmi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler. Allah onu, ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün."* (Hâkka, 6-7) Hûd kavmi isyan ve azgınlık edince Allah (c.c) onları kasıp kavuran bir rüzgar ile helâk etti. Rüzgar adamı alıp havaya kaldırıyor, sonra tepesi üstü yere atıp başını kırıyor ve bedeninden ayırıyordu. O yüzden yukarıdaki âyette *"içi boş hurma kütükleri gibi"* denilmiştir. Muhammed b. İshâk der ki: Hûd kavmi Yemen'de Umman'dan Hadramût'a kadar olan bölgede yaşıyordu. Bununla

28 Bk. Zâriyât sûresi: 41-42.

Scanned with CamScanner

birlikte Allah'ın (c.c) kendilerine verdiği güç sayesinde başka bölgelere de yayılmışlar ve diğer halkları hakimiyetleri altına almışlardı. Allah'tan başka şeylere tapan putperest bir milletti ve Allah (c.c) onlara Hûd (a.s)'ı gönderdi. Hûd (a.s) kavminde soyu en düzgün ve en iyi konumda olan biriydi. Onlara Allah'ı birlemelerini, onunla birlikte başka ilahlar edinmemelerini, insanlara zulmetmeyi bırakmalarını emretti. Ancak kabul etmediler, yalanladılar ve "Bizden daha güçlü kim var?" dediler. Bazıları Hûd (a.s)'a tabi oldular. Fakat onlar da çok az idiler ve imanlarını gizliyorlardı. Âd kavmi Allah'a karşı azgınlık yapıp Peygamberini yalanlayınca, yeryüzünde haddi aşıp bozgunculuk ve zorbalık yapınca, her bir tepeye bir sütun dikince Hûd (a.s) onlarla konuşarak şöyle dedi: *"Siz her yüksek yere bir alâmet dikerek eğleniyor musunuz? Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz? Yakaladığınız zaman, zorbalar gibi mi yakalıyorsunuz. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."* (Şuarâ, 128-131) *"Dediler ki: Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin, biz de senin sözünle ilahlarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek de değiliz. Biz 'İlahlarımızdan biri seni fena çarpmış!'* -yani delirtmiş- *demekten başka bir söz söylemeyiz! (Hûd) dedi ki: Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım. O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin! Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."* (Hûd, 53-56)

Muhammed b. İshâk der ki: Anlatılanlara göre, Âd kavmi küfrü tercih edip onun dışındaki her şeyi reddedince, Allah (c.c) üç yıl boyunca yağmur göndermedi. Bu insanları bitkin ve zayıf düşürdü. O dönemde insanlar sıkıntıya düştüklerinde kurtarması için Allah'a dua ederlerdi. Duayı Allah'ın evi (Kâbe) hürmetine yaparlardı. Kâbe o dönemde insanlar tarafından biliniyordu ve orada Amalika'lar oturuyordu. Amalikalar Nûh oğlu Sâm oğlu Lâvez oğlu İmlik'in soyundan gelmedirler. O dönem kabile reisi Muâviye b. Bekir'di. Onun Âd kavminden bir annesi vardı. Adı Hayberi kızı Kelhede'ydi. Derken Âd'lılar haremde yağmur duası yapmaları için oraya yetmişe yakın adam gönderdiler. Yetmiş kişi Mekke sırtlarında Muâviye b. Bekir'in yanından geçerlerken inip onda konakladılar. Yanında bir ay kaldılar. İçki içtiler ve Muâviye'nin iki cariyesinin şarkılarını dinlediler. Aradan bir ay geçip yanında kaldıkları süre uzayınca, kavimlerine acıyıp onlara gitmeleri gerektiğini söy-

Scanned with CamScanner

lemekten de utanınca Muâviye onlara gitmelerini ima eden bir şiir söyledi. Cariyelerine de bunun şarkısını söyletti. Şiir şöyleydi:

Ey Kayl, yazıklar olsun sana, kalk ve mırıldan.
Belki Allah bize sabahleyin bir bulut gönderir.
Âd yurduna yağmur yağdırır da,
Akşama bize şiddetli susuzluk konusunu açmazlar.
İhtiyar fani ve gençte bir ümidimiz yok.
Kadınları iyi haldeyken akşama sütsüz kaldılar.
Vahşi hayvanlar onlara açıktan geliyorlar.
Âd'ın hiçbir oklarından korkmadan
Siz istediğiniz şey için,
Gece gündüz buradasınız.
Artık delegenizin tadı kaçtı.
Onlara artık ne selam var ne merhaba.

Bu şiiri söyleyince adamlar niçin geldiklerini hatırladılar ve hemen Harem'e gidip milletleri için dua ettiler. Duayı duacıları Kayl b. Itr yaptı. Bunun üzerine Allah (c.c) biri beyaz biri siyah biri kırmızı olmak üzere üç bulut gönderdi. Sonra gökten bir ses, "Kendin veya milletin için bulutlardan birini seç" diye nida etti. Kayl: Şu siyah bulutu seçiyorum. Çünkü onda daha çok yağmur vardır, dedi. Bunun üzerine bir münadi "Yanmayı ve kül olmayı seçtin. Âd kavminden hiç kimse kalmayacak. Hiçbir baba ve evlat bırakmaksızın, Levziye oğulları dışında hepsini helak edecek. İbn İshâk der ki: Levziye oğulları Âd kavminin bir kolu olup Mekke'de oturuyorlardı. O yüzden kavimlerinin başına gelen onların başına gelmedi. İşte bunlar Âd kavminin neslinden ve soyundan geride kalan "Son Âd Kavmi"dir. Anlattıklarına göre Allah (c.c) Kayl b. Itr'ın seçtiği kara bulutu içindeki azapla birlikte Âd üzerine gönderdi. Bulut onlara Muğis adında bir vadiden göründü. Onu görünce sevindiler ve *"Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur."* dediler. Allah (c.c) buyuruyor ki: *"Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır! "O (rüzgâr), Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder."* (Ahkâf, 24-25) Yani, geçtiği her yeri yok eder. Söylediklerine göre onu ilk gören ve azap olduğunu anlayan Mehded adında bir kadındı. Kadın

Scanned with CamScanner

durumun farkına varınca çığlık attı ve bayıldı. Ayıkınca "Ey Mehded! Sen ne gördün?" dediler. "İçinde ateşler bulunan bir rüzgar gördüm. Önünde onu götüren bir takım adamlar vardı." dedi. buyruğu gereği Allah (c.c) bunu onlara yedi gece sekiz gündüz kesintisiz musallat etti. Husûm sürekli demektir. Bu rüzgar Âd kavminden geride hiç kimse bırakmadan hepsini helâk etti. Bana zikredildiğine göre Hûd (a.s) ve beraberindeki Mü'minler bir ağıla sığındılar. Böylece ona ve beraberindekilere sadece deriye hafif dokunan ve haz veren bir şey dokundu. Âd kavmini ise gökle yer arasını yakıp yıktı, onları taş yağmuruna tuttu. Muhammed b. İshâk kıssanın tamamını uzunca zikretmiştir. Metin garip olup bir çok fayda da içermektedir.

Allah (c.c) onlar hakkında şöyle buyurur: *"Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık, onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik."* (Hûd, 58)

İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan bir hadiste de Muhammed b. İshâk b. Yesar'ın anlattıklarına yakın şeyler vardır.

[3125] İmam Ahmed b. Hanbel, Haris el-Beki'den şöyle nakleder: Alâ b. Hadrami'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikayet etmek üzere yola çıkmıştım. Rebeze'ye uğradım. Orada Temimoğulları kabilesinden yolda kalmış ihtiyar bir kadına rastladım. Bana "Ey Allah'ın kulu! Benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e arz edeceğim bir ihtiyacım var. Beni ona ulaştırır mısın?" dedi. Onu alıp Medine'ye götürdüm. Mescid-i Nebevî doluydu ve siyah bir bayrak dalgalanıyordu. Bilal kılıcını kuşanmış Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda duruyordu. "İnsanların bu hali nedir?" dedim. "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Amr b. el-Âs'ı (radıyallâhu anh) bir yere göndermek istiyor." dediler. Bir yere oturdum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evinde girdi -veya: binitine geçti-. Huzuruna girmek için izin istedim, verdi. Girdim ve selam verdim. *"Sizinle Temimoğulları arasında bir problem var mı?"* buyurdu. "Evet. Biz onlara karşı galiptik. Temimoğullarından geçerken yola çıkmış bir kadına rastladım. Benden onu size götürmemi rica etti. Şimdi o kapıdadır." dedim. Girmesi için izin verdi. Ben: "Ya Rasûlallah! Bizimle Temimoğulları arasında bir engel yapacaksan çölü yap." dedim. Kadın birden sinirlendi ve doğrulup "Ya Rasûlallah! Senin zorda kalanların nereye sığınacak?" dedi. Bunun üzerine ben "Benim durumum "ölüme yüklenen keçi" misalidir. Düşmanım olduğunun farkında olmadan bu kadını yüklenip

Scanned with CamScanner

getirdim. Âd heyeti gibi olmaktan Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sığınırım." dedim. konuyu daha iyi bildiği halde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ne! Âd heyeti mi?"* dedi. Dedim ki: Âd kavminde kıtlık vardı. Kayl adında elçilerini (Mekke'ye) gönderdiler. Kayl, Muâviye b. Bekr'in yanından geçerken evinde bir ay kaldı. Muâviye ona içki veriyor Ceradetani (iki dişi çekirge) adında iki cariye de şarkı söylüyordu. Bir ay böyle geçti. Sonra Mehre dağına çıktı ve "Allah'ım! Biliyorsun ki ben bir hastalık için gelmedim ki onu tedavi ettireyim veya bir esir için gelmedim ki fidye verip kurtarayım. Allah'ım! Âd'a daha önce vermekte olduğun suyu ver." diye dua etti. Bunun üzerine oradan siyah bulutlar geçti. Ona "Bunlardan seç" diye nida edildi. O da tam siyah olan bir buluta işaret etti. Bunun üzerine "Onu Âd'dan kimseyi hayatta bırakmayacak bir kül ve helak edici olarak al." diye seslenildi. Bana ulaşan bilgiye göre, onlara rüzgardan sadece şu yüzüğümden geçecek kadarısı gönderildi ve onunla helâk oldular. [29] İmam Ahmed b. Hanbel Müsned'inde ve Tirmizî Abd b. Humeyd'den, o Zeyd b. Hubab'tan... benzer bir lafızla rivayet etmişlerdir. Nesâî Selam Ebû Münzir'in Asım'dan rivâyet etmiş, onun tarikiyle de İbn Mâce aynı zamanda Ebû Vail'in Haris b. Hasan el-Bekri'den nakliyle rivâyet etmiştir. Bunu Taberî, Ebû Küreyb'in Zeyd b. Hubab'tan ... nakliyle rivâyet etmiştir. Onda isim Haris b. Yezîd el-Bekri olarak geçmektedir. Bunu Taberî, Ebû Küreyb'in Ebû Bekir b. Ayyaş'tan... nakliyle de rivâyet etmiştir.

Sâlih (a.s) ve Semud Kavmi:

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ
قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي
أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ وَاذْكُرُوا
إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ
سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا
فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ

29 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 3/482; Tirmizî, 3273, 3274; Taberî, 14813, 14814. Bunu İbn Mâce (2816) muhtasar olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾

73. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. İşte o da, size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin, ona kötülük etmeyin; sonra sizi acıklı bir azap yakalar.

74. Düşünün ki, Allah Ad kavminden sonra, yerlerine sizi getirdi. Ve yeryüzünde sizi yerleştirdi: Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın.

75. Kavminin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki: "Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?" Onlar da, "Şüphesiz biz O'nunla ne gönderilmişse ona inananlarız" dediler.

76. Büyüklük taslayanlar da dediler ki: "Biz de sizin inandığınızı inkâr edenleriz."

77. Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar da: "Ey Sâlih! Eğer sen gerçekten Peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı getir" dediler.

78. Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü donakaldılar.

Tefsiri:

Tefsir ve nesep alimleri şöyle anlatırlar: Semûd; Nûh oğlu Sâm oğlu İrem oğlu Asir oğlu Semûd'dur. Cedis b. Asir'in kardeşi olur. Tasm kabilesinin soy ağacı da böyledir. Tüm bunlar İbrâhim (a.s)'dan önceki hakiki Araplardır.

Scanned with CamScanner

Semûd Âd'dan sonra idi. Bunların yurtları Hicaz ile Şam arasındaki Vadi'l-kurâ tarafında bulunan ve herkesçe bilinen bir yerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de hicretin 9. yılında Tebük'e giderken onların kasabalarından ve yurtlarından geçmiştir.

[3126] İmam Ahmed b. Hanbel, Nâfi' kanalıyla İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları Tebük'e indiğinde Semûd kabilesinin evlerinin bulunduğu Hicr'e indirdi. İnsanlar Semûd kabilesinin içtikleri kuyulardan su çıkardılar, onunla hamur yaptılar ve kazanlarına döktüler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bunu duyunca) onlara emretti ve kazandakileri döktüler, hamurları hayvanlara yedirdiler. Sonra onlarla yola çıktı ve devenin su içtiği kuyunun olduğu yere konakladı. Onları Allah'ın azap ettiği milletin yurduna girmekten men etti ve *"Ben onların başına gelenin sizin başınıza gelmesinden korkuyorum. Onun için onların olduğu yere girmeyin."* buyurdu.[30]

[3127] İmam Ahmed b. Hanbel yine İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hicr beldesinde iken şöyle buyurdu: *"O azap edilenlerin beldesine ancak ağlayarak girin. Ağlamayacaksanız girmeyin. Sonra, onların başına gelen sizin başınıza da gelmesin."*[31] Bu hadisin aslı Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde bir çok tarikten tahric edilmiştir.

[3128] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Kebşe el-Enmari'den şöyle nakleder: Tebük seferinde iken insanlar bir an önce Hicr beldesine girmek için acele ettiler. Bu haber Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca insanlara, "Namaz için toplanın" diye çağrı yaptı. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. Devesini tutmuş şöyle diyordu: *"Allah'ın gazap ettiği bir milletin beldesine nasıl girersiniz?"* Onlardan biri: "Onların durumuna hayret edip ibret alıyoruz ya Rasûlallah!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Size daha çok öğüt verecek olanı söyleyeyim mi: size daha*

30 İmam Buhârî (2279), Müslim (2981), İbn Hibbân (6202) ve Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (5/34) bir çok tarikle Ubeydullah'tan, o Nâfi''den; İmam Ahmed b. Hanbel (2/117) ve İbn Hibbân da (6203) Sahr b. Cüveybir'in bu senetle nakliyle rivâyet etmişlerdir.

31 İmam Ahmed b. Hanbel (2/74) bu senetle rivâyet etmiştir. Hadisin aslı şu kaynaklarda da vardır: Buhârî, 433; Müslim, 2980; İbn Hibbân, 6200; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 5/233.

Scanned with CamScanner

önce olanları ve sizden sonra olacakları haber veren sizden bir adam (ben). İstikamet ve itidal üzere olun. Allah (c.c) size azap etmekten dolayı hiçbir şeye aldırmaz. Bir zaman öyle kimseler gelecek ki onlar kendilerine gelecek hiçbir şeyi engelleyemeyecekler."[32] Bunu Kütüb-i Sitte sahiplerinden hiçbiri kitabında zikretmemiştir. Ebû Kebşe'nin adı Amr b. Sa'd'dır. Amir b. Sa'd olduğu da söylenmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3129] İmam Ahmed b. Hanbel Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hicr'den geçerken *"Mucizeler istemeyin. Zira Sâlih (a.s)'ın kavmi istemişti ve o -deve- bu dağ yolundan geliyor, buradan çıkıp gidiyordu. Onlar Rabblerinin emrine karşı gelip deveyi boğazladılar. Bir gün deve onların suyunu içiyor, bir gün onlar onun sütünü içiyorlardı. Ancak hayvanı boğazladılar. Bunun üzerine onları bir çığlık yakaladı ve Allah (c.c), koruma bölgesinde olan bir adam dışında gökkubbe altında olan herkesi helâk etti."* buyurdu. Sahabeler "O kimdir ya Rasûlallah?" dediler. *"Ebû Rigal'dir. Harem bölgesinden çıkınca milletinin başına gelen onun da başına geldi."* buyurdu.[33] Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hiçbirinde yer almamaktadır. Ancak senedi Müslim'in senet koşullarına haizdir.

Yüce Allah bu âyetlerde şöyle buyuruyor: *"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik."* Yani, Semûd kabilesine aynı kabileden Sâlih (a.s)'ı Peygamber olarak gönderdik. *"Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur."* Bütün Peygamberler tek olan ve hiç ortağı bulunmayan Allah'a ibadete çağırırlar. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: 'Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."* (Enbiyâ, 25) Bir âyette de şöyle buyurur: *"Andolsun ki biz, 'Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının' diye (emretmeleri için) her ümmete bir Peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkar edenlerin sonu nasıl olmuştur!"* (Nahl, 36)

---

32 Ahmed b. Hanbel (4/231) rivâyet etmiştir. Bunu Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (6/194) zikretmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'udi vardır. Bunamış biridir. Dolayısıyla senedi zayıftır. Diğer illeti İsmail b. Evsat'tır. Delil olacak biri değildir."

33 Ahmed b. Hanbel, 3/296; İbn Hibbân, 6197; Hâkim, 2/340; Tirmizî, 14824. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

"Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. İşte o da, size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir." Yani, size getirdiklerimin doğru olduğuna dair Allah'tan size bir delil gelmiş bulunmaktadır. Sâlih (a.s)'dan mucize isteyenler kendileriydi. Ona kendilerinin belirlediği sert bir kayayı teklif ettiler. O hicr tarafında tek bir kayaydı ve adı Kâtibe idi. O kayadan kendilerine on aylık hamile ve aç bir deve çıkarmasını istediler. Sâlih (a.s) da eğer Allah (c.c) istek ve taleplerine icabet ederse mutlaka Allah'a (c.c) iman edip kendisine tabi olacaklarına dair onlardan söz ve ahitler aldı. Onlar bu söz ve ahitleri verince Sâlih (a.s) namaza kalktı ve Allah'a (c.c) dua etti. Birden o kaya hareketlendi. Sonra yarılıp içinden onların istediği gibi bir deve çıktı. Cenini karnının iki tarafında hareket ediyordu. Tüylüydü ve karnı boştu. O an kabile reisi Cünda b. Amr ile emrindeki insanlar iman ettiler. Semûd'un diğer eşrafı da iman etmek istedi, fakat kabilenin putlarının sahipleri Züâb b. Amr b. Lebid ile Hübab, Rebân b. Sam'ar b. Celmes karşı çıktılar. Cünda b. Amr'ın Şihab b. Halife adında bir amca oğlu vardı. Semûd'un eşrafından ve en saygın biriydi. Müslüman olmak istedi, fakat bunlar engelledi. O da sözlerine uydu. Bu konuda Semûd'un Mü'minlerinden Merheş b. Aneme b. Zemil (rh.a) şu şiiri söylemiştir:

Amr'ın ailesinden bir grup
Şihab'ı Allah'ın dinine çağırmıştı.
Semûd'un eşrafı ise hep birlikte,
İmana yeltenmişti.
İcabet etselerdi Sâlih bizim aramızda,
Aziz biri olacaktı.
Onları arkadaşları Züab alıkoydu.
Ancak Hicr ailesinden bu asiler,
Rüşd çağında gelince Züab'a sırt çevirdiler.

Deve ile bir süre sonra gözleri önünde doğurduğu yavrusu bir müddet aralarında kaldı. Kuyudan bir gün o içiyor, diğer günde ise onlara bırakıyordu. Devenin su gününde de onlar sütünü sağıyorlardı. İçiyor, kaplarını ve taslarını istedikleri kadar dolduruyorlardı. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin."* (Kamer, 28) Bir âyette de: *"Sâlih:*

Scanned with CamScanner

İşte (mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir, dedi." (Şuarâ, 155) buyurur. Deve bu vadilerde gezip dolaşıyor, birinden girip diğerinden çıkıyordu. Çünkü sudan besleniyordu. Zikredildiğine göre korkunç derecede büyük ve çok güzeldi. Yanlarından geçtiğinde hayvanları ürküp kaçarlardı. Bu şekilde uzun bir süre geçip Sâlih (a.s)'ı yalanlamaları gittikçe katılaşınca, suyun her gün kendilerine kalması için onu öldürmeye karar verdiler. Hepsinin öldürmede ittifak ettiği söylenir. Katâde der ki: Bana ulaşan bilgiye göre deveyi öldürecek olan kimse buna razı olduklarını öğrenmek için herkese, evlerdeki kadınlara ve çocuklara bile uğramıştı. Ben derim ki: Âyetlerden normalde anlaşılan da buna kararı hepsinin verdiğidir. Çünkü Allah (c.c) *"Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri günahları sebebiyle onlara büyük bir felâket gönderdi de hepsini helâk etti."* (Şems, 14) buyurur. Yine *"Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular."* (İsrâ, 59) buyurur. Yüce Allah burada da *"Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler"* buyurmuş, bu fiili kabilenin hepsine isnad etmiştir. Bu da onların hepsinin râzı olduğunu göstermektedir.

İmam Taberî ve başka tefsir alimleri devenin öldürülmesinin sebebine dair şunları anlatmışlardır: Onlardan Mizlec oğlu Ğanm kızı Uneyze adında, Ümmü Ganm künyeli bir kadın vardı. İhtiyar bir kafir olan bu kadın Sâlih (a.s)'a en katı düşmanlık yapanlardandı. Güzel kızları ve bol malı olan bu kadının kocası Züab b. Amr da Semûd'un ileri gelenlerindendi. Dehr oğlu Mahya adında bir oğlu ile Saduf adında kızı bulunan diğer kadın Mahya da soylu, zengin ve güzel bir kadındı. Semûd kavminden Müslüman bir adamın karısı iken ondan ayrılmıştı. Bu iki kadın kendilerine yaklaşmak isteyenlere deveyi öldürmeyi şart koşarlardı. Bir gün Saduf, Habbab adında bir adamı yanına çağırdı ve deveyi öldürürse kendisini ona teslim edeceğini söyledi. Fakat o kabul etmedi. Uneyze de Cünda oğlu Salif oğlu Kudar'ı çağırdı. Kudar kırmızı, gökgözlü ve kısa bir adamdı. Halk onun zina çocuğu olduğuna ve nispet edildiği Salif'in oğlu değil Sayhad denilen birinin oğlu olduğuna inanırdı. Fakat Salif'in yatağında (annesi onunla evliyken) doğmuştu. Kadın ona "Deveyi öldürmen şartıyla sana kızlarımdan dilediğini vereceğim." dedi. Onun üzerine Salif oğlu Kudar ile Mehrac oğlu Mesda oradan ayrılıp Semûd'un azgınlarını tahrik ettiler. Onlara yedi kişi daha katıldı ve böylece

Scanned with CamScanner

dokuz kişi oldular. İşte Allah'ın *"O şehirde dokuz kişi (elebaşı) vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar, iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı."* (Nem, 48) diye buyurduğu bu kimselerdir. Milletlerinde başkan konumunda olan bu dokuz kişi kafir kabilelerin hepsini kendilerine çekmeye çalıştılar. Onlar da uydular. Bu dokuz kişi gitti ve sudan dönmekte olan deveyi gözetlemeye başladılar. Kudar devenin yolu üzerindeki bir kayanın dibinde, Mesda da diğer kayanın dibinde pusu kurdu. Deve bulunduğu yerden geçerken Mesda ona bir ok attı. Ok bacağının kaslı bölümüne saplandı. Bunun üzerine Ümmü Ganm Uneyze çıktı ve dünya güzeli kızına emir verdi. Kızı yüzünü Kudar için açtı ve onu cesaretlendirdi. Kudar deveye bir ok daha atıp dizini kırdı ve sonunda deve yere yıkıldı. Yavrusunu uyarmak için bir kez böğürdü. Adam bu kez göğsüne vurarak boğazladı. Yavrusu oradan kaçıp yüksek bir dağa vardı ve oradaki en yüksek kayaya çıkıp böğürdü. Bunu Abdurrezzak, Ma'mer'den, o Hasan-ı Basrî (radıyallâhu anh)'tan işiten birinden şöyle nakleder: Yavru deve "Rabbim, annem nerede?" dedi. Onun üç gün böğürdüğü ve bir kayaya girip orada kaybolduğu söylenir. Kimine göre ise peşinden gidip annesiyle birlikte onu da öldürmüşlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Bu şekilde deveyi öldürmeyi tamamladıklarında haber Sâlih (a.s)'a ulaştı. Geldiğinde halk oraya toplanmıştı. Deveyi görünce ağladı ve *"Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helâk olacaksınız)!"* (Hûd, 65) dedi. Akşam olunca bu dokuz kişi Sâlih (a.s)'ı da öldürmeyi kararlaştırdılar. "Eğer doğruysa biz ondan önce davranmış oluruz. Yalancıysa devesine kavuşturmuş oluruz." dediler. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Allah'a and içerek birbirlerine şöyle dediler: Gece ona ve ailesine baskın yapalım (hepsini öldürelim); sonra da velisine: 'Biz (Sâlih) ailesinin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki doğru söylüyoruz' diyelim. Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik."* (Neml, 49-50) Buna oybirliğiyle karar verip gecenin bir vaktinde Allah'ın Peygamberi Sâlih (a.s)'ı öldürmek için geldiklerinde Allah (c.c) -ki izzet O'nun ve elçisinindir- üzerlerine bir taş düşürerek başlarını ezdi. Milletlerine bir ibret olmaları ve bir an evvel azap görmeleri için böyle yapılmıştı. Semûd kavmi mühlet verildikleri günlerin ilki olan Perşembe gününün sabahına, Sâlih (a.s)'ı tehdit ettiği gibi yüzleri sarı halde çıktılar. Mühlet verilen ikinci güne yüzleri kırmızı olarak çıktılar. Mühlet günlerinin üçüncüsü olan Cumartesine de yüzleri siyah çıktılar. Pazar gününe çıktıklarında ise kefenlerini giyip oturdular ve Allah'ın intikam

Scanned with CamScanner

ve azabını -Allah korusun- beklediler. Kendilerine ne yapılacağını, nasıl bir azaba uğrayacaklarını bilmiyorlardı. Güneş doğdu. Gökten bir çığlık geldi ve altlarında şiddetli bir sarsıntı oldu. Anında ruhları çıktı ve can verdiler. *"yurtlarında diz üstü dona kaldılar."* Yani, ruhsuz ve cansız kaldılar. Onlardan büyük küçük, erkek ve kadın hiçbiri bundan kurtulamadı. Anlattıklarına göre, onlarla birlikte sadece, Zürey'a adıyla çağrılan Selk kızı Kelbe adındaki bir cariye helâk olmadı. Sâlih (a.s)'a büyük düşmanlık yapan bu kadın azabı görünce ayakkabılarını çıkardı ve kalkıp son derece büyük bir hızla oradan ayrıldı. En yakındaki bir kabileye gidip gördüklerini ve kavminin başına gelenleri anlattı. Sonra Onlardan su istedi. Onu içer içmez de öldü.

Tefsir alimleri şöyle anlatırlar: Semûd kavminden Sâlih (a.s) ve Ona tâbi olanlar dışında geriye sadece Ebû Rigal adında bir adam kaldı. Kavminin başına helâk geldiğinde o Mekke'de Harem'deydi. O yüzden Ona azaptan hiçbir şey isabet etmedi. Bir gün harem bölgesinden çıkınca gökten bir taş gelip onu öldürdü. Semûd kıssasının başlarında bu hususta Câbir (radıyallâhu anh) hadisi geçmişti. Alimlerin zikrettiğine göre bu Ebû Rigal Taif'teki Sakif kabilesinin babasıdır.

[3130] Abdurrezzak, Ma'mer kanalıyla İsmail b. Ümeyye'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Rigal'in kabrinden geçerken *"Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu. Sahabiler "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dediler. *"Bu Ebû Rigal'in kabridir. Semûd kabilesinden biriydi ve Allah'ın hareminde (korunmalı bölgesi Mekke) idi ve Allah'ın haremi Allah'ın azabının Ona dokunmasını engellemişti. Oradan çıkınca kavminin başına gelen onun da başına geldi ve buraya defnedildi. Onunla birlikte bir altın dal da gömüldü."* buyurdu. Halk hemen gelip kabrini araştırmaya koyuldular ve bulup altın dalı çıkardılar. Abdurrezzak der ki: Ma'mer bana Zührî'nin şöyle dediğini söyledi: Ebû Rigal (Sakif kabilesinin atası olan) Sakif'in babasıdır.[34] Rivâyet, bu vecihten mürseldir. Başka bir vecihten muttasıl olarak da rivayet edilmiştir.

[3131] Nitekim Muhammed b. İshâk, senediyle, Abdullah b. Amr'dan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bizzat işittim; Onunla Taif'e çıktığımızda bir kabrin yanından geçerken *"Bu Ebû Rigal'in kabridir. O*

34 Abdurrezzak, Tefsir kitabında (916) İsmail b. Ümeyye'den rivâyet etmiştir. Mu'daldir. Sonraki rivâyete bakınız.

Scanned with CamScanner

ise Sakif'in babası olmaktadır. Semûd kavmindendi. O esnada Harem'deydi ve Harem azabı ondan engellemişti. Oradan çıkınca kavminin başına gelen burada Onun başına geldi ve buraya defnedildi. Onun alameti ise altın bir daldır. Eğer onu kazırsanız altını bulursunuz." buyurdu. Bunun üzerine insanlar hemen mezarı açtılar ve oradan altın dalı çıkardılar.[35] Bunu Ebû Dâvûd da Yahyâ b. Maîn'in Vehb b. Cerîr'den... onun da İbn İshâk'tan nakliyle rivâyet etmiştir. Hocamız Ebû Haccac el-Mizzi: Bu hasen ve aziz bir hadistir, dedi. Ben derim ki: Bunu muttasıl olarak sadece Büceyr b. Ebû Büceyr bu senetle rivâyet etmiştir. O da sadece bu hadisle tanınan biridir. Yahyâ b. Maîn: Ondan İsmail b. Ümeyye dışında rivâyet eden hiç kimse bilmiyorum, demiştir. Ben derim ki: O durumda bunun Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispetinde bir yanlışlık yapılmış olmasından korkulur. Bu Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'ın (Yermük savaşında ele geçirdiği) kitap yüklü iki binitteki kitaplardan almış olabilir. Ben bunu kendisine arz ettikten sonra hocamız el-Mizzi: Böyle bir ihtimal vardır, dedi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

79. Sâlih de o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin elçiliğini tebliğ ettim ve size öğüt verdim, fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."

Tefsiri:

Bu Sâlih (a.s)'ın kendisine muhalefetleri, Allah'a karşı isyanları, hakikati kabul etmekten kaçınmaları ve hidayetten yüz çevirip körlüğe yönelmeleri sebebiyle Allah'ın helâk etmesi üzerine onları yeren ve azarlayan sözleridir. Sâlih (a.s) bunu onlara; helâk olduktan sonra suçlayıcı ve yerici bir üslupla söylemiş, onlar da sözlerini işitmişlerdir.

[3132] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen bir hadise göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir'deki Müşriklere galip ge-

35 Ebû Dâvûd, 3088; İbn Hibbân, 6199; Beyhaki, 4/156; Zehebî, el-Mizan. Senedi zayıftır. Çünkü İbn İshâk müdellistir, bizzat işittiğini de ifade etmemiştir. Ancak Beyhaki'nin rivâyetiyle mütâbaa edilmiştir. Fakat o da çok zayıftır. İbn Kesir'in hadisle ilgili söylediklerine bakınız.

Scanned with CamScanner

lince orada üç gün kaldı. Sonra binitinin eğerlenmesini emretti. Üç gün sonra gecenin son vaktinde biniti eğerlendi ve devesine binip yola çıktı. Sonra kuyuların, Bedir kuyularının olduğu yerde durdu ve şöyle demeye başladı: *"Ey Hişam oğlu Ebû Cehil, ey Utbe b. Rebîa, ey Şeybe b. Rebîa! Rabbinizin size vaad ettiğini hak buldunuz mu? Zira ben Rabbimin bana vaad ettiğini hak olarak buldum."* Hz. Ömer (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Artık kokuşan cesetler haline gelmiş bir toplulukla ne konuşulur ki?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, siz beni onlardan daha iyi işitmiyorsunuz. Fakat onlar cevap veremiyorlar."* buyurdu.[36]

[3133] Siret'te (Siret-i İbn Hişam'da) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara şöyle dediği ifade edilmektedir: "Siz Peygamberinize karşı ne kötü bir Peygamber aşiretisiniz! Başka insanlar beni tasdik ederken siz beni yalanladınız. Beni yurdumdan çıkardınız, başka insanlar barındırdı. Benimle savaştınız, insanlarsa bana yardım ettiler. Siz Peygamberinize karşı davranışınızda ne kötü bir Peygamber aşiretisiniz!"[37]

Bunun gibi Sâlih (a.s) da kavmine şöyle demiştir: *"Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin elçiliğini tebliğ ettim ve size öğüt verdim."* Yani, fakat siz ondan faydalanmadınız. Çünkü siz hakikati sevmiyorsunuz ve hiçbir öğütçüye uymuyorsunuz. O yüzden daha sonra şöyle demiştir: *"fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."* Bazı müfessirlerin zikrettiğine göre ümmeti helâk olan her Peygamber gider ve Harem'e, Mekke haremine yerleşirdi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3134] İmam Ahmed b. Hanbel de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacca gittiği yolculukta Usfan vadisinden geçerken *"Ey Ebû Bekir, bu hangi vadidir?"* diye sordu. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Usfan vadisidir" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hûd ve Sâlih (Allah'ın selamı üzerlerine olsun) Beyt-i Atik'i (Kâbe) ziyaret için giderlerken gemleri liften, izarları aba ve ridaları kaftan olan genç kırmızı develer üzerinde buradan geçtiler."* buyurdu.[38] Bunu Ebû Dâvûd,

36 Sahihtir. Daha önce bu sûrenin 44. âyetinin tefsirinde geçti.

37 İbn Hişam, Siret'inde (2/212) zikretmiştir. Mu'daldir.

38 Ahmed b. Hanbel, 2067. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (5347) şöyle der: Senedinde Zem'a b. Sâlih vardır. Kimileri tarafında sika kabul edilse de hakkında olumsuz şeyler de söylenmiştir. el-Mizan'da (2904) şöyle denmektedir: Onu Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b.

Scanned with CamScanner

Yahyâ b. Maîn'in, Ahmed b. Hanbel'le aynı senetle nakliyle rivâyet etmiştir. Kütüb-i Sitte sahiplerinden hiçbiri ise zikretmemiştir.

Lût (a.s) Peygamber ve Kavmi:

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

80. Lût'u da (Peygamber gönderdik). Hani kavmine dedi ki: "Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı bu fuhşu mu yapıyorsunuz?"

81. Çünkü siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz, taşkın bir milletsiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor *"Lût'u da"* Yani, Biz *"Lût'u da"* Peygamber olarak gönderdik. Veya: "Sen *"Lût'u da"* an." *"Hani kavmine demişti ki: "Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı bu fuhşu mu yapıyorsunuz?"*

Lût (a.s); Azar oğlu Haran oğlu Lût'tur. Halil İbrâhim (a.s)'in erkek kardeşinin oğlu olmaktadır. Ona iman etmiş ve Şam ülkesine hicret etmişti. Allah (c.c) da onu Sedum ve civar kasabalara Peygamber gönderdi. Onları Allah'a (c.c) davet ediyor, iyiliği emir ve tavsiye edip işlemekte oldukları haramlardan ve günahlardan men ediyordu. Daha önce hiçbir beşerde ve hiçbir yaratıkta görülmeyen ve onların türettikleri fuhşiyattan men ediyordu ki o; erkeklerin kadınları bırakıp erkeklerle ilişkiye girmesidir. Bu Ademoğullarının bilmedikleri, alışmadıkları ve Sedum halkı (Allah'ın laneti üzerlerine olsun) yapana kadar da akıllarından geçmeyen bir şeydi. Amr b. Dinar, *"Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı bu fuhşu"* hakkında şöyle der: Lût kavmi çıkana kadar hiçbir erkek hiçbir erkekle ilişkiye girmemişti.

Maîn zayıf kabul etmişlerdir. Ebû Zür'a: Leyyindir, kuvvetli değildir, demiştir. Ebû Dâvûd da: Zayıftır, demiştir.

Scanned with CamScanner

Dımaşk camisini inşa eden Emevi halifesi Velid b. Abdulmelik der ki: Allah (c.c) Lût kavminin hikayesini anlatmasaydı erkeğin erkekle bu işi yapacağına ihtimal vermezdim. O yüzden Lût (a.s) onlara şöyle demiştir: *"Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı bu fuhşu mu yapıyorsunuz? Çünkü siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz."* Yani, kadınları ve Allah'ın (c.c) onlarda sizin için yarattıklarını bırakıp erkeklerle ilişkiye giriyorsunuz. Bu sizden bir taşkınlık ve cehalettir. Çünkü yaptığınız, bir şeyi ait olmadığı yere koymaktır. O yüzden yüce Allah başka bir âyette *"(Lût:) İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksanız (onlarla evlenin), dedi."* (Hicr, 71) buyurmuştur. Onları kadınlarıyla ilişkiye girmeye teşvik etmiş, onlarsa kadınlarına karşı bir istek duymadıklarını söylemişlerdir: *"Dediler ki: Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun. Ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin."* (Hûd, 79) Yani, sen de biliyorsun ki bizim kadınlara karşı bir arzu ve isteğimiz yoktur ve misafirlerinden ne istediğimizi sen bilmektesin. Müfessirlerin zikrettiklerine göre erkekler bu konuda birbirleriyle yetiniyorlar, aynı şekilde kadınlar da birbirleriyle yetiniyorlardı.

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾

82. Kavminin cevabı: "Onları memleketinizden çıkarın, Çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış!" demelerinden başka bir şey olmadı.

Tefsiri:

Yani, kavmi Lût (a.s)'ın çağrılarına ancak onu ve beraberindekileri aralarından çıkarmaya ve sürgüne göndermeye niyetlenmek dışında bir şeyle karşılık vermediler. Allah (c.c) da onu oradan selametle çıkardı, onları ise yurtlarında zelil ve hakir bir halde helâk etti. *"Onlar fazla temizlenen insanlarmış!"* buyruğu hakkında Katâde: Onları kusur olmayan bir şeyle ayıpladılar, der. Mücâhid de şöyle der: *"Onlar fazla temizlenen insanlarmış!"* Yani, erkeklerin arka organları ve kadınların arka organlarına yaklaşmayan temiz insanlarmış. Bunun benzeri İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da rivayet edilmiştir.

Scanned with CamScanner

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

83. Biz de Onu ve karısından başka aile efradını kurtardık. Ancak karısı hariç; o geride kalıp helak olanlardan oldu.

84. Ve üzerlerine taş yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu!

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Biz de Lût ile ailesini kurtardık. Zaten kavminden aile halkı dışında hiç kimse ona iman etmemişti. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Bunun üzerine orada bulunan Mü'minleri çıkardık. Zaten orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse bulmadık."* (Zâriyât, 35-36) Yani, ev halkından da karısı hariç; çünkü O iman etmemişti. Bilakis milletinin dini üzereydi. Kocasına karşı onlarla işbirliği yapıyor, karşılıklı işaretlerle kocasının yanına gelen misafirleri onlara haber veriyordu. Bu yüzden Lût (a.s)'a geceleyin ailesiyle birlikte yola çıkması emredildiğinde bunu karısına söylememesi ve onu şehirden çıkarmaması emredildi. Bazıları: Karısı onların ardından geldi ve azap indiğinde o tarafa dönüp bakınca onlara isabet eden azap ona da isabet etti, demişlerdir. En kuvvetli görüşe göre ise ne o şehirden çıkmış, ne de Lût (a.s) ona bunu duyurmuştur. Bilakis kavmiyle birlikte kalmıştır. O yüzden burada devamla şöyle buyurulmuştur: *"Biz de Onu ve karısından başka aile efradını kurtardık."*

"Ancak karısı hariç; o geride kalıp helak olanlardan oldu." Âyetteki "ğâbirin" geride kalanlar demektir. Bazıları ise helâk olanlar diye tefsir etmiştir. Bu bir şeyi gerektirdiği sonuçla tefsir etmek kabilindendir.

Allah (c.c) daha sonra *"Ve üzerlerine taş yağdırdık."* buyuruyor. Bunu şu âyetler tefsir etmektedir: *"Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. (O taşlar:) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır). Onlar zalimlerden uzak değildir."* (Hûd, 82-83)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu!"* Yani: Ey Muhammed! Allah'a (c.c) karşı günahlar işleme ve Peygamberlerini yalanlama cür'etinde bulunanların sonlarının nasıl olduğunu gör.

Scanned with CamScanner

İmam Ebû Hanîfe'ye (rh.a) göre homoseksüel, Lût kavmine yapıldığı gibi bir uçurumdan atılır, sonra taşlanır. Diğer alimler evli olsun veya olmasın her hâlükârda recm edileceğini söylemişlerdir. Bu İmam Şâfiî'nin (rh.a) iki kavlinden biridir.

[3135] Bu görüşün delili İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce 'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Her kimi Lût kavminin yaptığını yaparken bulursanız onu yapanı ve yapılanı öldürün."*[39]

Bazıları ise: Hükmü zinakar gibidir. Evliyse recm edilir, yoksa yüz sopa vurulur, demişlerdir. Bu da İmam Şâfiî'nin son görüşüdür.

Kadınlara arkalarından yaklaşmak ise küçük Lûtiliktir. O da seleften bazılarına ait şaz bir görüş dışında alimlerin icmasıyla haramdır. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ondan nehyeden bir çok hadis rivayet edilmiştir. Bu konu daha önce Bakara sûresinde geçmişti.

Şuayb (a.s) ve Medyenliler:

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾

85. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka İlâhınız yoktur. Size Rabbi-

39 Hasene benziyor. Ebû Dâvûd, 4462; Tirmizî, 1456; İbn Mâce, 2561; Dârekutnî, 3/122; İbn Carud, 820; Hâkim, 4/355; Ahmed b. Hanbel, 1/300. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Fakat hadis kuvvetli değildir.

Telhîsu'l-Habîr'de özetle şöyle denmiştir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) hadisini Nesâî münker bulmuştur. Sübutunda ihtilaf vardır.

Özetle, bu, sübutu kesin olan bir hadis değildir. Öyle olsaydı sahabiler ve fakih imamlar onda ihtilaf etmezlerdi. Zira onlardan bazıları bir uçurumdan atılacağını, bazıları recmedileceğini, bazıları kılıçla öldürüleceğini söylemiştir. İmam Ahmed b. Hanbel'den bir rivâyete göre hükmü zaninin hükmü gibidir. Diğer rivâyete göre ise evli olsun bekar olsun recm edilir.

Scanned with CamScanner

nizden açık bir delil gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin. Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz, bunlar sizin için daha hayırlıdır.

Tefsiri:

Muhammed b. İshâk der ki: Medyenliler İbrâhim oğlu Midyân oğlu Medyen'in soyundandırlar. Şuayb ise Yeşcen oğlu Mikil oğlu Şuayb'tır. Süryanice'de adı Yesrun'dur. Ben derim ki: Meyden hem kavmin hem de şehrin adıdır. Şehir Hicaz yolu üzerinde Mean yakınlarındadır. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Mûsâ, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan bir çok insan buldu."* (Kasas, 23) Allah'ın izniyle anlatacağımız gibi bunlar Eyke halkıdır. *"Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka İlâhınız yoktur."* Bu bütün Peygamberlerin davetidir. *"Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir"* Yani, Allah (c.c) getirdiği şeylerin doğru olduğunu gösteren hüccetler ve mucizeler koymuştur. Şuayb (a.s) daha sonra onlara insanlarla alış-verişlerinde ölçü ve tartıyı tam yapmaları, malları hususunda insanlara haksızlık yapmamaları, yani o konuda onlara ihanet etmemeleri, bahs yoluyla yani gizlice ve hileyle mallarını eksik vermemeleri hususunda nasihat ediyor: *"artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin."* Nitekim yüce Allah bu hususta Kur'ân'da şöyle buyurur: *"Eksik ölçüp noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun! Onlar insanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise eksik ölçer ve tartarlar. Onlar düşünmezler mi ki, tekrar diriltilecekler!"* (Mutaffifin, 1-4) Bu büyük bir gözdağı, vurgulu bir tehdittir. Allah bizi ondan korusun. Yüce Allah daha sonra, ifadelerindeki fesahat ve nasihatlerindeki akıcılık sebebiyle "Peygamberlerin hatibi" adıyla anılan Şuayb (a.s)'ın şöyle dediğini bildiriyor:

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

Scanned with CamScanner

86. Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur.

87. Eğer içinizden bir gurup benimle gönderilene inanır, bir gurup da inanmamışsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar bekleyin. O hüküm verenlerin en iyisidir.

Tefsiri:

Şuayb (a.s) şu sözleriyle onları maddi ve mânevî yolları kesmemekten nehyediyor: *"Tehdit ederek"* yani insanları size mallarını vermedikleri taktirde öldürmekle tehdit ederek. Süddî ve başkaları: Sayıları yirmiydi, demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve başkalarından yapılan rivâyete göre ise mânâ "Şuayb'a tabi olmak için gelen Mü'minleri tehdit etmeyin"dir. Ancak birinci görüş daha kuvvetlidir. Çünkü cümlenin devamında *"öyle her yolun başında"* denilmiştir. İkinci görüşün söylediğini ifade eden ise âyetteki *"inananları Allah yolundan alıkoyarak"* cümlesidir. *"ve o yolu eğip bükmek isteyerek"* yani, Allah'ın yolunun eğri büğrü olmasını isteyerek *"öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı."* Yani, az olduğunuzdan dolayı ezilen kimselerdiniz ve sayınızın kalabalıklaşmasıyla güçlendiniz. Öyleyse Allah'ın bu hususta size olan nimetini hatırlayın. *"Bakın ki bozguncuların sonu nasıl olmuştur."* Yani, Allah'a isyan ve Peygamberlerini yalanlamadaki cüretkârlıkları sebebiyle geçmiş ümmetlerin ve nesillerin başlarına gelen azap ve cezalara bakın.

"Eğer içinizden bir gurup benimle gönderilene inanır, bir gurup da inanmamışsa" Yani, siz benim hakkımda ihtilafa düştüyseniz, *"Allah"* sizinle bizim *"aramızda hükmedinceye"* hükmünü verinceye *"kadar bekleyin."* "Sabredin"den kasıt "bekleyin"dir. *"O hüküm verenlerin en iyisidir."* Zira güzel akibeti müttakilere, helakı ise kafirlere verir.

Scanned with CamScanner

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ
﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ
مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَآ أَنْ نَعُودَ فِيهَآ إِلَّا أَنْ يَشَآءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ
شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ
خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

88. Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız. Veya dinimize döneceksiniz" Şuayb dedi ki: "Biz istemesek de mi?"

89. Doğrusu Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek, Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah dilemiş başka, yoksa geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a dayanırız. Rabbimiz! bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet. Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın.

Tefsiri:

Yüce Allah burada kafirlerin, Allah'ın nebîsi Şuayb (a.s)'a ve onunla birlikteki Mü'minleri yurtlarından sürmekle tehdit ettiklerini, dinlerini terk edip kendileriyle birlikte önceki hallerine dönmeye zorladıklarını haber vermektedir. Burada hitap Şuayb (a.s)'adır, fakat kasıt onunla aynı din üzere olan beraberindeki takipçileridir.

"Şuayb dedi ki: "Biz istemesek de mi?" Yani, çağırdığınız şeyi kabul etmesek de bize bunu yapacak mısınız? Çünkü biz sizin dininize döner ve içinde olduğunuz duruma düşersek, Allah'a ortaklar edinerek O'na büyük iftira atmış oluruz. Şuayb (a.s) bunu kavmini temsilen söylemiştir.

"Rabbimiz Allah dilemiş başka" burada iş Allah'ın iradesine havale edilmiştir. Çünkü Allah (c.c) her şeyi bilir ve bilgisi her şeyi kuşatmıştır. *"yoksa geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz"* yaptıklarımız ve terk ettiklerimizle tüm işlerimizde *"sadece Allah'a*

Scanned with CamScanner

dayanınız. Rabbimiz! bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet." Yani, bizimle kavmimiz arasındaki hükmünü ver ve bizi onlara karşı muzaffer eyle. *"Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın."* Çünkü hiçbir zaman zulmetmeyen adil sensin. Âyetteki "Fâtihîn" kelimesi "hüküm verenler" manasına gelmektedir.

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾

90. Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: Eğer Şuayb'a uyarsanız o takdirde siz mutlaka ziyana uğrarsınız.

91. Derken o şiddetli deprem onları yakalayıverdi de yurtlarında diz üstü donakaldılar.

92. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki yurtlarında hiç oturmamış gibiydiler. Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileridir.

Tefsiri:

Yüce Allah Şuayb (a.s)'ın kavminin küfür, isyan ve azgınlığının şiddetini, içinde bulundukları sapıklığı, kalplerinin karakteri haline gelen hakka muhalefeti haber veriyor. Bu karakterlerinden dolayıdır ki yeminle şöyle demişlerdir: *"Eğer Şuayb'a uyarsanız o takdirde siz mutlaka ziyana uğrarsınız."* O yüzden Allah (c.c) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Derken o şiddetli deprem onları yakalayıverdi de yurtlarında diz üstü donakaldılar."* Yani, yüce Allah burada, Şuayb (a.s)'ı ve arkadaşlarını sarstıkları, onları sürgüne göndermekle tehdit ettikleri gibi kendilerini de şiddetli bir depremin yakaladığını haber veriyor.

Yüce Allah (A'râf sûresinde onlara gelen azabın deprem olduğunu zikrederken) Hûd sûresinde (azaplarının çığlık olduğunu bildirerek) şöyle buyuruyor: *"Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir çığlık yakaladı da*

Scanned with CamScanner

yurtlarında diz üstü çökekaldılar." (Hûd, 94) Allah daha iyi bilir ya, burada çığlığın zikredilmesindeki hikmet şudur; bu sûredeki kıssada onların *"Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını (putları), yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve çok akıllısın!"* (Hûd, 87) diyerek Allah'ın Peygamberi Şuayb (a.s) ile alay ettikleri ifade edilmiştir. Onlar alay edince çığlık gelerek onları susturmuştur.

Yüce Allah Şuarâ sûresinde de onlar hakkında ("gölge gününün azabı"yla azap edilmelerini ifade ederek) şöyle buyuruyor: *"Velhasıl onu yalancı saydılar da, kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, muazzam bir günün azabı idi!"* (Şuarâ, 189) Çünkü bu sûrede daha önce anlatıldığına göre onlar *"Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır."* (Şuarâ, 187) demişlerdi. Allah da onlara "gölge azabı"nın geldiğini bildirmiştir. Onlara bunların hepsi de olmuştur. Evvela gölge gününün azabı isabet etmiştir ki o içinde büyük bir ateş, yalazlar ve yakıcı alevler bulunan ve onları gölgeleyen bir buluttur. Sonra gökten bir çığlık gelmiş, altlarından da büyük bir sarsıntıyla sarsılmışlardır. Bunun üzerine ruhları çıkmış, nefesleri gitmiş ve bedenleri kül haline gelmiştir. *"yurtlarında diz üstü donakaldılar."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Şuayb'ı yalanlayanlar sanki yurtlarında hiç oturmamış gibiydiler."* Yani, sanki başlarına bu bela gelince bir zamanlar Peygamberi ve arkadaşlarını oradan çıkarmayı düşündükleri beldelerinde kalamadılar. Sonra onların sözlerine karşılık şöyle buyuruyor: *"Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileridir."*

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ۚ ﴿٩٣﴾

93. Şuayb, onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım!"

Tefsiri:

Yani, onların başına bu felaket, azap ve ceza gelince Şuayb (a.s) onlardan uzaklaştı, azarlayarak ve yererek şöyle dedi: *"Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim."* Yani, be-

Scanned with CamScanner

nimle gönderilen şeyi size tebliğ ettim. Getirdiklerimi yalanladığınız göre size üzülecek değilim. O yüzden ardından şöyle demiştir: *"Artık kâfir bir kavme nasıl acırım!"*

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا بِالْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ ءَابَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

94. Biz hangi ülkeye bir Peygamber gönderdiysek, ora halkını, yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.

95. Sonra kötülüğü değiştirip yerine iyilik getirdik, nihayet çoğaldılar ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık.

Tefsiri:

Yüce Allah geçmişte kendilerine Peygamber gönderilen geçmiş ümmetleri hastalık ve yoksulluğa müptela etmesini haber veriyor. Âyetteki "البأساء"dan kasıt bedenlerine isabet eden hastalık ve sakatlıklar, "الضّراء"dan kasıt ise başlarına gelen fakirlik ve muhtaçlık gibi sıkıntılardır. *"Yalvarıp yakarsınlar diye"* yani, başlarına gelen belayı def etmesi için Allah'a dua etsinler, korku ve saygı içinde yalvarıp yakarsınlar diye. Cümlenin açılımı şöyledir: Allah (c.c) yalvarıp yakarsınlar diye belalar verdi. Ancak onlar Allah'ın (c.c) kendilerinden istediği hiçbir şeyi yapmadılar. Bu defa Allah (c.c) denemek için onları sıkıntıdan genişliğe çıkardı. Nitekim yüce Allah (c.c) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Sonra kötülüğü değiştirip yerine iyilik getirdik"* yani, şükretsinler diye onları sıkıntıdan genişliğe, hastalık ve sakatlıktan sağlık ve afiyete, fakirlikten zenginliğe çıkardık. Fakat onlar bunu yapmadılar. *"nihayet çoğaldılar"* Yani, sayıları, malları ve evlatları çoğaldı. Buradaki fiil, "عفا الشيء" (şu şey çoğaldı) cümlesindeki fiildendir. *"ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık."* Allah Teâlâ buyuruyor ki: Biz onları yalvarmaları ve Allah'a dönmeleri için hem onunla hem bununla sınadık. Fakat ne o fayda verdi, ne bu. Onları yaptıklarından ne o engelledi, ne bu. Bilakis "Bizim başımıza gelen hastalık

Scanned with CamScanner

ve fakirlik, sonra genişlik, eskiden atalarımızın başına gelenler gibidir. Bunlar böyledir; bazen iyilikler, bazen felaketler gelir." dediler. Allah'ın kendileri hakkındaki emrinin farkına varmadılar, her ikisinin de sınav olduğunu hissetmediler. Genişlikte Allah'a şükreden, sıkıntılı durumlarda sabreden Mü'minler ise onlardan farklıdırlar.

[3136] Nitekim Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivayet etmişlerdir: *"Mü'minin durumu hayret vericidir. Allah (c.c) ona ne takdir ederse onun için hayırlı olur; bir nimet ulaşırsa şükreder ve bu onun için hayırlı olur, başına bir bela gelirse sabreder, bu da onun için hayırlı olur."*[40] İşte Mü'min Allah'ın (c.c) kendisini sınadığı bolluk ve darlığın farkında olan kişidir.

[3137] O yüzden bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Günah Mü'mine onu günahlarından arındırana kadar gelmeye devam eder. Münâfığın durumu ise merkep gibidir. Sahibinin onu neden bağladığını da neden serbest bıraktığını da bilmez."*[41] O yüzden Allah (c.c) daha sonra bu sıfatlara sahip olan kişiler hakkında şöyle buyurmuştur: *"Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık."* Yani, biz onları ansızın cezayla yakaladık. Yani, onlar farkına varmadan, aniden, yani onları bir anda yakaladık.

[3138] Hadiste ifade edildiği gibi: *"Ani ölüm Mü'min için rahatlıktır.*[42] *Kafir için ise Allah'ın onu gazapla yakalamasıdır."*[43]

40 Bakara sûresi 153. âyetin tefsirinde geçti.

41 Baş tarafı sahihtir; Müslim (2809) Tirmizî, 2866 ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir. Son kısmı ise gariptir. Bu lafızla bulamadım.

42 Kitapta "rahmettir" diye geçmektedir. Düzeltmeyi el-Mekasıdu'l-hasene (1212) ve İmam Ahmed'in el-Müsned'inden (6/136) yaptık.

43 Ahmed b. Hanbel (6/136, hadis no: 24521) Ubeydullah b. Velid'in Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, onun da Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan nakliyle rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd bunu (3110) Ubeydullah b. Halid'den bir merfû olarak, bir mevfuk olarak rivâyet etmiştir ki bu da hadisi zayıflatmaktadır. İbnu'l-Cevzî, el-İlel'de (2/895) Ezdi'den: Bu hadisin tarikleri vardır. Ancak onlar arasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakledilen sahih bir şey yoktur, sözünü nakletmiş ve ona katılmıştır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Helak Edilen Kasaba Halkları:

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَاتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا۟ فَأَخَذْنَٰهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَٰتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿٩٧﴾ أَوَ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ أَفَأَمِنُوا۟ مَكْرَ اللَّهِ ۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَٰسِرُونَ ﴿٩٩﴾

96. O ülkelerin halkı inansalardı ve korunsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayıverdik.

97. Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

98. Ya da o ülkelerin halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

99. Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın azap vermesinden emin olamaz.

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber gönderilen kasaba halklarının imanlarının zayıflığını haber veriyor. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azap gelmeden) iman etse de bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvalık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık."* (Yûnus, 97-98) Yani, hepsi birden iman eden tek millet Yûnus (a.s)'ın milletidir. Çünkü onlar iman etmişler, onu da azabı bizzat müşahede ettikten sonra yapmışlardı. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Onu, yüz bin veya daha çok kişiye Peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık."* (Sâffât, 147-148) Yüce Allah bir âyette de şöyle buyurur: *"Biz hangi ülkeye bir uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklı ve şımarık kişileri: Biz, size gönderilmiş olan şeyi inkar ediyoruz, demişlerdir."* (Sebe, 34)

Scanned with CamScanner

"O ülkelerin halkı inansalardı ve korunsalardı." Yani, kalpleri Peygamberlerin getirdiklerine iman ve ikrar etseydi, ona uysalardı, ibadetleri yerine getirmek ve haramları bırakmak sûretiyle kendilerini korusalardı *"elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık"* yani gökteki yağmuru ve yerdeki mahsulü kendilerine açardık. *"fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayıverdik."* Yani, fakat Peygamberlerini yalanladılar. Biz de işledikleri günahlar ve haramlar sebebiyle onları helakle cezalandırdık.

Daha sonra yüce Allah emirlerini tutmamaya ve yasakladıklarını işlemeye cür'etkar olmaya karşı uyararak şöyle buyuruyor: *"Yoksa o ülkelerin"* kafir *"halkları geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın"* azap ve cezamızın *"gelmeyeceğinden emin mi oldular? Ya da o ülkelerin halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken"* yani kendi işlerinde meşgul ve gaflet halinde iken *"kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?"*

"Allah'ın azabından" "mekrullah: Allah'ın tuzağından", yani, Allah'ın azabından, intikamından, onlara güç yetirmesinden, gaflet ve dalgın hallerinde yakalamasından *"emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın azap vermesinden emin olamaz."* O yüzden Hasan-ı Basrî (rh.a) der ki: Mü'min ibadetleri korku, kaygı ve tasa içinde yerine getirir. Günahkâr da günahları bile kendisini güvende hissederek yapar.

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَآ أَنْ لَوْ نَشَآءُ أَصَبْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlara hâlâ şu gerçek belli olmadı mı: Eğer biz dileseydik onları da günahlarından dolayı musibetlere uğratırdık! Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar işitmezler.

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "أولم يهد" (mealde: belli olmadı mı) ifadesini "belli olmadı mı?" diye tefsir etmiştir. Mücâhid ve Süddî de böyle demişlerdir. İmam Taberî tefsirinde şöyle der: Allah (c.c) buyuruyor ki: Kendilerinden önce aynı topraklarda yaşamış olanların helakından sonra o topraklara yer-

Scanned with CamScanner

leştirilmiş olan ve onların yolundan giden, yaptıklarını yapan ve Rabblerine karşı gelen kimselere şu hakikat apaçık belli olmadı mı ki *"Eğer biz dileseydik onları da günahlarından dolayı musibetlere uğratırdık!"* Yani, dileseydik onlara kendilerinden öncekilere yaptığımız gibi yapardık. *"Biz onların kalplerini mühürleriz de"* yani kalplerine mühür vururuz da *"onlar"* hiçbir nasihat ve uyarıyı *"işitmezler."* Ben derim ki: Allah (c.c) bu mânâyı şu âyetlerde de ifade etmiştir: *"Bizim, onlardan önce nice nesilleri helâk etmiş olmamız kendilerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır."* (Tâhâ, 128) *"Halen yurtlarında gezip dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz onları doğru yola sevketmedi mi? Bunlarda elbette ibretler vardır. Hâla kulak vermezler mi?"* (Secde, 26)

Allah (c.c) yine şöyle buyurur: *"(Sizden önce) kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik."* (İbrâhim, 45) Yine şöyle buyurur: *"Biz, onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emâresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?"* (Meryem, 98) Yani, onlardan hiçbirini görüyor musun, hiçbirinden bir ses işitiyor musun? Allah Teâlâ bir âyette şöyle buyurur: *"Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helâk ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık."* (En'âm, 6)

Yine şöyle buyurur: *"O (rüzgâr), Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder. Nitekim (o kasırga gelince) onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız. Andolsun ki, onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi. Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık."* (Ahkâf, 25-27)

Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Onlardan öncekiler de (Peygamberlerini) inkar etmişlerdi. Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine erişmemişlerdi.*

Scanned with CamScanner

(Böyle iken), Peygamberimi yalanladılar; ama benim karşılık olarak verdiğim azap nasıl olmuştu!" (Sebe, 45) *"Andolsun ki, onlardan öncekiler de (bunu) yalan saymışlardı; ama benim karşılık olarak verdiğim azap nasıl olmuştu!"* (Mülk, 18) *"Nitekim, birçok memleket vardı ki, o memleket (halkı) zulmetmekte iken, biz onları helâk ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, (çökmüş) tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve (ıssız kalmış) ulu saraylar vardır. (Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur."* (Hac, 45-46) Allah (c.c) yine şöyle buyurur: *"Senden önceki Peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti."* (En'âm, 10) Allah'ın (c.c) azabının düşmanlarına geldiğine, nimetlerine de dostlarının nail olduğuna delalet eden daha bir çok âyet vardır. O yüzden en doğru sözlü ve Alemlerin Rabb'i olan Allah (c.c) daha sonra şöyle buyuruyor:

تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۚ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ ۖ وَإِنْ وَجَدْنَآ أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

101. İşte o kasabaların haberlerinin bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki, Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıklarından dolayı iman etmediler. İşte kâfirlerin kalplerini Allah böyle mühürler.

102. Onların çoğunda, sözde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk.

Tefsiri:

Allah Teâlâ Peygamberine Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb Peygamberlerin kavimlerini, onlardan kafirleri helâk edip Mü'minleri kurtarmasını anlattıktan, Peygamberlerin dilleriyle hakikatleri delillerle anlatmak sûretiyle onlara öne sürebilecekleri hiçbir mazeret bırakmadığını ifade ettikten sonra şöyle bu-

Scanned with CamScanner

yuruyor: "*İşte*" ey Muhammed! "*o kasabaların haberlerinin bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki Peygamberleri onlara apaçık deliller* söylediklerinin doğruluğunda dair hüccetler "*getirmişlerdi.*" Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: "*Biz, bir Peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.*" (İsrâ, 15) Bir yerde de şöyle buyurur: "*(Ey Muhammed!) İşte bu, (halkı helâk olmuş) memleketlerin haberlerindendir. Biz onu sana anlatıyoruz; onlardan (bugüne kadar izleri) kalan da vardır, biçilmiş ekin (gibi yok olan) da vardır. Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler.*" (Hûd, 100-101)

"*Fakat önce önceden yalanladıklarından dolayı iman etmediler.*" "بما كذّبوا"daki bâ harfi sebep bildiren edattır. Yani, hakikat kendilerine ilk geldiğinde yalanlamalarından dolayı onlar Peygamberlerin getirdiklerine inanmadılar. Bunu böyle Atiyye nakletmiş olup güzel ve isabetlidir. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette de şöyle buyurur: "*Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız? Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız.*" (En'âm, 109-110) O yüzden daha sonra burada şöyle buyurulmuştur: "*İşte kâfirlerin kalplerini Allah böyle mühürler. Onların*" yani geçmiş ümmetlerin "*çoğunda sözde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk.*" Yani, onların çoğunu Allah'a itaatten çıkmış, emirlerini yerine getirmekten tamamen uzak fasıklar güruhu olarak bulduk. Onlardan aldığı ahit; onlara yaratılışta yerleştirdiği ve fıtratlarına koyduğu, sulblerinden O'nun Rableri ve malikleri olduğuna, ondan başka hiçbir ilah bulunmadığına dair onlardan aldığı ve onların da ikrar edip kendileri aleyhine şahitlikte bulundukları şeydir. Fakat sonra ona muhalif davranıp arkalarına atmış, Allah'la birlikte akli bir şer'i hiçbir delil ve hüccet bulunmaksızın başka ilahlara ibadet etmişlerdir. Bozulmamış fıtratta ise bunun aksi vardır. İlkinden sonuncusuna kadar değerli bütün Peygamberler de bundan nehyeden ilkeler getirmişlerdir.

[3139] Nitekim Sahih-i Müslim'de şöyle geçmektedir; Allah (c.c) buyurdu ki: "*Ben kullarımı muvahhidler olarak yarattım. Ancak şeytanlar gelip onları dinlerinden çıkardılar ve helal kıldığım şeyleri onlara haram kıldılar.*"[44]

44 Nisâ sûresi 119. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

[3140] Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivayet etmişlerdir: *"Doğan her çocuk fıtrat üzere doğar. (Sonra) ana babası onu Yahudi yapar, Hıristiyan yapar, Mecûsî yapar..."*[45]

Yüce Allah aziz kitabında da şöyle buyurur: *"Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: "Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım."* (Enbiyâ, 25) Allah (c.c) yine *"Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahmân'dan başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz?"* (Zuhruf, 45) buyurur. Yüce Allah bir âyette de: *"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir Peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkar edenlerin sonu nasıl olmuştur!"* (Nahl, 36) buyurur. Bu konuda daha başka âyetler de vardır.

"Fakat önceden yalanladıklarından dolayı iman etmediler." âyetinin tefsirinde Ebû Âliye, Übeyy b. Ka'b'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Çünkü onların söz verdiği gün Allah'ın bilgisinde iman etmeyecekleri vardı. Yani, Allah (c.c) onların bu durumunu bildiğinden dolayı onlar iman edecek değillerdi. Rebî' b. Enes de böyle demiş, Taberî bunu tercih etmiştir. Süddî de *"Fakat önceden yalanladıklarından dolayı iman etmediler."* buyruğu hakkında şöyle der: Bu onlardan ahit alındığı gündü. O gün istemeyerek iman etmişlerdi. Mücâhid de *"Fakat önceden yalanladıklarından dolayı iman etmediler."* buyruğu hakkında şöyle der: Bunun mânâsı Allah'ın şu âyetindeki gibidir: *"Eğer (dünyaya) geri gönderilseler yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancıdırlar."* (En'âm, 28)

Mûsâ (a.s) ve Kavminin Kıssası:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ فَظَلَمُوا بِهَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾

103. Onlardan sonra Mûsâ'yı mucizelerimizle Fir'avn ve kavmine gönderdik de o mucizelere haksızlık ettiler; ama, bak ki, fesatçıların sonu ne oldu!

45 Bu da Nisâ sûresinin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Onlardan sonra"* yani adı geçen Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb'dan sonra -Allah'ın salât ve selamları onların ve diğer bütün Peygamberlerin üzerine olsun- *"Mûsâ'yı mucizelerimizle"* hüccetlerimizle, açık delillerimizle *"Fir'avn'a"* Mûsâ (a.s) zamanındaki Mısır kralına *"ve kavmine"* "Mele"den kasıt "kavmi"dir. *"gönderdik de o mucizelere haksızlık ettiler"* büyük bir zulüm ve inatla inkâr ve red ettiler. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de: *"Gönülleri kesin olarak kabul ettiği halde, haksızlık ve büyüklenmelerinden ötürü onları bile bile inkar ettiler."* (Neml, 14) buyurur. *"Bak ki, fesatçıların"* yani Allah'ın yolunda çevirenlerin ve Peygamberlerini yalanlayanların *"sonu ne oldu!"* Yani: Ey Muhammed! Onlara neler yaptığımıza, Mûsâ (a.s) ve kavminin gözü önünde son ferdine kadar nasıl boğduğumuza bir bak. Bu, Firavun ve kavmi için daha büyük bir azap ve acı, Allah'ın dostları Mûsâ (a.s) ve kavminden iman edenler için ise kalplerini daha ferahlatıcı şey olmuştur.

وَقَالَ مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ
عَلَىٰ أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ
مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾

104. Mûsâ dedi ki: "Ey Firavun! Ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir Peygamberim.

105. Allah'a karşı, haktan başkasını söylememek benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık bir delil getirdim; artık İsrâiloğullarını benimle bırak!

106. Firavun dedi ki: "Eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım."

Tefsiri:

Allah Teâlâ burada Mûsâ (a.s)'ın Firavun'la tartışmasını, ona susturucu delil sunmasını, Firavun'un ve onun Mısır Kıptilerinden olan kavminin huzurunda açık mucizeler göstermesini anlatıyor.

Scanned with CamScanner

"Mûsâ dedi ki: "Ey Firavun! Ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir Peygamberim." Yani, beni her şeyin yaratıcısı, Rabbi ve maliki olan Allah gönderdi. Bazıları mânâyı, "Allah (c.c) hakkında ancak hakkı söylememe layıktır." şeklinde vermişler, "bâ ile alâ birbirlerinin yerine geçer" demişlerdir. Çünkü "oku attım" mânâsında "رميتُ بالقوس" de denilir, "رميت على القوس" de denilir. "İyi bir hâl üzere geldi" mânâsını ifade etmek için "جاء على حال حسنة" de denilir, " جاء بحال حسنة " de denilir. Bazı müfessirler âyetteki "حقيق"u "حريص" diye tefsir etmiş ve "Ben Allah hakkında haktan başka bir şey söylememeye büyük özen gösteriyorum" şeklinde mâna vermişlerdir. Medineli bazı kariler ise buradaki "على" yı şeddeli (عليّ) okumuşlardır. Yani, celalinin büyüklüğü ve hükümranlığının azametine dair bildiklerimden dolayı Allah hakkında (c.c) hakikat ve doğru dışında hiçbir şey söylememek benim üzerimde bir hak ve görevdir.

"Size Rabbinizden açık bir delil getirdim." Yani, Allah'tan kat'i bir mucize getirdim. Allah (c.c) onu bana getirdiğim şeylerde doğru olduğuma delil olması için verdi.*"artık İsrâiloğullarını benimle bırak!"* Yani senin esaretinden ve üzerlerlerindeki hakimiyetinden serbest bırak. Onları senin ve onların Rabbi olan Allah'a ibadetle baş başa bırak. Çünkü onlar değerli bir Peygamber olan İsrâil'in, yani, Rahmân'ın halili İbrâhim (a.s)'ın oğlu İshâk'ın oğlu Yakup'un soyundandırlar. *"Firavun dedi ki: "Eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım."* Yani, Firavun şöyle dedi: Biz söylediklerinde sana inanmıyoruz ve isteğin hususunda sana itaat etmeyeceğiz. Eğer sende bir delil varsa onu göster de görelim. Şayet iddianda doğru isen.

فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾

107. Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı. O hemen apaçık bir ejderha oluverdi!

108. Ve elini (cebinden) çıkardı. Birdenbire O da seyredenlere bembeyaz görünüverdi.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Su'bân" (ثعبان) erkek yılan demektir. Süddî ve Dahhâk da böyle tefsir etmişlerdir. Saîd b. Cübeyr'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı "Fitneler hadisi"nde[46] şöyle geçmektedir: *"Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı."* Atınca birden ağzını açarak Firavun'un üzerine doğru hızla koşan büyük bir yılana dönüştü. Firavun onun kendisine doğru geldiğini görünce tahtından ayrılıp kendisinden geri çekmesi için Mûsâ (a.s)'dan imdat istedi. O da yaptı. Katâde der ki: Bir şehir gibi koskoca bir yılana dönüştü. Süddî, *"O hemen apaçık bir ejderha oluverdi!"* buyruğu hakkında şöyle der: "Su'bân" erkek yılana denir. Ağzını açmış, alt çenesini yere, üst çenesini sarayın duvarlarına koymuştu. Sonra Firavun'u yakalamak için ona doğru koştu. Firavun onu görünce dehşete kapıldı. Sıçradı ve altına pisledi. Daha önce hiç altına pislememişti. "Ey Mûsâ, bunu eski haline al ki sana iman edeyim ve İsrâiloğullarını seninle birlikte göndereyim." dedi. Mûsâ (a.s) onu geri alınca tekrar sopaya dönüştü. İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan buna benzer bir rivâyet yapılmıştır. Vehb b. Münebbih der ki: Mûsâ (a.s) Firavun'un yanına vardığında Firavun ona "Senin tanıtımını yapayım mı?" dedi. O "yap" deyince Firavun *"Biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?"* (Şuarâ, 18) dedi. Mûsâ (a.s) da Ona cevabını verdi. Bunun üzerine Firavun "Onu yakalayın." dedi. Mûsâ (a.s) daha hızlı davranarak sopayı attı. Bir de baktılar ki apaçık bir ejderha. Onu insanların üzerine sürdü. Ondan kaçışmaya başladılar. Onlardan 25 bin kişi öldü; (kalabalıktan dolayı) birbirlerini öldürdüler. Firavun da yenik bir halde kalkıp evine gitti. Bunu Taberî ve Ahmed b. Hanbel "ez-Zühd"de ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmişlerdir. Metnin mânâsında gariplik vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Ve elini (cebinden) çıkardı. Birdenbire o da seyredenlere bembeyaz görünüverdi." Yani elini zırhına soktuktan sonra çıkardı. Eli beyazdı, inci gibi parlıyordu. Bu abraşlıktan veya başka bir hastalıktan dolayı olan bir beyazlık değildi. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıksın."* (Neml, 12) Yani, abraş olmaksızın. Mûsâ (a.s) sonra onu yenine geri soktu. Eli önceki rengine döndü. Mücâhid ve bir çok kişi de böyle demişlerdir.

46 Taha sûresinde gelecek.

Scanned with CamScanner

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾

109. Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: Bu çok bilgili bir sihirbazdır.

110. O, sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne buyurursunuz?

Tefsiri:

"Firavun'un kavminden ileri gelenler" Yani, Mûsâ (a.s)'ın korkusu geçip daha sonra ülkesinin tahtına oturduğunda etrafındakilere "Bu gerçekten açıkça bir sihirbazdır" dedi. Halk ve halkın ileri gelenleri de onun görüşüne katılarak onun söylediği gibi söylediler. Onun hakkında ve ne yapacaklarına, Mûsâ'nın ışığını söndürmek, sözünü söndürmek, Firavun'un yalan ve iftiralarının ortaya çıkmasını önlemek için ne tür hilelere başvurabilecekleri konusunda birbirleriyle istişare ettiler. Kendi inançlarına göre sihrinden dolayı insanların ona meyletmesinden, bunun da Mûsâ'nın onlara karşı galip gelmesine, onları yurtlarında çıkarmasına yol açmasından korkuya kapıldılar. Korktukları da başlarına geldi. Nitekim Allah (c.c) *"Ve o yerde onları hakim kılmak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, onlardan (İsrâiloğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk)."* (Kasas, 6) buyurur. Onun hakkında görüşmeler ve istişareler yaptıktan sonra görüş birliğiyle Allah'ın (c.c) şu âyetlerde anlattığına karar verdiler:

قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

111. Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet; şehirlere toplayıcılar yolla.

112. Bütün bilgili sihirbazları sana getirsinler.

Tefsiri:

"Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet" İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a göre mânâsı "alıkoy", Katâde'ye göre ise "hapset"tir. *"şehirlere"* yani yönetimin altındaki bölgelere ve şehirlere *"toplayıcılar yolla."* Yani, ülkenin farklı yörele-

Scanned with CamScanner

rinden büyücüleri toplayıp sana getirecek kimseler yolla. Onların zamanında sihir çok yaygındı. Bazıları Mûsâ (a.s)'ın getirdiklerinin sihirbazlarının yaptığı göz boyama türünden şeyler olduğuna kesin, bazıları şüpheyle birlikte inandı. Bu yüzden Mûsâ (a.s)'ın gösterdiği delillere misliyle karşı koyması için sihirbazları topladılar. Nitekim yüce Allah Firavun hakkında şunları bildirir: *"Dedi ki: Bizi, yaptığın büyü ile yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin, ey Mûsâ? Öyle ise, muhakkak sûrette biz de sana, aynen onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla. Mûsâ: Buluşma zamanınız, bayram günü, kuşluk vaktinde insanların toplanma zamanı olsun, dedi. Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Hilesini (sihirbazlarını) topladı sonra geri geldi."* (Tâhâ, 57-60)

Yüce Allah burada daha sonra şöyle buyuruyor:

وَجَآءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

113. Sihirbazlar Firavun'a geldi ve: "Eğer üstün gelen biz olursak, bize mutlaka büyük bir mükâfat var mı?" dediler.

114. Firavun, "Evet hem de siz mutlaka yakınlarımdan olacaksınız" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah Firavun ile Mûsâ (a.s)'ya karşı mücadele etmeleri için getirttiği sihirbazların birbirlerine bir takım şartlar öne sürüşlerini haber veriyor. Mûsâ (a.s)'ı yenerlerse Firavun onları ödüllendirecek, bol mükafat verecekti. Firavun onlara istediklerini vereceğine, yakın adamları ve meclis arkadaşları yapacağına dair onlara vaad verdi ve ümitlendirdi. Mel'un Firavun'la bu şekilde sözleşmeleri bitince:

قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

Scanned with CamScanner

115. Sihirbazlar, "Ey Mûsâ sen mi önce atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım?" dediler.

116. "Siz atın" dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir getirdiler.

Tefsiri:

"Sihirbazlar, 'Ey Mûsâ sen mi önce atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım?' dediler." Bununla Mûsâ (a.s)'a meydan okuyorlardı. Başka bir âyette ise şöyle dedikleri ifade edilmiştir: *"Ey Mûsâ! Ya sen at veya önce atan biz olalım."*

Mûsâ (a.s) ise onlara *"Siz atın" dedi."* Yani benden önce siz atın. Allah daha iyi bilir ya, sanki bundaki hikmet insanların onların yaptıklarını görmelerini ve üzerinde düşünmelerini sağlamaktı. Seviyesiz ve hileli gösterilerinin ardından, insanlarda onun gelmesine istek uyanıp ona dair bir beklenti oluşunca geldiğinde bu onlarda daha etkili olacaktı. Nitekim öyle oldu. O yüzden devamla şöyle buyuruluyor: *"Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular"* Yani gözlerde canlandırdıkları hayali şeyleri hakikatte varmış gibi gösterdiler. Oysa yapmacık bir şeyden ve hayalden başka bir şey değildi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Dediler ki: Ey Mûsâ! Ya sen at veya önce atan biz olalım. Hayır, siz atın, dedi. Bir de baktı ki, büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten koşuyor gibi görünüyor. Mûsâ, birden içinde bir korku duydu. Korkma! dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin. Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise, nereye varsa (ne yapsa) iflah olmaz."* (Tâhâ, 66-69) Süfyân b. Uyeyne der ki: Bana Ebû Sa'd, İkrime'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini anlattı: Sihirbazlar kalın ipler ve uzun tahtalar attılar. Sihirlerinin etkisiyle Mûsâ (a.s)'a da o koşuyormuş gibi görünmeye başladı. Muhammed b. İshâk der ki: 15000 sihirbaz sıraya dizildiler. Her birinin ipi ve sopası yanındaydı. Mûsâ (a.s) kardeşiyle birlikte asasına dayanarak meydana çıktı ve topluluğun yanına geldi. Firavun da beraberinde ülkesinin eşrafıyla meclisinde oturuyordu. Sonra sihirbazlar Mûsâ (a.s)'a *"Dediler ki: Ey Mûsâ! Ya sen at veya önce atan biz olalım. Hayır, siz atın, dedi. Bir de baktı ki, büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten koşuyor gibi görünüyor."* (Tâhâ, 65-66) Sihirbazlar ilk olarak Mûsâ (a.s)'ın gözü ile Firavun'un gözünü, sonra da insanların gözlerini aldılar. Sonra her

Scanned with CamScanner

biri elindeki ipi ve sopayı attı. Aniden attıkları şeyler birbiri üzerine yığılmış ve vadiyi doldurmuş dağ misali yılanlar gibi gözüktüler. Süddî der ki: Sayıları 30.000 küsurdu ve her birinin elinde ip ve sopa vardı. Taberî, Kâsım b. Ebû Bezze'den şöyle nakleder: Firavun 70.000 sihirbaz topladı[47] ve bunlar 70.000 ip ile 70.000 sopa attılar. Öyle ki yaptıkları sihir sebebiyle onlar Mûsâ (a.s)'a bile koşuyormuş gibi gözüktüler. O yüzden yüce Allah *"büyük bir sihir getirdiler."* buyurmuştur.

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ۝١١٧ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١١٨ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ ۝١١٩ وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ۝١٢٠ قَالُوٓا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝١٢١ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝١٢٢

117. Biz de Mûsâ'ya, "Asanı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki bu, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor.

118. Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yapmakta oldukları yok olup gitti.

119. İşte Firavun ve kavmi, orada yenildi ve küçük düşerek geri döndüler.

120. Sihirbazlar ise secdeye kapandılar.

121. "Âlemlerin Rabbine iman ettik" dediler.

122. "Mûsâ'nın ve Harun'un Rabbine" dediler.

Tefsiri:

Yüce Allah hak ile batılı birbirinden ayırdığı bu önemli olay esnasında, kulu ve elçisi Mûsâ (a.s)'a elindekini yani asasını atmasını emretti. *"Biz de Mûsâ'ya, "Asanı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki bu, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor."* Yani, sihirbazların asılsız olduğu halde gerçek gibi göstererek attıkları şeyleri yutuyor. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Onların iplerinden ve sopalarından hangisinin yanından geçse onu yutuyordu. Sihirbazlar bunun bir sihir değil gökten gelen bir şey olduğunu bildiler ve hemen

47 Bu; İsrâiloğullarının rastgele uydurdukları hayal üstü bir rakamdır.

Scanned with CamScanner

secdeye kapanıp *"Âlemlerin Rabbine iman ettik; Mûsâ'nın ve Harun'un Rabbine, dediler."* Muhammed b. İshâk der ki: O ipleri ve sopaları teker teker yutuyordu. Öyle ki vadide onlardan az veya çok hiçbir şey görülmüyordu. Sonra Mûsâ (a.s) asayı aldığında ise asa eski halindeydi. Sihirbazlar hemen secdeye kapandılar ve *"Âlemlerin Rabbine iman ettik; Mûsâ'nın ve Harun'un Rabbine"* Bu sihirbaz olsaydı bizi yenemezdi *"dediler."* Kâsım b. Ebû Bezze der ki: Allah (c.c) ona "Asanı at" diye emretti. Mûsâ attığında birden ağzını açıp ipleri ve sopaları yutan apaçık bir ejderha oldu. O vakit sihirbazlar secdeye kapandılar ve başlarını kaldırmadan Cennet'i Cehennem'i ve oralarda bulunan şeyleri gördüler.

قَالَ فِرْعَوْنُ ءَامَنتُم بِهِۦ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَآ أَهْلَهَا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾ قَالُوٓا إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ۚ رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾

123. Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır. Ama yakında bileceksiniz!

124. Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım!

125. Dediler ki: "Biz mutlaka Rabbimize döneceğiz."

126. Sen sırf, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde iman ettiğimiz için bize hınç duyuyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak bizim canımızı al.

Tefsiri:

Allah (c.c) sihirbazların iman etmesi üzerine mel'un Firavun'un onlara yaptığı tehdidi, bunu onların bir hile ve planı gibi göstermesini haber veriyor: *"Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır."* Yani, onun bugün sizi yenmesi ancak sizin istemeniz ve ara-

Scanned with CamScanner

nızda anlaşma sonucu olmuştur. Nitekim başka bir âyette geçtiğine göre o *"Hakikat şu ki o, size büyü öğreten ulunuzdur."* (Tâhâ, 71) demiştir. Oysa o ve her akıl sahibi bilir ki onun söylediği en büyük saçmalıktı. Çünkü Mûsâ (a.s) Medyen'den gelir gelmez Firavun'u Allah'a davet etmiş, getirdiklerinin doğruluğuna dair kat'i deliller ve büyük mucizeler göstermiş, o vakit Firavun ülkesindeki şehirlere ve imparatorluğundaki tüm bölgelere adamlarını göndermiş, kendisinin ve milletinden önde gelen yöneticilerin Mısır'ın muhtelif bölgelerinden seçtiği birbirinden ayrı ve bağımsız sihirbazları toplamış, yanına getirtmiş ve onlara bol hediyeler vereceğini vaad etmişti. Sihirbazlar da Mûsâ (a.s)'ı yenmeyi, daha güçlü konuma gelmeyi, Firavun'un yanında seçkin ve önde kimselerden olmayı herkesten çok istiyorlardı. Mûsâ (a.s) ise onlardan hiçbirini ne tanıyordu, ne görmüştü, ne de bir araya gelmişti. Firavun bunları biliyordu. Fakat bu sözünü hakikati gizlemek, devletindeki cahil halk tabakasını yanıltmak için söylemişti. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"Firavun kavmini aldattı onlar da kendisine boyun eğdiler."* (Zuhruf, 54) Zira onu *"Ben, sizin en yüce Rabbinizim!"* (Nâziât, 24) sözüne inanan bir toplum şüphesiz Allah'ın en cahil ve en sapık kullarındandırlar.

Süddî, tefsirinde meşhur senediyle İbn Mes'ud, İbn Abbâs ve diğer sahabilerden *"Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır."* buyruğu ile ilgili şunları nakleder: Mûsâ (a.s) ile sihirbazların başkanı karşılaştı. Mûsâ (a.s) ona "Seni yenersem bana iman edecek, getirdiklerimin hak olduğuna şehadette bulunacak mısın?" dedi. Sihirbaz: Şurası kesin ki yarın hiçbir sihrin yenemeyeceği bir sihir getireceğim. Vallahi beni yenersen sana iman edecek ve senin hak olduğuna şahitlik yapacağım." dedi. Firavun da onlara bakıyordu. Bunlara göre Firavun bunu ona dayanarak söylemiştir.

"halkını oradan çıkarmak için" Yani, onunla birleşerek devleti ve iktidarı ele geçirmek, devlet büyüklerini ve yöneticileri oradan çıkararak yönetim ve idarenin size geçmesi için.

"Ama yakında" size ne yapacağımı *"bileceksiniz!"*

Firavun daha sonra tehdit ettiği şeyin ne olduğunu açıklayarak şöyle demiştir: *"Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim."* Adamın sağ eliyle sol ayağı veya sol eliyle sağ ayağı kesiliyordu. *"sonra da hepinizi*

Scanned with CamScanner

asacağım!" Başka bir âyette geçtiğine göre Firavun *"sizi hurma dallarına asacağım!"* (Tâhâ, 71) demiştir. Yani, hurma dalları üzerinde asacağım. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: İlk asılan, elleri ve ayakları çaprazlama kesilen Firavun olmuştur.

Sihirbazların cevabı ise *"Biz zaten Rabbimize döneceğiz.."* oldu. Yani, şundan emin olduk ki biz ona döneceğiz ve onun azabı senin azabından daha şiddetli, bizi bugün çağırdığın ve yapmaya zorladığın sihre cezası senin cezandan daha büyüktür. Öyle olunca da Allah'ın (c.c) azabından kurtulmak için bugün kesinlikle senin cezana sabredeceğiz. O yüzden ardından şöyle dua etmişlerdir: *"Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver"* hepimizi dinin üzere sabırlı ve sebatlı kıl. *"canımızı Müslüman olarak"* Yani, Peygamberin Mûsâ (a.s)'a tabi olan kimseler olarak *"al."* Sihirbazlar Firavun'a ayrıca şöyle demişlerdi: *"... Öyle ise yapacağını yap! Sen, ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin. Bize, hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah, (mükâfatı) en hayırlı ve (cezası) en sürekli olandır. Şurası muhakkak ki, kim Rabbine günahkâr olarak varırsa, Cehennem sırf onun içindir. O ise orada ne ölür ne de yaşar! Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir Mü'min olarak O'na varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir."* (Tâhâ, 72-75) Sabahleyin sihirbazlar iken gün sonunda şehâdete ulaşan sâlih insanlar oldular. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ubeyd b. Umeyr, Katâde ve İbn Cüreyc şöyle demişlerdir: Günün başında sihirbaz, sonunda şehit idiler.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ ۚ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۚ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ
قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا ۚ إِنَّ الْأَرْضَ
لِلَّهِ ۚ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوا أُوذِينَا
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۚ قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ
وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

Scanned with CamScanner

127. Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: Mûsâ'yı ve kavmini, seni ve ilahlarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi bırakacaksınız? (Firavun): "Biz onların oğullarını öldürüp, kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz" dedi.

128. Mûsâ kavmine dedi ki: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç (Allah'tan korkup günahtan) sakınanlarındır."

129. Onlar da, sen bize (Peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da bize işkence edildi, dediler. (Mûsâ), "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helâk eder ve onların yerine sizi yer yüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah Firavun ve kavminden ileri gelenlerin ittifak edip anlaştıkları, Mûsâ (a.s)'a ve kavmine açığa vurdukları eziyet ve düşmanlığı haber veriyor: *"Firavun'un kavminden ileri gelenler"* Firavun'a *"dediler ki: Mûsâ'yı ve kavmini, seni ve ilahlarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi bırakacaksınız?"* Yani, onların yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına, yani senin halkını bozmalarına, onları seni bırakıp Rabb'lerine ibadete çağırmalarına izin mi vereceksin? Aman Allah'ım! Hayret! Onlar Mûsâ (a.s)'ın ve kavminin onları bozmasından endişe ediyorlar. Hayır, asıl bozguncular Firavun ve kavmidir de farkında değiller. O yüzden *"seni ve ilahlarını bırakıp"* demişlerdir. Bazılarına göre Buradaki vâv harfi hâl edatıdır ve manası şöyledir: "Sen Mûsâ'nın ve kavminin, sana kulluğu bırakmış bir halde yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına izin mi vereceksin?" Bu mânâ Übeyy b. Ka'b'ın şu kıratında da vardır: "وقد تركوك أن يعبدوك وآلهتك" (Mûsâ'nın ve kavminin sana ve ilahlarına kulluğu bırakmış halde yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına izin mi vereceksin?). Bunu Taberî rivâyet etmiştir. Diğerleri ise onun atıf harfi olduğunu söylemişlerdir. Yani, Mûsâ'nın kavmiyle birlikte senin müdahale etmediğin bozgunculuklar yapmasına ve ilahlarını terk etmesine izin verme. Bazıları (آلهتك yerine) "إلهتك" (ilâhetek) okumuşlardır ki o durumda mânâ "sana ibadeti" olur. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Mücâhid'den rivâyet edilmiştir. Bazıları ilk kıraate dayanarak: Firavun'un ibadet ettiği bir ilahı vardı, demişlerdir. Hasan-ı Basrî: Firavun'un gizlice ibadet ettiği bir ilahı var-

Scanned with CamScanner

dı, der. Başka bir rivâyette de: Boynunda asılı bir incisi vardı ve ona secde ederdi, der. Süddî *"seni ve ilahlarını bırakıp"* buyruğu hakkında şöyle der: İbn Abbâs'ın iddiasına göre Firavun'un ilahı inek idi. İnsanlar güzel bir inek gördüklerinde Firavun ona ibadet etmelerini emrederdi. O yüzden de Samiri onlara böğürme sesi olan bir buzağı çıkarmıştı.

Firavun onların isteğine şöyle cevap verdi: *"Biz onların oğullarını öldürüp, kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz."* Bu Firavun'un ikinci yapışıdır. Mûsâ (a.s) doğmadan önce de onun dünyaya gelmemesi için bir tedbir olarak onlara azap etmişti. Sonuçta ise arzusunun tersi, niyetinin zıttı oldu. Bunda da aynısı gerçekleşti. O; İsrâiloğullarını ezmek ve zelil etmek isterken arzuladığının tersi oldu; Allah (c.c) onları Firavun'a galip kıldı, Firavun'u zelil etti, burnunu yere sürttü, onu ve ordusunu boğdu. Firavun İsrâiloğullarına yapacağı kötülüğü söyleyince *"Mûsâ kavmine "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin." dedi."* Güzel akibetin onların olacağını, bu topraklara onların sahip olacağını vaad etti: *"Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç (Allah'tan) sakınanlarındır."*

"Onlar da, "sen bize (Peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da bize eziyet edildi" dediler." Yani: Ey Mûsâ! Şu gördüğün alçaltma ve zelil kılma işlemine sen gelmeden önce de maruz kalmıştık, sen geldikten sonra da maruz kalıyoruz. Mûsâ (a.s) ise onlara hali hazırdaki durumları ile bir sonraki merhalede olacakları duruma dikkat çekerek şöyle demiştir: *"Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helâk eder ve onların yerine sizi yer yüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar."* Bu onlara, nimet gelip işkence bittiğinde şükretme niyeti taşımaları için bir teşviktir.

وَلَقَدْ أَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾ فَإِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَٰذِهِۦ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُۥٓ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

130. And olsun ki, biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye, yıllarca kuraklık ve mahsûl kıtlığı ile yakaladık.

Scanned with CamScanner

131. Onlara bir iyilik gelince, "Bu bizim hakkımızdır" derler; eğer kendilerine bir fenalık gelirse, Mûsâ ve Onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındandır, fakat onların çoğu bunu bilmezler.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"And olsun ki, biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye, yıllarca kuraklık"* Yani, ekinlerin azlığı sebebiyle açlık yıllarıyla *"ve mahsûl kıtlığı"* Mücâhid der ki: bu ekin dışındaki şeylerdeki kıtlıktır. Ebû İshâk, Reca b. Hayve'den şöyle nakleder: Hurma ağacında sadece bir meyve oluyordu. *"ile yakaladık."* Yani, onları bunlarla sınadık, denedik ve bu felaketlere maruz bıraktık.

"Onlara" bolluk ve rızıktan *"bir iyilik gelince, "Bu bizimdir."* Yani bu hak ederek sahip olduğumuz maldır. *"derler; eğer kendilerine bir fenalık"* yani kuraklık ve kıtlık *"gelirse, Mûsâ ve Onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı."* Bu; onlar ve getirdikleri sebebiyledir, derlerdi." *Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındandır."* Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani, onların başına gelen musibetler Allah katındadır. İbn Cüreyc'in rivâyetine göre ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Yani, Onlara gelen uğursuzluk (onlara gelen bu kötülükler) Allah tarafından gelmektedir, diye tefsir etmiştir. *"Fakat onların çoğu bunu bilmezler."*

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ ءَايَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ
﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ
ءَايَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ وَلَمَّا وَقَعَ
عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ لَئِن كَشَفْتَ
عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُم بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿١٣٥﴾

132. Ve dediler ki: "Bizi büyülemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."

Scanned with CamScanner

133. Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, bit, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.

134. Azap üzerlerine çökünce, "Ey Mûsâ! sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et, eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrâiloğullarını seninle göndereceğiz" dediler.

135. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca, hemen sözlerinden dönüverdiler.

Tefsiri:

Yüce Allah burada Firavun'un kavminin isyan ve azınlığını, *"Bizi büyülemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."* diyerek hakkı inatla reddedip batılda ısrar edişlerini haber veriyor. Yani, şöyle diyorlardı: Sen hangi mucizeyi getirirsen getir, hangi delil ve hücceti ortaya koyarsan koy, onu reddedeceğiz. Senden kabul etmeyecek, sana da getirdiklerine de inanmayacağız. Yüce Allah buyuruyor ki: *"Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, bit, kurbağalar ve kan gönderdik"*

"Tufan" (الطوفان)'ın mânâsı hakkında farklı görüşler vardır. Bir rivâyete göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): İnsanları boğan, ekinleri ve meyveleri yok eden aşırı miktarda çok yağmurdur, demiştir. Dahhâk b. Müzahim de böyle demiştir. Başka bir rivâyete göre ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "O çok ölümlerdir." demiştir. Atâ da böyle demiştir. Mücâhid ise: "Su ve taun hastalığıdır." demiştir.

[3141] İmam Taberî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Tufan ölümdür."* buyurdu.[48] Bunu İbn Merdûyeh de yine Yahyâ b. Yeman'ın nakliyle rivâyet etmiştir. Bu garip bir hadistir. Başka bir rivâyete göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Bu Allah katından gelen ve onları teker teker dolaşan bir durumdur, dedikten sonra *"Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir âfet (ateş) bahçeyi sarıverdi de..."* (Kalem, 19) âyetini okumuştur.

48 Tamamen zayıftır. Taberî (15005, 15009) rivâyet etmiştir. Senedi sakıttır. Râvîlerden İbn Yeman, hocası ve hocasının hocası zayıftır. Doğrusu İmam Taberî'nin ondan bir çok tarikten rivâyet ettiği gibi Mücâhid'in sözü olduğudur.

Scanned with CamScanner

Çekirge (الجراد) bilinen meşhur hayvandır. Buhârî ve Müslim'de geçen şu hadise binaen yenilmesi helaldir:

[3142] ....Ebû Ya'fur'dan; Abdullah b. Ebî Evfa'ya çekirgeyi sordum, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile yedi savaş yaptık ve onlarda çekirge yedik." dedi.[49]

[3143] İmam Şâfiî, İmam Ahmed ve İbn Mâce, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: *"Bize iki ölü ile iki kan helal kılındı; balık, çekirge, ciğer ve dalak."*[50] Bunu İmam Beğavî de ... İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan yine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak benzer bir lafızla rivâyet etmiştir.

[3144] Ebû Dâvûd, Selman'dan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e çekirge soruldu, *"Allah'ın en kalabalık askerleridir. Onu ben yemiyor, ancak haram da kılmıyorum."* buyurdu.[51] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yememesi hoşlanmadığından dolayıdır. Nitekim yenmesine izin verdiği halde kelerden de hoşlanmazdı.

[3145] Hâfız İbn Asâkir, çekirge konusundaki rivâyetleri topladığı bir risalesinde Atâ kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) -haram kılmaksızın- çekirge, böbrek ve keleri yemezdi. Çünkü çekirge ceza ve azap hayvanıdır. Böbrek idrara yakın yerdedir. Keler hakkında ise, "Onun insandan dönüştürülme olmasından korkuyorum" dedi.[52] İbn Asâkir sonra: Gariptir. Sadece bu tarikle yazdım. Mü'minlerin emiri Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) onu sever ve hoşlanırdı.

---

49 Buhârî, 5495; Müslim, 1952; Ebû Dâvûd, 3812; Tirmizî, 1822; Nesâî, 7/210; İbn Hibbân, 4/357; İbn Hibbân, 5257; Beyhakî, 9/257.

50 Bakara sûresi 173. âyette geçti. Merfû rivâyet zayıftır. Mevkûf olarak sahihtir ve o da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi hükmündedir.

51 Ebû Dâvûd (3813) rivâyet etmiş, ardından şöyle demiştir: Bunu Mu'temir, babasından, o Ebû Osman'dan, o da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiş, Selman'ı zikretmemiştir, demiştir. Bu muttasıl olandan daha sahihtir. Bkz. Zaifu Ebî Dâvûd, 819.

52 Asılsızdır. Senedindeki Yahyâ b. Halid, el-Mizan'da ifade edildiği gibi meçhuldür. Diğer râvî Hasan b. Adevi hakkında İbn Adiyy: Hadis uydurur, kim oldukları bilinmeyen bazı kimselerden rivâyet etmiş, sika râvîlere nispet ederek asılsız rivâyetlerde bulunmuştur, demiştir. Dârekutnî de: Metruktur, Hasan-ı Basrî onu yalancılıkla suçlamıştır, demiştir. Metin gariptir. Uydurma olduğu bellidir.

Scanned with CamScanner

Abdulmelik b. Dinar İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Ömer (radıyallâhu anh)'a keler soruldu, "Keşke yanımızda ondan bir-iki zenbil olsaydı da yeseydik" dedi.

[3146] İbn Mâce, Saîd b. Merzeban el-Bekkal'dan, Enes (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittiğini nakletmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımları birbirlerine tabakta çekirge hediye ederlerdi.[53]

[3147] İmam Beğavî, Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İmran kızı Meryem (a.s) Rabbine içinde hiç kan bulunmayan et vermesi için dua etti. Allah (c.c) da ona çekirge verdi. Bunun üzerine "Allah'ım! Onu emzirilmeden yaşat. Aralarında ses olmadan birbirlerine sevdir." dedi."*[54]

[3148] Ebû Dâvûd, Ebû Züheyr en-Nümeyri'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Çekirgeyle savaşmayın; zira onlar Allah'ın en büyük ordusudur."*[55] Çok gariptir.

İbn Ebî Necîh, Mücâhid'in *"Biz de ...tufan, çekirge ... gönderdik"* buyruğu hakkında "Çekirgeler kapılarının çivilerini dahi yiyor, tahtalarını bırakıyordu" dediğini nakleder. İbn Asâkir, Ali b. Zeyd el-Haraiti kanalıyla Muhammed b. Kesir'den şöyle nakleder: Evzâî'yi şöyle anlatırken işittim: Bir kez çöle çıkmıştım. Birden gökten bir çekirge sürüsü belirdi. Demir zırh giymiş

---

53 Zayıftır. İbn Mâce (3220) ve Beyhakî (9/258) Enes (radıyallâhu anh)'tan diye rivayet etmişlerdir. Busayri, Zevaid'de: Râvîlerden Saîd b. Merzeban zayıftır, demiştir. el-Mizan'da onun hakkında şöyle denilmiştir: Yahyâ b. Maîn: Hadisi yazılmaz; Ebû Zür'a: Saduk ve müdellistir; Buhârî de: Hadisleri münkerdir, demiştir.

54 Aynı senetle Beyhakî (9/258) rivâyet etmiştir. Senedindeki Nümeyr b. Yezîd el-Kıyni meçhuldür. Zehebî, el-Mizan'da (9122) şöyle der: el-Ezdi: Hiçbir şey değildir, dedi. Bu Taberânî'de de vardır ve Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (6075): Râvîlerden Bakiyye sikadır, fakat müdellistir, Yezîd el-Kıyni'yi de bilmiyorum... demiştir.

55 Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebir'de (22/297), Müsnedü'ş-Şamiyyin'de (1656) ve el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (159) iki tarikle İsmail b. Ayyaş'tan rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (4/39) hadisi Muhammed b. İsmail b. Ayyaş sebebiyle illetli bulmuş ve "Zayıftır" demiştir. el-Mu'cemu'l-Kebir'deki İsmail b. Ayyaş bazılarınca sika, bazılarınca zayıftır. Diğer bir illeti Şurayh b. Ubeyd'dir. O sika olmakla birlikte çokça mürsel rivâyetlerde bulunur ve burada da işittiğini açıkça ifade etmemiştir. Elbani hadisi hasen saymış, öğrencisi Silfi de ona katılmıştır. Ancak hadis mânâ bakımından da münkerdir. Çünkü çekirge büyük kalabalıkla gelip ekini yediğinde onunla mücadele etmek vaciptir. Bunu terk eden israf etmiş olur.

Scanned with CamScanner

bir adam da onlardan birine binmişti. Eliyle her işaret ettiğinde çekirgeler o tarafa yöneliyordu. Adam "Dünya boştur, içindekiler de boştur. Dünya boştur, içindekiler de boştur. Dünya boştur, içindekiler de boştur." diyordu. Hâfız Ebû Ferece el-Meafi, A'meş'ten şöyle nakleder; Bize Amir şöyle anlattı: Kadı Şurayh'a çekirge soruldu, "Allah onu çirkin eylesin. Onda yedi zorbanın şekli vardır. Başı at başı, boynu öküz boynu, göğsü aslan göğsü, kanadı akbaba kanadı, ayakları deve ayağı, kuyruğu yılan kuyruğu, karnı akrep karnıdır."

"Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere (faydalanmanız için) deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılındı." (Mâide, 96) âyetinin tefsirinde şu hadisi zikretmiştik:[56]

[3149] Hammad b. Seleme, Ebû Mühezzem'den, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etti: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bir hacc veya umre yolculuğuna çıkmıştık. Bir çekirge sürüsüyle karşılaştık. İhramlı halimizle ona sopalarla vurmaya başladık. Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorduğumuzda, *"Deniz avında bir beis yoktur."* buyurdu.

[3150] İbn Mâce ... İbrâhim et-Temimi kanalıyla Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) ve Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çekirgeye şöyle beddua ederdi: *"Allah'ım! Onların büyüklerini helak et, küçüklerini öldür, yumurtalarını boz, köklerini kazı, ağızlarını bizim malımızdan ve erzakımızdan uzak eyle. Muhakkak ki sen duaları işitirsin."* Câbir (radıyallâhu anh) ona "Ya Rasûlallah! Allah'ın ordularından bir ordunun kökünün kazınması için beddua mı ediyorsun?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O denizdeki balığın hapşırığıdır."* buyurdu. Râvîlerden Haşim der ki: Bana Ziyad'ın anlattığına göre ona birisi balığı hapşırırken gördüğünü anlatmış.[57] Buna tanık olan birisi şöyle anlatmış: Balıklar deniz kıyısında yumurtlayıp oradan su çekildiğinde ve üzerlerine güneş vurduğunda hepsinden birer uçan çekirge çıkar.

[3151] *"Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır."* (En'âm, 38) âyetinin tefsirinde Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen şu hadis-i şe-

6 Bundan sonraki hadis de o âyetin tefsirinde geçmişti ki o da zayıftır.

7 İbn Mâce'nin (3221) rivâyeti buraya kadardır. Gerisini İbn Kesir ya başka kitaplardan eklemiş veya İbn Mâce'nin basılan nüshalarından düşmüştür. Her hâlükârda senedi çok zayıftır. Tahrici daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

rif geçmişti: *"Şüphesiz Allah bin ümmet (canlı topluluğu/türü) yarattı. Bunların altı yüzü denizde, dört yüzü karadadır. Onların ilk yok olacak olanı çekirgedir."*[58]

[3152] Ebû Bekir b. Ebû Dâvûd, Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kılıçla birlikte vebaya, çekirgeyle birlikte kurtuluşa yer yoktur."*[59] Garip bir hadistir.

"القُمّل"e gelince; İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan bir rivâyete göre, "O buğdaydan çıkan kurttur." demiştir. Ondan yapılan başka bir rivâyete göre ise "kanadı olmayan küçük çekirge"dir. Mücâhid, İkrime ve Katâde de bu görüştedirler. Hasan-ı Basrî ve Saîd b. Cübeyr'den yapılan rivâyete göre Kummel küçük ve siyah hayvancıklardır. Abdurrahman b. Zeyd ise onların pireler olduğunu söylemiştir. İmam Taberî der ki: "Kummel" çoğul olup tekili "kummele"dir. Bana ulaşan bilgiye göre develerin yediği bite benzeyen bir haşarattır. A'şâ'nın şu şiirinde kastettiği de odur:

قوم تعالج قملًا أبناؤهم وسلاسلاً أُجُدًا وبابًا مؤصدا

Öyle bir millettir ki onlar evlatları kummel problemini çözerler.

Sağlam zincirleri çözer, sımsıkı kapatılmış kapıları açarlar.

Taberî şöyle der: Arapların dilini iyi bilen Basra'lı bir adam kummel'in Araplarca kene manasında kullanıldığını iddia etmiştir.

İmam Taberî, Saîd b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Mûsâ (a.s) Firavun'a geldiğinde ona "İsrâiloğullarını benimle gönder" dedi. Ardından Allah (c.c) onlara tufan -ki o yağmurdur- gönderdi. Bir miktar yağınca onun azap olmasından korktular ve Mûsâ (a.s)'a "Rabbine dua et de bize yağmuru kessin ki sana iman edelim ve İsrâiloğullarını seninle gönderelim" dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti. Fakat iman etmediler ve İsrâiloğullarını onunla göndermediler. Allah (c.c) o yıl ekinlere, meyvelere ve otlara daha önceki yıllarda olmadığı kadar bolluk verdi. "Bu tam da temenni ettiğimiz şeydir" dediler.

---

58 En'âm sûresi 38. âyetin tefsirinde geçti. Asılsız bir rivâyettir.

59 Senedi çok zayıftır. Muhammed b. Mâlik hakkında Zehebî el-Mizan'da (8108) şöyle der: İbn Hibbân: Hadisleri hüccet olamaz, dedi. Onun rivâyet ettiği râvî Sâlim b. Sâlim'in tercemesini de bulamadım. Onun kendinden rivâyet ettiği Abdurrahman b. Kays ise metruktur. Dolayısıyla haber çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c) üzerlerine çekirgeleri gönderip otlarına saldırttı. Otlardaki etkisini görünce ekinlerden hiçbir şey bırakmayacağını bildiler ve "Ey Mûsâ, Rabbine dua et de bize dua etsin ki sana iman edelim ve İsrâiloğullarını seninle gönderelim" dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti. Allah (c.c) onları çekirgelerden kurtardı. Fakat iman etmediler ve İsrâiloğullarını onunla beraber göndermediler. Ekinleri harman edip evlerine koydular. "Ekinleri güvenli yere yerleştirdik" dediklerinde Allah (c.c) onlara ekinlerden çıkan kummel denen hayvancık gönderdi. Adam değirmene on dağarcık götürüyordu da ondan üç ölçek bile (un) çıkmıyordu. Bunun üzerine Mûsâ (a.s)'a "Ey Mûsâ Rabbine dua et de bizi bu haşarattan kurtarsın. O durumda sana iman edecek ve İsrâiloğullarını seninle göndereceğiz." dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i onları o beladan kurtardı. Yine İsrâiloğullarını onunla göndermeyi reddettiler. Mûsâ (a.s) bir gün Firavun'un yanında iken bir kurbağa sesi duydu. Ona "Sen ve kavmin bununla karşılaşmadı." dedi. Firavun: "Bu ne yapabilir ki?" dedi. Akşam olduğunda adamın çenesinin altında kurbağa oturur ve konuşmak için ağzını açar açmaz sıçrayıp ağzına girerdi. Mûsâ (a.s)'a "Bizim için Rabbine dua et de bizi bu kurbağalardan kurtarsın. O durumda sana iman eder ve İsrâiloğullarını seninle birlikte göndeririz." dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i onları bu beladan kurtardı. Fakat iman etmediler. Yüce Allah bu kez onlara kan gönderdi. Nehirlerden ve kuyulardan aldıkları bütün sularda ve kaplarında taze kan buluyorlardı. Bunu Firavun'a şikayet ederek "Başımıza bu defa da kan müptela oldu. Artık hiç suyumuz kalmadı." dediler. Firavun: O size büyü yaptı, dedi. "Bize nereden büyü yapmış? Kaplarımızdaki sularımızı hep taze kan olarak bulduk" dediler. Mûsâ (a.s)'ın yanına gelip "Ey Mûsâ! Rabbine dua et de bizi bu kandan kurtarsın. O zaman sana iman edecek ve İsrâiloğullarını seninle birlikte göndereceğiz." dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i onları bundan kurtardı. Fakat yine iman etmediler ve İsrâiloğullarını onlarla birlikte göndermediler. Bunun benzeri İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Süddî ve Katâde ile seleften bir çok alimden de rivayet edilmiştir.

Muhammed b. İshâk (rh.a) der ki: Sihirbazlar iman edince Firavun yenilgiye uğramış ve çaresiz bir halde geri döndü. Sonra küfür üzere kalmada ve kötülükte devam etmede diretti. Bunun üzerine Allah (c.c) onlara ardı ardına âyetler gönderdi, onları felaketlere uğrattı. Tufan, sonra çekirge, sonra bit/kene, sonra kurbağa, sonra kanı ayrı ayrı mucizeler olarak gönderdi. Önce

Scanned with CamScanner

tufanı, yani suyu gönderdi ve yeryüzünü doldurup taşırdı. Sonra sular çekildi. Fakat ne ekin ekebiliyor, ne de bir şey yapabiliyorlardı. Açlıktan bitkin ve aciz düşme noktasına gelince, *"Ey Mûsâ! sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et, eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrâiloğullarını seninle göndereceğiz." dediler."* Bunun üzerine Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i onlardan azabı kaldırdı. Fakat ona verdikleri hiçbir sözü yerine getirmediler. Bu kez Allah (c.c) onlara çekirge gönderdi. Bana ulaşan bilgiye göre çekirge ağaçları yiyordu. Kapıların demir çivilerine kadar yiyorlardı ve sonunda evleri ve yuvaları yıkılıyordu. Mûsâ (a.s)'a önceki dedikleri gibi dediler. O da (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i azabı onlardan kaldırdı. Fakat söylediklerinin hiçbirini yerine getirmediler. Bu defa Allah (c.c) onlara bit/kene gönderdi. Bana söylendiğine göre Mûsâ (a.s)'a bir kum tepesine gidip oraya asasıyla vurması emredildi. Mûsâ (a.s) çok büyük bir kum tepesine yürüdü ve asasını ona vurur vurmaz üzerlerine haşerat fışkırdı. Bütün evleri ve yiyecekleri kapladı. Uyumalarına ve evlerinde oturmalarına engel oldu. Bu durum onları iyice sıkıştırınca ona önceki dedikleri gibi dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i azabı onlardan kaldırdı. Fakat söylediklerinin hiçbirini yerine getirmediler. Bu kez Allah (c.c) onlara kurbağaları gönderdi. Evler, yiyecekler ve kaplar kurbağalarla doldu. Adam hangi elbisesini, hangi yiyeceği açsa onda kurbağalar buluyordu. Bu durum onları iyice sıkıntıya sokunca ona önceki dedikleri gibi dediler. Mûsâ (a.s) Rabbine dua etti ve Rabb'i azabı onlardan kaldırdı. Fakat söylediklerinin hiçbirini yerine getirmediler. Bu kez Allah (c.c) onlara kan gönderdi ve Firavun'un halkının suları kanla doldu. Hangi kuyudan ve nehirden su çekseler, hangi kaptan su alsalar o taze bir kana dönüşüyordu.

İbn Ebî Hâtim, İkrime'den şöyle nakleder: Abdullah b. Amr şöyle anlattı: Kurbağaları öldürmeyin. Çünkü o İsrâiloğullarına gönderildiklerinde onlardan biri giderken, Allah rızası için içinde ateş bulunan bir tandıra düştü. Bunun üzerine Allah (c.c) onları bildiğimiz sudan daha soğuk bir şeye dönüştürdü. Kurbağaların viyaklamalarını da tesbih yaptı. İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da bunun benzeri rivayet edilmiştir. Zeyd b. Eslem der ki: Buradaki kandan kasıt burundan akan kandır. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

136. Biz de, âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil kalmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk.

137. Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabırlarına karşılık Rabb'inin İsrâiloğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta ve yükseltmekte olduklarını helak ettik.

Tefsiri:

Yüce Allah Firavun ve kavmini ardı ardına verdiği bir çok mucizeyle imtihan ettiği halde azgınlık ve isyankarlıklarına devam edince onları denizde boğmak sûretiyle cezalandırdığını bildiriyor. Allah (c.c) denizi Mûsâ'ya (a.s) açtı ve oradan Mûsâ (a.s) ile onunla birlikteki İsrâiloğulları geçti. Peşlerinden Firavun ve kavmi geldi. Hepsi denize girdikten sonra su üstlerine kapatıldı ve son ferdine kadar hepsi boğuldu. Bu ise Allah'ın âyetlerinin yalanlamaları ve onları görmezden gelmeleri sebebiyle idi. Yüce Allah buyuruyor ki: *"Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi de"* yani İsrâiloğulları'nı da *"içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık."* Nitekim Allah Teâlâ başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk. Ve o yerde onları hakim kılmak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, onlardan (İsrâiloğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk)."* (Kasas, 5-6) Yine şöyle buyurur: *"Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler bırakmışlardı. İşte böylece biz de onları başka bir topluma miras bıraktık."* (Duhân, 25-28) Hasan-ı Basrî ve Katâde'den yapılan

Scanned with CamScanner

rivâyete göre, "*yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına*" dan kastın Şam diyarı olduğunu söylemişlerdir.

"*Sabırlarına karşılık Rabb'inin İsrâiloğullarına verdiği güzel söz yerine geldi.*" Mücâhid ve Taberî'ye göre buradaki söz Allah'ın (c.c) "*Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk. Ve o yerde onları hakim kılmak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, onlardan (İsrâiloğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk).*" (Kasas, 5-6) buyruğunda ifade ettiğidir.

"*Firavun ve kavminin yapmakta ve yükseltmekte olduklarını helak ettik.*" Yani, Firavun ve kavminin yaptıkları binaları ve bahçeleri yıkıp harabelere çevirdik. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Mücâhid "yükseltmekte oldukları" ifadesinden kastın "bina ettikleri şeyler" olduğunu söylemişlerdir.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ ۚ
قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ
﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾

138. İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik, orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine; "Ey Mûsâ! Onların ilâhları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilâh yap!" dediler. Mûsâ, "Gerçekten siz câhil bir toplumsunuz," dedi.

139. Şüphesiz bunların içinde bulundukları din yıkılmıştır ve yapmakta oldukları da bâtıldır.

Tefsiri:

Allah Teâlâ İsrâiloğullarından cahillerin denizi geçtikten sonra Allah'ın mucizelerini ve büyük hükümranlığını görmüşken Mûsâ (a.s)'a yaptıkları isteği haber veriyor: "*orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar.*" Yani yanlarından geçtiler. Bazı müfessirler bunların Ken'anlılar olduklarını söylemişlerdir. Lahm kabilesinden oldukları da söylenmiştir. İbn Cüreyc: İnek sûretindeki putlara tapıyorlardı, der. Bu daha sonra onların akıllarına buzağıya tapınma fikrinin doğmasına sebep olmuş ve

Scanned with CamScanner

şöyle demişlerdir: *"Ey Mûsâ! Onların ilâhları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilâh yap!"* Mûsâ (a.s) da şöyle demiştir: *"Gerçekten siz câhil bir toplumsunuz."* Yani, Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini, ortak ve benzerlerden tenzih edilmesi gerektiğini bilmiyorsunuz.

"Şüphesiz bunların içinde bulundukları din yıkılmıştır" yok olmuştur *"ve yapmakta oldukları da bâtıldır."*

[3153] İmam Taberî, tefsirinde Sinan b. Ebû Sinan'dan naklettiğine göre Ebû Vakıd el-Leysi şöyle anlatmıştır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mekke'den Huneyn'e yola çıktık. Kafirlerin, başında durdukları ve dallarına silahlarını astıkları Zâtü envat denen köknar ağaçları olurdu. Bu yolculukta büyük ve yeşil bir köknar ağacının yanından geçerken "Ya Rasûlallah! Onların Zatü envat'ı olduğu gibi sen de bize Zâtü envat yap" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, siz aynen Mûsâ (a.s)'ın kavminin Mûsâ (a.s)'a dediği gibi dediniz: "Ey Mûsâ! Onların ilâhları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilâh yap!" dediler. Mûsâ, "Gerçekten siz câhil bir toplumsunuz" dedi. Şüphesiz bunların içinde bulundukları din yıkılmıştır ve yapmakta oldukları da bâtıldır."*[60]

[3154] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Vâkıd el-Leysi'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Huneyn'e doğru yola çıktık. Bir köknar ağacının yanından geçerken ben "Ya Rasûlallah! kafirlerin olduğu gibi sen de bize Zâtü envât (için bir ağaç) belirle" dedim. Kafirler silahlarını bir köknar ağacına asar ve onun etrafında durup ibadet ederlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allâhu Ekber! Bu İsrâiloğullarının Mûsâ (a.s)'a dedikleri "Ey Mûsâ! Onların ilâhları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilâh yap!" sözü gibi. Gerçekten siz sizden öncekilerin yolundan gidiyorsunuz."*[61] Bunu İbn Ebî Hâtim de, merfû olarak rivâyet etmiştir.

---

60 Sahihtir. Taberi Ma'mer kanalıyla (15065), Muhammed b. İshâk kanalıyla (15067) ve Ukayl'ın Zührî'den böyle nakliyle (16068) rivâyet etmiştir. Senedi sahih hadislerin koşullarını haizdir. Bundan sonraki rivâyete bakınız.

61 Tirmizi, 2180; Nesâi, Sünen-i Kübrâ, 11185; İbn Ebî Şeybe, 15/101; Ahmed b. Hanbel, 5/218; Ebû Ya'lâ, 1441; İbn Hibbân, 6702; Beğavî, et-Tefsir, 939. Tirmizi: Hasen ve sahih hadistir, demiştir. Buhârî ve Müslim'in hadis rivâyetindeki şartlarını haizdir.

Scanned with CamScanner

قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

140. Mûsâ dedi ki: "Allah sizi alemlere üstün kılmışken, ben size Allah'tan başka bir ilâh mı arayayım?"

141. Hatırlayın ki, size azabın en kötüsünü tattıran Firavun'un adamlarından sizi kurtardık. Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda, size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardır.

Tefsiri:

Mûsâ (a.s) kavmine Allah'ın (c.c) onlara lütfettiği Firavun'un esaretinden, hakimiyetinden ve içinde bulundukları zillet ve alçaltılma halinden kurtarması, onların izzete kavuşması, düşmanlarına karşı yüreklerinin soğuması, onların zillet, helak, boğulma ve yıkım hallerini seyretmeleri nimetlerini hatırlatıyor. Bunların tefsiri Bakara sûresinde geçti.

وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

142. Mûsâ ile otuz gece sözleştik ve ona on gece daha ilave ettik; böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceyi buldu. Mûsâ, kardeşi Harun'a dedi ki: "Kavminin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma."

Tefsiri:

Allah Teâlâ İsrâiloğulları'na kendisinin, Mûsâ (a.s) ile konuşmak, ona Tevrat'ı vermek, onda hükümlerini ve şeriatının detaylarını açıklamak sûretiyle onları hidayete erdirmesi nimetini hatırlatıyor. Yüce Allah'ın Mûsâ (a.s) ile otuz gün sonrasında buluşmak için sözleştiğini bildiriyor. Müfessirler derler ki: Mûsâ (a.s) o günlerin hepsinde oruç tuttu. Süre dolunca bir ağacın lifiyle

Scanned with CamScanner

dişlerini misvakladı. Bunun üzerine Allah (c.c) süreyi kırk güne tamamlamasını emretti. Müfessirlerin bu on günün hangi günler olduğu hususunda farklı görüşleri vardır. Çoğunluğa göre otuz gün Zilkade ayı, on gün ise Zilhicce'nin ilk on günüdür. Mücâhid, Mesrûk ve İbn Cüreyc böyle demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da böyle rivayet edilmiştir. Buna göre süre kurban bayramı günü dolmuş, Mûsâ (a.s) ile konuşma o günde gerçekleşmiştir. Allah (c.c) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dinini de o günde tamamlamıştır. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim."* (Mâide, 3) Süre tamamlanınca Mûsâ (a.s) Tur dağına gitmeye karar verdi. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Ey İsrâiloğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık; Tûr'un sağ tarafına (gelmeniz için) size vade tanıdık ve size kudret helvası ile bıldırcın eti lütfettik."* (Tâhâ, 80) İşte o zaman Mûsâ (a.s) İsrâiloğulları'nın başına kardeşi Harun'u (a.s) getirmiş, ona ıslahı ve bozgunculuk yapmamayı tavsiye etmiştir. Bu bir tembih ve hatırlatmadır. Yoksa Harun (a.s) şerefli, Allah (c.c) katında büyük değeri bulunan, gözde ve yüce bir Peygamberdir. Allah'ın salevatları ve selamı onun ve diğer Peygamberlerin üzerine olsun.

وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِيٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِي وَلَٰكِنِ ٱنظُرْ إِلَى ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرَىٰنِي ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبْحَٰنَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143. Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi onunla konuşunca: "Rabbim! Bana göster de seni göreyim!" dedi. Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah Mûsâ (a.s)'dan bahsederek onun Allah (c.c) ile buluşmak için gelip Allah'ın onunla konuşması gerçekleşince O'ndan (c.c) kendisini göstermesini isteyerek şöyle dediğini bildiriyor: *"Rabbim! Bana göster de seni göreyim!"*

Scanned with CamScanner

"Rabbi, "Sen beni asla göremezsin... buyurdu." "لن تراني" ifadesindeki "لن" edatı bir çok alimce müşkil görülmüştür. Çünkü bu edat bir şeyin sonsuza dek olmayacağını ifade eder. Nitekim Mutezileler Allah'ın dünya ve ahirette görülmeyeceğine bu âyeti delil göstermişlerdir. Bu son derece zayıf bir görüştür. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen tevatür derecesindeki hadislerde mü'minlerin âhiret yurdunda Allah'ı görecekleri ifade edilmiştir. Nitekim biz onları *"Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir)."* (Kıyâmet, 23) âyetleriyle, Allah'ın (c.c) kafirler hakkındaki *"Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır."* (Mutaffifin, 15) buyruğunun tefsirinde zikredeceğiz. Bazıları bu âyet ile Allah'ın ahirette görüleceğine dair kesin delillerin birbiriyle çelişmesini önlemek için bu edatın bir şeyin dünyada ebediyyen olmayacağını ifade ettiğini söylemişlerdir. Kimine göre ise bu makamdaki bu sözün mânâsı Allah'ın (c.c) şu buyruğundaki gibidir: *"Gözler O'nu göremez; halbuki O, gözleri görür. O, eşyayı pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır."* (En'âm, 103) Bunun tefsiri ise En'âm sûresinde geçti. Eski mukaddes kitaplarda şöyle bir ifade vardır: Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'a "Ey Mûsâ! Beni hangi diri görürse ölür, hangi kuru görürse baş aşağı düşüp yuvarlanır" buyurdu. O yüzden yüce Allah *"Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü."* buyurmuştur.

[3155] İmam Taberî, bu âyetin tefsirinde A'meş'ten, o bir adamdan, o da Enes (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Rabb'i dağa tecelli ederken parmağıyla işaret etti ve onu paramparça yaptı."* Râvî der ki: Ebû İsmail bize işaret parmağını gösterdi.[62] Bu senette adı zikredilmeyen meçhul bir adam vardır.

[3156] İmam Taberî, daha sonra Hammad'ın, Leys'ten, onun Enes (radıyallâhu anh)'tan naklettiği şu rivâyeti zikretmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti..."* âyetini okudu. Başparmağını küçük parmağının en üst boğumu üzerine koydu ve *"Böyle parmağıyla tecelli etti ve dağ anında yere battı."* buyurdu.[63] Bu

62 Taberî (15096) rivâyet etmiştir. Senedinde adı zikredilmeyen biri olduğundan dolayı zayıftır. Fakat o adam dışında biri tarafından da rivayet edilmiştir.

63 Taberî'nin rivâyetinde Leys geçmiyor. Görünen o ki bu isim sadece İbn Kesir'in (rh.a) elindeki nüshada vardır. Doğru senet bir sonraki hadisin senedidir.

Scanned with CamScanner

rivâyette senet böyle gelmiştir, fakat meşhur olan bunu Hammad'ın (İbn Seleme'den değil) Sabit'ten, onun da Enes (radıyallâhu anh)'tan naklettiğidir.

[3157] İmam Taberî ayrıca, Hammad b. Seleme'nin Sabit'ten, onun Enes (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyeti de zikretmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti."* âyetini okudu ve başparmağını küçük parmağının ucuna yakın bir yere koydu ve *"Bunun üzerine dağ yerin dibine geçti"* dedi. Humeyd, Sabit'e: Sen böyle mi diyorsun? dedi. Sabit; elini kaldırıp Humeyd'in göğsü üzerine koydu ve "Bunu Allah'ın Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) diyor, Enes diyor da, ben mi gizleyeceğim?" dedi.[64]

[3158] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de Müsned'inde böyle rivâyet etmiştir. Rivâyet şöyledir: Bize Muaz b. Muaz el-Anberi, Hammad b. Seleme'den, o Sabit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti."* buyruğunu okuyunca *"İşte şu şekilde"* buyurdu. Yani küçük parmağının ucunu çıkararak böyle dedi. İmam Ahmed der ki: Onu bize Muaz gösterdi. Humeyd et-Tavil ona: Bununla ne kastediyorsun ey Ebû Muhammed? dedi.[65] Bunun üzerine Humeyd onun göğsüne sert bir şekilde vurdu ve "Sen kimsin ey Humeyd, sen kimsin ey Humeyd? Bunu bana Enes b. Mâlik Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklediyor da sen "Bununla ne kastediyorsun?" diyorsun." dedi. Tirmizî de bu âyetin tefsirinde Abdulvahhab b. Hakem el-Varrak'ın Muaz b. Muaz'dan, gerisi aynı olan bir senetle rivâyet etmiştir. Ayrıca Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimi'nin Süleyman b. Harb'den, onun Hammad'dan nakliyle rivâyet etmiştir. Sonra "Bu hasen, sahih ve garip bir hadistir. Sadece Hammad'ın rivâyetiyle biliyoruz." demiştir. Bunu Hâkim de Müstedrek'inde bir çok tarikle Hammad b. Seleme'den rivâyet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahriç etmemiş olsalar da senedi Müslim'in şartlarını haiz olan sahih bir hadistir." demiştir. Bunu Hasan b. Muhammed el-Hallal, Muhammed b. Ali b. Süveyd'den, o Ebû Kâsım el-Beğavî'den, o

64 İmam Taberî (15098) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır. Bundan sonraki hadise bkz.

65 Ahmed b. Hanbel, 3/125; Tirmizî, 3074; Hâkim, 2/320; İbn Adiyy, 2/260; İbnu'l-Cevzî, el-Mevzûât, 10/122. Senedi zahiren sahih, râvîleri Müslim'in râvîleridir. Hâkim Müslim'in koşullarını haiz olan sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. İbn Adiyy ise bunu, Hammad'ın kitaplarına gizlice konan rivâyetlerden olduğunu söylemiş ve bu yönüyle illetli bulmuştur.

Scanned with CamScanner

Hüdbe b. Halid'den, o da Hammad b. Seleme'den... böyle rivâyet etmiştir, demiş ve hadisi zikretmiştir. Sonra "Bu hiçbir illeti bulunmayan sahih bir senettir." demiştir. Bunu Dâvûd b. el-Muhabber, Şu'be'den, o Sabit'ten, o Enes (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivâyet etmiştir. Fakat bu rivâyet hiçtir. Çünkü Dâvûd b. el-Muhabber yalancıdır. Bunu Hâfız Taberânî ile Hâfız İbn Merdûyeh iki tarikle Saîd b. Ebû Arube'den, o Katâde'den, o Enes (radıyallâhu anh)'tan benzer bir lafızla ve merfû olarak rivâyet etmiştir. İbn Merdûyeh bunu İbn Beylemani'nin, babasından, onun İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan merfû şekilde nakliyle muttasıl olarak rivâyet etmiştir.[66] Bu da sahih değildir.

Süddî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Rabbi o dağa tecelli edince.."* âyeti hakkında şöyle rivâyet etmiştir: *"Rabbi o dağa tecelli edince.."* Allah'tan sadece küçük parmak kadarı tecelli etti. *"onu paramparça etti.."* Yani, toz toprak haline getirdi. *"Mûsâ da baygın düştü."* Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir. Katâde der ki: *"Mûsâ da baygın düştü."* Yani, ölü olarak yere yığıldı. Süfyân-ı Sevrî der ki: Dağ yerin dibine geçti, hatta denize düştü. Şu anda da onunla birlikte gitmektedir. Süney, Haccac b. Muhammed el-A'ver kanalıyla Ebû Bekir el-Hüzeli'den *"Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: "Dağ sökülüp yerin altına girdi. Artık kıyâmet gününe kadar ortaya çıkmayacak." Bazı rivâyetlerde ifade edildiğine göre dağ batmış olup bu batış kıyâmet gününe kadar devam edecektir. Bunu İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir.

[3159] İbn Ebî Hâtim, Muâviye b. Kurre kanalıyla Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah (c.c) dağa tecelli edince azametinden dolayı altı dağ uçtu. Bunların üçü Medine'ye, üçü Mekke'ye indi. Medine'dekiler Uhud, Verikan ve Radva dağlarıdır. Mekke'dekiler ise Hira, Sebir ve Sevr dağlarıdır."*[67] Bu

66 ed-Durru'l-Mensur'a (3/221, 222) bakınız. İbn Kesir "Sahih değildir" demiştir. çünkü senedindeki Abdurrahman b. Beylemani'yi Dârekutnî, Sâlih Cezere ve Ezdi'ye göre zayıf, Ebû Hâtim'e göre leyyin, İbn Hibbân'a göre ise sikadır.

67 Tamamen zayıftır. Hatîb-i Bağdâdî (10/441), İbnu'l-Cevzî, el-Mevzûât'ta (1/120), İbn Hibbân da el-Mecruhin'de (1/211) rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân: Bu uydurma ve asılsız bir hadistir. Râvîlerden Abdulaziz b. İmran meşhur hadisçilerden münker rivâyetlerde bulunur, demiştir. İbnu'l-Cevzî bunu başka bir tarikle tekrar zikretmiş ve onu da Eyyûb b. Hut sebebiyle illetli görmüş, Yahyâ b. Main'den: Hadisleri yazılmaz, sözünü naklet-

Scanned with CamScanner

garip, hatta münker bir hadistir. İbn Ebî Hâtim, Urve b. Ruveym'den şöyle nakleder: Allah (c.c) tecelli etmezden önce oradaki dağlar sert ve dümdüzdü. Allah (c.c) Mûsâ (a.s) için Tur dağına tecelli edince dağlar paramparça oldu, yarıklar ve mağaralar oluştu. Rebî' b. Enes der ki: *"Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü."* Dağ, önündeki perde kalkıp nuru görünce, bu şekilde paramparça oldu. Bazıları bunu "onu un gibi ufaladı" diye tefsir etmişlerdir.

Mücâhid Allah'ın, *"Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!"* buyruğunu şöyle tefsir eder: "Çünkü dağ senden daha büyük, yaratılış bakımından senden daha güçlü ve dayanaklıdır." *"Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti"* Rabbi dağa tecelli edip ona nazarda bulununca dağın parçaları birbirine tutunamayıp baştan sona paramparça oldular. Mûsâ dağın yaptıklarını görünce baygın halde yere düştü.

İkrime (ayetteki "دكّاً" kelimesini) "دكّاء" şeklinde okumuş ve şöyle demiştir: Allah (c.c) dağa bakar bakmaz dağ topraktan ibaret bir çöle dönüştü. Bazı kurralar âyeti böyle okumuşlar ve Taberî de bunu tercih etmiştir. Buna dair İbn Merdûyeh'in rivâyet ettiği bir de merfû hadis vardır.[68]

Meşhur görüşe göre "الصَعْق"ın buradaki manası Katâde'nin söylediği gibi ölüm değil, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkalarının tefsir ettikleri gibi bayılmadır. Katâde'nin söylediği dil bakımından doğrudur. Mesela kelime şu âyette bu mânâda kullanılmıştır: *"Sûr'a üflenince, Allah'ın dilediklerî müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!"* (Zümer, 68) Çünkü burada kastedilenin ölüm olduğuna dair alamet vardır. Orada (Mûsâ olayında) ise bayılma manasında olduğuna dair alamet vardır. Çünkü ardından *"ayılınca"* denilmiştir. Ayılmak ise ancak bayılmadan sonra olur.

---

miştir. Onun hakkında Ebû Hâtim, Nesâî, Sa'di ve Dârekutnî "metruktur" demişlerdir. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet olarak da gelmiştir. İbnu'l-Cevzî (1/121) rivâyet etmiş ve Talha b. Amr sebebiyle illetli görmüş, onun için "Hiçbir şey değildir, metruktur" demiştir.

68 Kastı, ed-Durru'l-Mensur'da (3/222) geçtiği gibi İbn Merdûyeh'in Enes (radıyallâhu anh)'tan diye zikrettiği şu rivâyettir: "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) âyeti "فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكَّاءَ" şeklinde (kâf harfini) şeddeli ve uzatmalı okudu." Fakat İbn Kesir (rh.a) onun sahih olmadığını söylemiştir.

Scanned with CamScanner

"Ayılınca şöyle dedi: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim" Mûsâ (a.s) Allah'ın (c.c) dünyada görülemeyecek kadar münezzeh, azamet sahibi ve yüce olduğunu, kim görürse öleceğini ifade etmiştir. *"sana tevbe ettim."* Mücâhid der ki: Yani, senden görmeyi talep ettiğimden dolayı. *"Ben inananların ilkiyim"* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Mücâhid: Yani, İsrâiloğullarından inananların ilkiyim, demişler, Taberî de bunu tercih etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan diğer rivâyete göre ise mânâ "Ben seni hiç kimsenin göremeyeceğine inananların ilkiyim"dir. Ebû Âliye de bu mânâda şöyle der: Mûsâ (a.s)'dan önce inananlar vardı. Fakat o, "Ben kullarından hiçbirinin seni kıyâmet gününe kadar göremeyeceğine inananların ilkiyim." demek istemiştir. Bu güzeldir ve haklı gerekçesi vardır. İmam Taberî tefsir kitabında bu âyette Muhammed b. İshâk'tan içinde garip ve ucube şeyler bulunan uzun bir rivâyet zikretmiştir. Sanki bunları İsrâiliyattan almış gibidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Mûsâ da baygın düştü." buyruğu ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) ve Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyetleri vardır.

[3160] Bunlardan Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) hadisini İmam Buhârî, Sahih'inin burasında (A'râf sûresi tefsiri babında) muttasıl olarak rivâyet ederek şöyle demiştir: ... Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan: Yüzüne tokat atılmış bir Yahudi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ya Muhammed ! Senin Ensar'dan olan arkadaşlarından biri yüzüme tokat attı." dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O adamı çağırın!"* diye talimat verdi. Etrafındakiler adamı çağırdılar. Hz. Peygamber ona; *"Onun yüzüne neden vurdun?"* diye sordu. Sahâbî şöyle cevap verdi: "Yahudilerin yanına uğramıştım. Derken bu adam, "Mûsâ'yı bütün insanlara üstün kılana yemin ederim ki!" dedi. Ben de "Muhammed'e de mi üstün kılmış?" diyerek tepkimi gösterdim. Sonra öfkelendim ve ona bir tokat vurdum. "Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Peygamberler arasında beni üstün bir konuma getirmeyin. Çünkü kıyâmet günü bütün insanlar bayılacaklar. İlk ayılan ben olacağım. O an arşın bir ayağına yapışmış olan Mûsâ'yı göreceğim. Benden önce mi ayıldı, yoksa Tûr dağında bayıldığı için bu bayılmadan korundu mu, bunu bilemeyeceğim."*[69] İmam

69 Buhârî, 4638, 6917; Müslim, 2374; Ebû Ya'lâ, 1367.

Scanned with CamScanner

Buhârî bunu Sahih'inin bir çok yerinde, Müslim Sahih'inde Peygamberler kitabında, Ebû Dâvûd, Sünen'inde Sünnet kitabında bir çok tarikle Amr b. Yahyâ b. Ammara b. Ebu'l-Hasen el-Mazini el-Ensârî'nin, babasından, onun da Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmişlerdir.

[3161] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisi ise İmam Ahmed'in Müsned'inde geçmektedir: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan: Biri Müslümanlardan diğeri Yahudilerden iki adam birbirlerine sövdüler. Müslüman: Muhammed'i alemler üzerine seçen Allah'a yemin olsun ki! dedi. Yahudi de: Mûsâ'yı alemler üzerine seçen Allah'a yemin olsun ki! dedi. Bunun üzerine Müslüman öfkelenerek Yahudi'ye bir tokat attı. Bunun üzerine Yahudi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. Geliş sebebini sordu, o da anlattı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müslümanı yanına getirtti, o da itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Beni Mûsâ'dan daha üstün tutmayın. Çünkü insanlar kıyâmet günü bayılacaklar. İlk ayılan ben olacağım. Ayıldığımda da Mûsâ'yı arşın kenarına tutunmuş bulacağım. Bilmiyorum; acaba o bayılanlardandı da benden önce mi ayıldı, yoksa Azîz ve Celîl olan Allah'ın bu bayılmadan istisna ettiği kimselerden miydi?"*[70] Bunu da Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Zührî'nin rivâyetiyle tahric etmişlerdir.

Hâfız İbn Ebi'd-Dünya (rh.a) bu olayda Yahudiye tokat atanın Ebû Bekir (radıyallâhu anh) olduğunu söylemiştir. Fakat geçen Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerindeki hadislerde ifade edildiği üzere o Ensar'dan bir adamdır. Bu bilgi daha sahih ve daha açıktır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Beni Mûsâ'dan üstün tutmayın." hadisinin açıklaması O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Beni Peygamberlere de Yunus b. Matta'ya da üstün tutmayın."* hadisindeki gibidir. Kimine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu tevazusundan söylemiştir; kimine göre bu sözleri kendisinin daha faziletli olduğunu bilmeden önce söylemiştir; kimine göre nehyedilen Peygamberleri birbirlerine öfke ve taassupla üstün kılmaktır; kimine göre nehyedilen bunu tamamen kendi görüş ve keyfine göre yapmaktır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

70 Buhârî, 2411, 3408; Müslim, 2373; Beyhakî, el-Esmâu Ve's-sıfât, s. 304.

Scanned with CamScanner

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Çünkü kıyâmet günü bütün insanlar bayılacaklar."* hadisine gelince; anlaşılan o ki bu kıyâmet gününde Arasat'ta olacaktır. Bir şey olacak ve ondan dolayı bayılacaklar. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bunun, Yüce Rabb'in kullar arasında hükmetmek için geldiği, herkesin boyun eğeceği krallar kralının yaratıklarına tecelli edeceği anda olması, insanların yüce Rabb tecelli ettiğinde Mûsâ (a.s)'ın bayılması gibi bayılması mümkündür. O yüzden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bilmiyorum; acaba benden önce mi ayıldı, yoksa kendisine Tur'daki bayılmasının mükafatı mı verildi?"* buyurmuştur.

[3162] Kadı İyâz, eş-Şifa kitabının başlarında kendi senediyle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'a tecelli ettiğinde karanlık bir gecede on fersah mesafedeki bir tepenin üzerindeki karınca görülüyordu."*[71]

Kadı İyâz daha sonra şöyle demiştir: Buna göre, Peygamberimize, Rabb'inden gördüğü büyük mucizeler sebebiyle İsra ve o şanslı yolculuktan sonra zikretmiş olduğumuz bu kabilden şeylerin tahsis edilmiş olması uzak bir ihtimal değildir. Kadı İyâz sanki bu hadise sahih hükmünü veriyor. Oysa sahih olduğu isabetli değildir. Senedindeki râvîler, bilinmeyen meçhul râvîlerden arınmış değil. Böyle bir mesele ise ancak baştan sona adil ve zapt sahibi kimselerin birbirlerinden rivâyetleriyle gelen hadislerde kabul edilebilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

144. Allah "Ey Mûsâ! dedi. Ben risâletlerimle ve sözlerimle seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."

71 Senedi maklubtur. O yüzden müellif bazı râvîlerini bilememiştir. Bunu Taberânî de el-Mu'cemu's-Sağir'de (77) rivâyet etmiştir. Ondaki râvîlerden Hasan b. Ebû Câfer metruktur.

Scanned with CamScanner

145. Nasihate ve her şeyin açıklanmasına dâir ne varsa hepsini Mûsâ için levhalarda yazdık. Ve dedik ki: "Bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim."

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin Mûsâ (a.s)'a hitaben Onu risaletleri ve sözleriyle zamanının alemlerinin başına seçtiğini söylediğini bildiriyor. Şüphesiz Muhammed ilklerinden sonuncularına kadar tüm Ademoğullarının efendisidir. O yüzden Allah (c.c) ona hiç kimseye vermediği nimetler vermiştir. Onu nebîlerin ve rasûllerin sonuncusu yapmıştır. Şeriatı kıyâmet kopana kadar devam edecektir. Tabileri diğer bütün nebîlerin ve rasûllerin tabilerinden daha fazladır. Şeref ve fazilette ondan sonra halil İbrâhim (a.s) gelir. Sonra Allah'ın kelimi (konuştuğu) Mûsâ (a.s) gelir. O yüzden yüce Allah ona şöyle buyurmuştur: *"Sana verdiğimi"* sözleri ve yakarışları *"al ve"* bu nimete *"şükredenlerden ol."* Benden gücünün yetmeyeceği şeyleri isteme.

Yüce Allah daha sonra kendisinin levhalara her türlü nasihat ve her şeyin ayrıntılı açıklamasını yazdığını bildiriyor. Levhaların cevherden olduğu, Allah'ın onlarda Mûsâ (a.s)'a nasihatler, helali ve haramı detaylı olarak açıklayan ve beyan edilen hükümler yazdığı söylenir. Bu levhalarda Allah'ın (c.c) hakkında *"Andolsun biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra Mûsâ'ya, -düşünüp öğüt alsınlar diye- insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o Kitab'ı (Tevrat'ı) vermişizdir."* (Kasas, 43) buyurduğu Tevrat vardı. Bir görüşe göre ise levhalar Mûsâ (a.s)'a Tevrat'tan önce verilmiştir. Her hâlükârda bu ona isteyip de engellendiği; Allah'ı görme nimetinin yerini tutan bir nimet olarak verildi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Bunları kuvvetle" Yani, itaat edip onları yerine getirme niyet ve azmiyle *"tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret."* Süfyân-ı Sevrî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mûsâ (a.s)'a onları kavmine emredilenden daha kuvvetle tutması emredilmiştir. *"Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim."* Yani, emirlerime aykırı hareket eden, bana itaatten çıkan kimselerin akibetinin nasıl helak, yıkım ve kökünün kazınması olduğunu yakında göreceksiniz. İmam Taberî der ki: *"Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim."* sözü, bir kimsenin

Scanned with CamScanner

muhatabına, isyan eden ve emirlerine karşı gelen kimselere tehdit ve gözdağı üslubuyla, "Sana yarın emrime karşı gelenin sonunun ne olacağını göstereceğim" sözü gibidir. Taberî daha sonra bu mânâyı Mücâhid ve Hasan-ı Basrî'den nakletmiştir. *"Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim."* buyruğunun "Şamlılardan yoldan çıkmışların yurdunu gösterecek ve sizi oraya yerleştireceğim" mânâsında olduğunu söyleyen de olmuştur. Kimi de "Firavun'un kavminin evlerini göstereceğim" mânâsında olduğunu söylemiştir. Fakat en uygunu birincisidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Çünkü bu; Mûsâ (a.s) ile kavmi Mısır'dan ayrıldıktan sonra idi. Hitap Tih çölüne girmeden önce İsrâiloğulları'na yapılmış bir hitaptır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

سَأَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۖ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا ۖ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۖ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۚ ﴿١٤٧﴾

146. Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri, âyetlerimden uzaklaştıracağım. Ona bütün mucizeleri görseler yine de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.

147. Âyetlerimizi ve âhirete kavuşturmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar, işlediklerinden başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri, âyetlerimden uzaklaştıracağım."* Yani, bana itaat hususunda bana karşı büyüklenenlerin, insanlara karşı haksız yere büyüklük taslayanların benim büyüklüğümü gösteren delil ve hüccetleri, şeriatımı ve hükümlerimi anlamalarını engelleyeceğim. Yani, haksız yere böbürlendikleri gibi Allah da (c.c)

Scanned with CamScanner

onları cahil bırakarak zelil edecek. Nitekim Allah (c.c) bir âyette şöyle buyurur: *"Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çevirîriz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız."* (En'âm, 110) Bir âyette de: *"Onlar (Mûsâ'nın kavmi) yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı."* (Saff, 5) buyurur. Seleften bir zat şöyle der: İlme utangaç da kibirli de ulaşamaz. Biri de: Bir saat öğrenme zilletine sabredemeyen sonsuza dek cehalet zilleti içinde kalır, der. Süfyân b. Uyeyne Allah'ın (c.c) *"Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri, âyetlerimden uzaklaştıracağım."* buyruğu hakkında şöyle der: Yani, onlardan Kur'ân'ı anlama gücünü alacağım, âyetlerimden uzaklaştıracağım. Taberî der ki: Bu, hitabın bu ümmete olduğunu gösteriyor. Ben derim ki: Bu şart değil. Çünkü Süfyân b. Uyeyne bunun tüm ümmetlerde geçerli olduğunu, aralarında bir fark bulunmadığını kastetmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Ona bütün mucizeleri görseler yine de iman etmezler." Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar,inanmazlar. Kendilerine (istedikleri) bütün mucizeler gelmiş olsa bile, elem verici azabı görünceye kadar inanmayacaklardır."* (Yûnus, 96-97) Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Doğru yolu görseler onu yol edinmezler."* Yani, kendilerine rüşd, kurtuluş yolu gözükürse ona girmezler, onlara helâk ve sapıklık yolu gözükürse onu kendilerine yol edinirler.

Yüce Allah daha sonra onların bu halinin sebebini zikrederek şöyle buyuruyor: *"Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından"* yani kalplerinin yalanlamasından *"ve onlardan gafil olmalarından"* yani ondaki hiçbir şeyi uygulamamalarından *"ileri gelmektedir."*

"Âyetlerimizi ve âhirete kavuşturmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır." Yani, onlardan kim böyle yapar ve ölene kadar bu hal üzere devam ederse amelleri boşa gider. *"Onlar, işlediklerinden başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?"* Yani, onlara ancak yapmış oldukları amellerine göre karşılık veririz; hayırsa hayır, şer ise şerle mukabelede bulunuruz. Sen nasıl davranırsan sana öyle davranılır.

Scanned with CamScanner

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُۥ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا ۘ اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِىٓ أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا ۙ قَالُوا لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

148. Mûsâ'nın arkasından, kavmi, zinet takımlarından böğürtüsü olan bir buzağı heykelini ilâh edindiler. Görmediler mi ki O, onlarla ne konuşuyor ne de onlara yol gösteriyor? Onu benimsediler ve zâlimlerden oldular.

149. Kendilerinin gerçekten sapmış olduklarını görüp pişman olduklarında dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa mutlaka ziyana uğrayanlardan olacağız."

Tefsiri:

Yüce Allah, İsrâiloğulları'nın, Kıptilerden ödünç aldıkları zinet eşyalarından Samiri'nin bir buzağı yapması, sonra ona Cebrâil (a.s)'ın atının bastığı yerlerden aldığı topraktan bir avuç alıp içine atması, böylece O, böğüren bir buzağı heykeli haline dönüşünce İsrâiloğullarından bazılarının ona tapma hususunda saptıklarını haber veriyor. Onlar bunu Mûsâ (a.s) Rabb'iyle buluşmaya gittiğinde yaptılar ve Allah (c.c) bunu Tur'da iken ona haber verdi. Nitekim yüce Allah kendisinden bahsederek şöyle buyuruyor: *"Allah buyurdu: Senden sonra biz, kavmini (Harun ile kalan İsrâiloğullarını) imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı."* (Tâhâ, 85)

Bu buzağı, böğürme sesi olan bir ete ve kana mı dönüştürülmüştü, yoksa altın olarak kalmıştı fakat içine hava girip buzağı gibi ses mi çıkarıyordu? Müfessirler bu konuda ikiye ayrılmışlardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Söylendiğine göre: Buzağı o sesi çıkarınca etrafında dans yaptılar ve kendilerini kaybederek, *"Bu adam, onlar için, böğürebilen bir buzağı heykeli icat etti."* (Tâhâ, 88) dediler. Allah (c.c) (onları tenkit ederek) şöyle buyuruyor: *"O şeyin, kendilerine hiçbir sözle mukabele edemeyeceğini, kendilerine ne bir zarar ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmezler mi?"* (Tâhâ, 89)

Yüce Allah bu âyette de *"Görmediler mi ki o, onlarla ne konuşuyor ne de onlara yol gösteriyor?"* buyuruyor. Allah Teâlâ onların göklerin ve yerin

Scanned with CamScanner

yaratıcısı, her şeyin rabbi ve sahibi olan Allah'tan gafil kalıp buzağıyla yoldan çıkmalarından, Allah'la birlikte, onlarla konuşmayan ve bir iyiliğe yöneltmeyen bir buzağı heykeline ibadet etmelerinden dolayı onları tenkit ediyor. Fakat onların cehalet ve sapıklık körlükleri basiret gözlerini kapatmış.

[3163] Daha önce zikredildiği gibi İmam Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bir şeyi sevmen seni (o şeye karşı) kör ve sağır eder."* buyurdu.[72]

"Kendilerinin gerçekten sapmış olduklarını görüp pişman olduklarında" "سقط في أيديهم" pişman oldular, demektir. *"dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa"* Bazıları bu âyette; ("يرحمنا": acımazsa, yerine) "ترحمنا" (acımazsan), ("ربُّنا": Rabbimiz, yerine) bir nida olarak "ربّنا" (Ey Rabbimiz) ve ("ويغفر": bağışlamazsa, yerine) "وتغفر" (bağışlamazsan) şeklinde okumuşlardır. *"Mutlaka ziyana uğrayanlardan"* yani helâk olanlardan *"olacağız."* Bu, Onların günahlarını itirafları ve Allah'a sığınışlarıdır.

Mûsâ (a.s)'ın Tur'dan Dönüşü:

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ
بَعْدِي أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ
إِلَيْهِ قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ
بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ
لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾

150. Mûsâ, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce; "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?" dedi. Tevrat levhalarını yere attı ve kardeşinin başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. Kardeşi: "Anam oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zâlim kavimle beraber tutma!" dedi.

72 Bakara sûresi 93. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

151. Mûsâ da, "Ey Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Zira sen merhametlilerin en merhametlisisin!" dedi.

Tefsiri:

Mûsâ'nın (a.s) Rabbine münacattan öfkeli ve üzgün olarak döndüğünü bildiriyor. Ebû Derdâ: Esef (mealde: üzgün) şiddetli gazap demektir, der. *"benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız!"* Ben sizi bırakıp gittikten sonra buzağıya tapınmakla ne kötü bir iş yaptınız! *"Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?"* Size gelmem Allah (c.c) tarafından takdir edilmişken o hususta acele davrandınız. *"Tevrat levhalarını yere attı."* Kimine göre levhalar zümrütten, kimine göre yakuttan, kimine göre ise dolu tanelerindendi.

[3164] Bu âyette, şu hadiste ifade edilen mânâya delalet vardır: *"Haber bizzat karşılaşıp görmek gibi değildir."*[73]

Sonra, cümlenin akışına bakılacak olursa Mûsâ (a.s) levhaları kavmine öfkesinden dolayı atmıştır. Bu selefi ve halefiyle alimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Taberî ise bu konuda Katâde'den, senedi sahih olmayan, Katâde'nin kendi naklinden başka bir şey olmayan garip bir söz nakletmiştir.[74] Nitekim bunu İbn Atiyye ve bir çok alim reddetmiştir. Gerçekten de reddedilmeye layıktır. Sanki Katâde onu bazı kitap ehlinden almıştır. Senedinde yalancılar, hadis uydurucuları, iftiracılar ve zındıklar vardır.

"Ve kardeşinin başını tutup kendine doğru çekmeye başladı." Bunu, onun, İsrâiloğulları'nı bundan men etmede gevşek davrandığından endişe ederek yapmıştır. Nitekim başka bir yerde şöyle buyurulmuştur: *"(Mûsâ, döndüğünde) dedi ki: Ey Harun! bunların dalâlete düştüklerini gördüğün va-*

73 Ahmed b. Hanbel (1/271), Hatîb-i Bağdâdî (6/56); İbn Hibbân, 6213, 6214; Hâkim, 2/321. İbn Hibbân hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Hâkim de Buhârî ve Müslim'in şartlarını haiz olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Rivâyet İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tandır. Hadisin tamamı şöyledir: Haber görmek gibi değildir. Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'a "Kavmin şunu şunu yaptı" buyurduğunda Mûsâ aldırış etmedi -başka bir rivâyette: levhaları atmadı-. Fakat olayı bizzat görünce levhaları attı. Mecmeu'z-Zevâid'de (1/153): Râvîleri sikadır, denilmiştir.

74 Asılsızdır. Taberî (15142, 15143) muttasıl senetle Katâde'den rivâyet etmiştir. Rivâyet uzun ve cümleler bozuktur. İkinci rivâyetin sonunda "Mûsâ (a.s) levhaları attı ve "Allah'ım! Beni Muhammed ümmetinden yap" dedi. denilmektedir. Katâde bunu hiçbir sahabiye ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmemiştir. Hiç şüphesiz kabul olunamaz İsrâiliyattandır.

Scanned with CamScanner

kit seni engelleğen ne oldu. (Neden) benim yolumu takip etmedin? Emrime âsi mi oldun? (Harun:) Ey annemin oğlu! dedi, saçımı sakalımı, yolma! Ben, senin: 'İsrâiloğulları'nın arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın!' demenden korktum." (Tâhâ, 92-94) Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Kardeşi: 'Anam oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zâlim kavimle beraber tutma!' dedi."* Yani, beni onlarla bir tutma, onlara katma. Harun (a.s) *"Anam oğlu!"* ifadesini onun şefkatini daha çok celbetmek ve daha etkili olmasını sağlamak için kullanmıştır. Yoksa zaten Mûsâ (a.s) onun ana baba bir öz kardeşidir. Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Hakikaten Harun, onlara daha önce: Ey kavmim! demişti, siz bunun yüzünden sadece fitneye uğradınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz."* (Tâhâ, 90) İşte Mûsâ (a.s) Harun'un bunda suçsuz olduğundan emin olunca şöyle demiştir: *"Ey Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Zira sen merhametlilerin en merhametlisisin!"*

[3165] İbn Ebî Hâtim, Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: *"Allah Mûsâ (a.s)'a rahmet etsin. Gözle görülen şey haber verilen gibi değildir. Rabbi ona kavminin kendisinden sonra saptığını haber verdi de levhaları atmadı. Onları görüp yüz yüze gelince levhaları attı."*[75]

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ
تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

152. Buzağıyı ilâh edinenler var ya, işte onlara mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. Biz iftiracıları böyle cezalandırırız.

153. Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe ve îman edenlere gelince, şüphesiz ki Rabb'in ondan sonra elbette bağışlayan ve merhamet edendir.

75 Tahrici daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

İsrâiloğulları'na Rabb'lerinden erişen gazap, "onların tevbelerini birbirlerini öldürmedikçe kabul etmeyeceği hükmü"dür. Nitekim Bakara sûresinde geçtiği gibi Allah (c.c) onlara şöyle emretmiştir: *"Mûsâ kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağıyı (ilah) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi (kötü duygularınızı) öldürün. Öyle yapmanız yaratıcınızın katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah tevbenizi kabul etmiş olur. Çünkü acıyıp tevbeleri kabul eden ancak O'dur."* (Bakara, 54) Bunun ardından verdiği zillet ise Allah'ın (c.c) onlara musallat ettiği dünya hayatındaki zillet ve horluktur.

"Biz iftiracıları böyle cezalandırırız." Bu, hurafe uyduran herkese ulaşır. Çünkü bidatın ve risalet karşıtlığının zilleti onun böğründeki kalbiyle bitişiktir. Nitekim Hasan-ı Basrî şöyle der: "Bidatin zilleti onların omuzlarındadır. Katırlar onları hızlı ve güzelce taşısa, arık atlar onları tık tık yaparak gezdirse de zillet onların omuzlarındadır." Eyyûb Sahtiyani'nin naklettiğine göre Ebû Kılabe el-Cermi *"Biz iftiracıları böyle cezalandırırız."* buyruğunu okuyup şöyle demiştir: "Vallahi bu kıyâmet gününe kadar her iftiracı için geçerlidir." Süfyân b. Uyeyne der ki: Her bidatçi zelildir.

Yüce Allah daha sonra kullarına, küfür, şirk, nifak ve ümmette ayrılıkçılık yapma bile olsa, kulunun tevbesini kabul edeceğine dikkat çekmiş ve onları buna teşvik etmiştir. O yüzden bu kıssanın sonunda şöyle buyurmuştur: *"Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe ve îman edenlere gelince, şüphesiz ki Rabb'in ondan sonra elbette bağışlayan ve merhamet edendir."* Yani: Ey Muhammed! Ey rahmet Peygamberi ve ey aydınlığın Nebîsi *"...şüphesiz ki Rabb'in ondan sonra"* yani o fiillerinden sonra (o fiili yapmış oldukları halde) *"elbette bağışlayan ve merhamet edendir."* İbn Ebî Hâtim, Alkame'den şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a bir kadınla zina eden, sonra onunla evlenen adam soruldu. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) *"Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe ve îman edenlere gelince, şüphesiz ki Rabb'in ondan sonra elbette bağışlayan ve merhamet edendir."* âyetini okudu. İbn Mes'ud bunu on defa tekrarladı ve onu ne emretti ne de nehyetti.

Scanned with CamScanner

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ ۖ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Mûsâ'nın öfkesi dinince, levhaları aldı. Levhalardaki yazıda Rablerinden korkanlar için hidâyet ve rahmet vardı.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Mûsâ'nın öfkesi"* yani kavmine olan öfkesi *"dinince"* yani Mûsâ (a.s) sakinleşince *"levhaları aldı."* Yani, Allah için hamaset ve öfkesinin etkisiyle, kavminin buzağıya tapmalarına Allah için ciddi şekilde öfkelenip attığı levhaları aldı. *"Levhalardaki yazıda Rablerinden korkanlar için hidâyet ve rahmet vardı."* Bir çok müfessir: Bu levhalar Mûsâ (a.s) attığında kırıldılar. Mûsâ (a.s) sonra onları topladı, demişlerdir. O yüzden seleften bir zat: "Onlardan hidayet ve rahmet olanlarını buldu. Detaylı açıklamalar ise kayboldu. İddia ettiklerine göre bu parçalar İslam Devleti'ne kadar İsrâiloğulları'nın hükümdarlarının hazinelerinde hep vardı. Bunun doğruluğunu Allah daha iyi bilir. Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'ın levhaları attıktan sonra aldığında onda hidayet ve rahmet bulduğunu bildirmişken, Cennet cevherlerinden olan levhaların Mûsâ (a.s) attığında kırıldığının kesin delili nedir?

"لربهم يرهبون" *(Rablerinden korkanlar)* ifadesinde Rehbe fiiline "boyun eğme" mânâsı verilmiş, o yüzden de lâm harfi ile müteaddi yapılmıştır.

Katâde *"levhaları aldı."* buyruğu hakkında şöyle der: Mûsâ (a.s) *"Rabbim! Ben levhalarda iyiliği emredip kötülükten sakındıran, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet görüyorum. Onları benim ümmetim kıl."* dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim, levhalarda en son yaratılan ve Cennete ilk girecek olan bir ümmet görüyorum. Rabbim, onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim, levhalarda ilahi kitapları kalplerinde olup ezberden okuyan bir ümmet görüyorum. Oysa onlardan öncekiler kitaplarını bakarak okurlar ve kitapları önlerinden kaldırıldığında ezberlerinde ondan hiçbir kalmaz ve ondakileri bilemezlerdi. -Katâde burada: Ey ümmet, şüphesiz Allah size ezberde, başka hiçbir ümmete vermediğini verdi, dedi- Rabbim, onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim ben levhalarda hem ilk kitaba hem son kitaba

Scanned with CamScanner

iman eden, sapık gruplarla savaşan, nihayet yalancı ve tek gözlü (Deccal) ile savaşacak olan bir ümmet görüyorum. Rabbim, onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim ben levhalarda sadakaları mideleriyle yiyen, üstelik ondan dolayı sevap alan bir ümmet görüyorum. Onlardan önceki ümmetlerde ise kişi (Allah'a sunduğu) sadakayı verir (bir yere koyar), kendisinden kabul edilirse Allah (c.c) bir ateş gönderir ve ateş onu yakıp bitirirdi. Reddedilirse bırakılır ve onu vahşi hayvanlar ve kuşlar yerdi. Allah ise sizin sadakalarınızı zenginlerinizden alıp fakirlerinize vermiştir. Mûsâ Rabbim, onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim ben levhalarda öyle bir ümmet görüyorum ki onlardan biri bir iyiliğe niyetlenir sonra yapmazsa ona bir sevap yazılıyor, yaparsa 10'dan 700 katına kadar sevap yazılıyormuş. Rabbim, onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim ben levhalarda öyle bir ümmet görüyorum ki, onlardan biri bir kötülüğe niyetlense, onu işlemedikçe kendisine günah yazılmıyor, işlediğinde ise bir günah yazılıyormuş. Onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim ben levhalarda davete icabet eden ve duası kabul olunan bir ümmet görüyorum. Rabbim! onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Mûsâ (a.s): Rabbim ben levhalarda şefâatçı kılınan ve kendilerine şefâat edilen bir ümmet görüyorum. Rabbim, onları benim ümmetim kıl." dedi. Allah (c.c): O Ahmed'in ümmetidir, buyurdu. Katâde der ki: Bize söylendiğine göre Allah'ın Peygamberi Mûsâ (a.s) levhaları attı ve "Allah'ım! Beni Muhammed ümmetinden eyle" dedi.[76]

Mûsâ (a.s)'ın Kavminden Yetmiş Kişiyi Seçmesi:

وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا ۚ فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ
رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا ۚ
إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ ۖ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ ۖ أَنتَ وَلِيُّنَا

76 İbn Kesir (rh.a) reddettiği şeyi yaptı. Zira biraz önce Katâde'nin bu rivâyetine işaret etmiş ve onun sahih olmadığına hükmetmiş, bir çok kişinin de reddettiğini söylemişti. Fakat burada onu tam haliyle zikretti ve tenbihte bulunmadı. Oysa biraz önce reddettiği bu rivâyettir.

Scanned with CamScanner

فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ ۖ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ ۖ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

155. Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti. Onları o müthiş deprem yakalayınca, Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbim, dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden hepimizi helak edecek misin? Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırsın, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim dostumuzsun, bizi bağışla ve bize acı, sen bağışlayanların en iyisisin!"

156. Bize, bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Şüphesiz biz sana döndük. Allah buyurdu ki: "Kimi dilersem onu azabıma uğratırım; rahmetim ise her şeyi kaplamıştır. Onu, sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım."

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha bu âyetin tefsirinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'a kavminden yetmiş adam seçmesini emretti. O da yetmiş kişi seçip Rabb'lerine dua etmeleri için çıkardı. Dua ederken, "Allah'ım! Bize, bizden önce hiç kimseye vermediğin şey ver ve onu bizden sonra kimseye verme" deyince Allah (c.c) dualarını kabul etmedi ve onları birden sarsıntı yakaladı. Mûsâ (a.s) *"Ey Rabbim, dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin...."* dedi. Süddî der ki: Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'a buzağıya tapınmalarından dolayı af dilemek için İsrâiloğullarından bir grup insanla gelmesini emretti ve onlara belli bir gün belirledi. Mûsâ (a.s) da gözüyle yetmiş kişiyi seçti ve af dilemek için onlarla birlikte buluşma yerine gitti. O mekana vardıklarında "Ey Mûsâ! Allah'ı apaçık görmedikçe O'na iman etmeyeceğiz. Çünkü sen onunla konuştun. Bize de göster." dediler. Böyle deyince anında onları sarsıntı tuttu ve öldüler. Mûsâ (a.s) kalkıp Allah'a dua etti. "Ey Rabbim, sen İsrâiloğulları'nın en hayırlılarını helâk ettin. İsrâiloğullarıyla karşılaştığımda onlara ne diyeceğim? *"Ey Rabbim, dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin"* dedi.

Scanned with CamScanner

Muhammed b. İshâk der ki: Mûsâ (a.s) İsrâiloğullarından en seçkin yetmiş kişiyi seçti ve "Allah'a gidin ve yaptıklarınızdan dolayı ondan özür dileyin. Kavminizden geride bıraktığınız kişiler için O'ndan af dileyin. Oruç tutun, temizlenin ve elbiselerini temizleyin." dedi. Rabb'inin belirlediği bir vakitte onlarla birlikte Tur-i Sina'ya çıktı. Oraya ancak O'nun izni ve bilgisiyle giderdi. Bana söylendiğine göre bu yetmiş kişi Mûsâ (a.s)'ın söylediklerini yapıp Rabb'iyle buluşmak üzere Mûsâ (a.s) ile birlikte çıktıklarında, "Bizim için iste de Rabb'imizden iste de O'nun sesini duyalım" dediler. Allah (c.c) "İsteğinizi yerine getireceğim." buyurdu. Mûsâ (a.s) dağa yaklaşınca üzerine buluttan direk şeklinde bir şey indi ve dağın tamamını kapladı. Mûsâ (a.s) yaklaşıp içine girdi. Kavmine de "Yaklaşın" dedi. Allah (c.c) Mûsâ (a.s) ile konuştuğu zaman alnına parlak bir nur iner ve İsrâiloğullarından hiç kimse ona bakamazdı. Bu kez önüne bir perde konuldu. Kavminden insanlar yaklaştılar. Buluta girince secdeye kapandılar. Allah'ın Mûsâ (a.s) ile konuşmasını, ona "şöyle yap", "şöyle yapma" şeklinde emir ve yasaklarını duydular. Allah'ın (c.c) ona emirleri bitince bulut çekildi ve Mûsâ kavmine doğru gitti. Mûsâ (a.s)'a "Allah'ı apaçık görmedikçe sana asla inanmayacağız" dediler. Birden onları recfe (mealde: sarsıntı) yakaladı -ki o kasırgadır-. Can verip orada öldüler. Bunun üzerine Mûsâ (a.s) kalkıp Rabbine dua etmeye, yalvarmaya ve razı etmeye çalışmaya başladı. Şöyle diyordu: *"Ey Rabbim, dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin."* "Bunlar beyinsizlik yaptılar. Şimdi geride kalan İsrâiloğulları'nı da mı helâk edeceksin?"

Süfyân-ı Sevrî der ki: Bana Ebû İshâk, Umâra b. Ubeyd es-Seluli, o da Ali b. Ebî Talha (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti: Mûsâ (a.s), Harun (a.s), Şebber ve Şebir yola çıkıp dağın eteğine kadar gittiler. Harun (a.s) bir yatak üzerinde uykuya daldığında Allah (c.c) onu vefat ettirdi. Mûsâ (a.s) İsrâiloğullarına döndüğünde ona "Harun nerede?" diye sordular. Mûsâ (a.s) "Azîz ve Celîl olan Allah onun canını aldı" dedi. "Onu sen öldürdün. Güzel muamelesinden ve yumuşaklığından dolayı bizi çekemedin." veya buna benzer şeyler söylediler. Mûsâ (a.s) "Aranızdan dilediğinizi seçin" dedi. Onlar da yetmiş kişi seçtiler. İşte Allah'ın *"Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti."* buyruğunda anlatılan olay budur. Yanına varınca "Ey Harun, seni kim öldürdü?" dediler. "Beni kimse öldürmedi. Sadece, Allah canımı aldı."

Scanned with CamScanner

dedi. Bunun üzerine onlar: "Ey Mûsâ, bundan sonra sana asla isyan edilmeyecek." dediler. O anda onları sarsıntı tuttu. Mûsâ (a.s) sağa sola gitmeye başladı. Şöyle diyordu: *"Ey Rabbim, dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden hepimizi helak edecek misin? Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırsın, dilediğini de doğru yola iletirsin."* Bunun üzerine Allah (c.c) onları diriltti ve hepsini Peygamber yaptı. Bu çok garip bir rivâyettir. Râvîlerden Ammara b. Ubeyd'i tanımıyorum. Bunu Şu'be de Ebû İshâk'tan, o Beni Selül kabilesinden bir adamdan, o da Hz. Ali'den rivâyet etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Katâde ve İbn Cüreyc şöyle demişlerdir: Onları sarsıntının yakalaması buzağıya taparken kavimlerinden ayrılmamaları ve onları men etmemeleri sebebiyledir. Mûsâ (a.s)'ın *"İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden hepimizi helak edecek misin?"* duası da bu görüşün isabetli olduğunu göstermektedir.

"Bu iş, senin imtihanından (fitne) başka bir şey değildir." Yani, senin denemenden, sınamandan ve imtihan etmenden başka bir şey değildir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Saîd b. Cübeyr, Ebû Âliye, Rebî' b. Enes ile selef ve haleften bir çok alim böyle demişlerdir. Bunun başka bir mânâsı yoktur. Mûsâ (a.s) şöyle demek istemiştir: Emir sadece senin emrin, hüküm sadece senin hükmündür. Sen ne dilersen o olur. Dilediğini saptırır, dilediğine hidayet verirsin. Senin saptırdığını hidayete erdirecek, hidayet ettiğini saptıracak yoktur. Engellediğini verecek, verdiğini engelleyecek yoktur. Mülkün hepsi senindir, hüküm sadece sana aittir. Yaratma ve emretme sadece senin yetkindedir.

"Sen bizim dostumuzsun, bize mağfiret et (bağışla) ve bize acı" (Mağfiret ile aynı kökten olan) "Ğafr" örtmek ve günahtan dolayı cezalandırmamak manasına gelir. Rahmet ile birlikte zikredildiğinde ise "gelecekte onun gibisine düşürmeme" manasına gelir. *"Sen mağfiret edenlerin en iyisisin!"* Yani, günahları ancak sen bağışlarsın.

"Bize, bu dünyada da iyilik yaz âhirette de." Duanın ilk bölümünde Allah'tan kötülükleri def etmesine dair, burada ise arzulanan şeyleri vermesine dair istekler vardır. *"Bize, bu dünyada da iyilik yaz âhirette de."* Yani, bize iki dünyada da iyilik yaz ve ver. İyiliğin (الحسنة) mânâsı Bakara sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

"Şüphesiz biz sana döndük." "هدنا إليك" (Sana doğru hidayet ettik) cümlesinin mânâsı "Tevbe ettik, sana döndük ve yöneldik"tir. Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Saîd b. Cübeyr, Mücâhid, Ebû Âliye, Dahhâk, İbrâhim et-Teymi, Süddî, Katâde ve bir çok kişi söylemiştir. Kelime arapçada da bu mânâya gelir. İmam Taberî, (Câbir b. Yezîd el-Cu'fi'nin bulunduğu bir senetle) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yahudilere bu ismin verilmesi "Biz sana doğru hidayet ettik (tevbe ettik, döndük)" demelerinden dolayıdır. Câbir el-Cu'fi zayıftır.

Allah (c.c), Mûsâ (a.s)'ın *"Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir..."* sözüne cevaben şöyle buyuruyor: *"Kimi dilersem onu azabıma uğratırım; rahmetim ise her şeyi kaplamıştır."* Yani, ben dilediğimi yapar, istediğim hükmü veririm. Her şeyde hikmet ve adalet benimdir. Kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah her noksanlıktan münezzehtir. *"Rahmetim ise her şeyi kaplamıştır."* Bu, çok geniş ve kapsamlı olan büyük bir âyettir. Nitekim yüce Allah Arş'ı yüklenen meleklerle onun çevresinde bulunan meleklerin şöyle dua ettiklerini bildirir: *"Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır."* (Mü'min, 7)

[3166] İmam Ahmed b. Hanbel, Cündüb b. Abdullah el-Beceli (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir bedevi gelip devesini çökertti, sonra bağladı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında namaz kıldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirince bedevi bineğine gelip bağını çözdü, sonra bindi. Sonra "Allah'ım! Bana ve Muhammed'e merhamet et ve başka hiç kimseyi rahmetimize ortak etme." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne dersiniz; bu mu sapıtmış, yoksa devesi mi? Ne söylediğini duymadınız mı?"* buyurdu. "Evet, duyduk" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sen geniş rahmeti daralttın. Allah (c.c) yüz rahmet yaratmış, bir rahmeti (mahlukatına) indirmiştir. Cinni, insanı ve hayvanıyla bütün mahlukat birbirlerine o rahmetle merhamet ederler. Doksan dokuz rahmeti ise yanında tutmuştur. Ne dersiniz; bu mu sapıtmış, yoksa devesi mi?"*[77] Bunu Ebû Dâvûd, Ali b. Nasr'dan, o Abdussamed b. Abdulvaris'ten .... rivâyet etmiştir.

77 Ebû Dâvûd, 4885; Ahmed b. Hanbel, 4/312. Ebû Abdullah el-Habeşi'nin meçhul olması sebebiyle senedi zayıftır. Zayıflık sadece "Ne dersiniz; bu mu sapıtmış, yoksa devesi mi?" cümlesidir. Hadisin geri kalanı ise sahihtir, şâhit ve tarikleri vardır.

Scanned with CamScanner

[3167] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Azîz ve Celîl olan Allah'ın yüz rahmeti vardır. Bunlardan biri mahlukatın onunla birbirlerine merhamet ettiği ve vahşi hayvanların yavrularına şefkat gösterdiği rahmettir. Doksan dokuzunu ise kıyâmet gününe ertelemiştir."*[78] Bunu İmam Müslim de rivâyet etmiştir.

[3168] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın yüz rahmeti vardır. Bunların doksan dokuzu ondadır. Birini de size bırakmıştır. Siz cinler kendi aranızda, insanlar kendi aranızda ve mahlukat kendi aranızda birbirinize onunla merhamet edersiniz. Kıyâmet günü geldiğinde Allah (c.c) onu da kendisindekilere katacak."*[79] Hadisi bu tarikle sadece İmam Ahmed rivâyet etmiştir.

[3169] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın yüz rahmeti vardır. Onların birini yarattıkları arasında paylaştırmıştır. İnsanlar, vahşi hayvanlar ve kuşlar birbirlerine onunla merhamet ederler."*[80] Bunu İbn Mâce de Ebû Muâviye'nin A'meş'ten nakliyle rivâyet etmiştir.

[3170] Hâfız Taberânî, Huzeyfe b. Yeman (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, dini yaşantısında günahkar olan da geçiminde ahmak olan da mutlaka Cennete girecek. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, günahları sebebiyle Cehennemin derisini yaktığı kişi de mutlaka Cennete girecek. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, kıyâmet günü Allah (c.c) öyle bir mağfiret edecek ki İblis dahi kendisine de erişir ümidiyle ona uzanacaktır."*[81] Bu çok garip bir hadistir. Râvîlerden Sa'd'ı tanımıyorum.

---

78 Müslim, 2753; Ahmed b. Hanbel, 5/439; İbn Hibbân, 6146; Taberânî, 6126.

79 En'âm sûresi 165 âyetin tefsirinde geçti. Hasen bir hadistir.

80 İbn Mâce, 4294; Ahmed b. Hanbel, 3/55; Ebû Ya'lâ, 1098. Senedi sahihtir. Busayri, ez-Zevaid'de: Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadis sahih, râvîleri sikadır, demiştir.

81 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (3011) ve Mecmeu'z-Zevâid de (10/216) belirtildiği gibi el-Mu'cemu'l-Evsat'ta Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın rivâyeti olarak tahriç etmiştir. Heysemî der ki: el-Mu'cemu'l-Kebîr'in senedindeki Sa'd b. Ebû Gaylan'ı Ebû Zür'a ve İbn Hibbân sika kabul etmiştir. Onda zayıflık vardır. Diğer râvîler ise sikadırlar."

Scanned with CamScanner

"Onu, sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım." Yani, benden iyilik ve ihsan olarak onlara rahmetimin erişmesini vacip kılacağım. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurur: *"O, merhamet etmeyi kendi zatına farz kıldı."* (En'âm, 12)

"Onu, sakınanlara.. yazacağım." Yani, bu sıfatlara sahip kimselere yazacağım ki onlar Muhammed ümmetidir. *"Sakınanlara"* yani, şirkten ve büyük günahlardan sakınanlara. *"zekâtı verenlere"* ifadesinden kasıt kimine göre nefis tezkiyesi (tezkiye de zekat kökünden gelmektedir), kimine göre ise malın zekatını vermektir. Kastın, her ikisini kapsayan genel mânâ olması da mümkündür. Çünkü âyet Mekkî âyetlerdendir. *"Âyetlerimize inananlara"* ise onları tasdik edenlere mânâsına gelmektedir.

اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157. Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.

Tefsiri:

"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya)..." Bunlar, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, ümmetlerine onun Peygamber olarak gönderileceğini müjdeleyen ve tabi olmalarını emreden Peygamberlerin kitaplarında geçen sıfatlarıdır. O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) sıfatları kitaplarında daima yer almış, alimleri ve din adamları o bilgiye hep sahip olmuşlardır.

Scanned with CamScanner

[3171] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Sahr el-Ukayli'den şöyle rivayet etmiştir: Bedevilerden biri bana şöyle anlattı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatında Medine'ye mal götürmüştüm. Satışımı bitirince "Mutlaka şu adama gideceğim ve dinleyeceğim." dedim. O'na Ebû Bekir ile Ömer'in arasında, hep birlikte yürürlerken rastladım ve peşlerine düştüm. Sonunda Tevrat'ı açmış okuyan Yahudi bir adama gittiler. Ölmek üzere olan son derece güzel oğlu için onunla teselli buluyordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sana Tevrat'ı indiren Allah aşkına soruyorum; bu kitabında benim vasfımı ve çıkacağımı/zuhur edeceği yeri buluyor musun?"* dedi. Yahudi başıyla, "Hayır" diye işaret etti. Oğlu ise, "Evet. Tevrat'ı indirene yemin olsun ki biz kitabımızda senin vasfını ve çıkışını buluyoruz. Ben Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına ve senin Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ediyorum." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yahudi'yi kardeşinizden uzaklaştırın"* buyurdu. Sonra kefenlemeyi ve cenâze namazını kılmayı kendi üzerine aldı.[82] Bu ceyyit ve kuvvetli bir hadis olup Enes (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen sahih bir şahidi vardır.

[3172] Müstedrek yazarı Hâkim, Hişam b. el-Âs el-Emevi'den şöyle nakleder: Ben ve bir adam İslam'a davet etmek üzere Rum imparatoru Heraklius'a gönderildik. Yola çıktıktan sonra Ğavta'ya -yani Dımeşk'teki Ğavta'yı kastediyor- vardığımızda Cebele b. el-Eyhem el-Gassani'ye misafir olduk. Eve girdiğimizde onu bir yatak üzerinde bulduk. Bize kendisiyle konuşacağımız bir elçi gönderdi. Biz "Vallahi hiçbir elçiyle konuşmayacağız. Biz krala gönderildik. İzin verirse konuşuruz. Yoksa elçiyle konuşmayız." dedik. Elçi yanına gidip bunu haber verdi. Bunun üzerine Cebele bize izin verdi ve "Konuşun" dedi. Onunla Hişam b. el-Aws konuştu ve onu İslam'a davet etti. Üzerinde siyah bir elbise vardı. Hişam ona "Bu üzerindeki nedir?" diye sordu. Bunu, sizi Şam ülkesinden atmadıkça çıkarmayacağıma yemin ederek giydim." dedi. "Şu oturduğun şey. Vallahi onu senden alacağız. Allah'ın izniyle en büyük imparatorun ülkesini de ele geçireceğiz. Bunu bize Peygamberimiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) söyledi." dedik. "Siz o kimseler değilsiniz. Onlar gündüzleri oruç tutan, gecelerini namazla geçiren

82 Ahmed b. Hanbel (5/411) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (8/234) şöyle der: Râvîlerden Ebû Sahr'ı tanımıyorum. Diğer râvîler ise sahih hadis kitaplarının râvîleridir. Müellif Bunun Enes (radıyallâhu anh)'tan yapılan sahih bir şahidi vardır, demiştir. Muhtemelen Buhârî (1346), Ebû Dâvûd (3095) ve Ahmed b. Hanbel'in (3/380) Enes (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri hadisi kastetmektedir.

Scanned with CamScanner

kimselerdir. Sizin orucunuz nasıldır?" dedi. Biz nasıl olduğunu söyleyince yüzü kapkara kesildi ve "kalkın" dedi. Bizimle birlikte bir elçi gönderdi. Çıktık ve şehre yaklaştığımızda yanımızdaki "Bu hayvanınız kralın şehrine giremez. İsterseniz sizi arık atlar ve katırlarla götürelim." dedi. Biz "Vallahi, biz hayvanlarımızdan başka bir şeyle girmeyiz. Krala "bunu kabul etmiyorlar" diye haber gönderin." dedik. Böylece kılıçlarımızı kuşanmış halde bineklerimizin üstünde girdik. Bir odaya vardık ve hayvanlarımızı dibinde yatırdık. Adam bize bakıyordu. Biz "Lâ ilâhe illallâh, Allâhu Ekber" dedik. Allah biliyor ki oda rüzgarın salladığı hurma dalı gibi çatırdadı. Bunun üzerine bize "Sizin, dininizi bize izhar etme yetkiniz yoktur." diye haber gönderildi. Sonra bize "İçeri girin" diye haber geldi. Biz de girdik. Yanında Bizanslı patrikler vardı. Meclisindeki her şey kırmızı, etrafındakiler kırmızıydı. Üzerinde de kırmızı bir elbise vardı. Biz yanına yaklaşınca güldü ve "Bana aranızda selamlaştığınız gibi selam verseydiniz ne olurdu ki?" dedi. "Sana bizim selamımızı vermemiz bize helal değildir. Seni sana verilen selamla selamlamamız da helal değildir." dedik. "Aranızdaki selamınız nasıldır?" dedi. "es-Selamu aleyküm" dedik. "Kralınızı nasıl selamlarsınız?" dedi. "Yine bununla" dedik. "O size nasıl cevap verir?" dedi. "Aynısıyla" dedik. "Sizin en büyük sözünüz nedir?" dedi. "Lâ ilâhe illallâh, Allâhu Ekber" dedik. Allah biliyor ki, biz onu söyleyince oda sarsıldı. Başını kaldırdı ve "Siz söylerken odanın sallandığı bu sözü siz evlerinizde her söylediğinizde odanız sallanır mı?" dedi. "Hayır. Onun bizde böyle bir etki yaptığını hiç görmedik." dedik. "Sizin bunu her söylediğinizde, saltanatımın yarısını kaybetmem pahasına her şeyinizin sarsılmasını arzulardım." dedi. "Neden?" dedik. "Çünkü bu çok basittir. Peygamberlikle alakasız ve insanların bir hilesi olmaya daha yakındır?" dedi. Sonra bize ne istediğimizi sordu. Biz de söyledik. Sonra "Namazınız ve orucunuz nasıldır?" dedi. Onları söyledik. "Kalkın" dedi ve kalktık. Bize güzel bir ev tahsis edilmesini ve bol ikramda bulunulmasını emretti. Üç gün kaldık. Bir gece bizi yanına çağırdı ve gittik. Sözlerimizi tekrar etmemizi söyledi, biz de tekrar söyledik. Sonra altın işlemeli, büyük dört köşeli bir kutu getirtti. İçinde, üzerlerinde kapılar bulunan evler vardı. Kilitle onlardan birini açtı. İçinden siyah bir ipek çıkarıp serdi. Bir de baktık ki içinde kırmızı bir resim, onda da gözleri iri ve kalçaları büyük bir adam var. Onun gibi uzun boyunlu insan görmedim. Sakalı da yoktu. Allah'ın (c.c) bütün kullarınınkinden daha güzel iki saç örgüsü vardı. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır"

Scanned with CamScanner

dedik. "Bu Âdem (a.s)'dır" dedi. Baktık ki saçları da bütün insanlarınkinden daha sık. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan siyah bir ipek kumaş çıkardı. Onun içinde de beyaz bir resim vardı. Resimde saçları kedi tüyü gibi, gözleri kırmızı, başı büyük ve sakalı hoş biri vardı. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Nûh (a.s)'dır" dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve siyah bir ipek çıkardı. Onda da bembeyaz, gözleri güzel, alnı geniş, yanağı uzun, sakalı güzel, gülümser gibi duran bir resim var. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu İbrâhim (a.s)'dır" dedi. Sonra başka bir kapı açtı. Onda da beyaz bir resim var. Vallahi bir de baktık ki o Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem). "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu. Biz, "Evet. Allah'ın elçisi Muhammed'dir" dedik ve ağladık. Vallahi adam hemen kalkıp doğruldu, sonra oturdu. "Allah aşkına gerçekten bu o mudur?" dedi. "Evet. Bu O'dur. Sen sanki bizzat ona bakıyorsun." dedik. Resmi alıp bir saat boyunca baktı. Sonra şöyle dedi: "Vallahi bu son resimdi, fakat sizdeki adamı öğrenebilmek için öne aldım." dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan siyah bir ipek çıkardı. Onda da buğday benizli ve esmer bir resim vardı. Resimde kıvırcık saçlı, gözleri çökük, bakışları sert, asık suratlı, dişleri üst üste binmiş, dudakları buruşuk öfkeli bir halde duran birinin resmi var. "Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Mûsâ (a.s)'dır "dedi. Yanında ona benzeyen bir resim vardı. Fakat onun saçı yağlı, alnı genişti ve gözlerinde de siyahlık vardı. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu İmran oğlu Harun (a.s)'dır"dedi. Sonra başka bir kapıyı açtı ve ondan beyaz bir ipek çıkardı. Onda da buğday benizli, orta boylu ve uzuvlar düzgün bir adamın resmi vardı. O da kızgın gibiydi. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Lût (a.s)'dır" dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan beyaz bir ipek çıkardı. Bir de baktık ki onda kırmızıya çalan beyaz renkli, ince ve uzun burunlu, yüzü güzel bir adam. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu İshâk (a.s)'dır." dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan beyaz bir ipek çıkardı. Bir de baktık ki onda İshâk (a.s)'a benzeyen bir resim. Fakat bunun dudağında bir ben vardı. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Yakup (a.s)'dır." dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan içinde beyaz, güzel yüzlü, burnu ince ve uzun, güzel boylu, yüzü nurlu, huşusu yüzünden okunan kırmızıya çalar bir adam. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Peygamberinizin dedesi İsmail (a.s)'dır." dedi. Sonra başka bir kapı

Scanned with CamScanner

açtı ve ondan içinde Adem (a.s)'ın resmine benzeyen, yüzü Güneş gibi parlak bir adamın resmi bulunan beyaz bir ipek çıkardı. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Yusuf (a.s)'dır." dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan beyaz bir ipek çıkardı. Bir de baktık ki içinde kırmızı, bacakları ince, gözleri dar ve küçük, karnı büyük, orta boylu ve kılıç kuşanmış bir adam resmi. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu Dâvûd (a.s)'dır." dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve içinden iri kalçalı, ayakları uzun ayaklı ve ata binmiş bir adam resmi bulunan ondan beyaz bir ipek çıkardı. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Dâvûd oğlu Süleyman'dır." dedi. Sonra başka bir kapı açtı ve ondan içinde beyaz bir resim bulunan siyah bir ipek çıkardı. Bir de baktık ki simsiyah saçlı, sık sakallı, gözleri ve yüzü güzel bir adam. "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dedik. "Bu İsa (a.s)'dır." dedi. Ona "Bu resimler sana nereden eline geçti. Çünkü Peygamberler oldukları gibi resmedilmişler. Nitekim Peygamberimizin resmini kendisi gibi bulduk" dedik. Dedi ki: "Adem (a.s) Rabb'inden, çocuklarından Peygamber olanları kendisine göstermesini istedi. Allah da (c.c) ona resimlerini indirdi. Bunlar güneşin battığı yerdeki Âdem (a.s)'ın hazinelerinde bulunuyordu. Zülkarneyn güneşin battığı yerden getirip Danyal'a verdi. Sonra "Vallahi canım hükümdarlığı bırakıp ölene kadar sizin en güçsüzünüze köle olmayı daha çok arzuluyor." dedi. Sonra bize güzel ikramlarda bulundu ve serbest bıraktı. Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın (radıyallâhu anh) yanına geldiğimizde bize gösterdiklerini ve söylediklerini ona anlattık. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ağladı ve "Zavallı. Allah (c.c) onun için hayır dileseydi onu yapardı." dedi. Sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize onların ve Yahudilerin Allah Rasûlü'nün vasıflarını kitaplarında bulduklarını söyledi" buyurdu.[83] Bunu büyük hafız Ebû Bekir el-Beyhakî (rh.a) "Delâilu'n-Nübüvve"de Hâkim'den icazet yoluyla rivâyet etmiş ve zikretmiştir. Senedi fena değildir.

[3173] İmam Taberî, Atâ b. Yesâr'dan şöyle nakleder: Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh) ile karşılaştım ve "Bana Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve

83 Beyhakî , Delâilu'n-Nübüvve'de (1/385-390) rivâyet etmiştir. Müellif'in "Fena değildir" sözü isabetli değildir. Çünkü râvilerden Abdulaziz b. Müslim b. İdris'in biyografisini yapana rastlayamadım. Bazı ifadeler mânâ bakımından münkerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Sonuçta tüm senetlerindeki râvî Abdulaziz b. Müslim'tir. O da meçhul olup tek başına yaptığı rivâyetleri kabul edilmez.

Scanned with CamScanner

sellem) Tevrat'taki vasıflarını söyle" dedim. Dedi ki: "Pekala. Vallahi O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tevrat'taki vasıfları aynen Kur'ân'daki gibidir (ve onda şu ifadeler yer alır): Ey nebî! Ben seni şahit, müjdeleyici, uyarıcı ve ümmiler için sığınak olarak gönderdim. Sen benim kulum ve rasûlümsün. Adını "Mütevekkil" (tevekkül eden) diye andım. O sert ve kaba değildir. Eğri yoldaki millet "Lâ ilâhe illallâh" diyerek doğru yola gelmedikçe Allah onun canını almayacak. Allah (c.c) onun sayesinde kapalı kalpleri, sağır kulakları ve kör gözleri açacak." Atâ der ki: Sonra Ka'b ile karşılaştım ve bunu ona da sordum. İkisi arasında tek bir harf farkı yoktu. Ancak Ka'b kendi diliyle, "ğulfen" yerine "ğulufiyyen", "Summen" yerine "Sumûmiyyen", "Umyen" yerine "Umûmiyyen" dedi.[84] Bunu İmam Buhârî de Sahih'inde Muhammed b. Sinan'ın Füleyh'ten, onun Hilal b. Ali'den.. nakliyle rivâyet etmiştir. Ancak Buhârî'nin rivâyetinde, "sert ve kaba değildir" ifadesinden sonra "Çarşıda bağırıp çağırmaz. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, bilakis hoş görür ve affeder" ziyadesi vardır. Selef-i salihinin bir çoğu "Tevrat"ı, kitap ehlinin (İncil'i de içine alan bütün) kitapları için kullanmıştır. Bazı hadislerde de buna benzer şeyler varit olmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3174] Hâfız Taberânî, Cübeyr b. Mut'im'den şöyle nakleder: Ticaret için Şam'a doğru yola çıkmıştım. Şam'a en yakın bir mevkide kitap ehlinden bir adamla karşılaştım. "Sizde Peygamberlik iddiasında bulunan bir adam çıktı mı?" diye sordu. "Evet" dedim. "Resmini görürsen tanır mısın?" dedi. "Evet" dedim. Bunun üzerine beni içinde resimler bulunan bir eve götürdü. Onlar arasında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in resmini görmedim. Ben o haldeyken yanımıza onlardan bir adam girdi ve "Siz ne ile meşgulsünüz?" dedi. Biz de söyledik. Bunun üzerine bizi evine götürdü. İçeri girer girmez Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in resmini gördüm. Bir de baktım ki resimde bir de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eteğine tutunmuş bir adam var. "Onun eteğinden tutan kimdir?" dedim. "Bu Peygamber dışında her Peygamberden sonra mutlaka bir Peygamber gelirdi. Bu Peygamberden sonra ise bir Peygamber yoktur. Bu da onun halifesidir." dedi. Baktım ki adam Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın vasfını anlatıyor.[85]

---

84 Buhârî, 4837; Taberî, 15236; İbn Sa'd, et-Tabakât1/271 ; Beğavî, et-Tefsir, 946.

85 Münkerdir. Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (1537), el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (8227) tahriç etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (8/233, 234) zikretmiş ve "Senedinde benim tanımadığım biri var" demiştir.

Scanned with CamScanner

[3175] Ebû Dâvûd, Hz. Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'ın müezzini Akra'dan şöyle nakleder: Ömer (radıyallâhu anh) beni bir papaza gönderdi. Gidip çağırdım. Ömer (radıyallâhu anh) ona "Beni bu kitapta buluyor musun?" dedi. O "Evet" deyince Ömer (radıyallâhu anh): "Nasıl buluyorsun?" dedi. Papaz: "Kale olarak buluyorum" dedi. Hz. Ömer (gayri ihtiyari elindeki) kamçıyı kaldırarak "Ne kalesi?" dedi. Papaz: "Sağlam ve güvenilir, demirden bir kale" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) "Benden sonra gelecek halifeyi nasıl buluyorsun?" dedi. Papaz: "Onu salih, fakat yakınlarını (diğer Müslümanlara) tercih eden bir halife olarak görüyorum." dedi. Ömer (radıyallâhu anh) üç defa "Allah Osman'a (radıyallâhu anh) merhametiyle muamele etsin" dedi. Ardından, "Ondan sonrakini nasıl buluyorsun?." dedi. Papaz: "Onu demir kuşanmış olarak buluyorum" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) elini başına koyarak "Vâh şu rezalete, vâh şu iğrençliğe!" diye feryat etti. Papaz: Ey Mü'minlerin emiri, kendisi sâlih bir halifedir. Fakat kılıçların çekildiği ve kanların döküldüğü bir zamanda halife olacaktır." dedi.[86]

"O Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder..." Bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önceki ilahi kitaplardaki vasıflarıdır. Gerçekten de Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyleydi; ancak iyiyi emreder, ancak kötüden men ederdi. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle der: "Allah'ın (c.c) "Ey iman edenler" hitabını duyduğunda ona kulak ver. Çünkü o ya emrolunan bir iyilik veya nehyedilen bir kötülüktür." Allah'ın onunla gönderdiği en büyük ve en önemli emir ve nehiy ise "tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet etmeyi emri ve onun dışındakilere ibadetten nehyi"dir ki Allah (c.c) daha önce gönderdiği bütün Peygamberleri de bununla göndermiştir. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"Andolsun ki biz, 'Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının' diye (emretmeleri için) her ümmete bir Peygamber gönderdik!"* (Nahl, 36)

86 Ebû Dâvûd (4656) tahric etmiştir. Senedindeki Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın müezzini Akra' hakkında Zehebî, el-Mizan'da (1026): Tanınmamaktadır, demiştir. Sonra; böyle bir şey ancak adil ve zabıt râvîler kendileri gibi adil ve zabıt râvîlerden naklettiklerinde kabul edilebilir. Çünkü onda bazı gaybi bilgiler vardır. Ayrıca, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kendinden sonra hilafete geçecek olanın Hz. Osman olduğunu bilmiyordu. Daha sonra Hz. Ali (radıyallâhu anh) olacağı hakkında da bir bilgisi yoktu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunlardan hiçbirini zikretmemiştir. Böyle iken Tevrat'ta nasıl zikredilir.

Scanned with CamScanner

[3176] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Humeyd ile Ebû Üseyd'den şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer bana nispet edilen ve kalbinize tanıdık olan, saçlarınızın ve tüylerinizin ürperdiği ve size yakın hissettiğiniz bir hadis işitirseniz bilin ki ben ona hepinizden daha layıkımdır. Bana nispet edilen ve kalbinizin tanımadığı, saçlarınızın ve kıllarınızın ürktüğü ve sizden uzak olduğunu düşündüğünüz bir hadis işitirseniz bilin ki ben ona hepinizden daha uzağımdır."*[87] Bunun senedi ceyyittir. Ancak diğer meşhur hadis kitaplarında yoktur.

[3177] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Buhteri kanalıyla Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Size Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis naklettiğimde onun hidayete (doğru yola) en muvafık, en faydalı ve takvaya en yakın olduğuna inanın."[88]

[3178] İmam Ahmed b. Hanbel daha sonra Ebû Buhteri'nin Ebû Abdurrahman'dan, onun da Hz. Ali'den naklettiği Hz. Ali'nin şu sözünü zikretmiştir: "Size Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis nakledildiğinde onun hidayete en muvafık, en faydalı ve takvaya en yakın olduğunu düşünün."

"Onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar." Yani, kendilerini sıkıntıya sokarak haram kıldıkları bahira, saibe, vasile, hâm gibi hayvanları onlara helal kılar. *"pis şeyleri haram kılar."* Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Domuz etini, faizi ve Allah (c.c) haram kıldığı halde helal gördükleri yiyecekleri onlara haram kılar.

Bazı alimler: "Allah'ın her helal kıldığı temizdir, bedene ve dine faydalıdır. Her haram kıldığı da pistir, bedene ve dine zararlıdır." demişlerdir.

İyiyle kötünün akılla bilineceği (Tahsin ve Takbih) görüşünde olanlar bu âyeti delil göstermişlerdir. Buna cevap verilmiştir, fakat burası onları zikre uygun değildir. Alimlerden, helal veya haramlığına dair hiçbir nassın bulunmadığı durumlarda yiyeceklerin helal oluşunun Arapların bolluk ve genişlik halinde onu temiz bulmalarına, haram oluşunun onların pis bulmalarına binaen belirleneceğini söyleyenler de yine bu âyeti delil göstermişlerdir. Bu konuda da aynı şekilde çok şeyler söylenmiştir.

87 Ahmed b. Hanbel, 5/425, 3/497 rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (1/149, 150) der ki: Râvîleri sahih hadis râvîleridir.

88 Ahmed b. Hanbel, 1/122.

Scanned with CamScanner

"Ağırlıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir." Yani, Hz. Peygamber (dinde) kolaylık ve müsamaha getirmiştir.

[3179] Nitekim bir çok tarikten gelen bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ben müsamahalı/hoşgörülü hanif diniyle gönderildim."*[89]

[3180] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Yemen'e gönderdiği iki emiri Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) ile Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'a gönderirken *"Müjdeleyin, ürkütmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyum içinde olun, ayrılığa düşmeyin."*[90] buyurmuştur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabilerinden Ebû Berze el-Eslemi der ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulundum ve onun kolaylaştırmalarına şâhit oldum. Bizden önceki ümmetlere ise hükümler daraltılmış ve zorlaştırılmıştı. Fakat Allah (c.c) bu ümmete işlerini kolaylaştırdı ve rahatlaştırdı.

[3181] O yüzden Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah, dile getirmedikleri ve yapmadıkları sürece ümmetimin gönlünden geçirdiklerini bağışlamıştır."*[91]

[3182] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ümmetimden hata, unutma ve zorla yaptırıldıkları şeylerin hükmü/sorumluluğu kaldırılmıştır."* buyurdu.[92] O yüzden yüce Allah bu ümmete şöyle demelerini öğütlemiştir: *"Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!"* (Bakara, 286)

[3183] Sahih-i Müslim'deki bir hadise göre Allah (c.c) âyetteki duaların her birinden sonra "Ben de öyle yaptım" der.[93]

---

89 Hadis daha önce Bakara sûresinin 185. âyetinde geçti.
90 Daha önce Bakara sûresinin 185. âyetinde geçti.
91 Daha önce Bakara sûresinin 284. âyetinde geçti.
92 Daha önce Bakara sûresinin 286. âyeti ile En'âm sûresinin 121. âyetinde geçti.
93 Daha önce Bakara sûresinin sonlarında geçti.

Scanned with CamScanner

"O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren" âyetteki "ta'zir" (يعزروه) tazim ve saygıda bulunmak demektir. *"ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a"* yani tebliğci olarak insanlara getirdiği Kur'ân'a ve vahye *"uyanlar var ya, işte"* dünya ve ahirette *"kurtuluşa erenler onlardır."*

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ فَآمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

158. De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka ilah yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve ümmî Peygamber olan Rasûlü'ne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız.

Tefsiri:

Allah (c.c), nebîsi ve Rasûlü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! *"De ki: Ey insanlar!"* Bu kırmızıya ve siyaha, Arab'a ve Acem'e (her renk ve milletten insana) hitaptır. *"Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim."* Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şerefi ve büyüklüğüdür; zira o Peygamberlerin sonuncusudur ve bütün insanlara gönderilmiştir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"De ki: (Hak Peygamber olduğuma dair) benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'ân bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu."* (En'âm, 19) Bir âyette, *"Zümrelerden hangisi onu inkar ederse işte Cehennem ateşi onun varacağı yerdir."* (Hûd, 17) buyurur. Yüce Allah yine *"Eğer seninle tartışmaya girerlerse de ki: Ehl-i kitab'a ve ümmîlere de 'Siz de Allah'a teslim oldunuz mu?' de. Eğer teslim oldularsa doğru yolu buldular demektir. Yok eğer yüz çevirdilerse sana düşen, yalnızca duyurmaktır."* (Âl-i İmrân, 20) buyurur. Bu konudaki âyetler pek çoktur. Hadisler ise sayılamayacak kadar çoktur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün insanlara gönderildiği hususu her Müslümanın bilmek zorunda olduğu dini konulardandır.

Scanned with CamScanner

[3184] İmam Buhârî, Ebû İdris el-Havlani'den şöyle nakleder: Ebu'd-Derdâ'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh) arasında bir konuşma geçti ve onda Ebû Bekir Ömer'i kızdırdı. Bunun üzerine Ömer öfkelenerek meclisi terk etti. Ebû Bekir hemen peşine düştü ve ondan kendisini bağışlamasını istedi. Ancak Ömer onu affetmedi. Hatta kapısını yüzüne kapattı. Bundan sonra Ebû Bekir Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Ebû Derdâ olayın bundan sonrasını şöyle anlatır: O esnada biz, Hz. Peygamber'in yanındaydık. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bu arkadaşınız hayırda öne geçmiştir"* buyurdu. Ebû Derdâ devamla şöyle der: Ömer de yaptıklarına pişman olmuştu. Kalkıp Allah Rasûlü'ne gelerek selam verdi ve yanına oturdu. Sonra yaşanan olayı anlattı. Hz. Peygamber ona kızdı. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Elçisi! Hakikaten ben daha haksızdım!" demeye başladı. Bunun üzerine Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Arkadaşımı bana bırakın, arkadaşımı bana bırakın... Ben size, "Ey insanlar! Ben Allah'ın hepinize gönderilmiş elçisiyim" dedim. Siz bana 'Yalan söyledin,' dediniz, Ebû Bekir ise 'Doğru söyledin,' dedi."*[94] Bunu sadece İmam Buhârî rivâyet etmiştir.

[3185] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Bana öyle beş şey verildi ki onlar benden önce hiçbir Peygambere verilmemişti -ki bunu övünmek için söylemiyorum-: ben bütün insanlara, kırmızıya ve siyaha gönderildim. Bir aylık mesafeden (düşmanımın kalbine gönderilen) korkuyla yardım olundum. Ganimetler benden önce hiç kimseye helal kılınmamışken bana helal kılındı. Yeryüzü bana mescid ve temizleyici yapıldı. Bana şefâat hakkı verildi ve onu ümmetim için (ahirete) bıraktım. O ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlar içindir."*[95] Hadisin senedi sahihtir. Diğer muhaddisler tahric etmemişlerdir.

[3186] Yine İmam Ahmed, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk gazvesi yılında gece kalkıp namaz kılmaya başladı. Bunun üzerine ashabından onu koruyan bazıları

94 Buhârî (4640). Hadis daha önce geçmişti.

95 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, 1/301; Bezzâr, 3460. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (8/658) şöyle der: Ahmed'in Yezîd b. Ebû Ziyad dışındaki râvîleri sahih hadis râvîleri, o ise hasen hadis ravisidir.

Scanned with CamScanner

toplanıp arkasında namaza durdular. Namazı bitirince onlara dönüp *"Vallahi bu gece bana, benden önce hiç kimseye verilmeyen beş şey verildi. Ben bütün insanlara gönderildim, benden önceki her Peygamber ise kavmine gönderildi. Düşmana karşı (kalbine atılan) korku ve heybetle yardım olundum. Benimle onlar arasında bir aylık mesafe olsa kalpleri benim korkumla dolar. Bana ganimetler, onları yemek helal kılındı. Benden öncekiler ise onu yemeyip yakarlardı. Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı. Namaz vakti ben neredeyken girse orayı düzeltip namaz kılarım. Benden öncekiler ise bunu büyük görür, sadece mabedlerinde ve kiliselerinde ibadet yaparlardı. Hele beşincisi, o nedir (biliyor musunuz?); bana "Dilediğini iste" denildi. Benden önce her Peygamber de bir istekte bulunmuştu ve ben duamı kıyâmet gününe bıraktım. O sizler ve Allah'tan (c.c) başka hiçbir ilah bulunmadığına şehâdet edenler içindir."* buyurdu.[96] Diğer hadisçiler kitaplarında zikretmemişlerdir, fakat bunun senedi de aynı şekilde ceyyit ve kuvvetlidir.

[3187] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mûsâ Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Ümmetimden biri veya bir Yahudi veyahut bir Hıristiyan beni duyar da bana iman etmezse Cennete giremez."*[97]

[3188] Sahih-i Müslim'de Ebû Mûsâ Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan başka bir tarikle gelen bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, bu ümmetten, Yahudi ve Hıristiyan'dan bir adam beni duyar da bana iman etmezse Cehenneme girer."*[98]

[3189] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, bu ümmetten, Yahudi ve Hıristiyanlardan bir adam beni duyar, sonra da gönderildiğim risalete iman etmeden ölürse kesinlikle Cehennem ehlinden olur."*[99]

---

96 Ahmed b. Hanbel (2/222) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (10/367) zikretmiş ve "Râvîleri sikadır" demiştir.

97 Sahihtir. İmam Ahmed b. Hanbel (7/398) rivâyet etmiştir. Sonraki hadise bakınız.

98 Müslim (153) rivâyet etmiştir. Fakat onun rivâyeti Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tandır.

99 Ahmed b. Hanbel (2/350) rivâyet etmiştir. Daha önce Âl-i İmrân sûresi 20. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

[3190] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mûsâ Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana beş şey verildi. Kırmızıya ve siyaha (Arab'a ve Acem'e, yani tüm insanlara) gönderildim. Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı. Ganimetler benden öncekilere helal kılınmazken bana helal kılındı. Bir aylık mesafeden (düşmanlarıma ulaşan) bir korku ve heybetle yardım olundum. Her Peygamber şefâat istemiştir, ben ise şefâatimi sakladım, sonra ümmetimden şirk üzere ölmeyen kimselere ayırdım."*[100] Bunun senedi de sahihtir. Diğer muhaddislerin tahriç ettiklerini görmedim. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3191]Bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde de vardır ki o da Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana benden önce hiç kimseye verilmeyen beş şey bahşedildi; bir aylık zamanda kat edilecek uzaklıkta bulunan düşmanlarının kalbine (gönderilen) korkuyla desteklendim. Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kılındı. Bu yüzden ümmetimden her kim, bir namaz vaktine girerse, namazını (hemen orada) kılsın. Ganimetler benim için helal kılındı. Benden önce hiç kimseye helal kılınmamıştı. Bana şefaat hakkı tanındı. Peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderilirdi. Ben ise tüm insanlara gönderildim."*[101]

"Göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka ilah yoktur, O diriltir ve öldürür." cümlesinde *"O'ndan başka ilah yoktur, O diriltir ve öldürür."* cümlesi *"Allah'ın elçisiyim."* ifadesindeki "Allah"ın sıfatıdır. Yani, beni Peygamber olarak gönderen zat her şeyin yaratıcısı, Rabbi ve maliki olan, tüm varlık ile diriltme ve öldürme elinde bulunan, hüküm yetkisi sadece kendisinde olan Allah'tır.

Yüce Allah ardından *"Öyle ise Allah`a ve ümmî Peygamber olan Rasûlü'ne... iman edin..."* buyuruyor. (Âyete göre) Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinin onlara gönderilen bir Peygamber olduğunu haber vermiş, sonra onlara kendisine uymalarını ve iman etmelerini emretmiştir. *"Ümmi Peygamber"* yani, evvelki ilahi kitaplarda vaad olunduğunuz ve müj-

100 İmam Ahmed (4/416) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (8/258) rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: İmam Ahmed b. Hanbel hem muttasıl hem mürsel senetlerle rivâyet etmiştir. Bunu Taberânî de rivâyet etmiştir. Râvîleri sahih hadis râvîleridir. Hadisin şahitleri de vardır.

101 Âl-i İmrân sûresinin 151. âyetinin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

delendiğiniz Peygamber. Zira Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların kitaplarında ümmilikle nitelendirilir ve o yüzden *"Ümmi Peygamber"* denilmiştir.

"Ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır." Yani, sözü hareketlerini doğrular. O; Rabb'inden kendisine indirilene iman eder. *"Ona iman edin ve O'na uyun"* yani yoluna girin ve izinden gidin *"ki hidayete eresiniz."* Yani doğru yolu bulasınız.

وَمِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Mûsâ'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah İsrâiloğullarından bir topluluğun hakikate tabi olduklarını ve onun sayesinde adaletli davrandıklarını haber veriyor. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde de şöyle buyurur: *"Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar."* (Âl-i İmrân, 113) *"Ehl-i kitaptan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler. Allah'ın âyetlerini az bir paraya satmazlar. İşte onlar için Rableri katında ecirleri vardır. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk olandır."* (Âl-i İmrân, 199) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"Ondan (Kur'ân'dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler. Onlara (Kur'ân) okunduğu zaman: Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik, derler. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar."* (Kasas, 52-54) Allah başka bir âyette: *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler."* (Bakara, 121) buyurur. Yine: *"De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'ân) okununca, derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'ân okumak) onların saygısını artırır."* (İsrâ, 107-109) buyurur.

Scanned with CamScanner

İmam Taberî bu âyetin tefsirinde ilginç bir haber zikrederek şöyle demiştir: Bize İbn Cüreyc'den, *"Mûsâ'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır."* âyetiyle ilgili şöyle rivayet edildi: Bana İsrâiloğullarından ulaşan bilgilere göre onlar on iki oymak idiler. Bunlar Peygamberleri öldürünce ve yalanlayınca onlardan bir oymak bundan geri durdular. Özür dilediler ve Allah'tan onları diğerlerinden ayırmasını istediler. Allah da (c.c.) onlara yer altından bir tünel açtı. Oraya girdiler ve ta Çin'in ötesinden yer üstüne çıktılar. Şimdi onlar orada muvahhid Müslümanlardırlar ve bizim kıblemize yönelerek namaz kılarlar. İbn Cüreyc'in söylediğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Allah'ın *"Arkasından da İsrâiloğullarına: 'O topraklarda oturun! Ahiret vaadi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz' dedik."* (İsrâ, 104) buyruğunda anlatılan olay işte budur. Âhiret vaadinden kasıt Meryem oğlu İsa (a.s.)'dır. İbn Cüreyc'in söylediğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Onlar bu yolda bir buçuk yıl yürüdüler. Süfyân b. Uyeyne, Sadaka Ebû Hüzeyl'den, Süddî'nin *"Mûsâ'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır."* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: Onlar öyle bir kavimdir ki sizinle onlar arasında baldan bir nehir vardır.

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ إِذِ اسْتَسْقَاهُ
قَوْمُهُۥٓ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْحَجَرَ ۖ فَٱنۢبَجَسَتْ مِنْهُ ٱثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ
عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلْمَنَّ
وَٱلسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓا
أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ ٱسْكُنُوا هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةَ وَكُلُوا
مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَٱدْخُلُوا ٱلْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ
خَطِيٓـَٰٔتِكُمْ ۚ سَنَزِيدُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ
قَوْلًا غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا
يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

Scanned with CamScanner

160. Biz İsrâiloğulları'nı oymaklar halinde on iki kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Mûsâ'ya, "Asanı taşa vur!" diye vahyettik. Derhal ondan on iki pınar fışkırdı. Her kabile içeceği yeri belledi. Sonra üzerlerine bulutla gölge yaptık, onlara kudret helvası ve bıldırcın eti indirdik. (Onlara dedik ki) "Size verdiğimiz rızkların temizlerinden yiyin." Ama onlar (emirlerimizi dinlememekle) bize değil kendilerine zulmediyorlardı.

161. Onlara denildi ki: Şu şehirde (Kudüs'te) yerleşin, ondan (nimetlerinden) dilediğiniz gibi yiyin, "bağışlanmak istiyoruz" deyin ve kapıdan eğilerek girin ki hatalarınızı bağışlayalım. İyilik yapanlara ileride ihsanımızı daha da artıracağız.

162. Fakat onlardan zalim olanlar, sözü, kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdiler. Biz de zulmetmelerinden ötürü üzerlerine gökten bir azap gönderdik.

Tefsiri:

Bu âyetlerin hepsinin tefsiri Bakara sûresinde geçti. O âyetler Medenî'ydi. Bunların üslubu ise Mekkî'dir. Allah'a hamd-ü senalar olsun, ikisi arasındaki farkı daha önce tekrara gerek kalmayacak kadar uzunca açıkladık.

Cumartesi Yasağını Çiğneyenler:

وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ ۘ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

163. Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.

Tefsiri:

Bu âyet Allah'ın (c.c) *"İçinizden cumartesi günü azgınlık edip de, bu yüzden kendilerine: Aşağılık maymunlar olun! dediklerimizi elbette bilmek-*

Scanned with CamScanner

tesiniz." (Bakara, 65) buyruğunda bahsedilenlerin biraz daha uzun anlatımıdır. Allah (c.c) Peygamberine (Allah'ın salevatları ve selamı üzerine olsun) şöyle buyuruyor: *"Onlara"* Yani, senin yanındaki o Yahudilere, Allah'ın emrine muhalefet eden ve akabinde bu hareketlerinin, haddi aşmalarının ve emre muhalefet için hileye başvurmalarının cezası olarak beklemedikleri şekilde Allah'ın cezasının geldiği Yahudilerin hikayesini sor. Kardeşlerinin ve selefleri-nin başına gelen belaların kendilerine de gelmemesi için, kitaplarında bul-dukları senin sıfatlarını gizlememeleri için onları uyar.

Âyette bahsedilen kasaba "Eyle"dir. Bu Kulzüm denizi (Kızıldeniz) kı-yısında bir kasabadır. İkrime'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği-ne göre, *"deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor."* buyruğu hakkında: O Meyden ile Tur arasında bulunan Eyle adında bir kasabadır, demiştir. İkrime, Mücâhid, Katâde ve Süddî bu görüştedirler. Kurralardan Abdullah b. Kesir de: Orasının Eyle olduğunu duyduk, demiştir. Kasabanın Medyen olduğu da söylenmiştir ki bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan diğer rivâyettir. İbn Zeyd der ki: O Medyen ile Aynunâ arasında Maknâ adın-da bir kasabadır.

"Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı." Yani, Allah'ın (c.c) onlara o güne dair emrini çiğniyor ve emrine karşı ge-liyorlardı. *"Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi"* şurrean (mealde: meydana çıkarak akın akın) ke-limesi hakkında Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Yani, suyun üzerin-de açıktan, dediğini, Avfî ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Yani her bir ta-raftan çıkarak diye tefsir ettiğini nakletmiştir. *"cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi." "İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından"* yani Allah'a itaatten kaçmalarından ve çıkmalarından dolayı *"dolayı onları imtihan edi-yorduk."* Yani, avlanmaları yasaklanan günde balıkları su üzerine çıkararak onlara göstermek, avlanmaları kendilerine helal kılınan günde de onlardan gizlemek sûretiyle onları imtihan ediyorduk. Bunlar hakikati haram olan bir takım zahiri fiilleri işleyerek Allah'ın haramlarını çiğnemede kendilerine yol aralıyorlardı.

[3192] Fakih ve imam Ebû Abdullah b. Batta, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu riva-yet etmiştir: *"Yahudilerin yaptıklarını yapmayın; Allah'ın haramlarını en ba-*

Scanned with CamScanner

sit ve adi hilelerle helal sayıp işlemeyin."[102] Bunun senedi ceyyittir. Çünkü râvîlerden Ahmed b. Muhammed b. Müslim'i Hatib-i Bağdâdî Tarih'inde zikretmiş ve sika olduğunu söylemiştir. Diğer râvîleri ise meşhur ve sikadırlar. Tirmizî'nin böylesi bir senetle hadise sahih hükmü verdiği vakidir.

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

164. İçlerinden bir topluluk, "Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi. Dediler ki: "Rabbinize mazeret beyân edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle."

165. Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca, biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.

166. Kibirlerinden dolayı kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara "Aşağılık maymunlar olun!" dedik.

Tefsiri:

Yüce Allah bu kasaba halkı hakkında onların üç gruba ayrıldıkları bilgisini veriyor. Onlardan bir grup -Bakara sûresinde açıklandığı gibi- yasağı çiğnemiş, hileye başvurarak cumartesi günü balık avlamışlardı. İkinci grup onları bundan men etmiş ve onlardan uzak durmuşlardı. Diğer grup ise onlara ses çıkarmamışlar, kendileri yapmamış, onları da bundan men etmemişlerdi. Bunlar yapanlara karşı çıkanlara da şöyle demişlerdi: *"Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?"* Yani, helâk olduklarını ve Allah'tan azabı hak ettiklerini bildiğiniz halde neden bu topluluğu yaptıklarından men ediyorsunuz? Onları men eden toplu-

102 Senedi hasen, râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

luk ise şöyle dediler: *"Rabbinize mazeret beyân edelim diye"* Bazıları "معذرة" kelimesini "ma'ziretun" şeklinde merfû okumuşlardır ki sanki mânâ şöyledir: "Bu Rabb'inize karşı bir mazeret beyanıdır." Diğerleri ise "ma'ziraten" şeklinde mansup okumuşlardır ki onun mânâsı da "Biz bunu Rabbinize mazeret beyân edelim diye yapıyoruz"dur. *"bir de sakınırlar ümidiyle."* Ya da bu karşı çıkmamızla belki yapmakta oldukları hareketten sakınır, korkar ve Allah'a dönerler. Onlar tevbe edince Allah (c.c) da tevbelerini kabul ve onlara merhamet eder.

"Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca" yani, kötülük yapanlar nasihati kabulü reddedince *"biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de"* yani günahı işleyenleri de *"yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık."* Yüce Allah kötülükten nehyedenlerin kurtulduğunu ve zalimlerin helâk olduğunu bizatihi bildirirken ona ses çıkarmayanlar hakkında herhangi bir şey buyurmamıştır. Çünkü amellerin karşılığı aynı türden verilir. Dolayısıyla onlar hiçbir övgüyü hak etmediler ki övülsünler, hiçbir büyük günah işlememişlerdir ki yerilsinler. Bununla birlikte onların helak olanlardan mı kurtulanlardan mı olduklarına dair imamların iki farklı görüşü vardır.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *İçlerinden bir topluluk, "Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi."* Bu Mısır ile Medine arasında deniz kıyısında "Eyle" denilen bir kasabadır. Allah (c.c) onlara cumartesi günlerinde avlanmayı yasaklamıştı. Ancak balıklar cumartesi günleri onlara deniz kenarında belirip akın akın gelirler, cumartesi günü geçtikten sonra onları yakalayamazlardı. Bu Allah'ın dilediği bir süre devam etti. Daha sonra ise onlardan bir topluluk cumartesi günleri balıkları avlamaya başladılar. Bir topluluk onları bundan men etti ve "Allah (c.c) cumartesi gününüzde size yasak ettiği halde onları avlıyor musunuz?" dediler. Onlar ise azgınlıklarına devam ettiler. Diğer topluluk ise onları men etmeyi sürdürdüler ve uzun bir zaman geçtikten sonra men edenlerden bir grup "Biliyorsunuz ki bu topluluk azabı hak etmiştir. *"Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi."* Diğerleri günah işleyenlere Allah için daha öfkeli idiler ve bu yüzden *"dediler ki: "Rabbinize mazeret beyân edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle."* Bunlardan her biri kötülükten men

Scanned with CamScanner

ediyorlardı. Ancak Allah'ın gazabı gelince *"Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?"* diyenler ile *"Rabbinize mazeret beyân edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle."* diyenler kurtuldular. Balık tutarak kendisine isyan edenleri ise Allah (c.c) helâk etti ve onları maymunlara dönüştürdü.

Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan buna yakın bir rivâyette bulunmuştur.

İkrime'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: *"Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?"* diyenler kurtuldular mı kurtulmadılar mı, bilmiyorum. İkrime der ki: Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a ısrarla sormaya devam ettim ve sonunda kurtulduklarını öğrendim. Bunun üzerine de İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bana bir hülle giydirdi. Abdurrezzak, İkrime'den şöyle nakleder: Bir gün İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın yanına gittiğimde ağlıyordu. Baktım ki Kur'ân kucağında. Yanına yaklaşmaktan çekindim. Sonra yavaş yavaş yaklaştım ve "Allah beni sana feda etsin, seni ağlatan nedir ey İbn Abbâs?" dedim. "Şu sayfalar" dedi. Baktım ki A'râf sûresinin sayfaları. "Eyle'yi biliyor musun?" dedi. Ben "Evet" deyince şunları anlattı: Orada bir Yahudi kabilesi vardı. Cumartesi günü kendilerine balıklar gönderilir, sonraki günlerde suya girerler, fakat onları ancak büyük bir zahmet ve zorlukla dalışta yakalayabilirlerdi. Cumartesi günü açıktan ve yığınlarca balık hamile gibi şişman ve parlak olarak gelirler, karınları sırtlarına sürtünürdü. Bu durum bir süre devam etti. Sonra şeytan onlara "Siz sadece cumartesi günü ondan yemekten sakındırıldınız. Öyleyse o gün yakalayın ve başka günlerde yiyin." diye vesvese verdi. Bir topluluk da böyle dedi. Fakat diğer bir topluluk "Bilakis, siz cumartesi günü onları yemekten, yakalamaktan ve avlamaktan nehyedildiniz" dediler. Onlar bu halde iken bir sonraki cuma günü gelince bir topluluk oğulları ve eşleriyle birlikte denize gittiler. Bir topluluk sağ tarafa doğru gitti ve onlarla ilişkisini kesti. Diğer topluluk da sol tarafa doğru gitti ve sustular. Sağ taraftakiler "Yazıklar olsun size, Allah Allah. Biz sizi Allah'ın cezasına çarptırılmaya karşı uyarıyoruz." dediler. Soldakiler *"Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?"* dediler. Sağdakiler ise şöyle dediler: *"Rabbinize mazeret beyân edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle."* Yani, eğer bundan sakınırlarsa biz bunu fe-

Scanned with CamScanner

laketlere maruz kalmalarından ve helâk olmalarından daha çok isteriz. Ama terk etmezlerse de Rabb'inize karşı mazeretimiz olur" dediler. Diğerleri hatalarına devam ettiler. Sağdakiler: Ey Allah'ın düşmanları, bunu işlediniz. Vallahi bu gece şehrinizde sizinle birlikte kalmayacağız. Vallahi, öyle sanıyoruz ki sabahla birlikte Allah (c.c) sizi ya yerin dibine batıracak veya başınıza taş yağdıracak veyahut katındaki diğer azaplardan verecek. Sabah olduğunda kapılarını vurdular ve seslendiler. Fakat içerdekiler onlara cevap vermediler. Bunun üzerine bir merdiven koyup bir adamı şehrin surlarına çıkardılar. Adam onlara dönüp "Ey Allah'ın kulları, vallahi bunlar kıvrım kıvrım kuyrukları bulunan maymunlar." dedi. Şehrin kapısın girdiler. Maymunlar insanlardan olan akrabalarını tanırken, insanlar maymunlardan olan akrabalarını tanıyamıyorlardı. Maymunlar insan olan yakınlarına gelip onları kokluyor ve ağlıyorlardı. Onlar da "Biz sizi bundan men etmemiş miydik?" diyor, onlar da başlarını sallayarak "Evet" diye cevap veriyorlardı. Daha sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "*Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca, biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.*" âyetini okudu. Sonra şöyle dedi: Bunda men edenlerin kurtulduklarını görüyorum, fakat diğerlerinden bahsedildiğini göremiyorum. Biz de kabul etmediğimiz çirkin şeyleri görüyor da hakkında konuşmuyoruz. İkrime der ki: Ona "Allah beni sana feda etsin, baksana onlar da men edenlerin yaptığından hoşlanmamış, onlara muhalefet etmiş ve *"Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?"* demişler." dedim. Bunun üzerine emretti de bana iki kalın elbise giydirildi. Mücâhid de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. İmam Taberî, İmam Mâlik'ten şöyle nakleder: İbn Rûmân *"Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi."* âyeti hakkında şöyle dedi: "Cumartesi günü balıklar onlara gelir, akşam olunca giderlerdi. Diğer cumartesiye kadar onlardan bir tane bile görünmezdi. Bunun üzerine bir adam bu iş için bir ip ile kazık aldı. Cumartesi günü bir balığı ona bağladı. Pazar gecesi geçince olduğuna alıp kızarttı. İnsanlar onun kokusunu aldılar ve gelip sordular. O ise bunu inkâr etti. Israrları üzerine "Bu denizde bulduğumuz bir balık derisidir" dedi. Sonraki cumartesi gününde aynısını yaptı. Bilmiyorum, belki de "iki balık bağladı" demiştir. Pazar gecesi geçince olduğuna alıp kızarttı. İnsanlar bunun kokusunu aldılar ve gelip sordular. O da "İsterseniz siz de benim gibi yapabilirsiniz."

Scanned with CamScanner

dedi. "Ne yaptın?" dediler. O da haber verdi. Bunun üzerine onlar da aynısını yaptılar. Bunların sayısı gittikçe arttı. Bunlar bir sitede yaşıyorlar ve giriş kapısını kilitliyorlardı. Bu fiilleri üzerine malum hayvanlara dönüştürüldüler. Sabah olunca etraflarındaki komşuları insanların insanlardan istediği normal şeylerden istemek için geldiklerinde şehrin kapısını kapalı buldular. Seslendiler, fakat onlar cevap vermediler. Bunun üzerine duvarlara tırmandılar. Bir de baktılar ki onlar maymunlara dönüşmüşler. Maymun daha önce tanıdığı birine gelip yaklaşıyor, ona ellerini sürüyordu. Allah'a hamd olsun Bakara sûresinde bu kasaba hakkında yeteri kadar bilgi verdik.

İkinci görüşe göre ise susanlar helâk edilenlerden olmuşlardır. Muhammed b. İshâk, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Bunlar cumartesi diye bir şey türetince günle ilgili imtihana tabi tutuldular. Cumartesi günü geldiğinde balıklar onlara akın akın geliyorlar ve onlar da denizdeki bu balıkları seyrediyorlardı. Cumartesi günü geçince balıklar gidiyor ve sonraki cumartesine kadar onlardan hiçbiri kalmıyordu. Cumartesi günü gelince balıklar tekrar geliyordu. Bu hal üzere bir süre devam ettiler. Sonra onlardan biri bir balığı burnundan yakaladı. Sonra onun için sahile bir kazık çaktı. Balığı ona bağlayıp suya terk etti. Sabah olunca onu aldı ve kızartıp yedi. O bunu yaparken onları bundan nehyeden bir grup dışındaki insanlar bunu izliyor, hiçbiri karşı çıkmıyor ve engellemiyordu. Sonra bu çarşıda da yaygınlaştı ve açıktan yapıldı. Bir grup insan onları bundan men eden kimselere *"Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi. dediler ki: "Rabbinize"* yaptıkları fiilden nefret ettiğimize dair *"mazeret beyân edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Bunlar üç gruptu. Üçte biri nehyetti. Üçte biri *"Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?"* dedi, üçte biri ise bu günahı işleyenlerdir. Sadece nehyedenler kurtuldu, diğerleri ise helak oldular. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a varan bu senet sahihtir. Fakat İkrime'nin susanların kurtulduğuna dair görüşü bundan daha iyi bir görüştür. Çünkü onların durumu daha sonra ortaya çıkmıştır. Allah'ın (c.c) *"zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık."* buyruğu da mefhum-i muhalif (sözün aksi ile kanıtlama) yoluyla geride kalanların kurtulduğuna delalet etmektedir.

Scanned with CamScanner

"بئيس" kelimesinde farklı kıraatler vardır. Mânâsı, Mücâhid'den bir rivâyete göre "şiddetli", başka bir rivâyete göre "elem verici"dir. Katâde de: Acı verici diye tefsir etmiştir. Bunların hepsi birbirine yakın tefsirlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"خاسئين" (mealde: aşağılıklar) da zeliller, hakir kılınmışlar ve alçaltılmışlar manalarına gelir.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾

167. Rabbin, elbette Kıyâmet gününe kadar onlara en kötü eziyeti edecek kimseler göndereceğini ilân etti. Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O, çok bağışlayan, merhamet edendir.

Tefsiri:

"تأذن" fiili, "إذن" kökünden oluşan tefe'ul veznindeki masdardan türetilmiş (bir fiil-i mazi)dir. Mücâhid'e göre "duyurdu" mânâsına gelir. Diğerleri ise "emretti" mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Sözün gücünde bu kelimeden gelen bir yemin manası vardır. Nitekim bu yüzden ardındaki "elbette kıyâmet gününe kadar onlara en kötü eziyeti edecek kimseleri" mealindeki ifadenin başına (yemin cümlesinin başına gelen) lâm harfi gelmiştir. "Onlara"dan kasıt Yahudilerdir. Allah'ın (c.c) onlara en kötü eziyet edecek kimseleri göndermesi isyanları, Allah'ın emirlerine ve şeriatına muhalefetleri, haramları işlemede hilelere başvurmalarından dolayıdır. Mûsâ (a.s)'ın onlara yedi yıl vergi koyduğu söylenir. Bunun on üç yıl olduğu da söylenmiştir. Bu onlara verilen ilk vergiydi. Yahudiler daha sonra Yunan, Küştani ve Keldani krallarının hükümranlığı altında ezilmişlerdir. Daha sonra Hıristiyanların kahrı ve hakimiyeti altına girmiş, cizye ve vergileri altında ezilmişlerdir. Sonra İslam ve Muhammed (Allah'ın en büyük salat ve selamı üzerine olsun) gelmiş, bu dönemde haraç ve cizye ödeyerek onların koruması ve himayesi altında yaşamışlardır. Avfî, bu âyetin tefsirinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Bahsedilen şey zillet ve onlardan cizye alınmasıdır." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: O cizyedir. Onlara en kötü eziyeti yapacak olanlar Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ümmeti olup bu kıyâmet kopana kadar devam edecektir. Saîd b. Cübeyr, İbn Cüreyc, Süddî ve Katâde

Scanned with CamScanner

de böyle demişlerdir. Abdurrezzak, Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakleder: Cizyeyi almaları için onlara Nabatilerin gönderilmesi müstehaptır. Ben derim ki: Yahudiler en sonunda Deccal'ın yardımcıları olarak çıkacaklar ve Müslümanlar İsa (a.s) ile birlikte onları öldüreceklerdir ki bu da dünyanın ömrünün en sonunda olacaktır.

"Şüphesiz *Rabbin*" kendine isyan edenler ve şeriatına karşı gelenlere "*cezayı çabuk verendir ve O*" kendisine dönenleri ve tevbe edenleri "*çok bağışlayan, merhamet edendir.*" Bu, ümitsizlik oluşmasın diye cezayla birlikte rahmetin de zikredilmesi kabilindendir. Zira yüce Allah insanların içlerinde ümit ve korkunun kalması için teşvik ile korkutmayı birlikte yapar.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ
وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنْ
بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ
سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ
الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ
الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ
بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

168. Onları grup grup yeryüzüne dağıttık. Onlardan iyi kimseler vardır, yine onlardan bundan aşağıda olanları da vardır. Belki döner diye, onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik.

169. Onların ardından da şu değersiz dünya malını alıp, "Nasıl olsa bağışlanacağız" diyerek Kitâb'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Peki, kitapta Allah hakkında gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair söz almamışlar mıydı ve onlar Kitap'takini okumamışlar mıydı? Ahiret yurdu, sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınız ermiyor mu?

170. Kitâb'a sımsıkı sarılıp namazı dosdoğru kılanlar var ya, işte biz böyle sâlih kişilerin ecrini zayi etmeyiz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah onları yeryüzünde "ümmetler" yani gruplar ve fırkalar olarak dağıttığını ifade ediyor. Nitekim başka bir âyette şöyle buyurur: *"Arkasından da İsrâiloğulları'na: 'O topraklarda oturun! Ahiret vaadi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz' dedik."* (İsrâ, 104)

"Onlardan iyi kimseler vardır, yine onlardan bundan aşağıda olanları da vardır." Yani, onlardan salih olanlar da vardır, sâlih olmayanlar da vardır. Nitekim cinler de şöyle demişlerdir: *"Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere- türlü türlü yollar tutmuştuk."* (Cin, 11) *"Belki döner diye, onları iyilik ve kötülüklerle"* yani bolluk ve darlıkla, sevilen ve korkulan şeylerle, afiyet ve belayla *"imtihan ettik."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Onların ardından da şu değersiz dünya malını alıp, "Nasıl olsa bağışlanacağız" diyerek Kitâb'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar."* Yüce Allah burada buyuruyor ki: Bir kısmı salih bir kısmı kötü olan bu neslin yerini kendilerinde hiçbir hayır ve iyilik bulunmayan kimseler aldılar. Bunlar kitabın, yani Tevrat'ın eğitimini devralmışlardı. Mücâhid onların Hıristiyanlar olduğunu söyler, fakat kastedilen daha geniş bir kesim de olabilir. *"Şu değersiz dünya malını alıp"* yani, hakkı ortaya koyma ve yaymayı dünya hayatının metaı ile değişip, kendilerini düzeltmeyi erteleyerek tevbe etmeyip. Önlerine her ne vakit benzer bir şey çıksa ona düşerler. O yüzden daha sonra, *"Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar."* buyurulmuştur. Saîd b. Cübeyr'in söylediği gibi: "Günahı işler, sonra onun için Allah'tan bağışlanma isterler. Sonra bu günah karşılarına tekrar çıkınca yine yaparlar." Mücâhid: *"Şu değersiz dünya malını alıp"* buyruğu hakkında şöyle der: Dünyalık olarak karşılarına her ne çıksa, helal olsun haram olsun onu alırlar ve Allah'ın affetmesini temenni ederler. *"Nasıl olsa bağışlanacağız" diyerek Kitâb'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar."* Katâde der ki: *"Kitâb'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi."* Evet, vallahi onlar Allah'ın (c.c) nebî ve rasûllerinden sonra varis kıldığı ve kendilerinden söz aldığı kötü haleftirler. Yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler."* (Meryem, 59)

Scanned with CamScanner

Katâde der ki: *"Şu değersiz dünya malını alıp" "Nasıl olsa bağışlanacağız" diyerek"* Allah'a boş ümitler besler, kendilerini bir takım avuntularla aldatırlar. Onları hiçbir şey; hiçbir şeyden meşgul etmez, hiçbir şey; hiçbir şeyden engellemez. Onlara dünyadan her ne gelse helal veya haram olduğuna aldırış etmeden yerler. Süddî *"Onların ardından da şu değersiz dünya malını alıp, "Nasıl olsa bağışlanacağız" diyerek Kitâb'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar...."* buyruğu hakkında şöyle der: İsrâiloğulları kimi hakim yapsalar mutlaka insanlardan rüşvet alırdı. Bunun üzerine en iyileri bir araya gelerek bunu yapmamak ve rüşvet almamak üzere birbirlerine söz verdiler. Buna rağmen onlardan birinden bir konuda hüküm vermesi istense rüşvet alıyordu. Ona "Neden yargı hususunda rüşvet alıyorsun?" denildiğinde, "Nasıl olsa bağışlanacağım" diyordu. Diğer İsrâiloğulları ise bundan dolayı onu ayıplıyorlardı. Öldüğünde veya görevden alındığında yerine onu eleştiren biri getirilir, fakat o da rüşvet alır, "Diğerlerine de dünyalık şeyler gelecek olsa onlar da alırlar" derdi. Yüce Allah cevaben şöyle buyuruyor: *"Peki, kitapta Allah hakkında gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair söz almamışlar mıydı ve onlar Kitap'takini okumamışlar mıydı?"* Yüce Allah onlardan hakkı insanlara anlatacaklarına ve onu gizlemeyeceklerine dair söz aldığı halde böyle yapmalarını eleştiriyor. Nitekim başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!"* (Âl-i İmrân, 17)

İbn Cüreyc der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Peki, kitapta Allah hakkında gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair söz almamışlar mıydı?"* buyruğu hakkında şöyle dedi: Yani, sürekli söyledikleri ve tevbe etmedikleri "günahlarını bağışlamayı Allah'a vacip kabul etmeleri" hususunda gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair. *"Ahiret yurdu, sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınız ermiyor mu?"* Yüce Allah onları bol mükafatına ermeye teşvik ediyor, çetin azabına karşı uyarıyor. Yani, mükafatım ve benim katımdakiler haramlardan sakınanlar, nefsinin arzularını terk edenler ve Rabbine itaate yönelenler için daha hayırlıdır. *"Hâlâ aklınız ermiyor mu?"* Yani, benim katımdaki mükafatlar yerine dünya metaını tercih eden bu kimselerin onları içinde bulundukları beyinsizlik ve israftan engelleyecek bir akılları yok mu?

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra, içinde yazılı olduğu üzere Peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymaya götürecek olan kitabına tutunan kimseleri överek şöyle buyuruyor: *"Kitâb'a sımsıkı sarılıp"* yani ona tutunup, emirlerine uyup ve yasaklarından sakınıp *"namazı dosdoğru kılanlar var ya, işte biz böyle sâlih kişilerin ecrini zayi etmeyiz."*

Dağın Üzerlerine Kaldırılması:

وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ ۚ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۚ ﴿١٧١﴾

171. Hani biz, dağı üzerlerine bir gölgelik (ya da bulut) gibi çekip kaldırmıştık da, onu üstlerine düşecek sanmışlardı (size verdiğimizi kuvvetle alın. Onda olanı düşünün ki sakınırsınız) demiştik.

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan âyetteki "نتقنا" ifadesinin "kaldırdık, yükselttik" manasına geldiğini rivâyet etmiştir. Bu, *"Söz vermelerini (takviye) için Tûr'u başlarına diktik..."* (Nisâ, 154) buyruğunda bahsedilen şeydir. Süfyân-ı Sevrî, Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Dağı onların üzerine melekler kaldırdı. Kâsım b. Ebû Eyyûb da, yine Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Daha sonra Mûsâ (a.s) mukaddes topraklara doğru yola çıktı. Öfkesi dindikten sonra levhaları alıp Allah'ın tebliğ etmesini emrettiği görevleri kendilerine bildirdi ve onlarla görevlendirdi. Onlar ise bunu gücümsediler ve Allah (c.c) üzerlerine dağı kaldırmadıkça emirleri kabul etmeyeceklerini söylediler. *"Gölge gibi"* hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Melekler dağı başlarının üzerine kaldırdı, demiştir. Bunu Nesâî uzun bir rivâyet olarak nakleder. Süneyd b. Dâvûd, Tefsir'inde, Haccac b. Muhammed'in Ebû Bekir b. Abdullah'tan şöyle naklettiğini rivâyet eder: Mûsâ (a.s) kavmine "Bu bir kitaptır. İçindekileriyle birlikte kabul ediyor musunuz? Zira bunda Allah'ın (c.c) size helal ve haram kıldıklarının açıklaması, size emir ve yasakları vardır." dedi. Onlar ise "Onu açıp bize göster. Eğer farzları az ve cezaları çoksa kabul edeceğiz." dediler. Mûsâ (a.s) "Onu içindekilerle birlikte kabul edin." dedi. Onlar "Hayır, içindekileri öğrenmedikçe, yasak ve farzlarının nasıl olduğunu

Scanned with CamScanner

bilmedikçe kabul etmeyeceğiz." dediler. Mûsâ (a.s)'a defalarca başvurdular. Sonunda Allah (c.c) dağa vahyetti. Dağ hemen yerinden sökülüp göğe yükseldi. Başları ile gök arasına geldiğinde Mûsâ (a.s) onlara "Azîz ve Celîl olan Rabb'imin ne söylediğini görmüyor musunuz? Eğer Tevrat'ı ve içindekileri kabul etmezseniz bu dağı üzerinize savururum." dedi. Ebû Bekir b. Abdullah der ki: Hasan-ı Basrî bana şöyle anlattı: Dağı görünce az sayıda kimseler dışındakiler derhal secdeye kapandılar. Sağ gözleri secdedeydi, sol gözleriyle ise üzerlerine düşer korkusuyla dağa bakıyorlardı. Bugün her Yahudi mutlaka sol gözü üzerine secde eder. Yahudiler "Bu, cezanın kalkmasına sebep olan secdedir" derler. Ebû Bekir der ki: Mûsâ (a.s) içinde Allah'ın kitabı bulunan levhaları açınca onları eliyle yazdı. Yeryüzünde her bir dağ, ağaç ve taş sallandı. Bugün yeryüzünde küçük büyük her Yahudi kendisine Tevrat okunduğunda mutlaka sallanır ve başını (ileri geri) sallar. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İnsandan Alınan Söz:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتَ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

172. Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler. Bunu kıyâmet gününde, "Biz bundan habersizdik" dememeniz için yaptık.

173. Yahut, "Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik (onların izinden gittik). Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?" dememeniz için böyle yaptık.

174. Belki inkârdan dönerler diye işte âyetleri böyle açıklıyoruz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah Ademoğulları'nın neslini, kendilerini yarattığı fıtrat ve tabiata uygun şekilde "Allah'ın kendilerinin Rabbı ve mâliki olduğuna, O'ndan başka hiçbir ilâh bulunmadığına" şâhitler olarak sülalelerinden çıkardığını haber veriyor. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"(Rasûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur."* (Rûm, 30)

[3193] Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Doğan her çocuk fıtrat -başka bir rivayette: bu din- üzere doğar. Daha sonra (şayet Müslüman değilseler) ana babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsî (ateşperest) yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu organları tam olarak doğar. Hiç yavrunun burnunda ve kulağında eksik bir şey görüyor musunuz?."*[103]

[3194] Sahih-i Müslim'de İyâz b. Himar'dan nakledildiğine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur; Allah (c.c) şöyle buyurdu: *"Ben kullarımı tevhid ehli kimseler olarak yarattım. Sonra şeytan gelip onları dinlerinden kaydırdı ve kendilerine helal kıldıklarımı haram yaptırdı."*[104]

[3195] İmam Taberî, Beni Sa'd kabilesinden Esved b. Seri'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile dört gazveye katıldım. (Onların birinde) İnsanlar savaşçıları öldürdükten sonra çocukları da ele geçirmişlerdi (öldürmüşlerdi). Bu olay Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca ağırına gitti (çok üzüldü/kızdı). Sonra *"Bir takım kimselere ne oluyor da çocuklara eziyet ediyorlar?"* buyurdu. Bir adam: "Ya Rasûlallah! Onlar Müşriklerin çocukları değil mi?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz sizin en hayırlınız Müşriklerin çocuklarıdır. Doğan her nefis mutlaka fıtrat üzere doğar ve dilleninceye kadar bu devam eder. Sonra ise ana babası onu Yahudi veya Hıristiyan yaparlar."* buyurdu. Hasan-ı Basrî der ki: Allah (c.c) da kitabında *"Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler. Bunu kıyâmet gününde, "Biz bundan habersizdik" dememeniz için yaptık...."* buyurur.[105] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel

103 Nisâ sûresi 119. âyetin tefsirinde geçti.

104 Daha önce En'âm sûresi 79. âyetin tefsirinde geçti.

105 Taberî (15364) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır, fakat Hasan-ı Basrî'nin an'anlı rivâyeti vardır. Bunu Ahmed b. Hanbel (3/435) ve Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (8616) Hasan-ı

Scanned with CamScanner

de İsmail b. Uleyye'nin Yunus b. Ubeyd'den, onun Hasan-ı Basrî'den bu şekilde nakliyle rivâyet etmiştir. Nesâî, Sünen'inde Yûnus b. Ubeyd'in Hasan-ı Basrî'den, onun Esved'den "Bize Esved b. Seri anlattı" diyerek nakliyle rivâyet etmiştir. Nesâî'nin rivâyetinde Hasan-ı Basrî'nin sözü ve âyet yoktur. İnsan zürriyetinin Adem (a.s)'ın sülbünden alınması ve sağcılar (Kitabı sağ tarafından verilecek iyiler) ve solcular (Kitabı sağ tarafından verilecek kötüler) diye ikiye ayırtılmasına dair hadisler varit olmuştur. O hadislerin bazılarında Allah'ın (c.c) onları, kendisinin onların Rabbi olduğuna şahit ettirmesi yer almaktadır.

[3196] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kıyâmet gününde Cehennem halkından bir adama "Söyle bakalım, yeryüzündeki her şey senin olsa onları fidye olarak verir miydin?" denilecek. O "Evet" diye cevap verecek. Allah (c.c) "Ben ise senden daha kolayını istedim; Adem (a.s)'ın sulbündeyken bana hiçbir şeyi ortak koşmayacağına dair söz aldım. Sen ise ısrarla bana ortak koştun."*[106] Bunu Buhâri ve Müslim de Sahih'lerinde, Şu'be'nin aynı senetle nakliyle rivayet etmişlerdir.

[3197] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Şüphesiz Allah (c.c) Na'mân'da -yani Arafat'ta- Adem (a.s)'ın sülbünden söz aldı. Onun sulbünden yarattığı her zürriyeti çıkardı ve önüne yayıp dağıttı. Sonra onlarla yüzyüze konuştu. Onlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi. Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler. Bunu kıyâmet gününde, "Biz bundan habersizdik" dememeniz için yaptık. Yahut, "Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik (onların izinden gittik). Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?" dememeniz için böyle yaptık."*[107] Bu hadisi Nesâî de Sünen'inde Tefsir Kitabı'nda,

---

Basrî'nin tarikiyle âyeti zikretmeksizin rivâyet etmişlerdir. Hâkim bunun Buhârî ve Müslim'in koşullarını haiz olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

106 Buhârî, 3334; Müslim, 2805; Ahmed b. Hanbel, 3/127, 129; Ebû Ya'lâ, 4186.

107 İmam Ahmed b. Hanbel (1/272) hadis no: 2451; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11191; Taberî, 15349; Hâkim, 1/27, 2/544. Gülsüm b. Cebr'in Saîd b. Cübeyr'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, onun da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakliyle rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, "Müslim Gülsüm b. Cebr'i hadis rivâyetinde hüccet kabul etmiştir" demiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bazıları bunu

Scanned with CamScanner

Muhammed b. Abdurrahim'in Hüseyin b. Muhammed el-Mervezi'den aynı senetle nakliyle rivâyet etmiştir. Taberî ve İbn Ebî Hâtim, Hüseyin b. Muhammed'in bu senetle nakliyle rivâyet etmişlerdir. Fakat İbn Ebî Hâtim bunu mevkuf olarak zikretmiştir. Bunu İmam Hâkim, Müstedrek'inde Hüseyin b. Muhammed ve başkalarının Cerîr b. Hazim'den, onun Gülsüm b. Cebr'den bu şekilde nakliyle rivâyet etmiş, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahihtir. Müslim, Gülsüm b. Cebr'den rivâyet etmiştir." demiştir. O böyle demiştir. Bunu Abdülvaris ise Gülsüm b. Cebr'den, o Saîd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan mevkûf (İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü) olarak rivâyet etmiştir. İsmail b. Uleyye ile Vekî' de Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan onun sözü olarak rivayet etmişlerdir. Bunu Avfî ile Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan kendi sözü olarak rivayet etmişlerdir. Bu şekildeki rivâyetler daha çok ve daha sağlamdır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Taberî, Ebû Cemre ed-Dabai kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah (c.c) Adem (a.s)'ın sırtından zürriyetini zerreler şeklindeki sudan bir dalga içinde iken çıkardı. Taberî yine Cüveybir'den şöyle nakleder: Dahhâk b. Müzahim'in altı günlük bir oğlu vefat etti. Bana "Ey Câbir! Oğlumu lahdine koyduğunda yüzünü aç ve bağını çöz. Çünkü oğlum oturtulacak ve sorguya çekilecek." dedi. Emrini yerine getirdim ve işi bitirdikten sonra ona "Allah sana merhamet etsin, oğlun neyden sorguya çekilecek? Onu kim sorguya çekecek?" dedim. "Adem (a.s)'ın sulbündeyken kabul ettiği misaktan sorguya çekilecek" dedi. "Ey Ebû Kâsım, Adem (a.s)'ın sulbündeyken verdiği misak nedir?" dedim. Şöyle dedi: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bana şöyle anlattı: Allah (c.c) Adem (a.s)'ın sırtını sıvazlayıp kıyâmet gününe ondan yaratacağı her canı çıkardı. Onlardan kendisine ibadet edeceklerine ve hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarına dair söz aldı. Rızıklarına da kefil oldu. Sonra Adem (a.s)'ın sülbüne geri gönderdi. Dolayısıyla o gün söz veren herkes doğmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Kim diğer ahde erişip ahdini yerine getirirse ilk ahdi ona fayda verecektir. Kim diğer ahit zamanına erişir de ahdini yerine getirmezse ilk ahdi ona bir fayda vermez. Kim diğer ahde erişmeden çocuk yaşta ölürse ilk ahde bağlı halde, fıtrat üzere vefat eder. Bu rivâyetlerin

İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivayet etmişler, kimileri onun daha sahih olduğunu söylemişlerdir.

Scanned with CamScanner

rivâyetlerin hepsi bunun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözü olduğunu desteklemektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3198] Taberî, Mücâhid kanalıyla Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı" Onlar Adem (a.s)'ın belinden baştan tarakla (saç) alınması gibi alındılar. "onları kendilerine şahit tuttu ve: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi. Onlar da, "Evet" dediler. Melekler de: "şahit olduk" dediler. "Bunu kıyâmet gününde, "Biz bundan habersizdik" dememeniz için yaptık."*[108] Senedindeki Ahmed b. Ebû Taybe, Kumus kadısı Ebû Muhammed el-Cürcani'dir. Zahid bir zattı. Nesâî Sünen'inde ondan rivâyette bulunmuştur. Ebû Hâtim er-Râzî: Hadisi yazılır, demiş, İbn Adiyy de: Bir çok hadis rivâyet etmiş olup onların çoğu gariptir, demiştir. Bu hadisi Abdurrahman b. Mehdi, Süfyân-ı Sevrî'den, o Mansur'dan, o Mücâhid'den, o da Abdullah b. Amr'dan onun kendi sözü olarak rivâyet etmiştir. Taberî Mansur'dan da böyle rivâyet etmiştir. Bu daha sahihtir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3199] Başka bir hadis: İmam Ahmed, Müslim b. Yesar el-Cüheni'den şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a *"Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler..."* âyeti sorulunca Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Ben kendisine bu âyet sorulduğunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle anlatırken işittim: *"Allah (c.c) Adem (a.s)'ı yarattı, sonra sırtını eliyle sıvazlayıp ondan Adem (a.s)'ın zürriyetinden bazılarını çıkardı ve "Bunları Cennet için yarattım ve Cennet halkının amellerini işleyecekler." buyurdu. Sonra sırtını tekrar sıvazlayıp ondan bir kısım zürriyetini çıkardı ve "Bunları Cehennem için yarattım ve Cehennem halkının amellerini işleyecekler." buyurdu."* Bunun üzerine bir adam "Ya Rasûlallah! Öyleyse amel niye?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah kulu Cennet için yarattığında onu Cennet halkının amelleriyle çalıştırır. Sonunda o kişi Cennet ehlinin amellerinden bir amel üzere ölür ve Allah (c.c) onunla onu Cennet'e koyar. Allah*

108 Taberî (15365) bu senetle rivâyet etmiştir. Senedindeki Ahmed b. Ebû Taybe kuvvetli değildir. Bir çok râvî muhalefet ederek bunu mevkûf olarak rivayet etmişlerdir. Mevkûf rivâyeti İmam Taberî (15366, 15366) rivayet etmiştir. İki senet de sahihtir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

bir kulu da Cehennem için yarattığında onu Cehennem halkının amellerinde çalıştırır. Sonunda o kişi Cehennem ehlinin amellerinden bir amel üzere ölür ve Allah (c.c) o ameliyle onu Cehennem'e koyar."[109] Bunu Ebû Dâvûd Ka'nebi'den, Nesâî Kuteybe'den, Tirmizî İshâk b. Mûsâ'dan, o Ma'n'dan; İbn Ebî Hâtim, Yûnus b. Abdu'l-A'lâ'dan, o Vehb'den; Taberî Revh b. Ubâde'nin ve Sa'd b. Abdulhamid b. Câfer'den rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân da Ebû Mus'ab ez-Zübeyri'nin nakliyle rivâyet etmiştir. Hepsi bunları İmam Mâlik'in bulunduğu senetle rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Bu hasen bir hadistir, Müslim b. Yesar'ın Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmişliği yoktur, demiştir. Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a da böyle demişlerdir. Ebû Hâtim: Aralarında Nuaym b. Rebîa vardır, demiştir.

[3200] Ebû Hâtim'in bu söylediğini Ebû Dâvûd, Sünen'inde şöyle rivâyet etmiştir:..Nuaym b. Rebîa'dan: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanındaydım. Kendisine *"Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler..."* âyeti soruldu... Rivâyetin gerisi aynıdır.[110] Hâfız Dârekutnî der ki: Ömer b. Cu'sum'u, Yezîd b. Sinan ile Ebû Ferve er-Rehavi mütâbaa etmişlerdir. İkisinin rivâyeti ise Mâlik'inkinden kabule daha layıktır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Ben derim ki: İmam Mâlik senette Nuaym b. Rebîa'yı kasten düşürmüştür. Çünkü durumunu bilememiş ve tanıyamamıştır. Zira o sadece bu hadisle bilinmektedir. İmam Mâlik genelde de beğenmediği bazı râvîleri senetten düşürür. O yüzden bir çok merfû hadisi mürsel, bir çok muttasıl hadisi munkatı olarak zikretmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3201] Başka bir Hadis: Tirmizî, bu âyetin tefsirinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) Adem'i (a.s) yaratınca sırtını sıvazladı. Bunun üzerine*

---

109 Ebû Dâvûd, 4703; Tirmizî, 3075; Ahmed b. Hanbel, 1/44, 45; Taberî, 13568; Hâkim, 1/27, 2/544; İbn Hibbân, 6166. Hepsi de Mâlik'in bulunduğu senetle rivayet etmişlerdir. Bu senette Müslim b. Yesar ile Hz. Ömer (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat bir sonraki Ebû Dâvûd hadisi muttasıl olarak gelmiştir. Hadisin şahitleri bulunup Allah'ın izniyle onunla kuvvetlenmektedir. Sonraki hadise bk.

110 Ebû Dâvûd, 4704; Taberî, 15369; İbn Abdilberr, et-Temhid, 6/4.
Özetle; hadisin mânâsı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir çok tarikten gelen hadislerde sabittir. Hadisin bir çok şahidi de vardır.

Scanned with CamScanner

onun zürriyetinden kıyâmet gününe kadar yaratacağı her nefis sırtından düştü. Her insanın iki gözü arasına parlak bir nur koydu. Sonra onları Adem (a.s)'a gösterdi. Adem (a.s) "Ey Rabbim, bunlar kimler?" diye sordu. Allah (c.c) "Senin zürriyetindir" buyurdu. Onlardan iki gözünün arasında parlak bir ışık bulunan birini görünce ondan hoşlandı ve "Ey Rabbim, bu kimdir?" diye sordu. Allah (c.c) "O son ümmetlerden Dâvûd adında biridir" buyurdu. Adem (a.s) "Ey Rabbim, ona ne kadar ömür verdin?" dedi. Allah (c.c) "Altmış yıl" buyurunca Adem (a.s) "Ey Rabbim, onun ömrüne benim ömrümden kırk yıl ekle" dedi. Adem (a.s)'ın ömrü bitince ölüm meleği yanına geldi. Adem (a.s) "Ömrümden kırk yıl yok mu?" dedi. Ölüm meleği "Onu oğlun Dâvûd'a vermedin mi?" dedi. Adem (a.s) onu inkâr etti. Bunun üzerine onun zürriyeti de inkar etti. Adem (a.s) unuttu, onun zürriyeti de unuttu. Adem (a.s) hata işledi, onun zürriyeti de hata işledi."[111]

Tirmizî daha sonra: Bu hasen ve sahih hadistir. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bir çok tarikle Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivayet edilmiştir, demiştir. Bunu Hâkim de Müstedrek'inde Ebû Nuaym b. Fadl b. Dükeyn'in bu senetle rivâyetiyle rivâyet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahric etmemişlerse de Müslim'in sıhhat şartlarını taşıyor." demiştir.

[3202] İbn Ebî Hâtim, tefsirinde Atâ b. Yesâr kanalıyla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in benzer bir hadisini rivâyet etmiştir ve hadisin sonunda şöyle buyrulmaktadır: *"Allah (c.c) daha sonra onları Adem (a.s)'a gösterdi ve "Ey Adem, bunlar senin zürriyetindir." buyurdu. Adem (a.s) aralarında cüzzam, abraş, kör ve çeşit çeşit hastalıkları bulunanları görünce "Ey Rabbim, zürriyetime bunları neden yaptın?" dedi. Allah (c.c) "Nimetime şükredilsin." diye buyurdu. Adem (a.s): "Ey Rabbim, insanların en parlağı olarak gördüğüm şunlar kimlerdir?" diye*

111 Garîptir. Tirmizî (3076), İbn Sa'd (1/27, 28) ve Hâkim (2/286) Hişam b. Sa'd'ın bulunduğu bir senetle rivâyet etmiştir. Senedi leyyindir. Çünkü Hişam b. Sa'd'dan İmam Müslim şahitlerde rivâyette bulunmuş, İmam Ahmed b. Hanbel de: Hâfız değildi, demiştir. Hadis Tirmizî (3368), İbn Hibbân (6167) ve Hâkim (1/64) tarafından başka bir vecihten Said el-Makberî'nin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetiyle bir hadisten bir bölüm olarak rivâyet edilmiştir. Senedinde leyyinlik vardır. Râvîlerden Haris b. Abdurrahman'dan İmam Müslim hadis rivâyet etmiş ve bir çok kişi sika kabul etmiş olsa da Ebû Hâtim: Kuvvetli değildir, demiştir. Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî ise: Hasen ve garîptir, demiştir.

Scanned with CamScanner

sordu. Allah (c.c) "Ey Adem, onlar senin zürriyetinden gelecek Peygamberlerdir." buyurdu."[112] Hadisin gerisinde Dâvûd kıssası geçen hadistekine benzer bir şekilde zikredilmiştir.

[3203] Abdurrahman b. Katâde en-Nasri, babasından, o Hişam b. Hakim'den (radıyallâhu anh) şöyle nakleder: Bir adam "Ya Rasûlallah! Ameller baştan mı yapılıyor, yoksa kader belirlenmiş olup sona mı erdi (ve ameller ona göre mi işleniyor)?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) Adem (a.s)'ın zürriyetini sırtlarından aldı. Sonra onları kendilerine şahit yaptı. Sonra onları ellerinde yaydı. Ardından "Şunlar Cennette, şunlar da Cehennemdir" buyurdu. Cennetliklere Cennetliklerin amellerini işlemek kolaylaştırılacak, Cehennemliklere de Cehennemliklerin amellerini işlemek kolaylaştırılacak."*[113]

Bunu Taberî ve İbn Merdûyeh, bir çok tarikle ondan rivayet etmişlerdir.

[3204] Zayıf bir râvî olan Câfer b. Zübeyr, Kâsım'dan, o da Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah (c.c) mahlukatı yaratınca ve kaderi yazınca amel defterleri sağ taraflarından verilecek iyiler sağ eline, amel defterleri sol taraflarından verilecek kötüleri sol eline aldı. "Ey sağcılar" diye seslendi. "buyrun, emrinizdeyiz" dediler. Allah (c.c) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi. "Evet, sen bizim Rabbimizsin." dediler. Sonra onları birbirine karıştırdı. Onlardan biri "Ey Rabbim, neden onları birbirine karıştırdın?" dedi. "Onların yaptıkları başka ameller de var. Bu onların "biz bundan habersizdik" demeleri içindir." buyurdu. Sonra onları Adem (a.s)'ın sulbüne geri gönderdi."*[114] Bunu İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir.

Başka bir eser: Ebû Câfer er-Râzî, Rebî' b. Enes'ten, o Ebû Âliye'den, o Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'tan Allah'ın (c.c) *"Rabbin Âdemoğullarından,*

112 Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Rivâyette başka hiçbir şahidinde bulunmayan ifadeler vardır.

113 Taberî (15377), Bezzâr (434, 435) ve Acürri (343) rivayet etmişlerdir. Senedi hasen, râvîleri sikadır. Râvîlerden Bakiyye b. Velid hadisi işittiğini açıkça ifade etmiştir. Hadisin çoğu bölümlerinin şahitleri ve başka tarikleri bulunmamaktadır. Bk. Mecmeu'z-Zevâid (7/186).

114 Râvîlerden Câfer b. Zübeyr'in zayıf olması sebebiyle senedi çok zayıftır. Şu'be onu yalancılıkla suçlamış, Yahyâ b. Maîn: Sika değildir, demiş, Buhârî de: Hadisçiler onu terk ettiler, demiştir.

Scanned with CamScanner

onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu..." ve sonraki âyet hakkında şöyle nakleder: Allah (c.c) o gün Adem (a.s)'dan kıyâmet gününe kadar olacakları onda topladı. Onları ruhlar yaptı, sonra onlara sûret verdi, sonra onları konuşturdu ve konuştular. Onlardan söz ve ahit aldı. *"onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler..."* Allah (c.c) şöyle buyurdu: Kıyâmet gününde "Biz bunu bilmiyorduk" dememeniz için yedi gök ile yedi yeri size şahit yaptım, atanızı size şahit yaptım. Bilin ki, benden başka hiçbir ilah yoktur. Benden gayri hiçbir Rabb yoktur. Bana hiçbir şeyi ortak koşmayın. Size, bana verdiğiniz ahit ve misakı hatırlatacak elçiler gönderecek, size kitaplarımı indireceğim." Onlar da "Şahitlik ederiz ki sen bizim Rabbimiz ve ilahımızsın. Bizim senden başka Rabbimiz, senden başka ilahımız yoktur." dediler. Allah'a itaati kabul ettiler. Allah (c.c) ataları Adem (a.s)'ı yukarı kaldırdı. Adem (a.s) onlara baktı ve aralarında zengin ve fakir, güzel ve çirkin kimseler gördü. Bunun üzerine "Ey Rabbim, kullarını eşit yapsaydın" dedi. Allah (c.c) "Bana şükredilmesini istedim." buyurdu. Adem (a.s) Peygamberleri de üzerlerinde nur bulunan lamba misali görmüşlerdi. Onlardan ayrıca risalet ve nübüvvet ahdi aldı. İşte Allah'ın *"Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu..."* buyruğu bunu ifade etmektedir. Allah'ın *"Hani biz Peygamberlerden söz almıştık; senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. (Evet) biz onlardan pek sağlam bir söz aldık."* (Ahzâb, 7) buyruğunda bahsedilen de budur.

Allah (c.c) yine şöyle buyurur: *"(Rasûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."* (Rûm, 30) Allah'ın (c.c) *"İşte bu ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır."* (Necm, 56) buyruğu ile *"Onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk."* (A'râf, 102) buyruğu da bu kabildendir. Bunu Abdullah b. Ahmed, babasının Müsned'inde tahric etmiştir. İbn Ebî Hâtim, Taberî ve İbn Merdûyeh tefsir kitaplarında Ebû Câfer er-Râzî'nin nakliyle rivayet etmişlerdir. Mücâhid, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî ve bir çok selef ulemasından da bu hadislere uyan ifadeler nakledilmiştir. Hepsini zikrettiğimizde konu uzayacağından bu ana kadar zikrettiklerimizle yetiniyoruz. Allah'tan yardım dileriz. Bu hadisler

Scanned with CamScanner

Allah (c.c)'nun Adem (a.s)'ın zürriyetini onun sulbünden çıkardığını, Cennetliklerle Cehennemlikleri birbirlerinden ayırdığını bildirmektedir. Orada onları kendisinin onların Rableri olduğuna dair şahit tutması ise sadece Külsüm b. Cebr'in Saîd b. Cübeyr'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklinde, bir de Abdullah b. Amr'ın rivâyetinde vardır.

Daha önce geçtiği gibi, biz bunların merfû değil mevkuf olduklarını açıkladık. O yüzden selef ve haleften bazıları şöyle demiştir: Buradaki şahit kılmasında kasıt, daha önce geçen Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ve İyâz b. Himar el-Mücaşii'nin hadisleriyle Hasan-ı Basrî'nin Esved b. Serey'den rivâyetlerinde geçtiği gibi, kasıt onları tevhid üzere yaratmasıdır. Hasan-ı Basrî de âyeti böyle tefsir etmiştir. O yüzden âyette Allah'ın Adem (a.s)'dan değil ademoğullarından ahit aldığı, zürriyetini Âdem (a.s)'ın değil onların bellerinden çıkardığı ifade edilmiştir: *"Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı ..."* Yani, Allah (c.c) onları ardı ardına gelen nesiller ve kuşaklar yapmıştır. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"...Sizi yeryüzünün halifeleri kılan ... O'dur."* (En'âm, 165) Yine, *"Sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı? Allah'tan başka bir ilah mı var! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz!"* (Neml, 62) buyurur. Bir âyette de: *"Dilerse sizi yok eder ve sizi başka bir kavmin zürriyetinden yarattığı gibi sizden sonra yerinize dilediği bir kavmi yaratır."* (En'âm, 133) buyurur.

Allah (c.c) daha sonra söyle buyuruyor: *"onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler..."* Yani, Allah (c.c) onları orada şahitler olarak bulundurdu. Bu sözü kendilerine sözleri ve halleriyle söyletti. Şahitlik bazen *"Dünya hayatı onları aldattı ve kafir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler."* (En'âm, 130) âyetinde olduğu gibi söz ile olur. Bazense *"Allah'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini imar etme selâhiyetleri yoktur."* (Tevbe, 17) buyruğunda olduğu gibi hal ile olur. Yani, halleri onlara böyle şahitlik yapmaktadır. Yoksa, dilleriyle böyle bir şey demiş değillerdir. Bu Allah'ın (c.c) şu âyetine benzemektedir: *"Şüphesiz buna kendisi de şahittir"* (Âdiyât, 7) Bunun gibi soru da bazen sözle, bazense *"Allah size istediğiniz her şeyden verdi."* (İbrâhim, 34) âyetinde olduğu gibi hal ile olur.

Müfessirler şöyle demişlerdir: Kastın bu olduğunun bir delili de Allah'ın (c.c) bu şahitliği onlara şirklerine karşılık hüccet göstermesidir. Şayet onların

Scanned with CamScanner

dediği gibi olsaydı, aleyhlerinde hüccet olması için her birinin onu hatırlaması gerekirdi. Şayet: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu haber vermesi onun varlığı için yeterlidir, denilirse, şöyle cevap verilir: Bütün yalanlayıcı Müşrikler Peygamberlerin getirdikleri bunu ve başka şeyleri yalanlamaktadırlar ve bu onlara karşı başlı başına bir delil yapılmıştır. Bu da gösteriyor ki onların tevhidi ikrarlarından kasıt yaratıldıkları tevhid fıtratıdır. O yüzden âyetin devamında şöyle buyurulmuştur: *"Bunu kıyâmet gününde, 'Biz bundan habersizdik' dememeniz için yaptık. Yahut, 'Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik (onların izinden gittik). Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?' dememeniz için böyle yaptık."*

Bel'am B. Baura Kıssası:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ
مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ
وَاتَّبَعَ هَوَاهُ ۚ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ
يَلْهَثْ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ
كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

175. Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku.

176. Dileseydik elbette onu âyetlerle yükseltirdik. Fakat o yere saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da, dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat, belki düşünürler.

177. Âyetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür!

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Abdurrezzak, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan *"Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ... kimsenin haberini oku."* âyeti hakkında şöyle nakleder: âyette bahsedilen kişi İsrâiloğullarından Bel'am b. Ebür adında biridir. Şu'be ve başkaları da Mansur kanalıyla ondan böyle rivayet etmişlerdir. Saîd b. Ebû Arube'nin Katâde'den naklettiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): O Rahib oğlu Sayfi'dir, demiştir. Katâde der ki: Ka'b şöyle anlattı: O Belka halkından biriydi ve Allah'ın en büyük ismini (İsm-i A'zam) biliyordu. Zorbalarla birlikte Kudüs'te yaşıyordu. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: O Bel'am adında Yemen'li biridir. Allah (c.c) kendisine âyetlerini vermişti. O ise onları terk etti. Mâlik b. Dinar der ki: İsrâiloğullarından duası makbul bir alimdi. Sıkıntı zamanlarında dua için onu önlerine geçirirlerdi. Allah'ın Peygamberi Mûsâ (a.s) onu Allah'a davet etmesi için Medyen hükümdarına gönderdi. Hükümdar ona mal mülk verince Mûsâ (a.s)'ın dinini terk edip onun dinine girdi. Süfyân b. Uyeyne'nin naklettiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): O Bel'am b. Baur'dur, demiştir. Mücâhid ve İkrime de böyle demişlerdir. Taberî, Mücâhid kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: "O Bel'am'dır." dediğini rivâyet etmiştir. Sakif: O Ümeyye b. Ebî Salt'tır, der. Şu'be'nin nakliyle gelen bir rivâyette Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh) bu âyet hakkında: O sizin adamınız Ümeyye b. Ebû Salt'tır, demiştir. Bu bir çok vecihten rivayet edilmiş olup senedi sahihtir. Muhtemelen Ümeyye b. Salt'ın ona benzediğini söylemek istemiştir. Çünkü ona da geçmiş şeriatların ilminden çok şey ulaşmış, fakat o bu bilgilerden faydalanmamıştı. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanına erişmiş, onun işaretlerinden, âyetlerinden ve mucizelerinden haberdar olmuştu. Basiret sahibi herkesin idrak edeceği şeyler meydana gelmişti. Tüm bunların yanında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştı, fakat O'na tabi olmadı. Müşriklerle karşılıklı dostluk, yardımlaşma ve onları övme tavrına devam etti. Müşriklerin Bedir ölüleri için belagatlı bir mersiye düzdü.

[3205] Bazı hadislerde *"O dili Mü'min kalbi Mü'min olmayan kimselerdendir"* [115] buyurulmuştur. Zira onun rabbani şiirleri, hikmetli ve fasih sözleri

115 Bu lafızla bulamadım. İmam Müslim (2255) Amr b. Şerid'in, babasından şöyle naklettiğini rivâyet eder: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benden söz istedi..." Hadiste, "O neredeyse Müslüman olacaktı", başka bir rivâyette ise "Vallahi şiirinde

Scanned with CamScanner

bulunmaktadır. Fakat Allah (c.c) göğsünü İslam'a açmamıştır. İbn Ebî Hâtim, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ... kimsenin haberini oku."* âyeti hakkında şöyle nakleder: Ona dua ettiğinde kabul olunan üç dua verilmişti. Ondan çocuğu olan bir karısı vardı. Karısı "O dualardan birini bana yap" dedi. Adam: Öyle olsun. Ne istiyorsun? dedi. Kadın: "Allah'a beni İsrâiloğullarının en güzel kadını yapması için dua et." dedi. O da dua etti ve Allah (c.c) onu İsrâiloğullarının en güzel kadını yaptı. Kadın kavminde kendisi gibi güzel bir erkek bulunmadığını bilince o duadan vazgeçti ve başka bir şey istedi. Adam da onun köpek olması için dua etti ve kadın hemen köpek oldu. Böylece iki duası gitti. Oğulları gelerek "Biz böyle yaşayamayız. Annemiz köpek oldu ve insanlar bizi onunla ayıplıyorlar. Allah'a dua et de onu önceki haline döndürsün." dediler. O da dua etti ve kadın önceki haline döndü. Böylece üç duası da boşa gitti ve ona "Besus" adı verildi. Bu rivâyet gariptir.

Âyetin nüzulü hakkındaki meşhur görüş ise İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ve seleften başkalarının söylediği gibi eskiden İsrâiloğulları zamanında yaşayan bir adam hakkında nazil olduğu görüşüdür. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: O, zorbaların şehrinde yaşayan Bel'am adında bir adamdı. Allah'ın (c.c) İsm-i A'zamı'nı biliyordu. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ve diğer selef alimleri şöyle demişlerdir: Duası makbul biriydi. Allah'tan ne istese Allah onu verirdi. Kendisine Peygamberlik verildiğini ve ondan sıyrıldığını söyleyenler garip, uzak, hatta yanlış bir şey söylemişlerdir. Onu Taberî bazılarından rivâyet etmiştir, fakat rivâyet sahih değildir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mûsâ (a.s) beraberindekilerle zorbaların şehrine inince Bel'am amcaoğulları ve kavmiyle birlikte gelerek şöyle dediler: "Mûsâ güçlü bir adamdır ve çok sayıda askeri vardır. O bizi yenerse mahveder. Mûsâ ve yanındakileri bizden uzak etmesi için Allah'a dua et" dediler. Bel'am: Ben Mûsâ (a.s) ile beraberindekileri geri çevirmesi için Allah'a dua ettim, fakat dünya ve âhiretim gitti." dedi. Sürekli ısrarları üzerine onlara beddua etti. Bunun üzerine Allah (c.c) onu bulunduğu makamdan aldı. İşte Allah'ın (c.c) *"...fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan"* âyetinde bahsedilen odur.

---

neredeyse Müslüman olacaktı" ifadesi geçer. Kasas sûresi 88. âyetin tefsirinde gelecek olan Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisi ile Mü'min sûresi 7. âyetin tefsirinde gelecek olan İbn Abbâs (radıyallâhu anh) hadisine bk.

Scanned with CamScanner

Süddî der ki: Allah'ın (c.c) *"(Allah) Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl yasaklanmıştır; (bu müddet içinde) yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar..."* (Mâide, 26) buyruğunda bahsettiği kırk yıl geçince Yuşa' b. Nûn Peygamber olarak gönderildi. Yûşa (a.s) İsrâiloğullarını davet etti. Kendisinin Peygamber olduğunu ve zorbalarla savaşmasını emrettiğini söyledi. Onlar da ona iman edip biat ettiler. İsrâiloğullarından gizli İsm-i A'zam'ı bilen Bel'am adında bir alim vardı. Kafir olup zorbacıların yanına geldi ve "İsrâiloğulları'ndan korkmayın. Çünkü siz savaşmaya çıktığınızda ben onlara beddua edeceğim ve onunla helâk olacaklar." dedi. Bir süre onlarla birlikte yaşadı. Fakat iri yarı olduklarından dolayı kadınlarına yaklaşamıyordu. Dişi bir eşeği vardı ve onunla ilişkiye giriyordu. İşte Allah'ın (c.c) *"Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan... kimsenin haberini oku."* buyruğunda bahsedilen kişi odur.

"O yüzden de şeytanın takibine uğrayan" Yani, şeytanın üzerinde hakimiyet kurduğu ve emri altına aldığı, dolayısıyla her ne emretse ona itaat eden ve uyan. O yüzden *"ve sonunda azgınlardan olan kimsenin"* denilmiştir, yani "şaşkın ve yolunu kaybedip helak olanlardan olan kimsenin."

[3206] Bu âyetin mânâsında bir de hadis vardır; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Cündüb el-Beceli bize bu mescidde Huzeyfe'nin -yani Huzeyfe b. Yeman'ın- ona şöyle anlattığını aktardı; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Hakkınızda en çok korktuğum o kimsedir ki, Kur'ân'ı okumuştur ve üzerinde onun güzelliği görüldüğü ve Allah'ın dilediği bir vakte kadar İslam'ın destekçisi ve yardımcısı olduğu halde ondan sıyrılır. Onu (İslam'ı) üzerinden atar. Komşusuna kılıç çekmeye kalkışır ve ona şirk damgası vurur."* Huzeyfe (radıyallâhu anh) der ki: Ben "Ey Allah'ın Nebîsi! Şirke hangisi daha layıktır; şirk damgası vurulan mı, şirk damgası vuran mı?" dedim. "Şirk damgası vuran daha layıktır" buyurdu.[116] Hadisin senedi sahihtir. Râvîlerden Salt b. Behram Kufeli sikadır. Mürcielik dışında bir şeyle itham edilmemiştir. İmam Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn ve başkaları onu sika kabul etmişlerdir.

"Dileseydik elbette onu âyetlerle yükseltirdik. Fakat o, dünyaya meyletti ve hevesinin peşine düştü." Yüce Allah *"Dileseydik elbette onu âyetlerle*

116 Bk. İbn Hacer, el-Metalibu'l-Âliye, 4/273, 274.

Scanned with CamScanner

yükseltirdik." Yani, kendisine verdiğimiz âyetlerle onu dünyanın pisliklerine bulaşmaktan koruyup yükseltirdik. *"Fakat o yere saplandı"* Yani, dünya zinetine ve süsüne meyletti, onun haz ve nimetlerine yöneldi. Diğer akıl ve idrak sahibi bir çok kimse gibi dünya onu da aldattı. Ebû Zâhirîyye, *"Fakat o yere saplandı."* buyruğu hakkında şöyle der: Şeytan ona Banyas köprüsüne bir ok atımı mesafesi uzaklıktan gözüktü. Dişi merkep Allah'a, Bel'am ise şeytana secde etti. Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr ve bazıları böyle demişlerdir.

İmam Taberî der ki: Bu adamın hikayelerinden biri Muhammed b. Abdu'l-A'lâ'nın Mu'temir'den naklettiği şu hadisedir: Babama *"Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan... kimsenin haberini oku."* âyeti sorulması üzerine Seyyar'dan naklen şunları anlattı: O Bel'am adında duası makbul bir adamdı. Mûsâ (a.s) Bel'am'ı aramak üzere İsrâiloğulları'nın bulunduğu topraklara -bir rivâyette: Şam'a- gelmişti. İnsanlar ondan büyük bir korkuya kapıldılar ve Bel'am'a gelerek "Bu adama ve ordusuna beddua et." dediler. "Rabbimle istişare edeyim de öyle" dedi. Onlara beddua hususunda Allah'a danışınca kendisine "Onlara beddua etme. Çünkü onlar benim kullarımdır ve aralarında Peygamberleri vardır" denildi. Bunun üzerine kavmine "Ben onlara beddua konusunda Rabbime danıştım ve onu yapmaktan men edildim." dedi. Sonra ona bir hediye verdiler, o da kabul etti. Sonra ona tekrar başvurarak "Onlara beddua et." dediler. Bel'am tekrar "Rabbime danışayım da, öyle" dedi. Danıştı, fakat kendisine herhangi bir işaret gelmedi. O da "Ben danıştım, fakat bana hiçbir işaret gelmedi" dedi. Ona "Rabbin onlara beddua etmenden râzı olmasaydı ilkinde olduğu gibi bunda da seni nehyederdi." dediler. Bunun üzerine onlara bedduaya başladı. Onlara beddua ederken dili kendi kavmini gidiyor, kendi kavmine bir iyilik için dua ettiğinde ise Mûsâ (a.s) ile ordusunu telaffuz ediyordu. Ona "Neden seni hep bize beddua eder halde görüyoruz?" dediler. O da "Dilime ancak bu geliyor. Ona beddua etsem de kabul olunmuyor. Ancak size bir şey söyleyeyim, belki onunla helâk olurlar" dedi. Sonra devam etti: "Şüphesiz Allah zinayı sevmez. Onlar zinaya düşerlerse helâk olurlar. Umarım ki Allah (c.c) onları helâk eder. Kadınları (mızı) çıkarın da onları karşılasınlar. Zira onlar yolcudurlar. Umulur ki zina ederler de helâk olurlar" dedi. Onlar da söylediğini yaptılar; kadınlarını onları karşılamak için çıkardılar. Devamla şöyle anlattı: Hükümdarın bir kızı vardı. O kadar iriydi ki iriliğinin derecesini ancak Allah bilir. Hükümdar veya Bel'am ona "Sen sana ancak Mûsâ'ın yak-

Scanned with CamScanner

laşmasına izin ver." dedi. İsrâiloğulları nihayet zinaya düştüler. Oymaklardan birinin reisi o kızın yanına gitti ve "Benim konumum böyle, durumum da şöyledir" dedi. Bunun üzerine kız izin almak için babasına haber gönderdi. O da kıza: Sana yanaşmasına izin ver, dedi. O arada Harun (a.s)'ın oğullarından biri mızrakla üzerlerine gitti ve onlara sapladı. Allah (c.c) ona bir güç verdi ve onları mızrağına takıp yukarı kaldırdı. İnsanlar onları oldukları gibi gördüler. Bunun üzerine Allah (c.c) üzerlerine bir veba gönderdi ve onlardan yetmiş bin kişi öldü. Mutemir'in babası der ki: Seyyar bana şöyle anlattı: Bel'am dişi merkebine bindi ve Alûî denen yere veya Alûî'deki bir yola kadar geldi. Ona vuruyor, fakat hayvan ilerlemiyordu. Sonunda hayvan kalktı ve "Bana neden vuruyorsun? Önündekini görmüyor musun?" dedi. Bel'am bir de baktı ki karşısında şeytan duruyor. Merkepten indi ve ona secde etti. Allah (c.c) *"Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan... kimsenin haberini oku."* buyuruyor. Bana bunu Seyyar aktardı. Bilmiyorum; belki de ona başka birinin sözünü kattı.[117]

Ben derim ki: âyette bahsedilen Baura oğlu Bil'âm'dır ki ona Bel'am da Âbür'ün oğlu da denir. Söylendiğine göre Harran oğlu Lut oğlu Mâb oğlu Kuştüm oğlu Şehum oğlu Baura oğlu Bel'am'dır. Onun Azer'in oğlu Harran'ın oğlu olduğu da söylenir. Belka köylerinin birinde oturuyordu. İbn Asâkir: Allah'ın İsm-i A'zamı'nı bilen ve dinini terk eden budur ve Kur'ân'da bahsedilmektedir, demiş, sonra onunla ilgili Vehb'ten ve başkalarından burada zikrettiğimize benzer nakillerde bulunmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Muhammed b. İshâk'ın Sâlim b. Ebû Nadr'dan naklettiğine göre o şöyle anlatmıştır: Mûsâ (a.s) Şam'daki Kenanoğulları topraklarına indiğinde Bel'am'ın kavmi ona gelerek "Bu İsrâiloğullarındaki İmran oğlu Mûsâ'dır. Bizi topraklarımızdan çıkarıyor, öldürüyor ve yerimize İsrâiloğullarını yerleştiriyor. Biz senin kavminiz ve hiç evimiz ve yurdumuz yoktur. Sen duası makbul bir adamsın. Çık da onlara beddua et." dediler. Bel'am "Yazıklar olsun size!" Allah'ın nebîsinin yanında melekler ve Mü'minler vardır. Ben Allah (c.c) hakkında nice şeyler bilirken onlara nasıl beddua ederim?" dedi. Bu defa, "Bizim evimiz yuvamız yoktur." dediler ve onun kalbini yumuşatmaya ve yalvarmaya başladılar. Sonunda onu kandırdılar. O da kandı. Bel'am dişi merkebiyle İsrâiloğullarının askerlerinin sayısını tespit edeceği dağa, yani

117 Rivâyet baştan sona kitap ehlinden alınmadır. Bundan sonraki de öyledir.

Scanned with CamScanner

Hüsban dağına doğru yola çıktı. Fazla gitmeden merkep kalakaldı. Bu defa ona vurmaya başladı. Hayvanı iyice yorunca ona karşı hüccet olarak dile geldi. "Yazıklar olsun sana ey Bel'am, nereye gidiyorsun? Beni geri çeviren önümdeki şu melekleri görmüyor musun? Allah'ın Peygamberine ve Mü'minlere beddua etmek için mi gidiyorsun?" dedi. Bel'am ise sürekli ona vuruyordu. Bel'am öyle yapınca Allah (c.c) da merkebin yolunu açtı. Merkep onu alıp Hüsban dağının tepesine, Mûsâ (a.s) ile İsrâiloğullarının karargahına götürdü. Bel'am onlara beddua etmeye başladı. Onlara bir kötülükle beddua edecek olsa dili kavmine gidiyor, kavmine bir iyilikle dua edecek olsa dili İsrâiloğullarına gidiyordu. Kavmi ona "Ey Bel'am, ne yaptığının farkında mısın? Sen onlara dua bize ise beddua ediyorsun" dedi. Bel'am: Bu benim elimde değil. Bu Allah'ın müdahale ettiği bir şeydir, dedi. Derken dili çıkıp göğsüne sarktı. Onlara "Dünyam ve âhiretim elimden gitti ve bana sadece hile ve tuzak kaldı. Şimdi size bir hile ve tuzağı söyleyeceğim. Kadınlarınızı süsleyin ve onlara ticaret eşyaları verin. Sonra onları malları satmaları için İsrâiloğullarının karargahına gönderin. Onlara kendilerini isteyen hiçbir erkekten sakınmamalarını emredin. Çünkü erkeklerinden bir kişi bile zina etse onların zararından korunursunuz." dedi. Onlar da dediğini yaptılar. Kadınlar karargaha girdiklerinde Kenanlılardan kabilesinin reisi olan Sur'un kızı Kesba İsrâiloğullarının önde gelenlerinden İbrâhim oğlu İshâk oğlu Yakup oğlu Şem'un'un soyundan gelme Şem'unoğulları kabilesinin reisi Şelum oğlu Zemri adında birinin yanından geçerken adam ayağa kalktı. Güzelliğine hayran kalıp elini tuttu. Sonra onu alıp Hz. Mûsâ (a.s)'ın yanına götürdü. Ona "Öyle sanıyorum ki sen'O sana haramdır' diyeceksin" dedi. Mûsâ (a.s) da: "Evet, sana haramdır. Ona yaklaşma" dedi. O ise: "Vallahi bunda sana itaat etmeyeceğiz" dedi. Sonra çadırına götürüp onunla zina etti. Bunun üzerine Allah (c.c) İsrâiloğullarına veba hastalığını musallat etti. Şelum oğlu Zemri bu işi yaparken orada olmayan Mûsâ (a.s)'ın işlerinin yöneticisi Fenhas b. Ayzar b. Harun çıkageldi. İsrâiloğullarında veba kol geziyordu. Haberi öğrenince tamamen demirden yapılma harbesini alıp çadıra gitti. Onları yatar halde buldu ve harbesini ikisine birden geçirip dışarı çıkardı ve havaya kaldırdı. Harbesini koluyla tutuyor, dirseğini böğrüne dayıyor, harbeyi çenesinde -ki sakalı yeni çıkıyordu- tutuyor ve "Allah'ım! Sana asi olana böyle yaparız" diyordu. Sonra veba hastalığı ortadan kalktı. Zemri'nin kadınla zina etmesiyle Finhas'ın onu öldürmesi arasındaki sürede İsrâiloğullarından vebada ölenleri

Scanned with CamScanner

saydılar, gündüzün bir vaktinde yetmiş bin olduğunu buldular ki sayıyı az söyleyenler bile bunu yirmi bin olarak söylerler. Ondan itibaren İsrâiloğulları harbeyle böğrüne dayandığından, onu dirseğiyle tuttuğundan ve onu çenesine dayadığından dolayı Finhas'ın oğullarına kestikleri her hayvanın boynunu, dirseğini ve çenesini verirlerdi. Mallarının ve evlatlarının ilkini de ona verirlerdi; çünkü o da babası Ayzar'ın ilk oğluydu. İşte Allah (c.c) *"Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan... kimsenin haberini oku."* buyruğunu Bel'am b. Baura hakkında nazil etmiştir.[118]

"Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da, dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur." Müfessirler bunun mânâsında ihtilaf etmişlerdir. İbn İshâk'ın Sâlim b. Ebû Nadr'dan rivâyetine göre Bel'am'ın dili göğsüne sarkmıştı. Bu cümlede o, üstüne varıldığında veya kendi haline bırakıldığında dilini sarkıtıp soluyuşu bakımından köpeğe benzetilmektedir. Âyete şu mânâ da verilmiştir: Böylece doğru yoldan sapmasında ve onda devam edişinde, imana çağrılmasının ve çağrılmamasının ona bir fayda vermemesinde, üzerine gidilsin veya dokunulmasın her iki halde dilini sarkıtıp solumasında köpeğe benzemiştir. Zira nasihat edilsin ve imana çağrılsın veya bunların hiçbiri yapılmasın, o kişi bunlardan bir fayda görmez. Şu ve benzeri âyetlerde de ifade edildiği gibi: *"Gerçek şu ki, kafir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler."* (Bakara, 6) *"(Ey Muhammed!) Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek."* (Tevbe, 80) Kimine göre mânâ şöyledir: Kafir, münâfık ve sapığın kalbi zayıftır, hidayetten tamamen yoksundur, sürekli çalkantılıdır. Benzer bir tefsir Hasan-ı Basrî ve başkalarından rivayet edilmiştir.

"Kıssayı anlat, belki düşünürler." Yüce Allah Peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e *"Kıssayı anlat, belki düşünürler."* buyuruyor. Yani, umulur ki Bel'am'ın durumunu bilen, onunla istendiğinde verilen ve onunla dua edildiğinde kabul edilen İsm-i A'zam'ı öğretmesi nimetini Rabbine itaat dışında, hatta Rahmân taraftarlarına, iman ehline ve o zamandaki kulu ve elçisi kelimullah Mûsâ (a.s)'ın takipçilerine bedduada kullanması gibi hallerinden haberdar olan İsrâiloğulları onlar gibi olmaktan sakınırlar. O yüzden Allah (c.c) *"Belki düşünürler"* buyuruyor. Yani, düşünürler de onlar gibi olmamak

118 Rivâyet baştan sona kitap ehlinden alınmadır.

Scanned with CamScanner

için çalışırlar. Çünkü Allah (c.c) onlara ilim vermiş, kendileri dışındaki insanlardan ve bedevilerden ayrı kılmıştır. Onlara Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sıfatlarına dair bilgileri ulaştırmıştır. O bilgiler sayesinde Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kendi oğulları gibi tanırlar. Dolayısıyla Peygamberlerinin bildirdiği ve emrettiği gibi İsrâiloğulları Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e tabi olmaya, yardım ve destek vermeye diğer insanlardan daha layıktır. O yüzden onlardan kim kitabı hususunda Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muhalefet eder, onu gizler ve kullarına bildirmezse Allah (c.c) ona dünya ahiretteki zilletle bitişik bir zillet verir.

"Âyetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür." Yüce Allah buyuruyor ki: Âyetlerimizi yalanlayanların misali ne kötüdür. Yani, onların yiyip içme ve şehveti tatmin dışında hiçbir çabası bulunmayan köpeklere benzetilmelerini hak ettiren halleri ne kötüdür! Çünkü kim ilim ve hidayet dairesinden çıkar ve nefsinin arzularına ve hevasının isteklerine uyarsa köpeğe benzemiş olur ki onun hali ne kötüdür!

[3207] O yüzden sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kötü misaller bize yakışmaz; verdiği hibeden/hediyeden vazgeçen kişi kusup sonra kusmuğunu yalayan köpek gibidir."*[119] buyurmuştur.

"Ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür!" Yani, Allah (c.c) onlara zulmetmedi, bilakis onlar doğru yola uymaktan ve Mevla'ya itaatten yüz çevirip imtihan dünyasına yaslanmaları, lezzetleri elde etmeye ve nefsinin arzularını yerine getirmeye yönelmeleriyle kendilerine zulmettiler.

مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

178. Allah kimi hidâyete erdirirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayanlar onlardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Allah (c.c) kimi hidayete erdirirse onu saptıracak yoktur. Kimi de saptırırsa o kaçınılmaz olarak zarar ve hüsrana uğramıştır. Çünkü Allah (c.c) neyin olmasını dilerse o olur, neyin olmasını dilemezse o da olmaz.

119 Buhârî, 2622; Tirmizî, 1298; Nesâî, 6/267; Ahmed b. Hanbel, 1/217

Scanned with CamScanner

[3208] O yüzden İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Tüm övgüler Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister, O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah (c.c.) kimi doğru yola iletirse onu saptıracak yoktur. Kimi doğru yoldan saptırırsa ona da hidâyet edecek yoktur. Şehadet ederim ki Allah'dan başka hiçbir ilah yoktur, O tektir ve hiçbir ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir...."*[120] Hadisi İmam Ahmed b. Hanbel ve Sünen sahipleri ile diğer muhaddisler rivayet etmişlerdir.

Hakikate Karşı Kör ve Sağır Olanlar:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

179. Andolsun, biz cin ve insandan birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Andolsun, biz cin ve insandan birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır."* "ذرأنا" Yani, Cehennem için yarattık ve Cehennemlik kıldık. Yani, biz onları Cehennem için hazırladık ve onlar ancak Cehennem ehlinin amellerini işlerler. Zira Allah (c.c) mahlukatı yarattığında daha onlar var olmadan işleyecekleri amelleri biliyordu. Gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce bunları katındaki bir kitaba yazmıştı.

[3209] Nitekim Sahih-i Müslim'de yer alan Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle

120 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 2118; Tirmizî, 1105; Nesâî, 6/89; İbn Mâce, 1892; Ahmed b. Hanbel, 1/432; Beyhakî, 3/214. Bunlar hadisi bir çok tarikle Ebû Ahvas'tan o da İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah (c.c) gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce mahlukatın kaderini takdir etti. O zaman Arş'ı suyun üstündeydi."*[121]

[3210] Yine Sahih-i Müslim'de yer alan bir rivayette Talha kızı Âişe halası Mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensardan birinin bebeğinin cenazesine çağrıldı. Ben "Ya Rasûlallah! Ona müjdeler olsun. Cennet'in serçelerinden bir serçe. Ne kötülük yaptı, ne de ona erişti." dedim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bundan başkası mı olacaktı ey Âişe! Şüphesiz Allah (c.c) Cennet'i yarattı ve babalarının sulbündeyken oraya girecekleri yarattı."*[122]

[3211] Buhârî ve Müslim'in İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan naklettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"... Sonra ona (rahimdeki cenine) melek gönderilir ve dört şeyi yazması emredilir. O da rızkını, ecelini (ömrünü), amellerini ve bahtsızlardan mı bahtlılardan mı olacağını yazar."*[123]

[3212] Daha önce geçtiği gibi Allah (c.c) Adem (a.s)'ın zürriyetini sulbünden çıkardıktan ve onları kitapları sağdan verilecek olan iyiler ve soldan verilecek kötüler diye iki gruba ayırdıktan sonra: "Bunlar Cennet içindir, aldırmam. Şunlar da Cehennem içindir, aldırmam" buyurur.[124] Bu konuda hadisler çoktur. Kader konusu büyük bir konu olup burası uzunca anlatılmasına uygun değildir.

"Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler." Yani, onlar Allah'ın hidayet vesilesi kıldığı hiçbir uzuvdan istifade etmezler. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Andolsun ki, onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendile-*

121 Sahihtir. Müslim, 2653; Tirmizî, 2156; Ahmed b. Hanbel, 2/169; İbn Hibbân, 6138; Beyhakî, es-Sıfat, 799.

122 Müslim, 2662; Ebû Dâvûd, 4713; Nesâî, 4/57; İbn Mâce, 82; Ebû Ya'lâ, 4553; Ahmed b. Hanbel, 6/41, 208; İbn Hibbân, 138.

123 Bakara sûresi 234. âyetin tefsirinde geçti. Hadis, "Her biriniz annesinin karnında (nutfe olarak) kırk gün kalır." diye başlamaktadır.

124 Bu sûrenin 172. âyetinin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

rini kuşatıverdi." (Ahkâf, 26) Bir âyette, *"Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler."* (Bakara, 18) buyurur. Bu münâfıklar hakkındadır. Kafirler hakkında ise şöyle buyurmuştur: *"(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kafirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler."* (Bakara, 171) Onların sağırsızlığı, dilsizliği ve körlüğü sadece hidayete karşıydı. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi."* (Enfâl, 23) Yine, *"Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur."* (Hac, 46) buyurur. Bir yerde de şöyle buyurur: *"Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar."* (Zuhruf, 36-37)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da şaşkındırlar."* Yani, hakkı işitmeyen, kavramayan ve hidayeti görmeyenler, bu azalarıyla sadece yaşamakta oldukları dünya hayatının görünüş kısmıyla ilgili faydalanan başıboş hayvanlar gibidirler. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kafirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler."* (Bakara, 171) Yani, onların imana davet edildiklerindeki halleri, çobanı çağırdığında ne söylediğini duymayan ve ne demek istediğini anlamayan hayvanın hali gibidir. O yüzden yüce Allah onlar hakkında *"hattâ daha da şaşkındırlar."* buyurmuştur. Yani, hayvanlardan daha şaşkındırlar. Çünkü hayvanlar sahiplerinin sözünü anlamasalar da bir yere sürdüğünde oraya giderler. Bunlar ise öyle değildirler. Hem de hayvanlar ya tabiatlarıyla veya Allah'ın (c.c) insanların emrine vermesiyle kendi görevlerini bilirler. Kafir ise öyle değildir; zira Allah'a (c.c) ibadet etmek ve birlemek için yaratılmıştır. O ise Allah'ı inkâr eder ve O'na ortak koşar. O yüzden insanlardan kim Allah'a itaat ederse ahirette kendisi düzeyindeki bir melekten daha şerefli ve üstündür. Beşerden kim Allah'ı inkâr ve reddederse hayvanlar ondan daha iyidirler. O yüzden yüce Allah âyetin devamında *"Onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır."* buyurur.

Scanned with CamScanner

Allah'ın İsimleri:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180. En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle duâ edin. Onun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.

Tefsiri:

[3213] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın doksan dokuz, yüzden bir eksik ismi vardır. Kim bunları ezberlerse Cennet'e girer. Allah tektir, teki sever."*[125] Bunu Buhârî ve Müslim Süfyân b. Uyeyne'nin Ebû Zinad'dan, onun A'rec'den nakliyle rivâyet etmiştir. Buhârî ayrıca Ebû Yeman'ın Şuayb b. Ebû Hamza'dan, onun da Ebû Zinad'dan... nakliyle rivâyet etmiştir.

[3214] Bunu Tirmizî de ... Velid b. Müslim'in Şuayb'ın nakliyle -ki senedin gerisi aynıdır- rivâyet etmiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde "Teki sever" den sonra şu ziyade yer almaktadır: "Allah'ın (c.c.) doksan dokuz ismi vardır. Kim onları sayarsa Cennete girer. O, kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. Rahmân, Rahîm, Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin, Azîz, Cebbâr, Mütekebbir, Hâlık, Bâri', Mûsâvvir, Ğaffâr, Kahhâr, Vehhâb, Rezzâk, Fettâh, Alîm, Kâbid, Bâsıt, Hafıd, Râfi', Muizz, Müzill, Semî', Basîr, Hakem, Adl, Latîf, Habîr, Halîm, Azîm, Ğafûr, Şekûr, Alî, Kebîr, Hafîz, Mukît, Hasîb, Celîl, Kerîm, Rakîb, Mucîb, Vâsi', Hakîm, Vedûd, Mecîd, Bâis, Şehîd, Hak, Vekîl, Kavî, Metîn, Velî, Hamîd, Muhsî, Mubdi', Muîd, Muhyî, Mumît, Hayy, Kayyûm, Vâcid, Mâcid, Vâhid, Samed, Kâdir, Muktedir, Mukaddim, Muahhir, Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın, Vâlî, Müteâl, Berr, Tevvâb, Muntakim, Afuvv, Raûf, Mâliku'l-Mülk, Zülcelâli ve'l-İkrâm, Muksit, Câmi', Ğanî, Muğnî, Mâni', Dârr, Nâfi', Nûr, Hâdî, Bedî', Bâkî, Vâris, Reşîd, Sabûr'dur[126]. Tirmizî daha sonra şöyle demiştir: Bu garip bir hadistir... Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan

125 Buhârî, 6410; Müslim, 2677; Tirmizi, 3506; İbn Mâce, 3860; Ahmed b. Hanbel, 2/267; İbn Hibbân, 807; Beğavî, et-Tefsir, 954. Bir çok tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

126 Hadisin tahrici daha önce Fâtiha sûresindeki besmele bahsinde geçti.

Scanned with CamScanner

bir çok tarikle rivayet edilmiştir. Bu hadis dışındaki rivâyetlerin çoğunda isimlerin zikredildiğini bilmiyoruz. Bunu İbn Hibbân da Sahih'inde Safvân kanalıyla rivâyet etmiştir. İbn Mâce, Sünen'inde Mûsâ b. Ukbe'nin A'rec'den, onun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak nakliyle rivâyet etmiştir. Onda Allah'ın isimleri, bazı ziyade ve noksanlıklarla birlikte, geçen hadistekine benzer şekilde yer almaktadır. Bir grup hadis aliminin dayandığı görüşe göre bu hadiste isimlerin sıralanması ona râvîler tarafından yapılan bir ekleme (idrac) dır. Velid b. Müslim ile Abdulmelik b. Muhammed es-San'ani'nin Züheyr b. Muhammed'den naklettiklerine göre ona bir çok ilim ehlinden, onu kendilerinin söyledikleri ifadesi ulaşmıştır. Yani, Câfer b. Muhammed, Süfyân b. Uyeyne ve Ebû Zeyde el-Luğavi'den varit olduğu gibi bu isimleri Kur'ân'dan kendileri derlemişler (ve artı bir bilgi olsun diye rivâyete eklemişler)dir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Sonra şu bilinsin ki, Allah'ın güzel isimleri doksan dokuzla sınırlı değildir.

[3215] Zira İmam Ahmed b. Hanbel'in, Müsned'inde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakletmiştir: *"Bir Müslümanın başına kederleneceği veya hüzünleneceği bir şey gelir, o da:*

اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجِلَاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي

"Allah'ım! Ben senin kulunum. Erkek ve kadın kullarının evladıyım. Alnım (kontrolüm) senin elindedir. Hakkımda senin hükmün geçerlidir. Hakkımdaki takdirin adalettir. Kendini isimlendirdiğin, Kitabında indirdiğin, kullarından birine öğrettiğin veya katındaki gayb ilminde kalmasını tercih ettiğin sana ait her isimle istiyorum ki: Kur'ân'ı kalbimin baharı, göğsümün nuru, hüznümün ortadan kalkması ve kederimin gitmesi (için vesile) kıl" der ise Allah (c.c.) mutlaka onun hüzün ve kederini giderir ve onu sevince dönüştürür" buyurdu. Sahabeler: Ya Rasûlallah! Bu sözleri (duayı) ezberlemeyelim mi? dediler. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Elbette, işitenin bunları ezberlemesi*

Scanned with CamScanner

gerekir" buyurdu.[127] Bunu İmam İbn Hibbân da Sahih'inde benzer bir lafızla rivâyet etmiştir. Mâliki imamlarından fakih Ebû Bekir b. el-Arabi, el-Ahvezi fi Şerh et-Tirmizî kitabında bazılarının Kur'ân ve Sünnet'ten Allah'ın bin ismini topladıklarını zikretmiştir.

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Onun isimleri hakkında ilhad edenleri bırakın."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: İlhadçıların ilhadı Allah'ın isimleri arasında Lât'ı saymalarıdır. İbn Cüreyc, Mücâhid'den bu âyet hakkında şöyle nakleder: Müşrikler Lât'ı Allah isminden, Uzza'yı Aziz isminden türettiler. Katâde: İlhadlarından kasıt şirk koşmalarıdır, demiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: İlhad yalanlamaktır, dediğini nakleder. Esasen İlhad Arapçada doğru yoldan ayrılmak, başka yola meyletmek, zulmetmek ve sapmak manasına gelir. Kabirdeki lahd de, kazılan çukur kıbleye doğru devam eden bir girinti olduğundan dolayı bu adı almıştır.

وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181. Yarattıklarımızdan, dâima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet vardır.

Tefsiri:

"Yarattıklarımızdan" yani milletler arasında hakkı söz ve fiilleriyle uygulayan *"dâima hakka ileten"* hakkı söyleyen ve ona çağıran *"ve adaleti hak ile yerine getiren"* hakkı uygulayan ve onunla hükmeden *"bir millet vardır."* *âyette* bahsedilen ümmetin Muhammed ümmeti olduğuna dair rivâyetler varit olmuştur.

[3216] Nitekim Saîd, Katâde'den şöyle nakleder: Bize Allah'ın Peygamberinden ulaşan bilgiye göre kendisi bu âyeti okuduğunda şöyle derdi: "Bu sizin içindir. Sizden önce o kavme de benzeri verilmişti. *"Mûsâ'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır."*[128]

127 Ahmed b. Hanbel 1/391; İbn Hibbân 579; Hâkim 1/509. Senedi sahihtir. Râvîlerden Ebû Seleme el-Cüheni sikadır. Müslim'in râvîlerindendir.

128 Taberî (15470) Katâde'den mürsel olarak ve temriz sıgasıyla rivâyet etmiştir. Dolayısıyla zayıftır.

Scanned with CamScanner

[3217] Ebû Câfer er-Râzî, Rebî' b. Enes'ten, *Yarattıklarımızdan, dâima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet vardır"* buyruğu ile ilgili olarak şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ümmetimden hak yol üzerinde bulunan bir topluluk hep var olacaktır ve bu İsa (a.s) ne zaman inecekse onun inmesine kadar devam edecektir."*[129]

[3218] Buhârî ve Müslim, Sahîh'lerinde, Muâviye b. Ebû Süfyân'dan şöyle rivayet etmişlerdir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ümmetimden bir topluluk kıyâmet gününe kadar hak üzere galip olacak, onları yardımsız ve desteksiz bırakanlar da onlara karşı gelenler de onlara zarar veremeyecek."*[130] Başka bir rivâyette: *"Nihayet onlar bu hal üzere iken Allah'ın emri gelecek."* buyurmuştur. Başka bir rivâyette ise: "Onlar Şam'dadırlar" ifadesi vardır.[131]

İnkarcılara Mühlet Verilmektedir:

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾
وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾

182. Âyetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden helake götüreceğiz.

183. Onlara mühlet veririm kuşkusuz benim cezam çetindir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Âyetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden helake götüreceğiz."* Yani, Allah (c.c) onlara dünyada türlü türlü rızk kapıları ve çeşitli geçim yolları açar. Nihayet içinde bulundukları duruma aldanıp kendilerinin bir şey üzere olduklarına inandıkları vakit, Allah'ın buyruğu gibi: *"Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, (indirmiş olduğumuz sıkıntı ve musibetleri kaldırıp) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık.*

129 Mürseldir. Suyutî, ed-Durru'l-Mensur'da (3/272) İbn Ebî Hâtim'in Rebî' b. Enes'ten mürsel olarak rivâyet ettiğini zikretmiştir.

130 Bakara sûresinin 120. ve 129. âyetlerinin tefsirinde geçti.

131 "Onlar Şam'dadırlar" ifadesi Buhârî ve Müslim'in rivâyetinde yoktur. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak sahih olmayıp Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'ın sözüdür. Bu konu daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler. Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." (En'âm, 44-45) O yüzden devamla şöyle buyurulmuştur: *"Onlara mühlet veririm"* yani vereceğim, yani onları uzun bir süre içinde bulundukları hal üzere bırakırım. *"kuşkusuz benim cezam çetindir."* Yani, ağır ve serttir.

İnkarcılar Akıllarını Kullansalar ve Düşünseler ya?

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾

184. Düşünmediler mi ki, arkadaşlarında hiçbir delilik yoktur? O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Âyetlerimizi yalanlayan o kişiler hiç *"Düşünmediler mi ki, arkadaşlarında"* yani Muhammed'de (Allah'ın rahmetleri ve selamı üzerine olsun) *"hiçbir delilik yoktur?"* yani deli değildir, bilakis Allah'ın hakka çağıran hak elçisidir. *"O, ancak apaçık bir uyarıcıdır."* Onunla anlayacağı ve kavrayacağı bir kalbi ve aklı olan kimseler için apaçık bir uyarıcıdır. Nitekim yüce Allah başka bir âyette buyurur: *"Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir."* (Tekvîr, 22) Bir âyette de şöyle buyurur: *"(Rasûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer ve teker teker ayağa kalkın, sonra da düşünün! Arkadaşınızda (Peygamberde) hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyaran bir Peygamberdir."* (Sebe, 46) Âyette Peygamberinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara şöyle demesini emrediyor: Benim sizden tek bir isteğim var ki o da şudur: hiçbir taassupçuluk ve inat yapmaksızın sadece Allah için toplu halde veya tek tek kalkın, sonra size Allah'tan risalet getiren bu kişide bir delilik olup olmadığını düşünün. Zira bunu yaptığınızda onun Allah'ın hak ve gerçek bir Peygamberi olduğunu anlayacaksınız.

[3219] Katâde b. Deame şöyle der: Bize anlatıldığına göre Allah'ın Peygamberi Safa tepesinde Kureyşlilere "Ey filanoğulları, ey filanoğulları.." diyerek kabile kabile seslendi. Onları Allah'ın azabına ve musibetlerine karşı uyardı. Sonunda onlardan biri "Sizin bu arkadaşınız gerçekten delidir." dedi

Scanned with CamScanner

ve sabaha kadar böyle söyleyip durdu. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Düşünmediler mi ki, arkadaşlarında hiçbir delilik yoktur? O, ancak apaçık bir uyarıcıdır."* âyetini nazil etti.[122]

أَوَلَمْ يَنظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾

185. Göklerin ve yerin hükümranlığına Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı? O halde Kur'ân'dan sonra artık hangi söze inanacaklar?

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: âyetlerimizi yalanlayan o kimseler Allah'ın göklerde ve yerdeki hakimiyet ve otoritesine, orada yaratmış olduğu şeylere bakmıyorlar mı? Ta ki düşünüp ibret alsın ve o mahlukatın hiçbir benzeri bulunmayan, ibadet ve koşulsuz itaat sadece kendisine yapılması gereken zatın eseri olduğunu idrak etsin ve bilsinler. Böylece ona iman etsin, Peygamberine inansın, ona itaate dönsünler. Allah'a ortak koştukları eşlerden ve putlardan sıyrılsınlar. Ecellerinin yaklaşmış olabileceğini, dolayısıyla küfür üzere ölüp helâk olma, Allah'ın azabına ve elim cezasına düçar olma ihtimalinin bulunduğunu düşünerek dikkatli davransınlar.

"O halde ondan (Kur'ân'dan) sonra artık hangi söze inanacaklar?" Yani, onlar Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah katından getirdiği bu söze inanmayacaklarsa Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine Allah (c.c) katından getirdiği Allah'ın kitabının âyetlerinde yer alan bu uyarı ve korkutmalarından sonra onlar hangi korkutma ve uyarıya inanacaklar?

[3220] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"İsra gecesi yedinci göğe ulaştığımızda yukarıya bakınca şimşekler ve yıldı-*

132 Taberî (15472) Katâde'den mürsel olarak, ("rivâyet edildi" şeklinde) temrîz sîgasıyla rivâyet etmiştir. Senet zayıf, metin de bu lafızla garîptir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Safa tepesinde durması olayı Buhârî ve Müslim tarafından başka bir lafızla rivâyet edilmiştir.

Scanned with CamScanner

rımlar gördüm. Bir topluluğun yanına vardım. Karınları ev gibiydi ve içinde karınlarının dışından dahi gözüken yılanlar vardı. "Bunlar kim ey Cebrâil?" dedim. "Faiz yiyenlerdir" buyurdu. Dünya semasına indiğimde altıma baktım ki orada da toz, duman ve sesler var. "Bu nedir ey Cebrâil?" dedim. "Bunlar göklerin ve yerin melekutu üzerinde düşünmesinler diye insanların gözlerinin etrafında dönen şeytanlardır. Bu olmasaydı onlar hayret verici şeyler göreceklerdi." dedi."[133] Râvîlerden Ali b. Zeyd b. Cüd'an'ın münker rivâyetleri bulunmaktadır. Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor:

مَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

186. Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için yol gösteren yoktur. Ve onları azgınlıkları içinde şaşkın olarak bırakır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Her kim için sapıklık takdir edilmişse onu hiç kimse hidayete erdiremez. Kendi faydasına olan bazı şeylere bakacak olsa ona hiçbir fayda veremez. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Allah bir kimseyi şaşkınlığa (fitneye) düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın."* (Mâide, 41) Yüce Allah yine şöyle buyurur: *"De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın (da ibret alın!)" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz."* (Yûnus, 101)

Kıyâmetin Vakti:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

133 Zayıftır. Ahmed b. Hanbel 2/353, hadis no: 8539. Senedi zayıftır. İki illeti vardır. Râvîlerden Ebû Salt, Mecmeu'z-Zevâid'de (13360) ifade edildiği gibi meçhuldür, tanınmamaktadır. Diğer bir râvî Ali b. Zeyd de, İbn Kesir'in söylediği gibi münker rivâyetlerde bulunmuş biridir.

Scanned with CamScanner

187. Sana kıyâmeti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. O göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bilmezler.

Tefsiri:

Yüce Allah: *"Sana kıyâmeti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar."* buyuruyor. Nitekim başka bir âyette de *"İnsanlar sana kıyâmetin zamanını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır. Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır."* (Ahzâb, 63) buyurmaktadır. Bu âyetin Kureyşliler hakkında indiğini söyleyenler olduğu gibi, bir grup Yahudi hakkında indiğini söyleyenler de olmuştur. Ancak birincisi doğruya daha yakın gözükmektedir. Çünkü âyet Mekkî'dir. Müşrikler kıyâmetin kopmasını uzak bir ihtimal gördüklerinden ve vuku bulacağı iddiasını yalanladıklarından alaylı bir şekilde bu soruları soruyorlardı. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurur: *"'Doğru sözlü iseniz (söyleyin), bu tehdit hani ne zaman (gerçekleşecek)?' derler."* (Mülk, 25) Başka bir âyette de: *"Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyâmet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler."* (Şûrâ, 18) buyurur.

"أيانَ مرساها" (ne zaman gelip çatacağını) ifadesi hakkında Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani kıyâmetin ne zaman kopacağını. Dünyanın, kıyâmetin kopmasıyla başlayacak olan sonu ne zamandır? *"De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O'ndan başkası açıklayamaz."* Allah (c.c) Peygamberine kıyâmetin kopmasının vakti sorulduğunda onu Allah'ın (c.c) bilgisine havale etmekle emrediyor. Çünkü kıyâmeti ve bizzat ne zaman kopacağını açık bir şekilde bilen sadece Allah'tır. Onu Allah'tan başkası bilemez. O yüzden ardından, *"O göklere de yere de ağır gelmiştir."* buyruluyor. Abdurrezzak, Muammer kanalıyla Katâde'den şöyle nakleder: Yani, onun bilgisi göklere ve yere ağır gelir. Bunu onlar da bilemezler. Muammer'in ifadesine göre Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: Kıyâmet günü geldiğinde kıyâmet göklerde ve yerde bulunanlara ağır gelecektir. Yani, büyük bir olay olarak bulacaklar. Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"O göklere de yere de ağır gelmiştir."* Yani, kıyâmet gününün zararı

Scanned with CamScanner

her bir mahluka ulaşacaktır. İbn Cüreyc bu âyet hakkında şöyle der: Kıyâmet günü geldiğinde gök yarılacak, yıldızlar saçılacak, Güneş dürülecek, dağlar yürütülecek. Allah'ın bildirdikleri gerçekleşecek. İşte kıyâmet gününün ağırlığından kasıt budur. Taberî, mânâsının, Katâde'nin söylediği gibi "kıyâmet günü bilgisinin göktekilere ve yerdekilere ağır (zor) geleceği" olduğunu tercih etmiştir ki, mânâsı söyledikleri gibidir. Nitekim Allah (c.c) ardından *"O size ansızın gelecektir."* buyurmuştur. Bu, kıyâmetin gelişinin göklerdekilere ve yerdekilere ağır gelmesine engel değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Süddî ise *"O göklere de yere de ağır gelmiştir."* buyruğunu "Kıyâmet gününün bilgisi göklerde ve yerde gizlenmiştir. Dolayısıyla kıyâmet vakti geldiğinde onun kopacağını Allah'ın ne mukarreb bir meleği, ne de gönderdiği bir Peygamberi bilecek. *"O size ansızın gelecektir."* Onun gelişi onlar için bir sürpriz olacak, onları gaflet anında yakalayacak.

[3221] Katâde, *"O size ansızın gelecektir."* buyruğu hakkında şöyle der: Allah onun insanlara ansızın geleceğine hükmetti. Bize söylendiğine göre Allah'ın nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş: *"Kıyâmet insanlara adam havuzunu tamir ederken, bir adam hayvanlarını sularken, bir adam malını pazara getirmiş terazini indirip kaldırırken gelecek."*[134]

[3222] İmam Buhârî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Güneş batıdan doğuncaya kadar kıyâmet kopmaz. Güneş batıdan doğduğu zaman insanların hepsi onu görür ve toptan iman ederler. İşte bu *"Rabbinin bazı alametleri geldiği gün önceden inanmış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz"* (En'âm, 158) diye haber verdiği zamandır. Kıyâmet alım satım için satıcı ile müşteri aralarında kumaşlarını yaymış oldukları bir anda kopacak da alım satım yapamayacak ve kumaşlarını düremeyecekler. Kıyâmet kişi sağımlı devesinin sütünü sağıp getirdiği anda kopacak da onu tadıp içemeyecek. Yine kişi su havuzunu sıvayıp tamir ederken kopacak da ondan suyu kullanmak nasip olmayacak. Kıyâmet sizden birisi yemek yerken lokmasını ağzına kaldırmışken kopacak da o lokmayı yiyemeyecek."[135]

[3223] İmam Müslim, Sahih'inde, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

134 Bu rivâyet mürseldir. Fakat sonraki hadis sahihliğine şahitlik etmektedir.

135 Buhârî, 6505; Ahmed b. Hanbel, 2/369; Ebû Ya'lâ, 6271; Beğavî, et-Tefsir, 958.

Scanned with CamScanner

"Kıyâmet adam yeni doğurmuş devesini sağarken kopacak da kabı ağzına götürmeden kıyâmet kopmuş olacak. İki adam aralarında elbise alış-verişi yaparken kopacak da alış-verişlerini tamamlayamayacaklar. Adam havuzunu tamir ederken kopacak da oradan ayrılmadan kopmuş olacak."[136]

"Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar." Müfessirler bunun mânâsı konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetinde olduğu gibi kimisi, "Sanki seninle onlar arasında bir muhabbet varmış, sanki sen onların arkadaşıymışsın gibi" manasında olduğunu söylemiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: İnsanlar Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kıyâmeti sorarken kendilerinin dostuymuş gibi bir tarzda sordular. Bunun üzerine Allah (c.c) ona kıyâmet bilgisinin sadece kendi katında olup onu kendisine sakladığını, ne bir yakın meleğini ne de bir nebîsini ondan haberdar etmediğini bildirdi. Katâde der ki: Kureyşliler Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Bizimle senin aranda akrabalık var. Onun için kıyâmetin ne zaman kopacağını bize bir sır olarak bildir" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar."* buyurdu. Mücâhid, İkrime, Ebû Mâlik ve Süddî'den de böyle rivayet edilmiştir. Görüşlerden biri budur. Mücâhid'den gelen sahih rivâyete göre ise -ki o İbn Ebî Necîh ile başkalarının rivâyetidir- mânâsı şöyledir: "Sanki sen onun vaktini ısrarla öğrenmeye çalışıp da öğrenmişsin gibi." Dahhâk da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. Onun rivâyetinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle der: "Onu bilmediğin halde sanki biliyormuşsun gibi."

"De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır." Ma'mer, bazılarından şöyle rivâyet eder: Mânâsı "sanki onu biliyormuşsun gibi." Abdurrahman b. Zeyd der ki: Yani, sanki sen onu biliyormuşsun gibi. Oysa Allah (c.c) onun bilgisini tüm mahlukatından gizlemiştir. Abdurrahman b. Zeyd daha sonra, *"Kıyâmet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır."* (Lokman, 34) âyetini okumuştur. Bu görüş mânâ bakımından diğerinden tercihe daha şayandır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. O yüzden Allah (c.c) daha sonra *"De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bilmezler."* buyurmuştur.

136 Müslim, 2954. Sonraki hadise bak.

Scanned with CamScanner

[3224] Bu sebeple Cebrâil (a.s) insanlara dinlerini öğretmek için bedevi kılığında geldiğinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına öğrenmek için soru soran kimsenin oturuşu gibi oturmuş, İslam'ın ne olduğunu sormuş, sonra imanı, sonra da ihsanı sormuş, daha sonra "Peki kıyâmet ne zaman kopacak?" demişti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Sorulan kişi bu konuda soran kişiden daha çok bilgiye sahip değildir."* diye cevap vermişti. Yani, ben bunu senden daha iyi bilmiyorum. Hiç kimse de diğerinden daha iyi bilemez. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söyledikten sonra *"Kıyâmet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır."* (Lokman, 34) âyetini okudu. Başka bir rivâyete göre Cebrâil (a.s) ardından kıyâmetin alametlerini sordu, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona kıyâmetin alametlerini söyledi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece Allah'ın bildiği beş şey arasında da bunu zikretti ve bu âyeti okudu. Cebrâil (a.s) her cevaptan sonra "Doğru söyledin" diyordu. O yüzden sahabiler soru soran kimseye hayret ettiler; hem soruyor, hem de doğru cevap verdiğini söylüyordu. Cebrâil (a.s) oradan ayrıldıktan sonra Allah Rasûlü "Bu Cebrâil'dir. Size dininizi öğretmek için geldi." buyurdu. Başka bir rivâyette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cebrâil (a.s) hangi sûrette geldiyse onu tanıdım. Fakat bu sûretinde tanıyamadım."*[137] buyurmuştur. Allah'a hamd-u senalar olsun bu hadisi farklı tarikleri ve lafızlarıyla, sahih, hasen ve müsned rivâyetleriyle Şerhu'l-Buhârî isimli kitabımın başında zikrettim.

[3225] Bedevi biri ona yüksek sesle "Ey Muhammed" diye seslendiğinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona aynı tonda *"Söyle"* buyurdu. Bedevi: Ey Muhammed! Kıyâmet ne zaman kopacak? diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yazıklar olsun sana! Kıyâmet elbette kopacak da sen onun için ne hazırlık yaptın?"* diye sordu. Bedevi: Ona hazırlık olarak yaptığım ne çok namazım ne de çok orucum var. Fakat ben Allah'ı ve rasûlünü seviyorum." dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kişi sevdiğiyle beraberdir"* buyurdu.[138] Bunu işitince Müslümanlar

137 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

138 Tirmizî, 3536; Tayâlisî, 1167; İbn Hibbân, 562. Safvân b. Assâl el-Muradi'nin nakliyle rivayet etmişlerdir. Bunun bir çok şahidi vardır.

Scanned with CamScanner

başka hiçbir şeye sevinmedikleri kadar sevindiler. Bu hadis bir çok tarikle bir grup sahabiden rivâyet edilmiş olup Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer almaktadır. Buna göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kişi sevdiğiyle beraberdir"* buyurmuştur. Bir çok sağlam hadis alimine göre bu mütevatir bir hadistir. Hadisten ayrıca, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in insanlar bilmeleri gerekmeyen bir şey sorduklarında onları haklarındaki daha önemli olana yönlendirdiği sonucunu çıkarıyoruz ki burada o, kıyâmetin bizzat ne zaman kopacağını bilmeseler de onun için hazırlık yapmaları, başa gelmeden evvel onun için hazırlanmalarıdır.

[3226] O yüzden Müslim'in Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yaptığı rivâyette o şöyle demiştir: Bedeviler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiklerinde ona kıyâmeti sorarlar, "Kıyâmet ne zaman?" derlerdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan yaşı en küçük olana baktı ve *"Bu yaşarsa, ona ihtiyarlık çökmeden sizin kıyâmetiniz kopmuş olur"* buyurdu.[139] Bununla onların Âhiret yurdunun Berzah'ına gitmelerine yol açan ölümlerini kastetmiştir.

[3227] İmam Müslim daha sonra Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Bir adam Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kıyâmeti sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında Ensardan Muhammed denilen bir genç vardı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Eğer bu genç yaşarsa, muhtemelen ona ihtiyarlık erişmeden kıyâmet kopmuş olur."* buyurdu.[140]

[3228] İmam Müslim, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kıyâmeti sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kısa bir süre sustuktan sonra önündeki Ezd Şenue kabilesinden bir çocuğa bakarak *"Eğer şu Ömer yaşarsa ona ihtiyarlık erişmeden kıyâmet kopar."* buyurdu.[141] Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh): O çocuk benim akranımdı, demiştir.

[3229] İmam Buhârî, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Muğîre b. Şu'be'nin bir kölesi -ki benim akranlarımdandı- yoldan geçerken

139 Buhârî, 6511; Müslim, 2951.
140 Müslim, 2953, hadis no: 137.
141 Müslim, 2953, hadis no: 138.

Scanned with CamScanner

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Buna ömür verilirse ihtiyarlık çökmeden kıyâmet kopar."*[142]

[3230] Bunu İmam Buhârî Sahih'inin el-Edeb kitabında Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Bedevilerden birisi "Ya Rasûlallah! Kıyâmetin ne zamandır?" diye sordu....Hadisin sonlarında: Derken oradan Muğîre b. Şu'be'nin bir kölesi geçti... denilmiştir.[143] Bu rivâyetlerdeki mutlak "kıyâmet" ifadesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyetindeki "sizin kıyâmetiniz" şeklindeki kayıtlı ifadedeki mânâya yorumlanır.

[3231] İbn Cüreyc'in Ebû Zübeyr'den naklettiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işitmiş: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i vefatından bir ay önce şöyle buyururken işittim: *"Siz bana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorsunuz. Oysa onun bilgisi Allah (c.c) katındadır. Allah'a (c.c) yemin ederim ki şu gün yeryüzüne gelmiş bulunan hiçbir nefsin (insanın) üzerinden yüz yıl geçmeyecek..."*[144] Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

[3232] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde İbn Ömer (radıyallâhu anh)'dan yapılan benzer bir rivâyette İbn Ömer (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) mevcut kuşağın biteceğini kastetmiştir.[145]

[3233] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "İsra gecesi götürüldüğümde İbrâhim (a.s), Mûsâ (a.s) ve İsa (a.s) ile karşılaştım. Aralarında kıyâmet hakkında konuşuyorlardı. Sonunda işi İbrâhim (a.s)'a havale ettiler. İbrâhim (a.s): Onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum, dedi. Sonra Mûsâ (a.s)'dan cevap istediler. O da: Hakkında hiçbir şey bilmiyorum, dedi. Sonra sözü İsa (a.s)'a bıraktılar. O da: Onun ne zaman tahakkuk edeceğini Azîz ve Celîl olan Allah'tan başkası bilmez. Azîz ve Celîl olan Rabb'imin bana bildirdiğine göre Deccal ortaya çıkacak ve bende iki demir çubuk olacak. Deccal onları gördüğünde kurşunun eridiği gibi eriyecek. Böylece Allah (c.c) onu, beni gördüğü zaman yok edecek. Taş ve ağaç "Ey Müslüman, altımda bir kafir var, gel de onu öldür" diyecek. Allah (c.c) onları da yok edecek. Sonra insanlar yurtlarına ve vatanlarına dönecekler. O anda Ye'cüc ve Me'cüc çıkacak. Her bir tepeden akın edecek ve yurtla-

142 Müslim, 2953, hadis no: 139.

143 Buhârî, 6167; Ahmed b. Hanbel, 3/192.

144 Müslim, 2538; Tirmizi, 2250; Ahmed b. Hanbel, 3/322, 385; İbn Hibbân, 2987.

145 Buhârî, 601; Müslim, 2537; Ebû Dâvûd, 4348; Tirmizî, 2251; Ahmed b. Hanbel, 2/88; İbn Hibbân, 2989.

Scanned with CamScanner

nını çiğneyecekler. Neyin yanından geçseler onu yok edecek, hangi suyun yanından geçseler onu içip bitirecekler. Sonra insanlar bana gelip onlardan dert yanacaklar. Ben de onlara beddua edeceğim. Bunun üzerine Allah (c.c) onları helâk ve yok edecek. Öyle ki yeryüzü onların pis kokusuyla dolacak. Yani, her yeri onların pis kokusu kaplayacak. Ardından Allah (c.c) yağmur yağdıracak. Yağmur onların cesetlerini sürükleyerek denize atacak. İmam Ahmed b. Hanbel der ki: Râvîlerden Yezîd b. Harun burada şunu ekledi: Sonra dağlar kökünden sökülecek, yeryüzü derinin (yere) açılıp serildiği gibi serilecek. Yezîd b. Harun daha sonra Hüşeym'den yaptığı rivâyete dönerek şöyle devam etti: Azîz ve Celîl olan Rabb'imin bana bildirdiğine göre bunlar olduğunda kıyâmetin kopması artık doğurma vakti gelmiş hamile gibidir. Yeryüzü halkı onun gece veya gündüz ne zaman aniden geleceğini bilemezler."[146] Bunu İbn Mâce de Bindar'ın Yezîd b. Harun'dan, onun Avam b. Havşeb'den aynı senetle ve benzer lafızla nakliyle rivâyet etmiştir. Bunlar ulü'l-azim Peygamberlerin en büyükleridir. Buna rağmen kıyâmetin bizzat ne zaman kopacağına dair bilgileri yoktur. İşi Hz. İsa (a.s)'a havale etmişler, o da alametlerinden bahsetmiştir. Çünkü bu ümmetin sonunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükümlerini uygulamak üzere inecek, Mesih Deccal'ı öldürecek, Allah (c.c) Ye'cüc ve Me'cüc'ü onun duasının bereketiyle yok edecek. İşte İsa (a.s) Allah'ın (c.c) kendisine bildirdiklerini haber vermiştir.

[3234] İmam Ahmed b. Hanbel Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kıyâmet soruldu. O şöyle buyurdu: *"Onun bilgisi Rabb'imin katındadır. Onu kesin bir şekilde ancak O bilir. Fakat size onun alâmetlerini ve hemen öncesinde olacakları bildireceğim. Onun hemen öncesinde fitne (kargaşa) ve herec vardır."* Ya Rasûlallah! Fitneyi biliyoruz, herec nedir? dediler. *"Habeşistanlıların dilinde ölüm demektir. İnsanlar arasına yabancılık konulacak ve hemen hemen kimse kimseyi tanımayacak."* buyurdu.[147] Kütüb-i Sitte müelliflerinden hiçbiri bunu bu vecihten rivâyet etmemiştir.

---

146 İbn Mâce, 4081; Ahmed b. Hanbel, 1/375; Hâkim, 4/488, hadis no: 8502. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Râvîleri meşhur ve sikadırlar. Müessir b. Affaze hakkında ise İbn Hacer "Makbuldür" demiştir. Kastı mütabaa edildiğindedir. Bunun ise Hz. İsa (a.s)'ın sözü kısmı kimse tarafından mütâbaa edilmemiştir. Dolayısıyla hadis bu senetle kuvvetli değildir. Müslim ve diğerlerinde de sahih senetlerle rivâyet edilmiştir, fakat onlarda Hz. İsa (a.s)'nın anlatması yoktur.

147 Ahmed b. Hanbel, 5/389.

Scanned with CamScanner

[3235] Vekî', İbn Ebî Halid'den, o Târık b. Şihab'dan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sana kıyâmeti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar..."* âyeti nazil oluncaya kadar sürekli kıyâmetten bahsederdi....[148] Bunu Nesâî, İsa b. Yunus'un İsmail b. Ebû Halid'den bu senetle rivâyet etmiştir. Senedi ceyyit ve kuvvetlidir.

[3236] Peygamberlerin efendisi ve sonuncusu olan, rahmet Peygamberi, tevbe Peygamberi, savaş Peygamberi, bütün Peygamberlerden sonra onların sonuncusu olarak gelen Peygamber, insanların ayakları önünde toplanacağı bu ümmi Peygamber Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) ve Sehl b. Sa'd'dan nakledilen sahih bir hadiste, işaret parmağıyla sonraki parmağını birleştirerek: *"Ben, benimle kıyâmet arası bu kadar iken Peygamber gönderildim."*[149] buyurmuştur. Bütün bunlara rağmen Allah Teâlâ ona, sorulduğunda kıyâmet vaktinin bilgisini Allah'a havale etmesini emretmiştir: *"De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bilmezler."*

Ben Gaybı Bilmem:

قُلْ لَآ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ اللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوٓءُ ۚ إِنْ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

188. De ki: Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok faydalar edinirdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sâdece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

148 Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (11645) Târık b. Şihab'dan rivâyet etmiştir. Bu mürseldir. Ebû Dâvûd: Târık b. Şihab Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördü, fakat ondan hadis işitmedi, demiştir. Takrîbde böyle geçmektedir. Fakat sahabilerin mürselleri sahihtir. Hadisin şahitleri de vardır. Dolayısıyla, İnşâallah hadis kuvvetlidir.

149 Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyet: Buhârî, 6504; Müslim, 2951; Tirmizî, 2214; Ahmed b. Hanbel, 3/222; Ebû Ya'lâ, 2925; İbn Hibbân, 6640. Sehl b. Sa'd'dan yapılan rivâyet: Buhârî, 4936; Müslim, 2950; Ahmed b. Hanbel, 5/330; İbn Hibbân, 6642.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e işleri O'na havale etmesini, kendisi hakkında gelecekteki gaybı bilmediğini ve onlardan sadece Allah'ın haberdar kıldıklarını bildiğini söylemesini emrediyor. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurur: *"O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak, (bildirmeyi) dilediği Peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar."* (Cin, 26-27)

"Eğer gaybı bilseydim elbette çok faydalar edinirdim" Abdurrezzak'ın Mücâhid'den naklettiğine göre o *"Eğer gaybı bilseydim elbette çok faydalar edinirdim"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: Ne zaman öleceğimi bilseydim (ona göre daha çok) sâlih amel işlerdim. İbn Ebî Necîh de Mücâhid'den böyle rivâyet etmiştir. İbn Cüreyc de benzerini söylemiştir. Fakat bu tefsir isabetli değildir.

[3237] Çünkü, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amelleri süreklilik arz ederdi."[150] Başka bir rivâyette "Bir amel işlediğinde onda sebat ederdi" denmiştir. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amellerinin hepsi tek bir minval üzereydi. O her halinde Azîz ve Celîl olan Allah'ı görüyor gibiydi. Bu, olsa olsa başkalarını ölüme hazırlığa teşvik etmesi mânâsında olabilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Âyetin tefsirine dair en iyi görüş Dahhâk'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği: "Yani, gaybı bilseydim daha çok mal kazanırdım" görüşüdür. Başka bir rivâyette şöyle demiştir: Gaybı bilseydim bir şey satın aldığımda ondan kazanacağım kârı bilir, böylece ancak kâr edeceğim şeyi satın alırdım.

"Bana hiçbir fenalık dokunmazdı." Yani, bana fakirlik isabet etmezdi. Taberî der ki: Diğerleri şöyle demişlerdir: *"Eğer gaybı bilseydim elbette daha çok faydalar edinirdim.."* Yani, kıtlığın olacağı yıllara bolluk yıllarından hazırlık yapardım. Fiyatların pahalı ve ucuz vakitlerini bilip pahalı vakitlere ucuz vakitlerden hazırlık yapardım. Abdurrahman b. Zeyd *"ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı"* ifadesi hakkında şöyle der: Bir fenalık olmadan önce ondan sakınır ve uzak dururdum.

150 Buhârî, 1987, 6466; Müslim, 783; Ebû Dâvûd, 1370; Ahmed b. Hanbel, 6/43; İbn Hibbân, 322. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etmişlerdir. Müslim'in rivâyetindeki ifade ise şöyledir: "Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aile halkı bir amel işlediklerinde onu sürekli yaparlardı."

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra onun sadece bir uyarıcı ve müjdeleyici olduğunu haber veriyor. Yani O (sallallâhu aleyhi ve sellem) azaba karşı uyarıcı ve Mü'minleri Cennet'le müjdeleyicidir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"(Rasûlüm!) Biz Kur'ân'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu uyarasın diye senin dilinle (indirip okutarak) kolaylaştırdık."* (Meryem, 97)

Şirk Saçmalığı:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
إِلَيْهَا ۚ فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ ۚ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ
دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾
فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾

189. Sizi bir tek candan yaratan, O'ndan da gönlü ısınsın diye eşini yaratan O'dur. Eşini sarıp örtünce, eşi hafif bir yük yüklendi. Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye duâ ettiler.

190. Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allah'a ortak koştular. Allah ise onların ortak koştuğu şeyden yücedir.

Tefsiri:

Yüce Allah Adem (a.s)'dan itibaren bütün insanları kendisinin yarattığını, ondan eşi Havva'yı var ettiğini, sonra insanların ikisinden çoğalıp yayıldıklarını haber veriyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır."* (Hucurât, 13) Yüce Allah yine: *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının."*

Scanned with CamScanner

(Nisâ, 1) buyurur. Yüce Allah bu âyette şöyle buyuruyor: *"O'ndan da gönlü ısınsın diye"* yani onunla arasında ülfet ve sevgi olsun, onunla sükunet ve rahatlık bulsun diye *"eşini yaratan O'dur."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir."* (Rûm, 21) Dolayısıyla hiçbir iki ruh arasında eşler arasındaki büyük bir ülfet ve yakınlık yoktur. O yüzden yüce Allah sihirbazın hileyle kişiyle eşini birbirinden ayırabileceğini bildirmiştir.

"Eşini sarıp örtünce" yani onunla ilişkiye girince *"eşi hafif bir yük yüklendi."* Bu hamileliğin başlangıcıdır. Kadın bunda hiçbir acı duymaz. Karnındaki sadece nutfedir. Sonra kan pıhtısı, sonra bir çiğnem et parçası olur.

"فمرّت به" (mealde: onu bir müddet taşıdı) ifadesi hakkında Mücâhid: Onu taşımaya devam etti, demiştir. Hasan-ı Basrî, İbrâhim en-Nehâi ve Süddî'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. Meymun b. Mihran, babasından: Onu hafif buldu, diye tefsir ettiğini nakletmiştir. Eyyûb der ki: Hasan-ı Basrî'ye bu âyeti sordum, şöyle dedi: Arap olsaydın mânâsını bilirdin. Bu "onunla (onu taşımaya) devam etti" mânâsına gelir. Katâde bunu: "Onu taşımaya devam etti ve hamileliği dışardan belli olur hale geldi" diye tefsir etmiştir. Taberî der ki: Rahmindeki bir süre nutfe olarak devam etti; kadın onunla oturup kalktı. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir süre baştaki gibi devam etti ve o yüzden kadın hamile kalıp kalmadığında şüpheye düştü.

"Hamileliği ağırlaşınca" Yani, hamileliği sebebiyle ağır hale gelince. Süddî der ki: Karnındaki bebek büyüyünce. *"Rableri Allah'a şöyle dua ettiler: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen"* âyetteki "sâlih"ten kasıt sağlam ve kusursuz bir beşerdir. Nitekim Dahhâk İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Doğanın hayvan olmasından korktular, diye rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Ebû Bahteri ve Ebû Mâlik de: İnsan olmamasından korktular, demişlerdir. Hasan-ı Basrî ise: Bize erkek çocuğu verirsen, diye tefsir etmiştir. *"muhakkak şükredenlerden olacağız."*

"Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allah'a ortak koştular. Allah ise onların ortak koştuğu şeyden yücedir." Müfessirler burada bir takım hadislerle, sahabe ve tabiinden rivâyetler (eserler) zikretmişlerdir. Ben onları getirip var olan problemleri

Scanned with CamScanner

söyleyecek, ardından -İnşâallah- bu konudaki doğru olanı açıklayacağım. Yegane güvencemiz Allah'tır.

[3238] İmam Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde, Hasan-ı Basrî kanalıyla Semûre'den, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Havva (a.s)'ın hiçbir bebeği hayatta kalmıyor, ölüyordu. Bir doğumundan sonra İblis yanına geldi ve "Adını Abdulharis koy. O durumda yaşar." dedi. Doğan çocuğun adını Abdulharis koyunca yaşadı. Bu şeytanın vahyinden ve emrindendi."*[151] Bunu Taberî de rivâyet etmiştir. Tirmizî bu âyetin tefsirinde Muhammed b. Müsenna'nın Abdussamed'den nakliyle rivâyet etmiş ve "Bu hasen ve garip bir hadistir. Ömer b. İbrâhim'in dışında birinin rivâyetini bilmiyoruz. Bazıları bunu Abdussamed'den nakletmişler fakat Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmemişlerdir." demiştir. Hadisi Hâkim Müstedrek'inde Abdussamed'in rivâyetiyle tahric etmiş ve "Bu, Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahih bir hadistir." demiştir. İbn Ebî Hâtim tefsir kitabında Ebû Zür'a er-Râzî'nin Hilal b. Feyyaz'dan, onun Ömer b. İbrâhim'den... merfû olarak nakliyle tahriç etmiştir. Hâfız İbn Merdûyeh tefsir kitabında Şaz b. Feyyaz'ın Ömer b. İbrâhim'den bu şekilde merfû olarak nakliyle rivâyet etmiştir. Ben derim ki: Şaz dediği Hilal'dir ve Şaz onun lakabıdır.

---

151 Merfû olarak zayıf ve münkerdir. Doğrusu bunun mevkuf olduğudur. Tirmizî (3077), Hâkim (2/545, hadis no: 4003) ve Taberî (15524) rivâyet etmiştir. Tirmizî: Hasen ve gariptir. Bazıları bunu rivâyet etmiş, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmemiştir, demiştir. Hâkim de bunun sahih olduğunu söylemiştir, Zehebî herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Oysa Zehebî, el-Mizan kitabında (6042) bunu Ömer b. İbrâhim'in tercemesinde zikretmiş ve "Hâkim sahih olduğunu söylemiştir, fakat gördüğün gibi münkerdir" demiştir.

Ondan (Ömer b. İbrâhim) daha kuvvetli ve daha sika ve daha hafız birileri rivâyet etmiş, Semûre'nin sözü olarak zikretmişlerdir. Nitekim Taberî bunu 15524 ve 15526 numarada İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, 15531 ve 15532 numarada Katâde'nin, 15530 numarada İkrime'nin, 15533 numarada Mücâhid'in, 15534 ve 15535'te Saîd b. Cübeyr'in, 15536'da da Süddî'nin sözü olarak rivâyet etmiştir. Ki tercihe şayan olan da budur. Zira bu, kitap ehlinden alınma bir rivâyettir. Ömer el-Abdi yanılarak Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak zikretmiş, kimse ona mütâbaa etmemiştir. Tek mütabaa İbn Kesir'in naklettiği İbn Merdûyeh rivâyetinde bulunmaktadır. Muhtemelen de onda râvîlerin hatası vardır. Çünkü aynısını Taberî iki tarikten Semûre'nin sözü olarak rivâyet etmiştir ki o doğruya daha yakın gözükmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Özetle hadis üç cihetten illetlidir.

Bir: Ömer b. İbrâhim Basra'lı Ömer'dir. İbn Maîn onu sika kabul etse de Ebû Hâtim er-Râzî: Hüccet değildir, demiştir. Fakat İbn Merdûyeh bunu Mutemir'in, babasından, onun Hasan-ı Basrî'den, onun da Semûre'den merfû olarak nakli o olur tahric etmiştir.[152] Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İki: Bu söz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in değil Semûre'nin sözü olarak da rivayet edilmiştir. Nitekim Taberî şöyle der: Bize İbn Ebî A'lâ .... Ebû Alâ b. eş-Şihhir'den, o da Semûre'den şöyle nakletti: Adem (a.s) oğluna Abdülharis adını verdi.

Üç: Hasan-ı Basrî'nin kendisi âyeti bundan farklı şekilde tefsir etmiştir. Semûre'den naklettiği söz merfû (Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi) olsaydı âyeti ondan farklı bir şekilde tefsir etmezdi.

Taberî, Amr kanalıyla Hasan-ı Basrî'den *"Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allah'a ortak koştular."* buyruğu hakkında şöyle rivâyet etmiştir: "Bunlar başka milletlerden kimselerdi. Adem (ile eşi Havva) değildi." Taberî, Saîd kanalıyla Katâde'den şöyle nakleder: Hasan-ı Basrî şöyle derdi: Onlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Allah (c.c) kendilerine çocuklar verdi de onları Yahudi ve Hıristiyan yaptılar. Hasan-ı Basrî'nin âyeti bu şekildeki tefsirine dair gelen bu rivâyetlerin senetleri sahihtir. Bu, âyetin en güzel tefsirlerinden ve ona verilecek en güzel manalardandır. Bu, Hasan-ı Basrî'ye göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen sahih bir hadis olsaydı ne o ne de başkası, özellikle takvası ve verasıyla başka bir şekilde tefsir etmezdi. Bu da gösteriyor ki o sahabi sözüdür. Açıklamasının ileride geleceği gibi rivâyet eden kişi onu kitap ehli bazı kimselerden, özellikle Ka'b, Vehb b. Münebbih ve başkaları gibi onlardan iman edip Müslüman olmuş kimselerden almış olabilir. Fakat biz onun merfû olması iddiasının sorumluluğundan kurtulmuş olduk. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Konuyla ilgili sahabi ve tabiin sözlerine gelince; Muhammed b. İshâk, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Havva Adem

152 Mutemir yoluyla gelen ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet edilen rivâyet sahih değildir. Biraz önce yeterli açıklama yapıldı. İbn Kesir'in söylediği gibi bunun üçüncü illeti vardır ki o da Hasan-ı Basrî'nin âyeti farklı şekilde tefsir etmesidir.

Scanned with CamScanner

(a.s)'a çocuklar doğurur, o da onlara Allah'ın kulu mânâsı etrafında dönen Abdullah ve Ubeydullah gibi isimler koyar, fakat bunlar ölürlerdi. Nihayet İblis Havva (a.s) ile Adem (a.s)'ın yanına gelerek "Siz verdiğiniz bu isimlerden farklı bir isim verirseniz çocuklar yaşar" dedi. Bundan sonra oğlu olduğunda Adem (a.s) ona Abdulharis adını koydu. İşte Allah'ın (c.c) *"Sizi bir tek candan yaratan, O'ndan da gönlü ısınsın diye eşini yaratan O'dur."* buyruğu bunun hakkında nazil oldu. Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o âyetteki "Onu bir müddet taşıdı" mealindeki cümleye "Hamile kalıp kalmadığından şüpheye düştü" mânâsı vermiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye duâ ettiler."* buyruğu hakkında şöyle demiştir: Bunun üzerine şeytan yanlarına gelerek "Sizin nasıl bir çocuğunuzun olacağını biliyor musunuz? Doğacak çocuğun nasıl bir şey, hayvan mı başka şey mi olacağını biliyor musunuz?" dedi. Onlara batılı süslü gösterdi. Gerçekten de o apaçık bir saptırıcıdır. Daha önce Âdem (a.s)'ın iki oğlu olmuş, ancak ölmüşlerdi. Şeytan onlara "Siz ona benim adımı vermezseniz sağlam bir çocuk olarak doğmaz. İlk ikisi öldüğü gibi ölürler." dedi. Bunun üzerine çocuklarına "Abdulharis" adını verdiler. İşte Allah'ın *"Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allah'a ortak koştular."* buyruğu bunu anlatmaktadır. Abdullah b. Mübârek, Saîd b. Cübeyr'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Allah (c.c) *"Sizi bir tek candan yaratan, O'ndan da gönlü ısınsın diye eşini yaratan O'dur. Eşini sarıp örtünce, eşi hafif bir yük yüklendi. Onu bir müddet taşıdı..."* buyurdu. Adem (a.s) eşiyle ilişkiye girdikten sonra İblis (Allah'ın laneti üzerine olsun) onlara gelerek "Ben sizi Cennetten çıkaran arkadaşınızım. Ya bana itaat edersiniz veya boynuzumu çıkarırım ve karnına böyle böyle geçiririm. Karnından onu yararak çıkar." dedi. "Ben bunu kesinlikle yapacağım, mutlaka yapacağım" diyerek de onları korkuttu. Ona itaati kabul etmediler ve bebek annesinin karnından ölü çıktı. Sonra ikinci kez hamile kaldı. Şeytan yine geldi ve "Ben şöyle şöyle yapan arkadaşınızım. Ya siz söylediğimi yaparsınız veya ben yapacağımı yaparım." diyerek onları korkuttu. Yine sözünü dinlemediler ve çocuk ölü olarak doğdu. Sonra üçüncü defa hamile kaldı. Şeytan yine geldi ve onlara aynı şeyleri söyledi. Onlara çocuk sevgisi yetişti ve çocuklarına Abdülharis adını verdiler. İşte Allah'ın, *"Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu ço-*

Scanned with CamScanner

cuk hakkında Allah'a ortak koştular." buyruğunda bahsettiği budur. Bunu Taberî ve İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir. Bu rivâyeti İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Mücâhid, Saîd b. Cübeyr ve İkrime gibi bir grup öğrencisi almıştır. İkinci tabakadan ise Katâde ve Süddî ile selef ve haleften birçok kişi, sonraki dönemlerden sayılamayacak kadar çok müfessir almıştır. Allahu A'lem bu aslen kitap ehlinden alınmadır. Zira İbn Ebî Hâtim'in rivâyet ettiği gibi bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da Übeyy b. Ka'b'dan rivâyet etmiştir. Nitekim İbn Ebî Hâtim, Mücâhid kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, o da Übeyy b. Ka'b'dan şöyle nakletmiştir: Havva hamile kalınca şeytan yanına gelerek "Bana itaat edip çocuğunun hayatta kalmasını arzular mısın? Ona Abdülharis adını ver." dedi. Ancak o yapmadı. Çocuk doğdu ve ardından öldü. Sonra tekrar hamile kaldı. Şeytan gelip aynısını söyledi. Havva (a.s) yine yapmadı. Sonra üçüncü defa hamile kaldı. Şeytan bu kez de geldi ve "Bana itaat edersen hayatta kalır. Yoksa hayvan doğar." dedi. Bu onları korkuttu ve söylediğini yaptılar. Allahu A'lem, bu rivâyetlerde onların Ehl-i kitab'ın rivâyetlerinden olduğu görülmektedir.

[3239] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu sahih rivâyetlerle sabittir: *"Kitap ehli size bir şey anlattığında onu ne tasdik edin, ne de yalanlayın."*[153]

Sonra kitap ehlinin haberleri üç kısımdır. Onların bir kısmı; Allah'ın Kitabı veya Rasûlü'nün sünnetinin delaletiyle doğru olduğunu bildiğimiz haberlerdir. Bir kısmı yine Kitap ve sünnetin delaletiyle yalan olduğunu kesin bildiğimiz haberlerdir. Bir kısmı ise hakkında herhangi bir şey söylenmemiş rivâyetlerdir ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisinde izin verilen de odur:

[3240] *"İsrâiloğullarından hiçbir sakınca bulunmaksızın nakillerde bulunabilirsiniz."* [154] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Onları ne tasdik edin, ne de yalanlayın." buyruğundan dolayı bu ne tasdik edilecek ne de yalanlanacak olan bu tür rivâyetlerdir.

153 Ceyyittir. Ebû Dâvûd, 3644; Ahmed b. Hanbel, 4/136; İbn Hibbân, 6257. Ebû Nemle'den rivâyet etmişlerdir. Hadis bundan daha uzun şekildedir. Senedi ceyyit, râvîleri sikadır. Daha önce Bakara sûresi 136. âyette geçen Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisine bakınız.

154 Buhârî, 3461; Tirmizî, 2669; Ahmed b. Hanbel, 2/202; İbn Hibbân, 6256. Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

Peki (Adem (a.s) ile Havva (a.s) hakkındaki) bu rivâyet ikinci mi üçüncü mü kısımdandır? Bu üzerinde düşünülecek bir hususdur. Bunu rivâyet eden sahabe ve tabiinden her biri bunun üçüncü kısımdan olduğu görüşündedir. Fakat biz bu konuda Hasan-ı Basrî'nin (rh.a) görüşündeyiz. Cümlenin akışına bakıldığında kastedilenlerin Adem (a.s) ile Havva değil, onların soyundan gelen Müşrikler olduğunu düşünüyoruz. O yüzden Allah (c.c) daha sonra *"Allah ise onların ortak koştuğu şeyden yücedir."* buyurmuştur. Yüce Allah Adem (a.s) ile Havva'ya ise daha sonra zikredeceği ana baba konusuna hazırlık olarak değinmiştir. Bu, şahıstan sonra (onun içinde bulunduğu) türe geçiş kabilindendir. Şu âyette de böyle bir durum söz konusudur: *"Andolsun ki biz, (dünyaya) en yakın olan göğü kandillerle donattık. Bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık."* (Mülk, 5) Bilindiği gibi lambalar, yani göğün süslendiği ve donatıldığı yıldızlar şeytanlara atılan yıldızlar değildir. Bilakis burada zat olarak bahsedilen belli lambaların ardından ara bir cümle olarak onun türüne geçilmiştir. Bunun Kur'ân'da bir çok benzeri vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor:

أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَآ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَآ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَآ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَآ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

Scanned with CamScanner

191. Hiçbir şeyi yaratamayan, kendileri yaratılan şeyleri Allah'a ortak mı koşuyorlar?

192. Halbuki onlar (edindikleri ilâhlar) ne onlara yardım edebilirler, ne de kendilerine yardım edebilirler.

193. Onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar, onları çağırsanız da, sussanız da sizin için birdir.

194. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizler gibi kullardır. Doğru iseniz, onları çağırın da size cevap versinler.

195. Onların yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa tutacakları elleri mi var, veya görecekleri gözleri mi var, yahut işitecekleri kulakları mı var? De ki: Ortaklarınızı çağırın, sonra bana tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın!

196. Şüphesiz ki, benim velîm Kitab'ı indiren Allah'tır, Ve O, bütün sâlihlere de velilik eder.

197. Allah'ın dışında taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler.

198. Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler.

Tefsiri:

Burada Allah (c.c), Allah'la (c.c) birlikte başka bir takım ilahlara, putlara ve heykellere ibadet eden Müşriklerin tutumunu eleştiriyor. Oysa onları Allah yaratmıştır. Rableri O'dur. Ellerinde hiçbir şey yoktur; hiçbir zarar ve fayda veremez, kendilerine tapanlara yardımda bulunamazlar. Bilakis onlar hareket etmeyen, duymayan ve görmeyen cansız cisimlerdir. Duymaları, görmeleri ve tutmaları sebebiyle tapanları onlardan daha mükemmeldirler.

İşte Allah şöyle buyuruyor: *"Kendileri yaratıldığı halde hiçbir şeyi yaratamayan varlıkları Allah'a ortak mı koşuyorlar?"* Yani, ibadet edilen şeylerden hiçbir şey yaratmayan ve ona gücü de olmayan şeyleri mi Allah'a ortak ediniyorlar? Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ey insanlar! (Size) bir misal verildi; şimdi onu dinleyin: Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri de alamazlar. İsteyen de âciz,*

Scanned with CamScanner

kendinden istenen de! Onlar, (bu âciz putları Allah'a ortak koşmak sûretiyle) Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Hiç şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür." (Hac, 73-74) Yüce Allah onların bütün ilahları toplansalar bir sineği dahi yaratamayacaklarını, hatta bir sinek onların en basit bir yiyeceği onlardan alıp kaçsalar onu elinden almaya güçlerinin yetemeyeceğini, dolayısıyla bu niteliklere sahip olan bu haldeki şeylere rızık vermesi ve yardım istenmek üzere nasıl ibadet edileceğini bildiriyor. O yüzden yüce Allah *"Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar), hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır."* (Nahl, 20) buyuruyor. Yani, İbrâhim (a.s)'ın söylediği gibi onların kendileri yaratılmış, insanlar tarafından yapılmışlardır: *"İbrâhim: Yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz! Oysa ki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı, dedi."* (Sâffât, 95-96)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Halbuki putlar ne onlara"* yani kendilerine tapanlara *"bir yardım edebilirler ne de kendilerine bir yardımları olur."* Yani, kendilerine bir zarar verecek kimselere karşı ne de kendilerini koruyabilirler. Nitekim İbrâhim (a.s) kavminin putlarını kırar, onları (putları) son derece alçaltırdı. Yüce Allah onun hakkında şöyle buyurur: *"Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu (kırıp geçirdi.)"* (Sâffât, 93) Bir âyette de: *"Sonunda İbrâhim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı belki ona müracaat ederler diye."* (Enbiyâ, 58) buyurur.

[3241] Aynı şekilde Muaz b. Amr b. Cemuh (radıyallâhu anh) ile Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde Müslüman olmuş gençlerdi. Kavimleri görüp ibret alsınlar diye geceleri Müşriklerin putlarına uğrayıp onları kırıp döker ve dullara yakacak yaparlardı. Kavminde saygın bir konuma sahip Amr b. Cemuh'un ibadet ettiği ve taptığı bir putu vardı. Onlar geceleri gelip onu ters çevirir, üzerine pislikler bulaştırırlardı. Amr b. Cemuh da gelip ona yapılanları görür, onu yıkayıp kokular sürer, yanına bir de kılıç koyar ve "kendini müdafaa et" derdi. Sonra ikisi gelip ona aynısını yaparlar, o da aynı şekilde yapardı. Sonunda bir gün onu alıp ölmüş bir köpeğin yanına koydular. Sonra bir ipe bağlayıp oradaki bir kuyuya sarkıttılar. Amr b. Cemuh gelip durumu görünce yaşamakta olduğu dinin batıl olduğunu anladı ve şöyle dedi:

Vallahi sen ibadet edilecek bir ilah olsaydın
Seninle köpek, birlikte bir yerde olmazlardı.

Scanned with CamScanner

Sonra İslam'a girdi ve güzel bir Müslüman oldu. Uhud gazvesinde şehit düştü. Allah (c.c) ondan râzı olsun ve razı etsin. Firdevs Cennetlerini onun yurdu eylesin.[155]

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar, onları çağırsanız da, sussanız da sizin için birdir."* Yani, bu putlar kendisine dua edenin hiçbir duasını işitemezler. Onlara ibadet edenlerle yere atanlar onlar için birdir. İbrâhim (a.s)'ın söylediği gibi: *"Bir zaman o babasına dedi ki: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?"* (Meryem, 42)

Yüce Allah daha sonra onların bir kul, yani onlar gibi bir mahluk olduğunu, hatta insanların daha mükemmel olduklarını, çünkü insanlar işitip görürlerken ve tutabilirlerken onların bunlardan hiçbirini yapamadıklarını bildiriyor.

"De ki: 'Ortaklarınızı çağırın, sonra bana tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın!'" Yani, onları bana karşı yardıma çağırın. Bana göz kırpma kadar dahi mühlet vermeyin. Elinizden gelen hiçbir şeyi ardınıza koymayın.

"Şüphesiz ki, benim velîm Kitab'ı indiren Allah'tır" Yani, Allah bana kafidir, yeter. O benim yardımcımdır. Sadece ona tevekkül eder, ona sığınırım. O benim dünya ve ahirette dostumdur. Benden sonraki her salih kişinin de dostudur. Bu, aynı zamanda Hûd (a.s)'ın kavmi ona *"Biz 'İlahlarımızdan biri seni fena çarpmış!' demekten başka bir söz söylemeyiz"* dediklerinde onlara verdiği cevaptır: *"Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım. O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin! Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."* (Hûd, 54-56) İbrâhim (a.s) da benzer şeyler söylemiştir: *"İster siz, ister eski atalarınız. İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur). Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur. Beni yediren, içiren O'dur. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. Benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur..."* (Şuarâ, 76-81) İbrâhim (a.s) babasına ve kavmine yine şöyle demişti: *"Ben sizin tap-*

155 Bk. Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 2/456, 457.

Scanned with CamScanner

tıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dinine) dönsünler." (Zuhruf, 26-28)

"Allah'ın dışında taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler..." âyetleri biraz önce geçen hususu pekiştirici olarak gelmiştir. Fakat bu kez Müşriklere direk hitap vardır. Önceki ise "o Müşrikler" şeklinde üçüncü çoğul şahsa hitaptı. O yüzden buradaki âyette *"Ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler..."* buyurulmuştur.

"Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler." Nitekim Allah (c.c) başka bir yerde, *"Eğer onları (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile, size cevap veremezler. Kıyâmet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. (Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez."* (Fâtır, 14) buyurmuştur.

Allah (c.c) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler."* Putlar için "onları sana bakar görürsün" denilmiştir. Çünkü onlara baktığında karşında cansız olduğu halde sanki bakan bir canlının durduğunu hissedersin. O yüzden Allah (c.c), aynen insan şeklinde oldukları için onları canlı yerine koyarak *"Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler."* buyurmuş, haklarında akıl sahibi kimseler için kullanılan "هم: onlar" zamirini kullanmıştır. Süddî "sana bakar görürsün" diye bahsedilenlerin Müşrikler olduğunu söylemiş, Mücâhid'den de onun benzeri rivayet edilmiştir. Birincisi daha uygundur. Taberî'nin tercihi ve Katâde'nin görüşü de böyledir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'âni Ahlakından Demetler:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾

199. Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir.

200. Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Sen affı tut"* Yani, Allah'ın sana helal kıldığı mallarını (ganimet) al. Sana (hediye vs. olarak) her ne getirirlerse onu al. Bu Tevbe sûresindeki ganimetlerin taksimleri ve onunla ilgili detaylı hükümler inmeden ve son halini almadan önceydi. Süddî de böyle demiştir. Dahhâk İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Sen affı tut." Yani artan malı infak etti. Saîd b. Cübeyr de: âyetteki "af"tan kasıt fazlalık maldır, demiştir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, *"Sen affı tut"* buyruğu hakkında şöyle der: Allah (c.c) Peygamberine on yıl boyunca Müşrikleri affetmesini ve hoşgörmesini emretti. Sonra onlara karşı sert tutum almasını emretti. Taberî bu görüşü tercih etmiştir.

Bir çok kişi Mücâhid'den *"Sen affı tut"* *âyetiyle* ilgili olarak şöyle rivâyet etmiştir: İnsanların ahlakından ve davranışlarından iyi olanı al. Hişam b. Urve, babasından şöyle nakleder: Allah (c.c) Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların ahlakından af ahlakını almasını emrediyor. Başka bir rivâyette şöyle demiştir: Yani, onların ahlakından senin hoşuna gideni al. Başkasının Hişam'dan, onun babasından, onun İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan; başka bir rivâyette Hişam'dan, onun babasından, onun da Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyetlerine göre İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile Âişe (radıyallâhu anhâ) da benzer şeyler söylemişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Said b. Mansur, Ebû Muâviye'den, o Hişam'dan, o Vehb b. Keysan'dan, o da Abdullah b. Zübeyr'den şöyle nakleder: *"Affa tutun"* yani insanların ahlakından af ahlakını al. Vallahi onlarla arkadaşlık yaptığım sürece onlardan bu ahlakı alacağım. En meşhur görüş budur.

[3242] Taberî ile İbn Ebî Hâtim'in ikisinin birden Süfyân b. Uyeyne kanalıyla Ümey'den yaptıkları şu rivâyet bu görüşün doğruluğuna şâhitlik etmektedir: "Azîz ve Celîl olan Allah Peygamberine *"Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir."* âyetini indirince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Cebrâil, bu nedir?"* dedi. Cebrâil (a.s): Allah (c.c) sana, zulmedeni affetmeni, seni mahrum edene vermeni ve seninle ilişkisini kesenle ilişkini sürdürmeni emrediyor" dedi.[156] Bunu İbn Ebî Hâtim aynı zamanda Süfyân

156 Taberî (15559) bu şekilde bu şekilde mürsel olarak rivâyet etmiş, sonra 15558. numarada İbn Uyeyne'nin bir adamdan nakliyle tekrar etmiştir. ed-Durru'l-Mensur'da (3/280) ifade edildiği gibi İbn Münzir, Ümeyy'in Şa'bî'den mürsel olarak nakliyle rivâyet etmiş-

Scanned with CamScanner

b. Uyeyne'nin Ümeyy'den, onun Şa'bî'den benzer bir söz olarak rivâyet etmiştir. Bu her hâlükârda mürseldir. Başka vecihlerden şahitleri olan hadisler rivayet edilmiştir. Bu Câbir (radıyallâhu anh) ve Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakliyle de gelmiştir ki onu da İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir.[157]

[3243] İmam Ahmed b. Hanbel Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştığımda erken davranarak elini tuttum ve "Ya Rasûlallah! Bana faziletli amelleri söyle" dedim. *"Ey Ukbe! Seninle ilişkisini koparanla ilişkini sürdür. Seni mahrum edene ver. Sana zulmedenden (intikam almayıp) yüz çevir."* buyurdu.[158] Tirmizî bunun benzerini Ubeydullah b. Zahr'ın Ali b. Yezîd'den nakliyle böyle rivâyet etmiş ve "Hasendir" demiştir. Ben derim ki: Fakat Ali b. Yezîd ile rivâyet ettiği hocası Kâsım Ebû Abdurrahman'ın ikisinde de zayıflık vardır.

İmam Buhârî *"Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir."* buyruğu hakkında "العرف" Urf, maruf demektir, demiştir. Bize Ebû Yeman'ın anlattığına göre; ona Şuayb, ona Zührî, ona Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe şöyle anlatmış: Uyeyne b. Hısn İbn Huzeyfe (Medîne'ye) geldi ve yeğeni Hurr b. Kays'ın evinde kaldı. Hurr, Hz. Ömer'in kendisine yakın tuttuğu kişilerdendi. Zaten kurrâlar (Kur'ân ve ilim sahibi kimseler) ister orta yaşlarda olsunlar, ister genç olsunlar, Hz. Ömer'in meclisinde ve istişare heyetindeydiler. Uyeyne yeğenine; "Yeğenim! Bu emirin yanında itibar sahibisin. Benim onunla görüşmemi sağla" dedi. Hurr: "Halifeden senin onun huzuruna çıkman için müsaade isteyeceğim." dedi. İbn Abbâs olayın bundan sonraki kısmını şöyle anlattı: Hurr, amcası Uyeyne ile görüşmesi için Hz. Ömer'den

---

tir. Dolayı bu senetle zayıftır. Fakat hadisin Cebrâil (a.s) veya âyetin nüzulü kısmının zikredilmediği şahitleri vardır. Bunlar İnşâallah Ukbe b. Amir'in rivâyetinin ardından zikredilecektir.

157 Bk. ed-Durru'l-Mensur, 3/280-281. İbn Merdûyeh'in tek başına yaptığı rivâyetler genellikle çok zayıf olur.

158 Ceyyittir. Ahmed b. Hanbel (4/148), Taberânî (17/269), İbn Ebi'd-Dünya, Mekarimu'l-Ahlak'ta (s. 19) ve Beyhakî, eş-Şuab'da (7959) rivâyet etmiştir. Bu senet, râvîlerden Ali b. Yezîd el-Elhani'nin zayıf olması sebebiyle zayıftır. Fakat başka bir vecihten Ahmed b. Hanbel'in (4/148, 158, 159) ve Taberânî'nin (17/270) nakliyle rivayet edilmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (8/188): İmam Ahmed'in râvîlerinden biri sikadır, demiştir. Hadisin başka bir çok şahidi olup bunlarla hasen-sahih derecesine yükselmektedir.

Scanned with CamScanner

randevu istedi. Hz. Ömer de ona randevu verdi. Uyeyne Hz. Ömer'in huzuruna çıkınca; Bu bir felakettir ey Hattab'ın oğlu! Ne bize bol ihsanda bulunursun, ne de aramızda adaletle hükmedersin! dedi. Hz. Ömer bu sözlere sinirlendi, hatta üzerine yürüdü. Tam bu sırada Hurr: "Ey Mü'minlerin emiri! Allah Teâlâ Peygamberi'ne *"(Rasûlüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir,"* buyurmuştur. Kuşkusuz bu adam da cahillerden biridir" dedi. İbn Abbâs olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: Allah'a yemin ederim ki Hurr bu âyeti okur okumaz Hz. Ömer bir adım dahi atmayıp durdu. Çünkü o, Allah'ın kitabının olduğu yerde (ona muhalif bir şey söylememek ve yapmamak için) son derece dikkatli ve titiz davranırdı. Bunu sadece İmam Buhârî rivâyet etmiştir.

İbn Ebî Hâtim, Abdullah b. Nâfi''den şöyle nakleder: Sâlim b. Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh) Şamlılara ait bir kervanın yanından geçerken orada zil sesi duydu. "Şüphesiz bu yasaklanmış bir şeydir" dedi. Onlar "Biz onu senden daha iyi biliyoruz. Yasaklanan büyük çıngırak çanıdır. Böylesinde ise hiçbir beis yoktur, dediler. Bunun üzerine Sâlim sustu ve *"câhillerden yüz çevir."* dedi.

İmam Buhârî'nin "Urf, maruf demektir" şeklindeki tefsirini bizzat Urve b. Zübeyr, Süddî, Katâde, Taberî ve daha bir çok kişi yapmıştır. Taberî der ki: Arapçada "عزف", "عارف" ve "عارفة" aynı mânâya yani, iyilik mânâsına gelir. Mesela

"أوليته عزفاً/ عارفة/عارفا" (Ona iyilik yaptım) denilir. Bunların hepsi de iyilik manasına gelir. Yüce Allah Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) kullarına maruf yapmayı ve cahillerden yüz çevirmeyi emretmesini emrediyor. Maruf kapsamına her türlü ibadet ve taat girer. Burada emir Peygambere olsa da, (dolaylı olarak) kendilerine zulüm ve haksızlık yapanlara karşı tahammül etme hususunda kullarına yönelik bir terbiye vardır. Yoksa âyette Allah'a karşı görevlerinden bihaber olan kimselerden uzak durma (gereken uyarıyı yapmama) manasında da, Allah'ı inkar eden, birliğini tanımayan ve Müslümanlara karşı savaş içinde olan kimselere hoşgörülü olma manasında da bir direktif yoktur. Saîd b. Arube, Katâde'den, *"Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: "Bu Allah'ın (c.c) Peygamberine emir ve tavsiye ettiği bir ahlaktır."

Scanned with CamScanner

Hikmet ehli bir zat bu mânâyı almış ve mücanese sanatını da kullanarak iki beyte döküp şöyle demiştir:

Emrolunduğun gibi af yolunu tut,

İyiliği emret, cahillerden yüz çevir.

Her kul ile yumuşak konuş.

Şereflilere yumuşaklık iyi yakışır.

Bir alim şöyle der: İnsanlar iki türlüdür. Biri iyidir. Sen ondan sana gelen iyiliği kabul et. Ona gücünden fazlasını da ona rahatsızlık verecek şeyi de yükleme. Diğeri kötü kimsedir. Ona da iyiliği tavsiye et. Eğer sapıklığında ısrarcı olur, sana zorluk çıkarır ve cehaletinde devam ederse ondan uzak dur. Belki bu onun tuzağını bertaraf eder. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Sen, kötülüğü en güzel bir tutumla sav. Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyi çok iyi bilmekteyiz. Ve de ki: Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım!"* (Mü'minûn, 96-97) Yüce Allah yine şöyle buyurur: *"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Buna -yani bu tavsiyeye- ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur. Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten, bilendir."* (Fussilet, 34-36) Yüce Allah bu sûrede de: *"Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir."* (A'râf, 200) buyuruyor. A'râf, Mü'minûn ve Fussilet sûrelerindeki bu üç âyetin dördüncüsü yoktur. Cenâb-ı Hak bu âyetlerde isyankar ve kötü insana iyilikle ve en güzel şekilde davranılmasını tavsiye ediyor. Çünkü bu Allah'ın izniyle onu azgınlığından engelleyecektir. O yüzden âyette Allah (c.c) *"O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur."* (Fussilet, 41) buyurur.

Allah Teâlâ daha sonra cinni şeytanlardan sığınmaya teşvik ediyor. Çünkü ona iyilik yapman şerrini senden bertaraf edemez. O senin helak ve mahvolmanı arzulamaktadır. Zira senin ve daha önce babanın açık düşmanıdır. İmam Taberî, bu âyetin tefsirinde şöyle der: *"Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse"* Yani, eğer şeytandan gelen bir dürtü seni öfkelendirip cahillerden uzak durmaktan alıkoyar, onlara karşılık vermeye iterse *"hemen Allah'a sığın."* Yani, onun dürtüsünü engellemesi için Allah'a iltica et. *"Çünkü O, işitendir,*

Scanned with CamScanner

bilendir." Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Senin şeytanın dürtmesinden kendisine sığındığın zat sana karşı cahillik yapanın cehaletini, senin onun dürtüsünden kendisine sığınışını ve diğer kullarının sözlerini işitmektedir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. Şeytanın dürtüsünü senden giderecek şeyin ne olduğunu ve kullarıyla ilgili başka şeyleri çok iyi bilir.

[3244] Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem der ki: *"Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir."* âyeti nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Rabbim, öfke nasıl olacak?"* dedi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir."* âyetini nazil etti.[159]

[3245] Ben derim ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda birbirine söven iki adamın hadisi daha önce (Fâtiha sûresindeki) İstiaze konusunda geçti. Hadiste geçtiği gibi onlardan biri öyle öfkelendi ki bana burnu çatlayacak gibi geldi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben öyle bir söz biliyorum ki onu söyleseydi kendisindeki bu hal kesinlikle giderdi; Eûzü billâhi mine'ş-şeytanirracim"* buyurdu. Bu kendisine söylenince adam, "Bende bir delilik yoktur." dedi.[160] Nezğ esasen öfke veya başka bir sebepten dolayı yapılan fesat mânâsına gelir. Yüce Allah *"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar (ينزغ بينهم). Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır."* (İsrâ, 53) buyurur. İyâz (istiâze) şerden birine sığınmak, iltica etmek ve dayanmak mânâsına gelir. Melâz ise bir fayda ve iyiliği elde etmek için yapılan başvuruya denir. Nitekim Mütenebbi şöyle der:

يا من ألوذ به فيما أؤمله ومن أعوذ به مما أحاذره

لا يجبر الناس عظما أنت كاسره ولا يهيضون عظما أنت جابره

Ey umutlarımda kendisine başvurduğum.

Ey çekindiklerimden ona sığındığım.

Senin kırdığın hiçbir kemiği insanlar onaramazlar.

Senin onardığını ise hiç kıramazlar.

159 Mu'daldir. Ayrıca râvîlerden Abdurrahman b. Zeyd metruktur. Dolayısıyla hadis çok zayıftır.

160 Müellifin belirttiği gibi istiaze konusunun başlarında zikredilmiştir.

Scanned with CamScanner

İstiaze hakkındaki hadisleri kitabın başında burada tekrarına gerek kalmayacak kadar şekilde bir detayla ele almıştık.

Müttaki İle Şeytan Dostu Farkı:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

201. Takvaya erenler var ya onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda hatırlayıp hemen gerçeği görürler.

202. Şeytanların dostlarına gelince, şeytanlar onları, azgınlığa sürüklerler. Sonra da yakalarını bırakmazlar.

Tefsiri:

Yüce Allah emirlerini yerine getiren ve yasaklarını terk eden takvaya ermiş kulları hakkında şu bilgiyi veriyor: *"onlara şeytan tarafından bir vesvese"* âyetteki vesvese manasına gelen "طيف" kelimesini diğer bütün kurrâlar "طائف" şeklinde okumuşlardır. Bu hususta rivâyet edilen bir hadis vardır. Bunlar iki meşhur kıraattir. Kimisi bunların aynı mânâya geldiklerini söylerken kimisi aralarında fark bulunduğunu söylemiştir. Onlardan bazıları kelimeyi "öfkelenmek", bazıları "şeytanın sara ve benzeri şekillerde çarpması", bazıları günah işlemeye niyetlendirmesi, bazıları ise günaha düşürmesi diye tefsir etmişlerdir. *"dokunduğunda"* yani, vesvese geldiğinde *"hatırlayıp"* yani Allah'ın (c.c) cezasını, bol mükafatını, vaad ve tehdidini hatırlayıp Allah'a tevbe edip, çok geçmeden hemen Allah'a sığınıp ve ona dönüp *"hemen gerçeği görürler."* Yollarının istikametini düzeltir ve kendilerine gelerek içinde bulundukları halden çıkarlar.

[3246] Hâfız İbn Merdûyeh burada Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan naklettiği şu hadisi zikretmiştir: Sara hastalığı bulunan bir kadın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ya Rasûlallah! Bana şifa vermesi için Allah'a dua et." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İstersen senin için dua edeyim ve Allah sana şifa versin. İstersen sabret ve (kıyâmet gününde) hesaba çekilme."* buyurdu. Kadın: "Hayır, öyleyse sabredeyim ve hesaba çekilmeyeyim." dedi.[161]

161 Râvîlerden Muhammed b. Amr'dan dolayı hasen bir hadistir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

[3247] Bunu Sünen sahiplerinden bir çoğu rivâyet etmiştir. Onların rivâyetlerindeki ifade şöyledir: Kadın "Ya Rasûlallah! Ben saraya tutuluyor ve üstümü açıp saçıyorum. Bana dua et." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İstersen şifa vermesi için Allah'a dua edeyim. İstersen sabret ve Cennet senin olsun."* buyurdu. Bunun üzerine kadın: Öyleyse sabrediyorum ve Cennet benim olsun. Ancak açılıp saçılmamak için Allah'a dua et." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de dua etti. Ondan sonra kadın hiç açılıp saçılmıyordu.[162] Bunu Hâkim de Müstedrek'inde rivâyet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da Müslim'in koşullarını taşıyan sahih bir hadistir" demiştir.

Hâfız İbn Asâkir tarih kitabında Amr b. Cami'in tercemesinde şu olayı zikreder: Bir genç bir camiye çekilmiş sürekli ibadet ediyordu. Bir kadın ona göz dikti ve kendisine çağırdı. Kadının ısrarlı çağrısı sonunda genç bir gün neredeyse onunla evine girecek oldu. Tam o esnada Allah'ın *"Takvaya erenler var ya onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda hatırlayıp hemen gerçeği görürler."* buyruğunu okudu ve o anda baygın halde yere düştü. Bir süre sonra ayıktığında yine bu âyeti okudu ve öldü. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) babasına taziyeye gitti. Genç geceleyin defnedilmişti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) beraberindekilerle birlikte onun cenâze namazını kıldı. Sonra gence "Ey genç *"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki Cennet vardır."* (Rahmân, 46) dedi. Genç kabrin içinden "Ey Ömer! Azîz ve Celîl olan Rabb'im onları bana Cennette iki defa verdi." dedi.

"Şeytanların dostlarına" yani insanlardan olan dostlarına gelince. Bu ifade, *"Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar."* (İsrâ, 27) âyetindeki gibidir. Bunlar şeytanların izinden giden, onlara kulak veren ve emirlerini kabul edenlerdir. *"gelince, şeytanlar onları, azgınlığa sürüklerler."* Yani, şeytanlar günahları işlemede onlara yardım eder, kendilerine kolaylaştırır ve güzel gösterirler. İbn Kesir: Medd (uzatmak, çekmek vs. manalara gelir) fazlalık demektir, demiştir. Bu durumda mânâ şöyle olur; onların azgınlıklarını artırırlar. Yani cehaletlerini ve beyinsizliklerini artırırlar. "Sonra

162 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (2/441), Hâkim (4/218) ve İbn Hibbân (2909) rivayet etmişlerdir. Senedi Muhammed b. Amr'dan dolayı (sahih değil) hasendir. Hâkim Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadis onu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (2/307) zikretmiş ve "Bunu Bezzâr rivâyet etti. Senedi hasendir" demiştir.

Scanned with CamScanner

da yakalarını bırakmazlar." Kimine göre mânâ şöyledir: insanlar da onları yapmaktan geri durmazlar. Yani, şeytanlar azgınlıklara sürüklerler, insanlar da onları yapmaktan geri durmazlar. Nitekim Ali b. Ebî Talha'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o bu âyeti "Ne insanlar günahları işlemekten geri dururlar, ne de şeytanlar onların yakalarını bırakırlar." diye tefsir etmiştir. Kimine göre mânâ Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği gibidir: âyette kastedilenler cinlerdir. Onlar insanlardan dostlarına kötülüğü fısıldarlar ve bundan hiç bıkmazlar. Süddî ve başkaları da aynı mânâda şöyle demişlerdir: Yani, şeytanlar insanlardan olan dostlarını kötülüklere sürüklerler ve bunda hiç bıkıp usanmazlar. Çünkü bu onların tabiat ve seciyesidir. "لايُقْصِرون" Yani, batıla sürüklemede gevşeklik göstermez ve onu bırakmazlar. Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade ettiği gibi: *"(Rasûlüm!) Görmedin mi? Biz, kafirlerin üzerine, kendilerini sürekli (isyankârlığa) sevkeden şeytanları gönderdik."* (Meryem, 83) İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkaları bu âyete: Onları sürekli biçimde dürtükleyerek günahlara düşürmeye çalışan şeytanları gönderdik, mânâsı vermişlerdir.

Müşriklerin Mucize Talepleri:

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي ۚ هَٰذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203. Onlara bir mucize getirmediğin zaman, "onu da düzüp koşsaydın ya!" derler. De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bunlar, Rabbinizden gelen gözleri açacak delillerdir, inanan bir kavim için hidâyet ve rahmettir.

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bir rivâyetine göre o *"Mucizeyi kendin ictiba etseydin ya! Derler"* buyruğunu "onu da (Kur'ân gibi Allah'tan) alsaydın ya", başka bir rivâyete göre "Onu kendin uydursaydın ve türetseydin ya" diye mânâ vermiştir. Taberî, Abdullah b. Kesir'den Mücâhid'in bu âyeti: "Onu (Allah'tan istemeksizin ve beklemeksizin) kendin getirseydin ya" diye tefsir ettiğini rivâyet etmiştir. Katâde, Süddî ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de bu mânâya geldiğini söylemiş, Taberî bu görü-

Scanned with CamScanner

şü tercih etmiştir. Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o: Yani, onu Allah'tan (c.c) alsaydın ya, diye tefsir etmiştir. Dahhâk da: Yani, onu kendin gökten alıp getirseydin ya! demiştir.

Âyetin mânâsı şöyledir: *"Onlara bir mucize"* yani mucize ve olağanüstü bir şey *"getirmediğin zaman.."* Yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyunları eğilip kalır."* (Şuarâ, 4) Onlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Kendini Allah'tan mucizeler isteme hususunda yorsan da biz onları görüp iman etsek?" diyorlardı. Allah (c.c) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyuruyor: *"De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım."* Yani, kendim Allah'tan hiçbir talepte bulunmam. Ben ancak O'nun bana emrettiklerine uyar, bana vahyettiklerini uygularım. Bir mucize gönderirse onu kabul ederim, göndermezse kendim talepte bulunmam. Mucizeye ancak bana izin verirse teşebbüs ederim. Şüphesiz O büyük hikmet sahibidir, her şeyi bilendir. Yüce Allah daha sonra onlara bu Kur'ân'ın mucizelerin en büyüğü, delillerin en açığı, hüccet ve beyyinelerin en doğrusu olduğunu bildirerek şöyle buyuruyor: *"Bunlar, Rabbinizden gelen gözleri açacak delillerdir, inanan bir kavim için hidâyet ve rahmettir.*

"Kur'ân'ı İşittiğinizde Susup Dinleyin"

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

204. Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.

Tefsiri:

Yüce Allah Kur'ân'ın insanlar için gözleri açan deliller, hidayet rehberi ve rahmet olduğunu bildirdikten sonra, okunduğunda saygı ve tazim için susulmasını, Müşriklerin *"Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız"* (Fussilet, 26) dedikleri gibi yapılmamasını emrediyor. Fakat bu emir, imam farz namazda Kur'ân'ı sesli okurken daha kuvvetli bir emirdir.

[3248] Nitekim İmam Müslim'in Sahih'inde Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan kanalıyla rivâyet ettiği üzere Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem):

Scanned with CamScanner

"İmam ancak kendisine uyulmak için imam yapılmıştır. Dolayısıyla o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, okuduğunda susun."[163] buyurmuştur. Bunu Sünen sahipleri de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. İmam Müslim Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyetini de sahih saymış, fakat kitabına almamıştır.

[3249] İbrâhim b. Müslim el-Hicri, Ebû İyâz'dan, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "İnsanlar namazdayken konuşuyorlardı. *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* âyetiyle diğer âyet nazil oldu ve böylece susmakla emrolundular.[164]

[3250] İmam Taberî, Müseyyeb b. Râfi''den şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Namazdayken birbirimize selam verirdik. Bunun üzerine şu Kur'ân âyeti nazil oldu: *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin."*[165]

[3251] Yine İmam Taberî, Beşir b. Câbir'den şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) namaz kılarken bazı kimselerin imamla birlikte Kur'ân okuduklarını duydu. Namazı bitirince şöyle dedi: "Anlamanızın vakti gelmedi mi? Aklınızı kullanmanızın zamanı gelmedi mi? Allah'ın size buyurduğu gibi: *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin."*[166]

[3252] İmam Taberî, Zührî'den şöyle nakleder: Bu âyet Ensardan bir delikanlı hakkında nazil oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her okuduğunda o da okurdu. Bunun üzerine *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* âyeti nazil oldu.[167]

[3253] İmam Ahmed b. Hanbel ve Sünen sahipleri, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sel-

---

163 Fâtiha sûresinde geçti.

164 İmam Taberî (15593) rivâyet etmiştir. Râvîlerden İbrâhim el-Hicri'den dolayı senedi sağlam olmasa da sonraki rivâyetle teyit edilmektedir.

165 İmam Taberî (15592) rivâyet etmiştir. Müseyyeb ile İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) arasındaki kopukluk sebebiyle senedi zayıftır. Zeyd b. Erkam'ın hadisi için Buhârî (4534) ve Müslim'e (539), İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) hadisi için Buhârî (1199) ve Müslim'e (538) bakınız (oradaki rivâyetler sahih senetlerle geçmiştir.)

166 Taberî, 15595.

167 Taberî, 15594 ve Vâhidî (465) Zührî'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Benzer lafızla bir çok hadis rivâyet edilmiş olup onların bazıları mürsel, bazıları mu'dal dır.

Scanned with CamScanner

kem) Kur'ân'ı sesli okuduğu bir namazı bitirdikten sonra *"Biraz önce sizden birisi benimle birlikte Kur'ân okudu mu?"* diye sordu. Bir adam: "Evet ya Rasûlallah!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben diyorum ki: Kur'ân okumada neden benimle yarışılıyor ki?"* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözünü işittikten sonra insanlar artık O'nun okuduğu namazlarda O'nunla birlikte okumayı bıraktılar.[168] İmam Tirmizî: Bu hasen hadistir, demiş, Ebû Hâtim er-Râzî sahih olduğunu söylemiştir. Abdullah b. Mübârek, Yunus'tan, o da Zührî'den şöyle nakleder: İmamın sesli okuduğu namazlarda arkasında okunmaz. Sesini işitmeseler de insanlara imamın okuması kafi gelir. Fakat imamın içinden okuduğu namazlarda sessizce okurlar. İmamın sesli veya sessiz okuduğu namazlarda arkasında hiç kimsenin onunla birlikte okuması olmaz. Çünkü Allah (c.c) *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin."* buyurur.

Ben derim ki: Bir grup alimin görüşü de böyledir. Onlara göre imamın açıktan okuduğu namazlarda cemaatten olan kişilerin ne Fâtiha'yı ne başka sûreleri okuması vacip değildir. Bu İmam Şâfiî'nin iki kavlinden biri, yani kadim mezhebindeki görüşüdür. İmam Mâlik de bu görüştedir. Ahmed b. Hanbel'den iki rivâyetten biri de böyledir. Dayanakları ise zikretmiş olduğumuz delillerdir.

İmam Şâfiî yeni mezhebinde: Cemaat imamın (Fâtiha'dan sonraki) beklemelerinde sadece Fâtiha'yı okur, demiştir. Bu sahabe, tabiin ve sonraki dönemlerden bir grup ilim ehlinin görüşüdür.

Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel ise: Gizli veya sesli okunan okunan namazların hiçbirinde cemaate Kur'ân okumak vacip değildir, demişlerdir.

[3254] Zira hadiste *"Kimin imamı varsa imamın okuması onun için okuma yerine geçer"*[169] buyurulmuştur. Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde Câbir (radıyallâhu anh)'tan merfû (Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi) olarak rivâyet etmiştir. Bunu İmam Mâlik el-Muvatta'da Vehb b. Keysan'ın Câbir'den (radıyallâhu anh) onun sözü olarak rivâyet etmiştir

168 Ceyyittir. Buhârî, el-Kıraatu halfe'l-imam isimli kitabında (s. 96), Ebû Dâvûd, (826), Tirmizi (312), Nesâî (2/140, 141), İbn Mâce (849), Ahmed b. Hanbel (2/284) ve İbn Hibbân (1849), Zührî'ye kadar varan bir çok senetle rivayet etmişlerdir. Senedi ceyyittir.

169 Fâtiha sûresinde ve Mukaddime'de geçti.

Scanned with CamScanner

ki bu rivâyet daha sahihtir. Bu konu başka bir çok yerde detaylı olarak ele alınmıştır. İmam Buhârî de konuyla ilgili müstakil bir kitap kaleme almış, gizli ve sesli namazlarda imamın arkasında Kur'ân okumanın farz olduğu görüşünü tercih etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* âyeti hakkında şöyle nakleder: âyette kastedilen farz namazlarda okunan Kur'ân'dır. Abdullah b. Mugaffel'den de böyle rivayet edilmiştir. İmam Taberî, Talha b. Ubeydullah b. Keriz'den şöyle nakleder: Vaiz vaaz verirken Ubeydullah b. Umeyr ile Atâ b. Ebû Rebâh'ı konuşurken işittim. "Zikr'e (nasihate) kulak verseniz de vaad olunan mükafatı hak etseniz?" dedim. Bana baktılar, sonra dönüp konuşmalarına devam ettiler. Sözümü tekrarladım. Yine bana baktılar ve konuşmaya devam ettiler. Onlara üçüncü kez söyleyince bana baktılar ve "O sadece namazdadır, dediler ve *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* âyetini okudular. Süfyân-ı Sevrî, Ebû Haşim İsmail b. Kesir'den, Mücâhid'in *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: Bu namazdaki kıraat hakkındadır. Bunu Mücâhid dışında bir çok kişiden rivâyet etmiştir. Abdurrezzak, Sevrî'den, o Leys'ten, o da Mücâhid'den şöyle nakleder: Bir kimse namaz dışında Kur'ân okurken konuşmakta hiçbir sakınca yoktur. Saîd b. Cübeyr, Dahhâk, İbrâhim en-Nehâi, Katâde, Şa'bî, Süddî, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de aynı şekilde: Bundan kasıt namazda okunan Kur'ân'dır, demişlerdir.

İbrâhim b. Ebû Hürre'nin anlattığına göre o Mücâhid'i *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* hakkında: Bu namaz ve cuma hutbesinde okunan Kur'ân hakkındadır, derken işitmiştir. İbn Cüreyc de Atâ'dan bunun benzerini rivâyet etmiştir. Hüşeym, Rebî' b. Subeyh'ten, Hasan-ı Basrî'nin: Bu namazdaki ve zikir (hutbe) esnasındaki Kur'ân hakkındadır, dediğini rivâyet etmiştir. Abdullah b. Mübârek, Bakiyye'den, o Sabit b. Aclan'dan şöyle nakleder: Saîd b. Cübeyr'i *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..."* buyruğu hakkında şöyle derken işittim: Susmak kurban günü (bayram namazında ve hutbede), Ramazan bayramı gününde ve imamın Kur'ân'ı sesli okuduğu namazlardadır.

İmam Taberî de, imamın arkasında ve hutbe esnasında susmayı emreden hadislerden dolayı âyette emredilenin namaz ve hutbedeki susma oldu-

Scanned with CamScanner

ğunu tercih etmiştir. Abdurrezzak'ın Mücâhid'den naklettiğine göre o imam korku âyetini veya rahmet âyetini okuduğunda arkasındaki birinin (Allah'a dua ve O'na sığınma gibi) bir şey söylemesini güzel bulmaz ve "Sükut!" derdi. Mübârek b. Fudale de, Hasan-ı Basrî'den: Kur'ân okunan meclise oturduğunda onu dinle, dediğini rivâyet etmiştir.

[3255] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim Allah'ın kitabından bir âyet dinlerse ona kat kat sevap yazılır. Onu kim okursa kıyâmet gününde kendisi için nur/ışık olur."*[170] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

Gafillerden Olma

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعاً وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

205. Kendi kendine, yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma.

206. Kuşkusuz Rabbin katındakiler O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.

Tefsiri:

Yüce Allah bu âyette günün başında ve sonunda kendisinin zikredilmesini emrediyor. Nitekim *"Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et."* (Tâhâ, 130) buyruğunda da bu iki vakitte kendisine ibadet edilmesini emretmiştir. O emir İsra gecesinde beş vakit namaz farz kılınmadan önceydi ve o âyet Mekkî âyetlerdendir.

170 Ahmed b. Hanbel (2/341, hadis no: 8289); Beğavî, et-Tefsir, 17. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (11650): Râvîlerden Abbad b. Meysere'yi İmam Ahmed b. Hanbel ve başkaları zayıf sayarken, Yahyâ b. Maîn bir rivâyette sika, başka bir rivâyette zayıf kabul etmiştir. Ona İbn Hibbân sika hükmü vermiştir. Hadiste ayrıca Hasan-ı Basrî ile Ebû Hureyre arasında bir kopukluk vardır. Hâfız Iraki, İhya üzerine tahricinde (1/280): Hadiste zayıflık ve kopukluk vardır, derken güzel söylemiştir.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Kendi kendine, yalvararak"* yani umarak *"ve korkarak"* yani çekinerek ve saygı duyarak *"yüksek olmayan bir sesle sabah"* "غُدُوّ ğuduvv" sabahın ilk vakitlerine denir. *"akşam"* "آصال âsâl" kelimesi "أصيل asîl" in çoğuludur. Eymân kelimesinin Yemîn'in çoğulu olduğu gibi.

"Rabbini an." Yani, Rabb'ini korku ve ümit içinde, bağırma derecesinde olmayan bir sesle içinden zikret ve an. O yüzden âyette *"yüksek olmayan bir sesle"* buyurulmuştur. İşte zikir hususunda tavsiye edilen zikrin bağırarak ve yüksek sesle değil bu şekilde yapılmasıdır. O yüzden sahabiler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Rabbimiz bize yakın mı, ta ki ona içimizden dua edelim. Yoksa uzak mı, ta ki yüksek sesle nida edelim?" diye sorduklarında Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirmiştir: *"Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm."* (Bakara, 186)

[3256] Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: İnsanlar yolculukların birinde seslerini yükselterek dua edince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey insanlar! Kendinize merhamet edin. Zira siz ne bir sağıra ne sizden uzaktaki birine dua ediyorsunuz. Sizin dua ettiğiniz her şeyi işitendir, size çok yakındır. Size bineğinizin boynundan daha yakındır."* buyurdu.[171]

Bu âyette kastedilen *"Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut."* (İsrâ, 110) âyetindeki mânâ olabilir. Çünkü Müşrikler Kur'ân'ı işittiklerinde Kur'ân'a, onu indirene ve getirene söverlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e müşriklerin bunu yapmaması için Kur'ân'ı sesli okumamasını, ashabının duymamasına yol açmaması için sessiz okumamasını, bilakis sesli ile sessiz arasında orta yol tutmasını emretti. Aynı şekilde *"Kendi kendine, yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma"* âyetinde de bu kastedilmiştir. Taberî ve ondan önce Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem bu âyette Kur'ân'ı işiten kimsenin onu bu şekilde dinlemesinin kastedildiğini iddia etmişlerdir. Fakat bu uzak bir ihtimal olduğu gibi Kur'ân'ın dinlenmesine dair emre aykırıdır. Ayrıca âyette kastedilen hal daha önce geç-

171 Daha önce Bakara sûresinin 186. âyette geçti.

Scanned with CamScanner

tiği gibi namazda veya namaz ve hutbede okunan Kur'ân'dır. Bilindiği gibi o vakitlerde Kur'ân'ı dinlemek dil ile sesli veya sessiz zikretmekten efdaldir. Nitekim onlardan sonra bu görüşü benimseyen hiç kimse olmamıştır. Bilakis âyette kullar, gafillerden olmamaları için sabah akşam zikre teşvik edilmektedirler. O yüzden Allah (c.c) ardından bıkıp usanmadan gece gündüz tesbih ve tenzih eden melekleri överek *"Kuşkusuz Rabbin katındakiler O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler."* buyurmuştur. Meleklerin burada anılmaları çok ibadet ve tâatte onlara benzemeye çalışılması içindir. O sebeple onların secdelerinden bahsedildiği bu âyet okunduğunda secde etmemiz (kimine göre müstehap, kimine göre vacip şeklinde) meşru kılınmıştır.

[3257] Nitekim bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Meleklerin Rabb'leri katında saf tuttukları gibi saf tutmaz mısınız? Onlar ön safları tamamlarlar ve safları sık tutarlar."*[172] buyurmuştur. İcma ile bu âyet, okuyanın ve işitenin secde etmesinin meşru kılındığı Kur'ân'daki ilk secde âyetidir.

[3258] İbn Mâce'nin Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu Kur'ân'ın secde âyetleri arasında saymıştır.[173]

Allah'a hamd-ü senalar olsun.

A'râf sûresinin sonuna gelindi.

172 Sâffât sûresinin başlarında gelecek.
173 İbn Mâce, 1056.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ENFÂL SÛRESİ

[75 âyettir. Medine'de inmiştir.]

Medenî sûrelerden olan Enfâl sûresi 75 âyettir. Kelime sayısı 1.631, harf sayısı ise 5.294'tür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Ganimetler:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنفَالِ ۖ قُلِ الْأَنفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) Mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin.

Tefsiri:

İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Enfâl ganimetler demektir. Bize ... Saîd b. Cübeyr'den şöyle nakletti: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a "Enfâl sûresi?" dedim, "Bedir'de nazil oldu." dedi. İmam Buhârî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan muallak olarak yaptığı rivâyeti, Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Enfâl", yani ganimetler sadece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e aitti, bizden hiç kimsenin değildi. Mücâhid, İkrime, Atâ, Dahhâk, Katâde, Atâ' el-Horasânî, Mukâtil b. Hayyan, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ve daha bir çok kişi de aynı şekilde Enfâl'in ganimetler manasına geldiğini söylemişlerdir. Bu konuda Lebid şöyle der:

Scanned with CamScanner

إن تقوى ربنا خير نفل وبإذن الله ريثى وعجل

Rabb'imizden korkmamız en değerli ganimettir.

Sakin ve acele davranışım ancak Allah'ın izniyledir.

Taberî, Kâsım b. Muhammed'den şöyle nakleder: Bir adamı İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a "Enfâl" (ganimetler)i sorarken işittim. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ona: At ganimettendir, düşman askerinin üzerinde bulunan eşyalar ganimettendir, dedi. Sonra adam: Allah'ın (c.c) kitabında buyurduğu enfal nedir?" dedi. Kâsım der ki: Adam İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a sormaya o kadar devam etti ki sonunda iyice rahatsız etti ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "Bu adamın durumu neye benziyor biliyor musunuz? Ömer b. Hattab'ın vurduğu Sabiğ'e benziyor." dedi. Abdurrezzak der ki: Ma'mer, Zührî'den, o Kâsım b. Muhammed'den şöyle rivâyet etti; İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'a bir şey sorulduğunda "Ben sana bir şey emretmiyor, bir şeyden de men etmiyorum" derdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) daha sonra: Vallahi, Allah (c.c) Peygamberini ancak men edici ve emredici, helal ve haram kılıcı olarak gönderdi, dedi. Kâsım der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a da ganimetleri soran bir adam musallat oldu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "Kişiye (savaşıp ele geçirdiği veya öldürdüğü) kişinin atı ve silahı ganimet olarak verilirdi." dedi. Adam soruyu tekrar sordu ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh) aynı şekilde cevap verdi. Sonra adam tekrar sordu ve sonunda İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ı öfkelendirdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Bu adamın durumu nasıldır, biliyor musunuz? Ömer b. Hattab'ın vurduğu ve kanları ökçelerine -başka bir rivâyette: ayaklarına- kadar akan Sabiğ gibidir, dedi. Bunun üzerine adam: Sana gelince, Allah senden Ömer'in intikamını almış, dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan sahih senetle yapılan rivâyete göre o Nefel'i Müslümanların imamının ganimetin aslını taksimden sonra bazı kimselere fazladan verdiği ve savaşta öldürülenin üzerinden çıkan silah vs. ile benzer şeyler ile tefsir etmiştir. Nitekim fakihlerin Nefel kelimesinden akıllarına gelen ilk mânâ da budur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İbn Ebî Necîh, Mücâhid'den şöyle nakleder: Sahabiler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ganimetin beşte dördünün taksiminden sonra kalan beşte biri (humus) sordular. Bunun üzerine *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar."* âyeti nazil oldu. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ve Mesrûk: Düşmanla çarpışma-

Scanned with CamScanner

ya girildiği günde nefel olmaz. Nefel ancak Müslüman safıyla düşman safı birbirine girmeden öncedir, demişlerdir. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir. Abdullah b. Mübârek ve başkaları Abdulmelik b. Ebû Süleyman'dan, o Atâ Ebî Rebâh'tan şöyle rivâyet eder: *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar."* Yani, sana Müşriklerden Müslümanların eline savaş dışında geçen hayvan, köle, cariye ve eşya gibi şeyleri soruyorlar. Bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'indir; onda dilediğini yapar. Bu tefsire göre Atâ b. Ebî Rebâh "Enfâl"i "Fey'" ile tefsir etmiş olmaktadır. Fey' ise kafirlerden savaş yapmadan alınan mallara denir. Taberî der ki: Başkaları Enfâl'den kastın gönderilen küçük askeri birliklerin ele geçirdikleri mallar olduğunu söylemişlerdir. Bana Ali b. Sâlih b. Hayy'dan şöyle nakledildi: Bana ulaşan bilgiye göre *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar."* âyeti askeri birlikler (seriyyeler) hakkında imiş. Bundan kastı Müslümanların imamının bazı seriyyelere, diğer askerlerle birlikte verdiği ganimetten ayrı olarak hediye şeklinde verdiği mallardır. Şa'bî de bunu açıkça ifade etmiştir. İmam Taberî de Enfâl'den kastın ganimet taksiminden sonra artan mallar olduğu görüşünü tercih etmiştir. Bu âyetin nüzul sebebi hakkında varit olan rivâyet bunun doğruluğuna şâhitlik etmektedir:

[3259] İmam Ahmed b. Hanbel Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bedir günü kardeşim Umeyr vefat etti. O gün Saîd b. Âs'ı öldürdüm ve kılıcını aldım. Kılıcının adı Zülketife idi. Onu alıp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdüm. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Git ve onu ganimetlerin olduğu yere bırak"* buyurdu. Dönerken içimde kardeşimin öldürülmesine ve ganimetin elimden alınmasına dair ancak Allah'ın bildiği duygular vardı. Gittiğim yerden fazla uzaklaşmadan Enfâl sûresi nazil oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana *"Gidip kılıcını al."* buyurdu.[174]

[3260] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Mâlik'ten şöyle nakleder: Ben "Ya Rasûlallah! Allah (c.c) bugün Müşriklere karşı yüreğimi soğuttu. Bunu bana hediye ver, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu kılıç ne senin ne de benimdir. Onu yerine koy"* buyurdu. Ben de yerine koydum, sonra döndüm. İçimden "Belki de bu kılıç benim başıma bugün gelenin,

174 Sahihtir. İbn Ebî Şeybe (12/370); Said b. Mansur, 2689; Ahmed b. Hanbel, 1/180; Taberî, 15671; Vâhidi, 468. Bir çok tarikle Ebû İshâk eş-Şeybani'den rivayet etmişlerdir. Râvîleri sikadır. Bir sonraki hadise bakınız.

Scanned with CamScanner

kendisinin başına gelmediği birine verilecek." diyordum. Birden baktım ki arkamdan bir adam beni çağırıyor. "Allah hakkımda bir şey mi indirdi?" dedim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Benden benim değilken kılıcı istemiştin. Şimdi ise o bana hibe edildi. Artık o senindir."* buyurdu. Sa'd b. Mâlik der ki: Allah (c.c)

"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir." âyetini bu olayda nazil etti.[175] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî bir çok tarikle Ebû Bekir b. Ayyaş'tan naklen rivâyet etmişler, Tirmizî: Hasen ve sahihtir, demiştir.

[3261] Bunu Ebû Bekir Tayâlisî de Simak b. Harb'den şöyle nakleder: Mûsâb b. Sa'd'ı, Sa'd'dan şöyle aktarırken işittim: Hakkımda dört âyet nazil oldu. Bedir günü bir kılıç ele geçirdim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Bunu bana ganimet olarak ver" dedim. İki defa *"Onu aldığın yere koy."* buyurdu. Sonra onu tekrar istedim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu nereden aldıysan oraya koy"* dedi. Bunun üzerine *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar."* âyeti nazil oldu. Hadisin tamamı *"Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir."* (Ankebût, 8) âyeti, *"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."* (Mâide, 90) âyeti ve vasiyet âyetinin tefsirlerinde gelecek.[176] Bunu İmam Müslim, Sahih'inde Şu'be'nin nakliyle rivâyet etmiştir.

[3262] Muhammed b. İshâk, Ebû Üseyd Mâlik b. Rebîa'dan şöyle nakleder: Bedir gününde İbn Aiz'in kılıcını ele geçirdim. O kılıcın adı Mirzeban'dı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara ellerindeki ganimetleri iade etmelerini emredince onu alıp ganimetlerin arasına attım. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinden istenen hiçbir şeyi reddetmezdi. Erkam b. Ebû Erkam el-Mahzumi o kılıcı gördü ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den istedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kılıcı verdi.[177]

---

175 Sahihtir. Ebû Dâvûd (2740); Tirmizî, 3079; Nesâî, et-Tefsir, 216; Ahmed b. Hanbel, 1/178, 181, 185. Bir çok tarikle Ebû Bekir b. Ayyaş'tan rivayet etmişlerdir.

176 Sahihtir. Müslim (1748) ve Tayâlisî (208) rivayet etmişlerdir.

177 Taberî (15672) Muhammed b. İshâk'ın nakliyle rivâyet etmiştir. Senedinde "Beni Saide kabilesinden bir adam" diye ifade edilen meçhul birisi vardır.

Scanned with CamScanner

[3263] Âyetin nüzulüne dair başka bir rivâyet: İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Ümâme'den şöyle nakleder: Ubâde'ye Enfâl'i sordum, şöyle cevaz verdi: O âyet biz Bedir savaşına katılanlar hakkında nazil oldu. Ganimet hakkında ihtilafa düşmüştük ve onda kötü bir ahlak sergilemiştik. Allah da (c.c) onu elimizden söküp aldı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verdi. Rasûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu Müslümanlar arasında eşit olarak paylaştırdı.[178]

[3264] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Ümâme kanalıyla Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık ve onunla (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir gazvesine katıldım. İnsanlar (iki ordu) karşılaştı ve Allah (c.c) düşmanı bozguna uğrattı. Bir grup düşmanın peşinden gidiyor ve yenilgiye uğratıp öldürüyorlardı. Bir grup karargah üzerinde yoğunlaşıyor, düşmanın mallarını alıp bir yerde topluyordu. Bir grup Müslüman ise düşman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ansızın hücum etmesin diye gözlerini O'ndan ayırmıyorlardı. Gece olup insanlar birbirlerinin yanına döndüğünde ganimetleri toplayanlar "Bunları biz topladık. Bunda hiç kimsenin bir payı yoktur." dediler. Düşmanın peşinden gidenler: "Siz onu bizden daha çok hak etmiyorsunuz. Biz düşmanı ganimet (olarak ele geçirilecek) mallarından kovduk ve onları yenilgiye uğrattık" diyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gözetleyip kollayanlar ise "Siz ona bizden daha layık değilsiniz. Biz gözümüzü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ayırmadık. Müşriklerin O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) ansızın saldırıp zarar vermelerinden korktuk da onunla meşgul olduk." dediler. Bunun üzerine *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) Mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin."* âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimeti Müslümanlar arasında paylaştırdı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşman topraklarına bir saldırı düzenlediğinde dörtte birini Müslümanlar arasında dağıtırdı. Döndüğünde insanlar da dönmüş olur ve üçte birini dağıtırdı. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimetlerden hoşlanmaz, *"Mü'minlerin güçlüleri zayıflarına geri versinler."* derdi.[179] Bunu

178 Abdurrezzak (9334); Ahmed b. Hanbel, 5/319; Darimi, 2/229; Hâkim, 2/136; Taberî, 15667; Beyhakî, 6/292. Abdurrahman b. Haris'in nakliyle rivayet etmişlerdir. Senedi fena değildir.

179 Ahmed b. Hanbel (5/323); Hâkim, 2/135; İbn Hibbân, 4857; Beyhakî, 6/292. Hâkim

Scanned with CamScanner

Tirmizî ve İbn Mâce de Süfyân-ı Sevrî'nin Abdurrahman b. Haris'ten nakliyle rivayet etmişler, Tirmizî: Hasen hadistir, demiştir. İbn Hibbân Sahih'inde, Hâkim Müstedrek'inde Abdurrahman b. Haris'in nakliyle rivayet etmişlerdir. Hâkim: "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi Müslim'in koşullarını haiz sahih bir senettir" demiştir.

[3265] Ebû Dâvûd, Nesâî, Taberî, İbn Merdûyeh -ki buradaki metin onunkidir-, İbn Hibbân ve Hâkim bir çok tarikle Dâvûd b. Ebû Hind'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Bedir günü geldiğinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim şöyle şöyle yaparsa ona şu şu vardır."* buyurmuştu. Bunun üzerine gençler fırladılar ve ihtiyarlar sancakların altında kaldılar. Ganimet günü gençler gelip kendileri için belirlenen ganimetleri istediler. İhtiyarlar da: Başkalarını bizden önde tutmayın. Biz de sizin için destekçiydik, dediler. Yenilgiye uğrasaydınız (sığınmak için) bizim olduğumuz yere dönecektiniz." dediler. Aralarında böyle tartıştılar. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) Mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin."* âyetini nazil etti.[180]

[3266] Süfyân-ı Sevrî, Kelbi'den, o Ebû Sâlih'ten, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Bedir günü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim birini öldürürse şu şu onun olacak. Kim bir esir getirirse şu şu onun olacak."* buyurdu. Ebû Yesr iki esir getirdi ve "Ya Rasûlallah! Bize vaad ettiğini yerine getirmelisin" dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde ayağa kalkarak "Ya Rasûlallah! Sen bunlara verirsen senin arkadaşlarına (savaş esnasında yanından ayrılmayanlara) hiçbir şey kalmayacak. Oysa bizi ondan (ganimet toplamak vs. den) ne mala karşı isteksizliğimiz, ne de düşmandan korkumuz engelledi. Biz orada ancak seni korumak için durduk. Senin ar-

---

bunun Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Senedindeki Abdurrahman b. Haris ile Süleyman b. Mûsâ sadukturlar. Hadisi ayrıca Tirmizî (1561), İbn Mâce (2852) ve Ahmed b. Hanbel (5/318) Abdurrahman b. Haris'in nakliyle çok kısa bir rivâyet olarak rivâyet etmişlerdir. Tirmizî: Hasen bir hadistir, demiştir.

180 Ebû Dâvûd (2737), Nesâî, et-Tefsir'de (217), Hâkim (2/131), İbn Hibbân (5093) ve Taberî (15662) rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

kandan gelmelerinden korkuyorduk." dediler. Bu şekilde aralarında tartıştılar. Bunun üzerine Kur'ân'ın *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) Mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin."* âyeti ile *"Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir."*[181] âyeti nazil oldu.

İmam Ebû Ubeyd Kâsım b. Selam (rh.a) "el-Emval" kitabında şöyle der: Enfâl ise ganimetlere ve Müslümanların harp ehlinin mallarından ele geçirdikleri her şeye denir. İlk ganimetlerde tasarruf Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bırakılmıştı. Allah (c.c) *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) Mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin."* buyurmuştu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Bedir gününde Allah'ın istediği şekilde, Sa'd hadisinde zikrettiğimiz gibi beşe bölmeden taksim etti. Bundan sonra humus (beşte bir) âyeti indi ve ilkini neshetti. Ben derim ki: Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan aynen böyle rivâyet etmiştir. Mücâhid, İkrime ve Süddî de böyle demişlerdir. İbn Zeyd der ki: Bu âyet mensuh değil hükmü sabit olan muhkem âyetlerdendir, demiştir. Ebû Ubeyd der ki: Bu konuda sahabe ve tabiin sözleri de vardır. Enfâl esasen her türlü ganimete denir. Humus ise Kur'ân'da ifade edildiği ve sünnette uygulandığı şekilde kendilerine tahsis edilen kimselere mahsustur. Enfâl Arap dilinde bir kimsenin üzerine vacip olmaksızın kendinden bir iyilik olarak yaptığı her iyiliğe denir. Allah'ın (c.c) düşmanlarının mallarından Mü'minlere helal kıldığı Enfâl ise Allah'ın bu ümmete mahsus bir ikramı olarak onlara tahsis ettiği bir şeydir. Ganimetler daha önceki ümmetlere haram iken Allah (c.c) onu bu ümmete bir lütuf olarak vermiştir. İşte Enfâl aslen budur.

181 Enfâl: 41. Hadisi Abdurrezzak, et-Tefsir'de (988) ve el-Mûsânnaf'ta (9483) rivayet etmiştir. Senedindeki Kelbi Muhammed b. Saib metruktur. Ebû Sâlih de İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır. Dolayısıyla hadis tamamen zayıftır. Fakat hadisin baş tarafı sahih olup şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

[3267] Ben derim ki: Bunun şahidi Buhârî ve Müslim'de Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen şu hadistir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana benden önce hiçbir Peygambere verilmeyen beş şey verildi.....Ganimetler benden önce hiç kimseye helal değilken bana helal kılındı...."*[182] Ebû Ubeyd daha sonra şöyle der: Bu yüzden Müslümanların imamının savaşçılara ayrıca verdiği ihsana Nefel denmiştir. Bu bazı savaşçılara diğerlerinden farklı bir şekilde paylarından ayrı olarak verdiği maldır. İmam bunu onlara İslam'daki sağlamlıklarına (على قدر الغناء عن الإسلام) ve düşmana verdikleri zarara göre verir. İmamın verdiği Enfâlde dört yol vardır ve onlardan her birinin yeri diğerinden farklıdır. Bunların biri humusun bulunmadığı ganimettir ki o seleb (öldürülenin vs. üzerinde bulunan şeyler)'dir. İkincisi humusu (beşte biri) çıkardıktan sonra geriye kalan ganimetten verilen şeylerdir. Burada imam küfür ülkesine seriyyeler gönderir. Onlar da ganimet getirirler. Onlara humustan sonra ayrıca dörtte veya üçte bir ganimet verilir. Üçüncüsü sadece humustan verilen mallardır. Onda ganimetin tamamı toplanır, sonra beşe bölünür. Humusun tamamı imamın elinde ise ondan dilediği kadarını istediği gibi verir. Dördüncü ganimet beşe bölünmeden önceki ganimetin tamamından verilen Enfâldir ki o Müslümanlara kılavuzluk yapanlara, hayvanlarını güdenlere ve sürenlere verilen maldır. Bunların hepsinde ihtilaf vardır.

Rebî' der ki: İmam Şâfiî şöyle demiştir: Enfâl; (öldürülen kafirlerin üzerinden alınan) seleb dışında, ganimetten beşe bölmeden önce hiçbir şeyin verilmemesidir, dedi. Ebû Ubeyd der ki: İkinci tür nefel kendilerine hakları olan dışında fazladan verilen ganimettir ki o Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in humusundan verilir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in her ganimetten beşte bir hakkı vardır. Müslümanların imamının da bu konuda içtihad etmesi gerekir. Düşmanlar çoğalıp güçlenirler ve karşılarındaki Müslümanlar zayıflarlarsa Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetine uyarak onlara humustan mal ayırır. Yoksa ayırmaz.

Üçüncü tür Enfâl: Müslümanların imamı bir seriyye veya ordu gönderir ve onlar düşmanla karşılaşmadan önce "Kim ne ganimet ele geçirirse humustan ayrı olarak onundur." der. Bu mal imamın vaadine binaen onların olur. Çünkü onlar o vaade binaen savaşmışlar, o çarpışmaya o şartla râzı olmuşlardır. Ebû Ubeyd'in sözü burada sona erdi.

182 Nisâ sûresinin 43. âyetinde geçti.

Scanned with CamScanner

Onun daha önce geçen "Bedir ganimetleri humus yapılmadı" sözü isabetli değildir. Hz. Ali'nin Bedir günü humustan elde ettiği iki yaşlı deveye dair hadis bunu reddetmektedir. Ben bunu, Allah'a hamd-u senalar olsun, Siret kitabımda yeteri kadar uzun açıkladım.

"Allah'tan korkun, aranızı düzeltin" Yani, işlerinizde Allah'tan korkun, aranızdaki ilişkileri düzeltin ve birbirinize zulmetmeyin, tartışmayın ve kavga etmeyin. Zira Allah'ın (c.c) size verdiği hidayet ve ilim ondan dolayı birbirinize hasım olduğunuz şeylerden daha hayırlıdır.

"Allah ve Rasûlü'ne itaat edin." Yani, ganimeti aranızda Allah'ın (c.c) kendisine gösterdiği şekilde taksim eden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e itaat edin. Çünkü o; ganimeti aranızda Allah'ın (c.c) emrettiği gibi adalet ve insafla dağıtmaktadır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Yüce Allah burada Mü'minleri Allah'tan sakınmaya ve aralarını düzeltmeye itmekte ve ona zorlamaktadır. Mücâhid de böyle demiştir. Süddî der ki: *"aranızı düzeltin"* den kasıt "Sövüşmeyin"dir.

[3268] Burada Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mevsılî'nin Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyeti zikredelim: Biz bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte otururken onu birden ön dişleri görünecek derecede gülerken gördük. Ömer (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Anam babam sana feda olsun, seni güldüren nedir?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle anlattı: *"Ümmetimden iki kişi izzet sahibi Allah'ın huzurunda diz çökmüştü. Biri "Ey Rabbim, hakkımı kardeşimden al" dedi. Allah Teâlâ diğerine "Kardeşine hakkını ver" dedi. O "Ey Rabbim, benim hiçbir sevabım kalmadı." dedi. Diğeri "Ey Rabbim, öyleyse günahlarımın bir kısmını yüklensin" dedi."* Enes (radıyallâhu anh) der ki: Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağlamaktan dolayı gözlerinden yaşlar fışkırdı. Sonra *"O gerçekten büyük bir gündür. İnsanların günahlarından bir şeyler yüklenecek kimselere ihtiyaç duyacakları gündür."* dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra şöyle buyurdu: *"Yüce Allah hak talebinde bulunan kimseye "Başını kaldır ve Cennetlere bak." buyurdu. O da başını kaldırıp baktı ve "Ey Rabbim, orada gümüşten şehirler, inciyle kaplanmış altından köşkler görüyorum. O hangi Peygamberindir, hangi sıddıkındır, hangi şehidindir?" dedi. Allah (c.c) "Parasını verenindir" buyurdu. Adam: "Rabbim, onun parasına kim sahiptir*

Scanned with CamScanner

ki!" dedi. Allah Teâlâ "Sen sahip olabilirsin." buyurdu. Adam: "Ey Rabbim, o nedir?" dedi. Allah Teâlâ: "Kardeşini affedersin" buyurdu. Bunun üzerine adam: "Ey Rabbim, onu affettim" dedi. Allah Teâlâ "Kardeşinin elinden tut da onu Cennete koy" dedi." Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra şöyle buyurdu: *"Şu halde siz Allah'tan sakının ve aranızı düzeltin. Zira Allah da kıyâmet günü Mü'minleri barıştıracak, aralarını düzeltecektir."*[183]

Gerçek Mü'minlerin Bazı Nitelikleri:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

2. Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.

3. Onlar, namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden harcayan kimselerdir.

4. İşte onlar gerçek Mü'minlerdir. Onlar için Rableri katından nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen.."* buyruğu hakkında şöyle rivâyet etmiştir: Münâfıklar Allah'ın farzlarını yerine getirirlerken kalplerine hiçbir şey girmez. Allah'ın (c.c) âyetlerinden hiçbirine inanmazlar. Allah'a (c.c) tevekkül etmez, insanların gözlerinden uzakta olduklarında namaz kılmaz, mallarının zekatlarını vermezler. İşte Allah (c.c) onların Mü'min olmadıklarını bildirdi, sonra Mü'minlerin niteliklerini anlatarak şöyle buyurdu:

183 Hâkim (4/576, hadis no: 6718) tahric etmiş, Suyuti, ed-Durru'l-Mensur'da (3/296) Ebû Ya'lâ'ya nispet etmiştir. Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ona katılmayarak "Abbad b. Şeybe zayıftır. Hocası da meçhuldür" demiştir.

Scanned with CamScanner

"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen" o yüzden farzlarını eda eden, *"kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını"* inançlarını *"artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen"* başka hiç kimseden umut beklemeyen *"kimselerdir."* Mücâhid der ki: *"Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen"* yani, kalpleri ürperen ve korkan. Süddî ve bir çok kişi de böyle demiştir. Bu gerçek Mü'minin sıfatıdır. Allah (c.c) anıldığında kalbi titrer. Yani, O'ndan korkar. O yüzden de emirlerini yerine getiren ve yasaklarını terk eden kimsedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler."* (Âl-i İmrân, 135) Yine: *"Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştırmış kimse için, şüphesiz Cennet(onun) yegâne barınağıdır."* (Nâziât, 40-41) buyurur. O yüzden Süfyân-ı Sevrî şöyle der: Süddî'yi *"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen ... kimselerdir"* buyruğu hakkında şöyle derken işittim: Bu öyle bir kimsedir ki zulmetmek istediğinde, yani bir günah işlemeye niyetlendiğinde ona "Allah'tan kork" denildiğinde kalbi titrer. Yine Süfyân-ı Sevrî, Abdullah b. Osman b. Huseym'den Şehr b. Havşeb'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ümmü Derdâ (radıyallâhu anhâ) *"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen ... kimselerdir"* buyruğu hakkında: "Kalpteki korku hali kuru hurma dalının yanması gibidir. Sen onun ürperişini hissetmez misin?" dedi. "Evet" diye cevap verince bana "Kendinde bunu hissettiğinde o anda Allah'a dua et. Çünkü dua onu giderir." dedi.

"Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran.." Bu âyet Allah'ın (c.c) şu buyruğu gibidir: *"Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: 'Bu sizin hanginizin imanını artırdı?' İman edenlere gelince (bu sûre) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler."* (Tevbe, 124) İmam Buhârî ve başkaları bu ve benzeri âyetleri imanın artmasına ve her bir kalpte farklı derecelerde bulunmasına delil göstermişlerdir. Nitekim ümmetin büyük çoğunluğunun görüşü de böyledir. Hatta, Allah'a hamd olsun Buhârî Şerhi'nin başında detaylıca anlattığımız gibi, İmam Şâfiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ubeyd gibi bir çok imam bunda icma olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

"ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir." Yani, ancak Allah'a ümit bağlar, ancak O'na yönelir, ancak O'nun yüce katına sığınır, ihtiyaçlarını ancak O'na arz eder, sadece O'na rağbet ederler. O'nun neyi dilerse olacağını neyi dilemezse olmayacağını, kainatta yegâne tasarruf sahibinin O olduğunu, hükmünü geciktirebilecek hiçbir şeyin bulunmadığını, hesabının hızlı olduğunu bilirler. O yüzden Saîd b. Cübeyr: Allah'a tevekkül imanın tamamını içinde bulundurur, der.

"Onlar, namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden harcayan kimselerdir." Allah Teâlâ onların inançlarını zikrettikten sonra şimdi de amellerine değiniyor. Bu ameller bütün hayır ve iyilikleri içeren amellerdir. Onlardan namaz Allah'ın hakkıdır. Katâde der ki: "إقامة الصلاة" "Namazı ikame etmek/kılmak"tan kasıt vakitlerine, abdestine, rüku ve secdelerine riayet etmektir, demiştir. Mukâtil b. Hayyan: Namazı ikame etmek vakitlerinde kılmak, onlarda abdesti tam almak, rüku ve secdelerini, Kur'ân okumalarını, tahiyyat ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salevatları tam yapmaktır. Namazı ikame etmek/kılmak işte budur. Allah'ın (c.c) kendilerine verdiği rızktan infak etmek zekat vermekle, kulların vacip ve müstehap hükmündeki diğer haklarını kapsamaktadır. Yaratılanların hepsi Allah'ın kuludur ve Allah'ın yaratılanlardan en çok sevdikleri ise onlara en faydalı olanlarıdır. Katâde *"kendilerine rızık olarak verdiğimizden harcayan kimseler"* buyruğu ile ilgili olarak; Öyleyse siz de Allah'ın size verdiklerinden infak edin. Zira bu mallar senin elinde emanet ve ödünç verilmiş şeylerdir ve onlardan ayrılman pek yakındır.

"İşte onlar gerçek Mü'minlerdir." Yani, bu sıfatları taşıyan kimseler gerçekten iman etmiş kimselerdir.

[3269] Hâfız Taberânî'nin Haris b. Mâlik el-Ensârî'den naklettiğine göre kendisi bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına uğramıştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Nasıl sabahladın ey Haris?"* dedi. "Gerçek bir Mü'min olarak" diye cevap verdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne söylediğine bir bak! Öyleyse her şeyin bir hakikati vardır, senin imanının hakikati nedir?"* diye sordu. Haris şöyle dedi: "Kendimi dünyadan sıyırıp gecemi ibadet ederek uykusuz ve gündüzümü susuz geçirdim. Sanki Rabb'imin Arş'ı apaçık görünüyor ve ona bakmaktayım. Sanki birbirlerini zi-

Scanned with CamScanner

yaret etmekte olan Cennet ehline, feryatlar ederek bağrışan Cehennem ehline bakıyorum." Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa: *"Ey Haris, öğrenmişsin, onu bırakma."* buyurdu.[184]

Amr b. Mürre, Allah'ın (c.c) *"İşte onlar gerçek Mü'minlerdir."* buyruğu hakkında şöyle der: Kur'ân ancak Arapça indirilmiştir. Bu insanlar arasında bir çok efendi olduğu halde birine "Filan gerçek bir efendidir", bir çok ticaret erbabı olduğu halde biri için "Filan gerçek bir ticaretçidir", Bir çok şair bulunduğu halde biri için "Filan gerçek bir şairdir" dersin.

"Onlar için Rableri katından nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızk vardır."

"Nice dereceler" yani Cennetlerde nice köşkler, makamlar ve dereceler vardır. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Onlar Allah katında derece derecedirler. Allah onların yaptıklarını görmektedir."* (Âl-i İmrân, 163) buyurur.

"Büyük bir bağışlanma... vardır" Yani, Allah (c.c) onların günahlarını bağışlar, iyiliklerinin mükafatını verir. Dahhâk *"nice dereceler... vardır"* buyruğu hakkında şöyle der: "Cennet'tekiler birbirlerinin üstlerindedirler. Yukarıdakiler kendilerinin alttakilerden daha büyük nimetler içinde olduklarını görürler. Fakat alttakiler diğerlerinin kendilerinden daha büyük üstün konumda bulunduklarını göremezler.

[3270] Bu yüzden Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde geçen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İlliyyin'dekiler (Cennet'in en üst makamında bulunanlar) kendilerinden aşağıda olanları sizin gökteki ufuklarının birinde batmakta olan yıldızları gördüğünüz gibi görürler."* buyurdu. Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Onlar Peygamberlerin makamıdır ve kimse o makama ulaşamaz, öyle değil mi?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ula-*

184 Taberânî (3367) ve Beyhakî, Şuabu'l-İman'da (10591) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (1/57, hadis no: 189): "Senedinde (zayıf bir râvî olan) İbn Lehia ve kim olduklan tespite muhtaç kimseler vardır." demiştir. Senedinde birden çok meçhul vardır. Bunu Beyhakî, ez-Zühd (973) ile Şuabu'l-İman (10590) kitaplarında ve Bezzâr (32) rivayet etmişlerdir. Hadisi İbn Ebî Şeybe (11/43), Abdullah b. Mübârek, ez-Zühd'de (314), Beyhakî de Sünen'inde (10592) mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

Özetle; Hadis iki tarikten merfû olarak rivâyet edilmiş olup ikisi de çok zayıftır. Mürsel olarak da bir çok vecihten varit olmuştur. Rivâyetlerin çıkış yerlerinin farklı oluşu bunun bir aslının bulunup çok zayıf olmayan bir hadis olduğu izlenimi vermektedir.

Scanned with CamScanner

şır. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, onlar Allah'a inanan ve elçilerini tasdik eden kimselerdir." buyurdu.[185]

[3271] İmam Ahmed b. Hanbel ile Sünen sahiplerinin, Atiyye'nin Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan naklen rivâyet ettiği başka bir hadiste ise Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cennetin yüksek makamındaki kimseler sizin batmakta olan yıldızları gördüğünüz gibi birbirlerini görürler. Ebû Bekir ile Ömer de onlardandır, hatta daha büyük bir nimettedirler."*[186]

Bedir Gazvesi (Medine'den Çıkış):

كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَٰرِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَٰدِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَن يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَٰفِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

5. Nitekim, Mü'minlerden bir grup kesinlikle istemediği halde, Rabbin seni evinden hak uğruna çıkarmıştı.

6. Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı.

7. Hatırlayın ki, Allah size, iki gruptan birinin sizin olacağını vaad ediyordu; siz de kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu.

8. Bunlar, günahkârlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve bâtılı ortadan kaldırmak içindi.

185 Buhârî, 3256; Müslim, 2831; İbn Hibbân, 7393. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan.

186 Ebû Dâvûd, 3987; Tirmizî, 3658; İbn Mâce, 96; Ahmed b. Hanbel, 3/27; Ebû Ya'lâ, 1130. Atiyye el-Avfî'nin bulunduğu senetle rivayet etmişlerdir. Avfî ise zayıftır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

İmam Taberî *"Nitekim, Mü'minlerden bir grup kesinlikle istemediği halde"* buyruğundaki benzetme edatı kaf'ın niçin getirildiği hususunda müfessirler farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları: Mü'minlerin Rablerinden korkmaları, aralarını düzeltmeleri, Allah'a (c.c) ve elçisine itaatleri haline benzetilmiştir, demişlerdir. Taberî sonra İkrime'den buna benzer bir söz rivâyet etmiştir. Buna göre Allah (c.c) âyette şöyle buyurur: "Nasıl ki ganimetler konusunda ihtilafa düşüp birbirinle çekiştiniz ve akabinde Allah (c.c) o yetkiyi sizden alıp kendisinin ve Peygamberi'nin yetkisine aldı, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu adalet ve eşitlik esasları üzerine taksim etti ve o da sizin için maslahat ve kârın tâ kendisi oldu. Aynı şekilde, dinlerini zafere ulaştırmak ve düşmanların kervanlarını ele geçirmek için onlarla savaşa çıkmakta olan güçlü kuvvetli toplulukla birlikte savaşa çıkmayı da istemediniz. Savaşı istememeniz ise Allah (c.c)'ın onu size takdir edip sizinle düşmanlarınızı öncesinde aranızda bir andlaşma olmaksızın karşılaştırmasıyla sonuçlandı ve o da hidayet, zafer ve fethin tâ kendisi oldu. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de: *"Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz."* (Bakara, 216) buyurur.

Taberî der ki: Bazıları şöyle dediler: *"Onların bu hali, Mü'minlerden bir grup kesinlikle istemediği halde, Rabbinin seni evinden hak uğruna çıkardığı zamanki halleri gibidir."* buyruğunda kastedilen mânâ şudur: Allah (c.c) Rabb'in Mü'minlerden bir grup savaşmayı istemediği bir halde seni evinden hak uğruna çıkardığı gibi, onlar hakikat kendilerine belli olduktan sonra bile o konuda seninle mücadele ediyorlar. İmam Taberî daha sonra benzer bir görüş olarak Mücâhid'den bu mânâda şöyle rivâyet etmiştir: "Rabb'in seni hak uğruna evinden çıkardığı gibi onlar hak uğrunda seninle tartışıyorlar.

Süddî der ki: Allah (c.c) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bedir'e çıkışı ve Mü'minlerin onunla (sallallâhu aleyhi ve sellem) tartışması hususunda şöyle buyurmuştur: *"Nitekim, Mü'minlerden bir grup"* kafirlerin peşinden gitmeyi *"kesinlikle istemediği halde, Rabbin seni evinden hak uğruna çıkarmıştı."* Bazıları şöyle demişlerdir: Bedir günü "Bizi şehirden kervan için diyerek çıkardın. Savaş için demedin ki onun için hazırlık yapaydık" diyerek

Scanned with CamScanner

seninle tartıştıkları gibi, enfali de sana sadece tartışma ve çekişme maksadıyla soruyorlar.

Ben derim ki: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den sadece, Ebû Süfyân'ın Şam'dan çıktığına dair haber aldığı Kureyş'e ait bol mal yüklü kervanı için çıkmıştı. Müslümanlardan da durumu rahat olanları harekete geçirerek üç yüz on kişilik bir orduyla yola çıkmıştı. Bedir yolu üzerinde sahil yolu boyunca onları takip etti. Ebû Süfyân Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini takip etmek üzere çıktığını öğrenince uyarması için Damdam b. Nezir'i Mekke'lilere gönderdi. Onlar da kısa bir süre içinde 1000'e yakın, 900 ile 1000 arasında silahlıyla yola çıktılar. Ebû Süfyân sağ taraftan deniz kıyısından ilerleyerek kurtuldu. Mekkeli Müşrikler sonunda gelip Bedir kuyusuna vardılar. Allah (c.c) Müslümanlar ile kafirleri aralarında bir sözleşme olmadan birbirleriyle buluşturdu. Zira, açıklaması birazdan geleceği üzere Allah (c.c) Müslümanların sözünü yüceltmeyi, onları düşmanlarına muzaffer kılmayı, hak ile batılı birbirinden ayırmayı istiyordu. Özetle; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Müşriklerin yola çıktığı haberi ulaşınca Allah (c.c) O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki gruptan birini, ya kervanı ele geçirmeyi veya Mekke ordusuna karşı galibiyeti vaad etti. Müslümanlardan birçoğu kervana doğru gidilmesini arzuluyorlardı. Çünkü onda savaşsız bir kazanç vardı. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Siz de kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu."*

[3272] Hâfız İbn Merdûyeh, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den şöyle nakleder: Biz Medine'deyken Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize *"Bana Ebû Süfyân'ın kervanının gelmekte olduğu bildirildi. Bu kervandan önce çıkmanız mümkün müdür? Belki Allah (c.c) bize o ganimeti nasip eder."* buyurdu. Biz "Evet" dedik ve çıktık. Yolda bir-iki gün yürüdükten sonra bize *"Onlarla savaşmaya ne dersiniz?"* diye sordu. Biz aynısını (Kervanı tercih ettiğimizi) söyledik. Bunun üzerine Mikdad b. Amr: "Ey Allah'ın Rasûlü! O durumda biz kavminin Mûsâ (a.s)'a söylediği gibi *"Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız."* (Mâide, 24) demeyiz. Ebû Eyyûb der ki: Biz Ensar topluluğu, Mikdad gibi söylemiş olmayı çok malımızın olmasından daha çok temenni ettik. Bu olay üzerine Allah (c.c) Peygamberi'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Nitekim, Mü'minlerden bir grup kesinlikle istemediği halde, Rabbin seni*

Scanned with CamScanner

evinden hak uğruna çıkarmıştı." âyetini nazil etti... Hadisin devamı vardır.[187] Bunu İbn Ebî Hâtim de İbn Lehia'nın bulunduğu bir senetle, benzer bir lafızla rivâyet etmiştir.

[3273] Yine İbn Merdûyeh, Alkame b. Vakkas el-Leysi'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir'e çıkmıştı. Revha'ya geldiklerinde insanlara seslenerek *"Görüşünüz nedir?"* diye sordu. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Bize onların filan yerde oldukları haberi geldi." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) tekrar insanlara seslenerek *"Siz ne dersiniz?"* buyurdu. Bu kez Ömer (radıyallâhu anh) Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın söylediği gibi şeyler söyledi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) tekrar insanlara seslenerek *"Siz ne dersiniz?"* buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Bizi mi kastediyorsun? Sana ikramda bulunan ve kitabı indiren Allah'a and olsun ki, ben o yolda gitmiş de, orayı biliyor da değilim. And olsun ki, sen yürüyüp Yemen'deki "Birkü'l-ğamad" a kadar dahi gitsen kesinlikle seninle birlikte yürüyeceğiz ve Mûsâ (a.s)'a *"Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız'"* diyenler gibi olmayacağız. Bilakis sen ve Rabb'in gidip savaşınız, biz de sizinle birlikteyiz, ardınızdan geliyoruz" deriz. Sen başka bir şey için çıkmış ve Allah (c.c) sana yeni bir şey vahyetmiş olabilir. Dolayısıyla sen Allah'ın (c.c) sana vahyettiğine bak. Dilediğinin ipini bağla, dilediğininkini kes. Dilediğinle düşman ol, dilediğinle barış içinde ol." dedi. Bunun üzerine Kur'ân Sa'd'ın diliyle *"Nitekim, Mü'minlerden bir grup kesinlikle istemediği halde, Rabbin seni evinden hak uğruna çıkarmıştı."* âyeti ile diğer âyetler nazil oldu.

[3274] Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmanla karşılaşmak hususunda danıştığında Sa'd b. Ubâde o söylediği sözü söyledi. O bedir günüydü. İnsanlara emretti ve savaş için hazırlık yaptılar. Onlara kuvvetli olmalarını emretti. Ancak iman ehli bundan hoşlanmadılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ *"Nitekim, Mü'minlerden bir gurup kesinlikle istemediği halde, Rabbin seni evinden hak uğruna çıkarmıştı. Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı."* âyetlerini nazil etti.[188]

187 Senedindeki İbn Lehia'dan dolayı senedi zayıftır, fakat kuvvetlendiren rivâyetler bulunmaktadır.

188 Taberî (15724) rivâyet etmiştir. Atiyye el-Avfî zayıftır. Fakat hadisi destekleyen şahitler vardır.

Scanned with CamScanner

Mücâhid der ki: *"seninle tartışıyorlardı."* buyruğunda kastedilen savaş hususunda tartışmalarıdır. Muhammed b. İshâk, *"seninle tartışıyorlardı."* buyruğu hakkında şöyle der: Müşriklerle karşı karşıya gelmeyi istemeyerek, kendilerine Kureyşlilerin gelmekte oldukları söylendiğinde onu kabullenemeyerek seninle tartışıyorlardı. Süddî der ki: *"Hak ortaya çıktıktan sonra ... seninle tartışıyorlardı."* Yani, senin ancak Allah'ın sana emrettiğini yaptığın onlar açısından belli olduktan sonra hâlâ seninle tartışıyorlardı.

İmam Taberî der ki: Bazılarına göre burada kastedilenler Müşriklerdir. Bize Yunus, İbn Vehb'den, İbn Zeyd'in *Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı."* buyruğu hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: âyette hakikat hususunda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile tartışan Müşrikler kastedilmiştir. Yani, onlar İslam'a davet edildiklerinde âdeta göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı. İbn Zeyd daha sonra: Bu yukarıda bahsedilen Mü'minlerin nitelikleri değildir. Bilakis buradan itibaren kafirlerden bahsedilmeye başlanmıştır, demiştir. İmam Taberî daha sonra şöyle der: Onun söylediğinin hiçbir mânâsı yoktur. Çünkü *"Hak ortaya çıktıktan sonra ... seninle tartışıyorlardı"* cümlesinden öncesi de bu da iman ehli hakkında verilen haberlerdir. Doğrusu, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile İbn İshâk'ın söyledikleri gibi bunların Mü'minlerden haberler olduğudur. Taberî'nin desteklediği bu görüş asıl doğru görüş olup cümlenin akışı da buna delalet etmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3275] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bedir'de işini bitirince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Kervanın peşine düş. Onunla aranda hiçbir engel yoktur" denildi. Bunun üzerine bir esir olarak bağlı bulunan Abdulmuttalip oğlu Abbâs O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bunu yapman uygun olmaz."* dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Neden?"* diye sorunca, "Allah (c.c) sana iki topluluktan birini vaad etmişti ve sana vaad etiğini de verdi." dedi.[189] Başka muhaddisler rivâyet etmemiş olsalar da senedi ceyyittir.

189 Tirmizî (3080); Ahmed b. Hanbel, 1/229, 326; Ebû Ya'lâ, 2373. Senedi zayıftır. Çünkü Semmak'ın İkrime'den rivâyetinde çelişkiler vardır. Bununla birlikte İbn Kesir ceyyit (sahih) olduğunu söylemiş, Tirmizî: Hasen ve sahihtir, demiştir. Doğrusu ise bu zayıf ve münkerdir. Semmak sonraları bunamıştır. Ayrıca Abbâs bunu nereden bilecek ki?

Scanned with CamScanner

"Siz de kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz." Yani, onlar hiçbir güç ve kuvveti bulunmayan, savaş yapacak durumu olmayan grubu istiyorlardı ki o kervandı.

"Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu." Yani, Allah (c.c) ise sizi, onlara karşı muzaffer ve galip kılmak, dinini güçlendirmek, İslam davasını yüceltmek ve diğer dinler üzerinde galip ve hakim kılmak için sizi, güç sahibi savaşçılarla karşılaştırmak istiyordu. Zira o işlerin sonunu bilir. Nitekim güzel yönetmesiyle işlerinizi yöneten de odur. Kullar kendilerine gözüktüğüne göre başkasını isteseler de Allah (c.c) bunu istemekteydi. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz."* (Bakara, 216)

[3276] Muhammed b. İshâk (rh.a), Urve b. Zübeyr ve bir çok alimlerimiz kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakledilmiştir: Herkes bana bundan bir şeyler anlattı. Onların sözleri Bedir hakkında anlattığım hususlarda birleşti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Süfyân'ın Şam'dan yola çıktığını duyunca Müslümanları ona davet etti ve *"Bu Kureyş'in kervanı olup onda malları vardır. Çıkıp ona gidin. Umulur ki Allah (c.c) onların mallarını size ganimet olarak verir."* buyurdu. Ve insanları buna davet etti. Bazıları bu hususta çabuk davranırken bazıları yavaş davrandılar. Zira onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir savaşla karşı karşıya kalacağını sanmıyorlardı. Ebû Süfyân Hicaz'a yaklaştığında haber toplamak için adamlar gönderdi. Kendisi de Müslümanların bir şey yapmalarından korktuğu için geçen kervanlara soruyordu. Sonunda bir kervandan "Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) senin ve kervanın için adamlarını seferber etti." diye haber aldı. Bunun üzerine hızını azalttı. Damdam b. Amr el-Gıffari'yi kiralayarak Mekke'lilere gönderdi. Kureyşlilere giderek mallarını korumak için seferber olmaya çağırmasını, Muhammed'in arkadaşlarıyla birlikte kervana müdahale ettiklerini söylemesini emretti. Damdam b. Amr hızla Mekke'ye doğru yola çıktı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de arkadaşlarıyla birlikte yola çıktı. Nihayet Zefran adında bir vadiye vardığında oradan çıktı. Vadiden çıkarken bir yere vardığında orada konakladı. İnsanlarla istişare etti ve Kureyşliler hakkındaki haberi söyledi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) kalkıp güzel bir konuşma

Scanned with CamScanner

yaptı. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da kalkıp güzel şeyler söyledi. Sonra Mikdad b. Ömer kalkarak şöyle dedi: "Ya Rasûlallah! Allah'ın sana emrettiği yere yürü. Her nereye gidersen biz seninleyiz. Seni hak ile gönderene andolsun ki sen Birkü'l-ğimad'a -bir Habeşistan şehrini kastediyor- kadar gitsen ona ulaşma yolunda sen oraya ulaşana kadar seninle birlikte yürürüz. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona güzel şeyler söyledi ve hayır duada bulundu. Sonra *"Bana görüş bildirin ey insanlar"* buyurdu. Onun kastettiği Ensardı. Çünkü asıl kalabalık onlardı. Hem de Akabe'de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e biat ederek "Ya Rasûlallah! Biz sen yurdumuza ulaşana kadar seni korumaya dair hiçbir şey yapamayız. Fakat bize ulaşınca bizim zimmetimizdesin. Evlatlarımızı ve kadınlarımızı neyden koruyorsak seni de onlardan koruyacağız." demişlerdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensarın onu sadece Medine'yi vuran düşmanlarına karşı korumakla sorumlu oldukları, onların yurtlarından düşmanın üzerine yürütülme sorumluluklarının bulunmadığı düşüncesinde olabileceklerinden korkuyordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söyleyince Sa'd b. Muaz (radıyallâhu anh) ona "Ya Rasûlallah! Vallahi sanki sen bizi kastediyorsun?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet"* buyurunca Sa'd şöyle dedi: "Biz sana inandık ve seni tasdik ettik. Getirdiklerinin hak olduğuna şahitlik ettik. Bu yolda seni işitip itaat edeceğimize dair sana söz ve ahitlerimizi verdik. Onun için sen Allah'ın sana emrettiği şeye yürü. Seni hak din ile gönderene yemin olsun ki, sen bize bu denizi gösterip ona dalsan biz de seninle birlikte dalarız ve bizden tek bir kimse bundan geri kalmaz. Biz yarın bizi düşmanlarımızla karşı karşıya getirmenden hoşlanmayacak değiliz. Şüphesiz biz savaşta sabırlı, düşmanla karşılaştığında samimi kimseleriz. Umulur ki Allah (c.c) sana bizden seni sevindirecek şeyler gösterir. Artık bizi Allah'ı bereketi üzere yürüt." Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd'ın sözüne sevindi ve bu onu gayrete getirdi. Sonra *"Allah'ın bereketi üzere yürüyün. Müjdeler olsun size. Zira Allah (c.c) bana iki gruptan birini vaad etti. Vallahi sanki ben onların yere serilişlerini görüyor gibiyim."* buyurdu.[190] Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bunun benzerini rivâyet etmiştir. Süddî, Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd b. Elsem ile selef ve haleften bir çok alim de böyle demiştir. Muhammed b. İshâk'ın anlattıklarına dayanarak diğerlerinin sözlerini kısaca verdik.

190 Taberî (15732) rivâyet etmiştir. Hasen bir rivâyettir. Muhammed b. Sirin işittiğini açıkça ifade etmiştir.

Scanned with CamScanner

Allah'ın Meleklerle Yardımı:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

9. Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O, da "Ben size meleklerden peş peşe gelen bin tanesi ile yardım edeceğim" diyerek duanızı kabul buyurdu.

10. Allah bunu sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Yoksa yardım, yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah, mutlak galiptir, büyük hikmet sahibidir.

Tefsiri:

[3277] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Buna Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Bedir günü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına baktığında sayılarının 300 küsur, müşriklere baktığında sayılarının binden fazla olduğunu gördü! Bunun üzerine kıbleye döndü, sonra ellerini havaya kaldırdı. Ridası ve izarı üzerindeydi. Sonra şöyle dua etti: *"Allah'ım! Bana verdiğin vaadini yerine getir. Allah'ım! Eğer İslam ehlinden şu küçük topluluğu yok edecek olursan sana bir daha hiç ibadet edilmez."* Rabb'inden yardım istemeye ve dua etmeye devam etti ve sonunda ridası omuzlarından yere düştü. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) gelip ridasını aldı ve ona verdi. Arkasından ayrılmadı ve bir süre sonra "Ya Rasûlallah! Rabbine bu kadar yakarışın yeter. Şüphesiz O sana verdiği vaadi yerine getirecektir." dedi. Bunun üzerine

"Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O, da "Ben size meleklerden peş peşe gelen bin tanesi ile yardım edeceğim." diyerek duanızı kabul buyurdu." buyruğu nazil oldu. O gün gelip Mü'minler Müşriklerle karşılaşınca Allah (c.c) Müşrikleri yenilgiye uğrattı. Onlardan yetmiş kişi öldürüldü, yetmiş kişi esir alındı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Bekir, Ali ve Ömer'le istişare etti. Ebû Bekir: "Ya Rasûlallah! Bunlar amcalarımızın oğulları, akrabalarımız ve kardeşlerimizdir. Ben onlardan fidye almanı uygun buluyorum. Onlardan alacağımız mallar bizim için kafirlere karşı güç

Scanned with CamScanner

olur. Hem de umulur ki Allah (c.c) onları hidayete erdirir de bize destekçi olurlar." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): Sen ne düşünüyorsun ey Hattab'ın oğlu? diye sordu. Ben: Vallahi ben Ebû Bekir ile aynı görüşte değilim. Bilakis boynuna vurmam hususunda filan kişi için -bir akrabasını söyleyerek- bana izin vermen, Ali'ye Ukayl'ın boynunu uçurması için izin vermen, Hamza'ya kardeşi olan filanı öldürmesi için izin vermen görüşündeyim. Ta ki Allah (c.c) kalbimizde Müşriklere karşı hiçbir muhabbet bulunmadığını bilsin. Bunlar Müşriklerin önderleri, liderleri ve komutanlarıdırlar." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir'in görüşünü seçerek onlardan fidye aldı, benim görüşüme ise meyletmedi. Ömer (radıyallâhu anh) ertesi sabahtan sonrasını şöyle anlatır: Ertesi sabah Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın yanlarına gittiğimde ağlıyorlardı. "Ya Rasûlallah! seni ve arkadaşını ağlatan şey nedir? Eğer ağlanacak bir şey varsa ben de ağlayayım. İçimden gelmezse de sizin ağlamanızdan dolayı ağlar gibi yaparım." dedim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Fidye almaları sebebiyle arkadaşlarının başına gelenden dolayı ağlıyoruz. Zira sizin azap görmenize şu ağaçtan -bunu söylerken yakındaki bir ağacı gösterdi- daha az bir mesafe kalmıştı." buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Yeryüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya) kadar, hiçbir Peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir. Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."* (Enfâl, 67-68) âyetlerini nazil etti. Ve onlara ganimeti helal kıldı. Sonraki yıl Uhud günü geldiğinde de Bedir'de fidye almalarının cezasını çektiler; onlardan yetmiş kişi öldürüldü, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı ondan kaçtılar, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in öndişleri kırıldı, başındaki miğferi kırıldı ve yüzüne kan aktı. Bunun üzerine Allah (c.c) *"(Bedir'de) iki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet, (Uhud'da) kendi başınıza geldiği için mi "Bu nasıl oluyor!" dediniz? De ki: O, kendi kusurunuzdandır. -yani fidye almanızdandır- Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter."* (Âl-i İmrân, 165) âyetini nazil etti.[191] Bunu, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Taberî ve İbn Merdûyeh bir çok

191 Müslim, 1763; İbn Hibbân, 4793; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve 3/51, 52. Bu kaynaklarda hadis uzun şekliyle yer almaktadır. Hadisi Ebû Dâvûd (2690) ve Tirmizî (3081)

Scanned with CamScanner

tarikle İkrime b. Ammar'dan bu senetle rivayet etmişlerdir. Bunu Ali b. el-Medînî ile Tirmizî sahih olarak kabul etmişler ve "Sadece İkrime b. Ammar el-Yemani'nin rivâyetiyle bilinmektedir." demişlerdir. Aynı şekilde Ali b. Ebî Talha ile Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz."* buyruğunun Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duası hakkında indiğini rivayet etmişlerdir. Zeyd b. Yüsay', Süddî ve İbn Cüreyc de böyle demişlerdir.

[3278] Ebû Bekir b. Ayyaş, Ebû Husayn'dan, o da Ebû Sâlih'ten şöyle rivâyet etmiştir: Bedir günü geldiğinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbine büyük bir ısrarla dua edip yakarmaya başladı. Sonunda Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) yanına gelerek "Ya Rasûlallah! Yakarışını kısalt. Allah'a yemin olsun ki Allah (c.c) sana verdiği vaadi mutlaka yerine getirecektir." dedi.[192]

[3279] İmam Buhârî, el-Meğazi Kitabı'nın, Allah'ın (c.c) *"Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz."* buyruğu Babı'nda, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Mikdad b. Esved'in öyle bir hareketine şahit oldum ki onun arkadaşı olmak benim için ona denk gibi olan her şeyden daha hoş geldi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) müşriklere beddua eden yanına gelerek şöyle dedi: "Biz Mûsâ'nın (a.s) kavminin Mûsâ (a.s)'a *"Ey Mûsâ! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; şu halde sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız"* (Mâide, 24) dedikleri gibi demeyeceğiz. Bilakis senin sağında ve solunda, önünde ve arkanda savaşacağız." Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e baktım; yüzü parladı ve bu söz O'nu sevindirdi.[193]

[3280] İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü *"Allah'ım! Senden ahdini ve vaadini yerine getirmeni istiyorum. Allah'ım! İstiyorsan sana ibadet edilmesin."* dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir (radıyallâhu anh) elini tutarak "Bu kadar yeter." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."* (Kamer, 45) diyerek oradan çıktı.[194] Bunu Nesâî de Bündar'ın Abdulvahhab b. Abdulmecid es-Sekafî'den nakliyle rivâyet etmiştir.

192 Taberî (15754) rivâyet etmiştir. Mürseldir.

193 Mâide sûresi 24. âyetin tefsirinde geçmişti.

194 Buhârî, 3953; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11557.

Scanned with CamScanner

"Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O, da "Ben size meleklerden "peş peşe gelen bin tanesi ile" "Mürdifîn" birbirlerinin ardından gelenler demektir. Nitekim Harun b. Antere'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan; yani birbiri ardına dediğini rivâyet etmiştir. Mürdifin'den kastın "yardımınıza yetişmek üzere" olması da mümkündür. Zira Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre o şöyle demiştir: Mürdifin yardım ediciler manasına gelir. Mücâhid, kurralardan İbn Kesir ve İbn Zeyd de aynı şekilde "Mürdifin"i "yardım ediciler" diye tefsir etmişlerdir. Ebû Küdeyne, Kabus'tan, o babasından, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"peş peşe gelen bin tanesi ile"* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Her meleğin arkasında bir melek olduğu halde. Aynı senetle gelen başka bir rivâyette: Yani, birbirlerinin izinden gelerek, demiştir. Ebû Zıbyan, Dahhâk ve Katâde de böyle demişlerdir.

[3281] İmam Taberî Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Cebrâil (a.s) bin melekle Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağ tarafına indi ve o tarafta Ebû Bekir (radıyallâhu anh) vardı. Mikâil bin melekle Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sol tarafına indi ve ben de sol taraftaydım.[195] Senedi sahih ise bu rivâyete göre binin peşinden ikinci bin daha gönderilmiş olması gerekmektedir. O yüzden bazıları "Mürdifîn" (peş peşe gelen) kelimesinin dâl harfinin fethasıyla, yani "Mürdefîn" (peşinden gönderilen) şeklinde okumuşlardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Meşhur olan ise Ali b. Ebî Talha'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği şu rivâyette ifade edilendir: Allah (c.c) Peygamberini (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Mü'minleri bin melekle destekledi. Cebrâil (a.s) beş yüz melekle bir kanatta, Mikâil (a.s) da beş yüz melekle diğer kanattaydı.

[3282] İmam Taberî ve Müslim, biraz önce geçen İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan naklettiği rivâyeti zikretmiş, râvîlerden Ebû Zümeyl daha sonra şöyle demiştir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bana şöyle anlattı: (Bedir gazvesinde) Müslümanlardan bir adam, önündeki bir Müşriği adım adım takip ederken birden başının üstünde kamçı sesiyle birlikte "İlerle ey Hayzum" diye bir ses işitti. Önündeki Müşriğe baktığında onun yere yıkı-

195 Taberî (15769) rivâyet etmiştir. Senedindeki Abdulaziz b. İmran ez-Zührî hakkında Zehebî el-Mizan'da (5119) şöyle demiştir: "Buhârî: Hadisi yazılmaz; Nesâî ve başkaları: Metruktur; Yahyâ b. Main: Sika değildir, demişlerdir." Dolayısıyla senedi sahih değildir. İbn Kesir bu haberi tevil etmiş, fakat hadisin sahih olması ihtimaline bağlamıştır. O ise belirtildiği gibi sahih değildir.

Scanned with CamScanner

lıp upuzun serildiğini gördü. Ona baktı ki burnu ezilmiş, yüzü kamçı darbesi yemişçesine yarılmış ve morarmış. Ensar'dan bu zat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek bunu anlattı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de *"Anlattığın doğrudur. Bu üçüncü semanın yardımındandır."* buyurdu. Müslümanlar o gün yetmiş kişiyi öldürdüler ve yetmiş kişiyi esir aldılar.[196]

[3283] İmam Buhârî, "Meleklerin Bedir'e Katılmaları Babı"nda Bedir ehlinden olan Rifâa b. Râfi' b. Züraki'den şöyle nakleder: Cebrâil (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Siz aranızdaki Bedir ehlini nasıl sayıyorsunuz?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Müslümanların en üstünlerinden sayıyoruz"* veya benzer bir şey söyledi. Cebrâil (a.s): Bedir'e katılan melekler de öyledir, dedi.[197] Bunu sadece İmam Buhârî rivâyet etmiştir. Taberânî ise el-Mu'cemu'l-Kebîr'de Râfi' b. Hudeyc'ten diyerek rivâyet etmiştir, fakat o yanlıştır. Doğrusu Buhârî'nin rivâyetidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3284] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan bir hadise göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hatıb b. Ebû Beltea'yı öldürme hususunda kendisine danışan Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a "O Bedir'e katılmıştır. Nereden biliyorsun; belki de Allah (c.c) Bedir'e katılanların tüm hallerinden haberdar olmuş ve "Dilediğinizi yapın. Zira ben sizi bağışladım." demiştir.[198]

"Allah bunu sadece müjde olsun "ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı..." Yani, Allah'ın (c.c) melekleri gönderip bunu da size bildirirken bunu sadece size müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştır. Yoksa Allah (c.c) size onlar olmadan da yardım etmeye kadirdir. *"Yoksa yardım, yalnız Allah tarafındandır."* Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"(Savaşta) inkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz. Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şâdedecek ve onları, kendilerine*

196 Müslim, 1763. Hadis daha önce 3277. hadis olarak geçti.

197 Buhârî, 3992.

198 İnşallah Mümtehine sûresi 1. âyetin tefsirinde gelecek. Hadisin tahrici ise bu sûrenin 28. âyetinde yapılacak.

Scanned with CamScanner

tanıttığı Cennete sokacaktır." (Muhammed, 4-6) Allah (c.c) yine şöyle buyurur: *"Eğer siz (Uhud'da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır. O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz (zaferi bazen bir topluma bazen öteki topluma nasip ederiz.) Ta ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın ve aranızdan şahitler edinsin. Allah zalimleri sevmez. Bir de (böylece) Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak, kafirleri de helâk etmek ister."* (Âl-i İmrân, 140-141) Bunlar, Allah'ın kafirlerle cihadı Mü'minlerin eliyle yaptırmasındaki hikmetlerdir. Yüce Allah Peygamberleri yalanlayan önceki ümmetleri, hepsini kapsayan ve onları tarihten silen azaplarla cezalandırırdı. Nitekim Nûh kavmini tufanla, birinci Âd kavmini batı rüzgarıyla, Semud kavmini çığlıkla, Lut kavmini yere batırma, yerin altını üstüne getirme ve Siccil taşıyla, Şuayb (a.s)'ın kavmini gölgelik gününün azabıyla helâk etmiştir. Allah (c.c) Mûsâ (a.s)'ı gönderip düşmanı Firavun ile kavmini denizde boğarak helâk edince ve sonra Mûsâ (a.s)'a Tevrat'ı indirince o kitaba kafirlerle cihad hükmünü koydu. Bu hüküm daha sonraki şeriatlarda aynı şekilde devam etti. Nitekim yüce Allah *"Andolsun biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra Mûsâ'ya, -düşünüp öğüt alsınlar diye- insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o Kitab'ı (Tevrat'ı) vermişizdir."* (Kasas, 43) buyurur. Mü'minlerin kafirleri öldürmeleri kafirler için daha alçaltıcı, Mü'minlerin kalplerini daha ferahlatıcıdır.

Nitekim yüce Allah bu ümmet hakkında şöyle buyurur: *"Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve Mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın."* (Tevbe, 14) Bu sebeple Kureyş önderlerinin kendilerine küçümser gözlerle bakan düşmanları tarafından öldürülmeleri onlar için daha acı verici, iman ordusunun kalbi için daha ferahlatıcı olmuştur. Mesela Ebû Cehil'in savaş meydanında ve çatışmanın ortasında öldürülmesi onun için bir yıldırımla, kasırgayla veya benzer bir azapla ölmekten daha onur kırıcıdır. Yine Ebû Leheb de kızılçıbanı ile ölmüş, hiçbir akrabası yaklaşamamış, ancak uzaktan su atarak yıkamışlar, sonra atıp gömmüşlerdi. O yüzden yüce Allah *"Çünkü Allah, mutlak galiptir"* buyurmuştur. Yani, dünya ve ahirette izzet (güç ve galibiyet) Allah'ın, Peygamberinin ve Mü'minlerindir. Nitekim yüce Allah bir âyette *"Şüphesiz Peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."* (Mü'min, 51) buyurur.

Scanned with CamScanner

"Büyük hikmet sahibidir." Büyük güç ve kuvvetiyle kafirleri helâk ve yok etmeye kadir olduğu halde Mü'minlere kafirlerle cihad hükmünü koymasında büyük hikmet sahibidir.

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

11. O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu, sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek; kalplerinizi kuvvetlendirmek ve ayaklarınızın kumda batmaması için üzerinize gökten bir su indiriyordu.

12. Hani Rabbin meleklere, "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun. Ben kafirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına!" diye vahyediyordu.

13. Bu onların Allah'a ve Peygamberine karşı koymalarındandır. Her kim ki Allah'a ve Peygamberine karşı koyarsa muhakkak ki Allah cezası çetin olandır.

14. İşte bunu tadın. Muhakkak ki kâfirlere bir de ateş azabı vardır.

Tefsiri:

Allah (c.c) Mü'minlere, düşmanlarının çokluğu ve kendilerinin sayısının azlığından dolayı onlarda oluşan korkuyu gidermek için üzerlerine çöktürdüğü uykuluk hali nimetini hatırlatıyor. Allah (c.c) onlara Uhud'da da böyle yapmıştı. Nitekim Allah (c.c) bir âyette: *"Sonra o kederin arkasından Allah*

Scanned with CamScanner

size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hali bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, 'Bu işten bize ne!' diyorlardı." (Âl-i İmrân, 154) buyurur. Ebû Talha der ki: Ben de Uhud günü uykusu basan kimselerdendim. Kılıç elimden defalarca düştü. O düşüyor ben alıyordum, o düşüyor ben alıyordum. Bu arada Mü'minlere baktığımda onların da kalkanları altında kıpırdandıklarını gördüm.

[3285] Hâfız Ebû Ya'lâ, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bedir günü bizde Mikdad'dan başka hiçbir atlı yoktu. Bize baktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışında hepimiz uyuyorduk. O ise bir ağaç altında namaz kılıyor ve ağlıyordu ve buna sabaha kadar devam etti.[199]

Süfyân-ı Sevrî'nin, senediyle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: "Savaşta uyuklamak Allah'tan gelen bir emniyet halidir. Namazda ise şeytandandır." Katâde der ki: "Uyuklama başta, uyku ise kalpte gerçekleşir." demiştir. Ben derim ki: Müslümanlar uykunun basması halini Uhud günü de yaşamışlardı. Bu çok meşhurdur. Bedir günü hakkında ise bu âyet vardır. Bu âyet Bedir kıssasında geçmektedir. Bu da onun Bedir günü de gerçekleştiğini göstermektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu hal kalpleri güven duygusu içinde ve Allah'ın yardımından emin halde olması için Mü'minlerin şiddet anındaki seciyeleri olmuş. Bu Allah'ın (c.c) onlara lütuf, rahmet ve ihsanındandır. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır."* (İnşirâh, 5-6)

[3286] Bu yüzden sahih bir hadiste ifade edildiğine göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü Ebû Bekir Sıddîk ile birlikte büyük çadırda/gölgelikte dua ediyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i uyku bastı. Sonra gülümseyerek uyandı ve *"Sana müjdeler olsun. İşte şu Cebrâil'dir ve ön dişlerinde toz var."* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra *"O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."* (Kamer, 45) buyurarak çadırdan dışarı çıktı.[200]

---

199 Ahmed b. Hanbel, 1/125, 138; Ebû Ya'lâ, 280; İbn Hibbân, 2257. Senedi ceyyittir.

200 Hadisi Sahih'te bu lafızla bulamadım. Bunu İmam Buhârî (2915) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) çadırda şöyle dua ediyordu: "Allah'ım! Senden ahdini ve vaadini yerine getir-

Scanned with CamScanner

[3287] Allah'ın (c.c) *"üzerinize gökten bir su indiriyordu."* buyruğu hakkında Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yola çıktığı vakit Bedir'de konakladığında Müslümanlarla su arasında dairesel bir kum yığını vardı. Müslümanları büyük bir halsizlik kapladı. Şeytan kalplerine öfke atmış, onlara "Siz Allah'ın velileri olduğunuzu ve aranızda Allah'ın elçisinin bulunduğunu mu iddia ediyorsunuz? Oysa Müşrikler sizden daha erken davranarak suyu ele geçirdiler. Siz ise cünüp halde namaz kılıyorsunuz." diye vesvese veriyordu. Bunun üzerine Allah (c.c) onlara şiddetli bir yağmur indirdi. Müslümanlar ondan içtiler ve temizlendiler. Allah (c.c) onlardan şeytanın pisliğini giderdi. Yağmur yağınca da kum sert bir zemin haline geldi. İnsanlar ve hayvanlar kafirlere onun üzerinde yürüdüler. Allah (c.c) Peygamberine ve Mü'minlere bin melekle destek verdi. Cebrâil (a.s) beş yüz melekle bir kanatta, Mikâil (a.s) da beş yüz melekle diğer kanattaydı.[201] Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Kureyş Müşrikleri kervanın imdadına yetişmek ve onun uğrunda savaşmak için çıktıklarında Bedir günü suyun başında konakladılar ve Mü'minlere karşı onu ele geçirdiler. Dolayısıyla Mü'minler susadılar, namazı da cünüplü ve abdestsiz kıldılar. Bu da onların bunu içlerinde alıp vermelerine (vesveselere kapılmalarına) sebep oldu. Tam o anda Allah (c.c) gökten su indirdi ve vadi suyla doldu. Mü'minler ondan içtiler, kaplarını doldurdular, bineklerine su içirdiler ve cenabetten guslettiler. Böylece Allah (c.c) bunu onlara temizleyici vesilesi kıldı ve üzerinde ayaklarının sabit kalmasını sağladı. Bunun benzeri Katâde, Dahhâk ve Süddî'den de rivayet edilmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Şa'bî, Zührî ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den de: Bu onlara Bedir günü yağan yağmurdur, dedikleri rivayet edilmiştir.

---

meni istiyorum. Allah'ım! İstersen bundan sonra sana hiç ibadet edilmez." Nihayet Ebû Bekir (radıyallâhu anh) elini tuttu ve "Yeter ey Allah Rasûlü. Rabbine çok ısrar ettin." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) çadırdaydı ve "O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır." diyerek oradan çıktı. Bunu Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/80, 81) İbn İshâk kanalıyla Muhammed b. Yahyâ ile Asım'dan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile birlikte çadırdaydı ve orada başka hiç kimse yoktu. İki taraf birbirine yaklaşırken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbine vaad ettiği zaferi vermesi için dualar yapıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birden sıçradı, sonra hızla harekete geçti ve "Müjdeler olsun ey Ebû Bekir, Sana Allah'ın yardımı geldi. İşte şu Cebrâil. Atının gemini tutmuş...." Fakat bunda âyetten bahsedilmemektedir.

201 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/78; Taberî, 15783. Senedin İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Ali b. Ebî Talha arasında kopukluk vardır.

Scanned with CamScanner

[3288] Bilindiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir'e doğru yürürken oradaki en yakın suda, yani bulduğu en yakın suyun bulunduğu yerde konakladı. Habbab b. Münzir O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğru yaklaşarak "Ya Rasûlallah! Burası Allah'ın seni indirdiği, dolayısıyla çiğneme yetkimiz bulunmayan bir konaklama yeri midir yoksa senin bir savaş ve hile gereği yaptığın bir konaklama mıdır?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bilakis, savaş ve hile maksadıyla indiğim yerdir."* buyurdu. Bunun üzerine, "Ya Rasûlallah! Bu uygun bir konak yeri değildir. Bilakis bizi kafirlerin bulunduğu yere en yakın bir suyun olduğu yere kadar götür. Onun dışındaki kuyuları kapatır, havuzları suyla doldururuz. Böylece bizim suyumuz olur, onların ise olmaz." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yola devam etti ve onun dediği gibi yaptı.[202]

[3289] "Meğazi'l-Emevi" kitabında şöyle geçmektedir: Habbab Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e böyle deyince gökten bir melek indi. Cebrâil (a.s) da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyordu. O melek: Ey Muhammed! Rabb'in sana selam söylüyor ve "İsabetli olan Habbab b. Münzir'in işaret ettiği görüştür" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cebrâil'e (a.s) döndü ve "Bunu tanıyor musun?" dedi. Cebrâil (a.s) ona baktı ve "Ben bütün melekleri tanımam. Fakat o melektir, şeytan değildir." dedi.[203]

[3290] Bu konudaki en güzel rivâyet Megazi kitabının yazarı Muhammed b. İshâk'ın Urve'den yaptığı şu rivâyettir: Allah (c.c) göğü onlara gönderdiğinde vadi kumsal ve kaygandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve ashabına yeri onlara sert hale getirecek, yürümelerini de engellemeyecek kadar, Kureyşlilere ise yerlerinden ayrılmalarına fırsat bırakmayacak kadar yağmur yağdı. Mücâhid der ki: Allah (c.c) onlara yağmuru uyuklamadan önce gönderdi. Yağmurla tozu uçuşmasını durdurdu, zemin sertleşti. İçlerini huzur kapladı, ayaklarının kayması önlendi.

[3291] İmam Taberî, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Geceleyin -ertesi sabah Bedir savaşının yapıldığı gece- üzerimize yağmur yağdı.

---

202 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/31- 35) İbn İshâk'ın Yezîd b. Rûmân'ın Urve b. Zübeyr, Zührî ve Asım'dan mürsel olarak nakliyle rivâyet etmiştir.

203 İbn Kesir bunu senetsiz getirmiştir. Görünen o ki Ümevi de senetsiz zikretmiştir. Dolayısıyla hiçbir hüccetliği yoktur. Aynı zamanda mânâ bakımından gariptir.

Scanned with CamScanner

Hemen, yağmurdan korunmak için ağaçların ve deriden yapılma kazıksız çadırların altına gittik. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) gece boyu Rabbine sürekli *"Allah'ım! Şayet bu küçücük topluluğu helâk edecek olursan sana yeryüzünde ibadet edilmez."* diye dua etti. Şafak doğunca *"Allah'ın kulları, namaza gelin"* diye seslendi. İnsanlar ağaç ve gölgeliğin altına geldiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı ve savaşa teşvik eden bir konuşma yaptı.[204]

"Onunla sizi temizlemek... için" Yani, küçük veya büyük hadesten temizlemek için. Bu maddi temizliktir. *"Şeytanın pisliğini sizden gidermek... için"* yani şeytanın vesvesesini ve akla düşürdüğü kötü düşünceleri temizlemek için. Bu ise batıni temizliğidir. Nitekim yüce Allah Cennet ehli hakkında şöyle buyurur: *"Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir."* (İnsan, 21) Âyetteki gümüş bilezikler bedenin süsüdür. Tertemiz içki ise onlardaki kin, haset ve buğzu temizleyici içkidir ki o da batının süsü ve temizliğidir. *"kalplerinizi kuvvetlendirmek"* Yani, sabır ve düşmanla mücadelede cesareti vererek. Bu kalbin cesaretidir. *"ve ayaklarınızın kumda batmaması"* ise zahirin (bedenin) cesaretidir.

"Hani Rabbin meleklere şöyle demişti: "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun." Bu Allah'ın (c.c) insanlar tarafından bilinmeyen gizli bir nimetiydi. Ancak ondan dolayı kendisine şükretsinler diye açığa çıkardı. Olay şu idi: yüce, âlî ve mukaddes olan Allah (c.c) Peygamberine, dinine ve Mü'min taraftarlarına yardım için indirdiği meleklere, kendisiyle onlar arasındaki mevcut bir iletişimle "Mü'minleri sebat ettirin" diye vahyetmiştir. İbn İshâk: Bunun mânâsı "onlara destek verin"dir, demiştir. Onun dışındakiler ise: Onlarla birlikte savaşın, mânâsı vermişlerdir. Kimine göre ise mânâ: "Kalabalık görünmelerini sağlayın"dır. Söylendiğine göre; Melekler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazılarının yanına giderek "Ben onları -yani Müşrikleri- "Vallahi Müslümanlar bize saldıracak olurlarsa dağılıp perişan oluruz" derlerken işittim" derdi. Müslümanlar da bunu birbirlerine anlatırlar, böylece manevi olarak güçlenirlerdi. Bunu Taberî rivâyet etmiştir. Bu rivâyetin harfi harfine naklidir.

204 Ceyyittir. Taberî (15777) rivâyet etmiştir. Senedi ceyyit, râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

"Ben kafirlerin yüreğine korku salacağım" Yani, emrime uyarak Müslümanları sebat ettirin ve düşmanlarına karşı onlara moral verin. Ben de emirlerime karşı gelen, Peygamberimi yalanlayanlara korku, zillet ve alçaklık salacağım.

"Vurun boyunlarına!" onların kafalarına vurup yarın, boyunlarına vurup kafalarını bedenlerinden koparın. Müfessirler "فوق الأعناق" (boyunlarının üzerine) ifadesinin mânâsı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir görüşe göre mânâsı "Başlarına vurun"dur ki İkrime böyle demiştir. Diğer görüşe göre, "Boyunlarının üzerine vurun" mânâsındadır. Bunu da Dahhâk ve Atiyye el-Avfî söylemiştir. Allah'ın şu âyetteki ona irşadı bu tefsirin doğruluğuna desteklemektedir: *"(Savaşta) inkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin."* (Muhammed, 4)

[3292] Vekî', Mesudi'den, o da Kâsım'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben Allah'ın azap ettiği şeylerle azap etmek için gönderilmedim. Sadece boyunları vurmak (öldürmek) ve bağları bağlamak (esir almak) için gönderildim."*[205] Taberî bunun hem boyunları vurmaya, hem kafaları yarmaya delalet ettiği mânâsında olabileceği görüşünü tercih etmiştir.

[3293] Ben derim ki: Ümevi'nin Meğâzi kitabında şöyle geçer: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü ölüler arasında dolaşıyor ve şöyle diyordu:

Kafaları yararız.....

Bunun üzerine Ebû Bekir (radıyallâhu anh) şöyle dedi:

Bize karşı isyana geçen insanlardan.

Onlara daha asi, daha zalimdiler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beytin başını söylemiş, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) da gerisini tamamlamıştır. Çünkü Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) güzel şiir okuyamazdı.[206] Nitekim Allah'da (c.c) *"Biz ona (Peygamber'e)*

205 Taberî (15798) rivâyet etmiştir. Mürseldir. Mesudi de bunamıştır.

206 İbn Kesir bunu Emevi'nin el-Megazi'sine nispet etmiştir. Ben bulamadım. Bakılsın.

Scanned with CamScanner

şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da." (Yâsin, 69) buyurmuştur. Rebî' b. Enes der ki: İnsanlar Bedir günü meleklerin öldürdüğü kimseleri tanıyorlardı. Boyunlarının üzerinden vuranlar sadece onlardı. Parmakların üzerinde de ateşle yakılmış dağlama gibi bir iz vardı.

"Vurun onların bütün parmaklarına!" diye vahyediyordu." Taberî der ki: Yani: Ey Mü'minler! Düşmanlarınızın ellerine ve ayaklarına, onlardaki eklem yerlerine vurun. "بَنان" kelimesi "بَنانة" nin çoğuludur. Şairin şiirinde geçtiği gibi:

ألا ليتني قطعت مني بنانة ولاقيته في البيت يقظان حاذرا

Ah keşke bendeki bir parmağı dilim dilim keseydim de,

Onunla Beyt'te uyanık ve dikkatli halde buluşsaydım.

Ali b. Ebî Talha'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o "Benân kol ve bacaklar manasına gelir. Dahhâk ve İbn Cüreyc de böyle demişlerdir. Süddî de: Benân kollar ve bacaklardır, demiştir. Bir görüşe göre ise benândan kasıt bütün eklemlerdir. İkrime, Atiyye el-Avfî ve bir rivâyette Dahhâk kastın bütün eklemler olduğunu söylemişlerdir. Evzâî *"Vurun onların bütün parmaklarına!"* buyruğu hakkında şöyle demişlerdir: Onun yüzüne ve gözlerine vur. Ona ateşten bir yalım at. Yalım onu yakalarsa hepsi sana haram olur. Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Bedir'i anlatırken şöyle demiştir: Ebû Cehil "Onları normal bir şekilde öldürmeyin. Öyle bir yakalayın ki dininize sataşma, Lat ile Uzza'dan uzaklaşma hareketlerini kendilerine bildiresiniz. Bunun üzerine Allah (c.c) meleklere *"Meleklere, "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun. Ben kafirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına!"* diye vahyetti. Sonunda mel'un Ebû Cehil öldürülen altmış dokuz kişiyle birlikte öldürüldü. Ukbe b. Ebî Muayt esir alındı ve bağlanıp öldürüldü. Böylece sayıları yetmişe ulaştı.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Bu onların Allah'a ve Peygamberine karşı koymalarındandır."* Yani, onlara muhalefet etmelerinden, şeriatı, ona imanı ve tabi olmayı bir tarafa bırakıp başka bir yoldan gitmelerindendir. Buradaki "Müşakake" kelimesi aynı zamanda sopayı iki parçaya ayırmak mânâsındaki "شق العصا" (yani tefrika ve ayrılıkçılık yapmak) ifadesinden alınmadır.

Scanned with CamScanner

"Her kim ki Allah'a ve Peygamberine karşı koyarsa muhakkak ki Allah cezası çetin olandır." Yani, kendisine karşı koyan ve muhalefet edenleri arayıp bulur, onlar üzerinde hakimdir. Elinden hiçbir şey kaçamaz. Gazabı karşısında hiçbir şey duramaz. O yüce ve âlîdir. Ondan başka hiçbir ilah, O'ndan gayri hiçbir Rabb yoktur.

"İşte bunu tadın. Muhakkak ki kâfirlere bir de ateş azabı vardır." Bu kafirlere hitaptır. Yani, bu azap ve cezayı dünyada çekin. Kafirlere âhirette Cehennem azabının bulunduğunu da bilin.

Cihaddan Kaçmak:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفاً فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزاً إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

15. Ey mü'minler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönüp kaçmayın.

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmeye veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de Cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir!

Tefsiri:

Yüce Allah savaştan kaçana kimseye Cehennem tehdidinde bulunuyor: *"Ey Mü'minler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman"* yani onlara yaklaştığınız, yakınlarına vardığınız vakit *"onlara arkanızı dönüp kaçmayın."* Arkadaşlarınızı terk edip kaçmayın.

"Tekrar savaşmak için geri çekilme durumu... dışında" Yani, hile olarak kendini savaştan korkmuş gibi göstererek önünden kaçıp peşinden gelmesini sağlamak, sonra birden geri dönüp saldırarak öldürme durumu dışında. Bu durumda öyle yapmasında hiçbir sakınca yoktur. Saîd b. Cübeyr ve Süddî bunu bizzat ifade etmişlerdir. Dahhâk ise: Bu, düşmanın bir açığını yakalayıp aniden saldırmak maksadıyla arkadaşlarından önde gitmektir, demiştir.

Scanned with CamScanner

"Veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında" Yani, oradan kaçıp başka bir Müslüman birliğe gitmek ve onlara yardım edip onlardan yardım alma durumu dışında. Bunu yapması da caizdir. Hatta bir seriyyede olur da seriyyenin komutanına veya Müslümanların en büyük imamına (halife) kaçarsa, bu ruhsatın kapsamında olur.

[3294] İmam Ahmed b. Hanbel İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gönderdiği seriyyelerin birindeydim. İnsanlar bozguna uğradılar. Ben de bozguna uğrayanlardandım. Savaştan kaçmış ve gazapla dönmekte olan birileri olarak nasıl yapalım?" dedik. Sonra "Medine'ye gitsek de geceyi orada geçirsek" dedik. Sonra "Kendimizi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e arz ederiz. Eğer tevbe imkanımız varsa kalır, yoksa gideriz" dedik. Sabah namazından önce oraya vardık. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıktı ve *"Bunlar kim?"* dedi. "Firar edenleriz" dedik. *"Hayır. Bilakis siz tekrar saldırmak için başka bir Müslüman topluluğa katılmış kimselersiniz (akkârûn). Ben de sizin katılmış olduğunuz bölüğüm. Ben bütün Müslümanların bölüğüyüm."* buyurdu. Bunun üzerine hemen gidip elini öptük."[207] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce bir çok tarikle Yezîd b. Ebû Yezîd'den böyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Hasendir. Sadece onun rivâyetiyle biliyoruz, demiştir.

[3295] Bunu İbn Ebî Hâtim de Yezîd b. Ebû Yezîd'in senediyle rivâyet etmiştir. Onun rivâyetinin sonunda şu ziyade vardır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında"* âyetini okudu.[208] İlim ehli: Hadisteki "Akkârun" tekrar saldırmak için geri çekilenler demektir, demişlerdir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) İran'da köprünün Mecûsîlerin tarafında olması ve ordunun çok olması sebebiyle köprü üzerinde öldürüldüğünde de Ebû Ubeyd için aynısını söylemiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh): Bana katılsaydı onun için (katıldığı) askeri birlik olurdum." demiştir. Muhammed b. Sirin Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. Ebû Osman en-Nehdi Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ebû Ubeyd öldürülünce Hz. Ömer (radıyallâhu anh): "Ey insanlar. Ben sizin katılacağınız

207 Ebû Dâvûd, 2647; Tirmizî, 1716 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 972; Ahmed b. Hanbel, e 70-86; Şâfiî, 2/388; Humeydi, 687; İbn Carud, 1050; Beyhakî, 9/76; Beğavî, 11/68; Ebû Nuaym, 9/57. Tüm senetlerde geçen Yezîd zayıftır. İhtiyarlayınca bunamıştır. Hadisin başka tariki de yoktur. Dolayısıyla zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

208 Geçen Yezîd b. Ebû Ziyad'ın zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

Müslüman bölüğüm (o hükümdeyim)" demiştir. Mücâhid der ki: Hz. Ömer (radıyallâhu anh): Ben her Müslümanın geldiğinde katılmış sayılacağı bölüğüm, dedi. Abdulmelik b. Umeyr, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Ey insanlar, sakın bu âyet sizi aldatmasın. O sadece Bedir günündeydi. Ben her Müslüman için (katılacağı) bölüğüm.

İbn Ebî Hâtim, Nâfi'den şöyle nakleder: İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a "Biz düşmanla savaşta sebat edemeyen bir topluluğuz. (Âyette geçen) "diğer topluluk" tan kastın ne olduğunu, imamımız mı yoksa karargahımız mı olduğunu da bilmiyoruz." dedim. "Topluluk" Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir." dedi. Ben: Allah (c.c) *"Ey Mü'minler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönüp kaçmayın."* buyuruyor, dedim. "O âyet Bedir'de indi. Ne öncesi ne sonrası içindir." dedi. Dahhâk, *"kim öyle bir günde onlara arka çevirirse"* buyruğu hakkında: "Mütehayyiz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabına kaçan kişidir." demiştir. Bugün de emirine veya arkadaşlarına kaçan kişidir. Savaştan kaçmak bu sebeplerden birinden dolayı olmazsa haramdır, en büyük günahlardandır.

[3296] Zira Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Helak edici yedi şeyden kaçının."* buyurdu. Ona "Onlar nelerdir ey Allah'ın Rasûlü?" denilince şöyle buyurdu: *"Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla karşılaşıldığı günde kaçmak, zinadan habersiz ve iffetli Mü'min kadınlara iftira atmaktır."*[209] Bu hadisin başka vecihlerden gelen şahitleri vardır.

Allah (c.c) daha sonra şöyle buyurur: *"Muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner."* "بَاءَ" döndü manasına gelir. *"Onun yeri de"* sonunda gideceği, tekrar diriltildiğinde varacağı yer de *"Cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir!"*

[3297] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Hasasiyye'den -ki adı Beşir b. Ma'bed'dir- şöyle nakleder: Biat etmek için Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim. Bana Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına ve Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmemi,

209 Nisâ sûresi 10. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

namazı kılmamı, zekat vermemi, İslam haccını yapmamı, Ramazan orucunu tutmamı ve Allah yolunda cihad etmemi şart koştu. Ben "Ya Rasûlallah! İki şey var ki onlara gücüm yetmez. Biri cihaddır. Zira onlar, kim cihaddan kaçarsa Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döneceğini söylüyorlar. Ben ise onunla karşılaştığımda beni hırs kaplamasından ve ölümü istememekten korkuyorum. Diğeri ise sadaka (zekat)dır. Vallahi benim küçük bir koyun sürüsüyle on deveden başka bir malım yoktur. Onlar da ailemin sürüsü ve binekleridir." dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini tuttu ve salladı. Sonra *"Cihad da yok, zekat da yok. Peki sen Cennete neyle gireceksin?"* buyurdu. Ben "Ya Rasûlallah! Sana biat ediyorum" dedim ve ona hepsi üzerine biat ettim.[210] Hadis bu vecihle gariptir. Kütüb-i Sitte sahipleri kitaplarında tahriç etmemişlerdir.

[3298] Hâfız Taberânî, Sevban kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivayet etmiştir: *"Üç şey var ki onlarla birlikte hiçbir amel fayda vermez: Allah'a ortak koşmak, ana babaya asi olmak ve cihaddan kaçmak."*[211] Bu da çok garip bir hadistir.

[3299] Yine Taberânî, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kölesi Zeyd oğlu Yesar oğlu Bilal'den şöyle nakleder: Babam'ı dedemden şöyle naklederken işittim: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim "* أستغفر الله الذي لا إله إلا هو وأتوب إليه *" (Kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tan bağışlanma diler ve O'na tevbe ederim) derse cihaddan kaçmış olsa bile bağışlanır."*[212] Bunu Ebû Dâvûd da Mûsâ b. İsmail'in böyle nakliyle rivâyet etmiştir. Tirmizî, Buhârî'den, o da Mûsâ b. İsmail'den rivâyet etmiş ve "Gariptir, bildiğimiz tek tariki budur." demiştir.

---

210 Ahmed b. Hanbel, 5/224; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr 1233; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 1148. Bunu Heysemî de Mecmeu'z-Zevâid'de (1/42) zikretmiş ve "Ahmed'in râvileri sikadır" demiştir.

211 Taberânî (1420) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de (387) Yezîd b. Rebîa sebebiyle illetli bulmuş ve "çok zayıftır" demiştir.

212 Hasendir. Ebû Dâvûd (1517), Tirmizî (3577) ve Taberânî (4670) rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Bu garip bir hadistir, sadece bu vecihten geldiğini biliyoruz, demiştir. Bilal b. Yesar'dan dolayı senedi leyyindir. Fakat bir şahidi olup onu Hâkim (2/118) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiş ve Müslim'in koşullarını taşıyan sahih bir hadis olduğunu söylemiştir. Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bk. Sahih-i Ebî Dâvûd, 1343.

Scanned with CamScanner

Bazıları cihaddan kaçmanın sadece sahabilere haram olduğunu söylemiş, "Çünkü cihad onlara farz-ı ayn idi." demişlerdir. Bazıları "Sadece Ensar'a farz-ı ayn idi. Çünkü istekli ve isteksiz (iyi ve kötü) anlarında işitip itaat edecekleri üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e biat etmişlerdi." demişlerdir. Bazıları: Bu âyette sadece Bedir ehli kastedilmiştir, demişlerdir. Hz. Ömer, İbn Ömer (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Nadra, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın azatlı kölesi Nâfi', Saîd b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, İkrime, Katâde, Dahhâk ve daha başkaları bu görüştedirler. Bu konudaki gerekçeleri şudur: Bedir ehlinin gidecekleri güçlü bir askeri güç yoktu. Tek askeri güçleri kendileriydi.

[3300] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle dua ediyordu: *"Allah'ım! Bu küçük topluluğu helâk edecek olursan yeryüzünde sana hiç ibadet edilmeyecek."*[213] O yüzden Abdullah b. Mübârek, Mübârek b. Fudale kanalıyla Hasan-ı Basrî'den, *"kim öyle bir günde onlara arka çevirirse"* buyruğu hakkında şöyle rivâyet etmiştir: "O Bedir günüdür. Bugün ise kişi bir topluluğa veya şehre çekilirse -sanıyorum bunu dedikten sonra şöyle dedi-: bunda kendisine hiçbir sakınca yoktur." Yine Abdullah b. Mübârek, Yezîd b. Ebû Habib'den şöyle nakleder:Allah (c.c) Bedir günü cihaddan kaçanlara Cehennemi vacip kıldı ve *"Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmeye veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner."* buyurdu. Daha sonra Uhud günü geldiğinde *"(Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden şeytan (yerlerinden) kaydırmıştı. Yine de Allah onları affetti."* (Âl-i İmrân, 155) buyurdu. Ondan yedi yıl sonra Huneyn gününde de şöyle buyurdu: *"... sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz...Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder."* (Tevbe, 25-27) Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Sünen'lerinde, Hâkim'in Müstedrek'inde, Taberî ve İbn Merdûyeh'in tefsir kitaplarında Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyetlerine göre o, *"kim öyle bir günde onlara arka çevirirse"* buyruğu hakkında: Bu sadece Bedir'e katılanlar hakkında inmiştir, demiştir. Âyetin nüzûl sebebi Bedir ehli olsa da, bu, cihaddan kaçmanın Bedir ehli dışındakilere haram olmamasını gerektirmez. Zira biraz önce geçen Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisinin delalet

213 3291. hadiste geçti.

Scanned with CamScanner

ettiği gibi cihaddan kaçmak helâk edici günahlardandır. Nitekim cumhurun görüşü de böyledir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Allah'ın Direk Yardımı:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

17. Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı. Ve bunu, mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için yaptı. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

18. Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzağını bozar.

Tefsiri:

Yüce Allah, kullarının fiillerini yarattığını, onlardan sadır olan övgüye değer her güzellikten dolayı övgüye layık olanın kendisi olduğunu, çünkü onları o fiilleri yapmaya muvaffak edenin ve onlara yardım edenin kendisi olduğunu açıklıyor. O yüzden şöyle buyuruyor: *"Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü."* Yani, düşmanlarınızın sayısı çok ve sayınız az bir halde iken onları kendi güç ve kuvvetinizle öldürmediniz. Yani, Allah'ın (c.c) şu âyetlerinde ifade edildiği gibi sizi onlara karşı asıl muzaffer kılan Allah idi: *"Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti..."* (Âl-i İmrân, 123) *"Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz."* (Tevbe, 25) Yüce Allah zaferin sayı çokluğuyla da, zırhları giymek ve askeri teçhizatlara sahip olmakla da kazanılmayacağını, zaferin ancak Allah katından olduğunu ifade ediyor. Nitekim yüce Allah bir âyette *"Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir"* (Bakara, 249) buyurmuştur.

Yüce Allah daha sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Müşriklere toprak atışını zikrediyor. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a (c.c) dua ettikten yalvarıp yakardıktan sonra gölgelikten çıkmış, çıkar-

Scanned with CamScanner

ken "Yüzleri çirkin olsun" diyerek Müşriklerin üstüne toprak saçmıştı. Ashabına da kendisinden sonra güçlü bir saldırı yapmalarını emretmişti. Onlar da öyle yapmışlar, Allah (c.c) o toprağı Müşriklere ulaştırmış, istisnasız hepsine onunla meşgul olacağı kadar bir miktar ulaşmıştı. İşte bu yüzden Allah (c.c) *"Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı."* buyuruyor. Yani, toprağı onlara ulaştıran, onları zelil ve hakir hale getiren yüce Allah'tı, sen değildin.

[3301] Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -kastı Bedir günüdür- elini kaldırarak *"Ey Rabb'im, eğer şu topluluğu helâk edecek olursan yeryüzünde sana hiç ibadet edilmeyecek."* diye dua etti. Nihayet Cebrâil (a.s) ona "Bir avuç toprak al ve onu yüzlerine at." dedi. O da bir avuç toprak alıp yüzlerine attı. Bu bir avuç topraktan istisnasız Müşriklerin hepsinin gözlerine, burun deliklerine ve burnuna bir şey girdi ve dönüp kaçmaya başladılar.[214]

[3302] Süddî der ki: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a "Bana bir avuç toprak ver" dedi. O da üzerinde toprak bulunan çakılları verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları topluluğun üzerine attı. İstisnasız bütün Müşriklerin gözüne bu topraktan bir miktar girdi. Sonra Mü'minler harekete geçtiler ve onları öldürüp esir almaya başladılar. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı."* âyetini indirdi.[215]

[3303] Ebû Ma'şer el-Medenî, Muhammed b. Kays ile Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle nakleder: İki topluluk birbirine yaklaştığında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir avuç toprak aldı ve *"Yüzleri çirkinleşsin"* diyerek Müşriklerin üzerine savurdu. Toprak hepsinin gözüne girdi. Ardından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı onları öldürmeye ve esir almaya başladılar. Onların yenilgisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu atışında oldu. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı."* âyetini indirdi.[216]

---

214 Taberî (15840) ve Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/78-79) rivâyet etmişlerdir. İbn Ebî Talha ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat hadisin başka mürsel şahitleri olup onlarla kuvvetlenmektedir.

215 Taberî (15838) rivâyet etmiştir. Mürseldir, fakat bu rivâyetler toplam haliyle kuvvet kazanmaktadır. Rivâyetin aslı da sahih hadis kaynaklarında vardır.

216 Mürseldir. Taberî (15836) rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[3304] Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem *"Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı."* âyeti hakkında şöyle nakleder: Bu Bedir günündeydi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç avuç çakıl taşı aldı. Birini onların sağ tarafına, birini sol tarafına, birini de önlerine attı ve *"Yüzler zelil ve çirkin olsun."* dedi.[217] Bunun üzerine onlar yenilgiye uğradılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu aynı zamanda Huneyn'de de yapmış olsa da Urve b. Zübeyr, Mücâhid, İkrime, Katâde ve daha bir çok kişiden: Bu âyet Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bedir günündeki atışında indi, diye rivayet edilmiştir.

[3305] İmam Taberî, Hakim b. Hizam'dan şöyle nakleder: Bedir günü gelince gökten düşen bir şey sesi duyduk. Ses tabağa düşen çakıl sesine benziyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu atışı yapınca yenilgiye uğradık.[218] Rivâyet bu vecihten gariptir.

Burada çok garip iki görüş daha var. Onların biri şudur:

[3306] İmam Taberî, Abdurrahman b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'de bir yay istedi. Uzun bir yay getirdiler. *"Bana başka bir yay getirin"* buyurdu. Bunun üzerine sert bir yay getirdiler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaleye attı. Ok İbn Ebî Hukayk'a doğru yöneldi ve gidip onu yatağında öldürdü. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı."* âyetini nazil etti.[219] Bu gariptir. Rivâyetin Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'e kadar senedi sahihtir. Muhtemelen râvî yanılıp karıştırmış. Âyetin bunların hepsini kapsadığını kastetmiş de olabilir. Yoksa şüphesiz âyet, Enfâl sûresindeki Bedir kıssasında geçmektedir. Bu ise ilimde önder kimselere kapalı kalmayacak bir husustur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3307] Diğer hadis: Yine İmam Taberî ve Hâkim Müstedrek'inde Saîd b. Müseyyeb ve Zührî'ye kadar varan sahih bir senetle onların şöyle dediklerini rivayet etmişlerdir: Bu âyet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Uhud gününde Übeyy b. Halef'e zırhında iken ok atması hakkında nazil oldu. Ok boyun kemiğini kırıp derisini soymuş, Übeyy atı üzerinde defalarca yalpalamıştı. Birkaç gün yaşadığı elim bir azap sonunda da ölümü bundan

217 Mürseldir. Taberi (15839) rivâyet etmiştir. Bu öncekinin şahididir.

218 Taberî, 15835. Râvîlerden Abdulaziz b. İmran zayıftır.

219 Abdurrahman b. Cübeyr tabiîndendir. Dolayısıyla haberi mürseldir. Âyetin nüzûl sebebinin Hayber'deki olay olduğu iddiası ise münkerdir.

Scanned with CamScanner

olmuştu.[220] Böylece dünyadaki bu azabı Âhiret azabıyla bitişik olan Berzah alemindeki azabıyla bitişmişti. İki imamdan nakledilen bu görüş de çok garipdir. Muhtemelen âyetin genel ifadesiyle onu da kapsadığını kastetmişlerdir, daha önce geçtiği gibi âyetin onun hakkında indiğini kastetmemişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Câfer b. Zübeyr kanalıyla Urve b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan *"Ve bunu, Mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için yaptı."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Yani, Allah (c.c) bunu Mü'minlere, sayılarının az düşmanlarının sayısının çok olmasına rağmen düşmanlarına galip kılması nimetini bildirmek, böylece hakkını bilmeleri ve ondan dolayı nimetlerine şükretmeleri için yaptı. Bunu İmam Taberî de böyle tefsir etmiştir.

[3308] Bir hadiste *"Allah bizi her bir güzel imtihanla denedi"*[221] buyurulmuştur. *"Şüphesiz Allah işitendir, bilendir."* Yani, duayı işiten, yardım ve zaferi hak edeni bilendir.

"Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzağını bozar." Bu, gerçekleşen zaferle beraber başka bir müjdedir; Allah (c.c) gelecekte kafirlerin tuzaklarını zayıflatacağı, onların önemini küçülteceğini, sahip oldukları her şeyin yıkılıp yok olacağı müjdesini veriyor. Hamd sadece Allah'a mahsustur, nimet ancak O'ndandır.

Müşriklerin Dualarının Aleyhlerine Dönmesi:

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَآءَكُمُ الْفَتْحُ ۖ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَن تُغْنِيَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

220 Hâkim (2/327) Zührî'nin Saîd b. Müseyyeb'den bazen bir lafızla rivâyet etmiş, Buhârî ve Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadis olduğunu söylemiştir. Hadis mürseldir. Bunu aynı mânaya gelen bir ifadeyle Taberî (15842) Zührî'den mürsel olarak rivâyet etmiştir. Zührî'nin mürselleri ise zayıftır.

221 Senedini henüz bulamadım (Muhakkik)

Bu, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kuba ehlinden biri tarafından yemeğe davet edildiğinde yemekten sonra yaptığı duadan bir bölümdür. Hadisi Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (no: 10060), Hâkim, Müstedrek'te (no: 2003), İbn Hibbân da Sahih'inde (no: 5219) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. (Çevirmenin notu).

Scanned with CamScanner

19. Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! Ve eğer küfürden vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine Peygamber'e düşmanlığa dönerseniz, biz de yardıma döneriz. Topluluğunuz, çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz, Allah mü'minlerle beraberdir.

Tefsiri:

Yüce Allah kafirlere şöyle sesleniyor: *"Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi!"* Yani, şayet siz Allah'tan yardım istiyor, O'nun (c.c) sizinle Mü'min düşmanlarınız arasında hükmünü vermesini istiyorsanız istemiş olduğunuz şey gerçekleşmiş bulunmaktadır.

[3309] Nitekim Muhammed b. İshâk ve başkaları Zührî kanalıyla Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr'dan şöyle nakletmişlerdi: Ebû Cehil Bedir günü "Allah'ım! Bizden akrabalık ilişkilerini en çok koparan ve bize bilmediğimiz şeyleri en çok getiren kim ise yarın sabah onu helâk et." demişti. Bununla fetih ve zafer için dua ediyordu. Bunun üzerine *"Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi!..."* âyeti nazil oldu.[222]

[3310] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Sa'lebe'den şöyle nakleder: İki taraf birbiriyle karşılaşınca Ebû Cehil "Allah'ım! Bizden akrabalık ilişkilerini en çok koparan ve bize bilmediğimiz şeyleri en çok getiren kim ise yarın sabah onu helâk et." dedi. Böylece Allah'tan fetih isteyen o oldu.[223] Bunu Nesâî de Tefsir kitabında Sâlih b. Keysan'ın Zührî'den bu senetle nakliyle rivâyet etmiştir. Hâkim, Müstedrek'inde Zührî kanalıyla rivâyet etmiş ve "Buhârî ile Müslim'in Sahih'lerinde tahric etmemiş olsalar da onların şartlarını taşıyan sahih bir hadistir" demiştir. Bunun benzeri de İbn Abbâs, Mücâhid, Dahhâk, Katâde, Yezîd b. Rûmân ve bir çok kişiden rivayet edilmiştir.

Süddî der ki: Müşrikler Mekke'den Bedir'e gelirken Kabe'nin örtüsünü aldılar ve Allah'tan zafer isteyerek "Allah'ım! İki askerin en yücesini, iki topluluğun en üstününü, iki kabilenin en faziletlisini muzaffer kıl" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi!..."*

222 Bundan sonraki hadise bakınız.

223 Hasendir. Nesâî, et-Tefsir, 221; Ahmed b. Hanbel, 5/431; Taberî, 15852; Hâkim, 2/328; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/74. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Abdullah b. Sa'lebe küçük sahabilerdendir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadis işittiği sabit değildir. Fakat hadisi destekleyen mürsel şahitleri vardır. Dolayısıyla hadis hasendir.

Scanned with CamScanner

âyetini nazil etti. Yüce Allah (c.c) bununla, "Söylediğiniz kişiye yardım ettim ki o Muhammed'dir" demek istemiştir. Abdurrahman b. Zeyd der ki: Onların bahsedilen zafer duaları Allah'ın (c.c) bildirdiği şu dualarıdır: *"Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir!"* (Enfâl, 32)

"Ve eğer ondan vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir." Yani, içinde bulunduğunuz Allah'ı inkar ve küfür ile Peygamberini yalanlamayı bırakırsanız, bu sizin için dünya ve âhirette daha iyidir.

Allah'ın (c.c) daha sonraki *"Yine Peygamber'e düşmanlığa dönerseniz, biz de yardıma döneriz."* buyruğu başka bir âyetteki *"... Fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız."* (İsrâ, 8) buyruğu gibidir. Yani, içinde bulunduğunuz küfür ve sapıklığa tekrar dönerseniz, biz de tekrar bu olaydaki gibi yaparız. Süddî ise: Eğer siz evvelki gibi tekrar zafer isterseniz biz de Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) fethe, yardıma ve düşmanlarına karşı galip etmeye tekrar döneriz. Fakat birinci görüş daha kuvvetlidir.

"Topluluğunuz, çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Allah da Mü'minlerle beraberdir." Yani, toplayabileceğiniz en büyük kalabalıkları toplasanız dahi Allah'ın kendisiyle olduğu kimseye galip gelecek yoktur. Zira Allah (c.c) Mü'minlerle beraberdir ki onlar Peygamber ordusu ve Muhammed Mustafa taraftarlarıdır.

Allah'a Kulak Verin ve İtaat Edin:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

20. Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.

21. İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın.

Scanned with CamScanner

22. Çünkü Allah katında yaratıkların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.

23. Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.

Tefsiri:

Yüce Allah Mü'min kullarına, kendisine ve Peygamberine itaat etmelerini emrediyor, emrine muhalefet etmekten, kendisini inkâr edenlere ve inatlaşanlara benzemekten nehyediyor. Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"İşittiğiniz"* yani sizi çağırdığı şeyi bildiğiniz *"halde O'ndan yüz çevirmeyin."* yani O'na (c.c) itaati, emirlerine uymayı, yasaklarından sakınmayı terk etmeyin.

"İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın." Kimine göre burada kastedilenler Müşriklerdir ki Taberî bunu tercih etmiştir. Muhammed b. İshâk ise: Onlar münâfıklardır. Çünkü öyle olmadığı halde kendilerini dinlemiş ve icabet etmiş gibi gösterirler. Yüce Allah daha sonra bu tür kimselerin mahlukatın ve yaratıkların en şerlileri olduklarını bildirerek şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz Allah katında yaratıkların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar"* yani hakka karşı sağır olanlar *"ve dilsizlerdir."* Hakkı anlamak hususunda dilsizlerdir. O yüzden âyette *"düşünmeyen"* denilmiştir. Bunlar mahlukatın en şerlileridir. Zira onların dışındaki bütün hayvanlar, Allah (c.c) kendilerini ne için yaratmışsa onda Allah'a (c.c) itaat ederler. Bunlar ise ibadet için yaratıldıkları halde sonra küfre sapmışlardır. O yüzden yüce Allah onları hayvanlara benzetmiştir: *"(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kafirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler."* (Bakara, 171) Yüce Allah başka bir âyette de: *"Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır."* (A'râf, 179) buyurmuştur. Bir görüşe göre âyette kastedilenler Kureyş kabilelerinden Beni Abduddar'dan bir grup kişidir. İbn Abbâs ve Mücâhid'den nakledilen bu görüşü Taberî de tercih etmiştir. Muhammed b. İshâk ise: Onlar münâfıklardır, demiştir. Ben derim ki: Bu konuda Müşrikler ile münâfıklar arasında bir fark yoktur. Çünkü her ikisinden de akl-ı selim anlayış ve salih amel niyeti alınmıştır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra onlarda bir anlayış ve idrakin olduğu var sayılsa bile düzgün ve doğru bir anlayıştan, salih amellere yönelişten yoksun olduklarını bildirerek şöyle buyuruyor: *"Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi."* Yani, onların anlamalarını sağlardı. Fakat onlarda hiçbir hayır bulunmadığından anlamalarını sağlamamıştır. Çünkü Allah (c.c) biliyor ki *"işittirseydi"* anlamalarını sağlasaydı *"bile yine onlar"* anladıktan sonra da inat ederek ve kasten bundan *"yüz çevirerek dönerlerdi."*

Allah ve Rasûlü'nün Çağrılarına İcabet:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۚ وَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlü'ne uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer ve siz mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Tefsiri:

[3311] İmam Buhârî, Ebû Saîd b. Mualla'dan şöyle nakleder: Ben namaz kılarken Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımdan geçti ve beni çağırdı. Namazı kılana kadar yanına gitmedim, sonra gittim. *"Yanıma gelmeni ne engelledi? Allah (c.c) "Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlü'ne uyun." buyurmuyor mu?"* buyurdu. Sonra: *"Ben çıkmadan önce mutlaka sana Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim."* buyurdu. Sonra çıkıp gideceği zaman bunu kendisine hatırlattım. Muaz der ki: Bize Şu'be'nin Hubeyb b. Abdurrahman'dan, onun Hafs b. Asım'dan aktardığında göre; o bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebû Saîd adında bir sahabisinden duymuş. Sahabi: O sûre "elhamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn" sûresidir, yani sürekli tekrarlanan yedidir, demiştir.[224] Buhârî'nin rivâyeti harfiyen böyledir. Hadis daha önce Fâtiha sûresinin başlarında farklı senetleriyle birlikte zikredilmişti. Mücâhid *"Size hayat verecek şeylere"* ifadesini "hakikate" diye tefsir etmiştir. Katâde der ki: "Hayat verecek şeyler" hakkında şöyle der: O işte şu Kur'ân'dır. Kurtuluş, dirilme ve hayatta kalma ancak onunla olur. Süddî de: Onların küfürle ölmelerinden sonra dirilmeleri ancak İslam'da

224 Buhârî (4647) rivâyet etmiştir. Fâtiha sûresinde geçmişti.

Scanned with CamScanner

olacaktır, der. Muhammed b. İshâk, Urve b. Zübeyr'den *"Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlü'ne uyun."* buyruğu hakkında şöyle rivâyet eder: "Yani, Allah size onunla zilletten sonra izzet bahşettiği, güçsüzlükten sonra güçlendirdiği, düşmanlarınız sizi esaretleri ve hakimiyetleri altına aldıktan sonra onlardan koruduğu cihada çağırdığı zaman."

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer"* buyruğu hakkında şöyle der: Mü'min ile küfür arasına, kafir ile iman arasına girer. Bunu Hâkim, Müstedrek'inde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözü (mevkuf) olarak rivâyet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da sahihtir" demiştir. Bunu İbn Merdûyeh başka bir vecihten Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi (merfu) olarak rivâyet etmiştir.[225] Fakat senedinin zayıflığından dolayı bu sahih değildir. Mevkuf rivâyet daha sahihtir. Mücâhid, Saîd b. Cübeyr, İkrime, Dahhâk, Ebû Sâlih, Atiyye, Mukâtil b. Hayyân ve Süddî bu görüştedirler. Mücâhid'den yapılan başka bir rivâyette o *"bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer"* buyruğunu tefsir ederken: "Sonunda onu idrak edemez halde bırakır" demiştir. Süddî der ki: Allah Teâlâ insanla kalbi arasına girer ve kişi O'nun (c.c) izni olmadan ne iman edebilir, ne de kafir olabilir. Katâde ise: Bu âyet Allah'ın (c.c) *"biz ona şah damarından daha yakınız."* (Kâf, 16) buyruğu gibidir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de bu âyetle uyuşan hadisler rivayet edilmiştir.

[3312] İmam Ahmed b. Hanbel, ... Süfyân-ı Sevrî'den, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu duayı çok söylerdi: "يا مُقلِّبَ القلوب، ثبِّتْ قلوبَنا على دينك/*Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dininde sebat ettir.*" Biz "Ya Rasûlallah! Sana ve getirdiklerine iman ettik. Hakkımızda korkuyor musun?" dedik. *"Evet. Şüphesiz kalpler Allah'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır. Onları evirip çevirir"* buyurdu.[226] Tirmizî de el-Câmiu's-Sahih kitabında Kader Kitabı bölümünde rivâyet etmiş, sonra "Hasendir" demiştir. Bir çok kişi de bir çok tarikle Ebû Süfyân'ın -ki ismi Talha b. Nâfi'dir- Câbir'den, onun da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmişlerdir. Ebû Süfyân'ın Enes'ten yaptığı rivâyet daha sahihtir.

225 Suyutî ed-Durru'l-Mensur'da (3/320) rivâyet etmiş ve İbn Merdûyeh'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğini söylemiştir.

226 Tirmizî, 2141; Ahmed b. Hanbel, 3/112, 257; Ebû Ya'lâ, 3687; Hâkim, 1/526. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî: Hasen hadistir, demiştir. Doğrusu hadis sahihtir, bir çok şahidi vardır.

Scanned with CamScanner

[3313] Başka bir Hadis: İmam Abd b. Humeyd, Bilal (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dininde sebat ettir."* diye dua ederdi.[227] Bu, senet bakımından ceyyittir, fakat kopukluk vardır. Bununla birlikte, tahric etmemiş olsalar da Sünen sahiplerinin koşullarını taşıyan bir hadistir.

[3314] Başka bir Hadis: iman Ahmed b. Hanbel, Nüvas b. Sem'ân el-Kilabi'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Her bir kalp mutlaka alemlerin Rabb'inin parmaklarından iki parmak arasındadır. Doğru yolda olmasını dilerse onda tutar, saptırmayı isterse saptırır."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine şöyle derdi: *"Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimizi dininde sebat ettir."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine *"Mizan (denge ve ölçü) Rahmân'ın elindedir; onu (onunla insanları) alçaltır ve yükseltir."*[228] buyurmuştur. Bunu Nesâî ile İbn Mâce de Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'in nakliyle rivâyet etmiştir.

[3315] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı dualardan biri *"Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dininde sebat ettir."* idi. Ona "Ya Rasûlallah! Sen bu duayı çok yapıyorsun." dedim. Şöyle buyurdu: *"İnsanın kalbi Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Dilerse onu saptırır, dilerse doğru yol üzerinde tutar."*[229]

[3316] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çokça *"Allah'ım! Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dininde sebat ettir."* diye dua ederdi. "Ya Rasûlallah! kalpler de mi evirilip çevrilir?" dedim. Şöyle buyurdu:

---

227 Müellif rivâyetin munkatı' olduğunu, yani İbn Ebî Leylâ ile Bilal arasında kopukluk olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte gördüğün gibi hadisin bir çok şahidi vardır ve onlarla kuvvetli hale gelmektedir.

228 Metni sahihtir. Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (7738), İbn Mâce (199), Ahmed b. Hanbel (4/182), İbn Ebî Âsım, es-Sünne'de (219), İbn Hibbân (943), Hâkim Müstedrek'te (1/525) rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Busayri, Zevaid'de: Senedi sahihtir, demiştir.

229 Ahmed b. Hanbel (6/91, hadis no: 24083) rivâyet etmiştir. Munkatı'dır. Hasan-ı Basrî Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan bir şey işitmemiştir. Fakat hadis şahitleriyle birlikte hasendir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bunu Âcurrî başka bir vecihten rivâyet etmiştir, fakat onun da senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

"Evet. Allah hangi beşeri yaratmışsa onun kalbi Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Dilerse onu doğru yol üzere kılar, dilerse ondan saptırır. -Biz de Rabb'imizden kalplerimizi bizi hidayete erdirdikten sonra saptırmaması için dua ediyoruz. Katından bize rahmet bahşetmesini istiyoruz. Şüphesiz O karşılıksız olarak ve bol bol verendir.-" "Ya Rasûlallah! Bana, kendim için yapacağım bir dua öğretmez misin?" dedim. Şöyle buyurdu: *"Pekala. Şöyle dua et: "Allah'ım! Ey Muhammed Peygamberin Rabb'i! Günahımı bana bağışla. Kalbimin kinini kaldır. Beni yaşattığın sürece saptırıcı fitnelerden koru."*[230]

[3317] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Şüphesiz Ademoğullarının kalpleri Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Hepsi tek bir kalp gibidir. Allah (c.c) onlarda dilediği şekilde tasarrufta bulunur."* buyururken işittim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra şöyle dedi: *"Allah'ım! Ey kalpleri evirip çeviren. Kalplerimizi sana itaate çevir."*[231] Bunu sadece İmam Müslim rivâyet etmiş, Buhârî rivâyet etmemiştir. Bunu Müslim, Nesâî ile birlikte Hayve b. Şurayh el-Mısrî'nin nakliyle rivâyet etmiştir.

Herkesi Kuşatacak Azaptan Sakının:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

25. Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.

230 Senedi fena değildir. Şehr b. Havşeb bazen hata yapan saduk biridir. Bunu Ahmed b. Hanbel (6/302, hadis no: 26036), Acurri, eş-Şeria'da (743) rivayet etmişlerdir. Anlaşılan o ki iki çizgi arasındaki ara cümle râvî tarafından eklenen müdrec cümledir. Zira Ahmed b. Hanbel'in (6/315) başka bir vecihle Şehr b. Havşeb'ten, onun da Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiği rivâyette bu cümle yoktur. Hadis, bu ara cümlenin olmadığı haliyle, şahitleri sayesinde hasendir.

231 Müslim, 2654; Ahmed b. Hanbel, 2/168; İbn Hibbân, 9002; Acurri, eş-Şeria, 741.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Allah Teâlâ Mü'min kullarını günahkarlarla ve günahları direk işleyenlerle sınırlı kalmayıp aksine kötüleri ve diğerlerini birden kapsayacak, engellenemeyecek ve kaldırılamayacak bir fitneye, yani sınava ve belaya karşı uyarıyor.

[3318] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Mutarrif'ten şöyle nakleder: Zübeyr'e "Ey Ebû Abdullah! Sizi buraya ne getirdi? Öldürülen halifeyi zayi ettiniz. Sonra gelmiş onun kanını dava ediyorsunuz" dedim. Zübeyr (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Ömer (radıyallâhu anh) ve Osman (radıyallâhu anh) zamanında *"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz."* âyetini okurduk da, kendimizin onun kapsamında olacağımızı sanmazdık. Sonunda bizden olanlar oldu.[232] Bunu Bezzâr da Mutarrif'in Zübeyr'den nakliyle rivâyet etmiş ve "Mutarrif'in Zübeyr'den bunun dışında bir hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz." demiştir. Bunu Nesâî ... Hasan-ı Basrî'nin Zübeyr'den, benzer bir lafızla rivâyet etmiştir. İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Zübeyr *"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz."* buyruğunu kastederek şöyle dedi: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteyken (bu âyetle) korkutulurduk, fakat sadece bize mahsus olduğunu sanmazdık. Bunu Humeyd de Hasan-ı Basrî'nin Zübeyr'den nakliyle böyle rivâyet etmiştir.

Dâvûd b. Ebû Hind Hasan-ı Basrî'den bu âyet hakkında şöyle nakleder: Bu âyet Ali, Osman, Talha, Zübeyr (Allah hepsinden râzı olsun) hakkında nazil oldu. Süfyân-ı Sevrî, Salt b. Dinar'dan, o Ukbe b. Sahban'dan şöyle nakleder: Zübeyr (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken duydum: Bu âyeti kendimizi onun kapsamında görmeksizin uzun bir süre okuduk. Bir de baktık ki *"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, İçinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir."* âyetiyle kastedilenler bizlermişiz. Bu Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh)'tan bir çok kanaldan rivayet edilmiştir.

232 Ahmed b. Hanbel (1/165) rivâyet etmiştir. Senedi fena değildir. Nesâî, et-Tefsir'de (226) ve Ahmed b. Hanbel (1/167) iki tarikle Hasan-ı Basrî'den "Zübeyr dedi ki" diye rivayet etmişlerdir. Bu munkatı'dır, fakat öncesindeki rivâyetlere şahitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

Süddî der ki: âyet sadece Bedir ehli hakkında nazil olmuştu. Fakat Cemel vak'asına katılanları vurdu da birbirleriyle savaştılar. Ali b. Ebî Talha *"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz."* buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Onda sadece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı kastedilmiştir." Ali b. Ebî Talha'nın yaptığı başka bir rivâyette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Allah (c.c) Mü'minlere önlerinde işlenen kötülüklere susmamalarını emrediyor ve aksi taktirde Allah'ın azabının onları kuşatacağını bildiriyor. Bu çok güzel bir tefsirdir. O yüzden Mücâhid *"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, İçinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz."* buyruğu hakkında: Bu aynı zamanda sizin içindir, demiştir. Dahhâk, Yezîd b. Ebî Habib ve daha başkaları da böyle demişlerdir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) der ki: "Her biriniz mutlaka bir fitneye (imtihan vesilesi) sahipsiniz. Zira Allah (c.c) *"Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır."* (Teğâbun, 15) buyurmuştur. Kim bir şeyden sığınacaksa, Allah'a (c.c), saptırıcı fitnelerden koruması için sığınsın." Bunu Taberî rivâyet etmiştir. Hitap sahabelere olmakla birlikte hem onları hem diğer Mü'minleri kapsadığı görüşü asıl doğru görüştür. Fitnelere karşı uyarma hususunda varit olan hadisler de buna delalet etmektedir. Bu konuda müstakil bir kitabımız var ve İnşâallah bunlar orada açıklanacak. İmamlar da öyle yapmış, bu konuya mahsus kitaplar kaleme almışlardır.

[3319] Bu konuyla ilgili en özel rivâyetlerden biri İmam Ahmed b. Hanbel'in Adiyy b. Umeyre'den yaptığı nakildir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Azîz ve Celîl olan Allah bazılarının fiili sebebiyle herkesi, ancak onları gözlerinin önünde münker işlerken görüp, karşı çıkmaları mümkün iken onu yapmamaları durumunda kapsar. Öyle yaptıklarında Allah (c.c) onu işleyen belli kimselere de genel halka da azap eder."*[233] Senedinde meçhul bir râvî vardır. Bunu Kütüb-i Sitte sahiplerden biri dahi kitabında zikretmemiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

233 Ahmed b. Hanbel (4/192) ve Taberânî (17/139) bir senetle, Taberânî Adiyy b. Adiyy'in, babasından, onun Urs b. Amira'dan nakliyle (hadis no: 342) rivayet etmişlerdir. Taberânî bunu sonra Adiyy b. Adiyy'in Urs b. Amira'dan nakliyle tekrar etmiştir ki bu munkatı'dır. Ardından 343. hadiste yine böyle rivâyet etmiştir. Bu Adiyy sikadır. Bunu kölelerinden rivayet etmişlerdir, o da Urs'tan rivâyet etmiştir. Hadisin kuvvetlendiren şahitleri vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

[3320] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel Huzeyfe b. Yeman (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, ya mutlaka iyiliği emreder, mutlaka kötülükten sakındırırsınız. Ya da Allah çok yakında size kendi katından öyle bir ceza gönderir ki sonra dua edersiniz de duanızı kabul etmez."*[234] Bunu Ebû Saîd de İsmail b. Câfer'in nakliyle rivâyet etmiştir ve ondaki ifade şöyledir: *"Ya da Allah (c.c) size öyle bir milleti musallatı eder ki, sonra dua edersiniz de kabul buyurmaz."*

[3321] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Rukad'den şöyle nakleder: Kölemle çıktım ve birlikte Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ye uğradık. Huzeyfe (radıyallâhu anh) şöyle diyordu: Vallahi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında bir adam tek bir kelime söylediğinde münâfık olurdu. Ben ise tek bir mecliste onu sizden dört defa işitiyorum. Ya mutlaka iyiliği emreder, mutlaka kötülükten men edersiniz, birbirinizi hayra teşvik edersiniz. Yoksa Allah (c.c) hepinizi bir azapla silip süpürür. Veya başınıza en kötülerinizi getirir. Sonra en iyileriniz dua eder de duaları kabul olunmaz.[235]

[3322] İmam Ahmed b. Hanbel, Amir'den şöyle nakleder: Numan b. Beşir'i (radıyallâhu anh) hutbesinde parmaklarıyla kulaklarını işaret ederek şöyle derken duydum; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah'ın sınırlarına riayet edenle oraya düşenlerin hali bir gemiye binmiş şu kimselerin haline benzer: Gemiye bindiklerinde bazıları en alt, en sert ve en kötü yerine, bazıları ise en yüksek yerine düşmüşlerdir. Alttakiler su almak istediklerinde üsttekilerin yanından geçerek onlara eziyet ederler. Bunun üzerine "Bize ait yerden bir delik açıp suyu oradan alsak, böylece üstümüzdekilere eziyet etmesek." derler. Eğer yukarıdakiler onları kendi hallerine bırakırlarsa hep birlikte helâk olurlar. Bundan engellerlerse hep birlikte kurtulurlar."*[236] Bunu iki imamdan sadece İmam Buhârî rivâyet etmiş, İmam Müslim rivâyet etmemiştir. Buhârî bunu Şirket Kitabı ile Şehadetler Kitabı'nda, Tirmizî, Fitneler Kitabı'nda bir çok tarikle Süleyman b. Mihran A'meş'ten, o Şerahil Şa'bî'den rivayet etmiştir.

234 Âl-i İmrân sûresinin 104. âyetinde geçti.

235 Ahmed b. Hanbel (5/390, hadis no: 22801) rivâyet etmiştir. Râvîlerden Ebû Rakkad'ın bilinmeyen biri olması sebebiyle senedi zayıftır. Haber mevkûftur. Fakat merfû rivâyetlerde şahitleri olup çoğu daha önce geçti.

236 Buhârî, 2686; Tirmizî, 2173; Ahmed b. Hanbel, 4/267, 270, 273; İbn Hibbân, 297.

Scanned with CamScanner

[3323] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımı Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Ümmetim arasında günahlar çoğaldığında, Allah (c.c) kendi katından onları kuşatan bir azap gönderir."* buyururken işittim. "Ya Rasûlallah! Onlarda salih insanlar yok mu?" dedim. *"Evet, var"* buyurdu. "Peki onlara ne yapar?" dedim. *"İnsanların başına gelen onlara da gelir, sonra Allah'tan bir bağışlanma ve rızaya erişirler."* buyurdu.[237]

[3324] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel, Münzir b. Cerîr'den, o da babasından şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir millet günahlar işler de onlar arasında daha güçlü ve kuvvetli birileri olduğu halde onları değiştirmezlerse, Allah (c.c) mutlaka hepsini kuşatacak azap gönderir -veya onları cezalandırır-."*[238] Bunu Ebû Dâvûd, Müsedded'den, o Ebû Ahvas'tan, o da Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir.

[3325] Yine İmam Ahmed b. Hanbel.. Ubeyd b. Cerîr'den, o da babasından şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Herhangi bir millette günahlar işlenir, onlar bunu işleyenlerden daha güçlü ve daha çok olurlar, sonra da değiştirmezlerse, mutlaka Allah (c.c) onların hepsine birden azap eder."*[239] İmam Ahmed b. Hanbel daha sonra bunu Vekî''in İsrâil ile Abdurrezzak'tan, onların Ma'mer ile Esved'den, onların Şerik ile Yûnus'ten, hepsi birden Ebû İshâk es-Sübey'i'den... rivâyet etmişlerdir. Bunu İbn Mâce de Ali b. Muhammed'in Vekî'den.... nakli olarak rivâyet etmiştir.

[3326] İmam Ahmed b. Hanbel, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yeryüzünde kötülükler arttığında Allah (c.c) yeryüzü halkına azabını gönderir."* buyurdu. Ben: "İçlerinde Allah'a itaat eden kimseler olduğu halde mi?" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet. Onlar sonra Allah'ın rahmetine kavuşurlar"* buyurdu.[240]

---

237 Ceyyittir. Ahmed b. Hanbel (6/294-295, 304, 417 rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (7/268): Bunu İmam Ahmed b. Hanbel iki senetle rivâyet etmiştir. Onlardan birinin senedi sahihtir, demiştir.

238 Ceyyittir. Ebû Dâvûd (4339), Ahmed b. Hanbel (4/361, 363 ve Taberânî (2379) rivayet etmişlerdir. Senedi şahitlerinde sahihtir.

239 Ceyyittir. Ahmed b. Hanbel (4/364, 366), İbn Mâce (4009), İbn Hibbân (300) ve Beyhakî (10/91) rivayet etmişlerdir. Senedi şahitlerinde ve mütâbaalarında sahihtir. Konuyla ilgili başkaları hadisler de vardır.

240 Ahmed b. Hanbel (6/41) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (12146) şöyle

Scanned with CamScanner

Allah'ın İlk Müslümanlara Lütfu:

وَاذْكُرُوٓا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde aciz tanınan az bir toplum idiniz. İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi. Yardımıyla sizi destekledi ve size temizlerinden rızklar verdi.

Tefsiri:

Yüce Allah Mü'min kullarının dikkatlerini onlara olan nimet ve ihsanlarına çekiyor. Zira Allah (c.c) onları, bir zamanlar az iken çoğalttı, korku içinde yaşayan güçsüz kimseler iken güçlendirdi, yardım etti, fakir ve muhtaçlarken zengin yaptı. Onlardan şükretmelerini istedi, onlar da itaat edip bütün emirlerine uydular. Bu Mü'minlerin Mekke'de yaşarkenki durumlarıdır. Oradayken sayıları az, kendisini gizleyen ve zulüm gören kimselerdi. Allah'ın dünyanın dört yanındaki ülkelerinden Müşrik, Mecûsî ve Rumların onlara kapıp götürmelerinden korku içindeydiler. Sayılarının az olup güçlerinin bulunmaması sebebiyle hepsi de onların düşmanlarıydı. Bu durum Medine'ye hicret etmelerine izin verilmesine kadar devam etti. Sonra Allah (c.c) onları Medine'ye sığındırdı, halkını destekçileri yaptı. Bedir günü ve diğer olaylarda onları barındırdılar, desteklediler ve mallarını feda ettiler. Allah'a (c.c) ve elçisine itaat yolunda canlarını ortaya koydular. Katâde b. Daime es-Sedusi (rh.a) *"Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde aciz tanınan az bir toplum idiniz."* buyruğu hakkında şöyle der: Arapların bu kabilesi en zelil, yaşam koşulları en kötü, karınları en aç, bedenleri en çıplak, yolca en şaşkınlarıydılar. Onlardan yaşayan bedbaht yaşıyor, ölenlerse Cehenneme yuvarlanıyordu. Yiyemiyor, yeniliyorlardı. Vallahi o günün yeryüzü halkları arasında onlardan daha kötü bir yerde yaşayan başka bir kabile bilmiyoruz. Nihayet Allah

---

der: Bunda adı zikredilmemiş bir kadın vardır. Bunun, daha önce geçen Ümmü Seleme hadisi ile Buhârî (3346), Müslim (2880) ve diğerlerinin Ümmü Habibe rivâyet ettikleri hadis gibi, onlarla kuvvet kazandığı şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

(c.c) onlara İslam'ı getirdi. İslam'la onların ülkeleri zaptetmelerini sağladı, rızıklarını genişletti, onları insanların boyunlarında krallar yaptı. İşte Allah gördüklerinizi hep İslam'la verdi. Öyleyse nimetlerinden dolayı Allah'a şükredin. Çünkü Rabb'iniz lütufkardır ve şükredilmeyi ister. Şükredenler Allah'ın (c.c) sürekli artan ihsanları içindedirler.

Allah'a, Peygambere ve Emanetlere İhanet:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُٓوا أَنَّمَآ أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللهَ عِنْدَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne ihanet etmeyin, bile bile emanetlerinize de ihanet etmeyin.

28. Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir. Allah'ın katında ise büyük bir mükafât vardır.

Tefsiri:

[3327] Abdullah b. Ebû Katâde ile Zührî şöyle derler: Âyet Ebû Lübabe b. Abdülmünzir hakkında nazil oldu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmünü uygulamalarını bildirmesi için Beni Kureyza kabilesine göndermişti. Beni Kureyzalılar durumu ona sordular. O da "(Uymazsanız) boğazlanacaksınız" manasında eliyle boğazını işaret etti. Sonra Ebû Lübabe ne yaptığını farketti; Allah'a (c.c) ve Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihanet ettiğini düşündü. Ölene veya Allah (c.c) tevbesini kabul edene kadar ağzına hiçbir şey almayacağına yemin etti. Medine'deki Mescid-i Nebevî'ye giderek kendisini oradaki direklerden birine bağladı. Bu şekilde dokuz gün kaldı. Artık bitkinlikten baygın düşmüştü. Sonunda Allah (c.c) Peygamberine onun tevbesini kabul ettiğini bildiren âyetini indirdi. Bunun üzerine insanlar gelerek Allah'ın (c.c) onun tevbesini kabul ettiği müjdesini verdiler ve onu direkten çözmek istediler. Fakat Lübabe kendisini oradan ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizzat kendi eliyle çözmesi için yemin etti. Bunun üzerine Rasûlullah gelip (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çözdü. Lübabe: "Ya Rasûlallah! ben malımın hepsini sadaka

Scanned with CamScanner

vermek için adakta bulunmuştum" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Malının üçte birini tasadduk etmen yeterlidir." buyurdu.[241]

Taberî, Muğîre b. Şu'be'den şöyle nakleder: *"Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne ihanet etmeyin, bile bile emanetlerinize de ihanet etmeyin"* âyeti Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın öldürülmesi hakkında nazil oldu.[242]

[3328] Yine Taberî, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ebû Süfyân Mekke'den yola çıkmıştı. Cebrâil (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ebû Süfyân filan filan yerdedir" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de *"Ebû Süfyân filan filan yerdedir. Oraya doğru gitmek üzere yola çıkın ve bunu gizli tutun."* buyurdu. Münâfıklardan bir adam Ebû Süfyân'a "Muhammed size saldırmak istiyor. Tedbirinizi alın." diye haber gönderdi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne ihanet etmeyin, bile bile emanetlerinize de ihanet etmeyin."* âyetini nazil etti. Bu çok garip bir rivâyettir. Senedi ve metni problemlidir.[243]

[3329] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan Hatıp b. Ebû Beltea kıssasında ifade edildiğine göre o Mekke'nin fethedileceği yıl Mekke'lilere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara doğru geldiğini bildiren bir mektup yazdı. Allah (c.c) da Peygamberini (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan haberdar etti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) (mektubu götüren kişinin) peşinden birini göndererek geri çevirtti. Hatıp'ı da yanına çağırttı. Hatıp yaptığını itiraf etti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) hemen ayağa kalktı ve "Ya

241 Taberî (15937) Zührî'den mürsel olarak, sonra Abdullah b. Ebû Katâde'den nakleden tekrar rivâyet etmiştir. Bunu Vâhidi de Esbâb-ı Nüzûl'unda (477) senetsiz olarak rivâyet etmiştir.

242 Muğîre'den yapılan bu rivâyet sahih değildir. Taberî (15939) rivâyet etmiştir. Senedindeki Yunus b. Haris et-Tâî hakkında, el-Mizan'da (9902) şöyle denilmiştir: Abbâs'ın rivâyetine göre Yahyâ b. Main onu zayıf bulmuştur. Ahmed b. Ebû Meryem'in Yahyâ b. Main'den rivâyetine göre o: Fena değildir. Hadisi yazılabilir, demiştir. İmam Ahmed b. Hanbel: Zayıftır, demiştir. Nesâî de böyle demiştir. Ali b. el-Medînî: Biz onu çok zayıf görürdük, demiştir. Zehebî daha sonra bundan başka bir rivâyetini getirmiş ve onun münker rivâyetlerinden saymıştır. Dolayısıyla Zührî ve İbn Ebî Katâde'den yapılan rivâyet tercihe daha şayandır.

243 Suyutî Esbâb-ı Nüzûl'da (s. 522) bu ifadeyi zikretmiş, İbn Kesir'e nispet etmemiştir. Hadisi Taberî (15936) rivâyet etmiştir. Senedindeki Muhammed el-Muharrem veya İbn el-Muharrem'in tercemesini yapan kimseye rastlayamadım. Senedin diğer râvîleri sika ve bilinen kimselerdir. Âyet geneldir. Taberî ve İbn Cerîr'in tercihi de böyledir.

Scanned with CamScanner

Rasûlallah! Şunun boynunu vurmayayım mı? Zira o Allah'a (c.c), Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Mü'minlere ihanet etmiştir." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onu bırak. Zira Bedir'e katılmıştır. Nereden biliyorsun; belki de Allah (c.c) Bedir'e katılanların tüm hallerinden haberdar olmuş ve "Dilediğinizi yapın; ben sizi bağışladım" demiştir."*[244] Ben derim ki: Doğrusu, bunun belli bir sebepten dolayı nazil olduğu sahih haberlerde sabit olsa da, âyet geneldir. Çünkü cumhûr-u ulemâya göre sebebin hususiliği değil lafzın genelliği esas alınır.

İhanet, başkasına zararı olan ve olmayan büyük ve küçük günahları kapsar. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"bile bile emanetlerinize de ihanet etmeyin."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Emanet Allah'ın (c.c) kullara emanet bıraktığı ameller, yani farzlardır. Allah (c.c) "onlara ihanet etmeyin" derken "Onlar hakkındaki ahdinizi bozmayın" demek istemektedir. Başka bir rivâyete göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Allah'a ve Rasûlü'ne ihanet etmeyin"* hakkında da: Yani, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetini terk ederek ve Allah'a (c.c) karşı günahlar işleyerek ihanet etmeyin, demiştir.

Muhammed b. İshâk bu âyet hakkında Urve b. Zübeyr'den şöyle nakleder: Yani, insanların gözü önünde Allah'ı râzı edecek şeyler ortaya koyup sonra gözlerden uzakta onun emirlerine aykırı davranmayın. Çünkü bu emanetlerinizi zayi etmek, kendinize ihanet etmek demektir. Süddî der ki: Allah'a (c.c) ve Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihanet ettiklerinde emanetlerine ihanet etmiş olurlar. Süddî yine: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir söz işittiklerinde onu Müşriklere duyuracak kadar yayıyorlardı, der. Abdurrahman b. Zeyd der ki: Allah (c.c) sizi münâfıkların yaptıkları gibi Allah'a (c.c) ve Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ihanetten men ediyor. *"Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir."* Yani, Allah'ın (c.c) sizi deneme ve sınama vesilesidir. Çünkü onları size, onlardan dolayı Allah'a şükredecek misiniz, onlar hakkında Allah'a itaat edecek misiniz, yoksa onlarla oyalanarak Allah'ı unutacak mısınız, Allah (c.c) yerine onlara razı mı olacaksınız, işte bunları bilmek için vermiştir. Nitekim yüce Allah *"Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükâfat ise Allah'ın*

244 Buhârî, 3008; Müslim, 2494; Ebû Dâvûd, 2650; Tirmizî, 3302; Ahmed b. Hanbel, 1/79; Ebû Ya'lâ, 394. Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

yanındadır." (Teğâbun, 15) buyurur. Yine, *"Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz."* (Enbiyâ, 35) buyurur. Yüce Allah yine: *"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır."* (Münâfikûn, 9) buyurur. Allah Teâlâ bir âyette de: *"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."* (Teğâbun, 14) buyurur.

"Allah'ın katında ise büyük bir mükafât" yani, Allah'ın ödülü ve ihsanı *"vardır."* Onun Cennetleri sizin için mallardan ve evlatlardan daha hayırlıdır. Zira bazen onlardan sana düşman çıkar. Çoğunun sana bir faydası yoktur. Allah (c.c) ise dünya ve ahiret için yegâne tasarruf ve yetki sahibidir. Kıyâmet gününde bol mükafat sadece O'nun katındadır. Bir rivâyete göre Allah (c.c) şöyle buyurur: "Ey Ademoğlu! Beni ara ki bulasın. Beni bulursan her şeyi bulursun. Beni kaybedersen her şeyi kaybetmiş olursun. Ben senin için her şeyden daha sevgiliyim (senin için öyle olmalıyım)."

[3330] Sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Üç kimse vardır ki kim onlar arasında olursa imanın tadını alır: Allah ve Rasûlü kendisine onlar dışındaki her şeyden daha sevgili olan kişi. Birini yalnız Allah için seven kişi. Cehenneme atılmak kendisine Allah (c.c) kurtardıktan sonra küfre dönmekten daha sevimli gelen kişi."[245]

Hatta Allah (c.c) ve Peygamberinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi çocuklarından, mallardan ve canlardan öndedir.

[3331] Nitekim sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, sizden hiç kimse ben kendisine canından, malından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmiş olamaz."*[246]

---

245 Buhârî, 21, 6041; Müslim, 43; Nesâî, 8/96; İbn Mâce, 4033; Ahmed b. Hanbel, 3/172; İbn Hibbân, 237. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

246 Hadisi bu lafızla Müslim (44) ve Nesâî, (8/115) Abdulaziz'in Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak nakliyle rivayet etmişlerdir. Hadisi Buhârî (15), Müslim (hadis no: 44), Nesâî (8/114, 115), İbn Mâce (67), Ahmed b. Hanbel (3/177, 207) ve Ebû Ya'lâ (3049) Katâde'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak ve şu lafızla

Scanned with CamScanner

Takvanın Meyvelerinden:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış (furkan) verir, kusurlarınızı siler (kefaret) ve onları sizin için gizler (mağfiret). Şüphesiz Allah büyük lütuf sahibidir.

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Süddî, Mücâhid, İkrime, Dahhâk, Katâde ve Mukâtil b. Hayyân âyetteki "Furkân" kelimesini "çıkış yolu" diye tefsir etmişlerdir. Mücâhid: "Dünya ve ahirette çıkış yolu" demiştir. Diğer rivâyette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bunu "kurtuluş" ile tefsir ederken başka bir rivâyette de "zafer" ile tefsir etmiştir. Muhammed b. İshâk "Furkân, hak ile batılı birbirinden ayırma gücü demektir." demiştir. Muhammed b. İshâk'ın tefsiri daha önceki tefsirlerden daha geneldir. Bu onların hepsini gerektirebilir. Zira kim emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmak sûretiyle Allah'tan korkarsa hakkı batıldan ayırt etmeye muvaffak edilir. Bu ise onun zaferine, kurtuluşuna, dünya işlerinde zorluk ve sıkıntılardan çıkmasına, kıyâmet gününde de mutluluğuna sebep olur. Takva (bu âyetin devamında ifade edildiği gibi) günahlarının kefaretine ve mağfiret edilmesine, yani silinmesine ve insanlardan gizlenmesine yol açar ki bu da Allah'ın bol mükafatına sebep olur. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."* (Hadîd, 28)

rivayet etmişlerdir: "Sizden kimse ben kendisine babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça iman etmiş olamaz."

Scanned with CamScanner

Mekke Müşriklerinin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Yönelik Tuzakları:

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾

30. Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da onlara tuzak kuruyordu. Şüphesiz Allah tuzak kuranların en iyisidir.

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Katâde "ليثبتوك" ifadesini "seni tutup bağlamaları" diye tefsir ederler. Atâ ve İbn Zeyd: Seni hapsetmeleri, der. Süddî: "İsbat" hapsetmek ve bağlamak demektir, der. Bu, her iki tarafın dediklerini kapsamakta, bütün görüşleri toplamaktadır. Başkasına kötülüğe kasteden kimsenin genelde yapacağı da bunlardır.

[3332] Süneyd, Haccac kanalıyla İbn Cüreyc'den, Atâ'nın şöyle dediğini nakleder: Ubeyd b. Umeyr'i şöyle anlatırken duydum: Müşrikler aralarında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bağlamak, öldürmek veya Mekke'den çıkarmak üzere düzen kurduklarında amcası Ebû Tâlip O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Senin hakkında ne düzen kurdular, biliyor musun?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bana büyü yapmaya veya öldürmeye veyahut buradan çıkarmaya karar verdiler"* buyurdu. Ebû Tâlip: "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rabbim"* deyince Ebû Tâlip "Evet. Asıl Rabb senin Rabb'indir. Ona iyilikte bulun" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben ona iyilik mi yapayım? O bana iyilik yapıyor."* buyurdu.[247]

[3333] Taberî, Muttalip b. Ebî Vedâa'dan şöyle nakleder: Ebû Tâlip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Kavmin sana ne yapmayı planlıyor?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana büyü yapmayı veya öldürmeyi veyahut buradan çıkarmayı planlıyorlar"* buyurdu. Ebû Tâlip: "Bunu

247 Taberî (15978) rivâyet etmiştir. Senedinde üç illet vardır. Râvilerden Haccac b. Ertah ömrünün sonlarında bunamıştır. Kendisi müdellis olup burada rivâyeti an'anlı yapmıştır. Diğer râvi İbn Cüreyc müdellistir ve burada rivâyeti an'anlı yapmıştır. Ubeyd b. Umeyr ise tabiîndendir, dolayısıyla rivâyet mürseldir.

Scanned with CamScanner

sana kim bildirdi?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rabbim"* deyince Ebû Tâlip "Evet. Asıl Rabb senin Rabb'indir. Ona iyilikte bulun" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben ona iyilik mi yapayım? O bana iyilik yapıyor."* buyurdu. Muttalip der ki: Bunun üzerine *"Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı..."* âyeti nazil oldu.[248] Burada Ebû Tâlip'in anılması çok garip, hatta kabul edilemez saçma bir şeydir. Çünkü âyet Medenî âyetlerdendir. Bu kıssada anlatılan Kureyş'in Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bağlama veya yurdundan sürgün etme veyahut öldürmeye dair düzenleri ise tam hicret gecesi olmuştu. Bu ise Ebû Tâlib'in vefatından üç yıl sonra, kendisini koruyup kollayan, yardım eden ve yükünü yüklenen amcası Ebû Tâlib'in vefatından sonra, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde hakimiyet kurabildiklerinde ve bunları yapmaya cesaret edebildiklerinde olmuştur.

[3334] Söylediğimizin doğruluğunun delili İmam Muhammed b. İshâk'ın el-Meğazi kitabında Abdullah b. Ebî Nüceyh'in Mücâhid'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, ayrıca Ümmü Hâni'in kölesi Bazan'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyettir: Kureyşlilerden her kabilenin eşrafından bir grup kişi bir araya gelmiş toplantı yapmak için Darünnedve'ye giderlerken önlerine muhterem bir ihtiyar kılığında İblis çıktı. Ona "Sen kimsin?" dediler. "Necid'li bir ihtiyar. Toplantı yaptığınızı duydum da size katılmak, görüşlerimden ve nasihatlerimden sizi mahrum etmemek istedim." dedi. Onlarla birlikte içeri girdi. Sonra "Şu adamın işi hakkında çözümler düşünün. Vallahi, çok geçmeden size karşı atılım yapar" dedi. Onlardan biri: Onu bir ipe bağlayın, sonra ölümünü bekleyin. Böylece kendinden önceki Züheyr ve Nabiğa emsali şairler gibi ölür gider. Zaten o da ancak onlardan biri gibi." dedi. Bunun üzerine Allah'ın düşmanı Necid'li ihtiyar bağırarak "Vallahi bu iyi bir fikir değildir. Vallahi Rabb'i onu hapsedildiği yerden çıkarıp arkadaşlarına kavuşturur. Zaten çok geçmeden üzerine atlayıp elinizden alır ve dokunmanızı engellerler. Sizi ülkelerinden çıkarabilirler bile; bundan dahi emin olamam." dedi. Sonra "Artık başka bir ihtimale bakın" dedi. Onlardan biri:

248 Taberî (15977) rivâyet etmiştir. Senedi zayıftır. Zira râvîlerden Abdulhamid b. Ebî Revvad bir çok kişiye göre zayıftır. İbn Cüreyc müdellis biri olup burada an'anlı rivâyet etmiştir. Dolayısıyla haber senet bakımından çok zayıftır. Metin olarak da, müellifin söylediği gibi münkerdir.

Scanned with CamScanner

"Onu aranızdan çıkarın ki ondan kurtulup rahata kavuşasınız. Zira eziyeti uzaklaşıp ondan yana rahatlamanızdan ve o başkalarıyla uğraştıktan sonra ne yaptığı ve nerede yaptığı size bir zarar vermez." dedi. Bunun üzerine Necid'li ihtiyar: "Vallahi bu da isabetli bir görüş değil. Sözünün tatlılığını, dilinin akıcılığını, kalplerin ondan işittiklerinden etkilenişini görmüyor musunuz? Vallahi böyle yaparsanız, sonra o davasını Araplara sunarsa etrafında birleşirler. Sonra gelir ve sizi ülkenizden çıkarır, eşrafınızı öldürür." dedi. Onlar "Vallahi, doğru söyledin. Başka bir görüşe bakın" dediler. Sonunda Ebû Cehil (Allah'ın laneti üzerine olsun): Vallahi size, daha önce aklınıza geldiğini sanmadığım bir görüş sunacağım." dedi. "O nedir?" dediler. "Her kabileden iri yarı ve güçlü kuvvetli bir genç seçelim. Sonra her bir gence keskin bir kılıç verelim. Sonra tek bir adamın vuruşuyla vuruş yapsınlar. Böylece onu öldürdüklerinde diyeti bütün kabilelere dağılır. Ben Beni Haşim kabilesinin bütün Kureyşlilerle savaşacak kadar güçlü olduğunu da sanmıyorum. Zira vaziyeti gördüklerinde diyete razı olacaklardır. Böylece ondan rahata kavuşur ve eziyetinden kurtulursunuz" dedi. Bunun üzerine Necid'li ihtiyar: "Vallahi, işte isabetli görüşün ta kendisi. Asıl görüş bu gencin söylediğidir, başka hiçbir görüşün iyi olduğunu düşünmüyorum." dedi. Onlar bunda karar kılarak oradan bu görüş üzere ayrıldılar. Cebrâil (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek geceyi yatmakta olduğu yatağında geçirmemesini emretti ve onların tuzağını haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceyi evinde geçirmedi. O vakit Allah (c.c) O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkmasına izin verdi. Medine'ye geldikten sonra Allah (c.c) Enfâl sûresini indirdi ve ona olan nimetlerini ve katındaki imtihanı hatırlatarak şöyle buyurdu: *"Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da onlara tuzak kuruyordu. Şüphesiz Allah tuzak kuranların en iyisidir."* Allah (c.c) onların "Onun için zamanın felaketini bekleyin de kendinden önceki şairlerin helâk olduğu gibi helâk olup gitsin" diyenler hakkında *"Yoksa onlar: (O,) bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar?"* (Tûr, 30) âyetini indirdi. Bir görüşte ittifak ettiklerinden dolayı da bu güne "yevmü'z-zahme: toplanma ve kalabalık gün" denilirdi.[249] Süddî'den benzer bir anlatım nakledilmiştir. Allah (c.c) onların

249 Bunu Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (2/468-469) Hakim'in tarikiyle rivâyet etmiştir. Birinci rivâyetin senedinde müdellis biri olan İbn İshâk vardır ve an'anlı rivâyette bu-

Scanned with CamScanner

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i çıkarmak istemeleri hakkında şu âyeti indirmiştir: *"Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar."* (İsrâ, 76) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Avfî de böyle rivâyet etmiştir. Mücâhid, Urve b. Zübeyr, Mûsâ b. Ukbe, Katâde, Miksem ve başkalarından da bunun benzeri rivayet edilmiştir.

[3335] Yunus b. Bekir, İbn İshâk'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) artık Allah'ın emrini bekliyordu. Sonunda Kureyşliler toplanarak ona karşı yapılabilecek tuzaklar üzerinde konuştular, bir takım fiili şeyler yapmak istediler. Bunun üzerine Cebrâil (a.s) gelerek o geceyi her zamanki yerde geçirmemesini söyledi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Ali b. Ebî Talha (radıyallâhu anh)'ı çağırarak ona geceyi yatağında geçirmesini, kendisinin yeşil bürdesine bürünmesini emretti. Ali (radıyallâhu anh) da dediğini yaptı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra kapının önünde durmakta olan kalabalığa doğru gitti. Yanında bir avuç toprakla çıktı ve onu başlarına saçtı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu arada *"Yâ sîn. Kur'ân'a yemin olsun ki"* den *"Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler."* (Yâsîn, 9) âyetine kadar olan âyetleri okuyordu.[250] Allah (c.c) onların gözlerini Peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aldı. Hâfız Ebû Bekir Beyhakî: İkrime'den bunu teyit eden bir şey rivâyet edilmiştir, der.

[3336] İbn Hibbân Sahih'inde, Hakim de Müstedrek'inde Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Fâtıma ağlayarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına girdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kızcağızım, seni ağlatan nedir?"* dedi. Fâtıma (radıyallâhu anhâ): "Babacığım, şu Kureyşlilerin ileri gelenleri seni gördüklerinde mutlaka öldüreceklerine dair Hicr'de Lât, Uzzâ ve diğer üçüncü Menât ile ahitleşirlerken, hatta onların her biri payına düşen diyet miktarını öğrenmişken ben ne diye ağlamayayım." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bana abdest suyu getir"* buyurdu. Hz. Peygamber

lunmuştur. İkincisinde ise Kelbi vardır ki o da metruk ve yalancılıkla itham edilen biridir. Bunu Beyhakî Delâilu'n-Nübüvve'de (2/466, 467) İbn İshâk'tan mürsel olarak rivâyet etmiştir. Ayrıca bk. Siret-i İbn Hişam, 1/480.

250 Hadisi Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (2/469, 470) İbn İshâk'tan mu'dal olarak rivâyet etmiştir. Sonraki rivâyete bakınız.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest aldı, sonra namazgahına çıktı. Onu görünce "İşte bu odur." dediler. Başları öne eğildi, çeneleri önlerine düştü ve gözlerini kaldıramaz oldular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir avuç toprak aldı ve "Yüzleri çirkin olsun" diyerek üzerlerine attı. Attığı topraktan kime isabet ettiyse Bedir günü kafir olarak öldü.[251] Sonra Hâkim: Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da Müslim'in koşullarını sahih sahih bir hadistir. Hiçbir illetinin bulunduğunu bilmiyorum, demiştir.

[3337] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kölesi Miksem kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Kureyşliler bir gece aralarında istişare ettiler. Onlardan biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kastederek, "Sabah olunca onu bir iple bağlayın" dedi. Birisi: Bilakis onu öldürün, dedi. Birisi de: Onu buradan çıkarın, dedi. Allah (c.c) Peygamberini (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan haberdar etti. Bunun üzerine Hz. Ali (radıyallâhu anh) geceyi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yatağında geçirdi. O da (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkarak mağaraya kadar gitti. Müşrikler Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ı Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) sanarak kuşatmaya devam ettiler. Sabah olunca üzerine saldırdılar. Onun Hz. Ali (radıyallâhu anh) olduğunu görünce Allah (c.c) düzenlerini tersine çevirdi. "Şu arkadaşın nerede?" dediler. Hz. Ali (radıyallâhu anh) "Bilmiyorum" dedi. İzini sürdüler. Dağa ulaşınca kafaları karıştı. Dağa çıktılar ve mağaranın yanından geçtiler. Kapısının üzerinde örümcek ağı gördüler ve "Buraya girmiş olsaydı örümcek kapısına ağ örmezdi" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) orada üç gece kaldı.[252]

"Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da onlara tuzak kuruyordu. Şüphesiz Allah tuzak kuranların en iyisidir." Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Câfer b. Zübeyr'den, Urve b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'ın Allah'ın (c.c) *"Allah da onlara tuzak kuruyordu"* buyruğu hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Yani, onlara sağlam tuzağımı kurup seni ellerinden kurtardım.

---

251 Hâkim (1/163); Ahmed b. Hanbel, 1/303, 368; İbn Hibbân, 6502; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve 6/240. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onun görüşüne katılmıştır.

252 Ahmed b. Hanbel (3251) ve Taberânî (12155) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (11028): Senedindeki Osman b. Amr el-Cezeri, İbn Hibbân'a göre sika, diğerlerine göre ise zayıftır. Senedin diğer râvîleri sikadır. Şeyh Ahmed Şakir: Senedi sorunludur, demiştir. Ayrıca bk. Silsiletu'l-Ehâdîsi'z-Zaîfe, 1128, 1129.

Scanned with CamScanner

Kafirlerin Vahye Karşı Tavırları:

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

31. Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: "(Evet) işittik, istesek biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."

32. Hani (o kafirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir! demişlerdi.

33. Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir.

Tefsiri:

Yüce Allah Kureyşlilerin küfürlerini, azgınlıklarını, isyanlarını, inatlarını ve kendilerine Allah (c.c)'nın âyetleri okunurken işittiklerinde, *"(Evet) işittik, istesek biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."* diyerek asılsız iddiada bulunmalarını haber veriyor. Bu onların pratiği olmayan bir lafıdır. Yoksa, Kur'ân'ın bir mislini getirmeleri hususunda kendilerine defalarca meydan okunmuş, fakat buna yol bulamamışlardır. Bu, onların kendilerini ve batıl yolda izlerinden gidenleri aldatırken dayandıkları bir iddiadır. Bazıları bunu söyleyenin mel'un Nadr b. Haris olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Said b. Cübeyr, Süddî, İbn Cüreyc ve başkaları bunu bizzat ifade etmişlerdir. Zira Nadr (Allah'ın lâneti üzerine olsun) İran'a gitmiş, kralları Rüstem ve İsfendiyar'ın hikayelerini öğrenmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bulunduğu Mekke'ye geldiğinde Allah'ın (c.c.) onu peygamber olarak gönderdiğini, onun insanlara Kur'ân okuduğu-

Scanned with CamScanner

nu görmüştü. Nadr bir meclise vardığında oturup onlara bu kralların hikayelerinden anlatır, sonra "Allah aşkına hangimiz daha güzel hikaye anlatıyor; ben mi Muhammed mi?" derdi. Sonunda Allah (c.c) onu Müslümanların eline düşürüp esirler arasında yer alınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gözünün önünde boynunun vurulmasını emretti ve -Allah'a (c.c.) hamd olsun- öyle yapıldı. Onu esir alan kişi Mikdad b. Esved (radıyallâhu anh) idi.

[3338] Nitekim imam Taberî, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü Ukbe b. Ebî Muayt, Tuayme b. Adiyy ve Nadr b. Haris'i bağlatarak gözünün önünde öldürttü. Nadr'ı Mikdad esir almıştı. Öldürülmesi emredilince Mikdad "Ya Rasûlullah! O benim esirimdir" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Fakat o Allah'ın kitabı hakkında kötü şeyler söylüyordu"* buyurdu ve öldürülmesini emretti. Mikdad yine "Ya Rasûlullah, o benim esirimdir." dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ım! Lütfunla Mikdad'ı zengin eyle"* diye dua etti. Mikdad: "Benim istediğim de buydu" dedi. Allah'ın *"Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: (Evet) işittik, istesek biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."* buyruğu işte bu konuda nazil oldu.[253] Bunu Hüşeym de Ebû Bişr'den, o Said b. Cübeyr'den rivayet etmiş ve onda Tuayme yerine Mut'im b. Adiyy'i zikretmiştir. Bu yanlıştır. Zira Mut'im b. Adiyy Bedir günü hayatta değildi.

[3339] O yüzden de Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gün şöyle buyurmuştur: *"Mut'im sağ olsaydı, sonra benden bu pislikleri bağışlamamı isteseydi onları kendisine bağışlardım"*[254] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kastettiği esirlerdi.Çünkü Taif'ten dönerken himayesi altına o almıştı. "أساطير الأولين/*Öncekilerin masallarından*" ifadesinde geçen "Esâtîr" kelimesi "Ustuwra"nın çoğuludur. Şöyle demek istiyorlardı: Muhammed bu masalları öncekilerin kitaplarından almıştır. Kitaplardan öğreniyor ve onları insanlara okuyor. Allah'ın başka bir âyette buyurduğu gibi, bu katıksız bir yalandır: *"Yine onlar dediler ki: (Bu âyetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır. (Rasûlüm!)*

253 Taberî (15993) rivâyet etmiştir. Senedi Buhârî ve Müslim'in koşullarını haiz sahih bir senettir. Fakat Mut'im'in adının anılması bazı râvilerin hatasıdır. Nitekim İbn Kesir (rh.a) buna dikkat çekmiştir.

254 Buhârî (3139, 4024); Ebû Davûd (2689); Ahmed b. Hanbel 4/80); Ebû Ya'la, (7416); Beyhakî, 9/67. Hepsi de Cübeyr b. Mut'im'in nakliyle rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

De ki: Onu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Furkân, 5-6) Yani Allah (c.c) kendisine dönen ve tevbe edenleri çok bağışlayıcı, onlara karşı engin merhamet sahibidir; zira bu kimselerin tevbelerini kabul buyurur ve kusurlarına karşı hoş görülü olur.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"Hani (o kafirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir."* demişlerdi. Onlar bunu büyük cehaletlerinden, inatlarından, isyanlarından, dikkafalıklarından ve aşırı yalanlama eğilimlerinden söylemişlerdir. Bu onların ayıplandıkları hususlardan biridir. Oysa daha uygunu, "Allah'ım! Eğer o senin katından gelmiş bir gerçekse bizi ona ilet ve ona uymaya muvaffak et." demeleriydi. Fakat onlar kendileri için azap istiyor, azabın erken verilmesi ve cezanın öne alınması gibi şeyler söylüyorlardı. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Senden, azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Eğer önceden tayin edilmiş bir vade olmasaydı, azap elbette onlara gelip çatmıştı. Fakat onlar farkında değilken, o ansızın kendilerine geliverecektir."* (Ankebût, 53) Yine, *"Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver, dediler. İçlerinden biri yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından inkarcılar için inecek azabı sordu. Onu savacak yoktur."* (Meâric, 1-3) buyurur. Önceki ümmetlerdeki cahiller de aynısını söylemişlerdi. Nitekim Şuayb (a.s.)'ın kavmi ona şöyle demişti: *"Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır."* (Şuarâ, 187)

İşte Mekke müşrikleri de *"Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir!"* demişlerdir. Şu'be, Ziyadi'nin arkadaşı Abdulhamid'den, o da Enes b. Mâlik'ten (radıyallâhu anh) şöyle nakleder: Ebû Cehil *"Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir."* dedi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerkende Allah onlara azap edici değildir."* âyetini nazil etti. Bunu imam Buhârî, Nadr'ın oğulları Ahmed ve Muhammed, ikisi Ubeydullah b. Muaz'dan, o babasından, o Şu'be'den gerisi aynı senetle rivâyet etmiştir. Buradaki Ahmed, Ahmed b. Nadr b. Abdulvahhab'tır. Bunu Ebû Ahmed el-Hakim ile Ebû Abdillah el-Hakim en-Nisâburi söylemiştir.

Scanned with CamScanner

A'meş, bir adamdan, o Said b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, Allah'ın *"Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir."* buyruğu hakkında şöyle rivâyet etmiştir: O Nadr b. Haris b. Kelde'dir. Allah (c.c) bunda şu âyetleri nazil etmiştir: *"Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver, dediler. İçlerinden biri yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından inkarcılar için inecek azabı sordu. Onu savacak yoktur."* (Meâric, 1-3) Önceki ümmetlerdeki cahiller de aynısını söylemişlerdir. Mücâhid, Atâ, Said b. Cübeyr ve Süddî de buradaki kişinin Nadr b. Haris olduğunu söylemişlerdir. Atâ ayrıca şunu da ekler: Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver, dediler."* (Sâd, 16) âyetini nazil etti. Başka bir âyette, *"Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız."* (En'âm, 94) buyurdu. Bir yerde de: *"Bir soran inkarcılar için inecek azabı sordu..."* (Meâric, 1-2) buyurdu. Atâ der ki: Onun hakkında Allah'ın Kitabı'ndan on küsur âyet nazil oldu.

[3340] İbn Merduyeh... İbn Büreyde'den, o da babasından şöyle nakleder: Amr b. el-Âs'ı Uhud günü atının üzerinde durmuş, "Allah'ım! Eğer Muhammed'in söylediği doğru idiyse beni ve atımı yerin dibine geçir" derken gördüm.[255] Katâde *"Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir!"* buyruğu hakkında şöyle der: Bu sözün sahipleri bu ümmetin beyinsizleri ve cahilleridirler. Allah (c.c.) ise onlara lütfu ve merhametiyle karşılık vermiştir.

Allah'ın (c.c.) *"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* buyruğuna gelince;

[3341] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Müşrikler Kabe'yi tavaf ederken, "Emrindeyiz Allah'ım! Emrindeyiz. Senin hiçbir ortağın yoktur" der, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet, kesinlikle öyle"* der, onlar da "Senin hiçbir ortağın yoktur. Sadece senin onu ve sahip olduklarının sahibi olduğunu bir ortağı vardır." derlerdi. Yine "Bağışlamanı dileriz, bağışlamanı dileriz" derlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Halbuki sen*

255 Senedinde bilinmeyen bir râvi vardır ki o da İbn Büreyde'dir. Dolayısıyla senedinde cehalet vardır. Metin de garîptir.

Scanned with CamScanner

onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir." âyetini indirdi.[256] İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Onlarda iki güvence/sigorta vardı: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve istiğfar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) gitti, geride istiğfar kaldı. Taberî, Yezîd b. Rûmân ile Muhammed b. Kays'tan şöyle nakleder: Kureyşliler, "Allah bizim aramızdan Muhammed'e mi ikramda bulundu? "Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir!" derler. Gece olunca söylediklerine pişman olup "Allah'ım! Senden bağışlama diliyorum" derlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* buyruğunu indirdi. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir."* Allah (c.c) hiçbir kavme aralarında peygamberleri var iken azap etmez. Ancak onu çıkarıp öyle azap eder. *"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* Allah (c.c.) diyor ki: Onlardan kimisi hakkında Allah'ın ezelde iman yani istiğfar dairesine gireceği bilgisi vardır. *"Ve onlar mağfiret dilerlerken"* yani ibadet ederlerken. Burada kastedilenler Mekke'lilerdir. Mücâhid, İkrime, Atiyye el-Avfî, Said b. Cübeyr ve Süddî'den de böyle rivâyet edilmiştir. Dahhâk ve Ebû Mâlik'ten yapılan rivâyete göre onlar bunların Mekke'deki mü'minler olduklarını söylemişlerdir.

İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Şüphesiz Allah (c.c.) bu ümmette iki güvence kılmıştır. Onlar aralarında bulunduğu sürece azabın kapılarını çalmasından güvende ve koruma altında olurlar. O güvencelerden biri Allah (c.c.) katına aldı. Diğeri ise aranızda bulunmaktadır. Onlar Allah'ın (c.c.) *"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* buyruğunda bahsettikleridir. Ebû Sâlih Abdulgaffar der ki: Bana arkadaşlarımızdan biri Nadr b. Arabi'den, kendisinin bu hadisi Mücâhid kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğini söyledi. İbn Merduyeh de Ebû Mûsa el-Eş'arî'den buna benzer bir şey rivâyet etmiştir. Katâde ve Ebû Alâ en-Nahvi el-Mukrî'den de böyle rivâyet edilmiştir.

256 Senedi Mûsâ b. Mes'ud'dan dolayı kuvvetli değildir. Zira onu bir çok muhaddis zayıf kabul etmiştir. Metin de münkerdir. Çünkü bu âyet Bedir gazvesinin akabinde nazil olmuştur. Bu hadis ise bunun hicretten önce olduğunu ifade etmektedir.

Scanned with CamScanner

[3342] Tirmizî, Ebû Mûsa el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) bana ümmetim için iki güvence indirdi: "Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir." Ben gidince size istiğfarı (mağfiret ve bağışlanma dilemeyi) bırakacağım."*[257]

[3343] Bunu imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Hakim'in Müstedrek'inde Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh) kanalıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettikleri şu hadis desteklemektedir. *"Şüphesiz şeytan: "İzzetine yemin olsun ki ey Rabb'im, kullarının ruhları bedenlerinde olduğu sürece onları saptırmaktan geri kalmayacağım." dedi. Bunun üzerine Rabb şöyle buyurdu: "İzzetime ve Celâlime yemin olsun ki, onlar benden bağışlanma diledikleri sürece ben de onları bağışlamaya devam edeceğim."*[258] Sonra Hakim: "Buhârî ve Müslim etmemiş olsalar da bunun senedi sahihtir." demiştir.

[3344] İmam Ahmed b. Hanbel, Fadaşe b. Ubeyd'den, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet eder: *"Kul Aziz ve Celil olan Allah'tan bağışlanma dilediği sürece Allah'ın azabından güvende olacak."*[259]

Müşrikler ve Kâbe:

وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

257 Tirmizî (3083) rivâyet etmiş ve "Gariptir. İsmail b. Muhacir hadiste bir çok kişi tarafından hadiste zayıf bulunmuştur." Diyerek zayıf olduğunu ifade etmiştir. Bunun bir illeti daha var ki o da râvilerden Abbad b. Yusuf'tur. Zira o, Takrîb'de ifade edildiği üzere meçhuldür. Üçüncü illeti ise Süfyân b. Veki'dir. Onu birçok kişi zayıf saymıştır. Bu biraz önce geçtiği gibi İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan onun sözü olarak da rivâyet edilmiştir ki o daha sahihtir.

258 Bu Derrac'ın Ebû Heysem'den rivâyeti olduğundan dolayı senedi zayıftır. Hadis, Nisâ sûresinin 17-18. âyetlerinde geçmişti.

259 Ahmed b. Hanbel (6/20, hadis no: 23434) rivâyet etmiştir. Senedi zayıf olup iki illeti vardır. Birincisi; râvilerden Reşdeyn b. Sa'd çok zayıftır. İkincisi; senette adı zikredilmemiş biri vardır.

Scanned with CamScanner

34. Onlar Mescid-i Haram'a ehil olmadıkları halde mü'minleri oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın dostları takva sahiplerinden başkaları değildir. Fakat çokları bunu bilmez.

35. Onların Beytullah yanındaki duâları da ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. İnkâr etmekte olduğunuz şeylerden ötürü şimdi azabı tadın.

Tefsiri:

Yüce Allah onların helakı hak ettiklerini, fakat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aralarında olmasının bereketiyle Allah'ın (c.c) onlara azap etmediğini ifade ediyor. O yüzden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aralarından ayrılınca Allah (c.c) Bedir günü onlara azap etti; o gün önde gelenleri öldürüldü, soyluları esir alındı. Yüce Allah onları, içli dışlı oldukları şirk ve fesat günahlarından bağışlanma dilemeye teşvik ediyor. Katâde, Süddî ve başkaları: Onlar Allah'tan bağışlanma dilemiyorlardı. Dileselerdi azap edilmezlerdi, demişler, Taberî de bu görüşü tercih etmiştir. İçlerinde Allah'tan bağışlanma dileyen güçsüz ve zavallı mü'minler olmasaydı Allah (c.c) (c.c) onlara engellenmesi imkansız azabını gönderirdi. Fakat onlardan azap bu mü'minler sayesinde engellendi. Nitekim yüce Allah Hudeybiye günü hakkında şöyle buyurur: *"Onlar, inkar eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı (Allah savaşı önlemezdi). Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkar edenleri elemli bir azaba çarptırırdık."* (Fetih, 25)

İmam Taberî, İbn Ebzâ'dan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de iken Allah (c.c) *"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir."* buyruğunu nazil etti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkıp Medine'ye gittikten sonra ise *"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* buyruğunu indirdi. Geride Mekke'de kalan mü'minler Allah'tan mağfiret diliyorlardı. Mekke'den onlar da çıkınca Allah (c.c) *"Onlar Mescid-i Haram'a* ehil olmadıkları *olmadıkları halde mü'minleri oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek?"*

Scanned with CamScanner

âyetini nazil etti. Allah (c.c) bununla Mekke'nin fethedileceğinin duyurusunu yapıyordu. Onları tehdit ettiği azap da o idi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Mâlik, Dahhâk ve bir çok kişiden de bunun benzeri rivayet edilmiştir.

Kimileri ise bu âyetin *"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* âyetini neshettiğini söylemişlerdir ki o durumda âyette bizzat onların kendileri için mağfiret dilemelerinin kastedilmiş olur. Taberî İkrime ve Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Yüce Allah Enfâl sûresinde *"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* buyurdu. Peşinden gelen *"Onlar Mescid-i Haram'a* ehil olmadıkları *halde mü'minleri oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek?... İnkâr etmekte olduğunuz şeylerden ötürü şimdi azabı tadın."* âyetleri ise onu neshetti. Nitekim onlar Mekke'de öldürüldüler, orada açlık çektiler ve zor anlar yaşadılar. Bunu İbn Ebî Hâtim de Ebû Nümeyle Yahyâ b. Vadıh'tan nakletmiştir. İbn Ebî Hâtim, Atâ kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah (c.c) *"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."* buyurdu. Sonra müşrikleri bundan istisna ederek *"Onlar Mescid-i Haram'a ehil olmadıkları halde mü'minleri oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek?"* buyurdu.

Allah'ın (c.c) *"Onlar Mescid-i Haram'a (orayı elinde tutmaya ve yönetmeye) ehil olmadıkları halde mü'minleri oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın dostları takva sahiplerinden başkaları değildir. Fakat çokları bunu bilmez."* buyruğunun mânâsı şudur: Onlar Mescid-i Haram'dan engelledikleri halde. Zira onlar Mekke'li olan mü'minlerin orada namaz kılmalarına ve Kâbe'nin etrafında tavaf etmelerine engel oluyorlardı. O yüzden âyette *"Mescid-i Haram'a ehil olmadıkları halde"* buyurulmuştur. Yani, onlar Mescid-i Haram'ın ehli ve lâyığı değillerdir. Onun asıl ehli ve lâyığı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile mü'minlerdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Allah'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini imar etme selâhiyetleri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedi kalacaklardır. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır."* (Tevbe, 17-18) Yine, *"(İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkar etmek, Mescid-i*

Scanned with CamScanner

Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır..." (Bakara, 217) buyurur.

[3345] Büyük hadis alimi İbn Merdûyeh, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Senin Âl'in kimlerdir?" diye soruldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Takva sahibi herkes"* buyurdu ve *"Onun dostları takva sahiplerinden başkaları değildir."* âyetini okudu.[260]

[3346] Hâkim, Müstedrek'inde... Ubeyde b. Rifâa'dan, o da babasından şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kureyşlileri topladı ve onlara *"İçinizde sizden başka kimse var mı?"* diye sordu. Onlar "İçimizde kızkardeşimizin oğlu var, müttefikimiz var, dostumuz var." dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Müttefikimiz bizdendir, kızkardeşimizin oğlu bizdendir, dostumuz bizdendir. Şüphesiz benim sizden dostlarım müttakilerdir"* buyurdu.[261] Hâkim bu hadisi zikrettikten sonra "Buhârî ve Müslim tahriç etmemiş olsalar da bu hadis sahihtir." demiştir. Urve, Süddî ve Muhammed b. İshâk, Allah'ın (c.c) *"Onun dostları takva sahiplerinden başkası değildir."* buyruğu hakkında: Onlar Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabıdır, demiştir. Mücâhid de: Onlar kim ve nerede olursa olsunlar mücahidlerdir, demiştir.

Yüce Allah daha sonra onların Mescid-i Haram'da sürekli biçimde yaptıklarına ve ona karşı tutumlarına değinerek şöyle buyuruyor: *"Onların Beytullah yanındaki duâları da ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka birşey değildir."* İbn Ömer (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime,

260 Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağir'de (318) ve Mecmâu'z-Zevâid'de (17946) ifade edildiği gibi yine Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat 'ta Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Heysemî: Senedinde Nûh b. Ebî Meryem vardır. O zayıftır, demiştir. Hâkim bu râviyi yalancılıkla suçlamıştır. Bk. el-Mizan, 9143. Bundan sonraki daha sahihtir. Konuyla ilgili başka hadisler de bulunmaktadır.

261 Ahmed b. Hanbel (4/340); Hâkim, 2/328; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 4544; Bezzâr, 2780. Heysemî bunu Mecmâu'z-Zevâid'de (10/26) zikretmiş ve "Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr'ın râvileri, Taberânî'nin senedi sahihtir" demiştir. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Doğrusu bu zayıf bir rivâyettir. Zira tüm senetlerde bulunan râvî İsmail b. Ubeyd sadece İbn Hibbân ile Ebû Huzeyfe'ye göre sikadır, bir çok kimse ise onu zayıf bulmuştur. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kureyşlileri (bu şekilde) toplamış olması da garip bir haberdir. Hadisin senedi sahih olan bundan farklı bir metni vardır.

Scanned with CamScanner

Saîd b. Cübeyr, Ebû Reca el-Utaridi, Muhammed b. Ka'b, HUcr b. Anbes, Nubayd b. Şurayt, Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem: Bu (ayetteki "Mükâ" kelimesi) ıslık mânâsına gelir, demişlerdir. Mücâhid ayrıca: Parmaklarını ağızlarına sokuyorlardı, demiştir. Süddî: Mükâ, Hicaz'da bulunan Mükâ adındaki beyaz kuş gibi ötmek demektir, demiştir.

Tasdiye'ye (el çırpmak) gelince; İbn Ebî Hâtim, Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Onların Beytullah yanındaki duâları da ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Kureyşliler Kâbe'yi çıplak halde, ıslık çalarak ve el çırparak tavaf ederlerdi. Mükâ ıslık demektir. Islıkları kuşun ötmesine benzetilmiştir. Tasdiye de el çırpmak mânâsına gelir. Ali b. Ebî Talha ve Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivayet etmişlerdir. İbn Ömer (radıyallâhu anh), Mücâhid, Muhammed b. Ka'b, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Dahhâk, Katâde, Atiyye el-Avfî, Hucr b. Anbes ve İbn Ebzâ'dan bunun benzeri rivayet edilmiştir. Taberî, Atiyye'den, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın *"Onların Beytullah yanındaki duâları da ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir."* buyruğu hakkında: Mükâ ıslık çalmak, Tasdiye ise el çırpmaktır, dediğini nakletmiştir. Bunu Atiyye'den nakleden Kara şöyle der: Atiyye, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın bunu yapış şekillerini göstererek yanağını eğip ıslık çaldı ve iki elini çırptı. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan yine şöyle rivayet edilmiştir: Müşrikler yanaklarını yere koyar ve el çırpıp ıslık çalarlardı. Bunu İbn Ebî Hâtim de ondan senediyle rivâyet etmiştir. İkrime: Müşrikler Kâbe'yi soldan tavaf ederlerdi, demiştir. Mücâhid: Onlar bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını karıştırmak için yapıyorlardı, demiştir. Zührî: Bunu mü'minlerle alay maksatlı yapıyorlardı, demiştir. Saîd b. Cübeyr ve Abdurrahman b. Zeyd'den rivâyete göre onlar: Tasdiye Azîz ve Celîl olan Allah'ın yolundan alıkoymaktır, demişlerdir.

"İnkâr etmekte olduğunuz şeylerden ötürü şimdi azabı tadın." Dahhâk, İbn Cüreyc ve Muhammed b. İshâk: Bu Bedir günü başlarına gelen ölüm ve esirliktir, demişlerdir. Taberî de bunu tercih etmiş, başka bir görüş nakletmemiştir. İbn Ebî Hâtim ise Mücâhid'den şöyle nakletmiştir: Hakkı itiraf edenlerin azabı kılıçla, yalanlayanların azabı ise şiddetli çığlık ve yer sarsıntısıyladır.

Scanned with CamScanner

Kafirlerin Allah Yolundan Alıkoymak İçin Para Harcamaları:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

36. Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Onları daha da harcayacaklar! Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise Cehenneme toplanacaktır.

37. Bu toplama Allah'ın murdarı temizden ayıklaması ve bütün murdarların birbiri üstüne koyup hepsini yığarak Cehenneme atması içindir. İşte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.

Tefsiri:

Muhammed b. İshâk der ki: Bana Zührî, Muhammed b. Yahyâ b. Habban, Asım b. Ömer b. Katâde ve Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Muaz şöyle anlattılar: Kureyşliler Bedir günü bozguna uğrayınca kalıntıları Mekke'ye döndüler. Ebû Süfyân da kervanıyla döndüğünde Abdullah b. Ebî Rebîa, İkrime b. Ebû Cehil ve Safvân b. Ümeyye, babaları, oğulları ve kardeşleri Bedir'de öldürülmüş bazı Kureyşlilerle birlikte Ebû Süfyân b. Harb'e giderek onunla ve kervanda malı bulunan kimselerle konuştular. Onlara "Ey Kureyşliler! Muhammed en hayırlılarınızı öldürüp sizi yalnız bıraktı. Onunla savaşta bize bu malınızla yardım edin. Umulur ki ondan bizden felakete uğrayanların intikamını alırız." dediler. Onlar da kabul ettiler. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakledildiğine göre Allah (c.c) *"Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Onları daha da harcayacaklar! Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise Cehenneme toplanacaklardır."* âyetini onlar hakkında nazil etmiştir. Mücâhid, Saîd b. Cübeyr, hakem b. Uteybe, Katâde, Süddî ve İbn Ebza'dan da şöyle rivayet edilmiştir: Bu âyet Ebû Süfyân ve

Scanned with CamScanner

Uhud'da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaşta mallarını harcaması hakkında nazil oldu. Dahhâk ise: Bedir'e katılanlar hakkında nazil oldu, demiştir. Her hâlükârda, nüzulünün sebebi özel olsada mânâsı geneldir. Zira Allah (c.c) kafirlerin mallarını insanları hak yola tabi olmaktan alıkoymak için harcadıklarını, bunu yapmaya devam edeceklerini, sonunda ise mallarının boşa gidip tükeneceğini ifade ediyor. *"Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak"* yani hiçbir fayda vermediğinden pişmanlık duyacaklar. Çünkü onlar Allah'ın nurunu söndürmek, kendi davalarının Allah'ın davasına galip kılmak istiyorlardı. Allah (c.c) ise kafirler istemese de nurunu tamamlayacak, dinine yardım edecek, davasını duyuracak, dinini diğer bütün dinlere galip kılacaktır. Onlardan kim öldürülür veya ölürse sonsuz rezilliğe ve ebedi azaba gider. O yüzden Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"Onları daha da harcayacaklar! Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise Cehenneme toplanacaklardır."*

"Bu toplama Allah'ın murdarı temizden ayıklaması" Yani bahtlıları bedbahtlardan ayıklaması içindir. Süddî der ki: Allah (c.c) mü'mini kafirden ayıklar. Bu ayıklamanın şu âyetlerde olduğu gibi ahiretteki ayıklama olması mümkündür: *"Onların hepsini bir araya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara: 'Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin' diyeceğimiz gün artık onların (putlarıyla) aralarını tamamen ayırmışızdır."* (Yûnus, 27) *"Kıyâmet kopacağı gün, işte o gün (müminlerle inkarcılar) birbirlerinden ayrılacaklardır."* (Rûm, 14) Allah (c.c) bir âyette de: *"Allah katından, dönüşü olmayan bir gün (kıyâmet günü) gelmeden önce yönünü o gerçek dine çevir! O gün (insanlar) bölük bölük ayrılacaklardır."* (Rûm, 43) buyurur. Bir âyette ise: *"Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar!"* (Yâsin, 59) buyurur. Bu ayıklamanın, bazı hareketlerini Allah'ın (c.c) mü'minlere izhar etmesiyle dünyada olması da mümkündür. Bu durumda "ليميز"deki "lâm" edatı Allah'ın (c.c) kafirleri Allah (c.c) yolundan alıkoymak maksadıyla mal harcamalarının sebebini ifade etmek için gelmiş olur. Yani, biz onlara mal harcama imkanını ancak *"Allah'ın murdarı temizden ayıklaması"* için verdik. Yani, kendisine itaat edenler kafir düşmanlarıyla savaşacak, isyankarlar ise bundan geri kalacak, böylece bu ayıklama gerçekleşecektir. Nitekim Allah (c.c) başka âyetlerde şöyle buyurur: *"İki birliğin karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, bu da, mü'minleri ayırt etmesi ve münafıkları ortaya çıkarması için idi. Bunlara: "Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın" denil-*

Scanned with CamScanner

diği zaman, "Savaşmayı bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik" dediler. Onlar o gün, imandan çok, kafirliğe yakın idiler. Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Halbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir." (Âl-i İmrân, 166-167) Yine, *Allah, mü'minleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, elçilerinden dilediğini ayırt eder."* (Âl-i İmrân, 179) buyurur. Bir âyette de şöyle buyurur: *"Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?"* (Âl-i İmrân, 142) Bunun benzeri Tevbe sûresinde de vardır. Bu durum âyetin mânâsı şöyle olur: Biz kafirleri sizinle savaşa musallat ederken, bu yolda malını ortaya koyma ve harcamaya muktedir kılarken, bütün bunları murdar temizden ayıklansın... diye yaptık. "فيركمه جميعاً" buyruğunda geçen fiil "onları birbiri üstüne koyup hepsini yığarak" manasına gelir. Nitekim bulutlar hakkında da aynı kökten gelen isim (ركاماً) kullanılmıştır: *"Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor."* Yani iç içe ve birbiri üstünde bir halde yığıyor.

"Cehenneme atması içindir. İşte onlar ziyana uğrayanların kendileridir." Yani, dünya ve âhirette hüsrana uğrayanlar asıl onlardır.

Yegane Din İslam Olana Kadar Onlarla Savaşın:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ۚ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ۚ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ ۚ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

38. İnkâr edenlere; vazgeçerlerse geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle. Eğer ona tekrar dönerlerse kendilerinden öncekilerin hali gözlerinin önündedir!

39. Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Küfre son verirlerse şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.

Scanned with CamScanner

40. Eğer imandan yüz çevirirlerse bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyuruyor: *"İnkâr edenlere; vazgeçerlerse geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle"* yani içinde bulundukları küfür, fitne ve inattan vazgeçer, İslam, itaat ve tevbe dairesi içine girerlerse geçmişteki günahları bağışlanacaktır. Yani, geçmişteki küfür, günah ve hataları silinecektir.

[3347] Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan nakledilen sahih bir hadise göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kim İslam'ı iyi yaşarsa cahiliyye döneminde işlediklerinden sorumlu tutulmaz. Kim de kötü yaşarsa hem öncekilerden, hem sonrakilerden sorumlu tutulur."*[262]

[3348] Yine sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İslam kendinden öncesini siler. Tevbe de kendinden öncesini siler."*[263] buyurmuştur.

"Eğer ona dönerlerse" yani içinde bulundukları hal üzere devam ederlerse *"kendilerinden öncekilerin hali gözlerinin önündedir!"* Yani, önceki milletler hakkında ki "yalanladıkları ve inatlarında ısrar ettikleri taktirde kısa zamanda azap ve cezamızı vereceğimize" dair adetimiz onlar hakkında da devam edecektir. Mücâhid der ki: *"kendilerinden öncekilerin hali gözlerinin önündedir!"* âyetinde kastedilenler Bedir günündeki Kureyşliler ile diğer milletlerdir. Süddî ve Muhammed b. İshâk *"kendilerinden öncekiler..."* ifadesiyle Bedir'in kastedildiğini söylemişlerdir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyurur: *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"*

---

262 Buhârî, 6921; Müslim, 120; İbn Mâce, 4242; Ahmed b. Hanbel, 4/409, 429; İbn Hibbân, 396.

263 Sahih hadis kitaplarında bu ifadeyle bulamadım. Bunu Taberânî (18/5-6) Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'ın nakliyle uzun bir hadis olarak rivâyet etmiş olup onda şu ifade yer almaktadır: "İslam kendinden öncesini siler, tevbe de kendinden öncesini siler." Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (9/351): Bunu İmam Ahmed ve Taberânî rivâyet etmişlerdir... Râvîleri sikadır, demiştir. Bu söz, Sahih-i Müslim (121) ile Müsned-i Ahmed'de (4/205) Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'ın müslüman olması hadisinde şu ifadeyle yer almaktadır: "Bilmiyormusun ki İslam kendinden öncesini yıkar, hicret kendinden öncesini yıkar, hacc kendinden öncesini yıkar..."

Scanned with CamScanner

[3349] İmam Buhârî'nin İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet edildiğine göre bir adam ona gelerek "Ey Ebû Abdurrahmân! Allah Teâlâ'nın *"Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşursa..."* (Hucurât, 9) âyetini işitmedin mi? Seni Allah'ın kitabında buyurduğu gibi savaşmaktan alıkoyan nedir? diye sordu. İbn Ömer şöyle cevap verdi: Ey yeğenim! Bu âyeti yanlış yorumlayarak savaşmamam benim için *"Yanlışlıkla olması dışında, bir mü'minin diğer bir mü'mini öldürmeye hakkı olamaz..."* (Nisâ, 93) âyetini yanlış yorumlayıp savaşmamdan daha evladır." Bu defa adam: "Allah Teâlâ, *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* buyuruyor. (Buna ne dersin?) dedi. İbn Ömer de şu cevabı verdi: "Biz, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde bu âyetin gereğini yaptık. O vakit Müslümanların sayısı azdı. İnananlar dinleri uğruna işkencelere maruz kalıyorlar, ya öldürülüyor ya da işkence ve baskıya maruz kalıyorlardı. Nihayet Müslümanların sayısı arttı ve artık fitne (dinden döndürmek için işkence) kalmadı." dedi. Adam, İbn Ömer'in kendisinin istediği şeyleri söylemediğini görünce ona şu soruyu yöneltti: Ali ve Osman hakkında ne düşünüyorsun? İbn Ömer de şu cevabı verdi: Ali ve Osman hakkında ki görüşüme gelince; Allah Teâlâ Osman'ın günahlarını bağışlamıştır. Ama siz, Allah'ın onu bağışlamasından hoşlanmadınız. Ali'ye gelince; o, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır. (Eliyle işaret ederek) Bu da onun kızıdır. Bunu siz de görüyorsunuz."[264]

[3350] İmam Buhârî, Saîd b. Cübeyr'den şöyle nakleder: İbn Ömer (radıyallâhu anh) yanımıza gelmişti. Bir adam "Fitneyle savaş hakkında ne düşünüyorsun?" dedi. İbn Ömer (radıyallâhu anh): "Fitnenin ne olduğunu biliyor musun? Muhammed müşriklerle savaşıyordu. Müşriklerin yanına varmak bir fitneydi (tehlikeliydi, işkence ve ölüm sebebiydi). O, sizin yönetim için savaştığınız gibi değildi." dedi.[265] Bunların hepsi İmam Buhârî'nin rivâyetindeki ifadelerdir.

[3351] Ubeydullah, Nâfi''den, o da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İnsanlar Abdullah b. Zübeyr kargaşasında İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a gelerek "İnsanlar şu gördüklerini yaptılar. Sen ise ey Ömer b. Hattab'ın oğlu! Ey Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkadaşı! Seni kıyam etmekten

264 Buhârî, 4650.
265 Buhârî, 4651.

Scanned with CamScanner

engelleyen nedir?" dediler. İbn Ömer (radıyallâhu anh): "Beni, Allah'ın müslüman kardeşimin kanını bana haram kılmış olması engelliyor." dedi. Onlar Allah (c.c) *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* buyurmuyor mu?" dediler. İbn Ömer (radıyallâhu anh) şu cevabı verdi: Biz fitne kalmayıncaya ve din yalnız Allah için oluncaya kadar savaştık. Siz ise fitne olması için, din Allah'tan başkasının olması için savaşmak istiyorsunuz" dedi.[266]

[3352] Bunu Hammad b. Seleme de Ali b. Zeyd'in Eyyûb b. Abdullah el-Lahmi'den şöyle rivâyet etmiştir: İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanındaydım. Yanına bir adam gelerek: "Allah (c.c) *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* buyuruyor." dedi. İbn Ömer (radıyallâhu anh): Ben ve arkadaşlarım din yalnız Allah'a oluncaya, şirk ortadan kalkıncaya ve fitne kalmayıncaya kadar savaştık. Siz ve arkadaşlarınız ise fitne olması ve din Allah'tan başkasının olması için savaşıyorsunuz." dedi.[267] Bu ikisini İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir.

[3353] Ebû Avane, A'meş'ten, o İbrâhim et-Teymi'den, o da babasından şöyle nakleder: Zübattin -Üsame b. Zeyd'i kastediyor- şöyle dedi: "Ben "Lâ ilâhe illallâh" diyen hiç kimseyle asla savaşmayacağım." Bunun üzerine Sa'd b. Mâlik de: "Lâ ilâhe illallâh" diyen hiç kimseyle asla savaşmayacağım." dedi. Bir adam: Allah (c.c) *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* buyurmuyor mu? dedi. Üsame ile Sa'd adama: "Biz fitneden eser kalmayıncaya ve din tamamen Allah için oluncaya kadar savaştık." dediler.[268] Bunu da İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir. Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* Yani, şirk ortadan kalkıncaya kadar. Ebû Âliye, Mücâhid, Hasan-ı Basrî, Katâde, Rebî' b. Enes, Süddî, Mukâtil b. Hayyân ve Zeyd b. Eslem de böyle demişlerdir. Muhammed b. İshâk şöyle der; Zührî'den bana ulaşan habere göre o Urve b. Zübeyr ve başka alimlerimizden şöyle rivâyet etmiştir: *"Fitne ortadan kalkıncaya.."* yani hiçbir müslümana dinden dönmesi için işkence ve baskı yapılmayıncaya..

266 Râvîleri sikadır. Bu önceki hadisin şahididir.

267 Râvîlerden Ali b. Zeyd zayıftır, fakat hadis öncesiyle birlikte kuvvetlenmektedir.

268 Senedinde kopukluk vardır. Ebû Avane'nin altındaki râvîlerin durumları bilinmemektedir.

Scanned with CamScanner

"Ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!" Dahhâk bu âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani tevhid sadece Allah'a yapılıncaya kadar. Hasan-ı Basrî, Katâde ve İbn Cüreyc şöyle der: *"din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* Yani, "Lâ ilâhe illallâh" deninceye kadar. Muhammed b. İshâk der ki: Tevhid, içinde hiçbir şirk bulundurmadan, sadece Allah'a ait kılınıncaya, Allah (c.c) dışındaki tüm ortaklardan sıyrılıncaya kadar.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem şöyle der: *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* Yani, dininizle beraber küfürden hiçbir şey kalmayıncaya kadar.

[3354] Bunu Buhârî ve Müslim'de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edilen şu hadis desteklemektedir: *"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallâh" deyinceye dek savaşmakla emrolundum. Bunu söylerlerse hak etmeleri durumu hariç, kanlarını ve mallarını benden koruma altına alırlar. Hesapları ise Allah'adır."*[269]

[3355] Yine Buhârî ve Müslim'in Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kahramanlık, (mensubu olduğu belli bir millet, ırk veya görüşe olan) taassup, gösteriş için savaşanlardan hangisinin Allah (c.c) yolunda olduğu soruldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim Allah sözü en yüce olsun diye savaşırsa işte o Allah yolundadır"* buyurdu.[270]

"Küfre son verirlerse" Yani, sizin onlarla savaşmanızdan dolayı içinde bulundukları küfürden uzak durur ve terk ederlerse, siz onların içlerini bilmeseniz de *"şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür."* Nitekim Allah (c.c) başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah bağışlayan, esirgeyendir."* (Tevbe, 5) *"Fakat tevbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir. Biz, bilen bir kavme âyetlerimizi böyle açıklıyoruz."* (Tevbe, 11) Yüce Allah bir âyette de şöyle buyurur: *"Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur."* (Bakara, 193)

---

269 Bakara sûresi 10. âyetin tefsirinde geçti.

270 Bakara sûresi 192. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

[3356] Sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Lâ ilâhe illallâh" diyen bir adama kılıcını çekip öldüren Üsame (radıyallâhu anh)'a *"Onu "Lâ ilâhe illallâh" dedikten sonramı öldürdün? Kıyâmet günü bu "Lâ ilâhe illallâh"la nasıl yapacaksın?"* buyurdu. Üsame (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Onu kendini korumak için söyledi." deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kalbini yarsaydın ya!"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra defalarca *"Kıyâmet günü "Lâ ilâhe illallâh" hakkında kim senin yanında olacak?"* dedi. Üsame (radıyallâhu anh) der ki: "Öyle ki, İslam'a keşke o gün girseydim diye temenni ettim."[271]

"Eğer imandan yüz çevirirlerse" Yani, onlar size karşı olmaya ve sizinle savaşmaya devam ederlerse *"bilin ki Allah sizin mevlanızdır."* Yani, efendiniz ve düşmanlarınıza karşı yardımcınızdır. O ne güzel Mevla, ne güzel yardımcıdır.

[3357] İmam Taberî'nin Hişam b. Urve'den naklettiğine göre Abdülmelik b. Mervan ona bazı şeyleri sorduğu bir mektup gönderdi. O da şu mektubu gönderdi: "Selâmün Aleyküm. Ben sana kendinden başka bir ilah bulunmayan Allah'ı övüyorum. Konuya gelecek olursak; Sen bana bir mektup yazmış, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'den çıkarılmasını soruyorsun. Sana bunu anlatacağım. Tek güç ve kuvvet sahibi Allah'tır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'den çıkarılması konusu şundan ibarettir. Allah (c.c) ona peygamberlik vermişti. O ne güzel peygamber, ne güzel efendi ve ne güzel akrabaydı. Allah (c.c) onu güzelliklerle mükafatlandırsın, bize Cennet'te yüzünü tanıtsın, akidesi üzere yaşatsın, onun üzerine öldürsün ve onun üzerine diriltsin. Allah (c.c) onu hidayet ve indirdiği nurla gönderdiğinde onları davet ettiğinde başta ondan uzaklaşmadılar. Sözlerine de kulak veriyorlardı ve bu hâl onların putlarına dokunmasına kadar devam etti. Taif'ten de mal mülk sahibi Kureyşliler geldiler ve bunların bazıları ona karşı çıkıp katı bir tavır takındılar. Söylediklerinden hoşlanmadılar ve kendilerine itaat edenleri ona karşı kışkırttılar. Bunun üzerine Allah'ın koruduğu az sayıda kişi dışında insanların büyük çoğunluğu ondan yüz çevirdiler ve terk ettiler. Allah'ın dilediği kadar bu hâl üzere devam etti. Sonra başkanları bir araya gelerek Allah'ın dininde ona uyan evlatlarına, kardeşlerine ve kabile

271 Buhârî, 4269, 6872; Müslim, 96; Ebû Dâvûd, 2643; Ahmed b. Hanbel, 5/200; İbn Hibbân, 4751.

Scanned with CamScanner

mensuplarına baskı ve işkence yapmak için plan kurdular. Bu sarsıntısı büyük bir fitneydi. Sonunda fitneye düşen düştü ve Allah (c.c) onlardan dilediklerini korudu. Müslümanlara bunlar yapılınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara Habeşistan'a gitmelerini emretti. Habeşistan'da Necâşî adında iyi bir hükümdar vardı. Onun ülkesinde kimseye zulmedilmez, bunun yanında o insanlar tarafından övülürdü. Habeşistan Kureyşliler için bir ticaret yeriydi. Orada ticaret yaparlar, ticaretleri için iyi bir alan, güvenlik ve güzel bir ticaret imkanı bulurlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara böyle emredince, Mekke'de zorbalığa maruz kalan ve kendilerinin işkenceye maruz kalmasından korkan Müslümanların büyük çoğunluğu oraya gittiler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise ayrılmayıp orada kaldı. Yıllarca bu şekilde onlardan Müslüman olanlara baskıya devam edildi. Sonra orada İslam yayıldı, Mekke'lilerin eşrafından ve güçlülerinden İslam'a girenler oldu. Bunu gören müşrikler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve ashabına baskılarını biraz olsun gevşettiler. Böylece ilk fitne Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının onlardan korkarak, içinde bulundukları fitne ve sarsıntılardan kaçarak Habeşistan topraklarına gitmeleri oldu. Müslümanlara baskı biraz azaltılıp Mekke'lilerden İslam'a girenler olunca Müslümanlara serbestlik verildiği konuşulmaya başlandı ve bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Habeşistan'daki ashabına "Mekke'deki Müslümanlara rahatlık verildi ve artık onlara işkence yapılmıyor" diye ulaştı. Bunun üzerine Mekke'ye döndüler. Neredeyse Mekke'de güven içinde yaşıyorlar, gittikçe çoğalıyor ve kalabalıklaşıyorlardı. Medine'de de çok sayıda insan müslüman olmuş, orada İslam yayılmıştı. Medineli Müslümanlar Mekke'deki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelmeye başlamışlardı. Kureyşliler bunu görünce onlara işkence ve baskı yapma üzerinde görüşmeler yaptılar. Onları yakaladılar ve dinlerinden çevirmeye çalıştılar. Bu da onlara büyük bir sıkıntı ve zorluk yaşattı. Bu da son fitneydi. Böylece iki işkence/fitne gerçekleşmişti. Birincisi, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) emrettiğinde ve izin verdiğinde onları Habeşistan'a hicret ettiren fitne. Diğeri ise, döndüklerindeki şu fitnedir. Medine'lilerden oraya gelenler oluyordu ve bir süre sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına müslüman olanların başları olan yetmiş kişilik temsilci heyeti geldi. Hacda Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile buluştular ve Akabede O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) biat ettiler. Ona "Biz sendeniz, sen de bizdensin. Arkadaşlarından gelen olursa veya sen gelirsen

Scanned with CamScanner

kendimizi koruduğumuz şeylerden seni de koruruz." dediler. Bunun üzerine Kureyşliler onlara baskılarını artırdılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ashabına Medine'ye gitmelerini emretti. Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının Mekke'den çıkartılmasına yol açan ikinci fitnedir. İşte Allah'ın (c.c), hakkında *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"* diye buyurduğu fitne budur.[272] Taberî sonra bunu Urve b. Zübeyr'den; "Velîd b. Abdülmelik b. Mervân'ın kendisine bir mektup yazdığı, onun da bununla cevabı verdiği" şeklinde rivâyet etmiştir. Bunun senedi Urve (radıyallâhu anh)'a kadar sahihtir.

Ganimetlerin Taksimi:

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41. Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Tefsiri:

Yüce Allah, geçmişteki diğer ümmetlerden farklı olarak bu şerefli ümmete ganimetlerin helal oluşu hükmünün detaylarını anlatıyor. Ganimet kafirlerden at ve deve koşturma (savaş) sonucu ele geçirilen mallardır. Fey' ise, onlardan sulh yoluyla elde edilen mallar, sahibi geride hiçbir varis bırakmadan ölen mallar, cizye ve haraç gibi bunun dışında kalan mallardır. Bu İmam Şâfiî'nin, selef ve haleften bir grup alimin görüşüdür. Alimlerden bazıları ise fey'i ganimetin, ganimeti de fey'in kullanıldığı manada kullanırlar. Nitekim

272 Mürseldir. Taberî (16097) Urve'den hasen bir senetle rivâyet etmiştir. Taberî bunu başka bir vecihten gelen rivâyetle (no: 16098) tekrarlamıştır. Urve'nin mürsel rivâyetleri hasendir.

Scanned with CamScanner

Katâde bu âyetin Haşr sûresindeki *"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır."* (Haşr, 8) âyetini neshettiğini söylemiş ve "Enfâl sûresindeki âyet bunu neshetti ve ganimetlerin dörtte biri Mücâhidlere beşte biri ise orada zikredilenlere tahsis edildi." demiştir. Onun söylediği uzak bir ihtimaldir. Çünkü bu âyet Bedir savaşından sonra, o âyet ise Beni Nadr hakkında nazil olmuştur. Bütün siyer alimleri arasında ise Beni Nadr olayının Bedir'den sonra olduğunda hiçbir ihtilaf bulunmamaktadır. Bu, hakkında hiçbir şek ve şüphe bulunmayan bir husustur. Fey' ile ganimet arasında fark olduğu görüşündeki alimler: O fey' malları hakkında, bu âyet ise ganimetler hakkında nazil olmuştur, demişlerdir. Ganimet ve Fey'in Müslümanların imamının görüşüne bırakıldığı görüşünde olanlar da: İmam uygun gördüğünde Haşr sûresindeki âyet ile ganimetin beşe taksimi âyeti arasında tezat söz konusu olmaz, demişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.[273]

"Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız." Yani, eğer Allah'a (c.c), âhiret gününe ve Allah'ın (c.c) peygamberine indirdiğine iman etmişseniz ganimetlerin beşte biri hakkında size koyduğumuz hükmü uygulayın.

[3370] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen Abd-i Kays hakkında ki İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan gelen rivâyette Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Size dört şeyi emrediyor, dört şeyden men ediyorum: size Allah'a iman etmeyi emrediyorum..."* buyurmuş, sonra şöyle demiştir: *"Siz Allah'a imanın ne olduğunu biliyor musunuz? Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekat vermek ve ganimetin beşte birini (humus) vermenizdir..."*[274] Hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) humusu vermeyi Allah'a imandan olan şeyler arasında yapmıştır. Buna binaen de İmam Buhârî Sahih'inin

273 "Eğer Allah'a..." ifadesi âyetin orijinalinde cümlenin sonunda gelmesine rağmen, mealde olduğu türkçede başta olması gerektiğinden dolayı, tefsirdeki buradan "...bilin ki, ganimet olarak" cümlesine kadar kısım öne alınmıştır. (Çevirmenin notu).

274 Buhârî, 523, 1398, 3095; Müslim, 17; Ebû Dâvûd, 3692; Tirmizî, 2611; Nesâî, 8/120; Ahmed b. Hanbel, 1/228; İbn Hibbân, 157. Hepsi de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

İman Kitabı'nda "Humusu vermek imandandır babı" başlığını atmış, sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın bu hadisini getirmiştir. Allah'a hamd-ü senalar olsun bunu Buhârî Şerhi'nde uzun uzadıya ele aldık.

"Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün kulumuza" ganimet taksimine dair *"indirdiğimize inanmışsanız, şüphesiz Allah her şeye kadirdir."* Mukâtil b. Hayyân: *"Kulumuza indirdiğimize"* ifadesinden kasıt "ona ganimet taksimine dair indirdiğimize"dir, demiştir. Allah (c.c) Bedir gününde kullarına hakla batılı birbirinden ayırmak sûretiyle yaptığı lütuf ve ihsana dikkat çekiyor. O güne *"Furkân günü"* adı verilmiştir; çünkü o günde Allah iman sözünü batıl sözüne karşı yüceltmiş, dinini muzaffer kılmış, peygamberine ve taraftarlarına yardım etmiştir. Ali b. Ebî Talha ve el-Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: "Furkân günü" Bedir günüdür. Allah (c.c) onda hak ile batılı birbirinden ayırdı. Bunu Hâkim rivâyet etmiştir. Mücâhid, Miksem, Ubeydullah b. Abdullah, Dahhâk, Katâde, Mukâtil ve bir çok kişi de onun Bedir günü olduğunu söylemişlerdir. Abdurrezzak, Ma'mer kanalıyla Zührî'den, o da Urve b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan *"Furkân günü"* hakkında şöyle rivâyet etmiştir: Kasıt Allah'ın hak ile batılı birbirinden ayırdığı gündür ki o Bedir günüdür. Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katıldığı ilk savaştır. Onda müşriklerin başı ise Utbe b. Rebîa idi. İki ordu Ramazan'ın on dokuzunda -veya on yedincisinde- Cuma günü karşılaştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı o gün 310 küsur, müşrikler ise 1000 ilâ 900 arasındaydı. Allah (c.c) müşrikleri hezimete uğrattı. Onlardan yetmişten fazla kişi öldürüldü, bir o kadar da esir alındı. Hâkim, Müstedrek'inde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kadir gecesini Ramazan'ın bitimine on bir gün kaldığı gecede arayın; zira onun sabahı Bedir günüdür. Hâkim daha sonra: Hadis Buhârî ve Müslim'in koşullarını haizdir, demiştir. Hâkim bunun benzerini de Câfer b. Burkan'ın bir adam kanalıyla Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet edilmiştir. İmam Taberî de Hasan b. Ali'den şöyle nakleder: Furkân gecesi, iki ordunun birbiriyle karşılaştığı gece Ramazan'dan 17 gün geçtikten sonraki geceydi. Bunun senedi ceyyit ve kuvvetlidir. Bunu İbn Merdûyeh de Ebû Abdurrahman Abdullah b. Habib'den Ali (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Furkân gecesi sabahında iki ordunun birbiriyle karşılaştığı Cuma gecesi, Ramazan ayından on yedi gün geçmiş olan gecedir. Megazi ve Siyer alimlerince sahih olan da budur. Zamanında Mısır'lıların imamı olan Yezîd b. Ebû Habib: Bedir Pazar-

Scanned with CamScanner

tesi günüydü, demiş fakat onunla aynı görüşü paylaşan kimse olmamıştır. Cumhurun görüşü ona tercih edilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Allah'ın (c.c) *"...bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a... aittir"* buyruğu iğne ve ipliğe kadar küçük büyük her şeyin beşe taksimini vurguyla ifade etmektedir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Bir peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz. Kim emanete (devlet malına) hıyanet ederse, kıyâmet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese -asla haksızlığa uğratılmaksızın- kazandığı tastamam verilir."* (Âl-i İmrân, 161) buyurur.

"beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne... aittir." Müfessirler burada ihtilaf etmişlerdir. Kimisi: Allah'ın beşte birden (humus) payı vardır ve bu Kâbe'ye harcanır, demiştir.

[3358] Ebû Câfer er-Râzî, Rebî'den Ebû Âliye er-Riyahi'nin şöyle dediğini rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ganimet getirildiğinde onu beşe bölerdi. Dörtte biri savaşa katılanların olurdu. Sonra beşte biri alır ve elini ona daldırır, ondan bir avuç dolusu alıp Kâbe'ye ayırırdı. Bu Allah'ın payıydı. Sonra kalanı beş paya bölerdi ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir pay, akrabalara bir pay, yetimlere bir pay, yoksullara bir pay ve yolculara bir pay ayırırdı.[275]

Diğerleri ise şöyle demişlerdir: Burada Allah'ın adı cümleye girişte teberrüken anılmıştır. Allah'ın payı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'indir.

[3359] Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seriyye gönderip onlar bir ganimet getirdiklerinde onu beşe böler, o beşte biri de beş kesime paylaştırırdı." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) daha sonra Allah'ın (c.c.) *"Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, onun akrabalarına yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir."* buyruğunu okumuştur.[276] Sonra şöyle demiştir: *"beşte biri Allah'a aittir"* ifadesi (manası kastedilmeksizin sadece) bir giriş sözü olarak söylenmiştir. Göktekiler ve yerdekiler zaten Allah'ındır. Böylece Allah'ın (c.c.) payı ile

275 Mürseldir. Taberî (16117) rivâyet etmiştir.
276 Mürseldir. Taberî (16109) rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in payı bir yapılmıştır. İbrâhim en-Nehâi, Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye, Hasan-ı Basrî, Şa'bi, Atâ b. Ebî Rebâh, Abdullah b. Büreyde, Katâde, Muğîre ve birçok kişi Allah (c.c.) ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in paylarının bir olduğunu söylemişlerdir.

[3360] Bunu imam Beyhakî'nin sahih bir senetle Abdullah b. Şakik kanalıyla Belkayn'dan bir adamdan naklettiği şu rivâyet desteklemektedir: Kurâ vadisinde bir ata göz atmakta iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldim ve "Ya Rasûlullah! Ganimet hakkında ne dersin?" dedim. *"Beşte biri Allah'ın, beşte dördü ise ordunundur."* buyurdu. "Ona kimse kimseden daha layık değil midir?" dedim. *"Hayır, sen içinden çıkardığın oka dahi müslüman kardeşinden daha layık değilsin."* buyurdu.[277]

İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) malının beşte birini vasiyet etti ve "Ben Allah'ın kendisi için razı olduğu mala razı olmayacak mıyım?" dedi.

Sonra bu görüştekiler ihtilaf etmişlerdir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Ganimet beşe bölünür onların dördü onun için savaşan kimselere verilirdi. Biri ise dörde bölünür, onların biri Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrılırdı. Allah (c.c) ve Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) için olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabaları içindi ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) beşte birden (humus) hiçbir şey almadı." İbn Ebî Hâtim, Abdullah b. Büreyde'den, Allah'ın (c.c) *"bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne... aittir"* buyruğu hakkında şöyle dediğini rivâyet eder: Allah'a ait olan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'indir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in olanlar ise onun eşlerinindir. Abdulmelik b. Süleyman, Atâ Ebî Rebâh'tan şöyle nakleder: Cenab-ı Allah'ın (c.c) ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in beşte birlik payları birdir. O -yani Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) götürüp onda dilediğini yapar. Bu görüş daha genel ve daha kapsamlıdır. Yani, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın (c.c) kendisine tahsis ettiği humusta (beşte birin beşte birinde) dilediği gibi tasarrufta bulunabilir ve onu ümmetine arzuladığı şekilde dağıtır.

277 Sahihtir. Beyhakî (6/324, 326); Ebû Ya'la, 7179. Heysemi, Mecmâu'z-Zevaid'de (1/48, 49): Bunu Ebû Ya'la rivâyet etmiştir. Senedi sahihtir, demiştir.

Scanned with CamScanner

[3361] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel'in Mikdam b. Ma'diyekerb el-Kendi'den naklettiği şu rivâyet desteklemektedir: Ben Ubâde b. Sâmit, Ebû Derdâ, Haris b. Muâviye el-Kendi (Allah hepsinden râzı olsun) ile oturuyordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi üzerinde sohbet ettik. Ebû Derdâ, Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'a "Ey Ubâde! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu savaşlarda humus hakkında ki sözlerini biliyor musun?" diye sordu. Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh): Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazvelerin birinde insanlarla ganimetten bir deveye doğru namaz kıldı. Selam verince kalktı ve devenin iki parmak ucu arasından bir kıl alıp şöyle buyurdu: *"Bu sizin ganimetlerinizdendir. Humus dışında hepsinde benim sizinle birlikte payım vardır. Humus ise size döndürülecektir. Onun için iplikle iğneyi, bunlardan daha büyüğünü ve daha küçüğünü teslim edin. Ganimet malını aşırmayın. Zira ganimetten mal aşırmak onu yapanlar için dünya ve âhirette ateş ve ârdır. Yakın ve uzaktaki insanlarla Allah (c.c) yolunda cihad yapın. Allah (c.c) uğrunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırış etmeyin. Allah'ın hazar ve seferdeki kurallarını uygulayın. Allah (c.c) yolunda cihad edin. Zira cihad Cennet'in büyük kapılarından bir kapıdır. Allah (c.c) onunla dert ve kederlerden kurtarır."*[278] Bu hasen bir hadistir ve Kütüb-i Sitte kitaplarının hiçbirinde bu vecihten bir hadis göremedim.

[3362] Fakat yine İmam Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvûd ve Nesâî, Amr b. Şuayb'ın babasından, onun dedesi Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan, onun da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den humusun hikayesi ve ganimetten mal aşırmaktan nehiy hususunda bunun benzeri bir hadis rivayet etmişlerdir.[279]

[3363] Amr b. Abese (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara (kıble tarafında bulunan) ganimet malı bir deveye doğru namaz kıldırdı. Selam verince o deveden bir tüy kopardı, sonra *"Bana sizin ganimetinizden, humus hariç bu dahi helal değildir. Humus ise yine size döndürülür."* buyurdu.[280] Bunu Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet

278 Ahmed b. Hanbel (5/316) rivâyet etmiştir. Mecmâu'z-Zevâid'de (5/338) ifade edildiği gibi, Ebû Bekir b. Ebî Meryem'den dolayı bunun senedi zayıftır. Fakat İmam Ahmed b. Hanbel (5/323, 324) ile İbn Hibbân (4855) bunu başka bir vecihle Ebû Selam'ın Ebû Ümâme el-Bahili'den, o da Ubâde'den rivâyet etmiştir.

279 Ebû Dâvûd (2694), Nesâî (6/263-264), Ahmed b. Hanbel (2/184, 218) ve Beyhakî de Delâilu'n-Nübüvve'de (5/195-196) rivayet etmişlerdir. Senedi hasendir.

280 Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. Senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

etmişlerdir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ganimetlerden kendisi için seçtiği köle, cariye, at, kılıç veya benzeri şeyler vardı. Bunu Muhammed b. Sirin ve Şa'bî söylemiş, alimlerin çoğu bunda onlara tabi olmuşlardır.

[3364] İmam Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî -hasen olduğunu söyleyerek- İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zülfikâr adındaki kılıcını Bedir günü ganimetten aldı. Uhud günü rüyasında gördüğü de o idi.[281]

[3365] Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan: "Safiyye Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ganimetten seçtiklerdendi."[282] Bunu da Ebû Dâvûd Sünen'inde rivâyet etmiştir.

[3366] Yine Ebû Dâvûd ile aynı zamanda Nesâî Yezîd b. Abdullah'tan şöyle rivayet eder: Biz hurma kurutma harmanındayken bir adam elinde bir deri parçasıyla çıkageldi. Onu okuduk ki üzerinde şöyle yazıyor: Allah'ın elçisi Muhammed'den Züheyr b. Ukayş oğullarına! Eğer Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şâhitlik ederseniz, namaz kılar, zekat verir, ganimetin beşte birini, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in payını ve onun seçip alma hakkı olan malı verirseniz siz Allah'ın (c.c) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) emânı altında güven içinde olursunuz." Biz: "Bunu sana kim yazdı?" dedik. "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)" dedi.[283] Bu hadisler ceyyit (sahih) olup bunun yerleşik bir hüküm olduğuna ve varlığına delalet etmektedir. Bu yüzden bir çokları bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mahsus hükümlerden kabul etmişlerdir.

Bazıları şöyle demişlerdir: İmam Fey' malında olduğu gibi humusta da Müslümanların maslahatına olacak şekilde tasarrufta bulunur. Hocamız Allâme İbn Teymiyye (rh.a) da böyle demiştir. Bu İmam Mâlik ile seleften birçoğunun görüşüdür. Bu en sahih görüştür.

---

281 Hasendir. Tirmizî (1561. hadisin akabinde); İbn Mâce, (2808); Ahmed b. Hanbel, 1/271; İbn Sa'd, et-Tabakât (1/377); Ebû Şeyh, Ahlaku'n-Nebî, s. 405; Beğavî, el-Envâr (875). Bir çok tarikle İbn Ebî Zinad'dan, o babasından, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Hasen ve garip bir hadistir, demiştir.

282 Ceyyittir. Ebû Dâvûd (2994) rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd (2995) ve Ebû Ya'lâ'nın (3704) Enes (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri senedi sahih olan hadis ile Ebû Dâvûd'daki (no: 2993) Katâde'den gelen mürsel rivâyet de bunu desteklemektedir.

283 Ebû Dâvûd (2999) rivâyet etmiştir. Senedi ceyyit (sahih)tir. Konuyla ile başka hadisler de vardır.

Scanned with CamScanner

Bu sabit olduktan ve bilindikten sonra şunu da bil ki, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in humustan aldığı malların O'ndan sonra ne yapılacağı hususunda farklı görüşler vardır. Bazıları: O'ndan sonra yönetime gelen halifenin olur, demişlerdir. Bu Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Ali (radıyallâhu anh), Katâde ve bir grup ilim ehlinden rivâyet edilmiş olup, konuyla ilgili bir de merfu (Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü) hadis vardır.

Bazıları: Bilakis Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in payı ile akrabalarının (zevi'l-kurbâ) payı yetimlere, yoksullara ve yolculara verilir, demişlerdir. İmam Taberî: Bu Iraklı bir grup alimin görüşüdür, demiştir. Humusun tamamının Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarının olduğunu söyleyenler de olmuştur. Nitekim İmam Taberî, Minhâl b. Amr'dan şöyle nakleder: Abdullah b. Muhammed b. Ali ile Ali b. Hüseyin'e humusu sordum. "O bizimdir" dediler. Bunun üzerine Ali b. Hüseyin'e, "Ama Allah (c.c) "*...yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir.*" buyuruyor, dedim. İkisi birlikte, "Bizim yetimlerimize ve yoksullarımıza aittir" dediler. Süfyân-ı Sevrî, Ebû Nuaym ve Ebû Üsame, Kays b. Müslim'den şöyle naklederler: Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye'ye (rh.a) Allah'ın (c.c) "*bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, onun akrabalarına yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir.*" buyruğunu sordum. "Bu söze girişte teberrüken söylenen söz kabilindendir. Yoksa, zaten dünya ve âhiret yalnız Allah'ındır"

Sonra, insanlar bu iki payın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra ne olacağı hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in payının kendinden sonraki halifenin, bazıları ise Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarının olduğunu söylemişlerdir. Bazıları: Akrabaların payının halifenin akrabalarının olduğunu söylemişlerdir. Görüşleri bu iki payın atlarda ve Allah yolunda cihada hazırlıkta kullanılacağında birleşmiştir. Nitekim Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın hilafetlerinde böyle yapılıyordu. A'meş der ki: İbrâhim en-Nehâi: "Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hissesini silah ve savaş techizatına ayırırlardı." dedi. Ona "Ali (radıyallâhu anh) ne yapardı?" dedim. "Bu konuda onlardan daha katıydı" dedi. Bu, kalabalık bir alim grubunun (Allah onlara merhamet etsin) görüşüdür.

Scanned with CamScanner

Akrabaların hissesi Haşimoğulları ile Muttaliboğullarına verilir. Çünkü Muttaliboğulları cahiliyye dönemlerinde İslam'ın ilk yıllarında Haşimoğullarına destek vermişler, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yapılanlara öfkelenerek O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) korumak için onlarla birlikte vadiye inmişlerdi. Bunu onların müslümanları Allah (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaaten, kafirleri ise aşiret dürtüsü, onurunu koruma ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcası Ebû Tâlib'e itâaten yapıyorlardı. Abdüşems oğulları ile Nevfel oğulları ise her ne kadar Haşimoğullarının amca oğulları olsalar da bunda onlara katılmadıkları gibi aksine onlarla savaşmış, mücadele etmiş ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaş hususunda Kureyş boylarıyla anlaşmış ve birleşmişlerdir. O yüzden Ebû Tâlip, Lâmiyye Kasidesi'nde çok yakın akrabaları olduklarından dolayı onları son derece sert bir dille yermiştir. Nitekim kasidesinin bir yerinde şöyle der:

Allah Abdüşems ve Nevfel'e ileride değil,
Yakında vereceği bir azapla bize lütfetsin.
Bir arpa danesi dahi haksızlık etmeyen adalet terazisiyle,
Onun, haktan sapmayan kendinden bir şahidi vardır.
Bizi ve boynu uzunları Halef oğullarına değişen,
Bu milletin düşledikleri gerçekten ne de alçak!
Biz ilk durumlarda Haşimlerin ve Kusaylıların,
Asıl en şereflileriyiz.

[3367] Cübeyr b. Mut'im b. Adiyy der ki: Ben ve Osman b. Affan (radıyallâhu anh) -yani Abdüşems oğlu Ümeyye oğlu Ebu'l-Âs'ın oğlu- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek, "Ya Rasûlallah! Hayber'in humusundan Abdulmuttalib oğullarına verdin, bize ise vermedin. Oysa biz ve onlar sana aynı derecede yakınız." dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sadece Haşimoğulları ile Abdulmuttalib oğulları aynıdır."* buyurdu.[284] Bunu Müslim rivâyet etmiştir. Hadisin bir rivâyetinde şu ifade geçer: *"Onlar ne cahiliyyede ne İslam'da bizden hiç ayrılmadılar."*[285] Alimlerin büyük çoğunluğu da aynı şekilde: Haşimoğulları ile Muttalipoğulları birdir, demişlerdir. Taberî: Bazıları

284 Buhârî, 3140, 4229; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 4439; Ahmed b. Hanbel, 4/81; Ebû Dâvûd, 2978; Ebû Ya'lâ, 7399. Ben hadisi Sahih-i Müslim'de bulamadım.

285 Bu Nesâî (7/130 -131) ve Ebû Dâvûd'un (2980) rivâyetinde geçmektedir.

Scanned with CamScanner

ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarından kastın Haşimoğulları oldukları görüşündedirler, demiş, sonra Husayf kanalıyla Mücâhid'den şöyle rivâyet etmiştir: Allah (c.c) Haşimoğullarında fakirlerin olduğunu bildi ve onlara zekat yerine humusu verdi. Başka bir rivâyette Mücâhid şöyle der: Onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zekat almaları helal olmayan akrabalarıdır, demiştir. İmam Taberî daha sonra Ali b. Hüseyin'den benzer bir söz rivâyet etmiştir.

[3368] İmam Taberî der ki: Bazıları da kastın bütün Kureyşliler olduğunu söylemişlerdir. Nitekim bana Yunus b. Abdul'a'lâ, Abdullah b. Nâfi''den, o da Said el-Makburi'den şöyle nakletti: Necde, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a "Zevi'l-Kurbâ: Rasûlullah'ın akrabaları"nın kimler olduklarını soran bir mektup yazdı. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da ona şu cevabı yazdı: "Biz "onlar bizleriz" diyorduk. Fakat milletimiz bize karşı çıkarak "Kureyşin hepsi akrabadır" dediler.[286] Bu hadis Sahih-i Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'de Saîd el-Makburi'nin Yezid b. Hürmüz'den rivâyeti şu lafızla geçmektedir: Necde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarının kimler olduklarını soran bir mektup gönderdi. O da cevabının bir yerinde "Ancak milletimiz bunda bize karşı çıktılar." ifadesi geçmektedir. (Yukarıdaki hadiste) geçen ziyade Ebû Ma'şer Necih b. Abdurrahman el-Medenî'nin rivâyetinde tek kaldığı rivâyetlerdendir. O ise zayıftır.

[3369] İbn Ebî Hâtim'in İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Sizin için insanların ellerinin kiri olmamanızı istedim. Çünkü, sizi kimseye muhtaç bırakmayacak veya size yetecek olan ganimetin beşte birinin beşte biri sizindir.*"[287] Bu, senedi hasen bir hadistir. Senedindeki İbrâhim b. Mehdi'yi Ebû Hâtim sika kabul ederken, Yahyâ b. Maîn: Münker rivâyetler getirir, demiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"*Yetimlere*" Yani, müslüman yetimlere aittir. Alimler, bunun sadece müslüman yetimlere mi mahsus olduğu, yoksa zengin ve fakir tüm yetimleri de mi kapsadığı hususunda iki görüşe ayrılmışlardır.

---

286 Taberî (16131) rivâyet etmiştir. Senedindeki Nüceyh es-Sindi zayıftır ve son kısmı sadece o rivâyet etmiştir. Müslim ve diğerleri ise "dediler" ifadesi olmaksızın rivayet etmişlerdir. İbn Kesir (rh.a) bu ziyadeyi zayıf bulmuştur.

287 Bunda biraz zayıflık vardır, fakat kuvvetlendiren şahitleri bulunmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

"Yoksullara" (والمساكين). Bunlar ihtiyaçlarını giderecek ve düşkünlüklerini ortadan kaldıracak mala sahip olmayanlardır.

"Ve yolcuya aittir." "وابن السبيل" Bu, namaz kasr edilebilecek kadar mesafeye yolculuğa çıkan veya bu yolculuğa niyetlenen, onda kendisine harcayacak parası olmayan kişidir. Bunun tefsiri İnşâallah Tevbe sûresindeki zekat âyetinde gelecek. Yalnız Allah'a güvenir ve sadece O'na tevekkül ederiz.

Allah (c.c) Mü'minlerle Müşrikleri Bedir'de Karşılaştırıyor:

إِذْ أَنتُم بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُم بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَىٰ وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ ۙ وَلَٰكِن لِّيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۙ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42. Hatırlayın ki, siz vâdinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak kenarında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda idi. Eğer (savaş için) sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz vakit hususunda ayrılığa düşerdiniz. Fakat Allah, gerekli olan emri yerine getirmesi, helâk olanın açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helâk olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için (böyle yaptı). Çünkü Allah hakkıyla işitendir, bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah Furkân gününden bahsederek şöyle buyuruyor: *"Hatırlayın ki, siz vâdinin yakın kenarında idiniz"* yani siz Medine'ye yakın vadinin kenarına konaklamıştınız, *"onlar da uzak kenarında idiler."* Yani, Müşrikler ise Medine'ye uzak ve Mekke'ye yakın taraftaki vadinin kenarına konaklamışlardı. *"Kervan da"* yani Ebû Süfyân'ın ticaret mallarıyla birlikte bulunduğu kervan da *"sizden daha aşağıda"* yani denizin kenarında, sahilde *"idi. Eğer"* siz ve müşrikler bir yerde buluşmak üzere *"sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz vakit hususunda ayrılığa düşerdiniz."* Muhammed b. İshâk, Abbad b. Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet eder: Yani, bu konuda sizinle müşrikler arasında sözleşme olsaydı, sonra da sayınızın az, onların

Scanned with CamScanner

sayısının ise çok olduğunu duysaydınız onlarla buluşmazdınız. *"Fakat Allah, gerekli olan emri yerine getirmesi, helâk olanın açık bir delille helâk olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için"* Yani Allah (c.c) İslam'ı ve müslümanları aziz, Şirk'i ve müşrikleri zelil etme takdirini sizden bir istişare ve karar olmaksızın kendi kudretiyle gerçekleştirmek istedi ve lütfuyla da bunu gerçekleştirdi. Ka'b b. Mâlik (radıyallâhu anh) hadisinde o şöyle der: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve müslümanlar Kureyşlilerin kervanı için çıkmışlardı. Sonunda ise Allah (c.c) öncesinde bir sözleşme olmadan onlarla düşmanlarını bir araya getirdi.

[3371] İmam Taberî, Umeyr b. İshâk'tan şöyle nakleder: Ebû Süfyân kervanla Şam'dan yola çıktı. Ebû Cehil ise onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ile ashabından korumak için yola çıktı. Bunlar Bedir'de buluştular. Ne bunlar onları ne de onlar bunları hissetti ve nihayet sucularla karşılaştılar. İnsanlar birbirlerine karşı direndiler ve savaştılar.[288]

Muhammed b. İshâk, Siret'inde şöyle der: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o istikamette devam etti. Nihayet Safra'ya yakın bir yere geldiğinde Ebû Süfyân hakkında haber toplamaları için Cüheni kabilesinden Besbes b. Amr ile Adiyy b. Ebî Zağba'yı gönderdi. Onlar da gittiler ve Bedir'e vardıklarında develerini vadide bir tepeye çöktürdüler. Kırbalarına su doldurmaya giderlerken birbiriyle çekişen iki cariye gördüler. Onlardan biri arkadaşına "Bana hakkımı ver" diyor, diğeri ise "Kervan yarın veya öbür gün gelecek. Geldiğinde sana hakkını ödeyeceğim." diyordu. Sonunda Mecdi b. Amr "Doğru söyledin" diyerek aralarındaki tartışmayı bitirdi. Bunu Besbes ile Adiyy işittiler. Hemen develerine binip Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittiler ve haberi söylediler. Oradan ayrılırlarken Ebû Süfyân endişe içinde geldi ve Mecd'e: "Su başında tanımadığın birini gördün mü?" dedi. Mecdi: Hayır vallahi. Fakat develerini şu tepeye çöktüren iki adam gördüm. Kırbalarına su doldurdular, sonra ayrılıp gittiler" dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyân develerini çöktürdükleri yere gidip hayvanların pisliklerinden aldı. Onu ufaladığında içinde taneler görünce, "Vallahi bu Yesrip (Medine) yemleridir." dedi. Sonra hızla döndü ve kervanın yönünü çevirip sahilden gitmeye başladı. Kervanını güvenliğe çıkardığını görünce de Kureyşlilere "Allah sizin kervanınız, mallarınız ve adamlarınızı kurtardı. Şimdi geri dönün" diye haber gönderdi. Ancak

288 Taberî tahric etmiştir (16163). Mürseldir.

Scanned with CamScanner

Ebû Cehil: "Hayır, Vallahi Bedir'e gidip -ki Bedir o devirde Arapların pazarlarından biriydi- üç gün kalmadan, orada yemek yiyip develeri kesip içki içmeden ve cariyeler şarkı söylemeden geri dönmeyiz. Böylece Araplar bizi ve bu yolculuğumuzu işitirler, bundan sonra bizden hep korkarlar." dedi. Ahnes b. Şirik ise: Ey Zühre oğulları, Şüphesiz Allah (c.c) mallarınızı ve arkadaşınızı kurtarmıştır. Artık geri dönün" dedi. Bunun üzerine Zühre oğulları Mekke'ye döndüler. Böylece Zühre oğulları da Adiyy oğulları da Bedir'e katılmadılar.[289]

[3372] Muhammed b. İshâk, Urve b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir'e yaklaştığında Hz. Ali (radıyallâhu anh), Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh) ve Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh)'ı bir grup sahabesiyle araştırıp haberler getirmeleri için gönderdi. Bunlar Kureyşlileri iki su taşıyıcısıyla karşılaştılar. Biri Saîd b. Âs oğullarının kölesi, diğeri ise Haccac oğullarının kölesiydi. Onu getirdiklerinde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılıyordu. Bu arada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı onlara "Siz kimlerinsiniz?" diye sordular. Onlar da "Kureyşlilerin sucularıyız. Bizi, onlara su götürmemiz için gönderdiler" dediler. Fakat onlar bu haberden hoşlanmadılar ve onların Ebû Süfyân'ın adamları olduklarını sanarak dövmeye başladılar. İyice sıkıştırınca köleler "Biz Ebû Süfyân'ın adamlarıyız" dediler. Bunun üzerine müslümanlar onu serbest bıraktılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükusunu ve iki secdesini yapıp selam verdikten sonra *"Onlar size doğru söylediklerinde dövdünüz, yalan söylediklerinde ise bıraktınız. Vallahi doğru söylediler; onlar Kureyşlilerindir."* buyurdu. Onlara da "Bize Kureyş'lilerden haber verin" dedi. Köleler: "Onlar yakın vadinin bize yakın tarafında gördüğünüz şu tepenin, Akankal tepesinin arkasındalar." dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sayıları kaçtır?"* diye sordu, "Onlar çoklar" dediler. *"Sayıları kaçtır?"* diye sordu, "Bilmiyoruz" dediler. *"Her gün kaç hayvan kesiyorlar?"* diye sordu. "Bir gün dokuz bir gün on deve" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O zaman onlar dokuz yüz ile bin arasındadırlar."* buyurdu. Sonra onlara *"Aralarında Kureyş eşrafından kimler var?"* diye sordu. "Utbe b. Rabîa, Şeybe b. Rabîa, Ebu'l-Buhterî b. Hişâm, Hakîm b. Hizam, Nevfel b. Huveylid, Haris b. Âmir b. Nevfel, Tuayme b. Adiyy b. Nevfel, Nadr b. Haris, Zemea b. Esved, Ebû

289 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/31, 33. Muhammed b. İshâk'ın Yezîd b. Roman'dan, on Urve b. Zübeyr, Zührî ve başkalarından mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Cehl b. Hişâm, Ümeyye b. Halef, Haccac'ın Nübeyh ve Münebbih oğulları ve, Süheyl b. Amr ve Anır b. Abd Vedd oğulları" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara yönelerek *"Kureyşliler tüm hazinelerini üzerinize göndermiş"* buyurdu.[290]

[3373] Muhammed b. İshâk Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan şöyle nakleder: İnsanlar (Müslümanlarla müşrikler) Bedir günü karşı karşıya geldiklerinde Sa'd b. Muâz (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Sana, içinde duracağın ve hayvanlarınıza gölgelik bir yer yapalım mı? Biz düşmanla savaşa gideriz. Eğer Allah (c.c) bizi onlara galip ve aziz eylerse bu bizim istediğimiz bir şeydir. Aksi olursa o durumda da bineklerine biner ve gidip gerideki (Medine'deki) halkımıza katılırsın. Vallahi geride öyle kimseler kaldılar ki biz seni onlardan daha çok sevmiyoruz. Senin savaş yapacağını bilselerdi seninle gelmekten geri kalmazlar, sana sevgilerini gösterir ve yardım ederlerdi." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onu güzel vasıflarla övdü ve dua etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gölgelik yapıldı. Orada sadece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bulunuyordu ve onların dışında hiç kimse yoktu.[291]

Muhammed b. İshâk der ki: Sabah olunca Kureyşliler yola çıktılar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları geçerek vadiye girdikleri Akankal tepesinden kendilerine doğru geldiklerini görünce *"Allah'ım! İşte bu Kureyş övünerek ve kibirlenerek gelmiş sana düşmanlık yapıyor ve peygamberini yalanlıyor. Allah'ım! Onları sabahleyin helâk et."* dedi.[292]

"Fakat Allah...helâk olanın açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helâk olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için (böyle yaptı)." buyruğu hakkında Muhammed b. İshâk şöyle der: Yani, küfreden gördüğü âyet ve ibretlerden dolayı hüccetten sonra küfretmiş, iman eden de aynı şekilde iman etmiş olsun diye. Bu güzel bir tefsirdir. Cümleyi daha açacak olursak Allah (c.c) şöyle buyuruyor: Allah (c.c) sizi öncesinde bir sözleşme olmaksızın

290 Bunu Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/42-43) bu şekilde mürsel olarak rivâyet etmiştir. Bunun aslını ise Müslim (1779), Ebû Dâvûd (2681), Ahmed b. Hanbel (3/219-220) ve İbn Hibbân (4722) Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

291 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/44) Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan mürsel olarak rivâyet etmiştir.

292 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/31-35) İbn İshâk tarikiyle uzun bir rivâyet olarak nakletmiştir.

Scanned with CamScanner

düşmanlarınızla bir yerde ancak onlara karşı size yardım etmek, hak sözü batıl söz karşısında yükseltmek için bir araya getirdi. Ta ki gerçek açık, hüccet kesin, deliller ayan beyan olsun, hiç kimseye hiçbir hüccet ve delil kalmasın. O vakit helâk olan görerek helâk olur, yani küfürde devam eden kişi aleyhine hüccet kaim olduğundan dolayı bilinçli olarak devam eder. İman eden de delile göre ve bilinçli olarak göre iman eder. İman kalplerin hayatıdır. Yüce Allah *"Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu!"* (En'âm, 122) buyurur. Âişe (radıyallâhu anhâ) ifk olayı hakkında: "Benim konuda helâk olan helâk oldu." demiştir. Yani, bir takım kimseler onun hakkında bir takım yalan ve iftirada bulundular.

"Çünkü Allah" sizin duanızı, yakarışınızı ve O'ndan yardım dileyişinizi *"hakkıyla işitendir,"* sizi *"bilendir."* Dolayısıyla sizin inatçı kafir düşmanlarınıza karşı yardımı hak ettiğinizi bilir.

Allah (c.c) Aralarında Savaş Olmasını İstiyor:

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

43. Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü bilir.

44. Allah, olacak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında) karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Bütün işler Allah'a döner.

Tefsiri:

Mücâhid der ki: Allah (c.c) kafirlerin sayısını Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e az gösterdi. O da (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ashabına ha-

Scanned with CamScanner

ber verdi. Böylece bu onların ayaklarının sebatına sebep oldu. İbn İshâk ve başkaları da böyle demişlerdir. İmam Taberî ise bazılarından Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onları uyuduğu (uyurken kapadığı) gözüyle gördüğü görüşünü nakletmiştir. Nitekim İbn Ebî Hâtim, Hasan-ı Basrî'den *"Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi."* buyruğunu "Allah (c.c) onları senin gözüne az gösterdi" diye tefsir ettiğini nakletmiştir. Bu garip bir görüştür. Zira Allah (c.c) O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu rüyada gördüğünü açıkça ifade etmiştir. Dolayısıyla hiçbir delili bulunmayan bir te'vile gitmeye lüzum yoktur.

"Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz." Yani, onlardan korkacaktınız ve aranızda ayrılığa düşecektiniz. *"Fakat Allah"* onları sana az göstermek sûretiyle sizi bundan *"kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü"* yani kalplerin içinde gizlediklerini, yüreklerin içerisindekini *"bilir."* Gözlerin hainliklerini ve göğüslerin gizlediklerini bilir.

"Allah, olacak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında) karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor" Bu da Allah'ın onlara lütfudur. Çünkü kafirlere karşı cesaretlendirmek ve ümitlendirmek için kafirleri mü'minlerin gerçek gözlerine az gösteriyordu. Ebû İshâk es-Sebîî, Ebû Ubeyde'den, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet eder: Gerçekten de Bedir günü onlar gözlerimize az gösterildiler. Hatta yanımdaki birine "Sence onlar yetmiş kişiler mi?" dedim, "Hayır, bilakis yüz kişiler." dedi. Nihayet onlardan birini yakaladığımızda sorduk da "Bin kişiydik" dedi. Bunu İbn Ebî Hâtim ve Taberî rivayet etmişlerdir.

"Sizi de onların gözlerinde azaltıyordu." İbn Ebî Hâtim, İkrime'den şöyle nakleder: *"Allah, olacak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında) karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu."* Allah (c.c) onları birbirlerine tahrik etti. Bunun senedi sahihtir. Muhammed b. İshâk, Yahyâ b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr'den, babasının şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Allah, olacak bir işi yerine getirmek için"* Yani, Allah (c.c) intikam almak istediğinden intikam almak, dostlarından nimetini tamamlamak istediklerine de ihsanda bulunmak için aralarında savaş çıkarmak maksadıyla. Bunun mânâsı şudur ki; Allah (c.c) her bir grubu diğerine karşı kışkırtmış, ona karşı iştahını kabartmak için gözünde

Scanned with CamScanner

küçültmüştür. Bu karşı karşıya geldiklerinde olan şeydir. Savaş başlayıp Allah (c.c) mü'minleri ardı ardına gelen bin melekle destekleyince kafirler güruhu mü'minler topluluğunu iki katları olarak gördüler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"(Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki gurubun halinde sizin için büyük bir ibret vardır. Biri Allah yolunda çarpışan bir gurup, diğeri ise bunları apaçık kendilerinin iki misli gören kafir bir gurup. Allah dilediğini yardımı ile destekler. Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır."* (Âl-i İmrân, 13) İşte bu açıklamayla iki âyetin arası bulunmuş olur. Zira her biri hak ve gerçektir. Hamd ve lütuf Allah'a mahsustur.

Cihad'da Sebat ve Allah'ı (c.c) Anmak:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلَحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُوا اللهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

45. Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınızda sebat edin ve Allah'ı çok anın ki felaha erişesiniz.

46. Allah ve Rasûlü'ne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

Tefsiri:

Burada Allah (c.c) mü'min kullarına düşmanla karşılaştıklarında nasıl hareket etmeleri gerektiğini, onlarla karşı karşıya geldiklerinde cesaretlerini nasıl toplayacaklarını öğretiyor: *"Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınızda sebat edin."*

[3374] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Abdullah b. Ebî Evfâ'dan rivâyet ettiklerine göre o şöyle demiştir: Hz. Peygamber düşmanla karşı karşıya gelindiği günlerinin birinde güneş tepe noktasından batıya doğru meyledene kadar bekledi. Sonra şöyle buyurdu: *"Ey insanlar, düşmanla savaşmak için karşı karşıya gelmeyi arzulamayın. Allah'tan hep afiyet isteyin. Fakat savaşmak üzere düşman ile karşı karşıya geldiğinizde sabredin. Şunu iyi bilin ki cennet kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu. Sonra kalkıp şöyle dua*

Scanned with CamScanner

etti: "Ey Kitâb'ı indiren, bulutları istediği yöne çeviren ve düşman birliklerini dağıtıp perişan eden Allah'ım! Şu düşmanımızı hezimete uğrat, bize onlara karşı yardım eyle."[293]

[3375] Abdurrezzak, Abdullah b. Amr'dan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin. Allah'tan afiyet isteyin. Onlarla karşılaştığınızda ise sabır ve sebat edin. Allah'ın zikredin. Onlar bağırıp çağırır ve gürültü yaparlarsa siz suskunluktan ayrılmayın."*[294]

[3376] Hâfız Taberânî ... Zeyd b. Sabit'ten, o bir adamdan, o da Zeyd b. Erkam'dan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Şüphesiz Allah (c.c) üç şeyde susulmasından hoşlanır: Kur'ân okunurken, kafirlerle savaşırken ve cenazenin yanında."*[295]

[3377] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başka bir hadisinde de şöyle demiştir: *"Allah (c.c) şöyle buyurdu: 'Benim mükemmel kulum kılıcıyla vuruşurken dahi beni zikreden kuldur.'"*[296] Yani, o hâl onu beni zikretmekten, dua etmekten ve yardım dilemekten oyalamaz, alıkoymaz.

Saîd b. Arube, Katâde'den bu âyet hakkında şöyle nakleder: Allah (c.c) sizin en meşgul halinizde, kılıçlarla vuruştuğunuz anda dahi onu zikretmenizi farz kıldı. İbn Ebî Hâtim, İbn Cüreyc'den şöyle nakleder: Atâ "Savaş esnasında susup Allah'ı zikretmek vaciptir" dedi, sonra bu âyeti okudu. Ona, "Zikri sesli mi yaparlar?" dedim. "Evet" dedi. Yine İbn Ebî Hâtim Ka'b el-Ahbar'dan şöyle nakleder: "Allah'ın Kur'ân okumaktan ve zikretmekten daha

293 Sahihtir. Daha önce Âl-i İmrân sûresinin 143. âyetinde geçti.

294 Son kısmı zayıftır. Abdurrezzak, (el-Mûsânnaf'ta, 9518) ve Beyhakî (9/153) rivayet etmişlerdir. Râvilerden Abdurrahman b. Ziyad'ın zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Hadisin baş tarafı ise sahihtir, şahitleri vardır. "Onlar bağırıp çağırır ve gürültü yaparlarsa siz suskunluğu elden bırakmayın" kısmı ise zayıftır.

295 Taberânî (5130) ve İbnu'l-Cevzî, el-İlel'de (959) Zeyd b. Erkam'dan rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (4129): Senedinde adı zikredilmemiş biri vardır, demiştir.

296 Tirmizî (3580) İmara b. Za'kere'den rivâyet etmiş ve: Gariptir, senedi kuvvetli değildir, demiştir. Senedindeki Ebû Devs (Osman b. Ubeyd), Takrîb'de ifade edildiği üzere makbul biridir. Ebû Hâtim: Hadisinde bir beis görmüyorum, demiştir. Onu İbn Hibbân da sikalar arasında zikretmiştir. Dolayısıyla hadis fena değildir. Aynı mânâda başka hadisler de vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

çok sevdiği bir şey yoktur. Öyle olmasaydı insanlara savaşla birlikte namazı emretmezdi. Baksanıza; O (c.c) insanlara savaş esnasında zikri emrederek şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınızda sebat edin ve Allah'ı çok anın ki felaha erişesiniz."*

Şair şöyle der:

ذكرتك والخَطى يخطرُ بَيْنَنَا وَقَد نَهَلَتْ فِينَا المُثَقَّفَةُ السُّمْرُ

Seni mızraklarımız havada uçuşup
Siyah kılıçlar içimizde çarpışırken andım.

Antere de şöyle der:

ولَقَد ذَكَرْتُك والرِّمَاحُ شَوَاجِرٌ فِينَا وَبِيضُ الْهِنْدِ تَقْطُر مِنْ دَمِي

Seni mızraklarımız birbirine girmiş,
Kılıçlar kanımdan damlalar akıtırken andım.

Yüce Allah bu âyette düşmanlarla savaş esnasında onlarla mücadelede sabır ve sebat etmelerini, firar etmemelerini, ökçeleri üzeri geri dönmemelerini ve korkmamalarını; o halde Allah'ı anmalarını ve unutmamalarını, bilakis O'ndan yardım istemelerini, O'na tevekkül etmelerini, düşmanlarına karşı yardım ve zafer istemelerini, o hallerinde Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaat etmelerini emrediyor. Allah ne emretmişse ona uymalarını, neden nehyetmişse ondan sakınmalarını, ayrıca aralarında çekişmemelerini, böylece ayrılığa düşerek korkuya kapılmamalarını ve yenilgiye uğramamalarını emrediyor.

"Kuvvetiniz gider." Yani gücünüz, hiddetiniz ve içinde bulunduğunuz mücadele hâliniz gider.

"Bir de sabredin." Sahabiler de (Allah onlardan râzı olsun) cesaret, Allah'ın (c.c) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) emirlerine uyma ve onların direktiflerini yerine getirmede onlardan önceki hiçbir ümmet ve nesilde bulunmayan ve gelecekte de hiç kimsede bulunmayacak olan bir titizlik vardı.

Zira onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bereketi ve kendilerine verdiği emirlerde O'na itaatleri sayesinde, sayılarının Rûm, İranlı, Türk, Slav

Scanned with CamScanner

ve Berber ordularına, Sudan ve Mısır'daki çeşitli ordulara ve diğer insan topluluklarına oranla az olmasına rağmen onların hepsine kısa bir süre içinde galebe çaldılar. Böylece Allah'ın sözü yüceldi, dini diğer dinlere galip geldi ve İslam toprakları otuz yıldan kısa bir sürede doğulara ve batılara kadar uzandı. Allah (c.c) onların hepsinden râzı olsun ve onları râzı etsin. Bizi onlarla birlikte haşretsin. Şüphesiz o kerem sahibidir, tevbeleri kabul edendir.

Şeytanın Kibir ve Gurura Sevk Ettiği Kimseler:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيٓءٌ مِّنكُمْ إِنِّيٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّيٓ أَخَافُ اللَّهَ ۚ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

47. Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

48. Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi de, "Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur, şüphesiz ben de sizin yardımcınızım" dedi. Fakat iki ordu birbirini görünce ardına döndü ve "Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir" dedi.

49. O zaman münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar, "Bunları, dinleri aldatmış" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a dayanırsa, bilsin ki Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlere, kendi yolunda savaşta ihlaslı olmayı ve O'nu (c.c) çok zikretmeyi emrettikten sonra, bazı hususlarda müşriklere benze-

Scanned with CamScanner

mekten nehyederek şöyle buyuruyor: *"Çalım satmak"* yani, hakikate karşı koymak *"insanlara gösteriş yapmak"* yani onlara karşı büyüklenmek ve böbürlenmek *"ve Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın."* Nitekim kendisine "Kervan kurtuldu. Geri dönün" denildiğinde Ebû Cehil "Hayır, Vallahi hepimiz Bedir kuyusuna gidip üç gün kalmadan, orada yemek yiyip develeri kesip içki içmeden ve cariyeler şarkı söylemeden geri dönmeyiz. Böylece Araplar sonsuza dek o gündeki durumumuzu anlatıp duracaklar." demişti. Fakat durum tamamen tersine döndü. Çünkü onlar Bedir kuyusuna değil sanki Cehennem ateşine vardılar. Bedir topraklarında zelil ve hakir bir halde bedbahtlar olarak sonsuz ve ebedi bir azaba atıldılar. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."* Yani, onların neyle ve niçin geldiklerini bilmektedir. O yüzden onları en kötü bir şekilde cezalandırdı. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Katâde, Dahhâk ve Süddî *"Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."* âyetinin Bedir gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaşan müşrikler hakkında olduğunu söylemişlerdir. Muhammed b. Ka'b der ki: Kureyşliler Mekke'den Bedir'e doğru yanlarında cariyeler ve deflerle çıktılar. Bunun üzerine Allah (c.c), *"Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."* âyetini nazil etti.

"Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi de, "Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur, şüphesiz ben de sizin yardımcınınım." dedi." Mel'un şeytan yaptıkları ve niyetlendikleri şeyi onlara güzel göstermişti. Bugün insanlardan onları yenecek kimse bulunmadığını söyleyerek iştahlarını kabartmış, düşmanları Bekiroğullarından bir zarar gelmeyeceği vesvesesi vererek bu korkuyu onlardan gidermiş, onlara "Ben de kesinlikle size yardım edeceğim." demişti. Zira onlara, bölgesinde büyük bir insan olan Beni Müdlic kabilesinin reisi Süraka b. Mâlik b. Cü'şüm kılığında gözükmüştü. Nitekim yüce Allah başka âyette *"(Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir."* (Nisâ, 120) buyurur. İbn Cüreyc der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bu âyet hakkında şöyle dedi: Bedir günü geldiğinde şeytan sancağı ve ordusuyla birlikte müşriklerle yola çıktı. Müşriklerin kalbine "Hiç kimse size galip gelemeyecek.

Scanned with CamScanner

Ben kesinlikle sizin yardımcınız olacağım" diye vesvese verdi. Ordular karşılaştığında ise meleklerin desteğini görür görmez, "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum" diyerek geri dönüp gitti.

[3378] Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle nakleder: İblis Bedir günü Beni Müdlic kabilesinden bir adamın, yani Süraka b. Mâlik b. Cü'şüm'ün sûretinde geldi. Yanında bir şeytan ordusu ile bayrağı vardı. Müşriklere "Bugün sizi yenecek hiç kimse yoktur ve ben kesinlikle sizin yardımcınız olacağım" dedi. İnsanlar (savaşmak üzere) saf olduklarında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir avuç toprak alıp müşriklerin yüzlerine attı. Bunun üzerine arkalarını dönüp kaçtılar. Cebrâil (a.s) İblis'e doğru gitti. İblis onu gördüğünde bir müşrikin elinde olan elini çekti ve arkasını dönüp adamlarıyla birlikte kaçtı. Bunun üzerine adam: "Ey Sürâka, sen bize mutlaka yardım edeceğini söylememiş miydin?" dedi. Şeytan da şu cevabı verdi: *"Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir."*[297]

[3379] Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Şeytan Sürâka b. Mâlik b. Cü'şüm sûretinde Kureyş'le birlikte yola çıktı. Savaşa tanık olup melekleri görünce arkasını dönüp kaçtı ve *"Ben sizden uzağım.."* dedi. Haris b. Hişam onu yakalamaya çalıştı ve şeytan koşarken yüzü üzeri yere düştü. Ona "Ey Sürâka, yazıklar olsun sana, bizi bu halde yalnız bırakıp gidiyor ve bizden ayrılıyorsun?" denilince şeytan şu cevabı verdi: *"Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir."*[298]

[3380] Muhammed b. Ömer el-Vâkidi, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İnsanlar (iki ordu) karşılaştıklarında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bayıldı, sonra kendine geldi. Cebrâil (a.s)'ın bir orduyla sağ taraflarında, Mikâil'in bir orduyla sol taraflarında, İsrâfil'in de başka bir bin kişilik orduyla orada bulunduğunu insanlara müjdeledi. İblis, Sürâka b. Mâlik b. Cü'şüm el-Müdlici sûretinde görünmüştü. Müşrikleri tahrik ve teşvik

297 Taberî (16198) rivâyet etmiştir. Ali b. Ebî Talha ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır.

298 Senedindeki Muhammed b. Sâib el-Kelbi metruktur. Râvîlerden Ebû Sâlih'in adı da Bazam'dır ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile buluşmamıştır. Şimdi geleceği gibi, bu haber bir çok tarikten mürsel olarak rivayet edilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

etti, insanlardan onlara galip gelecek hiç kimsenin olmadığını söyledi. Ancak Allah'ın düşmanı melekleri görünce arkasını dönüp kaçtı ve *"Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum"* dedi. Sözünü işiten Haris b. Hişam onun Sürâka olduğunu görünce onu yakalamaya yeltendi. İblis Haris'in göğsüne vurdu ve yere düşürdü. Sonra oradan ayrıldı ve gözlerden kayboldu. Nihayet denize düşerken ellerini kaldırıp "Rabbim, bana vaad ettiğin günü getir." derken görülebildi.[299] Taberânî'de de Rifâa b. Râfi'den buna yakın ve daha uzun bir rivâyet vardır ki onu Siret kitabında zikrettik.

[3381] Muhammed b. İshâk, Urve b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kureyşliler yola çıkmaya karar verdiklerinde Bekir oğulları ile aralarında geçen savaşı hatırladılar. Bu onları neredeyse kararlarından döndürecekti ki tam o sırada İblis, Sürâka b. Mâlik b. Cü'şüm el-Müdlici sûretinde gözüktü. Sürâka Beni Kinâne kabilesinin eşrâfındandı. Onlara "Ben Kinâne kabilesinden size hoşlanmayacağınız şeyin gelmesinden korur ve engellerim" dedi. Bunun üzerine hızla yola çıktılar. Muhammed b. İshâk der ki: Bana anlatıldığına göre onlar her bir menzilde onu Sürâka b. Mâlik b. Cü'şüm el-Müdlici sûretinde görüyor, ancak garipsemiyorlardı. Nihayet Bedir günü gelip iki ordu karşılaştığında ökçesi üzeri dönüp kaçarken onu Haris b. Hişam -veya Umeyr b. Vehb- gördü ve "Nereye ey Sürâka?" dedi. Bunun üzerine Allah'ın düşmanı gözlerden kayboldu. Râvî der ki: Şeytan onları savaşa götürdü, sonra ihanet ederek onları yalnız ve yardımsız bıraktı. Urve b. Zübeyr devamla şöyle der: Allah'ın düşmanı O'nun (c.c), peygamberini (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve mü'minleri desteklemek için gönderdiği askerlerini gördü ve ökçeleri üzeri geri döndü. *"Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum"* dedi. Allah'ın düşmanı doğru söylemiştir. O yine *"ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir"* demiştir.[300]

Süddî, Dahhâk, Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve başkalarından da (Allah onlara rahmet eylesin) böyle rivayet edilmiştir. Katâde der ki: Bize zikredildiğine göre İblis Cebrâil (a.s) ile birlikte meleklerin indiklerini

299 Râvisi Muhammed b. Ömer el-Vâkıd hadiste metruktur. Fakat o Megazi ve Siyer'de imamdır. Bunun diğer illeti İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kölesi Şu'be'dir. Şu'be çoğu hadisçilerce zayıf görülmüştür.

300 Mürseldir. İbn Kesir'in söylediği gibi, öncesindeki ve sonrasındaki hadisle kuvvetlenebilir.

Scanned with CamScanner

görünce Allah'ın düşmanı onlara karşı koyamayacağını bildi ve *"Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum"* dedi. Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir. Vallahi onda Allah korkusu yoktur. Fakat karşı koyacağı hiçbir güç ve kuvvetinin bulunmadığını bilmişti. Allah düşmanının kendisine itaat edenler ve peşinden gidenler hakkında ki âdeti daima budur. Hak ile batıl karşı karşıya geldiklerinde onları en kötü şekilde yalnız bırakır ve onlardan uzaklaşır. Ben derim ki: Katâde'nin İblis'in kendisine itaat edenler hakkında ki adetinden kastı Allah'ın (c.c) şu âyette bahsettiği şeydir: *"Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana "İnkâr et" der. İnsan inkâr edince de: Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım, der."* (Haşr, 16)

Allah bir âyette de şöyle buyurur: *"(Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vadetti, ben de size vadettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkara) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddettim." Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır."* (İbrâhim, 22)

[3382] Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. İshâk'tan... o da Beni Saide kabilesinden bir adamdan şöyle nakleder: Ebû Üseyd Mâlik b. Rebîa'yı gözünü kaybettikten sonra şöyle derken işittim: "Şimdi gözüm açık halde sizinle Bedir'de olsaydım meleklerin çıkıp geldikleri vadiyi hiç şüphe ve tereddüt etmeden gösterirdim."[301]

Melekler inip İblis onları görünce Allah (c.c) meleklere *"Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenleri sebat ettirin"* demişti. Onların sebat etmeleri şöyleydi: Melekler birine onun tanıdığı bir kişi sûretinde geliyor ve "Sevin! Zira onlar hiçbir şey değiller. Allah sizinledir. Onlara saldırın" diyorlardı. İblis melekleri görünce ökçesi üzeri geri döndü ve *"Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum"* dedi. İblis Sürâka sûretindeydi. Bunun üzerine Ebû Cehil adamlarına yönelerek onları savaşa teşvik etmeye ve "Sakın Sürâka'nın sizi yalnız bırakması sizi korkuya düşürmesin. Zira o Muhammed ve ashabıyla daha önce anlaşmıştı." Demeye başladı. Ebû Ce-

301 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/52, 53) rivâyet etmiştir. Senedinde adı anılmamış bir râvî vardır.

Scanned with CamScanner

hil daha sonra: "Lât ve Uzzâ'ya and olsun ki, Muhammed ve arkadaşlarını iplere bağlamadan dönmeyeceğiz. Onları öldürmeyin, yakalayıp getirin." dedi. Ebû Cehil'in bu sözü sihirbazlar iman ettiklerinde Firavun'un onlara söyledikleri sözlere benzemektedir: *"Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır."* (A'râf, 123) *"Hakikat şu ki o, size büyü öğreten ulunuzdur."* (Tâhâ, 71) Bu bir yalan ve iftiradır. O yüzden Ebû Cehil bu ümmetin Firavun'u idi.

[3383] İmam Mâlik Ubeydullah b. Keriz'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İblis Bedir günü dışında, Arafat gününden daha zelil, hakir ve kinli görülmedi. Bu, indiğini gördüğü rahmetten ve günahların affedilmesinden dolayıdır."* Sahabiler: "Ya Rasûlallah! O Bedir günü ne gördü?" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cebrâil (a.s)'ı, melekleri savaş için sıraya dizip düzene koyarken gördü."* buyurdu.[302]

"O zaman münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar, "Bunları, dinleri aldatmış" diyorlardı." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle rivâyet eder: İki taraf birbirine yaklaştığında Allah (c.c) Müslümanları müşriklerin gözünde, müşrikleri de Müslümanların gözünde az gösterdi. Müşrikler *"Bunları, dinleri aldatmış"* dediler. Bunu, gözlerinde az göründüklerinden dolayı dediler. Hiç bir şüphe duymadan, onları yeneceklerini sandılar. Allah (c.c) sonra şöyle buyuruyor: *"Halbuki kim Allah'a dayanırsa, bilsin ki Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir."* Katâde der ki: Müşrikler bir grup müslümanın Allah'ın bir emrinde titiz davrandıklarını görmüşlerdi. Bize anlatıldığına göre Allah'ın düşmanı Ebû Cehil Muhammed ve ashabının yanına geldiğinde azgın ve katıca "Bugünden sonra Allah'a ibadet etmeyin" demişti. İbn Cüreyc der ki: *"O zaman münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar, "Bunları, dinleri aldatmış" diyorlardı."* Onlar Mekke'deki bazı münâfıklardı ve bunu Bedir günü demişlerdi. Amir eş-Şa'bi der ki: Müslüman olduklarını söyleyen bazı Mekke'liler, Bedir'e çıktıklarında Müslümanların azlığını görünce *"Bunları, dinleri aldatmış"* dediler. Mücâhid, Allah'ın *"O zaman münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar, "Bunları, dinleri aldatmış"*

302 Mâlik, el-el-Muvatta' 1/422; Tirmizî, 16204; Beğavî, et-Tefsir, 1011. Bu şekilde mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Beyhakî bunu Şuabu'l-İman'da (4070) Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'ı zikretmek sûretiyle muttasıl olarak rivâyet etmiştir. Fakat onun senedindeki Eyyûb b. Süveyd er-Remli zayıftır. Doğrusu, bunun İmam Mâlik'in rivâyet ettiği gibi mürsel olduğudur.

Scanned with CamScanner

diyorlardı." buyruğu hakkında şöyle nakleder: Bunlar Kureyş'ten bir grup kişi olup şunlardı: Ebû Kays b. Velîd b. Muğîre, Ebû Kays b. Fâkih b. Muğîre, Haris b. Zem'a b. Esved b. Muttalib, Ali b. Ümeyye b. Halef, Âs b. Münebbih b. Haccâc. Bunlar İslam'dan şüphe halinde Kureyşlilerle Mekke'den çıktılar. Şüpheleri onları bir kenarda tuttu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkadaşlarının azlığını görünce *"Bunları, dinleri aldatmış"* da sayılarının azlığına ve düşmanlarının çokluğuna rağmen çıkıp gelmişler" dediler. Muhammed b. İshâk b. Yesar da tamamen aynısını söylemiştir. İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'den bu âyet hakkında şöyle nakleder: Bunlar Bedir günü savaşa katılmayan, bu yüzden de münâfık adı verilen kimselerdir. Ma'mer der ki; Bazıları şöyle dediler: Bunlar Mekke'de iken İslam'ı sözde kabul eden bir takım kimselerdi ki Bedir günü müşriklerle birlikte çıkmışlardı. Müslümanların azlığını görünce *"Bunları, dinleri aldatmış"* dediler.

"Halbuki kim Allah'a tevekkül ederse" yani Allah'a dayanırsa *"bilsin ki Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir."* Allah'ın yanına sığınan ondan mahrum bırakılmaz. Zira Allah aziz ve güçlüdür, hükümranlığı büyüktür. Fiillerinde hikmetlidir; onu ancak yerli yerince yapar. Dolayısıyla yardımı hak edenlere yardım eder, aksini hak edenleri ise yardımsız bırakır.

Meleklerin Savaşta:

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾

50. Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "tadın cehennem azabını" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin!

51. İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Sen meleklerin kafirlerin ruhlarını alışlarını görseydin dehşetli, büyük, korkunç ve hoş olmayan bir şey görecektin. Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vuruyorlar, onlara *"ta-*

Scanned with CamScanner

dın cehennem azabını" diyorlardı. İbn Cüreyc, Mücâhid'den şöyle nakleder: "وأدبارهم" *(arkaları)*'ndan kasıt kalçalarıdır. Mücâhid yine: Bu Bedir günündeydi, demiştir. İbn Cüreyc'in söylediğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Müşrikler müslümanlara doğru yürürlerken melekler kılıçlarla yüzlerine, geri kaçarlarken de yetişip kıçlarına vuruyorlardı. İbn Ebî Necîh, *"Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "tadın cehennem azabını" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin!"* buyruğu hakkında Mücâhid'den: Bu Bedir günündeydi, dediğini nakletmiştir. Vekî'in.... Saîd b. Cübeyr'den rivâyetine göre o şöyle demiştir: "Arkaları"ndan kasıt kıçlarıdır. Ancak, Allah (c.c) kinâye yoluyla söyler. Ğufre'nin kölesi Ömer de böyle demiştir.

[3384] Hasan-ı Basrî'den yapılan bir rivâyete göre; Bir adam "Ya Rasûlallah! Ben Ebû Cehil'in sırtında ayakkabı bağı gibi izler gördüm" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O meleklerin darp izleridir."* buyurdu.[303] Bunu İmam Taberî rivâyet etmiş olup, mürseldir. Âyet Bedir vak'ası sebebiyle inmiş olsa da her kafir hakkında geneldir. O yüzden Allah (c.c) bunu Bedir'dekilerle sınırlandırmayıp aksine *"Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "tadın cehennem azabını" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin!"* buyurmuştur. Muhammed sûresinde benzer bir âyet vardır. En'âm sûresindeki şu âyet de daha önce geçti: *"O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara: 'Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!' derken onların halini bir görsen!"* (En'âm, 93) Yani, ellerini onlara vurmak için uzatmışlardır. Nefisleri karşı çıktığında onlara emretmekte, bedenlerden çıkmaktan imtina ettiğinde onları zorla çıkarmaktadırlar. Çıkmak istememelerini sebebin ise meleklerin onları azap ve Allah'ın gazabıyla müjdelemiş olmalarıdır.

[3385] Nitekim Berâ'nın rivâyet ettiği hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ölüm meleği çirkin ve korkunç haliyle ölecek olan kafirin yanına gelir ve "Ey pis nefis! İçlere işleyen bir ateş ve kaynar suya, kapkara dumandan bir gölgeye çık." der. Bu-*

303 Taberî (16220) Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak rivâyet etmiştir. Mürsel zayıf hadis kısmındandır ve Hasan-ı Basrî'nin mürselleri de çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

nun üzerine nefis bedende dağılır ve onu şişin ıslanmış yünden çıkarılışı gibi bedeninden çıkarıp alırlar. Onunla birlikte damarlar ve sinirler de çıkarlar."[304]

Allah (c.c), meleklerin onlara şöyle dediklerini haber veriyor: *"tadın cehennem azabını."*

"İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir," Yani, bu ceza dünya hayatınızda yapmış olduğunuz kötü ameller sebebiyledir. Allah (c.c) ona karşılık size bu cezayı vermektedir. *"yoksa Allah kullara zulmedici değildir."* Yani, Allah (c.c) hiçbir kuluna haksızlık yapmaz. Bilakis O (c.c), hiçbir zaman haksızlık yapmayan âdil hakemdir. O mübârek ve âlîdir, mukaddes ve münezzehtir. Zengindir ve övgüye layıktır.

[3386] O yüzden Müslim'in Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah (c.c) şöyle buyuruyor: Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Onu size de haram kıldım; artık birbirinize zulmetmeyin. Ey kullarım! Bunlar sizin için teker teker kaydettiğim amellerinizdir. Artık kim bir sevap bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de başka bir şey bulursa ancak kendisini yersin."*[305]

Firavun Hanedanı Misali:

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

52. Bunların gidişi tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de Allah onları günahları sebebiyle yakalamıştı. Allah gerçekten güçlüdür, cezası şiddetlidir.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! Bu yalanlayıcı müşrikler seninle gönderdiğim risalete aynen evvelki yalanlayıcı milletler gibi tavır aldı-

304 Daha önce 3101. hadis olarak geçti.

305 Müslim, 2577; Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, s.490; Tirmizî, 2495; İbn Mâce, 4257; Ahmed b. Hanbel, 5/160; İbn Hibbân, 619. Bir çok tarikten Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'in uzun bir rivâyeti olarak tahric etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

lar. Dolayısıyla biz de onlara adetimiz olanı yaptık. Yani Firavun hanedanı ve onlardan önceki peygamberleri yalanlayan ve Allah'ın âyetlerini inkâr eden milletler emsali milletler hakkında adetimizi ve sünnetimizi uyguladık. *"Allah onları günahları sebebiyle yakalamıştı."* Yani, günahları sebebiyle onları helâk etmiş, onları güçlü ve her istediğini yapabilen Allah'ın yakalamasıyla yakalamıştı. *"Allah gerçekten güçlüdür, cezası şiddetlidir."* Yani, kimse onu yenemez, kaçan hiç kimse elinden kurtulamaz.

İnsanlar Kendilerini Değiştirmedikçe Allah Onlardan Nimetini Almaz:

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۛ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ ۚ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

53. Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı değiştirinceye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır. Gerçekten Allah işitendir, bilendir.

54. Evet bunların durumu Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumuna benzer. Onlar Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı; biz de onları günahlarından Ötürü helak etmiştik ve Firavun ailesini boğmuştuk. Hepsi de zâlimler idiler.

Tefsiri:

Yüce Allah, hükmündeki adalet ve dengesinden bahsederek herhangi bir kimseye verdiği bir nimette ancak işlediği bir günah sebebiyle değişiklikte bulunacağını ifade ediyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."* (Ra'd, 11) buyurur.

"Firavun ailesi ile onlardan öncekilere yaptığı gibi." Yani, Allah (c.c) bunlara, Firavun ile benzerlerinin âyetlerini yalanladıklarında yaptığı gibi yap-

Scanned with CamScanner

mıştır. Onları günahları sebebiyle helâk etmiş, kendilerine verdiği bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, hazineler, zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetleri ellerinden almıştı. Bunlarda Allah (c.c) onlara zulmetmemişti, bilakis asıl onlar zalimdiler.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِندَ اللهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

55. Allah katında yaratıkların en kötüsü kâfir olanlardır. Çünkü onlar îman etmezler.

56. Onlar kendileriyle andlaşma yaptığında hiç çekinmeden her defasında ahidlerini bozan kimselerdir.

57. Eğer savaşta onları yenersen ibret almaları i-çin onlar ile arkalarında bulanan kimseleri de dağıt.

Tefsiri:

Yüce Allah yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsünün Allah'ı reddedip ona iman etmeyen, her söz verdiklerinde onu bozan, ona iman ettiklerini kesin bir şekilde her söylediklerinde de bundan dönen kafirlerdir.

"Onlar kendileriyle andlaşma yaptığında hiç çekinmeden" yani işledikleri hiçbir günahta Allah'tan korkmadan *"her defasında ahidlerini bozan kimselerdir."*

"Eğer savaşta onları yenersen" yani onlara karşı galip olur zafer elde edersen *"ibret almaları için onlar ile arkalarında bulanan kimseleri de dağıt."* Yani, onları cezalandır. Bu tefsir İbn Abbâs, Hasan-ı Basrî, Dahhâk, Süddî, Atâ' el-Horasânî ve İbn Uyeyne'nindir. Yani; Arap ve diğer milletlerden başka düşmanların korkması ve onlar için ibret olması için onlara sert cezalar uygula ve öldürmede katı davran.

Scanned with CamScanner

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

58. Bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de hak ve adaletle, onlarla yaptığın ahdi, onların üzerine at. Şüphesiz Allah, hâinleri sevmez.

Tefsiri:

Allah (c.c), peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: *"Bir kavmin"* yani, kendileriyle ahitleşmiş olduğunuz bir topluluğun *"hainlik yapmasından"* yani, seninle onlar arasındaki söz ve ahitleri bozmasından *"korkarsan, sen de hak ve adaletle, onlarla yaptığın ahdi, onların üzerine at."* Yani, ahdi bozduğunu onlara bildir. Böylece senin onlarla onların da seninle savaş halinde olduklarını, seninle onlar arasında hiçbir ahdin bulunmadığını, yani bu hususta seninle onların tamamen eşit olduklarını sen ve onlar bilsinler. Şair şöyle der:

Ahdi bozan düşmanların yüzlerine vur ki,

Sana âdil bir şekilde karşılık versinler.

Velid b. Müslim'den yapılan rivâyete göre o *"onlarla yaptığın ahdi, onların üzerine at."* âyetini, "Onlarla yaptığın ahdi kendilerine acele getirmeksizin sakin bir şekilde duyur" diye tefsir etmiştir.

"Şüphesiz Allah, hâinleri sevmez." Yani, hainliği kafirlere yapsalar bile Allah (c.c) hainleri sevmez.

[3387] İmam Ahmed b. Hanbel, Selim b. Amir'den şöyle nakleder: Muâviye Rum diyarında ilerliyordu ve onunla onlar arasında bir süreye kadar andlaşma vardı. Onlara yaklaşıyor, süre bitince saldırıyordu. Bir binek üzerindeki ihtiyar bir adam "Allâhu Ekber, Allâhu Ekber! Hainlik etmeyin, vefâkâr olun. Zira Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kimseyle bir topluluk arasında bir ahit varsa süresi bitmedikçe veya onlara açıktan savaş ilanı yapmadıkça bağı çözmesin veya bağlamasın."* Bu söz Muâviye (radıyallâhu anh)'a ulaşınca bundan döndü. O ihtiyar Amr b. Abese'ydi.[306] Bu

306 Ebû Dâvûd, 2759; Tirmizî, 1580; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 8732; Ahmed b. Hanbel, 4/111, 113; Ebû Ubeyd, el-Emvâl, 448; Beyhakî, 9/231. Tirmizî: Bu hasen ve sahih hadistir, demiştir.

Scanned with CamScanner

hadisi Ebû Dâvûd Tayâlisî, Şu'be'den rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hibbân -Sahih'inde- bir çok tarikle Şu'be'den bu senetle rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadis için: Hasen ve sahihtir, demiştir.

[3388] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Bahteri'den şöyle nakleder: Selman (radıyallâhu anh) -yani Selman-ı Farisi- bir kaleye veya şehre vardığında arkadaşlarına "Beni bırakın da onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara yaptığı gibi davet yapayım." dedi. Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh) onlara şöyle dedi: "Ben sizden bir adamdım da Allah (c.c) beni İslam'a eriştirdi. Eğer müslüman olursanız bizim tüm haklarımıza sahip olacak ve tüm sorumluluklarımızla sorumlu tutulacaksınız. Kabul etmezseniz cizyeyi zelil bir şekilde verin. Bunu da reddederseniz size açık olarak savaş ilan ediyoruz. Şüphesiz Allah, hâinleri sevmez." dedi. Bunu üç gün tekrarladı. Dördüncü gün olduğunda insanlar sabahleyin oraya gittiler ve Allah'ın yardımıyla orayı fethettiler.[307]

Kafirlere Karşı Hazırlıklı Olmak:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوٓا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ ۚ لَا تَعْلَمُونَهُمُ ۚ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

59. Sakın inkâr edenler yakayı kurtardıklarını sanmasınlar. Çünkü onlar âciz bırakamazlar.

60. Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp belenen atlar hazırlayın, onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.

307 Ahmed b. Hanbel (5/440) zayıf bir senetle rivâyet etmiştir. Râvîlerden Ebû Bahteri'nin asıl adı Saîd b. Feyruz'dur. Selman-ı Farisi ile karşılaşmamıştır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! *"Sakın inkâr edenler yakayı kurtardıklarını sanmasınlar."* Yani, elimizden kaçıp kurtuluklarını ve onları ele geçiremeyeceğimizi sanmasınlar. Bilakis onlar bizim kudretimiz altında ve irade avucumuzun içindedirler. Dolayısıyla bizi aciz bırakamazlar. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Yoksa kötülükleri yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kadar kötü hüküm veriyorlar!"* (Ankebût, 4) -yani sanıyorlar- buyurur. Yüce Allah yine: *"İnkâr edenlerin, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacaklarını sanmayasın! Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri!"* (Nûr, 57) buyurur. Yine, *"İnkârcıların (refah içinde) diyar diyar dolaşması, sakın seni aldatmasın! Azıcık bir menfaattir o. Sonra onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir!"* (Âl-i İmrân, 196-197) buyurur.

Yüce Allah daha sonra onlarla güç, tâkât ve imkan dahilinde savaşmak için savaş aletlerini hazırlamayı emrederek şöyle buyuruyor: *"Onlara karşı gücünüz yettiği kadar"* imkanlarınız oranında *"kuvvet ve bağlanıp belenen atlar hazırlayın."*

[3389] İmam Ahmed b. Hanbel, Ukbe b. Amir'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minberde şöyle derken işittim: *"Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp belenen besili atlar hazırlayın" İyi bilin ki kuvvet atıştır (atıcılık)tır, kuvvet atıştır."*[308] Bunu Müslim, Harun b. Maruf'tan, Ebû Dâvûd, Saîd b. Mansur'dan, İbn Mâce Yûnus b. Abdu'l-a'lâ'dan; onların üçü de Abdullah b. Vehb'den aynı senetle rivayet etmişlerdir. Hadisin Ukbe b. Amir'den gelen başka tarikleri vardır ki onlardan biri Tirmizî'nin Sâlih b. Keysan'dan, onun bir adamdan, gerisi aynı olan senetle yaptığı rivâyettir.

[3390] İmam Ahmed b. Hanbel ve Sünen sahipleri Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Atış yapın ve binin. Atış yapmanız binmenizden daha hayırlıdır."*[309]

---

308 Müslim, 1917; Ahmed b. Hanbel, 4/157; Ebû Ya'lâ, 1743; Ebû Dâvûd, 2514; İbn Mâce, 2813.

309 Ebû Dâvûd, 2513; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 4420; Ahmed b. Hanbel, 4/148; Hâkim, 2/95. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Hadis söyledikleri gibi sahihtir. Bunu Tirmizî (1638) ayrıca Abdullah b. Abdurrahman kanalıyla mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[3391] İmam Mâlik, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Atlar üç kısımdır; biri sahibi için yük, diğeri sahibi için örtü, bir diğeri de sahibi için ecirdir. Adama yük olan at öğünmek, gösteriş ve Müslümanlara düşmanlık için bağlayıp beslediği attır. Bu at ona yüktür. Sahibi için örtü olan at, kişinin Allah yolunda bağlayıp beslediği, sonra onun sırtında ve boynunda Allah'ın hakkı olduğunu unutmadığı attır. Bu at, onun için örtüdür. Sahibine ecir olan at ise, bir kimsenin Allah yolunda Müslümanlar için çayır ve bahçede bağlayıp beslediği attır. At bu çayırdan veya bahçeden ne yerse, yediği şeyler adedince sahibine sevap yazılır. Ona atın pisliği ile bevilleri sayısınca hasenat (sevap) yazılır. At, ipini koparır da bir veya iki tur atarsa, sahibine onun izleri ve pislikleri miktarınca hasenat yazılır. Yahut sahibi onu bir nehir kenarından geçirirken sulamağa niyeti olmadığı hâlde o nehirden su içerse bu ona hasenat olur."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: "Ya Rasûlallah! Ya eşekler ne olacak?" denildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana eşekler hakkında şu kapsamlı ve eşsiz âyetten başka bir şey indirilmedi: 'Her kim zerre miktarı bir hayır işlerse, onun mükâfatını görür. Zerre miktarı kötülük işleyen de, onun cezasını görür'* (Zilzâl, 7-8)"[310] Bunu Buhârî -ki lafız onundur- ile Müslim Mâlik'in nakliyle rivayet etmişlerdir.

[3392] İmam Ahmed b. Hanbel, Haccac kanalıyla İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: "Atlar üç çeşittir; biri Rahmân için, biri şeytan için, biri de insan içindir. Rahmân'ın atı Allah yolunda bağlanılan attır ki onun yemi, tersi ve bevli -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın dilediği kadar sıraladı- (bunların hepsi Allah içindir). Şeytan için olan at kumarda koyduğu veya üzerinde bahis tutuşulan attır. İnsanın atı ise insanın karnından kazanç sağlamak için beslediği attır ki bu da onun için fakirliğe karşı örtüdür."[311] Alimlerin çoğu atıcılık yapmanın ata binmekten efdal olduğu görüşündedirler. İmam Mâlik ise ata binmenin daha efdal olduğunu söylemiştir. Bu hadisten dolayı çoğunluğun görüşü daha kuvvetlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

---

310 Buhârî, 2371; Müslim, 987; Nesâî, 6/216, 217; Mâlik, 2/444; İbn Hibbân, 4672; Beyhakî, 4/119.

311 Ahmed b. Hanbel (1/395) rivâyet etmiş, Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (1877) senedinin ceyyit (sahih) olduğunu söylemiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (5/260, 261): İmam Ahmed rivâyet etmiştir, râvîleri sikadır, demiştir.

Scanned with CamScanner

[3393] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Şümâse'den şöyle nakleder: Muâviye b. Hudeyc, atının yanında ayakta duran Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'ın yanından geçiyordu. Ona "Bu atın neleriyle ilgileniyorsun?" dedi. Ebû Zerr (radıyallâhu anh): Ben bu atın duasının kabul olduğunu sanıyorum, dedi. Muâviye: Hayvanlardan bir hayvanın ne duası olur ki? diye sorunca Ebû Zerr (radıyallâhu anh): Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, her at her seher vakti mutlaka "Allah'ım! Sen beni kullarından bir kula ihsan ettin ve rızkımı onun elinde kıldın. Öyleyse beni ona ailesinden, malından ve evladından daha sevimli kıl" diye dua eder.[312]

[3394] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her arap atına her fecir vaktinde iki dua etme izni verilir, o da şöyle der: 'Allah'ım! Sen beni ademoğullarından ihsan ettiğine ettin. Beni ona ailesinden ve malından daha sevimlilerden eyle.'"* Başka bir rivâyette: *"Daha sevimli eyle."*[313] Bunu Nesâî, Amr b. Ali el-Felass'ın Yahyâ el-Kattân'dan nakliyle rivâyet etmiştir.

[3395] Taberânî'nin Hasan b. Ebû Hasan'dan naklettiğine göre İbn Hanzala'ya, yani Sehl'e "Bize, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğin bir hadisi söyle" dedi. Sehl şöyle dedi: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Atların alınlarına kıyâmet gününe kadar hayır ve bereket konmuştur. Bakıcıları onun hakkında yardım görürler. Kim Allah yolunda bir at beslerse onun yiyecek ve içeceği onun üzerinde olduğundan o kimse elini sadaka için uzatan ve onu hiç kapatmayan kimse gibidir (onun gibi sevap kazanır)"*[314] At besleme konusunda varit olan hadisler pek çoktur.

[3396] İmam Buhârî, Sahih'inde Urve b. Ebî Ca'd el-Bâriki'den şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Atların alnında kıyâmet gününe kadar hayır ve bereket yazılıdır: Sevap ve ganimet."*[315]

---

312 Mevkuftur ve sahihtir. Ahmed b. Hanbel (5/162) rivâyet etmiştir. Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'a kadar senedi sahihtir.

313 Tercihe şayan olan bunun mevkûf olduğudur. İmam Ahmed b. Hanbel (5/170) ve Nesâî (6/223) rivayet etmişlerdir. Râvîleri sikadır, fakat bunun mevkûf olduğu daha kuvvetli ihtimaldir. Zira bunu Leys, yani İbn Sa'd mevkûf olarak rivâyet etmiştir. O, diğer râvî İbn Câfer'den daha sikadır.

314 Taberânî (5623) rivâyet etmiştir. Senedi fena değildir. Son kısmını Ebû Dâvûd (4089) ve Ahmed b. Hanbel (4/179) Sehl b. Hanzala'nın nakliyle rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un senedi zayıftır.

315 Buhârî, 2850, 3119; Tirmizî, 1694; Nesâî, 6/222; İbn Mâce, 2305; Ahmed b. Hanbel, 4/374, 376.

Scanned with CamScanner

"Onlarla Allah'ın" kafirlerden olan *"düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz"* Bu düşmanlardan kasıt Mücâhid'e göre Beni Kureyza, Süddî'ye göre İranlılardır. Süfyân-ı Sevrî'nin naklettiğine göre İbn Yeman da bunu evlerdeki şeytanlar ile tefsir etmiştir. Nitekim buna benzer bir hadis varit olmuştur.

[3397] İbn Ebî Hâtim.. Yezîd b. Abdullah b. Arib'in, babasından, onun da kendi babasından şöyle nakletmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın (c.c) *"ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz"* buyruğu hakkında : Onlar cinlerdir, derdi.[316]

[3398] Taberânî, de aynı şekilde Yezîd b. Abdullah b. Arib'in, babasından, onun da kendi babasından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böyle böyle dediğini rivâyet etmiştir, ancak onda şu ziyade vardır: *"Eski bir atın bulunan hiçbir evde cinnet geçirilmez."*[317] Bu münker bir hadistir. Ne senedi, ne de metni sahihtir. Mukâtil b. Hayyân ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise kastın münâfıklar olduğunu söylemişlerdir. Görüşlerin doğruya en yakını da budur. Allah'ın (c.c) şu buyruğu da bunun doğruluğuna şahitlik etmektedir: *"Çevrenizdeki bedevî Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki, münafıklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir."* (Tevbe, 101)

Allah (c.c) devamla şöyle buyuruyor: *"Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız."* Yani, cihad yolunda ne kadar harcarsanız harcayın o size tam ve kâmilen ödenecektir.

[3399] O yüzden Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir dirhemin Allah yolunda harcandığında sevabının yedi yüze katlanacağını bildirmiştir. Nitekim bu Allah'ın (c.c) *"Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyi bilir."* (Bakara, 261) buyruğunda geçmişti.[318]

316 Sonraki dipnota bk.

317 Çok zayıftır. Taberânî (17/189) ve İbn Adiyy (3/360) rivayet etmişlerdir. İki illeti vardır. Birisi râvîlerden Saîd b. Sinan el-Humusi'nin zayıflığıdır ki İbn Adiyy de bu yönden illetli bulmuştur. Diğer illet ise Mecmâu'z-Zevâid'de (11030) belirtildiği gibi senedinde meçhul râvîlerin bulunmasıdır.

318 Bakara sûresi 261. âyetin tefsirinde tahrici geçti.

Scanned with CamScanner

[3400] İbn Ebî Hâtim de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu âyet nazil olana kadar sadece Müslümanlara infak ederdi: *"Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız."* Bu âyet nazil olunca isteyen her dinden insana sadaka verilmesini emretti.[319] Bu da aynı şekilde gariptir.

Barışa Meylederlerse Kabul Et:

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

61. Eğer onlar barışa meylederlerse sen de meylet ve Allah'a tevekkül et. Çünkü O işitendir, bilendir.

62. Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki Allah sana kâfidir. Seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur.

63. Onların kalplerinin arasını birleştiren de O'dur. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah, onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Kavminden bir ihanet olmasından korkarsan aynı şekilde sen de onlarla ahdini boz. Seninle kavgaya devam eder ve savaş açarlarsa sen de savaş. *"Eğer barışa"* yani karşılıklı ateşkese, uzlaşmaya ve sulha *"meylederlerse"* eğilim gösterirlerse *"sen de meylet"* yani sen de barışa meylet ve onların teklifini kabul et. Bu yüzden müşrikler Hudeybiye yılında onlarla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasındaki savaşı bırakmayı

319 Senedindeki Câfer b. Ebî Muğîre kuvvetli değildir. Sonra, âyetin bağlamı insanlara infak değil cihad için Allah yolunda infaktır. O yüzden İbn Kesir garip olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

bitirmeyi ve dokuz yıl barış yapmayı teklif ettiklerinde, ileri sürdükleri başka şartlara rağmen Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu kabul etmişti.

[3401] İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benden sonra bir ihtilaf -başka bir rivâyette bir şey- olacak. Eğer onda barışçı olmaya gücün yeterse ol."*[320]

Mücâhid bu âyetin Beni Kureyza hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Fakat bu pek isabetli değildir. Çünkü bağlam tamamen Bedir gazvesidir ve âyetler sadece onu ele almaktadır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Zeyd b. Eslem, Atâ' el-Horasânî, İkrime, Hasan-ı Basrî ve Katâde'nin "Bu âyet Tevbe sûresindeki kılıç (savaş) âyetiyle, yani *'Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.'* (Tevbe, 29) ile neshedilmiştir." görüşleri de yine isabetsizdir. Çünkü Tevbe sûresindeki âyette mümkün olduğu taktirde onlarla savaş emredilmektedir. Düşman çok olduğunda ise, bu âyetin delalet ettiği ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hudeybiye günü yaptığı / onlarla sulh yapmak caizdir. Dolayısıyla ortada ne bir çelişki, ne nesh, ne de umumun tahsisi (daraltılması) vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Ve Allah'a tevekkül et. Şüphesiz O işitendir, bilendir." Yani, onlarla sulh yap ve Allah'a tevekkül et. Zira Allah (c.c) sana kafidir ve senin yardımcındır.

Eğer barışı güçlenmek ve savaşa hazırlanmak için hile olarak yapmışlarsa, o durumda da *"şunu bil ki Allah sana kâfidir."* O tek başına sana yeter. Yüce Allah daha sonra onu muhacir ve ensar mü'minlerle destekleyişi nimetini hatırlatarak şöyle buyuruyor: *"Seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur. Onların kalplerinin arasını birleştiren de O'dur."* Yani, kalplerini sana iman ve itaatte, yardım ve destekte birleştiren O'dur.

320 Bunu Abdullah, babası Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde (695) tahriç etmiş, Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (12023): Râvîleri sikadır, demiştir. Senedindeki Fudayl b. Süleyman en-Nümeyri saduktur. Ebû Hâtim ve Ebû Zerr'e göre o leyyindir. Senedindeki diğer isim İyas b. Amr el-Eslemi de sanki meçhuldür.

Scanned with CamScanner

"Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine" aralarındaki düşmanlık ve kinden dolayı *"onların gönüllerini birleştiremezdin"* Zira cahiliyye döneminde ensarın Evs ile Hazrec kabileleri arasında çok harpler ve zincirleme kötülüklere yol açan olaylar olmuştu. Nihayet Allah (c.c) iman nuruyla o zinciri kopardı. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız."* (Âl-i İmrân, 403)

[3402] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn ganimetleri hakkında ensara seslenirken, *"Ey Ensar topluluğu, ben sizi yolunu kaybetmiş şaşkınlar halde bulup da Allah (c.c) sizi benimle hidayete erdirmedi mi, fakir bulup da benimle zengin etmedi mi? Siz darmadağınık iken Allah (c.c) benimle kalplerinizi birleştirmedi mi?"* diye sormuş, bunların her birini söylediğinde ensar "Allah (c.c) ve Rasûlü herkesten daha lütuf sahibidir." demişlerdi.[321] O yüzden yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Fakat Allah, onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hikmet sahibidir."* Yani tarafı güçlüdür. Dolayısıyla kendisine tevekkül edenin ümidini boşa çıkarmaz, fiillerinde ve hükümlerinde büyük hikmet sahibidir.

İmam Beyhakî, Tâvûs'tan, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Akrabalık bağı koparılabilir, nimete nankörlük edilebilir. Kalplerin birbirine yakınlaşması gibisi ise görülmemiştir. Allah (c.c) *"Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin"* buyurur. Bu mânâ şu şiirde de vardır:

Akraba, seninle akrabalık bağıyla ilişkide olup,
Seni aldatır ve muhtaçsız gibi davranırsa, akraba değildir.
Bilakis asıl akraba çağırdığında gelen,
Senin attığın düşmana atandır.
Şairin şu sözü de bu kabildendir:

321 Âl-i İmrân sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

İnsanlarla arkadaşlık yaptım ve denedim.
Onları ulaştıkları bağlarla sınadım da gördüm ki,
Akrabalık bağı onu keseni yakınlaştırmıyormuş.
Ve muhabbet en güzel bağmış.

Beyhakî der ki: Bu İbn Abbâs'ın (radıyallâhu anh) sözünün devamı mı, yoksa ondan önceki râvîlerden birinin sözü mü, bilmiyorum. Ebû İshâk er-Rebîî, Ebû Ahvas'tan şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: *"Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin"* âyetinde bahsedilenler birbirlerini Allah (c.c) için sevenlerdir." Başka bir rivâyette: Bu âyet birbirlerini Allah (c.c) için sevenler hakkında nazil oldu." demiştir. Bunu Nesâî rivâyet etmiştir. Hâkim de Müstedrek'inde rivâyet etmiş ve "Sahihtir" demiştir. Abdurrezzak'ın rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Akrabalık bağı koparılabilir, nimete nankörlük edilebilir. Fakat Allah (c.c) kalpleri birbirine yaklaştırdığında onu hiçbir şey uzaklaştıramaz." dedi. Sonra: *"Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin"* âyetini okudu. Bunu da Hâkim rivâyet etmiştir.

Ebû Amr Evzâî, İbn Ebî Lübâbe'den şöyle nakleder: Mücâhid'le karşılaştım. Elimi tuttu ve "Birbirlerini Allah için seven iki kişi görüşüp biri arkadaşının elini tuttuğunda ve ona tebessüm ettiğinde ikisinin de günahları ağacın yaprakları nasıl dökülürse öyle dökülür." dedi. Abde der ki: Bunun üzerine ona "bu gerçekten kolay" dedim. "Öyle deme; zira Allah (c.c) *"Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin"* buyuruyor." dedi. Abde der ki: Böyle deyince onun benden daha fakih olduğunu anladım.

Taberî, Velid b. Ebî Muğis'ten şöyle nakleder; Mücâhid: "İki müslüman buluşup tokalaştıklarında günahları bağışlanır" dedi. Ona "Tek bir tokalaşmayla günahları bağışlanır, öyle mi?" dedim. Mücâhid şöyle dedi: Allah'ın *"Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin"* buyurduğunu işitmedin mi?" dedi. Bunun üzerine Velid ona: Sen benden daha fakihsin, dedi. Talha b. Mûsârrif de Mücâhid'den böyle rivâyet etmiştir. İbn Avn, Umeyr b. İshâk'tan şöyle nakleder: Biz insanlardan ilk kaldırılacak şeyin muhabbet (ülfet) olduğunu konuşurduk.

Scanned with CamScanner

[3403] İmam Taberânî, Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslüman, müslüman kardeşiyle karşılaşıp elini tuttuğunda günahları, kasırgalı günde kuru ağaçtan yaprakların dökülüşü gibi dökülür. Yoksa, günahları deniz köpüğü gibi olsa dahi bağışlanırlar."*[322]

Allah (c.c) Sana ve Mü'minlere Yeter:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

64. Ey Peygamber! Sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter.

65. Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüz kâfire galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler. Çünkü o kâfirler, anlamayan bir topluluktur.

66. Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle ikibin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir.

Tefsiri:

Yüce Allah, Peygamber'ini (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve mü'minleri savaşa, düşmanlarla mücadeleye ve rakiplerle kavgaya teşvik ediyor. Kendisinin

322 Taberânî (6150) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de ((8/37) rivâyet etmiş ve "Râvîleri sahih daha râvîleridir. Sadece Sâlim b. Gaylan sikadır." demiştir. Münzirî de et-Tergîb ve't-Terhîb'de (4012) hadis hakkında hasen hükmü vermiştir. Hadisin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

onlara yeteceğini, yani kafi geleceğini, düşmanlarının sayısı çok da olsa ve kesintisiz yardım da alsalar, mü'minlerin sayısı az da olsa, düşmanlarına karşı onlara yardım edeceğini ve destekleyeceğini bildiriyor. İbn Ebî Hâtim, *Ey "Peygamber! Sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter."* buyruğu hakkında Şa'bî'den şöyle nakleder: Yani, Allah (c.c) sana da seninle birlikte savaşa katılanlara da yeter. İbn Ebî Hâtim: Atâ' el-Horasânî ile Abdurrahman b. Zeyd'den de bunun benzeri rivâyet edilmiştir , demiştir.

Yüce Allah daha sonra, *"Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et."* buyuruyor. Yani, ona karşı tahrik et ve yüreklendir.

[3404] O yüzden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) toplandıklarında ve düşmanla karşı karşıya geldiklerinde mü'minleri cihada teşvik ederdi. Nitekim Bedir günü müşrikler büyük bir kalabalık ve teçhizatla geldiklerinde ashabına *"Eni gökler ve yer (kadar) olan cennet için ayağa kalkın"* dedi. Umeyr b. Humam: Eni gökler ve yer kadar mı? dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. Bunun üzerine Umeyr: Vây vây! dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Seni vây vây demeye iten nedir?"* diye sordu. Umeyr: O cennetlerin halkından olma ümidi, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen oranın halkındansın"* buyurdu. Bunun üzerine adam ileri atıldı ve kılıcının kınını kırdı. Birkaç hurma çıkarıp birazını yedikten sonra kalanını attı ve "Onları yiyene kadar hayatta kalırsam o uzun bir hayattır." dedi. Sonra ileri atıldı ve ölünceye kadar savaştı. Allah ondan râzı olsun.[323]

Saîd b. Müseyyeb ile Saîd b. Cübeyr'den nakledilen, "Bu âyet Hz. Ömer (radıyallâhu anh) müslüman olduğunda ve Müslümanların sayısı kırka tamamlandığında nazil oldu" görüşü isabetsizdir. Çünkü bu âyet Medine'de nazil olan âyetlerdendir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın İslam'a girmesi ise Habeşistan'a hicretten sonra, Medine'ye hicretten öncedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yüce Allah daha sonra mü'minleri müjdeleyerek ve emrederek şöyle buyuruyor: *"Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüz kâfire galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler."* Âyette her bir müslüman on kişiye bedel yapılmıştır. Sonra bu emir neshedilmiş, müjde ise kalmıştır. Abdullah b. Mübârek... İbn Abbâs (radıyallâhu

323 Daha önce Nisâ sûresi 48. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

anh)'tan şöyle nakleder: *"Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüz kâfire galip gelirler.."* âyeti nazil olunca, Allah (c.c) bir mü'minin on kafirden kaçmamasını farz kıldığından, bu mü'minlere ağır geldi. Sonra hafifletme geldi ve Allah (c.c), *"Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi... Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle ikibin kişiye galip gelirler."* buyurdu. Allah (c.c) sayıyı azaltarak sabırlarına o miktarda hafifletme yaptı. İmam Buhârî de Abdullah b. Mübârek'ten de bunun benzerini rivâyet etmiştir. Saîd b. Mansur, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyetle ilgili şunu nakleder: Onlara yirmi kişinin iki yüz kişiden kaçmaması farz kılındı. Sonra Allah (c.c) onlardan bunu hafifleterek, *"Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi..."* buyurdu. Dolayısıyla artık, yüz kişinin iki yüz kişiden kaçması caiz değildir. İmam Buhârî, Ali b. Abdullah'ın Süfyân'dan yaptığı, gerisi aynı senetle benzer bir söz rivâyet etmiştir.

Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu âyet nazil olunca müslümanlara ağır geldi ve yirmi kişinin iki yüz, yüz kişinin bin kişiyle savaşmasını güç ve meşakkatli buldular. Bunun üzerine Allah (c.c) bunu hafifletti; başka bir âyetle neshederek şöyle buyurdu: *"Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle ikibin kişiye galip gelirler."* Buna göre Müslümanların, düşmanlarının yarısı kadar olduklarında kaçmaları caiz değildir. Ancak yarıdan az olduklarında onlarla savaşmaları farz değildir, geri çekilebilirler. Ali b. Ebî Talha'dan da, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın benzer bir sözü rivayet edilmiştir. İbn Ebî Hâtim der ki: Mücâhid, Atâ, İkrime, Hasan-ı Basrî, Zeyd b. Eslem, Atâ' el-Horasânî ve Dahhâk'tan da bunun benzeri rivayet edilmiştir. İbn Merdûyeh, Nâfi''den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, *"Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüz kâfire galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler."* âyeti hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bu âyet, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmeti hakkında nazil oldu.

[3405] Hakim, Müstedrek'inde İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi... Allah'ın izniyle ikibin kişiye galip gelirler."*

Scanned with CamScanner

âyetini ("ضَعفاً" değil) "ضُعفاً" şeklinde okudu.[324] Hakim bunu bu şekilde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahriç etmemiş olsalar da senedi sahihtir" demiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Esirler:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتَابٌ
مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا مِمَّا
غَنِمْتُمْ حَلَالاً طَيِّبًا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

67. Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah âhireti istiyor. Allah Aziz'dir, Hakim'dir.

68. Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasıydı, aldığınız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

69. Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah bağışlayan, merhamet edendir.

Tefsiri:

[3406] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü esirler hakkında insanlarla istişare ederek *"Allah bana onlar hakkında dilediğimi yapma yetkisi verdi."* dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kalkarak, "Ya Rasûlallah! Boyunlarını vur." deyince Hz. Peygamber yüzünü başka tarafa çevirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tekrar, *"Allah onlar hakkında bana yetki verdi. Onlar henüz dün sizin kardeşlerinizdi"* buyurdu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) tekrar kalktı ve "Ya Rasûlallah! Boyunlarını vur." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine bakmadı. Sonra insanlara daha önce dediği gibi dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) kalkarak, "Ya Rasûlullah! Biz, senin onları affetmenin ve onlardan fidye kabul etmenin uygun olacağı görüşündeyiz." dedi.

324 Asım ile Hamza Dat harfini üstün okumuşlardır. Ferrâ: Damme Kureyşlilerin, fetha ise Temimlerin lehçesidir, demiştir. Zeccac da: İkisinin manası aynıdır, demiştir.

Scanned with CamScanner

O böyle deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzündeki keder gitti. Onları affetti ve kendilerinden fidye almayı kabul etti. Enes (radıyallâhu anh) devamla şöyle der: Allah (c.c) bu konuda *"Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz..."* âyetini nazil etti.[325] Sahih-i Müslim'de yer alan buna benzer İbn Abbâs (radıyallâhu anh) hadisi daha önce bu sûrenin başlarında geçmişti.

[3407] A'meş... Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü, *"Bu esirler hakkında ne dersiniz?"* dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Onlar senin kavmin ve ailendir. Onları hayatta bırak ve tevbeye çağır. Umulur ki Allah (c.c.) onlara hidayet nasip eder." dedi. Ömer (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlullah! Onlar seni yurdundan çıkardılar ve yalanladılar. Boyunlarını vur!" dedi. Abdullah b. Revaha ise: "Ya Rasûlallah! Sen odunu bol bir vadidesin. Vadiyi ateşle doldur, sonra onları oraya at" dedi. Bunun üzerine Abbâs: "Akrabalarınla ilişkini kesmiş olursun" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu ve onlara hiçbir cevap vermedi. Sonra kalkıp yanlarına girdi. Bazıları "Ebû Bekir'in görüşünü alacak", bazıları "Ömer'in görüşünü alacak.", bazıları ise "Abdullah b. Revaha'nın görüşünü alacak" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir süre sonra yanlarına çıktı ve şöyle buyurdu: *"Allah bazılarının kalplerini öyle yumuşatır ki kalpleri sütten yumuşak olur. Bazılarının kalplerini de öyle katılaştırır ki taştan da katı olur. Ey Ebû Bekir! Senin durumun İbrâhim (a.s.) gibidir. O şöyle demişti: 'Rabbim! Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin.'* (İbrâhim, 36) *Senin halin ey Ebû Bekir! İsa (a.s)'ınki gibidir. Zira o şöyle demişti: 'Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin, dedi.'* (Mâide, 118) *Senin halin de ey Ömer! Mûsâ (a.s)'ınki gibidir. Nitekim o 'Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler).'* (Yûnus, 88) *demişti. Senin misalin ey Ömer! Nûh (a.s)'ınki gibidir; O şöyle demişti: 'Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!'* (Nûh,

325 Ahmed b. Hanbel (3/243) rivâyet etmiş, Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/87) zikretmiş ve "Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, hocası Ali b. Asım b. Suheyb'den rivâyet etmiştir. O çok yanılan ve hata yapan, kendisine söylendiğinde de doğruya dönmeyen bir râvîdir. İmam Ahmed'in diğer râvîleri ise sahih hadis râvîleridir. Ben derim ki: Fakat hadisin başka tarikleri ve şahitleri vardır. Metin Sahih-i Müslim'de de olup daha önce geçmişti.

Scanned with CamScanner

26) *Sizler fakirlersiniz. Dolayısıyla onlardan hiç kimse elinizden kaçmasın; ya fidye ödesin veya boynu vurulsun."* İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) der ki: Ben "Ya Rasûlallah! Ancak Süheyl b. Beyza bundan istisna tutulsun. Zira o İslam'ı telaffuz ediyor." dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu. Kendimi hiçbir gün, başıma gökten taş düşmesinden o günkü kadar korkar halde görmedim. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ancak Süheyl b. Beyza müstesna."* buyurdu. Bu olay üzerine *"Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah âhireti istiyor. Allah Aziz'dir, Hakim'dir."* âyeti nazil oldu.[326] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî, Ebû Muâviye'nin A'meş'ten nakliyle rivayet etmişlerdir. Hâkim de Müstedrek'inde rivâyet etmiş, "Buhârî ve Müslim tahriç etmemiş olsalar da senedi sahihtir." demiştir. İbn Merdûyeh de İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) kanalıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzer bir ifadeyle bir hadis rivayet etmiştir. Bu konuda Ebû Eyyûb el-Ensârî'den de bir rivâyet vardır.

[3408] Yine İbn Merdûyeh -ki lafız ona aittir- ile Hakim, Müstedrek'inde Mücâhid kanalıyla İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Bedir günü esirler ele geçirildiklerinde Abbâs (radıyallâhu anh) da esirler arasındaydı. Onu ensardan bir adam esir almıştı. Ensâr ona, kendisini öldürecekleri tehdidinde bulunmuşlardı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu duyunca *"Ben amcam Abbâs'tan dolayı sabaha kadar uyuyamadım. Ensar onu öldüreceklerini söylüyormuş."* buyurdu. Ömer (radıyallâhu anh): Yanlarına gideyim mi? dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. Ömer (radıyallâhu anh) esnara gitti ve onlara "Abbâs'ı gönderin" dedi. Onlar "Hayır, Vallahi onu göndermeyiz" dediler. Ömer (radıyallâhu anh) onlara: Peki Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buna rızası varsa? deyince "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rızası varsa al" dediler. Ömer (radıyallâhu anh) da onu aldı. Eline düşünce Ömer (radıyallâhu anh) ona "Ey Abbâs, müslüman ol. Vallahi senin müslüman olman benim için (babam) Hattab'ın müslüman

326 Ahmed b. Hanbel (1/383), Tirmizî (3084) ve Hâkim (3/21) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Kopukluktan dolayı senedi zayıftır. Çünkü râvilerden Ebû Abide, babasından hadis işitmemiştir. Tirmizî bunu söylediği halde, sonra "Hasen bir hadistir" demiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Oysa hadis munkatı'dır ve bazı ifadelerde de garabet vardır. Hadisin baş tarafıyla son tarafının şahitleri vardır. Zayıflık sadece ortasındadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Gelecek İbn Ömer (radıyallâhu anh) hadisi bazı kısımlarına şâhitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

olmasından daha sevinç verici bir şeydir. Bunun sebebi ise, Allah Rasûlü (s.a.)'in senin müslüman olmandan çok hoşlanacağını görmüş olmamdır." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlar hakkında Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile istişare etti. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): Onlar senin aşiretindir, serbest bırak, dedi. Ömer (radıyallâhu anh)'a da danıştı. Ömer (radıyallâhu anh): Onları öldür, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonunda onları fidye karşılığı salıverdi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz...."* âyetini nazil etti.[327] Hâkim: Buhârî ile Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahihtir, demiştir.

[3409] Süfyân-ı Sevrî ... Abide'den, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bedir günü Cebrâil (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ashabını esirler konusunda serbest bırak; gelecek yıl kendilerinden aynı sayıda kişi öldürülmek üzere ister fidyeyi seçsinler isterse öldürmeyi seçsinler" dedi. Ashab: "Fidye almayı ve bizden bir o kadar kişi öldürülmesini tercih ediyoruz" dediler.[328] Bunu Tirmizî, Nesâî ve İbn Hibbân

---

327 Fakat Hâkim'in (2/329) rivâyeti kısadır; onda Abbâs'tan bahsedilmemekte olup sadece sonu vardır. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de: Müslim'in koşullarını haizdir, demiştir.

328 Metin gariptir. İbn Ebî Şeybe (14/368, 369); Tirmizî, 1567; İbn Hibbân, 4595. İbn Hibbân sahih olduğunu söylemiş, Tirmizî ise: Hasen ve gariptir, demiştir. Ben derim ki: Senedi Müslim'in koşullarını haizdir. Bunu muttasıl olarak sadece Ömer b. Sa'd el-Hafri, Yahyâ b. Zekeriyya, Süfyân-ı Sevrî'den, o Hişam b. Hassan'dan rivâyet etmiştir. Oysa İbn Sa'd'ın (2/22), "Hişam b. Hassan'ın Abide'den nakli" olarak yaptığı rivâyet mürseldir. İbn Ebî Şeybe (14/368) ve Taberî (16303)'te Eş'as'ın, 16305'te İbn Avn'ın, Abdurrezzak da (9402) Eyyûb'un, bu üçünün İbn Sirin'den, onun da Abide'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Tercihe şayan olan da budur ve çoğunun rivâyetinde Cebrâil (a.s)'dan bahsedilmemektedir. Bunu Hâkim (2/140), Beyhakî, Sünen (6/321) ile Delâilu'n-Nübüvve'de (3/139-140) İbn Avn'ın İbn Sirin'den, onun Abide'den, onun da Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bunda da aynı şekilde Cebrâil (a.s)'in bahsi geçmemektedir. Bunun lafzı bir sonraki hadistekidir.

Birinci hadis hakkında Allâme Aliyyü'l-kâri, Şerhu'l-Mişkat'ta (4/251) Turbeşti'den naklen şöyle der: Bu hadis çok problemlidir. Çünkü Kur'ân'ın zahirinin delalet ettiğine ve Bedir esirleri hakkındaki sahih hadislere muhaliftir. Ayrıca fidye almak onların kendi görüşleriydi ve o yüzden de kınandılar. Şayet gökten gelen bir muhayyer bırakma olayı olsaydı kınanmaları uygun olmazdı. Zira Allah (c.c) şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz... Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasıydı, aldığınız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."

Scanned with CamScanner

Sahih'inde Süfyân-ı Sevrî'nin gerisi aynı olan senediyle rivayet etmişlerdir. Bu çok garip bir hadistir.

[3410] İbn Avn, Abîde'den, o da Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir esirleri hakkında *"İsterseniz onları öldürürsünüz. İsterseniz fidye karşılığı serbest bırakır ve fidyeden faydalanırsınız ve sizden onların sayısınca kişi şehit edilir."* buyurdu. Yetmişin sonuncusu Yemâme'de şehit edilen Sabit b. Kays'tı (radıyallâhu anh).[329] Bazıları ise bu hadisi Abide'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Muhammed b. İshâk, İbn Ebî Necîh'ten, o Atâ'dan şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz..."* âyetini okudu ve *"size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."* buyruğuna gelince "(Allah'ın geçmiş hükmünden) Kasıt Bedir ganimetleridir. Allah (c.c) ganimetleri onlara helal kılmasından öncesini kastediyor ve şöyle demek istiyor: Öncesinde bir emrim olmadıkça bana karşı günah işleyene azap etmeyeceğime dair hükmüm olmasaydı, aldıklarınızdan dolayı size büyük bir azap dokunacaktı. İbn Ebî Necîh de Mücâhid'den böyle rivâyet etmiştir. A'meş: Allah'ın (c.c) geçmişteki hükmü Bedir'e katılan hiç kimseye azap etmeyeceğidir, demiştir. Saîd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Cübeyr ve Atâ'dan da bunun benzeri rivayet edilmiştir. Şu'be, Ebû Hişam kanalıyla Mücâhid'den şöyle nakleder: *"Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasıydı"* dan kasıt Allah'ın (c.c) onları bağışlayacağına dair hükmüdür. Süfyân-ı Sevrî'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. Ali b. Ebî Talha bu âyet hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Allah tarafından"* İlk Ana Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da) *"önceden verilmiş bir hüküm"* yani ganimetlerin ve esirlerin size helal olduğuna dair hüküm *"olmasıydı,"* esirlerden *"aldığınız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."* Nitekim yüce Allah daha sonra *"Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin."* buyurmuştur. Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Saîd b. Cübeyr, Atâ, Hasan-ı Basrî, Katâde ve A'meş'ten de aynı şekilde: *"Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasıydı"* buyruğunda kastedilen

329 Bundan önceki hadisle birlikte zikredildi. Kuvvetli değildir. Metin ve senette çelişkiler vardır. Bu konuda yeteri kadar bilgi verildi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

bu ümmete ganimetin helal kılındığı hükmüdür, dedikleri rivayet edilmiştir. Bu, Taberî'nin de tercihidir.

[3411] Bu görüşe Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan naklettikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadis delil getirilir: *"Bana benden önce hiçbir peygambere verilen beş şey verildi: Bir yıllık mesafeden korkuyla yardım olundum. Yeryüzü bana mescid ve (suyun yerini tutan) temizleyici kılındı. Ganimetler benden önce hiç kimseye helal kılınmazken bana helal kılındı. Bana şefâat hakkı verildi. Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi, ben ise bütün insanlara gönderildim."*[330]

[3412] A'meş, Ebû Sâlih'ten, o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ganimetler siyah başlılardan (insanlardan) bizden başka hiç kimseye helal kılınmadı."*[331]

O yüzden yüce Allah (ardından) *"Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah bağışlayan, merhamet edendir."* buyurdu. Bu âyet inince de esirlerden kurtuluş fidyesi aldılar.

[3413] Nitekim Ebû Dâvûd, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü cahiliyye ehlinin (Mekke Müşriklerinin) fidyesini dört yüz olarak belirledi.[332]

Cumhûr-u ulemâya göre esirler hakkında şu hükümde karar kılınmıştır: Müslümanların imamı muhayyerdir; dilerse Beni Kureyza'ya yapıldığı gibi onları öldürür, dilerse Bedir esirlerine yapıldığı gibi bir mal karşılığında veya Seleme b. Ekvâ esirleri arasında bulunan bir cariye ve bir kızı hakkında yapıldığı gibi Müslüman esirler karşılığında serbest bırakır:

[3414] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir cariye ile kızını verip onlara mukabil müşriklerin elinde bulunan müslümanlardan almıştır.[333]

---

330 Daha önce Nisâ sûresi 43. âyetin tefsirinde geçti.

331 Tirmizî, 3085; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11209; İbn Hibbân, 4806. Senedi sahihtir. Hadisin aslı Buhârî (3124) ve Müslim'de (1747) başka bir vecihten, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyetiyle uzun bir hadis olarak rivayet edilmiştir.

332 Ebû Dâvûd (2691) ve Beyhakî,Delâilu'n-Nübüvve'de (3/140) rivayet etmişlerdir. Hadisin "dörtyüz" ifadesi dışındaki kısmı sahihtir.

333 Sahihtir. Bu, İmam Müslim (1755) ve başkalarının rivâyet ettikleri hadisten bir bölüm olup daha önce geçmiştir.

Scanned with CamScanner

İmam dilerse esir aldığı kimseleri köle/cariye de yapabilir. Bu İmam Şâfiî ile bir grup alimin görüşüdür. İmamlar arasında bununla ilgili başka bir konuda daha ihtilaf vardır ve bu Fıkıh kitaplarındaki yerlerinde geçmektedir.

Allah'ın İyi Niyetli Esirlere Vaadi:

يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّمَن فِيٓ أَيۡدِيكُم مِّنَ ٱلۡأَسۡرَىٰٓ إِن يَعۡلَمِ ٱللَّهُ فِي قُلُوبِكُمۡ خَيۡرٗا يُؤۡتِكُمۡ خَيۡرٗا مِّمَّآ أُخِذَ مِنكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٧٠﴾ وَإِن يُرِيدُواْ خِيَانَتَكَ فَقَدۡ خَانُواْ ٱللَّهَ مِن قَبۡلُ فَأَمۡكَنَ مِنۡهُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٧١﴾

70. Ey Peygamber! Elindeki esirlere de ki: "Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir."

71. Eğer sana hainlik etmek isterlerse üzülme. Çünkü daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkan ve kudret vermişti. Allah her şeyi bilendir, büyük hikmet sahibidir.

Tefsiri:

[3415] Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü *"Ben Haşimoğullarından ve başka kabilelerden bir takım kimselerin savaşa zorla çıkartıldıklarını, bizimle savaşma gibi bir isteklerinin bulunmadığını öğrendim. Sizden kim onlardan* -yani Haşimoğullarından- *birine rastlarsa onu öldürmesin. Kim Ebû Buhteri İbn Hişam'la karşılaşırsa onu öldürmesin. Kim Abdulmuttalip oğlu Abbâs'la karşılaşırsa onu öldürmesin. Çünkü o zorla çıkartılmıştır."* Bunun üzerine Ebû Huzeyfe b. Utbe: "Biz babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi, aşiretimizden insanları öldüreceğiz de Abbâs'ı mı bırakacağız? Vallahi onunla karşılaşacak olursam kesinlikle kılıçla dizginleyeceğim." dedi. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'a *"Ey Ebû Hafs"* dedi. Ömer (radıyallâhu anh): Vallahi bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana künyemle ilk seslenişiydi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Ebû Hafs"* dedikten sonra, *"Rasûlullah'ın amcasının yüzüne kılıçla vurulur mu?"* buyurdu. Ömer

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Bana izin ver, boynunu vurayım. Vallahi o münâfıklık yapmıştır." dedi. Ebû Huzeyfe bundan sonra "Vallahi söylediğim sözden dolayı kendimi emniyette hissetmiyor, hâlâ korkuyorum. Onu Allah (c.c) benden olsa olsa şehitlikle siler." derdi. Nitekim Ebû Huzeyfe (radıyallâhu anh) Yemâme günü şehit olmuştur.[334]

[3416] Beyhakî aynı senetle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bedir günü esirler iplerle bağlı halde hapsedilmişlerdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) gecenin ilk vakitlerinde uyanıktı. Ashabı ona "Ya Rasûlallah! Neden uyumuyorsun?" dediler. Abbâs'ı ensardan biri esir almıştı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Amcam Abbâs'ın bağlıyken iniltisini işittim. Bağını çözün."* buyurdu. Bunun üzerine Abbâs'ın iniltisi kesildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de uyudu.[335] Muhammed b. İshâk der ki: Bedir günü fidye parası en çok tutan Abdulmuttalip oğlu Abbâs'tan idi. Çünkü zengin bir adamdı ve kendisi için yüz ukiyye altın (yaklaşık 7000 dirhem) verdi.

[3417] İmam Buhârî, Sahih'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Ensardan bazı adamlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Bize izin ver de ablamızın oğlu Abbâs'ın fidyesini almayalım." dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır, Vallahi ondan bir dirhem dahi eksik almayın."* dedi.[336]

[3418] Yunus b. Bekir'in ... Urve ve Zührî'den naklettiğine bunlar adlarını zikrettikleri bir grup kişiden şöyle rivayet etmişlerdir: Kureyşliler esirlerinin fidyesi için adam gönderdiler ve her bir topluluk esirini râzı oldukları bir fidye karşılığında aldı. Abbâs: "Ya Rasûlallah! Ben Müslüman idim" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah senin Müslümanlığını daha iyi biliyor. Eğer söylediğin gibiyse Allah (c.c) seni mükafatlandıracaktır. Fakat görünüşe göre sen bize karşıydın. Seni ve kardeşinin iki oğlu Nevfel b. Haris b. Abdulmuttalip ile Akil b. Ebû Talip b. Abdulmuttalip ile müttefikin Utbe b. Amr'ı, Haris b. Fehr'in oğullarının iki kardeşini fidyeyle kurtar."* buyurdu. Abbâs: "O kadar bende yoktur, ya Rasûlullah" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)

334 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/140, 141) rivâyet etmiştir. Senedinde bir râvî (Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed) "Aile halkımdan birinden" diye rivâyet etmiştir ki böyle biri meçhul râvîlerden kabul edilir.

335 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/141) aynı senetle rivâyet etmiştir. Rivâyet bu lafızla zayıftır. Bazı kısımlarının şahidi vardır.

336 Buhârî, 2537, 4018; İbn Hibbân, 4794; Beyhakî, 6/205.

Scanned with CamScanner

"Senin ve Ümmü Fadl'ın defnettiği ve Ümmü Fadl'a "Bu yolculukta başıma bir iş gelirse defnettiğim bu mal oğullarım Fadl, Abdullah ve Kusam'ındır." dediğin mal nerede?" buyurdu. Abbâs: "Ya Rasûlallah! Vallahi kesin olarak bildim ki sen Allah'ın elçisisin. Bu benim ve Ümmü Fadl'ın dışında hiç kimsenin bilmediği bir şeydi. Ya Rasûlallah! Benden aldığınız bendeki yirmi ukiyyeyi fidyeme say." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır, o Allah'ın (c.c) bize senden bize verdiği bir maldır."* buyurdu. Böylece Abbâs kendisinin, kardeşinin iki oğlunun ve bir müttefikinin fidyesini verdi. Allah (c.c) onun hakkında şu âyeti nazil etti: *"Ey Peygamber! Elindeki esirlere de ki: "Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar." Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir."* Abbâs der ki: "Allah (c.c) yirmi ukiyyeye karşılık bana Müslüman olduktan sonra hepsinin elinde ticaret malı bulunan yirmi köle verdi. Ayrıca Allah'tan (c.c) bir bağışlama umuyorum."[337]

İbn İshâk da İbn Necih'ten, o Atâ'dan, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında bunun benzerini rivâyet etmiştir.

[3419] Yine İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Abbâs bana şöyle dedi: *"Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz..."* âyeti benim hakkımda indi. Ben de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e müslüman olduğumu haber verdim ve benden aldığı yirmi ukiyye altını fidyeye saymasını istedim. Fakat kabul etmedi. Allah (c.c) da ona mukabil bana, her birinin elinde malı bulunan ve ticaret yapan yirmi köle verdi.[338]

[3420] Yine İbn İshâk Câbir b. Abdullah b. Riâb'dan şöyle nakleder; Abbâs b. Abdulmuttalip şöyle derdi: "Vallahi bu âyet benim hakkımda, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Müslüman olduğum söylendiğinde indi."[339] Rivâyetin gerisi bundan önceki gibidir.

---

337 Bunu Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (3/142, 143) rivâyet etmiştir. Hâkim (3/324) ile Beyhakî'nin, Sünen'inde (6/322) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettikleri hadis buna şâhitlik etmektedir. Hâkim bunun Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

338 Taberî (16335) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır Fakat bunu İbn İshâk an'an'lı şeklinde rivâyet etmiştir.

339 Taberî (16336) rivâyet etmiştir. Senedi sakıttır. Râvîlerden Kelbi yalancılıkla suçlanan biridir. Diğer râvî Ebû Sâlih de İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır.

Scanned with CamScanner

[3421] İbn Cüreyc, Atâ' el-Horasânî'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Ey Peygamber! Elindeki esirlere de ki: "Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar."* buyruğunda kastedilenler Abbâs ile arkadaşlarıdır. Bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Biz senin getirdiğine iman ettik ve senin Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ettik. Biz mutlaka kavmimize karşı sana samimi ve dürüst olacağız." dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) şu âyeti nazil etti: *"Ey Peygamber! Elindeki esirlere de ki: "Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir"* Yani, kalbinizde iman ve tasdik varsa Allah (c.c) size sizden alınandan daha iyisini bahşeder. *"ve sizi"* içinde bulunduğunuz şirkten dolayı sizi *"bağışlar."* Abbâs der ki: Bu âyet bizim hakkımızda inmemiş olsun da dünya benim olsun istemezdim. Zira Allah (c.c) *"Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir"* buyurdu. Gerçekten Allah (c.c) bana benden alınandan yüz kat iyisini verdi. Allah (c.c) bir de *"ve sizi bağışlar."* buyurdu. Umarım ki bağışlanmışımdır.[340]

[3422] Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle nakleder: Abbâs Bedir günü esir edilmiş ve fidyesi için kırk ukiyye altın vermişti. Bu âyet okununca Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle dedi. "Gerçekten Allah (c.c) bana öyle iki nimet verdi ki, onların yerine dünyanın benim olmasını istemem. Ben Bedir günü esir edilmiştim ve kırk ukiyye altın fidye vererek kendimi kurtardım. Allah (c.c) da bana kırk köle ihsan etti. Bir de Allah'ın (c.c) bana vaad ettiği mağfireti umuyorum."[341]

[3423] Katâde bu âyetin tefsirinde şöyle der: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Bahreyn'den 80.000 mal geldiğinde öğle namazı için abdest almıştı. O gün susan hiç kimseye vermedi, isteyen hiç kimseyi de mahrum etmedi. O gün namazını kılmadan önce hepsini dağıttı. Abbâs'a da ondan avuçlayarak almasını emretti. Abbâs (radıyallâhu anh): "Bu bizden alınandan daha hayırlıdır. Bir de bağışlanmayı umuyorum." dedi.[342]

---

340 Taberî (16340) rivâyet etmiştir. Râvîlerden Atâ' el-Horasânî münker rivâyetleri bulunan biridir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetinde kopukluk vardır.

341 Taberî (16338) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır. Senedinde kopukluk olmakla birlikte bir çok şahidi vardır. Bu ise metin bakımından rivâyetlerin en iyisidir.

342 Bu mürseldir. Taberî (16337) rivâyet etmiştir. Fakat sonraki rivâyetle kuvvet kazanmaktadır. Hadisin metni, birazdan geleceği gibi Buhârî'de muallak olarak rivayet edilmiştir.

Scanned with CamScanner

[3424] Yakup b. Süfyân... Humeyd b. Hilâl'den şöyle nakleder: İbn Hadrami Bahreyn'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e seksen bin gönderdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'a o günden önce de sonra da bundan daha çok mal gelmemişti. Mal bir hasır üzerine döküldü ve namaz için ezan okundu. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip malın başında dikildi. Cami cemaati de geldi. O gün ne sayı ne de tartı vardı; sadece avuçlama vardı. Abbâs b. Abdulmuttalip gelip üzerindeki bir örtüye avuçla doldurdu. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat gücü yetmedi. Başını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kaldırdı ve "Ya Rasûlallah! Şunu benim üzerime kaldır." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dişleri görünene kadar güldü ve ona *"Malın bir kısmını bırak ve gücünün yettiği kadarını al"* buyurdu. O da öyle yaptı. Abbâs (radıyallâhu anh) giderken şöyle diyordu: Allah'ın bize vaad ettiği iki şeyden birini elde ettik. Diğerinde ne yapılacağını ise bilmiyoruz: *"Ey Peygamber! Elindeki esirlere de ki: 'Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar...'"* Abbâs (radıyallâhu anh): "Bu bizden alınandan daha iyidir. Allah'ın (c.c) diğerinde ne yapacağını bilmiyorum." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan tek bir dirhem kalmayıncaya kadar başında durmaya devam etti. Ailesine ise bir dirhem dahi götürmedi. Sonra namaza gidip namaz kıldı.[343]

[3425] Konuyla ilgili başka bir hadis: Büyük hadis alimi Beyhakî, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Bahreyn'den mal gelmişti. *"Bunu mescide dökün"* buyurdu. Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelen en çok maldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hiç bakmadan namaza çıktı. Namazı bitirince gelip malın başına oturdu. Kimi görse ona veriyordu. Derken Abbâs (radıyallâhu anh) geldi ve "Ya Rasûlallah! Bana mal ver. Çünkü ben hem kendim hem Akil için fidye verdim." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Al!"* buyurdu. O da avuçlayıp elbisesine doldurdu. Sonra kaldırıp yüklenmeye çalıştı, fakat gücü yetmedi. "Birine emret de bunu bana kaldırsın" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, kendin kaldır"* buyurdu. Abbâs (radıyallâhu anh): "Öyleyse sen kaldır" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır"* buyurdu. Maldan bir miktar döktükten sonra sırtına aldı ve gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

343 Mürsel ve hasendir. Râvîlerden Humeyd tâbiîndendir ve sikadır. Rivâyet bir sonraki rivâyetle kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

ve sellem) hırsına hayretinden dolayı gözden kaybolana kadar onu gözleriyle takip etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu maldan tek bir dirhem kalmayıncaya kadar oradan kalkmadı.[344] Bunu İmam Buhârî, Sahih'inin birkaç yerinde muallak senetle, "İbrâhim b. Tahman dedi ki" diyerek kesin ifadeyle rivâyet etmiştir. Onun bazı rivâyetlerinde olay bundan daha uzun anlatılır.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Eğer"* sana açığa vurdukları sözlerinde *"sana hainlik etmek isterlerse üzülme. Çünkü"* Bedir'den *"daha önce Allah'a da"* onu red ve inkâr ederek *"hainlik etmişlerdi de Allah"* Bedir günü onları esir alman sûretiyle *"onlara karşı sana imkan ve kudret vermişti. Allah"* yaptıklarında *"her şeyi bilendir"*, yine yaptıklarında *"büyük hikmet sahibidir."* Katâde der ki: Bu âyet İslam dininden çıkıp müşriklere katıldığında katip Abdullah b. Ebî Serh hakkında nazil oldu. İbn Cüreyc, Atâ' el-Horasânî'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bu âyet, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Kesinlikle, kavmimize karşı senin samimi dostun olacağız" dediklerinde Abbâs ve arkadaşları hakkında nazil oldu. Süddî buna genel bir mânâ vermiştir ki bu daha kapsamlı ve daha kuvvetlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Muhacirler ve Ensar Arasındaki Kardeşlik:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۘ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72. İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin velileridir. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, yardım

344 Hasendir. Beyhakî (6/356) rivâyet etmiştir. Senedi hasendir. Bunu İmam Buhârî de İbrâhim b. Tahman'dan muallak olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

etmek üzerinize borçtur. Ancak aranızda sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olursa, o, bu hükmün dışındadır. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.

Tefsiri:

Allah (c.c) mü'minlerin türlerini zikredip iki kısma ayırıyor. Biri yurtlarını ve mallarını terk edip Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) yardım ve dinini hakim kılmak için gelen, bu uğurda mallarını ve canlarını feda eden muhacirlerdir. Diğeri ise ensardır. Ensar o dönemdeki Medine'li Müslümanlardı. Muhacir kardeşlerini evlerinde barındırmışlar, mallarını hizmetlerine sunmuşlar ve kendilerine ortak etmişlerdi. Onlarla birlikte savaşmak sûretiyle Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) yardım etmişlerdi. İşte bunlar birbirlerinin dostlarıdırlar. Yani her biri diğerine başka herkesten daha yakındır. O yüzden Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhacirlerle ensârı kardeş yapmıştı. Her iki kişi birbirinin kardeşiydi. Bu sebeple bunlar akrabalıktan öte bir bağla, birbirlerine vâris oluyorlardı. Allah (c.c) miras hükümleriyle neshedene kadar bu devam etti. Bu Sahih-i Buhârî'de İbn Abbâs'tan (radıyallâhu anh) gelen rivâyette sabittir. Ondan Avfî ve Ali b. Ebî Talha rivayet etmişlerdir. Mücâhid, İkrime, Hasan-ı Basrî, Katâde ve başkaları da aynı görüştedirler.

[3426] İmam Ahmed b. Hanbel Cerîr b. Abdullah el-Beceli (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhacirler ve Ensar kıyâmet gününe kadar birbirlerinin kardeşleridirler. Tuleka (Kureyş'in Mekke'nin fethinden sonra kerhen müslüman olup kendilerine dokunulayanları) ile Uteka da (Sakif kabilesinin Huneyn gazvesinden sonra Müslüman olup serbest bırakılanları) kıyâmet gününe kadar birbirlerinin kardeşleridirler."*[345] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

[3427] Hâfız Ebû Ya'lâ, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Muhacirler,*

345 Ahmed b. Hanbel (4/363) ve Taberânî (2284, 2302) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/15): Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ile Taberânî birkaç isnadla rivayet etmişlerdir. Taberânî'nin senetlerinden birinin râvîleri sahih hadis râvîlerindendir.

Scanned with CamScanner

Ensar, Kureyş'in tulekası ile Sakif'in utekası dünya ve âhirette birbirlerinin kardeşleridirler."[346] Ebû Ya'lâ, Müsned-i İbn Mes'ud'da böyle rivâyet etmiştir.

Allah (c.c), Yüce Kitabı'nın bir çok yerinde muhacirleri ve ensarı överek şöyle buyurmuştur: *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur."* (Tevbe, 100) Allah (c.c) başka bir âyette şöyle buyurmuştur: *"And olsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Şüphesiz O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir."* (Tevbe, 117) Allah (c.c) yine şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın verdiği bu ganimet malları, yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler..."* (Haşr, 8-9) Allah'ın (c.c) bu âyetteki *"Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler"* ifadesi hakkında yapılan en güzel tefsir şudur: "Allah'ın (c.c), hicretlerinden dolayı onlara verdiği lütuflarını kıskanmazlar." Çünkü geçen âyetlerde zahiren muhacirler ensardan önde tutulmuşlardır. Bu, alimlerin ihtilaf etmediği, aralarında icma bulunan bir hususdur.

[3428] Bu yüzden İmam Bezzâr, Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni hicret ehlinden olmak ile ensardan olmak arasında serbest bıraktı. Ben de hicreti seçtim.[347]

---

346 Ebû Ya'lâ (5033) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Senedi İkrime b. İbrâhim'den dolayı zayıftır. Yahyâ b. Maîn, Nesâî ve Ebû Dâvûd onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân onu el-Mecruhin (cerhedilenler) kitabında (2/188) zikretmiş ve "hadislerde değişiklikler yapardı" demiştir.

347 Bezzâr, 2818 ve Taberânî (3010) Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Bezzâr: Bunu rivâyet eden Huzeyfe'den başkasını bilmiyoruz ve bunun başka bir senedi de yoktur, demiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (15804): Ali b. Zeyd dışında tüm râvîleri sahih hadis râvîleridir. O ise hadisi hasen biridir, demiştir. Heysemî böyle

Scanned with CamScanner

Bezzâr daha sonra: "Bunun sadece bu vecihten geldiğini biliyoruz" demiştir.

"İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur." "من ولايتهم" (Mirasından) ifadesinde vâvı Hemze esre, diğerleri ise üstün okumuşlardır. İkisinin mânâsı birdir; delâlet ve dilâlet gibi. Burada bahsedilenler de üçüncü kısım mü'minlerdir. Bunlar mü'min olan, fakat hicret etmeyip yurtlarında kalan mü'minlerdir. Bunlara, katıldıkları savaş dışında ganimetlerden ve humustan hiçbir pay verilmez.

[3429] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Büreyde b. Husayb el-Eslemi (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seriyyenin veya ordunun başında bir komutan gönderirken ona ayrıca Allah'tan korkmasını ve beraberindeki müslümanlara iyi davranmasını tavsiye eder ve şöyle derdi: Allah'ın adıyla Allah yolunda savaşın. Allah'ı reddeden kafirlerle savaşın. Düşmanın olan müşriklerle karşılaştığında onları üç şeyden birini kabule çağır. Onlardan hangisini seçerlerse onu kabul et ve onlara dokunma. Onları evvela İslam'a davet et. Eğer icabet ederlerse onlardan kabul et ve dokunma. Sonra onları yurtlarından muhacirlerin yurtlarına (cihad etmek için hicret edenlerin yurdu Medine'ye) gitmeye çağır. Bunu yaptıklarında muhacirlerin tüm haklarına sahip olup tüm sorumluluklarını yükleneceklerini bildir. Bunu reddedip yurtlarında kalmayı tercih ederlerse kendilerine onların bedevi Araplar konumunda olacaklarını, haklarında Allah'ın (c.c) mü'minler hakkında ki hükmünün geçerli olacağını, müslümanlarla birlikte savaşmaları durumu dışında fey' (Devletin savaş yapmadan elde ettiği mallar) ve ganimetten paylarının olacağını bildir. Bunu reddederlerse Allah'tan yardım iste, sonra onlarla savaş.[348] Bunu (Buhârî ve Müslim'den) sadece İmam Müslim rivayet etmiş olup onda başka ziyadeler vardır.

"Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, yardım etmek üzerinize borçtur. Ancak aranızda sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olursa, o, bu hükmün dışındadır. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir." Yüce Allah buyuruyor ki: Eğer din uğruna savaş için hicret etmeyen bu bedeviler

demiştir. Oysa Ali b. Zeyd'i Hâfız İbn Hacer zayıf olarak zikretmiştir. İmam Buhârî ile Ebû Hâtim de: Hadisi hüccet olmaz, demişlerdir. Bk. el-Mizan, 5844.

348 Bakara sûresinin 190. âyetinde geçti.

Scanned with CamScanner

kendilerinin düşmanlarına karşı sizden yardım isterlerse onlara yardım etmek sizin görevinizdir. Çünkü onlar sizin din kardeşlerinizdir. Fakat sizden *"aranızda sözleşme"* yani belli bir süreye kadar sulh ve ateşkes *"bulunan bir kavim aleyhine"* yardım isterlerse, o durumda emân ve zimmetinizi ihlal etmeyin, ahitleştiğiniz kişilere yaptığınız yemininizi bozmayın. Bu tefsir İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiştir.

Kafirler Birbirlerinin Dostlarıdırlar:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

73. Kafir olanlar da birbirlerinin dostlarıdırlar. Eğer siz, Allah'ın emirlerini yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlerin birbirlerinin dostları olduklarını ifade ettikten sonra onlarla kafirler arasında dostluğun önünü kesiyor.

[3430] Nitekim Hakim, Müstedrek'te Üsame b. Zeyd (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İki farklı dinden olan kimseler arasında hiçbir şekilde miras yoktur. Hiçbir müslüman hiçbir kafire, hiçbir kafir de hiçbir müslümana varis olamaz."* buyurdu, sonra *"Kafir olanlar da birbirlerinin dostlarıdır. Eğer siz, Allah'ın emirlerini yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur."* âyetini okudu.[349] Hâkim daha sonra: Senedi sahihtir. Bunu Buhârî ve Müslim tahric etmemişlerdir, demiştir.

[3431] Ben derim ki: Hadisi Buhârî ve Müslim de yine Üsame b. Zeyd (radıyallâhu anh)'den şöyle rivâyet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslüman kafire, kafir de müslümana varis olamaz."*[350]

---

349 Hâkim (2/240) rivâyet etmiş ve sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

350 Buhârî, 6764; Müslim, 1614; Ebû Dâvûd, 2909; Tirmizî, 2107; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 6372, 6374; Ahmed b. Hanbel, 5/200, 208; İbn Hibbân, 6033; Beyhakî, 6/317.

Scanned with CamScanner

[3432] Hadis Müsned-i Ahmed ve Sünen kitaplarında Amr b. Şuayb'ın, babasından, onun da kendi babasından (Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan) nakliyle şöyle rivâyet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Farklı iki dinden kimseler birbirlerine varis olamazlar."*[351] Tirmizî: Bu hasen ve sahih hadistir, demiştir.

[3433] İmam Taberî, Zührî'den şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İslam'a giren bir adama şöyle diyerek söz aldı: *"Namaz kılar, Zekat verir, Kâbe'ye gidip hacceder, Ramazan orucunu tutar, müşrikin ateşini de ancak onunla savaş halinde iken görürsün."*[352] Hadis bu vecihten mürseldir.

[3434] Başka bir vecihten muttasıl senetle gelen rivâyette Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Ben müşriklerin arasında yaşayan her müslümandan berîyim."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra *"Birbirlerinin ateşlerini görmesinler."*[353] buyurmuştur.

[3435] Ebû Dâvûd, Cihad Kitabı'nın sonunda Semûre b. Cündeb'den şöyle rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim müşrikle içli dışlı olur ve onunla (küfür diyarında) birlikte otururbut, o onun gibidir."*[354]

[3436] Hâfız İbn Merdûyeh, Ebû Hâtim'den şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Size dininden ve ahlakından memnun olduğunuz biri geldiğinde onu evlendirin. Bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve geniş bir fesat olur."* buyurdu. Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Öyle olursa" dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa *"Size dininden ve ahlakından memnun olduğunuz biri geldiğinde onu evlendirin"* buyurdu.[355] Bunu Ebû Dâvûd ile Tirmizî de Hâtim b. İsmail'in aynı senetle benzer bir lafızla rivâyetiyle tahriç etmişlerdir.

---

351 Ceyyittir. Ebû Dâvûd (2911), Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 6384; İbn Mâce, 2731; Ahmed b. Hanbel, 2/178, 195; Tirmizî, 2108. Câbir'in (radıyallâhu anh) rivâyeti olarak tahric etmişlerdir. Daha önce geçti.

352 Mürseldir. Taberî (16353) rivâyet etmiştir. Fakat bundan sonraki hadis bunun şahididir. Konuyla ilgili bunu destekleyen başka hadisler de vardır.

353 Bunun mânâsı Âl-i İmrân sûresi'nin 118. âyetinde geçti.

354 Bu hadis ve mânâsı üzerinde daha önce Âl-i İmrân sûresinde konuşuldu.

355 Tirmizî (1085) rivâyet etmiş ve "Hasen ve gariptir" demiştir. Senedi Abdullah b. Hürmüz'den dolayı zayıf olsa da sonraki hadisle desteklenmektedir.

Scanned with CamScanner

[3437] İbn Merdûyeh daha sonra Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Size ahlakından ve dininden hoşnut olduğunuz biri geldiğinde onu evlendirin. Bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve geniş bir fesat olur."*[356]

Allah'ın (c.c) *"Eğer siz, bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur."* buyruğunun mânâsı şudur: Müşriklerden uzaklaşmaz ve mü'minlerle dost olmazsanız insanlar arasında fitne meydana gelir. Fitne ise gerçeklerin karışması, mü'minle kafirin iç içe olmasıdır. Böylece insanlar arasında büyük, yaygın ve geniş bir fesat meydana gelir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

74. İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, ve muhacirleri barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar İçin mağfiret ve bol rızk vardır.

75. Sonradan iman eden ve hicret edip de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine vâris olmaya daha uygundurlar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlerin dünyadaki hükümlerini zikrettikten sonra onların ahirette sahip olacakları nimetlerden bahsediyor. Sûrenin başında olduğu gibi tekrar onların gerçek imanlarını haber veriyor. Onları varsa günahlarını bağışlayıp affetmekle, bir de "kerim rızk"la mükafatlandıracağını haber veriyor. Kerim rızk; sonsuza dek devam edecek, hiç kesintiye uğramayacak ve tükenmeyecek, daima ve sürekli ulaşacak, güzelliğinden ve çeşitliliğinden dolayı hiç bıkıp usanılmayacak hoş, şerefli, bol ve güzel rızktır. Yüce Allah daha

356 Tirmizî (1084), İbn Mâce (1967) ve Hâkim (2/165) Abdulhamid'in aynı senetle nakliyle rivayet etmişlerdir. Özetle, hadis başka tarikleri ve şahitleriyle hasen derecesindedir.

Scanned with CamScanner

sonra onları üzerinde oldukları iman ve sâlih amel üzere izleyen kimselerin de âhirette onlarla birlikte olacaklarını zikrediyor. Nitekim Allah (c.c) başka âyetlerde de şöyle buyurur: *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır."* (Tevbe, 100) *"Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"* (Haşr, 10)

[3438] Buhârî ile Müslim'in rivâyet ettikleri, hatta mütevatir olan bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kişi sevdiğiyle beraberdir."*[357]

[3439] Başka bir hadiste: *"Kim bir topluluğu severse onlarla birlikte haşrolunur"*[358] buyurmuştur.

[3440] İmam Ahmed b. Hanbel, Cerîr'den şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhacirler ve ensar birbirlerinin dostlarıdırlar. Kureyş'in tulekası ile Sakif'in utekası da kıyâmete kadar birbirlerinin dostlarıdırlar."*[359] İmam Ahmed b. Hanbel bunu bir tarikten daha rivâyet etmiştir. Bu hadisi ondan başka rivâyet eden olmamıştır.

"Allah'ın kitabına" yani hükmüne *"göre yakın akrabalar birbirlerine vâris olmaya daha uygundurlar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir."* Âyetteki "yakın akrabalar"dan kasıt bazılarının sandıkları, bu âyeti delil gösterdikleri ve âyetin bu konuda açık olduğuna inandıkları gibi, Ferâiz alimlerinin ıstılahındaki "Mirastan ferâiz veya asabe yoluyla mal alamayan, bilakis başka bir varise eklenen teyze, dayı, hala, kız çocuklarının evlatları, kızkardeşin çocukları gibi kimseler" değildir. Bilakis âyet bütün akrabalar hakkında geneldir. Nitekim İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime, Hasan-ı Basrî, Katâde ve

357 Daha önce defalarca geçti.

358 Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağir'de (874) daha uzun şekilde rivâyet etmiştir. Hadis: "Üç şey haktır..." ifadesiyle başlamaktadır. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/279) şöyle demiştir: Muhammed b. Meymun el-Hayyat dışındaki râvîler sahih hadis râvîleridir. O da sika kabul edilmiştir.

359 Bu sûrenin 72. âyetinde geçti.

Scanned with CamScanner

daha bir çok kimsenin bizzat belirttikleri gibi önceleri bulunan müttefiklerin/dostların ve (sonradan) birbirlerine kardeş olanların birbirlerine varis olmalarını neshetmiştir. Bu durumda âyet dar anlamdaki akrabaları ("ulu'l-kurbâ") kapsamaktadır. Onlara mirastan vermeyenler bir takım deliller getirirler ki en kuvvetlisi şu hadistir:

[3441] *"Şüphesiz Allah (c.c) her hak sahibine hakkını vermiştir. Dolayısıyla hiçbir varise vasiyet yapılmaz."*[360] Şöyle demişlerdir: Bunların mirasta hakları olsaydı Allah'ın Kitabı'nda zikredilmiş belli bir payları olurdu. Payları olmadığına göre varis de olamazlar. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Allah'a hamd-ü senâlar olsun.

Enfâl sûresinin sonuna gelindi.

Ancak O'na tevekkül ederiz. O (c.c.) bize yeter. O (c.c.) ne güzel vekildir.

360 Saîd b. Mansur, 427; Ebû Dâvûd, 3565; Tirmizî, 2130; İbn Mâce, 2713; Ebû Dâvûd Tayâlisî, 1127; Ahmed b. Hanbel, 5/267; Beyhakî, 6/264. Ebû Ümâme'den rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

TEVBE SÛRESİ

[129 âyettir. Medine'de inmiştir.]

Allah'tan Müşriklere İhtar:

بَرَآءَةٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللهِ
وَأَنَّ اللهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾

1. Bu, Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere bir ihtardır.

2. Ey Müşrikler! Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşın. Allah'ı hiçbir şekilde âciz bırakamayacağınızı ve Allah'ın, kâfirleri mutlaka rezil ve rüsvay edeceğini de bilin.

Tefsiri:

Bu mübarek sûre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e en son nazil olan sûrelerdendir.

[3442] Nitekim İmam Buhârî, Ebû İshâk'tan şöyle nakleder: Berâ'yı şöyle derken işittim: "Son nazil olan âyet *"Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkında ki hükmü şöyle açıklıyor:..."* (Nisâ, 176) âyeti, son nazil olan sûre ise Berâe (Tevbe) sûresidir.[361]

Sûrenin başında Besmele'nin bulunmamasının sebebi sahabenin Ana Mushaf'ta onu sûrenin başında yazmamalarıdır. İmam Tirmizî'nin söylediği gibi bunda mü'minlerin emiri Hz. Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'a uyulmuştur:

361 Bakara sûresi 180. âyette geçti.

Scanned with CamScanner

[3443] Tirmizî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Osman b. Affân (radıyallâhu anh)'a "Mesânî sûreler'den olan Enfâl sûresi ile âyetlerinin sayısı yüz civarında olan Berae (Tevbe) sûresini birleştirmenize, ikisi arasına besmele yazmamanıza ve yedi uzun sûrelerin arasına koymanıza sebep nedir? Sizi böyle yapmaya iten nedir?" dedim. Osman (radıyallâhu anh) şu cevabı verdi: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e âyetler indirilmekte iken vahiy katiplerini çağırır ve bu âyetleri şu sûrelerin şurasına koyunuz, buyururdu." Enfâl sûresi Medîne'de nazil olan ilk sûrelerden, Berâe (Tevbe) ise Kur'ân'ın son inen sûrelerindendi. Konusu onun konusuna benzediğinden ben ikisini bir sûre zannetmişimdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu iki sûrenin ayrı mı bir mi olduğunu açıklamadan vefat etti. Bundan dolayı bu iki sûreyi birbirine birleştirdim ve arasına besmeleyi koymadım. (İki sûreyi birden) Yedi Uzun Sûre arasına koydum."[362] Bunu ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hibbân, Sahih'inde ve Hakim, Müstedrek'inde başka tariklerle Avf el-Arabi'den gerisi aynı olan senetle rivayet etmişlerdir. Hâkim: Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahih hadistir, demiştir.

Sûrenin başları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Tebuk gazvesinden döndüğünde ve hacca niyetlenirken nazil oldu. Sonra, müşriklerin o yıl hac mevsiminde adetleri üzere Kabe'ye gelecekleri ve çıplak olarak rivâyet edecekleri söylendi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların Müslümanlarla karışık olmalarından hoşlanmadı ve insanlara hac ibadetlerini ifa ettirmesi, müşriklere o yıldan sonra haccedemeyeceklerini bildirmesi ve insanlara berâeti ilan etmesi için Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ı o yıl hac emiri olarak gönderdi. Onlar yola çıkınca, ileride açıklanacağı üzere baba tarafından akrabası olduğundan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına duyuru yapması için Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ı gönderdi.

"Bu, Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere bir ihtardır." Yani bu Allah'tan (c.c) ve Rasûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) müşriklere bir ihtardır.

Müfessirler burada çok ihtilaf etmişlerdir. Bazıları şöyle demiştir: Bu âyet Müslümanlarla belli bir süre belirtilmeksizin mutlak bir andlaşmaları bulunan

362 Ebû Dâvûd, 786, 787; Tirmizî, 3086; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 8007; Ahmed b. Hanbel, 2/57, 69; İbn Hibbân, 43; Beğavî, et-Tefsir, 1028.

Scanned with CamScanner

veya dört aydan az süreliğine andlaşmaları bulunan müşriklere onu dörde tamamlamaları hakkında dır. Süresi belli andlaşmalar ise ne kadar olursa olsun bitene kadar devam eder. Zira Allah (c.c) *"Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Allah (haksızlıktan) sakınanları sever."* (Tevbe, 4) buyurmuştur.

[3444] İleride gelecek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisi buna delildir: *"Kiminle Rasûlullah arasında bir ahit ve sözleşme varsa ahdi, süresi bitinceye kadardır."*[363] Bu görüşlerin en güzeli ve en kuvvetlisi olup Taberî de bunu tercih etmiştir. Kelbi, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve bir çok kişiden de rivayet edilmiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Bu, Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere bir ihtardır. Ey Müşrikler, dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşın."* âyeti hakkında şöyle dediğini nakleder: "Allah (c.c), Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile dört ay andlaşması bulunanlara dört ay süre verdi, o süre içinde yeryüzünde diledikleri yere gidebileceklerini söyledi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile arasında hiçbir ahit bulunmayan kimselere ise kurban bayramı gününden haram ayların çıkmasına kadar mühlet verdi." Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. Dahhâk bu âyeti okuduktan sonra "Bu elli gece eder" demiştir.

Allah (c.c) peygamberine haram ayları çıktıktan sonra onlarla arasında bir andlaşma bulunmayan kimselere kılıcını çekip İslam'a girmedikçe onları öldürmesini emretti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile aralarında ahit bulunanlara da, kurban gününden Rebîu'l-Evvel ayının ilk on gününe kadarki dört aylık süre geçince, onlara da İslam'a girene dek kılıç çekmesini emretti.

[3445] Ebû Ma'şer el-Medenî der ki: Bana Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve başkaları şöyle dediler: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir'i hicretin dokuzuncu yılında hac emiri (başkanı) olarak gönderdi. Ali b. Tâlib'i ise insanlara okuması için Tevbe sûresinin otuz veya kırk âyetiyle gönderdi. Âyetler müşriklere yeryüzünde dolaşmaları için dört ay mühlet veriyordu. Hz. Ali bunları Arefe gününde okudu. Müşriklere Zilhicce ayından yirmi gün, Muharrem, Safer ve Rebîu'l-Evvel ayları ile Rebîu'l-Ahir ayından on gün mühlet verdi. Hz. Ali (radıyallâhu anh) bunları onlara (teker teker) evlerinde okudu ve

363 3451 numaralı hadiste gelecek.

Scanned with CamScanner

"Bu yılımızdan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak. Kâbe'yi hiçbir çıplak kesinlikle tavaf etmeyecek." dedi.[364]

[3446] İbn Ebî Necîh, Mücâhid'den *"Bu, Allah ve Rasûlü'nden... bir ihtardır."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Bu âyet kendileriyle ahit yapılan Huzâa ve Müdlec kabilelerine, herhangi bir ahdi bulunanlara ve başkalarına yapılan bir ihtardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk'tan çıkmış gelirken haccetmek istedi. Sonra, *"Müşrikler gelip çıplak tavaf ederler. Onun için bu olmayana kadar haccetmek istemiyorum"* buyurdu ve hacca Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ali (radıyallâhu anh)'ı gönderdi. Bunlar insanlarla Zülmecaz'da ve hac mevsimi boyunca alış veriş yaptıkları yerleri gezerek, kendileriyle ahid yapılanlara dört ay güven içinde kalacaklarını -ki onlar Zilhicce'den yirmi gün ile Rebîu'l-Ahir'den on gün arasındaki peş peşe gelen aylardır-, daha sonra ise onlara verilmiş hiçbir ahdin bulunmadığını ilan ettiler. İman etmemeleri halinde kendileriyle savaş yapılacağını tüm insanlara duyurdular.[365] Süddî ve Katâde'den de böyle rivayet edilmiştir. Zührî der ki: Mühlet Şevval'den başlıyor ve Muharrem ayının sonunda bitiyordu. Bu garip bir görüştür. Kendilerine hükmü ulaşmamış bir süreyle nasıl sorumlu tutulabilirler ki? Zira bu hususu onlar ancak kurban bayramı gününde, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı bunu duyurduklarında öğrenmişlerdi. Nitekim bu yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor:

Allah (c.c) ve Rasûlü Müşriklerden Beridir:

وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُ ۚ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۖ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا
أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾

3. Hacc-ı Ekber gününde Allah ve Rasûlü'nden insanlara bir bildiridir: Allah ve Rasûlü müşriklerden beridir. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır, yüz çevirirseniz bilin ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. O kâfirlere acıklı bir azabı müjdele!

364 Mürseldir. Taberî (16376) rivâyet etmiştir. Bundan sonraki de mürseldir. Fakat birazdan geleceği üzere, bu muttasıl olarak da rivayet edilmiştir.

365 Mürseldir. Taberî (16377) rivâyet etmiştir. Sonraki rivâyete bk.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Hacc-ı Ekber gününde"* yani, hac günlerinin en hayırlısı, en üstünü ve en kalabalığı olan kurban gününde *"Allah ve Rasûlü'nden insanlara bir bildiridir:"* uyarı ve ilandır, *"Allah ve Rasûlü müşriklerden beridir."* Yüce Allah daha sonra onları tevbeye çağırarak şöyle buyuruyor: *"Eğer"* içinde bulunduğunuz şirk ve sapıklıktan *"tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır, yüz çevirirseniz"* yani içinde bulunduğunuz hâle devam ederseniz *"bilin ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."* Bilakis O (c.c.) size her şeyi yapmaya kadirdir. Siz onun avucu içinde, saltanatı ve iradesi altındasınız. *"O kâfirlere acıklı bir azabı müjdele!"* Yani, dünyada rüsvaylık ve azapla, âhirette demir topuzla ve kelepçelerle müjdele.

[3447] İmam Buhârî, Humeyd b. Abdurrahman'dan şöyle nakleder; Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Ebû Bekir beni o yılki hacda Kurban Bayramı günü Mina'da insanlara "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmeyecek, hiçbir çıplak da Kabe'yi tavaf yapmayacak' şeklinde duyuru yapacak kimselerle birlikte gönderdi. Humeyd b. Abdurrahman rivâyetin burasında der ki: Daha sonra Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ali'yi göndererek ona Tevbe sûresini insanlara okumasını emretti. Ebû Hureyre olayı anlatmaya şu şekilde devam eder: Hz. Ali bizimle birlikte, bayramın birinci günü Mina'da bulunanlara 'Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac etmeyecek, hiçbir çıplak da Kabe'yi tavaf yapmayacak' diye duyuru yaptı.[366]

[3448] Yine İmam Buhârî, Humeyd b. Abdurrahman'dan şöyle nakleder; Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Hz. Ebû Bekir Kurban Bayramı günü Mina'da, "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccedemeyecek ve hiçbir çıplak Ka'be'yi tavaf edemeyecek!" şeklinde insanlara duyuru yapmak üzere gönderdiği tellallarla birlikte, o hacda beni de gönderdi. Humeyd İbn Abdurrahman burada şöyle demiştir: Sonra Hz. Peygamber (Hz. Ebû Bekir'in) peşinden Hz. Ali'yi gönderdi ve ona "Berâe" sûresini insanlara duyurmasını emretti. Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bizimle birlikte Hz. Ali de kurban bayramının birinci günü Mina'da bulunan insanlara Berâe (Tevbe) sûresini okudu ve "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmeyecek ve hiçbir çıplak Ka'be'yi

366 Buhârî, 369, 4655; Müslim, 1347; Ebû Dâvûd, 1946; Nesâî, 5/234; Ebû Ya'lâ, 76; Beğavî, et-Tefsir, 1031.

Scanned with CamScanner

tavaf yapmayacak!" diye ilan etti.[367] Bu imam Buhârî'nin Cihad Kitabı'ndaki rivâyetidir.

[3449] Abdurrezzak, Ma'mer'den, o Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Allah'ın (c.c) *"Bu, Allah ve Rasûlü'nden...bir ihtardır."* buyruğu hakkında şöyle dedi: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn vaktinde (Huneyn'den) yola çıkınca Ciirrâne'den (ihrama girerek) umre yaptı. Sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ı o yılki haccın emiri tayin etti. Ma'mer rivâyetin burasında Zührî'den şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın kendisini bu hacda Berâe'yi halka duyurmasını emrettiğini söylerdi. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) devamla şöyle der: Sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkamızdan Ali'yi göndererek Berâe sûresindeki Berâe ültimatomunu halka duyurmasını emretti. O hacda Ebû Bekir (radıyallâhu anh) olduğu gibi -başka bir rivâyette: olduğu hâl üzere- (yani hac emiri olarak) kaldı.[368] Bu rivâyette gariplik (sahih rivâyete muhalif bilgi) vardır. Çünkü Ci'râne umresi yılındaki hac emiri Attâb b. Üseyd idi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ise dokuzuncu yıldaki hac emirdi.

[3450] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın oğlu Muharrar'dan şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh): "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ı Berâe'yi duyurmak için Mekke'ye gönderdiğinde onunla birlikteydim, dedi. Ona "Ne diye nida ediyordunuz?" dedim. "Cennet'e ancak mü'min olan girecek. Kâbe'yi hiçbir çıplak tavaf etmeyecek. Her kimle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında bir ahit varsa süresi dört aya kadardır. Dört ay geçince Allah'ın (c.c) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) müşriklerle alakası yoktur. Bu evi bu yıldan sonra hiçbir müşrik tavaf etmeyecek, diye bağırıyorduk" dedi. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) sonra şöyle demiştir: Ben sesim kısılana/boğulana kadar bağırmaya devam ediyorum.[369]

---

367 Buhârî, 3177.

368 Abdurrezzak, et-Tefsir, 1037. Rivâyetin baş tarafı Saîd b. Müseyyeb'den mürsel olarak rivâyet edilmiş olup onda Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bahsedilmemektedir.

369 Nesâî, et-Tefsir, 234; Dârimî, 1/332, 333; İbn Hıbbân, 3809; Ahmed b. Hanbel, 2/299; Taberî, 16384; Hâkim, 2/331. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Fakat senedinde zayıflık vardır. Hadisteki "dört ay" ifadesi de zayıftır.

Scanned with CamScanner

[3451] Şa'bî, Muharrar'dan, o da babası Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ı insanlara duyuru yapması için gönderdiğinde ben de onunla birlikteydim. Onun sesi kısıldığında ültimatomu ben okurdum. Muharrar der ki: Ona "Neyin duyurusunu yapıyordunuz?" dedim. Babam şöyle dedi: "Şu dört şeyin: Sakın Kâbe'yi hiçbir çıplak tavaf etmesin. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile arasında ahit bulunan kimsenin ahdi belirlenmiş güne kadardır. Cennet'e ancak iman etmiş kişi girecek. Bu yılımızdan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak."[370] Bunu İmam Taberî bir çok vecihle Şa'bî'den... rivâyet etmiştir. Şu'be ise Muğire'nin Şa'bî'den gerisi aynı olan senediyle rivâyet etmiştir. Ancak ondaki ifade şöyledir: Her kimle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında bir ahit varsa onun ahdi dört aya kadardır." Sonra hadisin devamını zikretmiştir.[371] İmam Taberî der ki: Korkarım ki bu bazı râvîlerin hatasıdır. Çünkü süre hususunda haberlerde gözüken bunun aksidir.

[3452] İmam Ahmed b. Hanbel, Hammâd'dan, o Simâk'tan, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Berae ültimatomunu Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile gönderdi. Onlar Zülhuleyfe'ye vardıklarında "O duyuruyu ya ben veya Ehl-i beyt'imden bir adam duyuracak" dedi ve onun için Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ı gönderdi.[372] Bunu Tirmizî de rivâyet etmiş, sonra "Bu Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyet olarak hasen ve gariptir." demiştir.

[3453] Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Tevbe sûresinin başındaki on âyet nazil olunca Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ı çağırdı ve onları okuması için Mekke'ye gönderdi. Sonra beni çağırdı ve "Ebû Bekir'e yetiş ve nerede yetişirsen yetiş ondan kitabı (ayetlerin yazılı olduğu kağıdı) alıp Mekke'lilere git ve onlara oku." buyurdu. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a Cuhfe'de yetiştim ve ondan kağıdı aldım. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) dönüp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve "Ya Rasûlallah! Hakkımda bir âyet mi nazil oldu?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, fakat Cebrâil (a.s) bana 'Senin adına duyuruyu ya sen veya senden biri yap-*

370 Taberî (16382) Şa'bî kanalıyla rivâyet etmiştir.

371 O bundan iki önceki hadistir.

372 Tirmizî, 3090; Ahmed b. Hanbel, 3/212, 383.

Scanned with CamScanner

sın' dedi." buyurdu.[373] Bunun senedinde zayıflık vardır. Burada Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın hemen döndüğü ifade edilmiştir. Oysa, diğer rivâyette açıklanmış olarak geldiği gibi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emir olarak tayin ettiği haccı eda ettikten sonra dönmüştü.

[3454] Yine Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu Berâe sûresiyle gönderdiğinde o (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Ben dili fasih biri de, hatip de değilim." dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kaçınılmaz olarak onu ya ben götüreceğim, ya da sen götüreceksin."* buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ali (radıyallâhu anh): Kesinlikle yapılması gerekiyorsa onu ben götürürüm, dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Git; şüphesiz Allah (c.c) dilini sebat ettirir ve kalbini doğruya iletir."* buyurdu. Sonra elini ağzına koydu.[374]

[3455] İmam Ahmed b. Hanbel, Hemdan kabilesinden bir adam olan Zeyd b. Yüsey'den şöyle nakleder: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccda Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile birlikte gönderdiği günü kastederek, "Ne ile gönderilmiştin?" diye sorduk. Şöyle dedi: "Dört şeyi duyurmak için gönderildim: Cennet'e mü'min candan başkası girmeyecek. Beytullah'ı hiçbir çıplak tavaf etmeyecek. Her kim ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında bir ahit varsa onun ahdi belirtilen süresine kadardır. Bu yıldan sonra müşriklerle müslümanlar birlikte haccetmeyecekler.[375] Bunu Tirmizî de Kılâbe'nin Süfyân-ı Sevrî'den naklettiği ve gerisi aynı olan senetle rivâyet etmiş ve "Hasen ve sahihtir." demiştir.

[3456] İmam Taberî, Yüsey kanalıyla Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Berâe (Tevbe) sûresi nazil oldu-

373 Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Müsned'de (1/151, hadis no: 1299) rivâyet etmiştir. Senedi çok zayıftır. İki illeti vardır. Senedindeki Haneş, yani Haneş b. Mu'temir kuvvetli değildir. Ebû Dâvûd sika olduğunu söylemiştir. Fakat Ebû Hâtim: Fena değildir, onun hadisini kabul ettiklerini görmüyorum, Buhârî ise: Hadisi hakkında olumsuz şeyler söylüyorlar, demiştir. İbn Hibbân da: Hüccet değildir. Sikaların hadisine benzemeyen bazı şeylerle infirat etmiştir, demiştir. Diğer râvî Muhammed b. Câbir ise saduk olmakla birlikte kitapları kaybolmuş, hafızası zayıflamış ve bir çok şeyi karıştırmış, böylece telkin edilir hale gelmiştir.

374 Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1829. Senedi zayıftır. Râvîlerden Haneş ve Simâk zayıftır. Amr b. Hammad saduk olmakla birlikte Ebû Dâvûd onu Rafızilikle suçlamıştır. Diğer râvî Esbât b. Nasr da kuvvetli değildir.

375 Ceyyit (sahih)tir. Tirmizî (3092); Hâkim, 3/52; Taberî, 16387; Ebû Ya'lâ, 452, 6393.

Scanned with CamScanner

ğunda beni dört şeyi duyurmam için gönderdi: Beytullah'ı hiçbir çıplak tavaf etmeyecek. Bu yıllarından sonra hiçbir müşrik Mescid-i Haram'a yaklaşmayacak. Her kim ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında bir ahit varsa o belirlenmiş süreye kadardır. Cennet'e mü'min candan başkası girmeyecek."[376] İmam Taberî daha sonra onu biraz farklı bir senetle daha rivâyet etmiştir.

[3457] Zeyd b. Yüsey'den şöyle nakledilmiştir: Berâe sûresi nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir'i (radıyallâhu anh), sonra Ali (radıyallâhu anh)'ı gönderdi. Ali (radıyallâhu anh) gidip onu Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan aldı. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) döndüğünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Hakkımda bir şey mi nazil oldu?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır. Fakat bana, duyurusunu kendimin veya ailemden birinin yapması emredildi."* buyurdu. Hz. Ali (radıyallâhu anh) Mekke'ye gittiğinde onlara şu dört şeyin duyurusunu yaptı: Bu yılından sonra Mekke'ye hiçbir müşrik girmeyecek. Beytullah'ı hiçbir çıplak tavaf etmeyecek. Cennet'e müslüman nefisten başkası girmeyecek. Her kimin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile arasında bir ahit varsa süresi (belirlenmiş sürenin) sonuna kadardır.[377]

[3458] Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'den şöyle nakleder: Berâe sûresi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nazil olduğu sırada Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ı insanlara hacda başkanlık yapmak üzere göndermiş bulunuyordu. O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Ya Rasûlallah! onu Ebû Bekir'e göndersen." denildi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onu benim yerime ancak ailemden bir adam duyursun."* buyurdu. Sonra Ali (radıyallâhu anh)'ı çağırıp şöyle dedi: "Bu kıssayı (bölümü) Berâe sûresinin içinden çıkar ve kurban bayramı günü Mina'da toplandıklarında insanlara oku: Cennet'e hiçbir kafir girmeyecek. Bu yıldan sonra müşrik haccetmeye-

376 Taberî (16387) rivâyet etmiştir. Şahitler arasında getirildiğinde senedi hasendir.

377 Taberî, 16386 rivâyet etmiştir. Bunda şu ziyade vardır: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) döndüğünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Hakkımda bir şey mi nazil oldu?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Hayır. Fakat bana, duyurusunu kendim veya ailemden birinin yapması emredildi." buyurdu. Bunu Ebû İshâk'tan rivâyet eden râvîlerin bir çoğu bu ziyade olmaksızın rivâyet etmişlerdir. Anlaşılan, yanlışlık Ebû İshâk es-Sebiî'nin öncesindeki râvîlerden gelmektedir. Zira bunu Tirmizî (3095) ve Taberî (16387) Ebû İshâk'ın Zeyd'den, onun Ali (radıyallâhu anh)'tan nakliyle bu ziyade olmaksızın rivayet etmişlerdir. Taberî'nin tekrarladığı Haris el-A'ver'in Hz. Ali'den nakliyle gelen rivâyetlerde (16385, 16388) bu ziyade yoktur. Dolayısıyla bu garip bir ziyadedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

cek. Beytullah'ı hiçbir çıplak tavaf etmeyecek. Her kimin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) katında bir ahdi varsa, o (belirlenmiş) süresine kadar geçerlidir." Hz. Ali (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Adbâ adındaki devesiyle çıktı ve yolda Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a yetişti. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onu görünce "Başkan mısın, başkanın emrindekilerden biri misin?" diye sordu. "Başkanın emrindekilerden biriyim" dedi. Sonra birlikte yollarına devam ettiler. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) insanlara haccı ifa ettirdi. Araplar o yıl haccı cahiliyye dönemlerindeki gibi yerine getirdiler. Kurban bayramı günü gelince Hz. Ali (radıyallâhu anh) kalktı ve insanlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini duyurarak şöyle dedi: "Ey insanlar! Şüphesiz hiçbir kafir Cennet'e giremeyecektir. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmesin. Beytullah'ı hiçbir çıplak tavaf etmesin. Her kimin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bir ahdi varsa o süresine kadar geçerlidir." O yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmedi ve hiçbir çıplak tavaf yapmadı. Sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ali (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiler. Bu, kendileriyle genel (süresiz) ahit yapılan müşrikler ile belli bir süre için ahit yapılan müşrikler hakkında beraat duyurusu oldu.[378]

[3459] İmam Taberî, Ebû Sahba el-Bekri'den şöyle nakleder: Ali b. Ebî Tâlib'e *"Hacc-ı Ekber günü"* nü sordum, şöyle anlattı: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir b. Ebû Kuhafe'yi insanlara hacc yaptırmak için, beni de Berae sûresindeki kırk âyetle gönderdi. Arefe günü gelince Ebû Bekir (radıyallâhu anh) insanlara hutbe okudu. Bitirince bana döndü ve "Ey Ali, kalk ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mesajını ilet" dedi. Ben de kalkıp onlara Berâe sûresinden kırk âyet okudum. Sonra çıkıp Mina'ya gittik. Cemre (şeytan taşlama) atışlarını yaptım, deveyi kestim, sonra başımı tıraş ettim. Kalabalığın tamamının Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in Arefe günündeki hutbesine katılmadığını öğrenince çadırlara teker teker girip onlara duyuruyu okudum. Bundan dolayı sanıyorum siz onu kurban bayramı günü sandınız. Oysa Arefe günüydü.[379]

---

378 Taberî (16391) bu şekilde mu'dal olarak rivâyet etmiştir. Mu'dal (iki râvisi düşen hadis), zayıf hadislerdendir. Senette ayrıca bir müdellis olan İbn İshâk vardır ve burada an'anlı rivâyette bulunmuştur. Diğer râvî Hakim b. Hakim b. Abbad'ı İbn Hibbân sika saysa da İbn Sa'd: Onun hadisine itibar etmiyorlar, demiştir. Dolayısıyla haber çok zayıftır. Metnin baş tarafı münkerdir. Gerisi ise sahihtir, şahitleri vardır.

379 Taberî (16396) leyyin bir senetle rivâyet etmiştir. Çünkü râvîlerden Ebû Sahbâ makbul bir râvîdir.

Scanned with CamScanner

Abdurrezzak, Ma'mer'den, o da Ebû İshâk'tan şöyle nakleder: Ebû Cuhfe'ye *"Hacc-ı Ekber günü"* nün ne olduğunu sordum. "Arefe günüdür" dedi. "Kendinden mi yoksa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından mı söylüyorsun?" dedim. "(Söylediklerimin) hepsi onlardandır." dedi. Yine Abdurrezzak, Atâ'dan: Hacc-ı Ekber günü Arefe günüdür, dediğini rivâyet etmiştir. Ömer b. Velid eş-Şenni der ki: Şihab b. Abbad el-Asari bana babasından şöyle nakletti: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: Bu Arefe günü Hacc-ı Ekber günüdür. Sakın hiç kimse o günde oruç tutmasın. Şihab der ki: Babamdan sonra hacca gitmiştim. Medine'ye vardığımda oranın en faziletli zatının kimse olduğunu sordum, "Saîd b. Müseyyeb'tir" dediler. Yanına vardım ve "Ben Medine'nin en faziletli zatını sordum, Saîd b. Müseyyeb'dir, dediler. Bana arefe günü orucunun hükmünü söyle" dedim. "Sana benden yüz kat faziletli olan kişiden nakledeceğim: Ömer -veya İbn Ömer, dedi- bu günde oruç tutmaktan nehyeder ve "Bu Hacc-ı Ekber günüdür" derdi. Bunu Taberî ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Abdullah b. Zübeyr, Mücâhid, İkrime ve Tâvûs'tan da: Arefe günü Hacc-ı Ekber günüdür, dedikleri rivayet edilmiştir.

[3460] Bu konuda mürsel bir rivâyet vardır; İbn Cüreyc der ki: Bana Muhammed b. Kays b. Mahreme'den şöyle nakledildi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arefe günü hutbe verdi ve *"Bu Hacc-ı Ekber günüdür"* buyurdu.[380]

[3461] Başka bir vecihle İbn Cüreyc'den yapılan rivâyete göre o Muhammed b. Kays'tan, o da Misver b. Mahreme'den şöyle rivâyet etmiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'ta hutbe verdi. Allah'a hamd-u sena ettikten sonra, *"İmdi; Bu Hacc-ı Ekber günüdür."* buyurdu.[381]

İkinci Görüş: Hacc-ı Ekber günü kurban günüdür. Hüşeym, İsmail b. Ebî Velid'den, o Şa'bî'den, o da Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hacc-ı Ekber günü kurban kesildiği gündür. Ebû İshâk es-Sebîî, Haris b. A'ver'den şöyle nakleder: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a Hacc-ı Ekber gününü sordum, "Kurban

380 Taberî (16407) rivâyet etmiştir. Mürsel olması yanında râvîlerden İbn Cüreyc'in rivâyet ettiği kişinin adı söylenmemiştir.

381 Taberî (16403) rivâyet etmiş, Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr'da (3/382) İbn Ebî Hâtim ile İbn Merdûyeh'e isnad etmiştir. İbn Cüreyc müdellis olup burada da an'anlı rivâyette bulunmuştur. Bundan önceki mürsel rivâyette onun Muhammed b. Kays'tan işitmediği ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla haber çok zayıftır. Daha önce geçtiği gibi bu mevkûf olarak sahihtir. Birazdan buna muhalif mevkuf ve merfû rivâyetler gelecek.

Scanned with CamScanner

kesildiği gündür" dedi. Şu'be, Hakem'den şöyle nakleder; Yahyâ b. Cezzar'ı Hz. Ali (radıyallâhu anh) hakkında şunu anlatırken işittim: Hz. Ali (radıyallâhu anh) kurban günü dişi bir katırın üzerinde Cebbane'ye gitmek üzere yola çıkacağı zaman bir adam geldi. Bineğinin gemini tutup ona Hacc-ı Ekber'i sordu. Hz. Ali (radıyallâhu anh): O bugündür, bineğe yol ver, dedi. Abdurrezzak, Abdullah b. Ebî Evfâ'dan şöyle nakleder: Hacc-ı Ekber günü kurban günüdür. Şu'be ve başkaları, Abdulmelik b. Umeyr'in bulunduğu gerisi aynı olan senetle bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bunu Hüşeym ve başkaları Şeybani'den, o da Abdullah b. Ebî Evfâ'dan rivâyet etmiştir. A'meş, Abdullah b. Sinan'dan şöyle nakleder: Muğîre b. Şu'be bir kurban bayramı gününde bize bir deve üzerinde hutbe verdi ve onda: Bugün kurban bayramıdır, bugün kurban kesme günüdür, bugün Hacc-ı Ekber günüdür, dedi. Hammad b. Seleme, Simâk'tan o da İkrime'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Hacc-ı Ekber kurban günüdür. Ebû Cühayfe, Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Şeddad b. el-Hâdî, Nâfi' b. Cübeyr, Şa'bî, İbrâhim en-Nehâi, Mücâhid, İkrime, Ebû Câfer el-Bâkır, Zührî, Abdurrahman b. Zeyd'den de onların: Hacc-ı Ekber günü kurban günüdür, dedikleri rivayet edilmiştir. Taberî de bunu tercih etmiştir. Daha önce geçen Sahih-i Buhârî'daki Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisinde de[382] Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın bazı kimseleri kurban bayramı gününde Mina'da ilan etmek üzere gönderdiği ifade ediliyordu. Bu konuda başka hadisler de varit olmuştur.

[3462] Yine İmam Taberî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklet-miştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) veda haccında kurban bayramı günü şeytan taşlamaların yapıldığı yerde durup *"Bu Hacc-ı Ekber günüdür"* buyurdu.[383] İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûyeh de Ebû Câbir'in -ki adı Muhammed b. Abdulmelik'tir- nakliyle böyle rivâyet etmişlerdir. Bunu İbn Merdûyeh aynı zamanda Velid b. Müslim'in Hişam b. el-Gâz'dan, gerisi aynı senetle rivâyet etmiştir. Sonra da Saîd b. Abdulaziz'in Nâfi''den bu senetle nakliyle rivâyet etmiştir.

---

382 3447 numaralı hadis.

383 Sahihtir. Ebû Dâvûd (1945) ve Taberî (16461) iki senetle rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un senedindeki onun hocası Müemmel b. Fazl dışındaki râvîler sika ve meşhur râvîlerdir, o ise saduktur. Bunu İbn Mâce de (3058) başka bir vecihle Hişam'dan aynı senetle rivâyet etmiştir. Senedi sahihtir. Hişam b. el-Ğaz dışındaki râvîleri sikadır. O ise Takrîb'de ifade edildiği gibi sikadır.

Scanned with CamScanner

[3463] Şu'be, Amr b. Mürre'den, o Mürre el-Hemedâni'den, o da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir ashabından şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kulağının ucu kesik kırmızı bir deve üzerinde aramızda kalktı ve *"Bugününüzün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu. Ashab: "Kurban günüdür" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söylediniz, Hacc-ı Ekber günüdür"* buyurdu.[384]

[3464] İmam Taberî, Abdurrahman b. Ebû Bekre'den, o da babasından şöyle nakleder: O gün geldiğinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dişi devesi üzerinde oturdu. İnsanlar devesinin yularını tutmuşlardı. *"Bu hangi gündür?"* dedi. Sustuk ve onu başka bir isimle anacak sandık. *"Hacc-ı Ekber günü değil midir?"* buyurdu.[385] Bunun senedi sahihtir. Hadisin aslı ise "es-Sahih" adını taşıyan kitaplarda vardır.

[3465] Amr b. Ahvas'tan şöyle nakledilmiştir: Veda haccında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Bu hangi gündür?"* derken işittim. İnsanlar: Hacc-ı Ekber günüdür, dediler.[386] Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakledilir: Hacc-ı Ekber günü kurban bayramının ikinci günüdür. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir. Mücâhid yine: Hacc-ı Ekber günü hac günlerinin hepsidir, demiştir. Ebû Ubeyd der ki: Süfyân-ı Sevrî "Hac günü, Cemel vak'ası günü ve Sıffin günüdür" dedi. Yani, bugünlerin hepsidir. Sehl es-Serrâc der ki: Hasan-ı Basrî'ye Hacc-ı Ekber günü soruldu. "Hacc-ı Ekber gününden size ne? O Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın haccettiği yıldır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu insanlara hac yaptırmaya tayin ettiği yıldır" dedi. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

İmam Taberî, İbn Avn'dan şöyle nakleder: Muhammed b. Sirin'e Hacc-ı Ekber gününün hangi gün olduğunu sordum. "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccıyla bedevilerin haclarının aynı zamana denk geldiği gündü." dedi.

---

384 Sahihtir. Taberî (16462) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır. Sahabe'nin bilinmemesinin bir zararı yoktur.

385 Sahihtir. Taberî (16460) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır. Sahabe'nin bilinmemesinin bir zararı yoktur.

386 Metni sahihtir. Tirmizî (2159, 3087), Nesâî, Tefsir'inde (233) ve İbn Mâce (3055) rivayet etmişlerdir. Senedi, Süleyman b. Amr'dan dolayı leyyindir. Fakat hadisin bir çok şahidi olup onların çoğu "es-Sahih" hadis kitaplarındadır.

Scanned with CamScanner

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

4. Ancak kendileriyle andlaşma yaptığınız müşriklerden hiçbir şeyi size eksik bırakmayan ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar bu hükmün dışındadır. Onların andlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Şüphesiz Allah sakınanları sever.

Tefsiri:

Burada kendileriyle belli süreliğine değil genel ahit yapılan kimseler dört ay süre tanınma hükmünden istisna edilmektedirler. Dört ay tanınan kimsenin süresi dört aydır. O yeryüzünde gezebilir, kendisini kurtarmak için istediği yere gidebilir. Kendisine belli bir süre verilmiş kimsenin süresi ise belirlenmiş olan süredir. Bu konudaki hadisler daha önce geçti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile arasında andlaşma bulunan kimselerin o zamana kadar süreleri vardır. Bu, andlaşma yapılan kimsenin onu bozmaması ve müslümanlara karşı hiçbir kimseye yardım etmemesi şartıyladır. Belirlenen süreye kadar zimmet ve ahdine bağlı kalınacak ve riayet edilecek kişi budur. O yüzden yüce Allah buna vefakarlık göstermeye teşvik ederek şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz Allah sakınanlar sever."* Yani ahitlerine bağlı kalanları sever.

Haram Aylar Çıkınca:

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5. Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah Ğafûr ve Rahîm'dir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Müfessirler buradaki haram ayların ne olduğu hususunda farklı görüşlere sahiptirler. İmam Taberî bunun, Allah'ın (c.c) *"Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü haram aylardır. İşte bu doğru hesaptır. O aylar içinde (Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin..."* (Tevbe, 36) buyruğunda ifade edilen aylar olduğunu söylemiştir. Ebû Câfer el-Bâkır da bu görüştedir. Fakat İmam Taberî: Onlar hakkında ki son haram ayı Muharrem ayıdır, demiştir. Ali b. Ebî Talha bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Dahhâk da bu görüştedir. Fakat bu görüş problemlidir. Âyetlerde sözün akışından anlaşılana göre doğrusu, Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği görüştür. Mücâhid, Amr b. Şuayb, Muhammed b. İshâk, Katâde, Süddî ve Abdurrahman b. Zeyd de bu görüştedirler. Onlara göre haram aylardan kasıt, *"Ey Müşrikler, dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşın."* âyetinde zikredilmiş bulunan gezilmeye izin verilmiş dört aydır. Yüce Allah öyle buyurduktan (serbestçe dolaşmaya izin verdikten) sonra *"Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün"* buyurmuştur. Yani, onlarla savaşmanızı haram kıldığımız ve kendilerine mühlet verdiğimiz dört ay geçince onları nerede bulursanız öldürün. Bu görüş daha isabetlidir; çünkü zamirin telaffuz edilen bir şeye dönmesi zikredilmeyen mukadder bir şeye dönmesinden evlâdır. Ayrıca, haram kılınan dört ayların hükmü bu sûrede başka bir âyette açıklanacak.

"Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde" yeryüzünün her neresinde bulursanız bulun *"öldürün"* Burada ifade geneldir. Meşhur görüşe göre ise Allah'ın (c.c) *"Mescid-i Haram'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün."* (Bakara, 191) buyruğuyla tahsis edilerek sadece haremde savaş ile sınırlandırılmıştır. Yani, onları öldürmek veya esir almak sûretiyle ele geçirin. *"Onları yakalayın, hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup bekleyin."* Yani, sadece onları bulmakla yetinmeyin. Bilakis atağa geçerek onları kalelerinde ve sığınaklarında kuşatın, yollarında ve gittikleri yerlerde gözetleyin. Böylece onlara yeryüzünü dar edin, savaşmaya veya müslüman olmaya mecbur bırakın.

Scanned with CamScanner

O yüzden yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah Ğafûr ve Rahîm'dir."* Bu yüzden Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) zekatı vermeyi reddedenlerle savaşta bu ve benzer âyetlere dayanmıştır. Zira onlarla savaş bu fiillerin bulunması şartıyla haram kılınmıştır ki o İslam'a girmek ve onun farzlarını yerine getirmektir. Yüce Allah en üstü zikrederek en alta gönderme yapmıştır. Çünkü İslam'ın kelime-i şehâdetten sonra en üstün rüknü Allah'ın (c.c) hakkı olan namazı kılmak, sonra fakirlere ve muhtaçlara ulaşan fayda olan zekatı vermektir. Zekat kullarla ilgili ibadetlerin en üstünüdür. O yüzden Allah (c.c) bir çok defa namazla zekatı birlikte zikretmiştir.

[3466] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: *"Ben insanlar Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namaz kılıncaya, zekat verinceye... kadar onlarla savaşmakla emrolundum."*[387] Ebû İshâk, Ebû Ubeyde'den, o da İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Size namaz kılmak ve zekat vermek emredildi. Kim zekat vermezse onun namazı yoktur. Abdurrahman b. Zeyd: Allah (c.c) zekat olmadıkça namazı kabul etmeyi reddeder, demiştir. Yine: "Allah (c.c) Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a rahmetiyle muamele etsin; ne kadar fakihmiş!" demiştir.

[3467] İmam Ahmed b. Hanbel Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Ben insanlar Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, kıblemize yönelinceye, kestiklerimizi yiyinceye, namazımızı kılıncaya kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Hak etmeleri dışında, onların kanları ve malları bize haramdır. Müslümanlar hangi haklara sahipse onlar da aynı haklara sahiptirler. Müslümanların hangi sorumlulukları varsa onlar da aynı sorumlulukları vardır."*[388] Bunu ayrıca İmam Buhârî Sahih'inde, İbn Mâce dışındaki Sünen sahipleri kitaplarında Abdullah b. Mübârek'in bulunduğu senetle rivayet etmişlerdir.

387 Buhârî, 25; Müslim, 22; İbn Hibbân, 175; Beyhakî, 3/367.

388 Buhârî, 392; Ebû Dâvûd, 2641; Tirmizî, 2608; Ahmed b. Hanbel, 3/199; İbn Hibbân, 5895.

Scanned with CamScanner

[3468] İmam Taberî, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim dünyadan tek olan Allah'a (c.c) ihlas ve samimiyet, ona hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet üzere ayrılırsa Allah (c.c) ondan râzı halde ayrılmış olur."* Enes (radıyallâhu anh) devamla şöyle der: Bu Allah'ın, hadisler birbirine karışmadan, zevk ve arzular farklılaşmadan önceki peygamberlerin getirdikleri ve Rabb'lerinden aktardıkları dinidir. Bunun onayı Allah'ın (c.c) son inenlerden olan âyetidir; Allah (c.c) *"Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın."* buyurur. Onların tevbeleri putlardan sıyrılmak, Rabb'lerine ibadet etmek, namaz kılmak ve zekat vermektir. Yüce Allah başka bir âyette de *"Fakat tevbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir. Biz, bilen bir kavme âyetlerimizi böyle açıklıyoruz."* (Tevbe, 11) buyurur.[389] Bunu İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir. Muhammed b. Nasr el-Mervezi de es-Salât (Namaz) Kitabı'nda tamamen böyle rivâyet etmiştir.

Dahhâk b. Müzahim'in Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile müşrikler arasında yapılan her türlü ahdi ve her türlü mühlet tanımayı neshettiğini söylediği kılıç/savaş âyeti işte bu âyettir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Berae sûresi ve "dört ayın çıkması" âyeti nazil olduğundan itibaren hiçbir müşrikin bir ahdi ve zimmeti kalmamıştır. Berae sûresindeki dört ay mühlet veren âyet inmeden önce ahdi bulunan müşriklerin ahit süresi Berâe'nin ilanından Rebîu'l-Evvel ayının ilk on gününe kadardır. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle nakleder: Allah (c.c) peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) İslam'ı kabul etmedikleri kendilerine ahit verdiği kimselere kılıç çekmeyi, onlara verilen ahit ve misakı bozmayı emretmiş, birinci şartı kaldırmıştır. İbn Ebî Hâtim Ali b. Ebî Talha'dan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört kılıçla gönderildi. Bunların biri arap müşrikler hakkındadır. Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın."* İbn Ebî Hâtim bu şekilde kısa rivâyet etmiştir. Sanıyorum ikinci kılıç, *"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle,*

389 Hadisi Taberî (16489) rivâyet etmiştir. Senedindeki İsa Ebû İsa Ebû Câfer er-Râzî hakkında Fellas ve Nesâî: Metruktur; İmam Ahmed b. Hanbel ise: Hiçbir şey etmez, demişlerdir.

Scanned with CamScanner

küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın." (Tevbe, 29) buyruğundaki Ehl-i kitap'la savaştır. Üçüncü kılıç, Allah'ın (c.c) *"Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran!"* (Tevbe, 73) buyruğundaki münâfıklarla savaştır. Dördüncü kılıç ise, *"Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın."* (Hucurât, 9) buyruğundaki isyankarlarla savaştır.

Sonra müfessirler bu kılıç/kıtal (savaş) âyeti hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Dahhâk ve Süddî bunun Allah'ın (c.c) *"Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin."* (Muhammed, 4) buyruğu ile neshedildiğini söylemişlerdir. Katâde ise bunun aksini söylemiştir.

Ehl-i Zimmet'e Emân Vermek:

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6. Eğer müşriklerden biri senden emân dilerse ona emân ver. Tâ ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emîn olacağı yere kadar ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir topluluk olmaları sebebiyledir.

Tefsiri:

Allah Teâlâ Peygamber'i (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyuruyor: *"Eğer"* onlarla savaşmanı emrettiğim, canlarını ve mallarını sana helal kıldığım *"müşriklerden biri senden eman dilerse, ona eman ver."* İsteğini kabul ederek ona güvence ver. *"Ta ki Allah'ın kelamını işitip dinlesin."* Kendisine Kur'ân'ı oku, ona karşı Allah'ın (c.c) hüccetini ikame edeceğin dinden bazı şeyler anlat. *"sonra onu güven içinde bulanacağı yerine ulaştır."* Yani, onu evine, yurduna ve güvenli mekanına ulaşana kadar sürekli bir emniyet içinde bulundur. *"Bu, onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır."* Yani, böylesi kimseler hakkında eman hükmünü ancak Allah'ın (c.c) dinini öğrensinler ve Allah'ın (c.c) davası kulları arasında yayılsın diye koyduk.

İbn Ebî Necîh, Mücâhid'den bu âyetin tefsiriyle ilgili şöyle rivâyet etmiştir: Bir insan sana söylediklerini ve Allah'ın sana indirdiklerini işitmek için

Scanned with CamScanner

gelirse o yanına gelip Allah'ın kelamını işitene ve güvenli yere ulaşana kadar her yerde güven içindedir. Bu yüzden Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğruyu öğrenmek veya bir elçilik görevi olarak kendisine gelenlere eman verirdi. Nitekim Hudeybiye günü onunla Kureyşliler arasındaki bir mesele için aralarında Urve b. Mes'ud, Mikrez b. Hafs, Süheyl b. Amr'ın bulunduğu Kureyşli bir grup ardı ardına gelip gittiklerinde Müslümanların Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onları dehşete düşürecek derecedeki ve daha önce hiçbir kral ve Kayser'de görmedikleri tazim ve saygıyı gördüler. Kavimlerine döndüklerinde onlara bunları anlattılar. Bu ve benzeri hadiseler birçoğunun hidayetinde en büyük sebeplerden oldu.

[3469] Bu yüzden Müseyleme-i Kezzab'ın elçisi Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldiğinde ona *"Müseyleme'nin Allah'ın elçisi olduğuna şâhitlik ediyor musun?"* dedi. O "Evet" dedi. bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Elçilerin öldürülmemesi olmasaydı senin boynunu vururdum."* buyurdu. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın Kufe valiliği döneminde Allah (c.c) onun boynunun vurulmasını takdir etti. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) döneminde Müseyleme-i Kezzab'ın peygamberliğine şâhitlik eden İbn Nevvâha adında biri zuhur etmişti. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ona bir adam göndererek "Sen şu anda elçi durumunda değilsin" dedi ve emredip boynunu vurdurdu.[390] Allah ona rahmet değil lânet etsin. Mesele şundan ibarettir; Bir kimse Daru'l-harb'den Daru'l-islam'a bir elçilik, ticaret, barış veya sulh istemek, cizye getirmek veya benzer sebeplerle gelir ve Müslümanların yöneticinden veya onun yardımcısından eman isterse kendisine İslam ülkesinde bulunduğu sürece, yurduna ve yuvasına dönene kadar güven içinde olacağına dair eman verilir. Alimler şöyle demişlerdir: Ona İslam ülkesinde bir yıldan fazla kalma imkanı tanımak caiz değildir. Dört ay ise caizdir. Bir yıl ile dört ay arasında İmam Şâfiî ve diğer imamlardan nakledilen iki görüş vardır. (Allah onlara rahmet eylesin).

390 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 2762; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 8675; Ahmed b. Hanbel, 1/383; İbn Hibbân, 4879.

Scanned with CamScanner

Ahde Bağlı Kaldıkları Sürece Siz de Bağlı Kalın:

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

7. Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle andlaşma yaptıklarınız hariç, diğer müşriklerin Allah ve Rasûlü yanında nasıl sözleşmesi olabilir? Anlaşma sahipleri size karşı dürüst davrandıkları müddetçe siz de onlara dürüst davranın. Allah sakınanları sever.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin müşriklerden beri olmasının, onlara dört ay süre tanıyıp sonra nerede olurlarsa olsunlar öldürülmelerinin hikmetini açıklıyor: *"Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle andlaşma yaptıklarınız hariç diğer müşriklerin Allah ve Rasûlü yanında nasıl sözleşmesi"* emanı *"olabilir?"* Allah'a (c.c) ortak koştukları, onu ve peygamberini inkâr ve red ettikleri halde nasıl kendi hallerine bırakılırlar? Mescid-i Haram'daki andlaşmadan kasıt Hudeybiye günündeki andlaşmadır. Nitekim Allah (c.c), *"Onlar, inkar eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı (Allah savaşı önlemezdi). Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkar edenleri elemli bir azaba çarptırırdık."* (Fetih, 25) buyurur.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Anlaşma sahipleri size karşı dürüst davrandıkları müddetçe"* Yani, aranızda savaş yapmayacağınıza dair onlarla yaptığınız akit ve ahitlerinize bağlı kaldıkları sürece, bu on yıl sürse bile *"siz de onlara dürüst davranın. Allah sakınanları sever."* Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile müslümanlar da böyle yapmışlardır. Hicretin altıncı yılının Zilkade ayında Mekke'lilerle yapılan barış ve sulh andlaşması Kureyşliler ahdi bozana, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müttefikleri Huzâa kabilesine karşı müttefikleri Beni Bekir kabilesiyle yardımlaşana ve birlikte

Scanned with CamScanner

onlardan bazılarını öldürene kadar devam etti. İşte o vakit hicretin sekizinci yılında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla savaştı, Allah (c.c) da keremi ve lütfuyla O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) beled-i haram olan Mekke'nin fethini nasip etti, oranın hakimiyetini eline verdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de yenilgi ve mağlubiyet sonrasında onlardan müslümanlar olanları serbest bıraktı ve bunlara tulekâ (serbest bırakılanlar, azat edilenler) adı verildi. Bunların sayıları iki bin idi. Onlardan küfründe ısrar eden ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kaçan Ebû Cehil'in oğlu İkrime ve Safvân b. Ümmeyye gibi kimselere ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yeryüzünde dört ay güven içinde yaşama ve gezme hakkı tanıdı. Allah (c.c) sonra onlara tam bir İslam'a hidayet etti. Her taktir ettiğinde ve yaptığında hamd yalnız Allah'a mahsustur.

Kafirlere Güvenilmez:

كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾

8. Onların nasıl anlaşmaları olabilir; onlar size galip gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de andlaşma gözetirlerdi. Onlar ağızlarıyla sizi razı ediyorlar, halbuki kalpleri buna karşı çıkıyor. Onların çoğu fâsıklardır.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minleri müşriklere düşmanlığa ve onlardan uzak durmaya teşvik ediyor ve Allah'a (c.c) ortak koşmaları ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i inkâr ve red etmeleri sebebiyle onların hiçbirin ahit ve emanı hak etmediğini beyan ediyor. Onların müslümanlara karşı güçlü ve galip olduklarında onları hayatta bırakmayacaklarını ve haklarında hiçbir ahit ve zimmete riayet etmeyeceklerini bildiriyor. Ali b. Ebî Talha, İkrime ve Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklederler: "İll" (إِلّ) akrabalık, "zimmet" ise ahit demektir. Dahhâk ve Süddî de böyle demişlerdir. Nitekim Temim b. Mukbil şöyle der:

أفسد الناس خلوف خلفوا قطعوا الإلّ وأعراق الرحم

Scanned with CamScanner

İnsanları döndükleri vaadlere muhalefetleri bozdu.
Akrabalık ilişkilerini ve hısımlık bağlarını kopardılar.

Hassan b. Sabit (radıyallâhu anh) da şöyle der:

وجدناهم كاذبا إلُّهم وذو الإلِّ والعهد لا يكذب

Onları, akrabalıkları yalan kimseler bulduk.
Akraba ve Ehl-i ahit yalan söylemez ki!

İbn Ebî Necîh'in Mücâhid'den rivâyetine göre o *"Bir mü'min hakkında ne ahit tanırlar ne de andlaşma."* buyruğundaki "İll (mealde ahit) kelimesini "Allah" ile tefsir etmiştir. Bir rivâyete göre ise: Bir mü'min hakkında ne Allah'ı ne bir başkasını gözetirler, mânâsı vermiştir. İmam Taberî, İbn Ebî Miclez'den *"Bir mü'min hakkında ne ahit (الإلّ) tanırlar ne de andlaşma."* hakkında: "Bu Cebrâîl, Mikâîl ve İsrâfîl kelimeleri gibidir." dediğini rivâyet etmiştir. Sanki, "Cebr, Mîkâ ve İsrâf kelimeleri "îl"e izafet edilince Abdullah gibi olmuştur" demek istemektedir. Abdullah *"Bir mü'min hakkında ne ahit tanırlar.."* âyeti hakkında: Sanki Allah, "Allah'ı gözetmezler" buyurmaktadır, demiştir. Ancak birincisi daha meşhur ve daha kuvvetli olup çoğunluk da o görüştedir. Mücâhid'den yine: "İll" ahit demektir, dediği rivayet edilmiştir. Katâde de: "İll" yemin demektir, demiştir.

اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلاً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلاًّ وَلَا ذِمَّةً ۚ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَاٰتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۗ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

9. Allah'ın âyetlerine karşılık az bir değeri satın aldılar da O'nun yolundan alıkoydular. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!

10. Bir mü'min hakkında ne ahit tanırlar ne de andlaşma. Çünkü onlar saldırganların kendileridir.

11. Fakat eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir. Biz, bilen bir kavme âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah müşrikleri yererek ve mü'minleri onlarla savaşa teşvik ederek şöyle buyuruyor: *"Allah'ın âyetlerine karşılık az bir değeri satın aldılar da"* Yani, Allah'ın âyetlerine uymayı dünyanın değersiz nimetlerine değiştiler de. *"O'nun yolundan alıkoydular."* Mü'minleri hakka uymaktan engellediler. *"Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür! Bir mü'min hakkında ne ahit tanırlar ne de andlaşma."* Bunun tefsiri daha önce geçti. Aynı şekilde, sonraki *"Fakat eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse..."* âyetinin tefsiri de geçti.

[3470] Hâfız Bezzâr, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim dünyadan tek olan Allah'a (c.c) ihlas ve samimiyet, O'na (c.c) hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet üzere ayrılırsa Allah (c.c) ondan râzı halde ayrılmış olur."* Bu, hadisler birbirine girmeden ve hevesler farklılaşmadan önceki, peygamberlerin getirdikleri ve Rabb'lerinden tebliğ ettikleri Allah'ın dinidir." Bunun Allah'ın kitabındaki onayı ise şu âyettir: *"Fakat eğer tevbe eder"* yani, putlardan veya onlara tapmaktan tamamen sıyrılır, *"namaz kılar ve zekat verirlerse artık onlar dinde kardeşlerinizdir."* Namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın.[391] Bezzâr sonra şöyle demiştir: Allahu A'lem, bana göre hadisin sonu "Allah (c.c) ondan râzı halde ayrılmış olur." İfadesidir. Gerisi ise Rebî' b. Enes'in sözüdür.[392]

وَإِنْ نَكَثُوٓا أَيْمَٰنَهُم مِّنۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا۟ فِى دِينِكُمْ فَقَٰتِلُوٓا۟ أَئِمَّةَ ٱلْكُفْرِ ۙ إِنَّهُمْ لَآ أَيْمَٰنَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ ﴿١٢﴾

12. Eğer andlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan adamlardır. Umulur ki küfre son verirler.

391 Bundan bin önce geçen hadistir. Senedi zayıftır.

392 Taberî bu ziyadeyi Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ten rivâyet etmiştir. Böyle bir söz, Bezzâr'ın söylediği gibi daha çok Rebî' b. Enes'in sözü gibi gözükmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Eğer"* belli bir süre üzerine anlaştığınız bu müşrikler *"yeminlerini"* yani ahitlerini ve misaklarını *"bozarlar ve dininize saldırırlarsa"* Yani, ayıp ve kusur nispet ederlerse. *"küfrün önderlerine karşı savaşın."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söven veya İslam dinine saldıran veyahut ona noksanlık ve kusur isnad eden kimsenin öldürüleceği hükmü bu âyetten alınmıştır. Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Çünkü onlar yeminleri olmayan adamlardır. Umulur ki küfre son verirler."* Yani, umulur ki içinde bulundukları küfür, inat ve sapıklıktan dönerler. Katâde ve başkaları: Küfrün önderleri Ebû Cehil, Utbe, Şeybe, Ümeyye b. Halef gibi kimselerdir, demişler ve başka isimler de saymışlardır. Mûsâb b. Sa'd b. Ebî Vakkas der ki: (Babam) Sa'd b. Ebî Vakkas bir haricinin yanından geçerken harici: Bu küfrün önderlerindendir, dedi. Sa'd: Yalan söylüyorsun. Bilakis ben küfrün önderleriyle savaştım, dedi. Bunu İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir. A'meş.. Huzeyfe'den şöyle nakleder: Bu âyetin bahsettiği kişilerle bir daha savaşılmadı. Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan da bunun benzeri rivayet edilmiştir. Doğrusu ise, âyetin genel olduğudur. Nüzûl sebebi Kureyş müşrikleri olsa da onlar ve başkaları hakkında geneldir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Velid b. Müslim'in Safvân b. Amr'dan, onun da Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den aktardığında göre; kendisi Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın Şam'a gönderdiği kimseler arasındaydı. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Siz başlarının ortası tıraş edilmiş kimseler bulacaksınız. Onlardaki şeytan oturaklarına kılıçlarla vurun. Vallahi onlardan bir kişiyi öldürmek bana başkalarından yetmiş kişiyi öldürmekten daha sevimlidir. Çünkü Allah (c.c) *"küfrün önderlerine karşı savaşın."* buyurmuştur. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

Kafirlerle Savaşın Hikmeti:

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُم بَدَؤُكُمْ
أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَوْهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ
صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى
مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾

Scanned with CamScanner

13. Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kalkışan ve ilk önce size karşı savaşa başlamış olan bir kavme karşı savaşmayacak mısınız; onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır.

14. Onlarla savaşın ki Allah, sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın.

15. Ve onların kalplerinden öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yine bunlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'den çıkarmaya kalkışan yeminlerini bozmuş müşriklere karşı savaşa teşvik ve tahrik eden eden âyetleridir. *"Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kalkışan ve ilk önce size karşı savaşa başlamış olan bir kavme karşı savaşmayacak mısınız.."* Yüce Allah başka âyetlerde de şöyle buyurur: *"Hatırla ki, kafirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."* (Enfâl, 30) *"Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar."* (Mümtehine, 1) Allah (c.c) bir âyette de: *"Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar."* (İsrâ, 76) buyurur.

"İlk önce size karşı savaşa başlamış olan" buyruğunda kastedilen, bazılarına göre Bedir savaşıdır. Zira müşrikler kervanlarına yardım için çıkmışlardı. Kervan kurtulduğu ve onlar bunun bildikleri halde böbürlenip ve büyüklenip savaş yapmak üzere yollarına devam ettiler. Nitekim bu daha önce uzunca ele alındı. Bazılarına göre ise âyette kastedilen, Mekke'lilerin ahdi bozarak müttefikleri Beni Bekir ile bir olup Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müttefikleri Huzâa'ya saldırmalarıdır. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethi yılında üzerlerine yürümüş ve Allah'a hamd-u senalar olsun, olanlar olmuştu.

"Onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır." Yüce Allah buyuruyor ki: Onlardan

Scanned with CamScanner

korkmayın, benden korkun. Çünkü, yakalayışım ve cezalandırışımdan dolayı ben kulların kendinden korkmasına layığım. Çünkü her şey benim elimdedir. Neyi dilersem olur, neyi dilemezsem olmaz.

Yüce Allah daha sonra, hem mü'minleri gayrete getirerek, hem de düşmanlarını kendi katından bir azapla helâk etmeye kadir iken mü'minlere cihad farizası hükmünü koymasının hikmetini açıklayarak şöyle buyuruyor: *"Onlarla savaşın ki Allah, sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın."* Bu bütün mü'minler hakkında geneldir. Mücâhid, İkrime ve Süddî *"mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın."* ifadesinde kastedilenlerin Huzâa kabilesi olduğunu söylemişlerdir. Daha sonraki *"Ve onların kalplerinden öfkeyi gidersin."* cümlesindeki "قلوبهم (kalplerinden)" ifadesinde tekrarlanan zamir de, aynı şekilde onlara racidir.

[3471] Nitekim İbn Asâkir'in, Ömer b. Abdulaziz'in müezzininin biyografisinde Müslim b. Yesar kanalıyla Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan naklettiğine göre; Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) öfkelendiğinde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun burnunu tutar ve şöyle derdi: *"Ey Ayşecik, şöyle de: "Allah'ım! Ey Rabbim! Günahımı bağışla, kalbimin öfkesini gider ve beni yoldan saptırıcı fitnelerden koru."*[393] O bunu Ebû Ahmed el-Hâkim kanalıyla Abdurrahmân İbn Ebû Cevn'den rivayeten zikretmiştir. *"Allah"* kullarından *"dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah"* kullarının yararına olanları *"bilendir"*, hem kevni fiil ve sözlerinde, hem de şer'i fiil ve sözlerinde *"hikmet sahibidir."* Dilediğini yapar ve dilediği hükmü verir. Hiçbir zaman zulmetmeyen, zerre ağırlığı kadar hayır veya şerri zayi etmeyip onların dünya ve âhirette ceza veya mükafatını veren adalet sahibi hakimdir.

Sınanmadan Bırakılmak mı?

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

393 Senedindeki Abdurrahman b. Ebî Cuwn'un biyografisini bulamadım. Ömer b. Abdulaziz'in müezzininin adı zikredilmemiştir. Dolayısıyla haber çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

16. Yoksa, Allah, sizden, cihad edenlerle Allah, peygamber ve mü'minlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Yoksa"* ey mü'minler, sizi kendi halinize bırakacağımızı, gerçek gayret ve azim sahibi kimseler ile yalancıların ortaya çıkacağı şeylerde sınamayacağımızı mı sandınız? O yüzden *"Allah, sizden, cihad edenlerle Allah, peygamber ve mü'minlerden başkasını kendilerine sırdaş"* mahrem ve gizliliklerini bilen yakın dost ve ahbap *"edinmeyenleri"* Bu kimseler onları sırdaş edinmek şöyle dursun açıkta ve gizlide Allah (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı samimi ve dürüsttürler. *"ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız?"* Âyette iki kısımdan birinin zikriyle yetinilmiştir. (zikredilenler sırdaş edinmeyenlerdir. Diğeri ise edinenlerdir). Şair de (aynı üslubu kullandığı şiirinde) şöyle der:

İyi şeyler elde etmek için bir beldeye doğru yola çıktığımda,

Bana onlardan (iyi veya kötülükten) hangisinin geleceğini bilemem.

Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "İman ettik" demeleriyle bırakılivereceklerini mi sandılar? Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır."* (Ankebût, 2-3) *"Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?"* (Âl-i İmrân, 142) Allah (c.c) yine, *"Allah, mü'minleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, elçilerinden dilediğini ayırt eder..."* (Âl-i İmrân, 179) buyurur.

Özetle; Allah (c.c) kullarına cihadı emredince onda bir takım hikmetlerinin bulunduğunu açıklamıştır. O ise kullarını sınamak, onlardan kendisine itaat eden ile isyan edeni ayırıp ortaya çıkarmaktır. Allah (c.c) geçmişte olmuşu, şimdi olanı ve olmayan şeyin olursa nasıl olacağını bilendir. Bir şeyi olmadan önce ve olurken olduğu hal üzere bilir. Ondan başka hiçbir ilah, O'ndan gayri hiçbir Rabb yoktur. Takdir ettiğini ve onayladığını engelleyecek hiçbir güç yoktur.

Scanned with CamScanner

Allah'ın Camilerini Ancak Mü'minler İmar Eder:

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

17. Allah'a ortak koşanlar, kâfirliklerine bizzat kendileri şahidlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini imar etme yetkileri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedî kalacaklardır.

18. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler i'mâr eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah adına bina edilen Allah'ın mescidlerini ona ortak koşanların imar etmesi yaraşmaz. Bu âyeti "mescidler" (مساجد) yerine "mescid" (مسجد) okuyanlara göre kasıt Mescid-i Haram'dır. Mescid-i Haram, hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah'a ibadet üzere ilk zamanlarda inşa edilen yeryüzünün en üstün ve en değerli mescididir. Onu Rahmân'ın dostu İbrâhim (a.s) inşa etmiştir.

"kâfirliklerine bizzat kendileri şahitlik ederlerken" Yani, söz ve hareketleri onların kafirliklerine şâhitlik ederken. Süddî'nin söylediği gibi: Bir Hıristiyan'a "Dinin nedir?" desen "Hıristiyan'ım" der. Bir Yahudi'ye "Dinin nedir?" desen "Yahudi'yim" der. Bir Sâbiî'ye "Dinin nedir?" desen "Sâbiî'yim" der. Müşrike sorsan o da "Ben Müşrikim" der. *"Onların"* şirkleri sebebiyle *"bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedî kalacaklardır."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Onlar Mescid-i Haram'ın mütevellîleri olmadıkları halde mü'minleri oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın mütevellîleri takvâ sahiplerinden başkaları değildir. Fakat onların çoğu bunu bilmez."* (Enfâl, 34)

Scanned with CamScanner

Evet, Allah (c.c) *"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden... korkmayan kimseler imâr eder."* buyurarak cami inşa edenlerin imanına şâhitlik etmiştir.

[3472] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Birini camiye gidip gelir görürseniz onun imanına şahitlik edin; zira Allah (c.c) 'Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden... korkmayan kimseler imâr eder.' buyurur."*[394] Bunu Tirmizî, İbn Merdûyeh ve Hâkim ise Abdullah b. Vehb'in nakliyle rivayet etmişlerdir.

[3473] Abd b. Humeyd, Müsned'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Asıl Ehlullah (Allah'ın yakın ve has kulları) camileri imar eden kimselerdir."*[395]

[3474] Bunu Bezzâr da ... Sâlih'ten, o Sabit'ten, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Camileri imar edenler, asıl ehlullah onlardır."*[396] Bezzâr daha sonra: Bunu Sabit'ten rivâyet eden Sâlih'ten başka birini bilmiyoruz, demiştir.

[3475] Dârekutnî de el-Efrâd'da... Mâlik b. Dinar'dan, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak şöyle rivâyet etmiştir: *"Allah (c.c) bir topluluk için bir felaket dilediğinde, cami cemaatine nazar edip felaketi onlardan geri çevirir."*[397]

---

394 Tirmizî (2617, 3093); İbn Mâce, 802; İbn Hibbân, 1721; İbn Huzeyme, 1502; Hâkim, 1/212, 2/332; Ahmed b. Hanbel, 3/68. Tirmizî: Hasendir, demiştir. Hadis Derrac'ın Ebû Heysem'den nakliyle gelmiştir. Derrac hakkında Hâfız İbn Hacer, et-Takrîb'de: Onun Ebû Heysem'den nakillerinde zayıflık vardır, demiştir.

395 Senedindeki Sâlih b. Beşir el-Mürri zayıftır. el-Mizan'da (3773) şöyle denilmektedir: İbn Main ve Dârekutnî onun zayıf olduğunu söylediler. İmam Ahmed b. Hanbel: Hadisçi değildir, dini hikayeler anlatan ve vaiz biridir, dedi. Fellas: Rivâyeti çok zayıf biridir, Nesâî: Metruktur, Buhârî de: Rivâyeti münkerdir, demişlerdir.

396 İbn Adiyy (4/61) ile Mecmâu'z-Zevâid'de (2030) ifade edildiği gibi Ebû Ya'lâ ve Taberânî (el-Mu'cemu'l-Evsat'ta) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Sâlih el-Mürri sebebiyle illetli bulmuş ve zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Adiyy de aynı sebepten dolayı hadisin illetli olduğunu söylemiştir. Sâlih el-Mürri'nin biyografisi bir önceki dipnotta geçti. O zayıftır.

397 Senedinde Osman b. Dinar vardır. Zehebî el-Mizan'da (5502) ondan şöyle bahsetmiştir: Hukkame'nin babası Mâlik b. Dinar'ın kardeşi olmaktadır. Hiçbir şey değildir. Haber yalandır, demiştir. Muhtemelen Zehebî bu metni kastetmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Sonraki dipnota bk.

Scanned with CamScanner

[3476] Hâfız Behâ, el-Mustaksâ'da, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak şöyle rivâyet eder: *"Allah (c.c) buyurur ki: İzzetime ve Celâlime andolsun ki ben yeryüzündekiler için bir azap dilerim de evimi imar (ibadetle ihya) edenlere, birbirlerini benim için sevenlere ve seherlerde istiğfar edenlere baktığımda bunu onlardan geri çeviririm."*[398] Sonra İbn Asâkir: Garip bir hadistir, demiştir.

[3477] İmam Ahmed b. Hanbel, Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz şeytan, koyunun kurdu misali insanın kurdudur. Kurt ise sürüden uzaktaki ve kenardaki koyunu kapar. Öyleyse gruplara ayrılmaktan sakının. Cemaatten, halktan ve camiden ayrılmayın."*[399]

Abdurrezzak, Amr b. Meymun el-Evdi'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sahabelerine şöyle derken yetiştim: *"Şüphesiz camiler Allah'ın yeryüzündeki evleridir ve oraya kendisini ziyaret edene ikram etmek ise Allah (c.c) üzerinde bir haktır."* Mesudi, Saîd b. Cübeyr'den İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet eder: Kim namaz için yapılan çağrıyı duyar da ona icabet etmez, camiye gelmez ve namaz kılmazsa onun namazı yoktur ve o Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) asi olmuştur. Zira yüce Allah *"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder."* buyurur. Bunu İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir. Başka bir vecihten merfû olarak nakledilen bu rivâyetin[400] başka vecihlerden şahitleri de vardır. Ancak burası onları açmak için uygun değildir.

---

398 Beyhakî, Şuabu'l-İman'da (9051) başka bir tarikle, Sâlih el-Mürri'nin Sabit'ten, onun Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan merfû şeklindeki nakliyle rivâyet etmiştir. Sâlih, daha önce geçtiği gibi zayıftır. Bunu İbn Adiyy de (4/61) başka bir tarikle Sâlih el-Mürri kanalıyla rivâyet etmiş ve onun sebebiyle illetli bulmuştur.
Bu ayrıca Ma'mer'in Kureyş'li bir adamdan naklen merfû şeklinde rivâyetiyle de gelmiş olup onu Beyhakî rivâyet etmiştir. Bu çok zayıftır. Çünkü Ma'mer'in hiçbir sahabiden rivâyeti yoktur. Dolayısıyla haber mürseldir. Bunun yanında kendinden rivâyet ettiği söylenen kişi meçhuldür. Haber her halükarda zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

399 Ahmed b. Hanbel (5/232, 233) ve Taberânî (20/164, 165) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de ((9108) şöyle demiştir: Ahmed b. Hanbel'in râvîleri sikadır. Fakat Alâ b. Zeyd hakkında: O Muâz'dan hadis işitmemiştir, denilmiştir. İmam Ahmed'in diğer rivâyetinde (5/243) "Güvendiği bir adamdan, o da Muaz'dan rivâyet etti ki" denilmiştir. Bu muttasıldır. Adamın adı zikredilmemiş olsa da Alâ güvenilir demiştir. Hadisin metninin şahitleri de vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

400 İnşallah Nûr sûresinin tefsirinde gelecek.

Scanned with CamScanner

"Namazı dosdoğru kılan" ki o bedenle yapılan ibadetlerin en büyüğüdür. *"zekatı veren"* ki o faydası Allah'ın kullarına geçen amellerin en faziletlisidir. *"ve Allah'tan başkasından korkmayan"* yani sadece Allah'tan korkan *"kimseler imar eder."*

"İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyetin tefsirine dair şunu rivâyet etmiştir: *"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden"* Allah'ı birleyen ve âhiret gününe iman eden. Ayrıca Allah'ın indirdiklerine iman eden. *"namazı"* beş vakit namazı *"dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan"* yani, sadece Allah'a ibadet eden *"kimseler imar eder." "İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır."* Yani, bunlar doğru yola erenlerin tâ kendileridir. Bu Allah'ın (c.c), Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Umulur ki Rabb'in seni övgüye değer makama (Makam-ı Mahmud) ulaştırır."* (İsrâ, 79) buyruğu gibidir. Bu âyette, "Şüphesiz Rabb'in seni övgüye değer makama ulaştıracak" mânâsı kastedilmiştir ki o da şefaattir. Kur'ân'da geçen her "umulur ki" ifadesi kesin olacaklığı ifade eder. Muhammed b. İshâk b. Yesar (rh.a) der ki: Allah'tan sâdır olan "Umulur ki" ifadesi (kesin olacak) bir hakikattir.

İman ve Cihadın Üstünlüğü:

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۜ لَا يَسْتَوٗنَ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۙ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنّٰتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

19. Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez.

Scanned with CamScanner

20. İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

21. Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.

22. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz ki, Allah katında büyük mükafat vardır.

Tefsiri:

Avfî, tefsirinde, bu âyet hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Müşrikler; "Allah'ın evini imar etmek ve hacılara su dağıtmayı iman eden ve cihad yapan kimselerin yaptığından daha hayırlıdır." diyorlar. Kendilerinin Allah'ın evinin halkı ve onun bakımcıları olmaları sebebiyle haremle övünüyor ve büyüklük taslıyorlardı. Yüce Allah da onların büyüklenmelerini ve haktan yüz çevirmelerini dile getirip Harem'deki (Mescid-i Haram'ın bulunduğu şehirdeki) müşriklere şöyle seslenmiştir: *"Âyetlerim size okunurdu da, siz buna karşı kibirlenerek arkanızı döner, geceleyin (Kâbe'nin etrafında toplanarak) hezeyanlar savururdunuz."* Yani, onlar haremde büyükleniyorlardı. Yani, orada geceleri sabaha kadar konuşup sohbet ediyor, Kur'ân'ı ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ise terk ediyorlardı. Allah (c.c) da imanı ve Allah'ın (c.c) peygamberiyle birlikte cihadı müşriklerin Kâbe'yi imar etmelerinden ve hacılara su dağıtmalarından daha üstün tutmuştur. Allah'ın (c.c) evini imar edip hizmette bulunmaları Allah'a şirk koşmakla birlikte onlara Allah (c.c) katında bir fayda vermedi.

Allah (c.c), *"Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez."* buyuruyor. Zalimler topluluğundan kasıt kendilerini mescidin imarcıları (tamir ve bakımını yapanlar) sanan kimselerdir. Şirkleri sebebiyle Allah (c.c) onları "zalimler" diye isimlendirmiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyetin tefsirine dair şunu nakleder: Bu âyet Bedir günü esir alındığında Abdulmuttalip'in oğlu Abbâs hakkında nazil oldu. O: Siz bizi İslam, hicret ve cihadla geçmiş olsanız da biz Mescid-i Haram'ın tamir ve bakımını yapıyor, hacılara su veriyor ve esirleri kurtarırdık, demişti. Allah (c.c) da şöyle buyurdu: *"Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Al-*

Scanned with CamScanner

lah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz?...Allah zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez." Yani bunlar onların müşrik iken yaptıkları amellerdir. Ben ise insanların şirk döneminde yaptıkları amelleri kabul etmem. Dahhâk b. Müzâhim der ki: Müslümanlar Bedir'de esir alınan Abbâs ve arkadaşlarının yanına gidip onları şirklerinden dolayı kınadılar. Abbâs da: "Vallahi, biz Mescid-i Haram'ı imar eder, esiri kurtarır, Kâbe'nin örtüsünü örter ve hacılara su verirdik." dedi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz?"* âyetini nazil etti. Abdurrezzak, Şa'bî'den şöyle nakleder: Bize Süfyân b. Uyeyne, İsmail'den, o da Şa'bî'den şöyle nakletti: Âyet bu konuda konuşan Ali (radıyallâhu anh) ile Abbâs (radıyallâhu anh) hakkında nazil oldu. İmam Taberî, Muhammed b. Ka'b ek-Kurazî'den şöyle nakleder: Abduddâr oğullarından Talha b. Şeybe, Abbâs b. Abdulmuttalip ve Ali b. Ebû Talip birbirlerine karşı övündüler. Talha: "Ben Kabe'nin sahibiyim. Onun anahtarı yanımdadır ve istesem geceleyin orada kalabilirim" dedi. Abbâs: "Ben hacılara su dağıtan ve ondan sorumlu kişiyim. İstesem geceleyin Mescid-i Haram'da kalabilirim." dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh) da: "Sizin ne dediğinizi anlamıyorum. Vallahi ben insanlardan altı ay önce kıbleye doğru namaz kıldım. Ben cihad eden biriyim." dedi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz?..."* âyetlerinin hepsini nazil etti. Süddî de böyle demiştir. Fakat o, övünenlerin adlarını Ali (radıyallâhu anh), Abbâs (radıyallâhu anh) ve Şeybe b. Osman diye zikretmiştir. Gerisi diğer rivâyetteki gibidir.

[3478] Abdurrezzak, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Âyet, aralarında bu konuyu konuşan Ali, Abbâs, Osman ve Şeybe hakkında nazil oldu. Bunun üzerine Abbâs: "Ben su dağıtımcılığımızı bırakmaktan başka bir şey düşünmüyorum" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Su dağıtımcılığınıza devam edin. Çünkü onda sizin için hayır ve bereket vardır."* buyurdu.[401] Bunu Muhammed b. Sevr de, Ma'mer'den, o ise Hasan-ı Basrî'den benzer bir lafızla rivâyet etmiştir. Âyetin tefsirinde bir de merfû hadis varit olmuştur ki burada onu zikretmemiz şarttır.

401 Abdurrezzak, Tefsir'inde (1061, 1063) ve Taberî (16575, 16578) Hasan-ı Basrî'den bu şekilde mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3479] Abdurrezzak... Numan b. Beşir'den şöyle nakleder: Bir adam "Müslüman olduktan sonra hacılara su dağıtmaktan başka bir şey yapmasam aldırış etmem" dedi. Başka biri: "Müslüman olduktan sonra Mescid-i Haram'ı imar etmekten başka bir şey yapmasam aldırış etmem" dedi. Başka biri ise: Allah yolunda cihad söylediklerinizden daha faziletlidir, dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onları bundan men etti ve: "Sesinizi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberinin yanında yükseltmeyin." dedi. O gün Cuma günü olduğu halde namazı kıldıktan sonra huzuruna girdiğimizde, *"Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir."* kısmına kadar *"Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz?..."* âyeti nazil oldu.[402]

[3480] Hadisin Başka Bir Tariki: Velid b. Müslim.. Numan b. Beşir el-Ensârî'den şöyle rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir grup sahabisiyle birlikte O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) minberinin yanındaydık. Onlardan bir adam: "Müslüman olduktan sonra hacılara su dağıtmaktan başka bir şey yapmasam aldırış etmem" dedi. Diğeri: Bilakis Mescid-i Haram'ın imar ve bakımı daha iyidir, dedi. Başka biri ise: Aksine Allah yolunda cihad sizin söylediklerinizden daha hayırlıdır, dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onları bundan men etti ve "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberinin yanında sesinizi yükseltmeyin." dedi. O gün Cuma günüydü. (Ömer (radıyallâhu anh) devamla) "Fakat cuma namazını kılınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına girer ve hakkında ihtilafa düştüğünüz şeyi sorarım." dedi. Öyle de yaptı ve Allah (c.c) *"Allah zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez."* cümlesinin sonuna kadar (ayetin sonuna kadar) *"Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir."* âyetini indirdi.[403] Bunu Müslim, Sahih'inde, Ebû Dâvûd, Taberî -ki bu lafız onun rivâyetidir-, İbn Merdûyeh ile İbn Ebî Hâtim tefsirlerinde, İbn Hibbân da tefsirinde rivayet etmişlerdir.

402 Abdurrezzak, Tefsir'inde (1060) rivâyet etmiştir. Bunda Yahyâ ile Numan arasında kopukluk vardır. Fakat bundan sonraki senedi sahih olan hadis sebebiyle bunun metni sahihtir.

403 Müslim, 1879, hadis no: 111; Ahmed b. Hanbel, 4/269; Taberî, 16557; Vâhidî, Esbâb-ı Nüzûl, 492.

Scanned with CamScanner

Allah'ı En Yakınlarına Dahi Tercih:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا اٰبَآءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَآءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللهُ بِأَمْرِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

23. Ey mü'minler! Eğer inkârı, imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dostlar edinmeyin. Sizden kim, onları dost edinirse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.

24. Ey Muhammed! De ki: Eğer babalarınız, oğullarınızı, kardeşlerimiz, eşleriniz, akrabalarınız, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korluğunuz ticaret, ve hoşlandığınız, evler, Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda cihad etmekten sizin için daha fazla sevgili ise, Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah, fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez.

Tefsiri:

Yüce Allah küfrü imana tercih ettikleri taktirde babalar ve oğullar dahi olsa kafirlerden ayrılmayı ve uzaklaşmayı emrediyor, onlarla dostluktan men ediyor ve böyle yapanları tehdit ediyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Rasûlü'ne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır..."* (Mücâdele, 22)

[3481] Hâfız Beyhakî, Abdullah b. Şevzeb'den şöyle nakleder: Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın babası Bedir günü oğluna ilahlarını övüyor, o ise ondan uzaklaşıyor ve kaçıyordu. Babası bunu defalarca yapınca üzerine yü-

Scanned with CamScanner

rüyüp öldürdü. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Rasûlü'ne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin..."* (Mücâdele, 22) âyetini nazil etti.

Yüce Allah sonra peygamberine, ailesini, akrabalarını ve aşiretini Allah'a (c.c), peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve kendisinin yolunda cihada tercih edenleri tehdit etmesini emrederek şöyle buyuruyor: *"Ey Muhammed! De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınızı, kardeşlerimiz, eşleriniz, akrabalarınız, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korluğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler"* yani sizin bunlarınız varsa ve bunlar *"Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda cihad etmekten sizin için daha fazla sevgili ise"* yani hoşluğundan ve güzelliğinden dolayı bunları daha çok seviyorsanız *"Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin."* Yani, Allah'ın (c.c) size gelecek azabını ve cezasını bekleyin. *"Allah fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez."*

[3482] İmam Ahmed b. Hanbel...Zühre b. Mabed'den, o da dedesinden şöyle nakleder: Biz Ömer b. Hattab'ın elini tutmuş halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Ömer (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Vallahi sen bana canım dışında her şeyden daha sevimlisin" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben kendisine canından daha sevgili olmadıkça sizden kimse iman etmiş olmaz."* buyurdu. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh): "Vallahi şimdi sen bana canımdan daha sevgilisin" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şimdi oldu ey Ömer!"* buyurdu.[404] Bunu ayrıca Buhârî de rivâyet etmiştir. Buhârî bunu, ... Zühre b. Mabed'den nakletmiş, onun 'dedesi Abdullah b. Hişam'ı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den böyle naklederken işittiğini' söylediğini zikretmiştir.

[3483] Sahih hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, ben kendisine babasından, oğlundan ve tüm insanlardan daha sevgili olmadıkça sizden kimse iman etmiş olamaz."* buyurduğu sabittir.[405]

404 Buhârî, 6632; Ahmed b. Hanbel, 4/233.

405 Buhârî, 15; Müslim, 44; Ebû Avâne, 1/33; Ahmed b. Hanbel, 3/177; Nesâî, 8/114, 115; İbn Mâce, 67; Dârimî, 2/307; İbn Hibbân, 179. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3484] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"İne*[406] *alış-verişi yaptığınız, öküzlerin kuyruklarına yapıştığınız, ziraatten hoşnut olduğunuz*[407] *ve de cihadı terk ettiğiniz vakit Allah (c.c) size öyle bir zillet musallat eder ki dininize dönmedikçe onu sizden almaz."*[408]

[3485] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Yezîd b. Harun'dan, o Ebû Cenâb'dan, o Şehr b. Havşeb'den; onun Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'ı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzer bir hadis naklederken işittiğini rivâyet etmiştir.[409] Bu önceki hadisin şahididir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Huneyn Günü:

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾

25. Şüphesiz ki Allah size birçok yerde ve Huneyn savaşı yapıldığı günde yardım etmişti. O gün, sayınızın çokluğu sizi gururlandırmıştı. Fakat çokluğunuz size bir fayda sağlamamıştı da, o geniş yeryüzü size dar gelmeye başlamıştı. Sonra da yüz çevirip geri kaçmıştınız.

406 İne satımı: Satıcının, faiz olmaması için malını vadeli satıp sonra hemen orada daha düşük fiyata peşin olarak satın almasıdır. Bk. Münavi, Feyzu'l-Kadir, 1/403. Bunun alış-verişte yapılan hilelerden biri için örnek olarak zikredilmiş olup daha geniş mânâda "ticarette sahtekarlık ve haram alış-verişlerin yaygınlaşması" kastedilmiş olması mümkündür (Çevirmen).

407 Bunlar müslümanın tüm meşgalesinin tarım ve hayvancılık, daha geniş manada her türlü dünyevi meşgaleler olup bunların onu cihaddan alıkoymasından kinayedir. Bk. Münavi, Feyzu'l-Kadir, 1/403 (çevirmen).

408 Sahihtir. Ebû Dâvûd (3462) rivâyet etmiştir. Abdulkâdir Arnavut, Câmiu'l-Usûl tahkikinde (no: 9465) senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de (no: 4825) benzer başka bir vecihle İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiş, Ahmed Şakir senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Hadis, söylediği gibidir.

409 İmam Ahmed b. Hanbel (2/84) rivâyet etmiştir. Râvilerden Ebû Cenab'ın zayıflığından dolayı senedi zayıf olsa da bir önceki hadisin şahidi olmaya elverişlidir.

Scanned with CamScanner

26. Sonra Allah, Peygamberin ve mü'minlerin üzerine sekinetini indirdi. Görmediğiniz askerler gönderdi. Kâfirleri de azaba uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur.

27. Bundan sonra Allah, dilediği kullarının tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Tefsiri:

İbn Cüreyc'in Mücâhid'den naklettiğine göre o: Bu Berâe sûresinin ilk inen âyetidir, demiştir. Yüce Allah mü'minlere, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteki savaşlarında bir çok yerde onlara yardım etmesindeki lütuf ve ihsanını hatırlatıyor. Bunun kendi katından olduğunu, onların ne sayısı ne teçhizatı sayesinde değil Allah'ın teyit ve takdiriyle gerçekleştiğini bildiriyor. Müslümanların sayısı az olsun çok olsun, zaferin kendi katından olduğuna dikkat çekiyor. Nitekim Huneyn günü sayılarının çokluğu onları böbürlendirmişti. Fakat çoklukları onlara hiçbir fayda vermedi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte az sayıda kişi dışında hepsi arkalarını dönüp gittiler. Sonra, -İnşâallah birazdan detaylıca açıklayacağımız gibi- Allah (c.c), zaferin yalnız kendi katından ve kendisinin desteğiyle olduğunu, müslümanların sayısı az da olsa Allah'ın yardımı sayesinde zaferin gerçekleşeceğini öğretmek için Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve yanındaki mü'minlere yardımını indirdi. Zira, nice küçük topluluklar büyük topluluklara Allah'ın izniyle galip gelmişlerdir. Allah (c.c) sabredenlerle beraberdir.

[3486] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yolculukta en iyi arkadaş sayısı dörttür. En hayırlı müfreze dört yüz kişilik müfezedir. En hayırlı ordu dört bin kişilik ordudur. On iki bin kişi azlıktan dolayı mağlup olmaz."*[410]

410 Hasendir. Ebû Dâvûd (2611); Ahmed b. Hanbel, 1/294; Tirmizî, 1555; İbn Huzeyme, 2538; İbn Hibbân, 4717; Hâkim, 1/443, 2/101; Tahâvî, Müşkilu'l-Asar, 1/238; Beyhakî, 9/156. Senedi Buhârî ve Müslim'in koşullarını haizdir. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiş, Hâkim Buhârî ve Müslim'in koşullarını haiz bir hadis olarak tashihlemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Tirmizî'nin "Bunu Cerîr b. Hazim dışında çoğu kişiler muttasıl olarak rivâyet etmemişlerdir." sözü makbul değildir. Zira İbn Türkmani şöyle der: Bu kabul edilemez bir şeydir. Çünkü Cerîr sikadır ve bu rivâyetinde de onu mütabaa eden râviler olmuştur. Münâvi'nin Feyzu'l-Kadir'de (3/474) belirttiğine göre İbn Kattan: Doğruya en yakını bunun sahih olduğudur, demiştir. Ziya da el-Muhtara'da bunun sahih olduğunu söylemiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Ebû Dâvûd ve Tirmizî de böyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Bu hasen ve garip bir hadistir. Bunu Cerîr b. Hazim muttasıl senetle, onun dışındaki çoğu kimseler ise Zührî'nin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den mürsel şeklinde nakliyle rivâyet etmişlerdir. Bunu İbn Mâce, Beyhakî ve başkaları da benzer bir lafızla Eksem b. Cevn'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakliyle rivayet etmişlerdir. Bunu İbn Mâce, Beyhakî ve başkaları Eksem b. Cevn'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzer bir lafızla nakliyle rivayet etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Huneyn hadisesi Mekke'nin fethinden sonra hicretin 8. yılının Şevval ayında gerçekleşmiştir.

[3487] Zira Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethini bitirdikten, Mekke'nin işleri düzene girdikten ve halkın büyük çoğunluğu müslüman olduktan ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları affedip serbest bıraktıktan sonra Hevâzin kabilesinin onunla savaşmak için adam topladığı haberini almıştı. Buna göre reisleri Mâlik b. Avf en-Nadri; Sakif kabilesinin tamamı, Beni Cüşm kabilesi, Beni Sa'd b. Bekr kabilesi, Beni Hilal kabilesinden birbirinden bağımsız bir takım kişilerle yola çıkmıştı. Beni Amr b. Amir ve Avf b. Amir kabilelerinden bazı insanlar da kadınları, çocukları, koyunları ve develeriyle, geride hiçbir şey bırakmaksızın her şeylerini alıp yola çıkmışlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Mekke'nin fethi için beraberinde gelen Muhacir, ensar ve arap kabilelerinden on bin kişilik orduyla ve beraberinde yeni müslüman olan ve özgür bırakılan Mekke'li iki bin kişiden bazılarıyla yola çıktı. Onlarla birlikte düşmana doğru yürüdü. Mekke ile Taif arasında Huneyn denen yerde buluştular. Savaş burada günün ilk saatlerinde sabahın alacakaranlığında gerçekleşti. Müslümanlar Hevazin kabilesinin saklandığı vadiye inerken karşı karşıya geldiklerinde müslümanlar onların farkına ancak saldırdıklarında vardılar. Müslümanlara ok yağdırdılar, kılıçlar çektiler ve tek bir kişinin vuruşu gibi bir anda saldırdılar. O zaman müslümanlar Allah'ın (c.c) buyurduğu gibi arkalarını dönüp kaçtılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gün beyaz katırının üstünde sebat etti ve katırını düşman ordusunun göbeğine sürdü. Amcası onun sağ üzengisini, Abdulmuttalip oğlu Haris oğlu Ebû Süfyân ise sol üzengisini tutmuş, yavaşlatmak için ağırlık yapıyorlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi ismini zikrediyor, Müslümanları geri dönemeye çağırıyor, *"Nereye ey Allah'ın kulları? Bana gelin. Ben Allah'ın elçisiyim."* diyordu. O esnada şu şiirini söylüyordu:

Scanned with CamScanner

أنا النبي لا كذبَ أنا ابن عبد المطلب

"Yalan yok; ben peygamberim.

Ben Abdulmuttalib'in oğluyum."

Bu anda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile yüze yakın sahabesi sebat etti. Sayılarının seksen olduğunu söyleyen de olmuştur. Onlardan bazıları Ebû Bekir, Ömer, Abbâs, Ali, Fadl b. Abbâs, Ebû Süfyân b. Haris, Eymen b. Ümmi Eymen, Üsame b. Zeyd'dir (Allah onlardan razı olsun). Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra sesi gür olan amcası Abbâs'a "Ey Ağaç halkı" diye seslenmesini emretti. Kastı muhacir ve ensardan olan Müslümanların Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e savaştan kaçmayacaklarına dair altında biat ettikleri ağaçtı. Abbâs (radıyallâhu anh) bazen "Ey Semûre halkı (Hudeybiye'deki ağacın adı)" diye, bazen "Ey Bakara halkı" diye bağırıyor, onlar da "Emrindeyiz, emrindeyiz." diyorlardı. Bu kez insanlar (müslümanlar) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dönüşe geçtiler. Hatta onlardan kimisi devesi aksilik yapıp dönmediğinde zırhını giyip devesinden iniyor, onu salıverip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına kendi başına geliyordu. Onlardan bir grup toplanınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ciddi bir saldırı yapmalarını emretti. Rabb'ine dua ettikten ve O'ndan yardım istedikten sonra bir avuç toprak aldı ve *"Allah'ım! Bana verdiğin vaadi yerine getir"* diye dua edip üzerlerine attı. Toprak onlardan her birinin gözüne ve ağzına isabet etti ve savaşmaktan alıkoydu. Sonunda bozguna uğradılar. Müslümanlar da peşlerinden gidip onları öldürmeye ve esir almaya başladılar. Diğer Müslümanlar geri döndüklerinde esirler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde yere serilmiş haldeydiler.[411]

[3488] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdurrahman el-Fehri'den şöyle rivâyet etmiştir -ki onun adı Yezîd b. Üseyd olup ona Yezîd b. Enes de Kürz de denir-; Huneyn gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydim. Şiddetli sıcak bir günde yola çıktık. Ağacın gölgesinde konakladık. Güneş batınca silahlarımı kuşandım, atıma bindim ve çadırında olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. Ona "Ey Allah'ın elçisi! Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine olsun. Gitme vakti geldi mi?" dedim.

411 Müellif bu haberi harfi harfine değil mânen zikretmiştir. bk. es-Siretü'n-Nebeviyye, 4/62-70.

Scanned with CamScanner

"Evet" buyurdu. Sonra *"Ey Bilal"* diye seslendi. Bilal gölgesi kuş gölgesi gibi olan bir deve dikeninin altından çıkıp "Buyurun, emredin. Canım sana feda olsun" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bana atımı eğerle"* buyurdu. O da, iki tarafı süssüz ve gösterişsiz liften yapılma bir eğer çıkarıp atını eğerledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da biz de bineklerimize bindik. O akşam ve gece boyu onlarla karşılıklı saflar halinde durduk. Sonra atlar birbirine girdi ve Müslümanlar aynen Allah'ın (c.c) *"Sonra da yüz çevirip geri kaçmıştınız."* buyruğunda ifade edildiği gibi arkalarını dönüp kaçtılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Allah'ın kulları, ben Allah'ın kulu ve elçisiyim!"* dedi. Sonra *"Ey muhacirler, ben Allah'ın kulu ve elçisiyim!"* dedi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) atından indi ve bir avuç toprak aldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e benden daha yakın olan birinin anlattığına göre toprağı "Yüzleri çirkinleşsin" diyerek yüzlerine attı. Sonunda Allah (c.c) onları hezimete uğrattı. Ya'la b. Atâ der ki: Bana onların babaları, babalarından şöyle aktardılar: Bizden istisnasız herkesin gözüne ve ağzına toprak girdi. Gökle yer arasında, demirin yeni bir tasa sürtülmesi gibi bir ses duyduk.[412] Bunu Hâfız Beyhakî de, Delâilu'n-Nübüvve'de Ebû Dâvûd Tayâlisî'nin Hammad b. Seleme'den nakliyle tahriç etmiştir.

[3489] Muhammed b. İshâk, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mâlik b. Avf beraberindekilerle birlikte Huneyn'e doğru yola çıktı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de hemen harekete geçti. Müşrikler hazırlık yapmış vadinin geçitlerinde ve etraflarında tetikte bekliyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı gelirken sabahın alacakaranlığında onlarla vadiye indiği bir vakitte atlarla üzerlerine saldırdılar. Bu insanlara ağır geldi ve bozguna uğramış bir halde geri çekildiler. Kimse kimseye bakmıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sağ tarafa doğru çekildi ve *"Ey insanlar! Bana doğru gelin. Ben Allah'ın peygamberiyim. Ben Allah'ın peygamberiyim. Ben Abdullah oğlu Muhammed'im"*[413] diye seslen-

412 Ahmed b. Hanbel (5/286, no: 22366, 22367) rivâyet etmiştir. Râvîlerden Abdullah b. Yesar Ebû Hümam el-Kufî'nin meçhul olması sebebiyle senedi zayıftır. Fakat mütâbaalarda böylesi kabul edilir. Kaldı ki Huneyn gazvesi sahih senetlerle rivâyet edilir. Sonraki hadise bk.

413 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 3/376; Ebû Ya'lâ, 1862; Bezzâr, 1834. Bunu Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/179) zikretmiş ve "Bunu İmam Ahmed ile Ebû Ya'lâ böyle, Bezzâr da kısaca rivâyet etmişlerdir. Senedinde İbn İshâk vardır, fakat Ebû Ya'lâ'nın rivâyetinde (İbn İshâk) kendinden rivâyet ettiği kişiden işittiğini açıkça söylemiştir. Ahmed'in râvîleri ise sahih hadis râvîleridir.

Scanned with CamScanner

di. Develer birbirine girmişti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müslümanları hezimet halini görünce, *"Ey Abbâs! 'Ey Ensar, ey deve ağacı halkı' diye bağır"* dedi. Bunun üzerine "Buyur, emret" diye cevap verdiler. Adam devesini geri döndürmek için çalışıyor, buna gücü yetmeyince zırhını boynuna atıyor, kılıcını ve yayını alıp sesin geldiği tarafa doğru gidiyordu. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bunlardan yüz kişi toplandı. İnsanlar birbirlerine girip savaştılar. Başta çağrı "Ey Ensar" şeklindeydi. En son ise "Ey Hazreçliler" diye seslenildi. Zira onlar savaşta sebat eden kimselerdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğinin üzerinde çıkageldi ve insanların kılıç darbelerine bakıp *"İşte şimdi tandır tutuştu"* buyurdu. Vallahi insanlar dönmeden esirler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında yere serilmiş halde duruyorlardı. Allah (c.c) onlardan öldürdüklerini öldürdü ve onlardan bozguna uğrayan uğradı. Allah (c.c) onların mallarını ve çocuklarını peygamberine ganimet olarak verdi.[414]

[3490] Buhârî ve Müslim'in, Sahih'lerinde Berâ (radıyallâhu anh)'tan naklettiklerine göre; bir adam ona "Ey Ebû İmâra, siz Huneyn savaşında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bırakıp kaçtınız mı?" diye sorunca Berâ şu cevabı verdi: "Fakat Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) asla düşmandan kaçmadı. Hevâzin kabilesi okçulukta meşhur idi. Biz onlarla karşı karşıya gelince üzerlerine hücum ettik ve dağılıp geri çekildiler. Bunun üzerine Müslümanlar ganimet toplamaya başladı. Hevâzin kabilesinin okçuları da bu fırsatı değerlendirip üzerimize ok yağdırmaya başladılar. Fakat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kesinlikle savaş meydanından kaçmadı. Bu panik anında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in beyaz katırının üzerinde öylece durduğunu gördüm. Ebû Süfyân katırın yularını tutuyor, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şöyle sesleniyordu: *"Yalan yok, ben peygamberim. Ben Abdülmuttalib'in oğlu Muhammed'im!"*[415]

Ben derim ki: Bu olabilecek mükemmel bir cesaretin zirvesidir. Zira savaşın olanca şiddetiyle devam ettiği ve ordusunun etrafından ayrılıp dağıldığı böyle bir günde, tüm bu olumsuzluklara rağmen, hızlı koşamayan, ne geri çekilmek, ne saldırmak ve ne de kaçmak için elverişli olmayan katırının

414 Müslim, 1775; Ahmed b. Hanbel, 1/207; Abdurrezzak, el-Mûsânnaf, 9741; İbn Hişam, es-Siret, 2/444; Hâkim, Müstedrek, 3/327, 328. Abbâs b. Abdulmuttalip'in rivâyeti olarak tahric etmişlerdir.

415 Buhârî, 4315, 4316, 4317; Müslim, 1776; Tirmizî, 1688.

Scanned with CamScanner

üzerinde duruyor. Buna rağmen onu kafirlerin üstüne sürüyor, tanımayanlar tanısın diye adını haykırıyor. Allah'ın salevatları ve selâmı üzerine olsun. Bunun sebebi onun Allah'a (c.c) güven ve tevekkülünden, yardım edeceğine, onunla gönderdiği mesajını tamamlayacağına ve dinini başka dinlere üstün kılacağına dair kesin bilgisinden başka bir şey değildir.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Sonra Allah, Peygamberin ve"* beraberindeki *"mü'minlerin üzerine sekinetini"* yani katından bir huzur, emniyet ve sebat hâlini *"indirdi. Görmediğiniz askerler gönderdi."* Onlar meleklerdir.

[3491] Nitekim İmam Taberî, İbn Bürsün'ün kölesi Abdurrahman'dan şöyle rivâyet etmiştir: Bana Huneyn günü hâlâ müşrik olan bir adam şöyle anlattı: Huneyn günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabıyla karşılaştığımıza önümüzde bir koyun sağımı kadar dayanamadılar. Onları dağıttık ve önümüze alıp götürdük. Nihayet beyaz katırlının yanına ulaştık. Bir de baktık ki Allah'ın elçisi. Onun yanında karşımıza, bize "Yüzleri çirkin olasıcalar, geri dönün!" diyen beyaz ve güzel yüzlü adamlar çıktı. Bunun üzerine yenilgiye uğradık ve omuzlarımıza bindiler. Sonunda olan oldu.[416]

[3492] Hâfız Beyhakî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben Huneyn günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanındaydım. İnsanlar onun yanından kaçıştılar. Ben muhacir ve ensardan seksen kişiyle onun yanında kaldım. İlerledik ve arkamızı dönüp kaçmadık. Allah'ın (c.c) üzerlerine sekinet indirdiği kimseler onlardı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) katırının üstünde ileri doğru giderken bir ara katırı yalpaladı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eğerin üzerinden yana eğildi. Ben "Allah seni yüceltsin, yüksel" dedim. *"Bana bir avuç toprak ver"* buyurdu ve kendisine verdim. Toprağı kafirlerin yüzlerine çarptı ve gözleri toprakla doldu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Muhacirler ve Ensar neredeler?"* diye sordu. "Onlar orada" dedim. *"Onlara seslen"* diye buyurdu. Ben de seslendim. Bunun üzerine kılıçları ellerinde ateş parçaları gibi parlayarak geldiler. Bunun üzerine müşrikler arkalarını dönüp kaçtılar. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de Müsned'inde Affan'dan bu senetle ve benzer lafızla rivâyet etmiştir.[417]

---

416 Taberî (3151) rivâyet etmiştir. Senedindeki Abdurrahman'ın biyografisini bulamadım.

417 Ahmed b. Hanbel (1/454); Bezzâr, (Keşfu'l-Estar, 1829); Hâkim, 2/117; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve 5/142. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katıl-

Scanned with CamScanner

[3493] Velid b. Müslim... Şeybe b. Osman'dan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Huneyn günü etrafında kimse kalmamış bir halde görünce babamı, amcamı ve Ali ile Hamza'nın onları öldürdüğünü hatırladım ve "Bugün ondan intikamımı alacağım" dedim. Sağ tarafından ulaşmak için gittim ki Abbâs b. Abdulmuttalip, üzerinde gümüş gibi bir zırh var ve üzerindeki tozu toprağı temizliyor. "Amcasıdır, onu yardımsız bırakmaz" dedim ve sol tarafından yanaştım. Orada da Abdulmuttalip oğlu Haris oğlu Ebû Süfyân'ı gördüm ve "Amcasının oğludur. Onu yardımsız bırakmaz." dedim. Geriye sadece üzerine kılıçla saldırmam kalmıştı ki benimle onun arasından bana doğru yıldırım gibi bir ateş kıvılcımı yükseldi. Beni yakmasından korktum ve elimi gözüme koyup geri geri yürüdüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni gördü ve *"Ey Şeybe, ey Şeybe! Bana yaklaş. Allah'ım! Ondan şeytanı kov"* dedi. Gözümü ona çevirdiğimde vallahi o bana kulağımdan ve gözümden daha sevgiliydi. Bana *"Ey Şeybe! Kafirlerle savaş"* buyurdu.[418] Bunu Beyhakî, Velid'in rivâyetiyle tahriç etmiştir.

[3494] Beyhakî sonra ... Mûsâb b. Şeybe'den, o da babasından şöyle rivayet etmiştir: Huneyn savaşına Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktım. Vallahi beni yola ne müslümanlığım, ne de İslam'ı tanımam çıkardı. Sadece Hevazin'in Kureyş'e karşı galip gelmesini kabullenemediğimden çıktım. Onunla birlikte dururken "Ya Rasûlallah! Ben alaca renkli atlar görüyorum." dedim. *"Ey Şeybe, onları ancak kafir olan görür"* buyurdu. Sonra elini göğsüme vurup *"Allah'ım! Şeybe'ye hidayet ver"* dedi. Sonra ikinci defa vurdu ve *"Allah'ım! Şeybe'ye hidayet ver"* dedi. Sonra üçüncü defa vurdu ve *"Allah'ım! Şeybe'ye hidayet ver"* dedi. Vallahi üçüncü defada elini göğsümden kaldırmadan Allah'ın hiçbir kulu bana ondan daha sevgili değildi. Rivâyetin gerisinde Şeybe tarafların birbiriyle karşılaşmasını, Müslümanların yenilmesini, Abbâs'ın (radıyallâhu anh) seslenmesini, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'tan yardım istemesini, nihayet Allah'ın (c.c) müşrikleri bozguna uğratmasını anlatmıştır.[419]

---

mıştır. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/180) şöyle demiştir: Bunu Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî rivâyet etmiştir. Ahmed'in Haris b. Huseyra dışındaki râvîleri sahih hadis râvîleridir. O ise sikadır. Sahih hadiste buradakinin aksine Müslümanlara seslenen kişi Abbâs (radıyallâhu anh)'tır.

418 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (5/145) rivâyet etmiştir. Ebû Bekir el-Hüzeli'nin zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır.

419 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (5/145, 146) rivâyet etmiştir. İki illeti vardır. Zira râvîlerden Eyyûb b. Câbir ile onun rivâyet ettiği Sadaka b. Saîd zayıf kişilerdir.

Scanned with CamScanner

[3495] Muhammed b. İshâk, Cübeyr b. Mut'im'den şöyle nakleder: Biz Huneyn günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. İnsanlar savaşırlarken birden gökten inen siyah çizgili abaya benzeyen şeyler gördüm. Nihayet bizimle diğerleri (kafirler) arasına düştü. Birden dağılan karıncalar vadiyi doldurdular ve çok geçmeden kafirler yenilgiye uğradılar. Biz onların melekler olduklarından şüphe etmiyorduk.[420]

Saîd b. Saib b. Yesâr, babasından şöyle nakleder: Müşriklerle Huneyn'e katılan, sonra İslam'a giren kimselerden Yezîd b. Amir es-Süvani'yi dinledim. Biz ona Allah'ın (c.c) Huneyn günü müşriklerin kalplerine attığı korkuyu sorduğumuzda biraz çakıl alıp bir kaba atar ve o çınlardı. Sonra "Biz o zaman içimizde bunun gibi bir şey hissederdik" dedi.[421] Bunun, Yezîd b. Üseyd el-Fehri'den rivâyet edilen şahidi daha önce geçti. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3496] Sahih-i Müslim'de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben (kafirlerin kalplerine atılan) korkuyla yardım edildim. Bana cevamiu'l-kelim (az kelimelerle çok mânâ ifade eden sözler, yani Kur'ân-ı Kerîm) verildi."*[422] buyurmuştur.

İşte Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"Sonra Allah, Peygamberin ve mü'minlerin üzerine emniyetini indirdi. Görmediğiniz askerler gönderdi. Kâfirleri de azaba uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur."*

Yüce Allah sonra da, *"Bundan sonra Allah, dilediği kullarının tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."* buyuruyor. Nitekim Allah (c.c) Hevazin kabilesine tevbeyi nasip etti ve müslüman olup Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardılar. Ona Mekke'ye yaklaştığında, Ci'râne'de yetiştiler. Bu Huneyn savaşından yirmi gün sonraydı. O vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları esirleri ile malları arasında muhayyer bıraktı. Onlar da esirlerini tercih ettiler. Kadınlardan ve çocuklar-

420 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (5/146) İbn İshâk'tan bu senetle rivâyet etmiştir. İshâk b. Yesar ile Cübeyr b. Mut'im arasındaki kişi meçhul olduğundan senet bakımından zayıftır, fakat şahitleri vardır.

421 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (22/237, 238, no: 623) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/183): Bunu Taberânî rivâyet etti. Râvileri sikadır, demiştir. Hâfız İbn Hacer de el-Metalibu'l-Âliye'de (4371) Abd b. Humeyd'e isnad etmiştir.

422 Müslim, 523, no: 8; Ahmed b. Hanbel, no: 8620; Abdurrezzak, el-Mûsânnaf, 20033.

Scanned with CamScanner

dan oluşan esirlerin sayısı altı bin idi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları kendilerine iade etti ve mallarını ganimet hakkı bulunan kimseler arasında paylaştırdı. Kalplerini İslam'a ısındırmak için fetih sonrası müslüman olanlara (tuleka) dağıttı, her birine yüzer deve verdi. Yüz tane verdikleri arasında Mâlik b. Dinar da vardı. Mâlik onu olduğu gibi kavmi arasında dağıttı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öven ve bir şiirinde şöyle dediği kasidesini yazdı:

ما إن رأيت ولا سمعت بمثله في الناس كلهم بمثل محمد

أوْفَى وأعْطى للجزيل إذا اجتدى ومتى تشأ يخبرك عما في غدِ.

وإذا الكتيبةُ عرَّدتْ أنيابَها بالسمهري وضرْبَ كلِّ مُهَنَّدِ.

فكأنّه ليثٌ على أشباله وسط الهباءة خادرٌ في مِرصَدِ

Bütün insanlar arasında Muhammed gibisini,
Hiç görmedim, işitmedim.
İstendiğinde tam ve bol verir.
Ne zaman dilesen sana yarın olacaklardan haber verir.
Asker birliği uzun pençelerini attığı,
Ve hint çeliğinden yapılma kılıçlarla vurduğunda,
O sanki toz duman ortasında, sessizce etrafı gözetleyen,
Yavrularının başındaki aslan gibidir.

Müşrikler Mescid-i Haram'a Yaklaşamazlar:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَآءَ ۚ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

Scanned with CamScanner

28. Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, biliniz ki, Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir.

29. Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, onlar cizyeyi mağlup olmuş ve boyun eğmiş bir halde verinceye kadar onlarla savaşın.

Tefsiri:

Yüce Allah dinen ve bedenen temiz olan mü'minlere dinen necis olan müşriklerin Mescid-i Haram'dan atılmalarını, bu âyetin nüzulundan itibaren oraya yaklaşmamalarını emrediyor. Bu âyetin nüzûl tarihi hicretin 9. yılıdır.

[3497] Bu yüzden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o yıl Ali (radıyallâhu anh)'ı Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile birlikte göndermiş ve onun müşriklere "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak. Beytullah'ı hiçbir çıplak kişi tavaf etmeyecek" diye ilan etmesini emretmiştir.[423] Allah (c.c) bunu gerçekleştirmiş, şer'an ve takdiren (vakıada) böyle hükmetmiştir. Abdurrezzak, Câbir b. Abdullah'tan Allah'ın (c.c) *"Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Ancak köle ile zimmet ehli bundan istisnadır.

[3498] Nitekim bu başka bir vecihten merfû olarak rivayet edilmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu yıldan sonra mescidimize Ehl-i zimme ve onların hizmetçileri dışında hiçbir müşrik girmeyecek."*[424] Bunu merfû olarak sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Senet bakımından mevkûf daha sahihtir.

İmam Evzâî der ki: Ömer b. Abdulaziz (radıyallâhu anh) "Yahudileri ve Hıristiyanları Müslümanların camilerine girmekten men edin" diye ferman yaz-

423 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, no: 594; Humeydi, 48; Dârimî, 1919; Tirmizi, 871; Ebû Ya'lâ, 452; Beyhaki, 9/207. Ahmed b. Şakir ve Şuayb Arnavut bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.

424 Ahmed b. Hanbel (3/339, 392) rivâyet etmiştir. Mecmâu'z-Zevâid'de (4/10) şöyle denilir: Râvîlerden Eş'as b. Sevvar bazılarınca sika kabul edilse de onda zayıflık vardır.

Scanned with CamScanner

dı. Bu sözünün ardından Allah'ın (c.c) *"Müşrikler ancak bir pisliktir."* âyetini getirdi. Atâ der ki: Allah'ın (c.c) *"Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."* buyruğundan dolayı Harem'in tamamı mescid hükmündedir.

Bu âyet-i kerime müşriklerin (mânen) necis olduğuna delalet etmektedir.

[3499] Nitekim sahih bir hadiste *"Mü'min necis olmaz"*[425] buyurulmuştur. Bedenlerinin necis olmasına gelince; cumhûr onların bedenlerinin ve şahıslarının necis olmadığı görüşündedirler. Çünkü Allah (c.c) Ehl-i kitab'ın yiyeceklerini helal kılmıştır. Bazı Zâhirîler ise onların bedenlerinin necis olduğunu söylemişlerdir. Eş'as da Hasan-ı Basrî'den: Kim onlarla tokalaşırsa abdest alsın, dediğini nakletmiştir. Bunu İmam Taberî tahriç etmiştir.

"Eğer yoksulluktan korkarsanız, biliniz ki, Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir." İbn İshâk der ki: Çünkü insanlar: pazarlar kapanacak, ticaret duracak ve bunlardan dolayı elde ettiğimiz kazanç ve faydalar bitecek, dediler. Onun üzerine *"Eğer yoksulluktan korkarsanız, biliniz ki, Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir."* buyruğu, *"...onlar cizyeyi mağlup olmuş ve boyun eğmiş bir halde verinceye kadar onlarla savaşın."* buyruğuna kadar (yani Tevbe sûresinin 28. ve 29. âyetleri) nazil oldu. Yani, bu size kapanmasından korktuğunuz pazarlara bedel olarak verilmiştir. Allah (c.c) müşrikler sebebiyle kesilen rızklarını Ehl-i kitab'ın boyunlarına yüklediği cizye ile telafi etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Katâde, Dahhâk ve başkalarından böyle rivayet edilmiştir.

"Şüphesiz Allah" sizin yararınıza olan şeyleri *"iyi bilendir"*, emir ve yasaklarında *"hikmet sahibidir."* Çünkü fiil ve sözlerinde kâmil olan, kulları hakkında ve emirlerinde adalet sahibidir. O yüzden Allah (c.c) onların (kesilen) diğer kazançlarını Ehl-i zimmeden alacakları cizye mallarıyla telafi etmiş ve şöyle demiştir: *"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, onlar mağlup olmuş ve boyun eğmiş bir halde cizye verinceye kadar onlarla savaşın."* Ayrıca Muhammed (sallallâhu

425 Buhârî, 283; Müslim, 371; İbn Ebî Şeybe, 1/173; Ahmed b. Hanbel, 2/235; Ebû Dâvûd, 231; Tirmizî, 121; Nesâî, 1/145; Ebû Avane, 1/275; İbn Hibbân, 1259. Bunlar Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber'in hadisi olarak olarak rivayet etmişlerdir. Bu hadisin (söylenme sebebini anlatan) bir hikayesi vardır.

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem)'i inkâr ve red edince Ehl-i kitab'ın hiçbir peygambere ve onların getirdiklerine sahih bir imanı kalmamaktadır. Çünkü içinde bulundukları halde (inanç ve yaşamda) kendilerinin ve babalarının görüş ve heveslerinin peşinden gidiyorlar, onları Allah'ın dini ve şeriatı olduğu için yapmıyorlar. Çünkü ellerinde bulunanlara doğru şekilde iman etmiş olsalardı bu onları Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e imana götürürdü. Çünkü bütün peygamberler onu müjdelemişler, ona tabi olunmasını emretmişlerdi. O gelince ise, en üstün peygamber olduğu halde inkâr ettiler. Böylece onların önceki peygamberlerin şeriatlarına, onların Allah (c.c) katından olduğu için değil, arzu ve hevalarından dolayı tabi oldukları bilinmiş olur. O yüzden, peygamberlerin efendisini, en üstününü, sonuncusunu ve en kamilini inkâr etmiş olan bu kimselerin diğer peygamberlere imanları kendilerine bir fayda vermez. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, onlar mağlup olmuş ve boyun eğmiş bir halde cizye verinceye kadar onlarla savaşın."* Bu âyet-i kerime başta, müşrikler meselesi yoluna girdikten, insanlar akın akın İslam'a girdikten sonra, Ehl-i kitap'la savaş hakkında nazil oldu. Arap yarımadasında durum düzelince yüce Allah peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlarla savaşmayı emretti. Tarih hicretin 9. yılıydı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu emre binaen Bizanslılarla savaş için hazırlık yaptı. Bunu insanlara duyurdu ve onlara çağrı yaptı. Medine çevresindeki arap kabilelerine haber gönderip onları buna davet etti. Onlar da seferber olup O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) katıldılar. Sonunda otuz bin civarında bir savaşçı toplandı. Geride ise Medine ve çevresinden bazı münâfıklarla başka bazı insanlar kaldılar. Bu yıl kuraktı ve vakit kavurucu sıcaklar vaktiydi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bizanslılarla savaşmak için Şam'a yöneldi. Tebuk'e vardığında oraya indi ve yirmi güne yakın bir süre kaldı. Sonra geri dönmek için Allah'a (c.c) istihare etti. İşlerin sıkışık ve insanların güçsüz bir halde olması sebebiyle o yıl geri döndü. İnşâallah bunun açıklaması ileride gelecek.

Cizyenin sadece Ehl-i kitap'tan veya onlara benzeyen Mecusî gibi kimselerden alınacağı görüşünde olanlar bu âyeti delil göstermişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3500] Nitekim sahih bir hadiste ifade edildiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hecer Mecûsîlerinden cizye almıştır.[426] Bu, İmam Şâfiî ile meşhur rivâyette İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşleridir. Ebû Hanîfe (rh.a): Cizye acemlerin Ehl-i kitap olsun müşrik olsun hepsinden alınırken, Araplardan sadece Ehl-i kitap'tan alınır, demiştir. İmam Mâlik ise: Bilakis cizyenin Ehl-i kitap olsun, Mecûsî olsun, putperest olsun veya başka biri olsun bütün kafirlere konulması caizdir, demiştir. Her birinin dayanak ve delilleri başka yerlerde (Fıkıh kitaplarında) zikredilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"onlar" müslüman olmamaları durumunda *"mağlup olmuş"* zorla, zayıf ve yenik bir halde *"ve boyun eğmiş bir halde"* zelil, hakir ve alçalmış bir halde *"cizye verinceye kadar onlarla savaşın."* Bu yüzden zimmet ehlinin yüceltilmesi ve Müslümanlardan üstün tutulması caiz değildir. Bilakis onlar zelil, hakir ve bedbahttırlar.

[3501] Nitekim Sahih-i Müslim'de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yapılan bir rivâyette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Yahudilere ve Hıristiyanlara ilk selam veren siz olmayın. Bir yolda karşılaştığınızda onları yolun en dar yerinden gitmeye mecbur edin."*[427] Bu yüzden mü'minlerin emiri Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onların zelil ve hakir kılınmaları konusunda bilinen şartlar koymuştur.

[3502] Bu, büyük hadis imamlarının Abdurrahman b. Ğanem el-Eş'ari'den rivâyet ettikleri bir husustur. Abdurrahman şöyle anlatır: Şamlılarla yaptığı sulhte (onlar adına) Ömer (radıyallâhu anh)'a şu metni yazdım: "Bismilâhirrahmânirrâhim. Bu, şu şu şehirlerin Hıristiyanlarından mü'minlerin emiri Ömer'e mektuptur. Bize geldiğinizde sizden kendimiz, evlatlarımız, dindaşlarımız için eman diledik ve size şu sözleri verdik: Ne şehrimizde ne etrafında yeniden hiçbir manastır, kilise, özel ibadet yeri veya rahip hücresi yapmayacağız. Onlardan yıkılanları yenilemeyeceğiz. Onlardan müslümanlara ait olanları ihya etmeyeceğiz. Kilisemize gündüz veya gecenin herhangi bir vaktinde herhangi bir müslümanın gelmesini engellemeyeceğiz. Onun kapılarını oradan geçenler ve yolcular için genişleteceğiz. Bize uğrayan Müslümanları üç gün doyuracağız. Kiliselerimizde veya evlerimizde hiçbir casus barındırmayacağız. Müslümanlara hiçbir hile duygusu beslemeyeceğiz. Çocuklarımı-

426 Buhârî, 3156; Ebû Dâvûd, 3043; Ebû Ya'lâ, 861. Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'tan.

427 Müslim, 2167; Ahmed b. Hanbel, 8542, 9881; Ebû Dâvûd, 5205; Tirmizî, 1602.

Scanned with CamScanner

za Kur'ân öğretmeyeceğiz. Hiçbir şirk görüntüsünü açığa vurmayacak, kimseyi ona çağırmayacağız. İstediklerinde hiçbir akrabamızı İslam'a girmekten engellemeyeceğiz. Müslümanlara tazim göstereceğiz. Oturmak istediklerinde kalkıp yer vereceğiz. Kılık kıyafetlerine dair hiçbir şeyde, ne takke, ne sarık, ne ayakkabıları, ne de saç ayırmalarında onlara benzemeyeceğiz. Onların diliyle konuşmayacak, künyelerini kullanmayacağız. Ata binmeyecek, kılıç taşımayacağız. Hiçbir silah edinmeyecek, yanımızda taşımayacağız. Yüzüklerimize Arapça yazıları nakşettirmeyeceğiz. İçki satmayacağız. Saçlarımızın önünü keseceğiz. Nerede olursak olalım kıyafetimize bağlı kalacağız. Belimize zünnar bağlayacağız. Kiliselerimizin üzerinde haçı açıktan göstermeyeceğiz. Müslümanların yollarında ve çarşı pazarlarında haçımızı veya kitaplarımızı açıkta bulundurmayacağız. Kiliselerimizde çanlarımıza ancak hafif bir sesle vuracağız. Hiçbir müslümanın yanında kiliselerimizde sesli okuma yapmayacağız. Bayramlarımız için de orduyu karşılamaya da çıkmayacağız. Ölülerimizde seslerimizi yükseltmeyeceğiz. Müslümanların caddelerinde ve çarşılarında onlara ateş göstermeyeceğiz. Ölülerimizi onlara komşu yapmayacağız. Müslümanların ganimetten aldıkları köleyi satın alıp hizmetçi edinmeyeceğiz. Müslümanlara dinimizi tebliğ etmeye yeltenmeyecek, evlerindeki hallerinden haberdar olma girişiminde bulunmayacağız." Abdurrahman der ki: Bunu Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a getirince ona şunları ekledi: "Hiçbir müslümanı dövmeyeceğiz. Bu şartlara uyacağımıza kendimiz ve dindaşlarımız adına söz verdik ve emanı bu koşullara bağlı olarak kabul ettik. Eğer kabul ettiğimiz ve kendimize vazife saydığımız bu şartlardan herhangi birine uymazsak, bizim hiçbir zimmetimiz (emanımız) kalmamış, isyankarlara ve ayrılıkçılara yapılması helal olan şeyi bize yapmak size helal olmuş demektir.

Ehl-i Kitab'ın İnancı:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللهِ وَقَالَتْ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلٰهًا وَاحِدًا لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

Scanned with CamScanner

30. Yahudiler, "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler! Hıristiyanlar da, "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. Sözlerini daha önceki kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kâhiretsin! Nasıl da döndürüyorlar!

31. (Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Rabler edindiler. Halbuki hepsine de tek ilâha kulluk etmekten başka birşey emrolunmadı. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

Tefsiri:

Bu âyetlerde Allah (c.c) mü'minleri bu çirkin sözleri ve Allah'a (c.c) karşı iftiraları sebebiyle müşrik ve kafir olan Yahudi ve Hıristiyanlarla savaşmaya teşvik ediyor. Yahudiler, Hz. Uzeyr hakkında "O Allah'ın oğludur" demişlerdir. Allah (c.c) bundan tamamen uzak ve münezzehtir. Süddî ve başkalarının anlattıklarına göre onları bu yanılgıya düşüren olay şudur. "Amalikalar israiloğullarına hakim olup alimlerini ve önde gelen büyüklerini öldürünce Uzeyr hem israiloğulları için hem de onlardan ilim gitti diye ağlamaya başladı. O kadar ağladı ki gözkapakları yere düştü. Bir gün mezarlıktan geçerken bir kabrinde başında "Vâh yedireni kaybettim, vâh giydireni kaybettim." diyen bir kadın gördü. Kadına "Yazıklar olsun, veyl olsun sana. Seni daha önce kim yediriyordu ki?" dedi. Kadın "Allah" diye cevap verince Uzeyr: Allah (c.c) ise diridir, hiç ölmez." dedi. Kadın: Ey Uzeyr, peki alimlerden önce israiloğullarına dini kim öğretiyordu? dedi. Uzeyr (a.s): Allah (c.c), deyince kadın "Öyleyse neden onlar için ağlıyorsun?" dedi. Uzeyr bunun kendisine verilen bir nasihat olduğunu anladı. Ona "Şu nehre git ve orada abdest alıp iki rek'at namaz kıl. Orada bir ihtiyarla karşılaşacaksın. Sana ne yedirirse onu ye" dedi. O da gidip emredildiği şeyi yaptı. Derken bir ihtiyar gözüktü ve "Ağzını aç" dedi. Açınca içine üç defa büyük ateş kozu gibi bir şey attı. Bunun üzerine Uzeyr Tevrat'ı en iyi bilen kimse olarak döndü. "Ey israiloğulları, ben size Tevrat'ı getirdim" dedi. "Ey Uzeyr, sen yalancı değildin" dediler. Uzeyr gidip eline bir kalem aldı ve elleriyle Tevrat'ı yazdı. İnsanlar düşmanlarından kurtulup alimler de geri dönünce insanlar onlara Uzeyr'in (a.s) durumunu haber verdiler. Alimler dağlarda sakladıkları Tevrat nüshalarını çıkarıp onunla karşılaştırdıklarında onun doğru olduğunu gördüler. Onlardan bazı cahiller: "Bunu Allah'ın (c.c) oğlu olduğu için yaptı." dediler. Hıristiyanların İsa (a.s) hakkında ki (Allah'ın oğlu olduğuna dair) sapıklıkları ise malumdur.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c) her iki taifeyi yalanlayarak şöyle buyuruyor: *"Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir."* Yani, iddialarının hiçbir mesnedi yoktur. Söyledikleri yalan ve uydurmadan başka bir şey değildir. *"Sözlerini daha önceki kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar."* Yani, sözlerini daha önceki kafir milletlerin sözlerine benzettiler ve onların saptıkları gibi saptılar. *"Allah onları kahretsin."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a göre mânâ "Allah onlara lânet etsin"dir. *"Nasıl da döndürüyorlar!"* Yani, hakikat açık olduğu halde nasıl da ondan sapıp batıla gidiyorlar.

Allah (c.c) daha sonra şöyle buyuruyor: *"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Rabler edindiler."*

[3503] İmam Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Taberî bir çok yolla Adiyy b. Hatem'den naklettiklerine göre; Adiyy b. Hatem Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in davetini duyunca Şam'a kaçtı. Adiyy cahiliyye döneminde Hıristiyan olmuştu. Kızkardeşi, kavminden bazılarıyla birlikte esir alındı, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu serbest bıraktı ve hediyeler verdi. O da kardeşinin yanına gittiğinde onu İslam'a ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitmeye teşvik etti. Bunun üzerine Adiyy b. Hatem Medine'ye geldi. Adiyy, Tayy kabilesinin reisiydi ve babası Hatem de cömertliğiyle meşhur Hatem-i Tâî idi İnsanlar aralarında Adiyy'in geldiğini konuştular. Adiyy, boynunda gümüşten bir haçla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tam o vakit *"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Rabler edindiler."* âyetini okudu. Adiyy der ki: "Yahudiler onlara tapınmıyorlardı ki" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Tapınıyorlardı. Çünkü hahamları onlara haramı helal, helali haram kılıyorlar, onlar da tabi oluyorlardı. İşte onların ibadeti budur"* buyurdu. Sonra *"Ey Adiyy, ne dersin? Seni Allâhu Ekber, denilmesi mi kaçırdı, bu muydu seni kaçıran? Allah'tan daha büyük birini biliyor musun? Seni kaçıran nedir? "Lâ ilâhe illallâh" denilmesi mi kaçırdı seni?"* buyurdu. Sonra onu İslam'a çağırdı, o da müslüman oldu ve hak şehâdeti okudu. Adiyy der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzüne baktığımda sevindiğini gördüm. Sonra *"Yahudiler gazap edilenler, Hıristiyanlar ise sapıklardır."* buyurdu.[428] Aynı şekilde Huzeyfe b. Yeman, İbn Abbâs

428 Hasendir. Tirmizî, 3095; Taberî, 16631, 16632; Taberânî, 7/92. Tirmizî: Gariptir. Râvîlerden Guteyf meçhuldür, demiştir. Ben derim ki: Fakat birçok râvî metnin tamamında onu mütâbaa etmişler (aynı lafızla rivâyet etmişler)dir.

Scanned with CamScanner

ve başkalarından da *"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Rabler edindiler."* âyetinin tefsirinde: Onlar hahamlarının helal ve haram kıldıkları şeylerde onlara uydular, dedikleri rivayet edilmiştir. Süddî der ki: Allah'ın (c.c) Kitabı'nı arkalarına attılar ve insanlardan nasihat istediler.

O yüzden Allah (c.c) devamında şöyle buyuruyor: *"Halbuki hepsine de tek ilâha kulluk etmekten başka bir şey emrolunmadı."* Yani, o Allah (c.c) ki birşeyi haram kıldığında haram, helal kıldığında helal olur. Koyduğu her kurala uyulur ve verdiği her hüküm uygulanır.

"O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır." Yani, o ortaklardan, benzerlerden, yardımcılardan, zıtlardan, evlatlardan münezzehtir, pak ve yücedir. Ondan başka hiçbir ilah, onun dışında hiçbir rabb yoktur.

Allah Dinini Hakim Kılacaktır:

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللهُ إِلَّآ أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

32. Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nurunu mutlaka tamamlayacaktır.

33. O, müşrikler hoşlanmasalar da, dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlü'nü hidâyet ve hak din ile gönderendir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Bu Müşriklerden ve Ehl-i kitap'tan kafirler, sadece cedelleşerek ve iftira atarak *"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar."* "Allah'ın nuru"ndan kasıt peygamberiyle gönderdiği hidayet ve hak dindir. Dolayısıyla onların hali üfleyerek güneşin ışığını veya ayın aydınlığını söndürmeye çalışan kimsenin hali gibidir. Bu ise imkansız bir şeydir. Çünkü onlar gibi Allah'ın peygamberi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte gönderdiği din de tamamlanmak, galip ve üstün olmak zorundadır. O yüzden Allah (c.c) istek ve arzularına cevap olarak onlara şöyle buyuruyor: *"Halbuki kâfirler*

Scanned with CamScanner

hoşlanmasalar da Allah nurunu mutlaka tamamlayacaktır." Kafir; bir şeyi gizleyen ve örten demektir. Bu sebeple, eşyaları gizlediğinden dolayı geceye, dâneyi toprağa gömdüğünden dolayı çiftçiye de kafir adı verilmiştir. Nitekim yüce Allah bir âyette *"Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçilerin (el-küffâr) hoşuna gider."* (Hadîd, 20) buyurur.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"O, müşrikler hoşlanmasalar da, dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlü'nü hidâyet ve hak din ile gönderendir."* Hidayet; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in getirdiği doğru haberler, sahih iman ve faydalı bilgidir. Hak din ise dünya ve âhirette fayda veren sâlih amellerdir.

[3504] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen sahih hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz Allah (c.c) dünyanın doğularını ve batılarını benim için topladı/dürdü. Ümmetimin hakimiyeti ondan bana dürülen yerlere kadar ulaşacak."*[429] buyurmuştur.

[3505] İmam Ahmed b. Hanbel, Mesud b. Kabisa'dan -ve Kabisa b. Mes'ud- şöyle nakleder: Muharib kabilesinden bir mahalle sabah namazını kıldı. Namazı bitirince onlardan bir genç şöyle dedi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz yeryüzünün doğuları ve batıları size açılacak. Onların çalışanları ise, Allah'tan korkan ve emaneti ulaştıranlar hariç ateştedirler."*[430]

[3506] İmam Ahmed b. Hanbel, Temim-i Dari (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"And olsun ki bu iş gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacak. Allah (c.c) şehir ve köylerden hiç kimseyi bırakmaksızın herkesi bu dine sokacak. Bu güçlünün gücü veya zelilin zilleti sayesinde gerçekleşecek; Allah'ın (c.c) onunla İslam'ı aziz kıldığı bir izzet ve Allah'ın onunla küfrü zelil kıldığı bir zillet sayesinde."* Temim-i Dari şöyle derdi: "Ben bunu aile halkımdan biliyorum. Vallahi onlardan müslüman olanlar mal-mülk, şeref ve izzete ererken, onlardan kafirler zillet, alçaklık ve cizyeye maruz kaldılar."[431]

---

429 Müslim, 2889; Ebû Dâvûd, 4252; Ahmed b. Hanbel, 5/278; İbn Hibbân, 7238. Sevban'dan rivayet etmişlerdir.

430 Ahmed b. Hanbel (5/366, 367) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (5/233): Senedindeki Şakik b. Hayyân hakkında Ebû Hâtim: Meçhuldür, demiştir.

431 Ahmed b. Hanbel (4/103) ve Taberânî (1280) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/14): Râvileri sahih hadis râvîleridir, demiştir.

Scanned with CamScanner

[3507] İmam Ahmed b. Hanbel Mikdad b. Esved'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah (c.c) yeryüzündeki her şehir ve köy evine azizin izzeti ve zelillin zilletiyle İslam sözünü sokacak. Allah (c.c) onları ya aziz kılıp izzet ehli kimselerden yapacak veya zelil kılıp zillet içinde yaşayan kimseler yapacak."*[432]

[3508] Yine Müsned-i Ahmed'de Adiyy b. Hatem'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdiğimde bana *"Ey Adiyy, müslüman ol ki selamette olasın."* buyurdu. "Ben bir dinin mensubuyum" dedim. *"Ben dinini senden daha iyi biliyorum"* buyurdu. "Dinimi benden daha iyi mi biliyorsun?" dedim. *"Evet. Sen Rukusiyye'lerden değil misin? Kavminin ganimetinin dörtte birini yemiyor musun?"* buyurdu. "Evet" dedim. *"Bu ise senin dininde sana helal kılınmamıştır"* buyurdu. Böyle der demez boyun eğip kabullendim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben seni İslam'dan engelleyen şeyin ne olduğunu biliyorum. Sen "Bu dine Arapların dışladığı zayıf ve güçsüz insanlar giriyor" diyorsun. Sen Hayra'yı biliyor musun?"* dedi. "Görmedim. Fakat işittim." dedim. *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, Allah (c.c) bu işi tamamlayacak. Öyle ki Hayra'daki bir yolcu kadın yanında kimse olmadan gelip Kabe'yi tavaf edecek. Hürmüz oğlu Kisra'nın oğlunun hazineleri fethedilecek."* buyurdu. "Hürmüz oğlu Kisra mı?" dedim. *"Evet. Hürmüz oğlu Kisra. Tüm malını ortaya dökecek de kimse kabul etmeyecek."* buyurdu. Adiyy b. Hatem der ki: İşte kadın yolcu yanında kimse olmaksızın Hayra'dan çıkıp Kabe'yi tavaf ediyor. Gerçekten, ben Hürmüz oğlu Kisra'nın hazinesini fethedenler arasındaydım. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, üçüncüsü de olacak. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu söyledi.[433]

[3509] Müslim, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Gece ve gündüz ortadan kalkmadan (kıyâmet kopmadan) Lât ve Uzzâ'ya tapılınacak."* O'na (sallallâhu

---

432 Ahmed b. Hanbel (6/4) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/14): Sahih hadis râvîleridir, demiştir.

433 Ahmed b. Hanbel (4/378) ve Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (5/342) rivayet etmişlerdir. Râvîleri sika olup Adiyy'e ulaşan bir çok tariki vardır. Bunu Hâkim (4/518) başka bir vecihten tahric etmiştir ve fakat onda "Rukusiyye" ile "ganimetin dörtte biri" hususları yoktur. Hâkim onun da Buhârî ve Müslim koşullarını haiz sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem) "Ya Rasûlallah! Ben, Azîz ve Celîl olan Allah *"O, müşrikler hoşlanmasalar da, dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlü'nü hidâyet ve hak din ile gönderendir."* âyetini nazil ettikten sonra bu işin tamamlanacağını sanmıştım." dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"O şeyden Allah'ın dilediği kadar olacak. Sonra Allah (c.c) hoş bir rüzgar gönderecek ve kalbinde hardal danesi ağırlığı iman bulunan herkes ölecek. Böylece geriye hiçbir hayır bulunmayan kimseler kalacak ve onlar atalarının dinine dönecekler."*[434]

Yahudi Ve Hıristiyan Alimlerinin Sahtekarlıkları:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

34. Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve Allah yolundan engeller. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı haber ver.

35. Bu paralar cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara denilir ki: "İşte kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın."

Tefsiri:

Süddî der ki: Ahbâr Yahudi dinadamlarına, Ruhban ise Hıristiyan dinadamlarına denir. Söylediği doğru. Gerçekten de Ahbâr Yahudi dinadamlarıdır. Nitekim yüce Allah *"Rabbani din adamları ve âlimleri (ahbâr) onları (Yahudileri), günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya!"* (Mâide, 63) buyurur. "Ruhbân" Hıristiyanların abidlerine, "Kıssîs" ise

434 Müslim (2907) ve Ebû Ya'lâ (4565) rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

keşişlerine/papazlarına denir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"İnsanlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz Hıristiyanlarız" diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde papazlar ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar."* (Mâide, 82)

Âyette kötü alimlere ve sapık abidlere karşı uyarı vardır. Süfyân b. Uyeyne'nin söylediği gibi: "Alimlerimizden bozulanların Yahudilerle, abidlerimizden bozulanların da Hıristiyanlarla benzerliği vardır."

[3510] Sahih bir hadiste, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"And olsun ki sizden öncekilerin yolunu tıpa tıp, aynen takip edeceksiniz"* buyurdu. "Yahudiler ve Hıristiyanları mı?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Başka kim olabilir?"* buyurdu. Başka bir rivâyete göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İranlılar ve Bizanslılar"* deyip sonra *"İnsanlar bunlardan başka kim olabilir ki?"* buyurdu.[435] Özetle, yüce Allah mü'minleri hâl ve sözlerinde onlara benzemekten men ediyor.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler"* Çünkü dini, insanlar nezdindeki makam ve konumlarını kullanarak dünyalık elde ederler, bunlar yoluyla insanların mallarını yerler. Nitekim Yahudi hahamlarının cahili Araplar üzerinde bir izzeti, onlardan gelen haraç, hediye ve vergiler vardı. Allah (c.c) peygamberini (Allah'ın salevatları ve selâmı üzerine olsun) gönderince bu riyasetlerinin devam etmesi tamahkarlığıyla sapıklık, küfür ve inatlarına devam ettiler. Allah (c.c) ise peygamberlik nuruyla onları söndürdü, ellerinden aldı ve onun yerine zillet ve yoksulluğu verdi de böylece Allah'ın gazabına uğradılar.

435 Hadisi Buhârî (3456), Müslim (2669), Ahmed b. Hanbel (3/84) ve İbn Hibbân, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Andolsun ki sizden öncekilerin yollarını karış karış, arşın arşın izleyeceksiniz. Hatta onlar bir kertenkele yuvasına girseler oraya dahi gireceksiniz." Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Onlar Yahudiler ve Hıristiyanlar mıdır?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Başka kimler olacak?" buyurdu. Bunu Buhârî (7319), İbn Mâce (3994) ve Ebû Ya'lâ (6292) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) kanalıyla şöyle rivayet etmişlerdir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Ümmetim kendilerinden önceki çağları karış karış, arşın arşın izlemedikçe kıyâmet kopmayacaktır." buyurdu. "Ya Rasûlallah! İran ve Bizanslılar gibi mi?" denildi. "İnsanlar onlardan başka kim olabilir ki?" buyurdu. Yukarıdaki rivâyette bulunan "Tıpa tıp, aynen" (حذو القُذّة بالقذة) ifadesi ise sadece Müsned-i Ahmed (4/125) ile Acurri'nin eş-Şeria'sında (30) Şeddâd b. Evs (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyette geçmektedir.

Scanned with CamScanner

"ve Allah yolundan engellerler" Yani, onlar haram yemelerinin yanında insanları hakka uymaktan men eder, hak ile batılı karıştırırlar. Peşlerinden giden cahillere kendilerini, onları hayra ve iyiliğe çağırıyormuş gibi gösterirler. Oysa onlar iddia ettiklerinin aksine cehenneme çağırıcıdırlar. Onlara kıyâmet gününde yardım olunmayacak.

"Altın ve gümüşü yığıp (kenz yapıp) da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı haber ver." Bunlar ise insanların önde gelenlerinden üçüncü sınıftır. Çünkü insanlar alimlere, abidlere ve mal sahiplerine bağlıdırlar. Bunların hali bozulduğunda insanların da hali bozulur. Nitekim birisi şöyle der:

Dini bozanlar krallar ve kötü alimler ile,
Ruhbanlardan başka kimlerdir ki!

"Altın ve gümüşü yığıp (kenz yapıp) da" ifadesindeki "kenz" (yığılan, biriktirilen mal, hazine) hakkında İmam Mâlik, Abdullah b. Dinar'dan, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "O zekatı ödenmemiş mala denir.

[3511] Sevrî ve başkalarından yapılan rivâyete göre onlar Ubeydullah'tan, o Nâfi''den, o da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Zekatı ödenmiş mal yedi kat yerin altında da olsa kenz değildir. Yeryüzünde olup da zekatı ödenmeyen mal kenz'dir." Bu görüş İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Câbir (radıyallâhu anh) ve Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan hem mevkûf (kendi sözleri), hem merfû (Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettikleri hadis) olarak rivayet edilmiştir. Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'tan da bunun benzeri şu söz nakledilmiştir: "Hangi malın zekatı ödenmişse yerin altında da olsa kenz değildir. Hangi malın zekatı ödenmemişse yerin üstünde de olsa sahibinin onunla dağlanacağı kenz'dir." İmam Buhârî Zührî kanalıyla Halid b. Eslem'den şöyle nakleder: İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile yola çıkmıştık. "Bu zekat farizası nazil olmadan önce idi. Zekat inince Allah (c.c) onu malları temizleyici kıldı." dedi. Ömer b. Abdulaziz ve Irak b. Mâlik de aynı şekilde: Bunu *"Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin."* (Tevbe, 103) âyeti neshetmiştir, demişlerdir.

[3512] Saîd, Muhammed b. Ziyad,'dan, o da Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan: "Kılıçların süsü kenzdendir. Ben size ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

Scanned with CamScanner

ve sellem)'den işittiğimi söylüyorum." dediğini nakletmiştir. Süfyân-ı Sevrî de ... Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Dört bin ve aşağısı geçim nafakasıdır. Ondan yukarısı ise kenz'dir."[436] Bu gariptir.

Altın ve gümüşü az bulundurmayı öven ve çok bulundurmayı yeren çok sayıda hadis varit olmuştur. Onlardan, gerisine delalet edecek bazılarını zikretmekle yetinelim:

[3513] Abdurrezzak, Sâlim b. Ebî Ca'd'dan şöyle nakleder: *"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı haber ver."* Âyeti nazil olunca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç kez *"Altın helâk olsun, gümüş helâk olsun"* buyurdu. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına zor geldi ve "Peki hangi malı edinelim?" dediler. Ömer (radıyallâhu anh): Ben sizin için bunu öğreneceğim" dedi ve "Ya Rasûlallah! Ashabına bu zor geldi ve "Peki hangi maldan edinelim?" dediler," dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zikreden bir dil, şükreden bir kalp ve dininizde size yardım edecek bir eş."* buyurdu.[437]

[3514] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ebû Hüzeyl'den şöyle nakleder: Bana bir arkadaşımın anlattığına göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Altın ve gümüş helâk olsun"* buyurdu. Bana anlattığına göre kendisi Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek "Ya Rasûlallah! Sen "Altın ve gümüş helâk olsun" buyurdun. Peki biz ne edinelim?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *" Zikreden bir dil, şükreden bir kalp ve dininizde size yardım edecek bir eş."*[438]

---

436 Tercihe şayan olan bunun mevkûf olduğudur. Beyhakî, Sünen-i Kübrâ'da (2/82) sahih bir senetle İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivâyet etmiş ve: "Asıl doğru olan budur, bunun mevkûf olduğudur. Bunu kuvvetli olmayan Süveyd b. Abdulaziz ise merfû olarak rivâyet etmiştir." demiş, sonra senedini getirmiştir. Bu Süveyd zayıftır, hadisi metruk biridir. Bu rivâyet mütâbaa edilmiştir. Zira İmam Beyhakî (2/83) başka bir vecihten İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: "Mahfuz bu değildir, meşhur olan bunun İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan mevkûf şeklinde rivâyetidir."

437 Abdurrezzak, et-Tefsir, 1076; Taberî, 16676, 16677. Bu mürseldir. Fakat râvîleri sika ve meşhur kimselerdir.

438 İmam Ahmed b. Hanbel (5/266) rivâyet etmiştir. Senedinde bilinmeyen bir râvî vardır. Dolayısıyla senedi zayıftır. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

[3515] İmam Ahmed b. Hanbel, Sevban (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Gümüş ve altın hakkında ki âyet nazil olunca sahabiler "Peki biz ne edinelim?" dediler. Ömer (radıyallâhu anh): "Bunu sizin için öğrenirim" dedi. Bir deve üzerinde hızla gitti ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişti. Ben de arkasındaydım. "Ya Rasûlallah! Peki hangi malı biriktirelim?" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sizden biri zikreden bir dil, şükreden bir kalp ve dininizde size yardım edecek bir eş edinsin"* buyurdu.[439] Bunu Tirmizî ve İbn Mâce bir çok vecihle Sâlim b. Ebî Ca'd'dan rivayet etmişler, Tirmizî: Hasendir, demiştir. İmam Buhârî'den yapılan rivâyete göre Sâlim bunu Sevban'dan işitmemiştir. Ben derim ki: Onun için bazıları bunu mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3516] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı haber ver."* âyeti nâzil olunca, bu müslümanlara ağır geldi ve "Bizden kimse evladına kendisinden sonra kalacak bir mal bırakamayacak "dediler. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh) "Ben sizi bu sıkıntıdan kurtaracağım" deyip gitti. Arkasından da Sevban (radıyallâhu anh) gitti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah'ın Nebîsi! Bu âyet senin ashabına ağır geldi." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah (c.c) zekatı ancak geride kalan malınız onunla temizlensin diye farz kıldı. Sizden sonra geride kalan mallarınız için ise mirası farz kıldı."* buyurdu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) tekbir getirdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra ona *"Sana kişinin yığıp biriktirdiklerinin en hayırlısını haber vereyim mi? Baktığında ona sevinç ve sürur veren, emrettiğinde itaat eden ve yanında olmadığında kocasının namusunu koruyan sâliha kadındır."* buyurdu.[440] Bunu Ebû Dâvûd, Hâkim Müstedrek'inde ve İbn Merdûyeh Yahyâ b. Ya'la'nın aynı senetle nakliyle rivayet etmişlerdir. Hâkim: Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da onların koşullarını haiz sahih bir hadistir, demiştir.

---

439 Tirmizi (3094); İbn Mâce, 1856; Ahmed b. Hanbel, 5/282; Ebû Nuaym, 1/183. Senedi kopuktur.

440 Ebû Dâvûd, 1664; Hâkim, 2/333; Ebû Ya'lâ, 2499; Beyhakî, 4/83. Râvîlerden Osman b. Umeyr'den dolayı senedi zayıftır. Diğer illeti Câfer b. İyas'tır. Şu'be onun Mücâhid'den nakillerini illetli bulurdu. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, fakat Zehebî itiraz ederek: Râvîlerden Osman'ı tanımıyorum, haber de gariptir, demiştir.

Scanned with CamScanner

[3517] İmam Ahmed b. Hanbel, Hassan b. Atiyye'den şöyle nakleder: Şeddâd b. Evs (radıyallâhu anh) bir yolculukta bir yere konakladığında kölesine, "Bize ustura getir de onunla oynayıp oyalanalım." dedi. Bu sözü hoş karşılanmayınca şöyle dedi: "Ben müslüman olduğumdan beri her kelimeyi dikkatle seçerek söyledim. Ama bu hariç. Bunu benden işitmemiş olun. Benden şimdi söyleyeceğim şeyi belleyin: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"İnsanları altın ve gümüşü yığıp biriktirirken siz şu kelimeleri biriktirin* (bunlarla çok dua ederek ahiretinize yatırım yapın): *'Allah'ım! Senden işte sebat ve doğru yolda yürüme azmi istiyorum. Senden, nimetlerine şükretmeyi ve sana güzel ibadeti istiyorum. Senden sağlıklı bir kalp istiyorum. Senden doğru bir dil istiyorum. Senden bildiklerinin en hayırlılarından istiyor bilmediklerimin şerrinden sana sığınıyorum. Bildiklerinden dolayı bağışlama diliyorum. Şüphesiz sen gaybı çok iyi bilensin.'"*[441]

"Bu paralar cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara denilir ki: 'İşte kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın.'" Yani, onlara azarlama, kınama ve alaylı bir tarzda böyle denir. Nitekim şu âyetlerdeki de böyledir: *"(Zebaniler Cehennemdekilere derler ki:) Haydi bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir."* (Duhân, 48-49)

Yani, bunlar, kendiniz için biriktirip yığdığınız malların karşılığıdır. O yüzden: "Kim bir şeyi sever ve onu Allah'a itaatin önüne geçirirse onunla azap edilir." denmiştir. Bunlar için de bu malları biriktirmek Allah'ın (c.c) rızasından daha önemli olduğundan onunla cezalandırıldılar. Mel'un Ebû Leheb de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zarar verme gayretinde olduğundan ve karısı da bunda ona yardım ettiğinden karısı kıyâmet gününde ona azapta yardımcı olacaktır: *"Ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde."* (Tebbet, 5) Yani, Cehennemde odun toplayıp Ebû Leheb'in üzerine atacak. Böylece dünyada kendisine en şefkatli olan kimse tarafından azap edilmekle azabı daha şiddetli yapılacak. Bu mallar da sahiplerince en değerli

441 Ahmed b. Hanbel (4/123) rivâyet etmiştir. Senedindeki Ruh b. Ubâde hakkında olumsuz şeyler söylenmiştir. Metin de gariptir. Bunu ayrıca Taberânî (1172) Berâ'nın nakliyle rivâyet etmiştir. Senedi, Mûsâ b. Mutayr'dan dolayı zayıftır. Çünkü o, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/173) ifade edildiği gibi metruktur.

Scanned with CamScanner

şeyler olduğundan, âhiret yurdunda onlara en zararlı şeyler hale gelecek. Bu mallar *"cehennem ateşinde kızdırılıp"* ki sıcaklığı başka bir şeye gerek bırakmaz *"bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacak."*

[3518] Süfyân-ı Sevrî ... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Kendinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin olsun ki, kul kenz ile dağlanmayacak, dinar (altın para) dinara, dirhem (gümüş para) dirheme dokunmayacak. Bilakis derisi genişletilip oraya her dinar ve dirhem ayrı ayrı konulacak."[442] Bunu İbn Merdûyeh, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak rivâyet etmiştir. Ancak merfû olarak sahih değildir.[443] Doğrusunu en iyi Allah bilir. Abdurrezzak, Tâvûs'tan şöyle nakleder: Bana ulaşan bilgiye göre kıyâmet günü kenz zehirli erkek bir yılana dönüşüp "Ben senin kenzinim" diyerek kendisinden kaçmakta olan sahibinin peşinden gidecek. Ondan erişebildiği her şeyi kapacak.

[3519] İmam Taberi, Sevban (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Kim ardında bir kenz bırakırsa o kıyâmet gününde kendisine iki gözü üzerinde iki nokta bulunan zehirli bir erkek yılan şeklinde gözükür ve onu kovalar. Adam: "Kahrolasıca, sen kimsin?" der. Yılan: "Ben, ardından bıraktığın kenzinim (biriktirdiğin malınım)" der. Onu kovalamaya devam eder ve sonunda kolunu yutup koparır. Sonra bedeninin diğer yerlerinin peşine düşer."*[444] Bunu İbn Hibbân da Sahih'inde Yezîd'in Saîd'den nakliyle rivâyet etmiştir. Bu hadisin aslı Buhârî ve Müslim'de Ebû Zinad'ın A'rec'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan nakliyle tahric edilmiştir.

[3520] Sahih-i Müslim'de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yapılan şu rivâyet yer almaktadır; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Malının zekatını vermeyen her bir adama kıyâmet günü ateşten sayfalar yapılır ve onunla yanakları, alnı ve sırtı dağlanır. Bu Allah (c.c) insanlar hakkında hükmünü verinceye kadar elli bin yıllık bir gün boyunca devam eder. Sonra Cennet'e veya Cehennem'e olan yolu görülür..."*[445] Hadisin gerisi vardır.

---

442 Mevkuf ve hasendir. Râvîleri sikadır.

443 Bu birazdan gelecek 3527 numaralı hadistir.

444 Daha önce Âl-i İmrân sûresi 180. âyetin tefsirinde geçti.

445 Müslim, 987; Ebû Dâvûd, 1658; Ahmed b. Hanbel, 2/262, 276; İbn Hibbân, 3253.

Scanned with CamScanner

İmam Buhârî bu âyetin tefsirinde Zeyd b. Vehb'den şöyle nakleder: Rebze'de Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'a uğradım. "Senin buraya yerleşmene sebep olan şey nedir?" dedim. Şu cevabı verdi: Biz Şam'da idik. Ben *"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!"* âyetini okudum. Muâviye: "Bu âyet bizim hakkımızda inmedi. Bu âyet sadece ehl-i kitâb hakkında geçerlidir," dedi. Ben de; "Kesinlikle bu hem biz, hem de onlar için geçerlidir," diye karşılık verdim. Bunu Taberî de başka bir tarikten Zeyd b. Vehb'in Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan nakliyle ve şu ziyadeyle rivâyet etmiştir: Bunun üzerine benimle onun arasında sesler yükseldi. Osman (radıyallâhu anh)'a beni şikayet eden bir mektup yazdı. Osman (radıyallâhu anh) da bana "Yanıma gel" diye mektup gönderdi. Yola çıktım. Medine'ye geldiğimde insanlar sanki beni hiç görmemişçesine etrafımda toplandılar. Osman (radıyallâhu anh)'a bundan dert yandım. "Biraz kenara çekil" dedi. "Vallahi, söylediklerimi söylemeyi bırakmayacağım." dedim. Ben derim ki: Ebû Zerr (radıyallâhu anh) aile efradının geçim parasının üzerindeki parayı biriktirmenin haram olduğu görüşündeydi. Bu şekilde fetva verirdi, buna teşvik eder, buna çağırır, muhalefet edenlere de katı davranırdı. Muâviye bundan men etti, fakat o bırakmadı. Muâviye bunda insanlara zarar vermesinden korkarak mü'minlerin emiri Osman (radıyallâhu anh)'a bir mektup göndererek ondan dert yandı ve yanına almasını söyledi. Osman (radıyallâhu anh) da onu Medine'ye çağırdı. Onu tek başına Rebeze'ye yerleştirdi. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) Osman (radıyallâhu anh)'ın hilafeti döneminde orada vefat etti. Muâviye (radıyallâhu anh) ameli sözüyle uyuşacak mı diye sınamak için ona bin dinar gönderdi. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) onu bir günde dağıttı. Muâviye sonra ona gönderdiği adamı tekrar gönderdi. Adam: Muâviye beni başkasına göndermişti, fakat hata etmişim. Şimdi altını getir" dedi. Ebû Zerr (radıyallâhu anh): "Yazıklar olsun sana, o elimden çıktı. Fakat malım gelirse seninle onun hesabını görürüz" dedi.

Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan onun böyle, yani âyetin genel olduğunu söylediğini rivâyet etmiştir. Süddî: Bu ehl-i kıble hakkında dır, demiştir. Ahnef b. Kays şöyle anlatır: Medine'ye geldim. Orada bir grup Kureyşlinin bulunduğu bir halka gördüm. O sırada elbisesi sert, bedeni sert, yüzü sert bir adam geldi ve başlarına dikilip şöyle dedi: "Mal biriktirenleri Cehennem ateşindeki kızdırılmış öyle bir taşla müjdele ki bu onlardan birinin memesinin başına konur da kürek kemiğinin üstünden çıkar. Kürek ke-

Scanned with CamScanner

miğinin üzerine konur da memesinin başından sarsılarak çıkar." dedi. Ahnef devamla şöyle der: Adamlar başlarını koydular ve hiçbirinin ona cevap verdiğini görmedim. Bunun üzerine arkasını dönüp gitti. Ben de peşinden gittim. Sonunda bir direğin dibine oturdu. Ona "Onları ancak kendilerine söylediklerinden hoşlanmamış halde gördüm" dedim. "Onlar kesinlikle hiçbir şey bilmiyorlar" dedi.

[3521] Sahih bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'a şöyle buyurmuştur: *"Eğer Uhud kadar altınım olup da bir borç için ayırma dışında üzerinden üçüncü günün yanımda ondan bir şey bulunduğu halde geçmesi beni mutlu etmez."*[446] Allahu A'lem, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'ı bu görüşe iten bu hadis olmuştur.

[3522] İmam Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b. Sâmit'ten (radıyallâhu anh) naklettiğine göre; Abdullah Ebû Zerr (radıyallâhu anh) ile birlikteydi. Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'a ganimet ve hediye payı çıktı. Yanında bir cariyesi vardı. Cariye onun ihtiyaçlarını aldı ve geriye yedi para arttı. Onunla da bir şeyler satın almasını emretti. Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'a: "Onu da senin ihtiyacını görmesi ve yanına gelen konukların için saklasaydın." deyince şöyle cevap verdi: Dostum bana bildirdi ki kesedeki her altın veya gümüş, elinden Allah için çıkarana kadar sahibi için bir ateştir." diye tavsiye etti.[447] İmam Ahmed b. Hanbel bunu ayrıca Yezîd'in Hümam'dan nakliyle rivâyet etmiştir. Ondaki ifade şöyledir: "elinden tamamen çıkarana kadar."

[3523] Hâfız İbn Asâkir, Ebû Bekir Şibli'nin tercemesinde ona kadar olan senetle Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın yanına fakir olarak var, zengin olarak varma"* buyurdu. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Bunu nasıl yapabilirim?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İstendiğinde vermemezlik etme. Rızk geldiğinde onu saklayıp biriktirme"* buyurdu. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! bunu nasıl yapabilirim ki?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bu iş böyle. Yoksa Cehennem ateşi vardır."* buyurdu.[448] Bunun senedi zayıftır.

---

446 Buhârî, 2388; Müslim, 991, hadis no: 32; Tirmizî, 2644; İbn Hibbân, 3326.

447 Hasendir. İmam Ahmed b. Hanbel (5/176) rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır, Buhârî ve Müslim'in râvîleridir.

448 Senedi çok zayıftır. Râvîlerden Talha b. Zeyd hakkında; İmam Buhârî: Hadisi münkerdir, Nesâî: Metruktur, Ali b. el-Medînî: Hadis uydurur, demişlerdir. Bu, Bilal (radıyallâhu

Scanned with CamScanner

[3524] İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Suffe ehlinden bir adam arkasında iki dinar -veya iki dirhem- bırakarak öldü. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İki ateş dağlaması. Arkadaşınızın namazını siz kılın."* buyurdu.[449] Bu başka tariklerden de rivayet edilmiştir.

[3525] Ebû Ümâme b. Sadeyy b. Aclan'dan şöyle rivâyet edilmiştir: Suffe ehlinden bir adam öldü ve peştemalinde bir dinar bulundu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ateş dağlaması!"* buyurdu. Sonra başka bir adam öldü ve peştemalinde iki dinar bulundu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İki ateş dağlaması!"* buyurdu.[450]

[3526] İbn Ebî Hâtim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kölesi Sevban (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Bir adam yanında kırmızı veya beyaz varken ölürse, Allah (c.c) her bir kırata karşılık ayağından çenesine kadar onunla dağlanacağı bir ateş parçası kılar"*[451]

[3527] Hâfız Ebû Ya'lâ'nın, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dinar dinarın üstüne, dirhem dirhemin üstüne konmaz. Bilakis derisi genişletilip onunla alınları, böğürleri ve sırtları dağlanır. İşte kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın."*[452] Râvîlerden Seyf yalancı ve metruktur.

---

anh)'tan da rivâyet edilmiştir ki onu da Deylemi (1769) tahriç etmiştir. Iraki, İhya hadislerini tahricinde bunu ayrıca Hâkim'in "Alamatu Ehli't-Tahkik"te tahric ettiğini söylemiş ve "Senedi zayıftır." demiştir.

449 Şahitleri sebebiyle hasendir. İmam Ahmed b. Hanbel (1/101, hadis no: 789) ve oğlu (1159, 1169) ve Bezzâr (3652) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (17765): Senedindeki Asım b. Behdele bir çok kişi tarafından sika kabul edilmiştir. Diğer râvîler de sikadırlar, demiştir. Sonraki hadis bunun şahididir.

450 Ceyyittir. Abdurrezzak, tefsirinde (1078), Ahmed b. Hanbel (5/252, 253), Taberî (16680) ve Taberânî (7573) Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/239, 240) şöyle der: Bunu İmam Ahmed b. Hanbel bir çok senetle rivâyet etmiştir. Bazılarının râvîleri sahih hadis râvîleridir. Şehr b. Havşeb ise sika kabul edilmiştir.

451 Senedi zayıftır. İshâk b. İbrâhim el-Feradisi kuvvetli değildir. Hocası Muâviye b. Yahyâ'yı ise bir çok kişi sika kabul ederken Beğavî ve Dârekutnî zayıf olduğunu söylemiştir.

452 Senedindeki Seyf b. Muhammed es-Sevrî, İbn Kesir'in söylediği gibi yalancılıkla suçlanan biridir. Doğrusu, daha önce (hadis no: 3518) geçtiği gibi bu mevkuftur, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın sözüdür.

Scanned with CamScanner

Haram Aylar:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

36. Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü haram aylardır. İşte bu doğru hesaptır. O aylar içinde (Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin ve müşrikler nasıl sizinle topyekün savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekün savaşın ve bilin ki Allah (kötülükten) sakınanlarla beraberdir.

Tefsiri:

[3528] İmam Ahmed b. Hanbel, ... Muhammed b. Sirin'den, o Ebû Bekre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Artık zaman (yani, ay ve günlerin hesabı) Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günkü haline dönmüştür. Yıl on iki aydır. Bunların dördü haram aylardır. Üçü peş peşe gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharrem ayları, dördüncüleri ise Cümadiye (Cümadiye'l-Ahir) ile Şaban arasındaki Mudar'lıların Receb ayıdır. Bu ay hangi aydır?"* buyurdu. Biz: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dedik. O kadar sustu ki onu farklı bir isimle anacak sandık. *"Bu ay Zilhicce ayı değil midir?"* diye sordu. "Evet Zilhicce ayıdır" dedik. *"Peki, bu hangi beldedir?"* diye sordu. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Sustu. Öyle ki onu isminden başka bir isimle anacağını zannettik. *"Bu bilinen adı ile o belde değil midir?"* diye sordu. "Öyledir" dedik. *"Peki, bugün hangi gündür?"* diye sordu. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu, öyle ki onu isminden başka bir isimle anacak diye zannettik. *"Bugün Nahr (kurban) günü değil midir?"* diye sordu. "Evet" dedik. Şöyle buyurdu: *"Şüphesiz kanlarınız ve mallarınız* -ravilerden Muhammed: "zannederim 've namuslarınız' da dedi" demiştir- *size bu ayınızda ve bu beldenizde bu gününüzün haram olduğu gibi haramdır. Yakında Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız ve size amellerinizi soracak. Dikkat edin,*

Scanned with CamScanner

benden sonra birbirinizin boynunu vuran dalâlet ehli kimseler olarak gerisin geri dönmeyin. Dikkat edin, burada bulunan bulunmayana tebliğ etsin. Olur ki tebliğ ettiği bazı kimseler bu sözlerimi işiten bazı kimselerden daha iyi beller ve daha iyi öğüt alır."[453] Bunu İmam Buhârî -Tefsir Kitabı'nda ve başka yerlerde- ile Müslim ise, Eyyûb'un Muhammed b. Sirin'den, onun Abdurrahman b. Ebî Bekre (radıyallâhu anh)'tan, onun da babası Ebû Bekre'den nakliyle rivayet etmişlerdir.

[3529] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Zaman Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günkü haline dönmüş bulunuyor. Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü haram aylardır. Onlar ardı ardına gelen üç ay ile Cumadâ ile Şaban arasındaki Mudar'lıların Receb ayıdır."*[454] Bunu Bezzâr, Muhammed b. Ma'mer'den, gerisi aynı senetle rivâyet etmiştir. Sonra: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan sadece bu vecihten rivayet edilmiştir, demiştir. Bunu İbn Avn, Kurrâ ve İbn Sirin; Abdurrahman b. Ebî Bekre'nin, babasından nakliyle böyle rivayet etmişlerdir.

[3530] Yine İmam Taberî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) veda haccında, teşrik günlerinin ortasında Mina'da hutbe vererek şöyle dedi: *"Ey insanlar! Zaman dönmüştür ve o bugün Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı gündeki gibidir. Şüphesiz Allah (c.c) katındaki aylar on ikidir ve ondan dördü haram aylardır. Haram ayların ilki Cümadi (Cümadiye'l-Ahir) ile Şaban arasındaki Recep ayı, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır."*[455] Bunu İbn Merdûyeh de Mûsâ b. Ubeyde'nin Abdullah b. Dinar'dan, onun İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan aynı veya benzeri bir lafızla rivâyet etmiştir.

[3531] Hammad b. Seleme, Ali b. Yezîd'den, o Ali b. Zeyd'den, o Ebû Hurre er-Rukâşî'den, o da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabelerinden olan amcasından şöyle rivayet etmiştir: Ben teşrik günlerinin ortasın-

453 Buhârî, 1741, 4406; Müslim, 1679; Ebû Dâvûd, 1948; İbn Mâce, 233; Ahmed b. Hanbel, 5/37 39; İbn Hibbân, 3848.

454 Hadisin metni sahihtir. Taberî (16700) rivâyet etmiştir. Eş'as b. Sevvâr'dan dolayı senedi kuvvetli değildir, fakat metnin şahitleri vardır.

455 Sahihtir. Taberî (16699) rivâyet etmiştir. Senedindeki Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi zayıf olsa da metnin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesinin gemini tutmuş, insanları O'ndan uzaklaştırıyordum. Rasûlullah (insanlara yaptığı konuşmada) şöyle buyurdu: *"İyi bilin ki zaman artık dönmüş bulunmaktadır ve o Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı gündeki şekildedir. Allah (c.c) katında ayların sayısı Allah'ın (c.c) kitabında ifade edildiği gibi on ikidir. Onlardan dördü haramdır. Artık onlarda kendinize zulmetmeyin."*[456]

Said b. Mansur, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"bunlardan dördü haram aylardır."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Onlar Muharrem, Recep, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Artık zaman (yani, ay ve günlerin hesabı) Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günkü haline dönmüştür." sözüyle vakit vakıasının, onda hiçbir öne veya arkaya alma, ekleme veya eksiltme, geciktirme veya değiştirme yapılmaksızın Allah'ın (c.c) ilk yarattığında yaptığı gibi olduğunu onaylamakta ve teyit etmektedir.

[3532] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin haram (dokunulmaz, saygın) olduğuna dair de: *"Bu beldeyi Allah (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günde haram kılmıştır. Dolayısıyla o Allah'ın (c.c) haram kılmasıyla kıyâmet gününe kadar haramdır."* buyurmuştur. Aynı şekilde burada da *"Artık zaman (yani, ay ve günlerin hesabı) Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günkü haline dönmüştür."*[457] buyurmuştur. Yani, Allah (c.c) gökleri ve yeri yarattığında onu nasıl yapmıştıysa bugün kitabındaki şer'i durumu da aynıdır.

Bazı tefsirciler ve kelamcılar bu hadis hakkında şöyle demişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Artık zaman (yani, ay ve günlerin hesabı) Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günkü haline dönmüştür." buyruğundan kastettiği şudur; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccı o yıl Zilhicce ayına denk gelmişti. Araplar ise haccı aylarda erteleme yaparak senenin Zilhicce dışında bir çok vaktinde, hatta çoğu vakitlerinde yapıyorlardı. Onlar Ebû Bekir Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın hicretin dokuzuncu yılındaki haccının Zilhicce ayında olduğunu iddia etmişlerdir. Haram ayları erteleme konusunu anlatırken açıklayacağımız üzere, bu isabetli bir görüş değildir. Bundan

456 Metin sahihtir. Ali b. Zeyd'den dolayı senedi zayıftır, fakat metnin şahitleri vardır.

457 Bakara sûresinin 126. âyetinin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

daha garibi ise, Taberânî'nin seleften birinden rivâyet ettiği ve içinde "Veda haccı yılında Müslümanların, Yahudilerin ve Hıristiyanlar'ın haclarının bir güne, yani kurban gününe denk geldiğine" dair ifadeler içeren hadistir.

Günlerin ve Ayların İsimlerine Dair Bir Fasıl:

Şeyh Alemüddin es-Sehâvi,[458] "el-Meşhur fî Esmâi'l-Eyyâmi ve'ş-Şuhûr" adını verdiği derleme risalesinde şunları söyler: Muharrem ayına, haram kılınan ay olduğundan dolayı bu isim verilmiştir. Bana göre bu isimlendirme haramlığını pekiştirmek içindir. Çünkü Araplar onunla oynuyor ve bir yılda haram diğer yılda helal sayıyorlardı. Sehâvi devamla: Çoğulu Muharremât, mehârim ve mehârîm gelir, demiştir. Safer ayına bu isim, onda savaş ve yolculuk için çıktıkları vakit kimse evinde kalmadığından dolayı verilmiştir. Nitekim bir yerin boşaldığını ifade etmek için "صفر المكان" (burası safer oldu, yani boşaldı) denilir. Çoğulu Asfâr'dır; cemel'in çoğulu ecmâl olduğu gibi. Rebîu'l-Evvel (ilk bahar) ayına, onda baharlık evlerinde oturduklarından dolayı bu ad verilmiştir. Çoğulu, hem Nasib'in çoğulunun Ensıbâ geldiği gibi Erbiâ' (أربعاء), hem Rağîf'in çoğulunun "Erğife" geldiği gibi Erbia (أربعة) olarak gelir. Rebîu'l-Ahir (son bahar) ayına bu ad verilme sebebi Rebîu'l-Evvel ile aynıdır. Cümâdâ ayına onda suların cümâd ettiğinden (donduğundan) dolayı böyle denmiştir. Sehâvi ardından: Onların hesabında aylar dönmezdi (her bir ay senenin belli mevsiminde sabitti), demiştir. Fakat bu isabetli değildir. Çünkü ayları hilal hesabına dayalıydı (her bir ay onun görülmesiyle başlardı). Dolayısıyla o, sürekli değişmek zorundadır. Muhtemelen suyun soğuktan donması ona bu ismin ilk verildiği yıldaki ayda meydana gelmiştir. Nitekim şair şöyle der:

في ليلةٍ من جُمَادَى ذاتِ أندِيَةٍ لا يُبصر العبد من ظَلْمائها الطُّنُبا

لا يَنبَحُ الكلبُ فيها غيرَ واحدةٍ حتى يَلُفَّ على خرطومه الذَّنَبا

Aile fertlerinin bir Cümâdâ gecesindeki toplantısında.

Kul direklerin bağlarını dahi göremiyor.

458 Sehâvi; Ebû Hasen Ali b. Muhammed el-Hemedânî el-Mısrî es-Sehâvi, eş-Şâfii'dir. Kıraat, Usul, Lugât ve Tefsir alimidir. Şam'a yerleşmiş ve hicrî 643 yılında orada vefat etmiştir. Bazı kitapları vardır.

Scanned with CamScanner

Köpek (soğuktan) kuyruğu burnuna dolanana kadar,
Birden fazla havlamıyor.

Cümâdâ'nın çoğulu Cümâdiyât'tır; hubârâ'nın çoğulu hubâriyât olduğu gibi. Bu bazen müzekker, bazen müennes olur; dolayısıyla bazen Cümâdâ el-Ûlâ bazen Cümâdâ el-Evvel (Manaları "İlk Cümâdâ"dır ve ilki müennes, ikincisi müzekkerdir), bazen Cümâdâ el-Âhir (yani "Son Cümâda") bazen Cümâda el-Âhira (Manaları "Son Cümâdâ" olup ilki müzekker, bu ise müennestir) denilir. Receb; tazim ve saygı mânâsına gelen Tercib'den gelmekte olup çoğulu Ercâb, Ricâb ve Recebât'tır. Şa'bân; "kabilelerin yağmalama için çıkıp etrafa dağılması" mânâsından gelmektedir ve çoğulu Şeâbîn ve Şa'bânât'tır. Ramazân; ramzâ'nın yani sıcağın şiddetli olması mânâsından gelir. Mesela "deve yavruları susadı" mânâsı "رمضتِ الفصالُ" cümlesiyle ifade edilir. Çoğulu Ramazânât, Ramâzîn ve Ermiza gelir. Bunun Allah'ın isimlerinden biri olduğunu söyleyenlere ise kulak asılmaz, aldırış edilmez. Ben derim ki: Bu konuda bir hadis vardır, fakat zayıftır. Onu Oruç kitabımın başında açıkladım. Şevval; devenin, dişiye aşmak için kuyruğunu kaldırmasını ifade eden "شَالَ" fiilinden gelmekte olup çoğulu Şevâvîl, Şevâvîl ve Şevvâlât şeklinde yapılır. Zilkade -ben derim ki bu Zil'kı'de şeklinde kâf harfinin esresiyle de okunur- o ayda savaş ve yolculuğa çıkmayıp oturduklarından dolayı ("ka'de" oturmak demektir) bu ismi almıştır. Zilhicce'nin hâ harfi esre olupben derim ki: Zilhacce şeklinde üstün olarak da okunur- bu isim o ayda hac yaptıklarından dolayı verilmiştir.

Günlerin adlarına gelince; İlki Ehad (Pazar) günüdür. Çoğulu Âhâd, Uhâd ve Vuhûd gelir. Sonraki gün İsneyn (Pazartesi) günüdür ve Esânîn diye çoğul yapılır. Sülesâ' (Salı) memdut olup hem müzekker hem müennes yapılır. Çoğulu Sülâsâvât ve Esâlis gelir. Çarşamba günü sonu uzatmalı şeklindeki Erbiâ'dır. Çoğulu Erbiâvât ve Erâbî' gelir. Perşembe günü olan Hamis; Ahmâs ve Ehâmîs şeklinde çoğul yapılır. Sonra Cuma gelir. Bu Cum'a, Cumua ve Cumea olarak söylenebilir. Çoğulu Cum'â' (جمعاء) ve Cumuât gelir. Cumartesi günü olan Sebt kesilmek ve sona ermek mânâsından gelir. Çünkü onda haftanın günleri sona erer. Araplarda ise haftanın günleri şöyle idi: Evvel, Ehven, Cübâr, Dübâr, Mu'nis, Arube ve Şiyâr. Eski aslî Araplardan bir şair şöyle der:

Scanned with CamScanner

Umarım, günüm Evvel veya Ehven yahut Cübâr, Veyahut da sonrasındaki Dübâr olsun.

Onları kaçırırsam eğer,

Mu'nis veya Arube veyahut Şiyâr olsun.

"Bunlardan dördü haram aylardır." Bu aylar cahiliyye dönemlerinde Arapların da haram saydıkları aylardır. Çoğunluk böyleydi. Onlardan "Besl" denilen bir grup aşırıya kaçarak ve derine giderek sekiz ayı haram sayardı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Üçü peş peşe gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Bir de Cumadâ ile Şaban arasındaki Mudar'lıların Recep ayı vardır" buyruğunda Recep ayını "Mudar'lıların Recep ayı" diye zikretmesi, onun Rebîa kabilesinin sandığı gibi Şaban ile Şevval arasında bulunan şimdiki Ramazan ayı değil, Cümâdâ ile Şaban arasındaki ay olduğunu teyit etmek içindir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bununla onun, Rebîa kabilesinin Receb'i değil Mudar kabilesinin Receb'i olduğunu açıklamıştır.

Aylardan üçünün peş peşe, diğeri ise tektir. Bu Hac ve Umre ibadetlerini eda edilebilmeleri içindir. Hac ayından önceki ay (Zilkade) haram kılınmıştır; çünkü insanlar o ayda savaş yapmazlardı. Zilhicce'nin haram kılınması, onda hacca gittiklerinden ve hac ibadetini yerine getirmekle meşgul olduklarından dolayıdır. Hacdan dönüp en uzak beldelerine güven içinde gitmeleri için sonraki ay haram kılınmıştır ki o Muharrem ayıdır. Yıl ortasında Recep ayının haram kılınması ise Arap yarımadasının en uzaklarından kimselerin Kabe'yi ziyarete gelmeleri, ziyaret edip yurtlarına güven içinde dönebilmeleri içindir.

"İşte bu doğru hesaptır." Yani, doğru hüküm budur. Böylece, Allah'ın haram aylar hakkındaki emri yerine getirilmiş ve O'nun (c.c) ilk kitabında geçen hükme uyuşulmuş olur.

"O aylar içinde" yani, bu aylarda *"kendinize zulmetmeyin"* Çünkü bu aylarda yapılan zulmün günahı diğerlerinden daha büyük ve daha ağırdır. Zira, *"Kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız."* (Hac, 25) buyruğundan dolayı, haram belde Mekke'de işlenen haramların günahı kat kat olduğu gibi, haram aylarda işlenen haramların günahı da kat kat fazladır. O yüzden, İmam Şâfiî ve bir grup alime göre haram ayda yapılan cinayetlerin diyeti daha fazla olur. Haremde cinayet işleyen veya ihramlı birini öldüren kimsenin cezası da yine daha fazladır.

Scanned with CamScanner

Hammad b. Seleme, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Onlarda kendinize zulmetmeyin"* buyruğunu "Yani bütün aylarda" diye tefsir ettiğini rivâyet etmiştir. Ali b. Ebî Talha'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre o (radıyallâhu anh), *"Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on ikidir ....O aylar içinde kendinize zulmetmeyin"* âyetini "yani bütün aylarda" diye tefsir etmiştir. Allah (c.c) daha sonra bu dört ayı ayrıca haram kılmış, bu ayların saygınlığını yüceltip onda yapılan günahları daha büyük, salih amellerin sevap ve ecrini de daha çok yapmıştır.

Katâde, *"O aylar içinde kendinize zulmetmeyin"* buyruğu hakkında şöyle der: Haram aylarda yapılan zulmün günah ve vebali diğer aylardakinden daha büyüktür. Zulüm her hâlükârda büyük bir günah olsa da Allah (c.c) onlardan dilediğinin daha büyük olduğuna hükmedebilir. Katâde yine şöyle der: Allah (c.c) kulları arasından seçkin kimseleri, Meleklerden elçi melekleri ve insanlardan peygamberleri seçti. Sözlerden Kur'ân'ını, Yeryüzünden camileri seçti, aylardan Ramazan ile haram ayları seçti. Günlerden Cuma gününü, gecelerden ise kadir gecesini seçti. Şu halde Allah'ın büyük saydıklarını siz de büyük sayın. Her şeye Allah'ın (c.c) verdiği önem ve ehemmiyeti ancak anlayış ve akıl sahipleri verir. Süfyân-ı Sevrî... Muhammed b. Hanefiyye'den şöyle nakleder: *"O aylarda kendinize zulmetmeyin"* Yani, onları haramlık bakımından diğer aylara denk tutmamak sûretiyle. Muhammed b. İshâk der ki: *"O aylarda kendinize zulmetmeyin"* Yani, müşriklerin yaptıkları gibi o ayların yasaklarını helal, helallerini yasak yapmayın. Zira, onların yaptıklarından biri olan *"(Haram ayları) ertelemek, sadece kafirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kafir olanlar saptırılır..."* (Tevbe, 37) Bu görüş İmam Taberî'nin tercih ettiği görüştür.

"Müşrikler nasıl sizinle topyekün" yani, hepsi, hep birlikte *"savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekün"* yani, hep birlikte *"savaşın ve bilin ki Allah (kötülükten) sakınanlarla beraberdir."* Haram ayında savaşa başlamanın haram kılınması hükmünün mensuh mu, değişmeyen muhkem bir hüküm mü olduğu hususunda alimlerin iki görüşü vardır. Onlardan meşhur olan görüşe göre bu mensuhtur; çünkü Allah (c.c) burada "O aylar içinde kendinize zulmetmeyin" buyurmuş, fakat müşriklerle savaşı emretmiştir. Sözün akışı Allah'ın (c.c) bunu genel bir emir olarak verdiği izlenimi vermektedir. Sadece haram aylarda olsaydı, o ayların çıkması kaydıyla birlikte zikretmesi

Scanned with CamScanner

gerekirdi. Hem de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tâif'lileri haram bir ay olan Zilkade ayında kuşatmıştır.

[3533] Nitekim Buhârî ve Müslim'de geçen bir rivâyete göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hevazin kabilesiyle savaş için Şevval ayında yola çıktı. Onları yenip mallarını aldıktan sonra yenilgiye uğrayanlar Taif'e sığınınca gidip orayı kırk gün kuşattı. Sonra fethetmeden oradan ayrıldı.[459] Böylece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu haram ayda kuşatmış oldu.

Diğer görüş: Haram aylarda savaşa başlamak haramdır ve bu ayların haram kılınışı neshedilmemiştir. Çünkü Allah (c.c) *"Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin..."* (Mâide, 2) buyurur. Yine: *"Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın."* (Bakara, 194) buyurur. Yine, *"Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin."* (Tevbe, 5) buyurur.

Daha önce geçtiği gibi buradaki "Haram aylar" dan kasıt, iki görüşten birindeki gibi (bazı Mekke müşriklerine verilen dört aylık) serbest gezme ayları değil, (diğerlerinin söylediği sahih görüşteki gibi) her yıl için geçerli haram aylardır. "müşrikler nasıl sizinle topyekün savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekün savaşın" cümlesinin de öncesinden ayrı yeni bir hüküm olması, teşvik ve tahrik kabilinden olması mümkündür. Yani, onlar sizinle savaş yaparken birleşip toplandıkları gibi siz de onlarla savaştığınızda onun toplanın ve onların yaptığı gibi yapın. Allah'ın (c.c) bu âyette mü'minlere, savaşı müşrikler başlattığında onlarla savaşa izin veriyor olması mümkündür.

Nitekim başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın."* (Bakara, 194) *"Mescid-i Haram'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kafirlerin cezası böyledir."* (Bakara, 191)

459 Müslim (1059, hadis no: 136) Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Hadis ileride gelecek.

Scanned with CamScanner

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Taif'lileri kuşatmasına, Haram şehir olan Mekke'ye girinceye dek orayı kuşatmaya devam ettirmesine de böyle cevap verilir. Zira bu, Hevâzin kabilesiyle ve onların müttefikleri Sakif kabilesiyle savaşın devamı ve tamamlayıcısı mesabesindeydi. Nitekim savaşı onlar başlatmışlardı. Onun için adamlar toplamış ve insanları savaşa çağırmışlardı. Daha önce geçtiği gibi, o vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) peşlerinden gitmiş, Taif'e sığınınca kalelerinden indirmek için oraya gitmişti. Taifliler Müslümanları ele geçirdiler ve bazılarını öldürdüler. Kuşatma mancınık ve başka aletlerle kırk gün sürdü. Bunun başlangıcı helal aydaydı. Haram ay girdikten sonra birkaç gün devam edip ardından onları bıraktı. Çünkü başta yasak olan bazı şeylere devamda izin verilir. Bu kesin bir kaidedir ve benzer misaller pekçoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Şimdi bu konuda varit olan hadisleri zikredelim.[460] Allah'a hamd olsun biz bu meseleyi Siret kitabımızda da net bir şekilde ortaya koymuştuk.

Müşriklerin Haram Ayları Erteleme Yapmaları:

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37. Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kâfir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığının sayısına uygun düşmeleri ve O'nun haram kıldığını helâl kılmaları için haram ayını bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. Onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez.

Tefsiri:

Bu da, Allah'ın (c.c), şeriatında babalarının bozuk görüşlerine göre değişikliklere gitmek, hükümlerini kendi iğrenç zevk ve hevalarına göre değiştirmek, haram kıldıklarını helal ve helal kıldıklarını haram kılmak gibi müşrikleri yerdiği hususlardır. Çünkü onlar, kendilerindeki öfkenin şiddetinden, cesaret

460 Yazma nüshada, bu cümleden sonra boşluk var. Muhtemelen müellif Siret kitabında zikretmiş olmasıyla yetinerek onları burada zikretmekten vazgeçmiştir.

Scanned with CamScanner

ve kabile taassubundan dolayı düşmanlarıyla savaşma arzularını tatminlerine engel olan haram ayların süresini uzun buluyorlardı. Böylece İslam gelmeden bir süre önce haram ayı helal yapma ve onu Safer ayına erteleme diye bir şey türetmişlerdi. Dört haram aya süre bakımından uymuş olmak için haram ayı helal, helal ayı ise haram yapıyorlardı. Nitekim Cezl et-Ta'ân adıyla meşhur şairleri Umeyr b. Kays şöyle der:

لقد علمت معد أن قومي كرام الناس أن لهم كراما

ألسنا الناسئين على معد شهور الحل نجعلها حراما.

Ma'd bildi ki kavmim insanların asilleridir.

Onların nice asillikleri vardır.

Biz Ma'd'a uyarak ayları erteleyip,

Helal ayları haram yapmıyor muyduk?

Ali b. Ebî Talha'nın rivâyetine göre *"Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir."* buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: Her yıl hac mevsimini Cünâde b. Avf b. Ümeyye el-Kenâni belirlerdi. Ebû Sümame künyeli Cünade "Bilin ki Ebû Sümâme'ye günah isnad edilmez ve ayıplanmaz, bilin ki ilk yılın Safer ayı helal aydır." diyerek onu helal kılar, bir yıl Safer'i diğer yıl Muharrem'i haram ay yapardı. Allah'ın (c.c) *"Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir... Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez."* âyetinde anlattığı işte budur. Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bunun benzerini rivâyet etmiştir. Leys b. Ebî Süleym, Mücâhid'den şöyle nakleder: Kinâne kabilesinden bir adam her yıl merkebinin üzerinde hac mahalline gelip, "Ey insanlar! Bana kusur da günah da nispet edilmez. Söylediğim reddolunmaz. Biz Muharrem'i haram, Safer'i helal kıldık" der, ertesi yıl aynı sözleri tekrarlar, "Biz Safer'i haram kıldık ve Muharrem'i erteledik" derdi. İşte Allah'ın (c.c) *"Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir."* buyruğu bunun hakkındadır. *"Allah'ın haram kıldığının sayısına"* yani dört aya *"uygun düşmeleri ve"* haram ayı erteleme (hilesi)yle *"O'nun haram kıldığını helâl kılmaları için."* Ebû Vâil, Dahhâk ve Katâde'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem Allah'ın (c.c) *"Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir...."* buyruğu hakkında şöyle der: Bunu ya-

Scanned with CamScanner

pan cahiliyye döneminde Kinâneoğulları kabilesinden Kalemmes adında bir adamdır. Cahiliyye devrinde haram aylarda kimse kimseye saldırmazdı. Adam babasının katiliyle karşılaşırdı da ona elini uzatmazdı. Kalemmes bir kez (kabilesindeki adamlara) "Bizimle savaşa çıkın" dedi. "Bu Muharrem ayıdır" dediler. "Onu bu yıl erteliyoruz" dedi. Onlar "Bu yıl ikisi Safer olsun, gelecek yıl ise her ikisini Muharrem ayı yaparız." dedi. Onlar da yaptılar. Ertesi yıl "Safer ayında savaşmayın" dedi. Onu Muharrem ayıyla birlikte haram ay yaptılar ve her ikisi de haram ay oldu. Bu, "nesie"de (erteleme) garip bir niteliktir. Çünkü bir yıl sadece üç ayı, sonraki yıl ise beş ayı haram ediyorlardı. Bu ise Allah'ın (c.c) *"Allah'ın haram kıldığının sayısına uygun düşmeleri ve O'nun haram kıldığını helâl kılmaları için haram ayını bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar."* buyruğunun neresindedir?

Mücâhid'den de yine garip bir erteleme nitelemesi rivâyet edilmiştir. Zira Abdurrezzak.. *"Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir."* buyruğu hakkında Mücâhid'den şöyle nakleder: Allah (c.c) haccın Zilhicce ayında yapılmasını farz kıldı. Müşrikler ayları Zilhicce, Muharrem, Safer, Rebîu'l-Evvel, Rebîu'l-Ahir, Cümâdâ el-Evvel ve Cümâdâ es-Sâni, Recep, Şaban, Ramazan, Şevvâl, Zilkade ve Zilhicce adlarıyla anıyorlardı. (Sonraki yıldaki) Zilhicce ayında bir hac daha yaptıktan sonra Muharrem'e dokunmayıp yıl başına geçiyor ve Muharrem'e Safer, Receb'e Cümâdiye'l-Ûlâ, Şaban'a Ramazan, Ramazan'a Şevval, Zilkade'ye Şevval, Zilhicce'ye Zilkade diyorlardı. Sonra Muharrem'e Zilhicce adını verip onda haccediyorlardı. Onlarda Muharrem'in adı Zilhicce idi. Sonra baştan başlıyor, böylece bir ayda iki haccı birden yapıyorlardı. Nihayet Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın haccettiği yıldaki hacları Zilkade ayındaki iki hacdan sonuncusuna, sonra Hz. Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccettiği yılda Zilhicce ayına denk geldi. Bu, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Zaman artık Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı gündeki haline dönmüş bulunmaktadır." buyurduğunda böyleydi. Mücâhid'in sözü problemlidir. Çünkü Ebû Bekir (radıyallâhu anh) haccı Zilkade'de yapmışsa haccı nasıl sahih olur? Allah (c.c): *"Hacc-ı ekber (en büyük hac) gününde Allah ve Rasûlü'nden insanlara bir bildiridir: Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır...!"* (Tevbe, 3) buyurmuşken ve Ebû Bekir (radıyallâhu anh) haccında bunu duyurmuşken böyle bir şey nasıl olabilir? Hacc Zilhicce ayında gerçekleşmemiş olsaydı Allah (c.c) nasıl *"Hacc-ı ekber (en büyük hac) gününde"* di-

Scanned with CamScanner

yebilirdi? Onların yaptıkları erteleme onun söylediği şekilde yılın deveran etmesini ve her iki yıl boyunca bir ayda haccetmelerini gerektirmez. Çünkü erteleme bu olmadan da gerçekleşir. Zira onlar bir yıl Muharrem'i helal onun yerine Safer'i haram ay yaparken, Rebîu'l-Evvel ile Rebîu'l-Ahir aylarını ve senenin sonuna kadar diğer ayları sıralama, sayı ve ayların sayısı bakımından olduğu gibi bırakıyorlardı. İkinci sene ise Muharrem'i haram sayıp onu haramlığı üzere bırakıyorlardı. Sonra Safer, Rebîu'l-Evvel, Rebîu'l-Ahir ve diğer aylar yıl sonuna kadar aynı şekilde devam ediyordu. Böylece Allah'ın (c.c) haram aylarına sayıca uymak için Muharrem'i bir yıl helal bir yıl haram yapıyor, dolayısıyla Allah'ın (c.c) haram kıldığını helal yapıyorlardı. Böylece de senenin dört ayını haram kılmasına dair hükmünde değişiklik yaparak onları helale dönüştürüyorlardı. Fakat peş peşe gelen haram aylardan üçüncüsünü öne (normal vaktine) alıp Muharrem yaparken bazen onu bir sonraki Safer ayı yapıyorlardı.

[3534] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisi daha önce geçti: *"Artık zaman (yani, ay ve günlerin hesabı) Allah'ın (c.c) gökleri ve yeri yarattığı günkü haline dönmüştür. Yıl on iki aydır. Bunların dördü haram aylardır. Üçü peş peşe gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharrem ayları, dördüncüleri ise Mudar'lıların Receb ayıdır."*[461] Yani, ayların sayısı ve onlardan haram ayların haram kılınışı hususu, cahil Arapların yapageldikleri gibi ertelemeyle onları birbirinden ayırma şeklinde değil, sayıca ve peş peşe gelme bakımından Allah'ın (c.c) geçmişte kitabında bulunduğu gibidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3535] İbn Ebî Hâtim, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Akabe'de vakfe yaptı. Bunun üzerine Allah'ın (c.c) dilediği kadar müslümanlar onun yanına biriktiler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a layık olduğu şekilde hamd-u sena ettikten sonra şöyle buyurdu: *"Haram aylarda ertelemeye gitmek şeytandandır, kafirlikte ileri gitmektir. Kafirler onunla saptırılırlar. Onu bir yıl helal bir yıl haram yaparlar."*[462] Zira onlar bir yıl Muharrem'i haram Safer'i helal, bir yıl Safer'i haram Muharrem'i helal yapıyorlardı ki "Aylarda Erteleme" de budur.

461 Buhârî, 67, 105; Müslim, 1679; Ebû Dâvûd, 1948; İbn Mâce, 233; Ahmed b. Hanbel, 5/37, 39, 45. Ebû Bekre'den rivayet etmişlerdir.

462 Senedindeki Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi'yi cumhur zayıf saymıştır.

Scanned with CamScanner

İmam Muhammed b. İshâk, Siret kitabında bu konuda güzel, faydalı ve hoş bilgiler vererek şöyle demiştir: Araplarda ayları erteleme işini yapan, Allah'ın (c.c) haram kıldıklarını helal, helal kıldıklarını haram yapan ilk kişi Kalemmes'tir. Onun adı; Huzeyfe b. Abdest b. Fukaym b. Adiyy b. Amir b. Sa'lebe b. Haris b. Mâlik b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nüzar b. Mead b. Adnan'dır. Sonra bu işi oğlu Abbad, sonra onun oğlu Kala b. Abbad, sonra onun oğlu Ümeyye b. Kala', sonra onun oğlu Avf b. Ümeyye, sonra onun oğlu Ebû Üsame Cünâde b. Avf ele aldı ki sonuncuları buydu ve İslam onun zamanında geldi. Araplar haccettiklerinde başında toplanırlar, o da kalkıp onlara konuşma yapardı. Allah'ın (c.c) haram kıldığı aylara sayıca uymak için bir yıl Receb, Zilkade ve Zilhicce'yi haram yapar, ancak Muharrem'i helal yapıp onun yerine Safer'i haram yapar, diğer yıl ise Muharrem'i haram yapardı. Böylece Allah'ın haram kıldığını helal yapmış olurlardı. Yani, aynı zamanda Allah'ın (c.c) helal kıldığını da haram yapardı. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Tebuk Gazvesi'ne Katılmayanları Kınama:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُم بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

38. Ey iman edenler! size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın" denildiği zaman yere çakılıp kaldınız? Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır.

39. Eğer çıkmazsanız, Allah sizi pek acıklı bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.

Tefsiri:

Bu âyetler meyvenin, şiddetli ve kavurucu sıcaktan korunulacak gölgenin hoş olduğu bir vakit yapılan Tebuk seferine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

Scanned with CamScanner

sellem) ile birlikte gitmeyen kimseleri kınamaya giriştir. Allah (c.c) onlara şöyle buyuruyor: *"Ey iman edenler! size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın" denildiği zaman"* yani Allah (c.c) yolunda cihada çağrıldığınız vakit *"yere çakılıp kaldınız?"* tembellik yaptınız ve rahatlığa, meyvelerin hoşluğu içinde kalmaya meylettiniz. *"Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz?"* Neden böyle yaptınız? Ahirete karşılık dünyayı tercihinizden mi? Yüce Allah daha sonra dünyaya rağbeti azaltarak ve âhirete teşvik ederek şöyle buyuruyor: *"Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır."*

[3536] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Müstevred (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Dünya ahirete oranla ancak sizden birinin parmağını denize batırıp çıkarması gibidir; bir baksın, ondan parmağına ne kadar (su) gelmiştir?"* buyurdu.[463] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söylerken işaret parmağını göstermiştir. Bunu ayrıca İmam Müslim de rivâyet etmiştir.

[3537] İbn Ebî Hâtim, Ebû Osman'dan şöyle nakleder: Ebû Hureyre'ye "Basra'daki kardeşlerimden senin "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Şüphesiz Allah (c.c) bir iyiliğe bir milyon sevap verir"* derken işittim" dediğini duydum" dedim. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh): Bilakis Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Şüphesiz Allah (c.c) bir iyiliğe iki milyon sevap verir"* derken işittim" dedi, sonra Allah'ın (c.c) *"Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır."* buyruğunu okudu.[464] Çünkü geçmişi ve geleceğiyle tüm dünya Allah (c.c) katında az şeydir. Süfyân-ı Sevrî bu âyet hakkında A'meş'ten: Binitli yolcunun heybesindeki azık kadardır, dediğini nakleder.

Abdulaziz b. Ebî Hazim, babasından şöyle nakleder: Abdulaziz b. Mervan vefat edeceği zaman "Bana kefenleneceğim kefenimi getirin de ona bakayım" dedi. Önüne konulunca ona bakıp "Dünyadan geriye bırakacağım bundan başka neyim var ki?" dedi. Sonra arkasını döndü ve şöyle diyerek ağlamaya başladı: "Yazıklar olsun sana ey dünya! Gerçekten senin çoğun azdır, azın kısadır. Biz ise senin hakkında aldanma içindeyiz." dedi.

463 Ahmed b. Hanbel, 4/228, 229; Müslim, 2857; Müslim, 2858; Tirmizî, 2323; İbn Mâce, 4108.

464 Ziyad el-Cassâs'tan dolayı senedi zayıftır. Bu daha önce Bakara sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra cihadın terki hakkında tehditte bulunarak şöyle buyuruyor: *"Eğer çıkmazsanız, Allah sizi pek acıklı bir azap ile cezalandırır"* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir arap kabilesini cihada çağırdı, fakat onlar gevşeklik göstererek gelmediler. Bunun üzerine Allah (c.c) onlardan yağmuru kesti ve bu da onların azabı oldu.

"ve" peygamberini (sallallâhu aleyhi ve sellem) muzaffer kılmak ve dinini ikame etmek için *"yerinize sizden başka bir kavim getirir"* Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar."* (Muhammed. 38) buyurur. *"siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz."* Yani, cihaddan geri kalmanız, kaçmanız ve o hususta ağır davranmanızla Allah'a (c.c) hiçbir zarar veremezsiniz. *"Allah her şeye kadirdir."* Yani, düşmanlarını siz olmadan yenmeye kadirdir. Kimisi şöyle demiştir: *"(Ey mü'minler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin."* (Tevbe, 41) âyeti ile *"Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz."* (Tevbe, 120) âyeti Allah'ın (c.c) *"Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir gurup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar."* (Tevbe, 122) buyruğu ile neshedilmiştir. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime, Hasan-ı Basrî ve Zeyd b. Eslem'den rivayet edilmiştir. İmam Taberî bu görüşü reddederek şöyle demiştir: Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cihada çağırdığı kimseler hakkındaydı ve dolayısıyla onların cihada çıkmama seçenekleri yoktu. Dolayısıyla terk etselerdi cezalandırılırlardı. Bu isabetli bir görüştür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

Scanned with CamScanner

40. Eğer siz Allah'ın elçisine yardım etmezseniz bilesiniz ki Allah ona yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak çıkarmışlardı ve mağaradaydılar; o arkadaşına, "üzülme, şüphesiz Allah bizimle beraberdir" diyordu. Bunun üzerine Allah ona gönül rahatlığı verdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Allah azizdir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Eğer siz Allah'ın elçisine yardım etmezseniz bilesiniz ki"* Allah (c.c) onun yardımcısı ve destekçisidir, O'na kafidir ve koruyucusudur. Nitekim Allah (c.c) devamında şöyle buyurur: *"Allah ona yardım etmiştir. Hani, kâfirler"* hicret yılında *"onu iki kişiden biri olarak çıkarmışlardı ve mağaradaydılar; o arkadaşına, "üzülme, şüphesiz Allah bizimle beraberdir" diyordu."* Müşrikler onu öldürmeye, hapsetmeye veya Mekke'den sürmeye karar verince arkadaşı ve dostu Ebû Bekir b. Kuhafe'yle birlikte çıkmış, peşlerinden aramaya gelenler geri dönsünler diye Sevr mağarasına sığınıp orada üç gün kalmıştı. Sonra Medine'ye doğru gidecekti. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onlardan birinin kendilerini görmesinden ve onlardan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir zarar gelmesinden endişeleniyordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onu sakinleştiriyor, rahatlatıyor ve "Ey Ebû Bekir! Üçüncüleri Allah (c.c) olan iki kişi hakkında ne düşünürsün?" diyordu.

[3538] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel'in Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ona şöyle anlattı: Biz mağaradayken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Eğer onlardan birisi ayağının ucuna bakacak olsa şüphesiz bizi görecektir" dedim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Ebû Bekir, Üçüncüleri Allah (c.c) olan iki kişi hakkında ne düşünürsün?"* buyurdu.[465] Bunu Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde rivayet etmişlerdir.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Bunun üzerine Allah ona sekineyi"* yani, yardım ve desteğini *"indirdi."* En meşhur görüşe göre sekineyi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine indirmiştir. Bir gö-

465 Buhârî, 3653, 3922; Müslim, 2381; Tirmizî, 3096; Ahmed b. Hanbel, 1/4.

Scanned with CamScanner

rüşe göre ise üzerine sekine indirilen kişi Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tır. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkalarından rivayet edilmiştir. Onlar: Çünkü Rasûlullah'dan (sallallâhu aleyhi ve sellem) sükunet hiç ayrılmamıştır, demişlerdir. Fakat bu, o halinde yeni bir sekinetin indirilmesiyle çelişmez. O yüzden ardından *"onu sizin görmediğiniz bir ordu"* yani melekler *"ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Kafirlerin sözü şirk, Allah'ın sözü ise "Lâ ilâhe illallâh"tır, demiştir.

[3539] Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "kahramanlık için savaşan, asabiyet dürtüsüyle savaşan ve riya için savaşan kimseler soruldu ve "Bunların hangisi Allah yolundadır?" denildi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim Allah'ın (c.c) sözünün en yüce olması için savaşırsa işte o Allah yolundadır."* buyurdu.[466]

"Allah azizdir" Yani, intikamında ve yardımında üstündür, tarafı kuvvetlidir. Kapısına sığınan ve bağına tutunarak korunmaya çalışan mahrum kalmaz, zelil olmaz.

Allah (c.c) söz ve fiillerinde *"hikmet sahibidir."*

Toptan Cihad Çağrısı:

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41. Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer anlıyorsanız, bu sizin için daha hayırlıdır.

Tefsiri:

Süfyân-ı Sevrî, babasından, o da Ebû Duhâ Müslim b. Sabih'ten şöyle rivayet etmiştir: *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın.."* âyeti Tevbe sûresinin ilk inen âyetidir. Mutemir b. Süleyman, babasından

466 Buhârî, 123, 2810; Müslim, 1904; Ebû Dâvûd, 2517; Tirmizî, 1646; Nesâî, 2316; İbn Mâce, 2783; Ahmed b. Hanbel, 4/392, 402, 405.

Scanned with CamScanner

şöyle nakleder: Hadramut'lu birinin söylediğine göre ona şöyle anlatılmış: Bazıları hasta veya yaşlı iseler "Ben günah işlemiş olmuyorum" derlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın..."* âyetini nazil etti. Allah (c.c) Tebuk gazvesinde kitap ehlinden Bizanslı kafir düşmanlarına karşı savaşmak için Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte topyekün cihada çıkılmasını emretti. İyi ve kötü, zor ve kolay hallerinde ve her hâlükârda O'nunla (sallallâhu aleyhi ve sellem) birlikte çıkmayı mü'minlere farz kılarak *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın..."* buyurdu.

Ali b. Zeyd, Enes b. Mâlik'ten şöyle nakleder: Ebû Talha *"Gerek hafif, gerek ağır olarak"* âyetini okudu ve "Yani, gerek orta yaşlılar, gerek gençler olarak. Allah'ın hiç kimseyi mazur gördüğünü duymadım." dedi. Sonra Şam'a gitti ve öldürülene kadar orada savaştı. Başka bir rivâyete göre; Ebû Talha Tevbe sûresini okurken *" Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin..."* âyetine gelince, "Görüyorum ki Allah (c.c) yaşlı genç hepimizi topyekün cihada çağırıyor. Benim için gerekli hazırlıklar yapın" dedi. Çocukları "Allah sana merhamet etsin. Vefat edene kadar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte savaştın. Sonra vefat edene kadar Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile birlikte savaştın. Sonra vefat edene kadar Ömer (radıyallâhu anh) ile birlikte savaştın. Şimdi de biz senin yerine savaşırız ey babacığım" dediler. Ancak o kabul etmeyip denize açıldı ve şehid oldu. Onu defnetmek için bir adayı ancak dokuz gün sonra buldular. Bedeninde değişim olmamıştı ve onu oraya defnettiler. Aynı şekilde İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime, Ebû Sâlih, Hasan-ı Basrî, Şimr b. Atiyye, Mukâtil b. Hayyân, Şa'bî ve Zeyd b. Eslem'den de, onların bu âyeti "Yani, orta yaşlı veya gençler olarak" diye tefsir ettikleri rivayet edilmiştir. İkrime, Dahhâk, Mukâtil b. Hayyân ve bir çok kişi de böyle demiştir. Mücâhid: *"Gerek hafif, gerek ağır olarak"* Yani, gerek gençler, gerek yaşlılar, gerek zenginler ve gerek fakirler olarak, demiştir. Ebû Sâlih ve başkaları da böyle demişlerdir. Hakem b. Uteybe: Gerek meşgaleleri bulunan kimseler gerek meşgaleleri bulunmayan kimseler olarak, demiştir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, Allah'ın (c.c) *"Gerek hafif, gerek ağır olarak"* buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: "Allah (c.c) "gerek canınız isteyerek gerek canınız istemeyerek" diyor." İbn Ebî Necîh, Mücâhid'den *"Gerek hafif, gerek ağır olarak"* hakkında şöyle rivayet etmiştir: Bazıları "Fakat aramızda

Scanned with CamScanner

yükü ağır olanlar, muhtaçlar, işi gücü olanlar ve meşgaleleri bulunanlar var, bir de durumu rahat ve iyi olanlar var" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) onları cihada çıkmamak için mazur görmeyi reddetti. "Gerek hafif gerek ağır hallerinde", içinde bulundukları koşullar ne olursa olsun cihada çıkmalarını emretti. Hasan b. Ebû Hasan el-Basrî yine şöyle der: Gerek zor gerek rahat halinizde. Bunların hepsi âyetteki genel ifadenin gerektirdiği tefsirlerdir ki İmam Taberî'nin tercihi de böyledir.

İmam Ebû Amr el-Evzâî der ki: Eğer cihad seferi Rumlar'a idiyse insanlar gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte çıkarlar. Sefer bu sahillere idiyse oraya gerek hafif gerek ağır olarak, gerek binitli gerek yürüyerek hep birlikte çıkarlar. Buna görüşe göre, meselenin hükmü durumdan duruma değişiklik arzeder. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Muhammed b. Ka'b, Atâ' el-Horasânî ve başkalarından yapılan rivâyete göre onlar bu âyetin, *"Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir gurup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar."* (Tevbe, 122) buyruğu ile neshedildiğini söylemişlerdir. İnşallah bu konu üzerinde konuşulacak.

Süddî der ki: *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın"* buyruğunun mânâsı "zengin ve fakir, güçlü ve güçsüz olarak hep birlikte savaşa çıkın"dır. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir adam geldi. Râvîler onun Mikdad olduğunu söylemişlerdir. İri yarı ve şişman olan bu adam durumunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikayet ederek cihada gitmeme hususunda izin istedi. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise reddetti. Bunun üzerine o gün *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın"* âyeti nazil oldu. Bu âyet nazil olunca insanlara ağır geldi. Bunun üzerine Allah (c.c) onu neshederek, *"Allah ve Rasûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."* (Tevbe, 91) âyetini nazil etti. İmam Taberî, Eyyûb kanalıyla Muhammed'den şöyle rivâyet eder: Ebû Eyyûb (el-Ensârî) Rasûlullah'la Bedir'e birlikte katıldı ve sonra, son yıl dışında Müslümanların savaşlarından hiç geri kalmadı. Ebû Eyyûb şöyle derdi: Allah (c.c), *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın"* buyuruyor, ben ise kendimi ya hafif veya ağır (mutlaka ikisinden biri) olarak görüyorum" derdi.

Scanned with CamScanner

İmam Taberî, Ebû Râşid el-Hubrâni'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in süvarisi Mikdâd b. Esved'i Humus'ta sarrafçıların sandıklarından bir sandık içinde gördüm. İri yarı biri olduğundan bedeni dışarı sarkmıştı. Savaşa gidiyordu. Ona "Vallahi Allah (c.c) seni mazur sayar" dedim. "Ama Buhûs (Tevbe) sûresi onu bizden kabul etmez; *"Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın"* dedi. Taberî, Hibbân b. Zeyd eş-Şer'abî'den şöyle nakleder: Humus valisi Safvân b. Amr'la birlikte Efsus tarafındaki Cürcümlere (Şam nabatilerine) karşı savaşa çıkmıştık. Saldırı düzenleyenler arasında bineğinin üzerinde Şam'lı çok yaşlı ve ihtiyar birine rastladım. Kaşları gözlerine düşmüştü. Ona doğru yöneldim ve "Ey amca, Allah (c.c) senin mazeretini kabul etmiştir." dedim. Kaşlarını yukarı kaldırdı ve "Yeğenim, Allah (c.c) bizi gerek hafif gerek ağır olarak toptan savaşa çağırdı. Kim Allah'ı severse Allah (c.c) onu sınar. Sonra onu eski haline getirip o halde bırakır. Allah (c.c), kullarından ancak şükreden, sabreden ve zikredenleri, Azîz ve Celîl olan Allah'tan başkasına ibadet etmeyenleri imtihan eder." dedi.

Yüce Allah sonra kendi yolunda infaka, kendisinin ve Peygamber'inin rızası uğrunda canını feda etmeye teşvik ederek şöyle buyuruyor: *"Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer anlıyorsanız, bu sizin için daha hayırlıdır."* Yani, bu sizin için dünya ve ahirette daha hayırlıdır. Hem de siz cihad için az miktarda mal harcıyorsunuz, Allah (c.c) ise âhirette size hazırladığı şerefin yanında dünyada düşmanlarınızın mallarını size ganimet olarak veriyor.

[3540] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Allah (c.c), yolunda cihad eden kişiye, ya vefat ettirirse Cennet'e koyacağı yahut kazandığı sevap veya ganimetle geri döndürüp evine ulaştıracağı garantisi vermiştir."*[467] O yüzden yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz."* (Bakara, 216)

[3541] İmam Ahmed b. Hanbel'in Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyet de bu kabildendir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir

467 Buhârî, 3123, 7457; Müslim, 1876, hadis no: 104; Mâlik, 2/443, 444; Ahmed b. Hanbel, 2/399, 424; Nesâî, 6/16, 8/119. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

adama *"müslüman ol"* buyurdu. Adam: "Kendimi isteksiz hissediyorum" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İsteksiz de olsan müslüman ol"* buyurdu.[468]

Cihada Gitmek İstemeyen Münâfıklar:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

42. Eğer yakın bir dünya malı ve orta bir yolculuk olsaydı onlar mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye yemin edecekler. Onlar kendilerini helak ediyorlar. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor.

Tefsiri:

Yüce Allah Tebuk gazvesine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmayan, öyle olmadıkları halde kendilerini mazereti bulunan kimseler gibi göstererek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin alarak onunla cihada çıkmayan kimseleri azarlayarak şöyle buyuruyor: *"Eğer yakın bir dünya malı"* Yani, kısa bir zamanda ele geçecek bir ganimet *"ve orta bir yolculuk"* yani yakın bir mesafeye yapılan bir sefer *"olsaydı onlar mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi."* Yani, bunlar için senin peşinden gelirlerdi. *"Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi."* Yani, Medine ile Şam arasındaki mesafeyi uzak buldular.

"Gerçi onlar" yanlarına döndüğünüzde size *"Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık"* yani mazeretlerimiz olmasaydı sizinle birlikte çıkardık *"diye yemin edecekler."* Allah (onlara cevaben) buyuruyor ki: *"Onlar kendilerini helak ediyorlar. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor."*

468 Ahmed b. Hanbel (3/109, 181) ve Ebû Ya'lâ (3765) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (5/305) zikretmiş ve "Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ile Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Her ikisinin râvîleri de sahih hadis râvîleridir" demiştir.

Scanned with CamScanner

عَفَا اللهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ
الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا
يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ
فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

43. Allah seni affetti. Fakat doğru söyleyenler sana belli olup, sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?

44. Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla savaşmaktan geri kalmak için senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini pek iyi bilir.

45. Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp, kuşkular içinde bocalayanlar senden izin isterler.

Tefsiri:

İbn Ebî Hâtim'in rivâyetine göre Avn şöyle demiştir: Bundan daha güzel bir azarlama duydunuz mu? Allah (c.c), azarlamadan önce söze affettiğini bildirmeyle başlayarak *"Allah seni affetti."* buyurdu. Müverrik el-İcli ve başkaları da böyle demişlerdir. Katâde der ki: Duyduğunuz gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i azarladı. Sonra ise Nûr sûresindeki âyeti nazil ederek isterse onlara izin verebileceğine dair ona ruhsat vererek şöyle buyurdu: *"Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah mağfiret edicidir, merhametlidir."* (Nûr, 62) Atâ' el-Horasânî'den de böyle rivayet edilmiştir. Mücâhid der ki: Bu âyet "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin isteyin ve size izin verse de vermese de cihada gitmeyin." diyenler hakkında nazil oldu.

Allah (c.c) âyetin devamında şöyle buyuruyor: *"Doğru söyleyenler sana belli olup"* yani sana mazeret gösterenlerin o hususta doğru oldukları sana belli olup *"sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?"* Allah (c.c) buyuruyor ki: Sana itaatkâr gözüken kimselerden doğru olanla yalancı olanı bilmen için senden izin istediklerinde onları muhatap almayıp izin

Scanned with CamScanner

vermeseydin. Çünkü izin vermesen de onlar cihada gitmemekte ısrarlıydılar. Onun için Allah (c.c) daha sonra O'na (c.c) ve elçisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) iman edenlerin cihada gitmemek için izin istemeyeceklerini bildirerek şöyle buyuruyor: *"Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla savaşmaktan geri kalmak için senden izin istemezler."* Çünkü onlar cihadı bir ibadet olarak görürler ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çağırdığında da hemen icabet edip emrini yerine getirirler. *"Allah takva sahiplerini pek iyi bilir."*

"*Senden*" cihada çıkmama hususunda mazereti bulunmayanlardan "*ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan*" yaptıkları amellerde Allah'ın (c.c) âhiret yurdundaki mükafatını ummayan "*kalpleri şüpheye düşüp*" getirdiğin vahyin doğruluğuna dair şüpheye düşüp "*kuşkular içinde bocalayanlar*" yani şaşkın halde olan, ayaklarını bir ileri bir geri atan, hiçbir şeyde ayakları sabit olmayan kimseler "*izin isterler.*" Çünkü onlar helâk olmuş şaşkın bir topluluktur. Ne onlara ne bunlara meylederler. Allah (c.c) her kimi saptırmışsa sen ona bir yol bulamazsın.

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالاً وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

46. Eğer onlar çıkmak isteselerdi bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların çıkmalarını uygun bulmadı ve onları geri koydu, onlara "oturanlarla beraber oturun!" denildi.

47. Eğer içinizde onlar da savaşa çıksalardı, size bozguna uğratmaktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah zâlimleri gayet iyi bilir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Eğer onlar"* seninle birlikte savaşa *"çıkmak isteselerdi bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların çıkmalarını*

Scanned with CamScanner

uygun bulmadı" onların seninle çıkmasının gerçekleşmesini istemedi. *"ve onları geri bıraktı"* yani çıkmamalarını sağladı *"onlara "oturanlarla beraber oturun!" denildi."*

Yüce Allah daha sonra onların mü'minlerle cihada çıkmalarından hoşlanmamasının sebebini açıklayarak şöyle buyuruyor: *"Eğer içinizde onlar da savaşa çıksalardı, sizin bozguna uğramaktan başka bir şeyinizi artırmazlardı."* çünkü onlar korkaktırlar, (ilahî) yardımdan yoksundurlar. *"ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı."* Aranızda gidip gelerek dedikodu, kin ve fitne dağıtmak için koştururlardı. *"İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır."* Yani, onlara itaat eden, söz ve konuşmalarını hoş bulan, durumlarını bilmedikleri halde onlardan nasihat isteyen kimseler vardır. Bu ise mü'minler arasında kötülüğe ve büyük bir fesada yol açar. Mücâhid, Zeyd b. Eslem ve Taberî'ye göre *"İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır."* cümlesinin mânâsı "İçinizde konuşmaları dinleyip adamlarına ileten casuslar da vardır." şeklindedir. Fakat bu cümle özel bir ifade etmemektedir; çünkü onlar zaten mü'minlerle cihada çıkmışlardı. Bilakis bu genel olup tüm haller için geçerlidir. Sözün akışı ve bağlam açısından birinci görüş daha kuvvetlidir. Katâde ve başkaları da bu görüştedirler.

Muhammed b. İshâk der ki: Bana ulaşan bilgilere göre eşraftan izin isteyenlerden biri Abdullah b. Übeyy b. Selul ile Cedd b. Kays idi. Bunlar kavimlerinin eşrafındandılar. Hallerini ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktıkları taktirde ordusunun O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) dair düşüncelerini bozacaklarını bildiğinden dolayı Allah (c.c) onları birlikte çıkmaktan alıkoydu. Zira Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ordusunda, sahip oldukları şereften dolayı sevgi duyan ve çağrılarına icabet edecek olan kimseler vardı. O yüzden Allah (c.c) *"İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır."* buyurmuştur. Yüce Allah daha sonra ilminin kemalinden bahsederek *"Allah zâlimleri gayet iyi bilir."* buyuruyor. Böylece kendisinin geçmişte olanı, şu andakini ve henüz olmayanını olsa nasıl olacağını bildiğini bildirmiştir. Nitekim (c.c) onlar hakkında *"İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır."* buyurmuş, çıkmadıkları halde çıksalardı hallerinin nasıl olacağını haber vermiştir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler (günahlar) kendilerine göründü. Eğer (dünyaya)*

Scanned with CamScanner

geri gönderilseler yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancıdırlar." (En'âm, 28) Bir âyette, *Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi."* (Enfâl, 23) buyurur. Yine şöyle buyurur: *"Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı. Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de (imanlarını) daha pekiştirici olurdu. O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük mükâfat verirdik. Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik."* (Nisâ, 66-68) Bu konuda âyetler pek çoktur.

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّىٰ جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

48. Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri galip geldi.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberini münâfıklara karşı tahrik ederek şöyle buyuruyor: *"Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi."* Yani, uzun bir süre sana ve arkadaşlarına tuzak hususunda, dinini güçsüz bırakma ve söndürme yolunda kafa yordular, uzun uzun düşünüp taşındılar. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'ye ilk geldiğinde idi. Araplar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı birleştiler, Medine Yahudileri ve münâfıkları O'nunla (sallallâhu aleyhi ve sellem) savaştılar. Allah (c.c) O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir gününde muzaffer edip sözünü yüceltince Abdullah b. Übeyy ve arkadaşları "Bu iş artık kabul gören bir şey haline geldi." deyip zahiren İslam'a girdiler. Sonra Allah (c.c) İslam'ı ve Müslümanları güçlendirdikçe bu onları öfkeden çıldırttı ve acı verdi. O yüzden Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri galip geldi."*

Scanned with CamScanner

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي ۚ أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49. Onlardan öylesi de var ki, "bana izin ver, beni fitneye düşürme" der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! Münâfıklardan öyleleri de vardır ki sana: Cihada gitmemem için *"bana izin ver, beni fitneye düşürme"* Seninle çıkarak Rum cariyelerden dolayı fitneye düşmeme sebep olma *"der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir."* Yani, bu sözleriyle zaten fitneye düşmüşlerdir.

[3542] Nitekim Muhammed b. İshâk, Zührî, Yezîd b. Rûmân, Abdullah b. Ebî Bekir, Asım b. Ömer b. Katâde ve başkalarından şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün cihada hazırlık yaparken Seleme oğullarından Cedd b. Kays'a *"Ey Cedd! Bu yıl sarışın milletle cihada var mısın?"* diye sordu. Cedd: "Ya Rasûlallah! Bana izin verir misin? Beni fitneye düşürmesen? Vallahi kabilem bilir ki kadınlardan benden daha çok hoşlanan bir adam yoktur. Ben sarışın milletin kızlarını gördüğümde kendime hakim olamamaktan korkuyorum." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünü ondan çevirerek *"Sana izin verdim."* buyurdu. İşte *"Onlardan öylesi de var ki, "bana izin ver, beni fitneye düşürme" der."* âyeti Cedd b. Kays hakkında nazil oldu. Aslı yoktur, fakat gerçekten sarı kızlar hakkında fitneye düşmekten korkuyorduysa, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaştan geri kalmak ve canını O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) canından önde tutmakla düştüğü fitne daha büyüktür.[469] İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve başkalarından da: Bu âyet Cedd b. Kays hakkında nazil oldu, dedikleri rivâyet edilmiştir. Bu Cedd b. Kays Beni Seleme kabilesinin eşrafındandı.

[3543] Sahih bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara *"Ey Beni Seleme, sizin efendiniz kimdir?"* diye sordu. "Cimri olarak gördüğü-

469 Taberânî, Tefsir'inde (16803), İbn Hişam'ın Siret'inde (4/516) geçtiği gibi Muhammed b. İshâk bir çok tabiinden rivayet etmişlerdir. bunun başka mürsel şahitleri bulunmakta olup onlarla kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

müz halde Cedd b. Kays'tır" dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Cimrilikten daha büyük hangi hastalık varmı ki? Bilakis sizin efendiniz beyaz tenli ve kıvırcık saçlı genç adam Bişr b. Berâ b. Ma'rur'dur"* buyurdu.[470]

"Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır." Yani, onlar için Cehennem'den hiçbir çıkış, kaçış ve kurtuluş yolu yoktur.

Münafıkların Müslümanlara Karşı Tavırları:

إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلَانَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

50. Eğer sen bir iyilik elde edersen, bu durum onları üzer. Ve eğer sana bir musibet erişirse, "Biz önceden işimizi sağlama almıştık" derler ve böbürlenerek dönüp giderler.

51. De ki: "Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim mevlâmızdır. Mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmanlığını haber veriyor. Çünkü O'na kendisini ve ashabını sevindiren her ne iyilik dokunsa, yani bir fetih, düşmanlarına karşı bir zafer ve galibiyet nasip olsa bu onları üzer. *"Eğer sen bir iyilik elde edersen, bu durum onları üzer."*

"Ve eğer sana bir musibet erişirse, "Biz önceden işimizi sağlama almıştık" Biz daha önce onun peşinden gitmekten uzak durmuştuk. *"derler ve böbürlenerek dönüp giderler."*

470 Hadisi Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de (19/163, 164) Ka'b b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın nakliyle rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (9/315) şöyle der: Bunu Taberânî iki senetle rivâyet etmiştir. Onlardan birinin senedindeki Taberânî'nin hocası dışındaki râviler Sahih kitapların râvileridirler. Onu zayıf bulan kimseyi ise görmedim. Bunun şahitleri ve başka tarikleri vardır. bk. el-İsâbe, 1/150/654. Dolayısıyla bu hasen bir hadistir.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah bu aşırı düşmanlıkları hususunda onlara şu cevabı vermesi için Peygamber'ine şu nasihatte bulunuyor: *"De ki: "Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez."* Yani, biz Allah'ın dilemesi ve takdirinin boyunduruğu altındayız. *"O bizim mevlâmızdır."* Yani, efendimiz ve sığınağımızdır. *"Mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."* Yani, Biz de O'na (c.c) tevekkül ediyoruz. O bize yeter; O ne iyi vekildir.

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ إِلَّآ إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِۦٓ أَوْ بِأَيْدِينَا ۖ فَتَرَبَّصُوٓا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ۖ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّآ أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

52. De ki: İki güzellikten başka bir şeyin başımıza gelmesini mi bekliyorsunuz? Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz. Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber bekleyenleriz.

53. De ki: İster gönüllü verin ister gönülsüz infak edin, sizden asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz yoldan çıkan bir topluluk oldunuz.

54. Onların sadakalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allah ve Rasûlü'nü inkâr etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek sadaka vermelerinden başka bir şey değildir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Onlara *"De ki: "İki güzellikten başka bir şeyin başımıza gelmesini mi bekliyorsunuz?"* İki güzellikten kasıt şehâdet veya onlara karşı zaferdir. Âyetteki "Terabbus: gözetlemek" mânâsına gelmektedir. *"Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz."* Biz de şu iki şeyden birini bekliyoruz; ya Allah'ın (c.c) size katından bir felaket göndermesini veya sizi öldürmek veya esir et-

Scanned with CamScanner

mek sûretiyle bizim elimizle azap etmesini bekliyoruz. *"Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber bekleyenleriz."*

"De ki: "İster gönüllü verin ister gönülsüz infak edin, sizden asla kabul olunmayacaktır." Yani, ister itaat ederek kendi rızanızla veya kerhen istemeyerek infak edin. *"Çünkü siz yoldan çıkan bir topluluk oldunuz."*

Yüce Allah daha sonra bunun sebebini açıklayarak şöyle buyuruyor: *"Onların sadakalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allah ve Rasûlü'nü inkâr etmeleri"* Yani, onlar kesin olarak kafir olmuşlardır. Ameller ise ancak imanla kabul olunur. *"namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek sadaka vermelerinden başka bir şey değildir."* Yani, hiçbir iyi niyetleri ve amelde gayretleri olmamasından dolayıdır.

[3544] Nitekim doğru sözlü ve tasdik olunan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Şüphesiz Allah (c.c) siz bıkmadıkça (sevap vermekten) bıkmaz. Muhakkak ki o temizdir ve ancak temizi kabul eder."*[471] Bu yüzden Allah (c.c) onlardan ne bir infak, ne de bir amel kabul etmiştir. Çünkü Allah (c.c) ancak takva sahiplerinden kabul eder.

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَآ أَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

55. Onların malları ya da çocukları seni imrendirmesin. Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onlara azap etmeyi ve onların canlarının kâfir olarak güçlükle çıkmasını istiyor.

Tefsiri:

Allah (c.c) Peygamber'ine (Allah'ın salevatları ve selâmı üzerine olsun) şöyle sesleniyor: *"Onların malları ya da çocukları seni imrendirmesin."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Sakın, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Rabbinin nimeti hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir."* (Tâhâ, 131) Yüce Allah yine: *"Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile. Kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar."* (Mü'minûn, 55-56) buyurur.

471 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Hadis daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

"Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onlara azap etmeyi... istiyor" Hasan-ı Basrî der ki: Yani, onların (zahirde vermek zorunda kaldıkları) zekat ve Allah (c.c) yolunda infakla azap etmek istiyor. Katâde ise şöyle demiştir: Cümlede takdim ve te'hir olup takdiri şöyledir: Onların dünya hayatındaki malları da çocukları da seni imrendirmesin. Allah (c.c) ancak bunlarla onlara ahirette azap etmek istiyor. İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'nin görüşünü tercih etmiş olup kuvvetli ve güzel görüş de odur. *"ve onların canlarının kâfir olarak güçlükle çıkmasını istiyor."* Yani, onlar için daha büyük bir felaket ve daha şiddetli bir azap olsun diye onları küfür üzere öldürmek -Allah bizi korusun- istiyor. Bu, kendi hallerinde iken hissettirmeden felakete doğru çekmek (istidrac) kabilindendir.

وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

56. Onlar, mutlaka sizden olduklarına dâir Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar sizden değillerdir, fakat onlar korkan bir toplumdur.

57. Eğer sığınacak bir yer, yahut mağaralar veya bir delik bulsalardı, koşarak oraya yönelip giderlerdi.

Tefsiri:

Yüce Allah, Peygamber'ine (Allah'ın salevatları ve selâmı üzerine olsun) onların endişe, telaş, korku ve dehşetlerinden yemin edeceklerini bildiriyor: *"Onlar mutlaka sizden olduklarına dâir Allah'a"* vurgulu bir yeminle *"yemin ederler. Halbuki onlar"* gerçekte *"sizden değillerdir, fakat onlar korkan bir toplumdur."* Onları yemine iten de odur.

"Eğer sığınacak bir yer" kendilerini koruyacakları bir kale veya korunacakları güvenli bir mekan *"yahut mağaralar"* ki onlar dağdaki sığınaklardır. *"veya bir delik"* yani, yer altında bir in veya tünel. Bu üç kelimenin tefsiri İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Katâde'den rivayet edilmiştir. *"bulsalardı koşarak oraya yönelip giderlerdi."* Yani, sizi derhal terk edip hızlıca oralara koşarlardı. Çünkü onlar sizi sevdiklerinden değil mecburen sizinle beraberler. Sizinle birlikte yaşamamayı arzuluyorlar. Fakat mecburiyetin gerektirdiğini

Scanned with CamScanner

yapıyorlar. O yüzden sürekli bir hüzün, keder ve üzüntü içindeler. Çünkü İslam ve mensupları gittikçe güç kazanıyor, zafer elde ediyor ve yükseliyorlar. Müslümanlar her sevindiklerinde de bu onları üzüyor. Bu yüzden de mü'minlerle karışık yaşamak istemiyorlar. Yüce Allah da bunu anlatmak için *"Eğer sığınacak bir yer, yahut mağaralar veya bir delik bulsalardı, koşarak oraya yönelip giderlerdi."* buyuruyor.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ ۚ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

58. Onlardan sadakalar hususunda seni ayıplayanlar da vardır. Sadakalardan onlara verilirse razı olur, verilmezse hemen kızarlar.

59. Eğer onlar Allah ve Rasûlü'nün kendilerine verdiğine razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Rasûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Onlardan"* Yani, münâfıklardan, sen *"sadakalar"*ı dağıtırken paylaştırman *"hususunda seni ayıplayanlar"* onda sana ithamda bulunanlar *"da vardır."* Oysa asıl suçlu ve şüpheliler kendileridir. Onlar bu eleştiriyi de dini hassasiyetlerinden değil kendi nefisleri için yaparlar. Onun için *"Sadakalardan"* zekattan *"onlara verilirse razı olur, verilmezse hemen kızarlar."* Yani nefisleri için öfkelenirler.

[3545] İbn Cüreyc'in söylediğine göre Dâvûd b. Ebî Asım ona şöyle anlattı: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zekat getirildiğinde hepsi bitene kadar şuraya buraya dağıttı. Arkasında ensardan biri vardı ve "Bu adalet değil" dedi. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.[472]

[3546] Katâde *"Onlardan sadakalar hususunda seni ayıplayanlar da vardır."* buyruğu hakkında şöyle der: Yani, onlardan kimisi seni zekat hususunda

472 Bu mürseldir. Sonraki rivâyet de aynı şekilde mürseldir.

Scanned with CamScanner

yerer. Bize anlatıldığına göre; bedevilikten yeni çıkmış bir adam altın ve gümüş dağıtırken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi ve ona "Ya Muhammed! Vallahi Allah (c.c) sana adaleti emrediyorsa sen adil olmadın" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yazıklar olsun sana, ben adaletli olmayacaksam benden sonra sana kim adaletli olacak?"* buyurdu. Daha sonra: *"Ümmetimde bu ve benzerlerine karşı dikkatli olun. Onlar Kur'ân'ı okurlar da boğazlarından aşağı geçmez. Türediklerinde onları öldürün. Sonra çıkarlarsa yine öldürün. Sonra çıkarlarsa yine öldürün."* buyurdu. Bize söylendiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, size neyi veriyor ve neyi vermiyorsam bunu ancak bir emanetçi olarak yapıyorum."*

[3547] Katâde'nin bu söylediği Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan nakledilen Zülhuvaysıra kıssasına benziyor. Adı Hurkus olan bu adam Huneyn ganimetlerini taksim ederken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e itiraz ederek "Adaletli ol. Sen adaletli olmadın." demiş, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de *"Ben adaletli olmayacak olursam gerçekten mahvolur ve hüsrana uğrarım."* buyurmuştu. Sonra onun dönüp gittiğini görünce şöyle buyurmuştu: *"Onun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki bunlar Allah'ın kitabını güzel bir şekilde okuyacaklar. Fakat Kur'ân'ın lezzeti onların hançerelerinden ileri geçmeyecektir. Onlar okun hedefini delip geçtiği gibi dinden çıkacaklar. Nerede karşılaşırsanız onları öldürün. Zira onlar gökkubbe altında öldürülenlerin en kötüleridirler...."*[473] Hadisin devamı vardır.

Yüce Allah daha sonra onların dikkatini kendileri için daha hayırlı olacak şeye çekerek şöyle buyuruyor: "Eğer onlar Allah ve Rasûlü'nün kendilerine verdiğine razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Rasûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi." Böylece bu âyet büyük bir edep ve değerli bir sırrı içermektedir; zira hoşnutluğu Allah'ın (c.c) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) verdiğine, tevekkülü ise sadece Allah'a yapmayı öğretmiştir ki o "Allah bize yeter" sözüdür. Hz. Peygamber'e itaat, emirlerine uyma, yasaklarından kaçınma, haberlerini tasdik ve izini takip etmede muvaffak kılması için de aynı şekilde sadece Allah'a yönelinir.

473 Buhârî, 3610, 6163, 6933; Müslim, 1064, hadis no: 148; Ahmed b. Hanbel, 3/56, 65. Ancak bunlarda "Zira onlar gökkubbe altında öldürülenlerin en kötüleridirler" ifadesi yoktur.

Scanned with CamScanner

Zekat Verilecek Yerler:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, zekat memurlarına, gönülleri ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihad edenlere, yolculara mahsustur. Allah alimdir, hakimdir.

Tefsiri:

Yüce Allah kaba ve görgüsüz münâfıkların Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e itirazlarını, zekatları paylaştırmasında onu ayıplamalarını zikrettikten sonra zekatı paylaştıranın ve hükmünü açıklayanın kendisi olduğunu bildiriyor. Allah (c.c) bu işi bizzat kendisi üstlenip başka kimseye bırakmamış, onu âyette zikredilen kimselere paylaştırmıştır.

[3548] İmam Ebû Dâvûd, Sünen'inde Ziyad b. Haris es-Sudâi'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek biat ettim. O sırada bir adam gelerek "Zekattan bana da ver" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) zekat konusunda ne bir peygamberin ne başka birinin hükmüne razı olmamıştır. Onun hükmünü bizzat kendisi vermiş, onu sekiz sınıfa paylaştırmıştır. Dolayısıyla eğer sen o sınıflardan birinden isen sana veririm."*[474]

Zekatın bu sekiz sınıfın hepsine vermenin farz olduğu veya onlardan mümkün olanlara verilebileceği hususunda alimler iki görüşe ayrılmışlardır.

Bir: Bütün sınıflara vermek farzdır.

İki: Bu farz olmayıp onlardan bir sınıfa verilebilir. Zekatın tamamı diğer sınıflardan insanlar varken tek bir sınıfa dahi verilebilir. Bu İmam Mâlik ile aralarında Ömer (radıyallâhu anh), Huzeyfe (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Âliye, Saîd b. Cübeyr ve Meymun b. Mihran'ın bulunduğu selef ve

474 Ebû Dâvûd (1630) rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

haleften alimlerin görüşüdür. İmam Taberî: Bu ilim erbabının büyük çoğunluğunun görüşüdür, demiştir. Buna göre bu sınıflar âyette, hepsine vermenin vacip olduğunu ifade etmek değil, zekat verilecek sınıfların beyanı için zikredilmiştir. Bu meselelerin delil ve tartışmalarının yeri burası değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Allah (c.c) burada evvela "fakirleri" zikretmiştir. Çünkü meşhur görüşe göre onlar diğer sınıfların hepsinden daha muhtaç kimselerdirler. Çünkü sıkıntı ve ihtiyaçları diğerlerinden daha çoktur. Ebû Hanîfe ise: Miskinin durumu fakirden daha kötüdür, demiştir. O söylediği gibidir. Taberî, Ömer (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Fakir parası olmayan değildir. Bilakis kazancı bereketsiz (az) olandır." Cumhur ise bunun aksi görüştedir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve İbn Zeyd'den rivâyete, İmam Taberî ve birçok kişinin tercihine göre "fakir" insanlardan hiçbir şey istemeyen iffetli, "miskin" ise insanlardan isteyen, gezip dolaşan ve insanlardan peşine takılan kimsedir. Katâde der ki: Fakir kötürümlü kimse, miskin ise sağlığı yerinde olan kimsedir. Süfyân-ı Sevrî'nin İbrâhim en-Nehâî'den naklettiğine göre o: "Onlar fakir muhacirlerdir." demiştir. Süfyân-ı Sevrî: Yani zekattan bedevilere hiçbir şey verilmez, açıklamasını yapmıştır. Saîd b. Cübeyr ve Saîd b. Abdurrahman b. Ebzâ'dan da böyle rivayet edilmiştir.

İkrime: "Müslümanların fakirlerine miskin demeyin. Miskinler sadece Ehl-i kitab'ın fakirlerine denir." demiştir.

Şimdi sekiz sınıf hakkında varit olan hadisleri zikredelim:

Fakirler hakkındaki hadisler:

[3549] İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sadaka (zekat) ne zengine helaldir, ne de kuvvetli ve sağlıklı kişiye!"*[475] buyurmuştur. Bunu Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Mâce de benzerini Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) kanalıyla da rivayet etmişlerdir.

475 Ahmed b. Hanbel, 2/164, 192; Ebû Dâvûd, 1634; Tirmizî, 652; Dârimî, 1/386; Hâkim, 1/407. Bu Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan rivâyettir ve Tirmizî: Hasen bir hadistir, demiştir. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel (2/377), Nesâî (5/99), İbn Mâce (1839), Dârekutnî (2/118) ve sahih olduğunu belirterek İbn Hibbân (Mevârid: 806) ayrıca Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3550] Ubeydullah b. Adiyy b. Hıyar'a iki adamın anlattığına göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip zekat istediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları baştan aşağı süzdükten sonra güçlü kuvvetli görünce *"İsterseniz size vereyim. Ama onda ne zenginin, ne de para kazanan kuvvetli kişinin payı yoktur."* buyurdu.[476] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Nesâî ceyyit ve kuvvetli senetle rivayet etmişlerdir.

İbn Ebî Hâtim, el-Cerhu ve't-ta'dil kitabında der ki: Ebû Bekir el-Absi şöyle dedi: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) *"Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksulara... mahsustur."* âyetini okudu ve "Onlar Kitap ehli'dir." dedi. Ömer'in bu sözünü ondan Ömer b. Nâfi' rivâyet etmiş ve "Babamı böyle derken işittim" demiştir. Ben derim ki: Senedinin sahih olduğunu varsaysak bile bu garip bir görüştür. Bu Ebû Bekir de Ebû Hâtim onun meçhul olduğunu belirtmemiş olsa da meçhul hükmündedir.

Miskin hakkındaki hadislere gelince;

[3551] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Miskin insanları dolaşan ve bir iki lokmanın, bir-iki hurmanın geri çevirdiği kişi değildir."* buyurdu. "Peki miskin kimdir ya Rasûlallah?" dediler. *"İhtiyacını giderecek bir zenginliğe sahip olmayan, farkında olunmadığından tasadduk edilmeyen, insanlardan da bir şey istemeyen kimsedir"* buyurdu.[477] Bunu İmam Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

"Zekat Memurları"; Zekatı toplayanlar ve tahsil eden kimselerdir ki onların zekattan bir miktar hakları vardır. Fakat onların, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zekat alması haram olan akrabalarından olmaları caiz değildir.

[3552] Müslim'in Sahih'inde Abdulmuttalip b. Rebîa b. Haris'ten yapılan rivâyete göre o ve Fadl b. Abbâs Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendilerini zekat toplama işinde görevlendirmesini istediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zekat Muhammed'e de Muhammed'in ailesine de helal değildir. O insanların ellerinin kirinden başka bir şey değildir."* buyurdu.[478]

476 Müellifin söylediği gibi senedi ceyyittir. Hadis daha önce geçti.

477 Buhârî, 1476, 4539; Müslim, 1039, hadis no: 102; Ebû Dâvûd, 1631; Nesâî, 5/84, 85; Ahmed b. Hanbel, 2/395, 457. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

478 Müslim, 1072, 1073; Ebû Dâvûd, 2985; Nesâî, 5/105; Ebû Ubeyd, 841; Tahâvî, 1/299; Beyhakî, 7/31; Ahmed b. Hanbel, 4/166. Muttalib b. Rebîa b. Haris'ten.

Scanned with CamScanner

"Gönülleri ısındırılacak olanlar" ise birkaç kısımdır. Onlardan bazıları müslüman olması için verilen kimselerdir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn gazvesine müşrikken katılan Safvân b. Ümeyye'ye Huneyn ganimetlerinden vermiştir. Safvân der ki: Bana o kadar verdi ki bana en sevimsiz insan iken en çok sevdiğim insan oluverdi.

[3553] İmam Ahmed b. Hanbel, Safvân b. Ümeyye'den şöyle nakleder: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn günü bana mal verirken bana insanların en sevimsiziydi. O kadar verdi ki bana insanların en sevimlisi oldu."[479] Bunu Müslim ve Tirmizî, Yûnus'un Zührî'den nakliyle rivâyet etmişlerdir.

Zekattan onlardan kimisin Müslümanlığı güzelleşsin ve kalbi dinde sebat etsin diye verilir.

[3554] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn günü Kureyş'in (müslüman olup) serbest bırakılan önde gelenlerine ve eşrafına yüzer deve vermiş ve şöyle demişti: *"Ben başkasını daha çok sevdiğim halde birine Allah'ın (c.c) yüzü üzeri Cehennem ateşine yuvarlamasından korkarak mal veririm."*[480]

[3555] Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir:: Ali b. Ebî Tâlib Yemen'de bulunduğu sırada Hz. Peygamber'e toprağı içinde altın madeni göndermişti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu dört kişi arasında; Akrâ b. Habis, Uyeyne b. Bedr, Alkame b. Ulâse ve Zeyd el-Hayr arasında taksim etti ve *"Ben kalplerini (İslam'a) ısındırıyorum"* buyurdu.[481]

Bu sınıftan olarak kimilerine emsallerinin müslüman olması umulduğundan, kimilerine komşu yerlerden zekat toplaması için, kimilerine İslam ülkesinin sınır bölgelerinde Müslümanların topraklarından zararı def etmesi için verilir. Bunların detaylı anlatıldığı yerler fıkıh kitaplarıdır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

---

479 Ahmed b. Hanbel 3/401, 6/465; Müslim, 2313; Tirmizî, 666.

480 Buhârî, 27, 1478; Müslim, 150; Ebû Dâvûd, 4683; Nesâî, 8/103, 104; Ahmed b. Hanbel, 1/176. Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'tan.

481 Bu, şu kaynaklarda geçen hadisten bir bölümdür: Buhârî, 3344; Müslim, 164, hadis no: 144; Ahmed b. Hanbel, 3/73; Ebû Dâvûd, 4764; Nesâî, 7/118, 5/87; Ebû Ya'lâ, 1163.

Scanned with CamScanner

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra İslam'a ısındırmak için zekat verilir mi? Bu konuda farklı görüşler vardır. Ömer (radıyallâhu anh), Şa'bî ve bir grup ilim erbabından yapılan rivâyete göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra onlara verilmez. Çünkü Allah (c.c) İslam'ı ve Müslümanları aziz ve güçlü kılmış, ülkelerin hakimiyetini ellerine vermiş ve kulları onlara boyun eğdirmiştir. Bazıları ise zekattan onlara verileceğini söylemişlerdir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethinden ve Hevazin'in yenilmesinden sonra da onlara vermiştir. Bu ihtiyaç duyulabilecek bir durumdur, dolayısıyla onlara da verilir.

Köleler'e (الرقاب) gelince; Hasan-ı Basrî, Mukâtil b. Hayyân, Ömer b. Abdulaziz, Saîd b. Cübeyr, İbrâhim en-Nehâi, Zührî ve İbn Zeyd'den rivâyete göre onlar mükâtep kölelerdir (efendisiyle ona ödeyeceği bir meblağ karşılığı hürriyetini satın alma akdi yapan köleler). Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan bunun benzeri bir rivayet bulunmaktadır. İmam Şâfiî ve Leys de bu görüştedirler. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Hasan-ı Basrî ise: Zekat malından köle azat edilmesinde bir sakınca yoktur, demişlerdir ki bu İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik ve İshâk'ın görüşüdür. Yani, rikâb (kölelik) genel olup hem mükâtebe para verilmesini, bir kölenin ta satın tamamen satın alınıp azat edilmesini kapsar. Köle azad etmek ve kölelik bağını çözmek hakkında çok sayıda hadis varit olmuştur. (Hadislerde ifade edildiğine göre) Allah (c.c) kölenin her bir uzvuna karşılık azad edenin bir uzvunu, hatta cinsel organına karşılık cinsel organını Cehennem'den azad edecektir. Bu da mükafatın amel türünden olması kabilindendir; *"Siz ancak yaptıklarınızın karşılığını görüyorsunuz"* (Sâffât, 39)

[3556] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Üç kişi vardır ki onlara yardım etmek Allah (c.c)'ın kendi üzerine aldığı bir görevdir; Allah (c.c) yolunda cihad eden kişi, akit borcunu ödeme niyetindeki mükâteb köle ve iffetini korumak maksadıyla evlenen kişi."*[482] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvûd dışındaki Sünen sahipleri rivayet etmişlerdir.

---

482 Ahmed b. Hanbel, 2/251, 3347; Tirmizî, 1655; Nesâî, 6/61; İbn Mâce, 2518; İbn Hibbân, 4030; Hâkim, 2/160, 217. Hâkim: Buhârî ve Müslim'in şartlarını taşıyan sahih bir hadistir, demiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de: Bu hasen bir hadistir, demiştir.

Scanned with CamScanner

[3557] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned'de Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam gelerek "Ya Rasûlallah! Bana, beni Cennet'e yaklaştıracak ve Cehennem'den uzaklaştıracak bir amel göster." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Köle azad et ve kölelik bağını çöz."* buyurdu. O "Ya Rasûlallah! Bunların ikisi bir değil midir?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır. Köle azadı onu tek başına azad etmendir. Kölelik bağını çözmek ise ona (efendisine ödeyeceği) para hususunda yardımcı olmandır."* buyurdu.[483]

Borçlulara gelince; onlar birkaç kısımdır. Mesela bir borç veya diyet yüklenmiştir. Veya bir borca kefil olmuş, onu da ödemesi gerekmiş, böylece malını elinden götürüp tüketmiştir. Veya dini bir vecibe için borçlanmıştır. Veya günah olan bir şeyden (kumar vs.) dolayı borçlanmış, sonra da tevbe etmiştir. İşte bütün bunlara zekat verilir.

[3558] Bu konudaki delil Kabisa b. Muhârik el-Hilâlî hadisidir. O şöyle der: Bir diyeti üstlenmiştim. Onda yardım etmesi için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim. *"Dur da, bize zekat gelince ondan sana verilmesini emredelim."* buyurdu. Sonra *"Ey Kabisa! İstemek ancak üç kişiye helaldir: Biri diyeti üstlenen kişidir. Onun o miktarda mal elde edene kadar istemesi helaldir, sonra ise almayı bırakır. Diğeri, başına malının tamamını silip süpüren bir felaket gelen adam. Onun, yaşamı sürdürmesini bir nebze sağlayacak veya geçimini karşılayacak mala sahip olana kadar istemesi helaldir. Bir de adamın başına öyle bir fakirlik gelmiştir ki kavminden aklı başında üç kişi kalkıp "Gerçekten filan muhtaç hale düşmüştür"* demiştir. Onun da yaşamı sürdürmesini bir nebze sağlayacak veya geçimini karşılayacak mala kavuşuncaya kadar istemesi helaldir. Bunların dışındaki istemeler (dilencilik) ise sahibinin yediği haram maldır.[484] Bunu İmam Müslim rivâyet etmiştir.

[3559] Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında bir adam satın aldığı bir meyvesine afet geldi ve adamın borcu çoğaldı. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aley-

483 Ahmed b. Hanbel, 4/299; Ebû Dâvûd Tayâlisî, 739; 739; Beyhakî, 10/272, 273. İbn Hibbân (374) bunun sahih olduğunu söylemiş, Heysemî de Mecmâu'z-Zevâid'de (4/240): Bunu İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır, demiştir.

484 Müslim, 1044; Tayâlisî, 1327; İbn Ebî Şeybe, 3/210, 211; Ebû Dâvûd, 1640; Nesâî, 5/88, 89; Dârimî, 1/396. Hepsi de Kabisa b. Muharik el-Hilâli'den rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

hi ve sellem) *"Ona tasadduk edin."* buyurdu. İnsanlar da verdiler. Verdikleri mal onun borcunu karşılayacak miktara ulaşmayınca alacaklılarına *"(Onun mallarından) dilediğinizi alın. Sizin ondan başka hakkınız yoktur."* buyurdu.[485] Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

[3560] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Ebû Bekir'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) kıyâmet gününde borçluyu çağırıp huzurunda durdurur ve "Ey Ademoğlu, bu borcu niçin aldın ve insanların hakların nerelerde zayi ettin?" der. O da: "Ey Rabb'im, biliyorsun ki ben borcu aldım da bir şey yiyip içmedim ve zayi etmedim. Fakat elimdeki malın başına ya bir yangın ya bir hırsızlık ya da sermayemi götüren ticari bir zarar geldi." der. Allah (c.c) "Kulum doğru söyledi. Bugün senin borcunu ödemeye en layık olan benim" buyurdu. Allah (c.c) bir şey getirilmesini emreder ve onu kulun amel terazisinin kefesine koyar. Bunun üzerine sevapları günahlarından ağır basar ve Allah'ın lütuf ve rahmetiyle Cennet'e girer."*[486]

"Allah yolunda cihad edenler." Mesela divandan hakları bulunmayan savaşçılar bu kapsamadırlar. İmam Ahmed b. Hanbel, Hasan-ı Basrî ve İshâk, hadisten dolayı hacca gidenin de Allah yolundakilerden sayılacağını, söylemişlerdir.

"Yolcu"; Yanında yolculuktaki ihtiyaçlarını göreceği parası bulunmayan beldesinden çıkmış yolcudur. Malı olsa da ona zekat malından beldesine ulaştıracak kadar verilir. Beldesinden yolculuğa çıkmaya niyetlenen ve yanında parası bulunmayan kimsenin hükmü de aynıdır. Ona da gidip gelmesine yetecek kadar zekat malından verilir. Bunun delili bu âyet ile,

[3561] Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisidir: *"Zekat şu beş kimse dışında hiçbir zengine verilmez: Zekat tahsildarı, zekat malını parasıyla satın alan kişi, borçlu, Allah (c.c) yolunda cihad eden kişi veya fakirin*

485 Müslim, 1556, hadis no: 18; Ebû Dâvûd, 3469; Tirmizî, 655; Nesâî, 7/265, 312; İbn Mâce, 2356; Ahmed b. Hanbel, 3/36, 58. Hepsi de Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

486 Ahmed b. Hanbel, 1/197, 198, hadis no: 1709, 1710; Bezzâr, 1332. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6662): Râvîlerden Sadaka ed-Dakiki'yi Müslim b. İbrâhim sika kabul ederken bazıları zayıf saymıştır.

Scanned with CamScanner

kendisine tasadduk edilmiş zekat malından zengine hediye vermesi."[487] Bunu Süfyân-ı Sevrî ile Süfyân b. Uyeyne, Zeyd b. Eslem'in Atâ'dan... mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

[3562] Ebû Dâvûd, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Zengine zekat helal değildir. Ancak Allah (c.c) yolunda cihad eden kimse, yolcu, fakir bir komşunun olup (aldığı) zekat malından sana vermesi veya seni (zekat malından yaptığı şeye) davet etmesi bundan müstesnadır."*[488]

"Allah'tan bir farz olarak" Yani, O'nun (c.c) belirlediği, farz kıldığı ve paylaştırmayı yaptığı bir hüküm olarak.

"Allah Alimdir" yani, işlerin içini, dışını ve kullarının maslahatını iyi bilir. *"Hakimdir"* Yani, yaptıkları ve söylediklerinde, koyduğu ve belirlediği hükümlerde büyük hikmet sahibidir. Ondan başka hiçbir ilah, O'ndan gayri hiçbir rabb yoktur.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Eziyet Eden Münâfıklar:

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ ۚ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ۚ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61. Münafıklardan, "O peygamber bir kulaktır" diyerek peygamberi incitenler de vardır. De ki: O, sizin için bir hayır kulağıdır. Çünkü o Allah'a inanır, mü'minlere güvenir ve o sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Rasûlü'ne eziyet edenler için acıklı bir azap vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Münâfıklardan öyle bir grup vardır ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında bir takım şeyler söyleyerek O'na (sallallâhu

487 Senedi kuvvetlidir. Bundan sonraki Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) hadisi buna şâhitlik etmektedir. Ayrıca bk. Câmiu'l-Usûl, 2757.

488 Ahmed b. Hanbel, 3/31; Ebû Dâvûd, 1637; İbn Ebî Şeybe, 3/210; Beyhakî, 7/23. Râvîlerden Atiyye el-Avfî sebebiyle senedi sahih olmasa da bir önceki hadis bunun (metin olarak) sahih olduğuna şahitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem) eziyet ederler. Derler ki: *"O peygamber, bir kulaktır."* Yani, O'na ne dense tasdik ediyor, hakkımızda kim ne anlatsa onu doğruluyor. Yanına gidip yemin ettiğimizde de bizi tasdik ediyor. Bu mânâ İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Katâde'den rivayet edilmiştir. Allah (cevaben) şöyle buyuruyor: *"De ki: "O, sizin için bir hayır kulağıdır."* Yani, doğru ile yalancıyı bilen ve birbirinden ayırt eden hayırlı bir kulaktır. *"Mü'minlere güvenir"* sözlerini tasdik ve kabul eder. *"ve o sizden iman edenler için de bir rahmettir."* Kafirlere karşı ise bir hüccettir. O yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Allah'ın Rasûlü'ne eziyet edenler için acıklı bir azap vardır."*

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ ۚ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا
مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ
جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

62. Sizin rızanızı almak için size gelip Allah'a and içerler. Eğer mü'min iseler Allah ve Rasûlü'nü razı etmeleri daha doğrudur.

63. Bilmediler mi ki: Kim Allah ve Rasûlü'ne karşı koyarsa elbette onun için, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşi vardır. İşte bu büyük rüsvaylıktır.

Tefsiri:

[3563] *"Sizin rızanızı almak için size gelip Allah'a and içerler..."* buyruğu hakkında Katâde şöyle der: Bize anlatıldığına göre; münâfıklardan biri "Vallahi şunlar bizim en hayırlılarımız ve eşrafımızdır. Muhammed'in söyledikleri hak olsa da onlar merkepten daha şerli kimselerdir." dedi. Bunu işiten bir müslüman "Vallahi Muhammed'in dediği haktır ve sen gerçekten merkeplerden daha şerlisin." dedi. Bunun üzerine adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek bunu haber verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) adamı çağırttı ve ona *"Seni buna iten nedir?"* dedi. Adam kendisine lanet okumaya ve öyle bir şey demediğine dair yemin etmeye başladı. Müslüman şahıs da: "Allah'ım! Doğrunun doğruluğunu ve yalancının yalancılığını ortaya çıkar" diyordu. Bunun üzerine Allah (c.c) şu âyeti indirdi: *"Sizin rızanızı almak için size gelip Allah'a and içerler. Eğer mü'min iseler Allah ve Rasûlü'nü razı etmeleri daha doğrudur."*[489]

489 Taberî (16922) Katâde'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

"Bilmediler mi ki: Kim Allah ve Rasûlü'ne karşı koyarsa elbette onun için, içinde ebedî kalacağı" zillet içinde bir azaba düçar olacağı *"cehennem ateşi vardır."* Yani, onlar kesin olarak ve yakinen bilmediler mi ki kim Allah'a karşı gelir, onunla savaşır ve emrine muhalefet ederse o bir noktada, Allah (c.c) ve Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de başka bir noktadadır. *"İşte bu büyük rüsvaylıktır."* İşte asıl büyük zillet ve bedbahtlık budur.

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلِ اسْتَهْزِئُوا إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

64. Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin mü'minlere indirilmesinden çekinirler. De ki: Siz alay edin! Allah o çekindiğimiz şeyi ortaya çıkaracaktır.

Tefsiri:

Mücâhid der ki: Onlar aralarında böyle der, sonra "Umarız ki Allah bu sırrımızı ifşa etmez." derlerdi. Bu âyet Allah'ın (c.c) şu buyruğu gibidir: *"Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o yasaklananı yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!"* (Mücâdele, 8)

Yüce Allah bu âyette şöyle buyuruyor: *"De ki: "Siz alay edin! Allah o çekindiğimiz şeyi ortaya çıkaracaktır."* Yani, Allah (c.c) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizi rezil rüsvay edecek ve gerçek yüzünüzü açıklayacak âyetler indirecektir. Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? Biz dileseydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın. Allah işlediklerinizi bilir."* (Muhammed, 29-30) Bu yüzden Katâde der ki: Bu sûre (Muhammed sûresi) "Rezil rüsvay edici sûre" adıyla anılırdı; münâfıkları rezil rüsvay eden sûre.

Scanned with CamScanner

وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِن نَّعْفُ عَن طَائِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

65. Eğer onlara, sorarsan, elbette: "Biz sâdece lâfa dalmış şakalaşıyorduk" derler. De ki: "Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz?"

66. Özür dilemeyin. Çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden bir gurubu bağışlasak bile bir guruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.

Tefsiri:

[3564] Ebû Ma'şer el-Medini, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve başkalarından şöyle nakleder: Münâfıklardan birisi "Ben bu kurrâları bizlerden midelerine en düşkün, dilleri en yalan ve düşmanla karşılaşıldığından en korkak kimseler olarak görüyorum." dedi. Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iletildi. Devesine binmiş gitmek üzereyken adam yanına geldi ve "Ya Rasûlallah! Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz? ...Sizden bir grubu bağışlasak bile bir guruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz."* buyurdu. Adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in binitinin gemine asılmış, ayakları taşlara takılıyordu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönüp bakmıyordu.[490]

[3565] Abdullah b. Vehb, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Tebuk gazvesinde bir mecliste adamın biri "Bizim şu kurrâlarımız gibisini görmedim; onlar midelerine en düşkün, dilleri en yalancı ve düşmanla karşılaşıldığında en korkak kimseler." dedi. Mesciddeki bir adam: "Yalancı. Sen münafıksın. Seni mutlaka Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber vereceğim" dedi. Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştı ve Kur'ân (âyetleri) nazil oldu. İbn Ömer (radıyallâhu anh) der ki: Ben onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesinin üzengisine tutunmuş, taşlar ayaklarını yaralar halde

490 Taberî (16932) mürsel olarak rivâyet etmiştir. Sonraki rivâyete bakınız.

Scanned with CamScanner

ve "Ya Rasûlallah! Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk." Derken gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Eğer onlara, sorarsan, elbette: "Biz sâdece lâfa dalmış şakalaşıyorduk." derler. De ki: "Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz? Özür dilemeyin. Çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz...."* diyordu.[491] Bunu (Abdullah b. Vehb gibi) ayrıca Leys de aynı şekilde Hişam b. Sa'd'dan benzer bir lafızla rivâyet etmiştir.

[3566] İbn İshâk der ki: Aralarında Beni Amr b. Avf oğullarının Ümeyye b. Zeyd oğullarının kardeşi Vedia b. Sabit, Beni Seleme'nin müttefikleri Eşca kabilesinden Mahşi b. Humeyyir adında bir adamın bulunduğu bir grup münâfık Tebuk'a gidilirken mü'minleri korkutmak ve ürkütmek için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e işaret ederek birbirlerine "Vallahi, sizin yarın iplerle bağlanmış halinizi görür gibiyiz." diyorlardı. Mahşi b. Humeyyir: "Vallahi, bu sözünüzden dolayı hakkımızda Kur'ân'dan bir şeylerin inmesindense her birimize yüz sopa vurulmasını temenni ederim" dedi. Bana ulaşan bilgiye göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ammar b. Yasir'e şöyle buyurdu: *"Şunlara yetiş de sor. Çünkü onlar yandılar. Onlara ne söylediklerini sor. Eğer inkâr ederlerse 'Bilakis, siz şöyle şöyle dediniz' de."* Ammar gidip onlara bunları söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip özür dilediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) binitinin üzerinde durmakta iken Vedia b. Sâbit binitinin üzengisini tutmuş "Ya Rasûlallah! Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk" dedi. bunun üzerine Allah (c.c) *"Eğer onlara, sorarsan, elbette: Biz sâdece lâfa dalmış şakalaşıyorduk, derler."* âyetini nazil etti. Mahşi b. Humeyr "Ya Rasûlallah! Beni cihaddan kendi adım ile babamın adı geri koydu." dedi. Bu âyette affedilen kişi de Mahşi b. Humeyr'dir. Mahşi bu olaydan sonra Abdurrahman adını aldı ve kimsenin yerini bilmeyeceği yerde şehit olmak için Allah'a dua etti. Yemâme savaşında şehit oldu ve hiçbir izine rastlanmadı.[492]

---

491 Taberî (16928) bu senetle rivâyet etmiştir. Senedindeki Hişam b. Sa'd'ı bir çok kişi zayıf olarak zikretmiş, Hişam'ı Vâhidî'nin rivâyetindeki (513) İsmail b. Dâvûd mütabaa etmiştir. Bunu Taberî 16927 numaralı rivâyetinde Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak rivâyet etmiştir. Bu rivâyet bundan önceki Muhammed b. Ka'b'dan gelen mürsel rivâyetle kuvvetlenmektedir.

492 İbn Hişam, Siret'inde (4/121, 122) İbn İshâk'tan bu şekilde mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[3567] Katâde *"Eğer onlara, sorarsan, elbette: "Biz sâdece lâfa dalmış şakalaşıyorduk." derler."* buyruğu ile ilgili şöyle anlatır: Biz Tebuk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteyken önünde yürümekte olan münâfıklar "Bu da Rum'ların saraylarını ve kalelerini fethedeceğini sanıyor. Heyhât, heyhât!" dediler. Allah (c.c) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i onların söylediklerinden haberdar etti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onları bana getirin"* diyerek yanına getirtti. Onlara *"Siz böyle böyle mi dediniz?"* dedi. Onlar "Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk." dediler.[493] İkrime bu âyetin tefsirinde şöyle der: Allah'ın dilerse affedeceği kimselerden olan bir adam "Allah'ım! Ben kendimin kastedildiği tüylerin diken diken olacağı ve kalplerin çarpacağı bir âyet işitiyorum. Allah'ım! Benim vefatımı senin yolunda öldürülmek eyle. Kimse "Ben yıkadım, ben kefenledim, ben defnettim" demesin. Katâde der ki: Bu şahıs Yemame günü şehit edildi. Her Müslüman bulundu da o bulunmadı.

"Özür dilemeyin. Çünkü siz iman ettikten sonra" bu alaylı sözünüzle *"tekrar kâfir oldunuz. Sizden bir gurubu bağışlasak bile bir guruba suçlu olduklarından dolayı"* yani bu günahkar ve hatalı sözden dolayı *"azap edeceğiz."* Yani, hepiniz affedilmeyeceksiniz. Bazılarınız mutlaka azap görecek.

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾

67. Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir (birbirlerinin benzeridir). Kötülüğü emredip iyiliği yasaklarlar, ellerini de sıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unuttular; Allah da onları unuttu. Şüphesiz münafıklar, fasıkların ta kendileridir.

68. Allah, erkek münafıklara, kadın münafıklara ve kâfirlere, içinde ebedî kalmak üzere cehennem ateşini va'detti. O, onlara yeter. Allah, onlara lânet etmiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır.

493 Rivâyet mürseldir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlerin aksi sıfatları taşıyan münâfıkları kınıyor. Mü'minler iyiliği emredip kötülükten men ederlerken münâfıklar *"kötülüğü emreder, iyilikten alıkoyarlar. Ve onlar ellerini sıkı tutarlar."* Yani Allah (c.c) yolunda infak yapmazlar. *"Onlar Allah'ı unuttular."* Yani, Allah'ı anmayı unuttular *"Allah da onları unuttu!"* Onları unutanların davrandıkları gibi davrandı. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Denilir ki: Bu güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi biz de bugün sizi unuturuz. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur!"* (Câsiye, 34) buyurmuştur. *"münafıklar fasıkların"* yani hak yoldan çıkan ve sapıklık yoluna girenlerin *"kendileridir."*

"Allah erkek münafıklara, kadın münafıklara ve kâfirlere" haklarında bahsedilen bu hareketlerinin cezası olarak *"içinde ebedî kalacakları"* sonsuza dek duracakları *"cehennem ateşini vaad etti. "O" azapta "onlara yeter."* başka bir azaba gerek kalmaz. *"Allah onlara lanet etmiştir!"* kovmuş ve uzaklaştırmıştır. *"Onlar için devamlı bir azap vardır."*

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالاً وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

69. Siz de, sizden öncekiler gibisiniz. Onlar sizden kuvvetçe daha üstün, mal ve evlâtça daha çok idiler. Onlar paylarına düşenden faydalandılar. İşte sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar siz de payınıza düşenden faydalandınız ve bâtıla dalanlar gibi siz de daldınız. İşte bunların amelleri dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Ve onlar ziyana uğrayanların kendileridir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Eski milletlere daha kuvvetli, daha zengin ve evlatça daha çok oldukları halde Allah'ın azabı ulaştığı gibi, bunlara da Allah'ın dünya ve ahiretteki azabı ulaşacaktır. *"Onlar paylarına düşenden faydalandılar."* Hasan-ı Basrî bunu, "dinlerinden faydalandılar" diye tefsir

Scanned with CamScanner

etmiştir. *"İşte sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar siz de payınıza düşenden faydalandınız"* ve "yalana, batıla *dalanlar gibi siz de daldınız. İşte bunların amelleri* (çaba ve gayretleri) *"dünyada da âhirette de boşa gitmiştir."* Dolayısıyla amellerinden dolayı onlara hiçbir sevap yoktur. Çünkü amelleri çürük ve bozuktur. *"Ve onlar ziyana uğrayanların kendileridir."* Çünkü onlardan dolayı hiçbir sevap elde edememişlerdir. İbn Cüreyc.. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, *"Siz de, sizden öncekiler gibisiniz."* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: Bu gece dün geceye ne kadar da benziyor! *"Siz de, sizden öncekiler gibisiniz."* Onlar israiloğullarıdır. Allah (c.c) bizi onlara benzetiyor. Şunu söylediğinden başka bir şey bilmiyorum: "Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, onların izinden gideceksiniz. Hatta onlardan bir adam bir keler kovuğuna girse oraya da gireceksiniz."

[3568] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, sizden evvelkilerin yollarını karış karış, arşın arşın, kulaç kulaç takip edeceksiniz. Hatta onlardan biri keler kovuğuna girse oraya da gireceksiniz."* Sahabiler: "Ya Rasûlallah! onlar kimlerdir? Ehl-i kitap mı?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ya kim?"* buyurdu.[494]

[3569] Bunun diğer bir rivâyetinde şu ziyade vardır: Daha sonra Ebû Hureyre (radıyallâhu anh): İsterseniz Kur'ân'ın şu âyetini okuyun dedi ve *"Siz de, sizden öncekiler gibisiniz. Onlar sizden kuvvetçe daha üstün, mal ve evlâtça daha çok idiler. Onlar paylarına düşenden faydalandılar. İşte sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar siz de payınıza düşenden faydalandınız ve bâtıla dalanlar gibi siz de daldınız."* âyetini okudu. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh): "Pay/nasip din demektir" dedikten sonra anlatmaya şöyle devam etti; Sahabiler: "Ya Rasûlallah! İranlıların ve Rumların yaptığı gibi mi?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlardan başka kimler ki?"* diye cevap verdi.[495] Bu hadisin Sahih hadis kitaplarında şahidi bulunmaktadır.

494 Buhârî, 3456, 7320; Müslim, 2669; Taberî, 16947. Metin Taberî'nin rivâyetindekidir.

495 Ahmed b. Hanbel, 8322 (Ahmed Şakir'in rakamlandırmasıyla); İbn Mâce, 3994; İbn Ebî Âsım, es-Sünne, 72. Hadis sahih olup daha önce geçen Buhârî ve Müslim'deki Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) hadisi buna şahitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

Geçmişte Helak Olan Milletler:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

70. Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberleri yalanlayan bu münâfıklara şöyle buyuruyor: *"Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı?"* Yani, kendilerine bunların haberleri verilmedi mi?

"Nûh kavmi" nin ve Allah'ın (c.c) kulu ve elçisi Nûh (a.s)'a iman edenler dışında yeryüzünde bulunan herkesin boğulduğu felaketin haberi; Hûd (a.s)'ı yalanladıklarında *"Âd kavmi"*nin nasıl helak edildiği haberi; Sâlih (a.s)'ı yalanlayınca ve deveyi boğazlayınca nasıl "Semud kavmi"ni bir çığlık azabının yakaladığı haberi size gelmedi mi? *"İbrâhim'in kavminin"* ve Allah'ın (c.c) İbrâhim (a.s)'ı kavmine karşı nasıl galip kıldığı, açık mucizelerle onlara karşı desteklediği ve mel'un kralları Nemrud b. Kenan b. Kuş el-Kenâni'yi nasıl helâk ettiği, *"Medyen halkının"* yani, Şuayb (a.s)'ın kavminin haberi ve onları yakalayan büyük sarsıntı ve çığlık azapları ile gölgelik günün azabının haberi gelmedi mi? *"ve altüst olan şehirlerin... haberi"* (Burada kastedilen Lut (a.s)'ın kavmidir; zira onlar şehirlerde yaşıyorlardı. Nitekim başka bir âyette *"Altüst olan şehirleri de o böyle yaptı."* (Necm, 53) buyurulmuştur. Yani, helak olan şehir halkını da. Kimisine göre ise helâk edilen bu beldelerin başkenti Sodom'dur.) Sonuç olarak; Allah (c.c), peygamberi Lût (a.s)'ı yalanlamaları ve daha önce dünyadaki hiçbir millette görülmeyen çirkinlikleri irtikap etmeleri sebebiyle Allah (c.c) onları son ferdine kadar helâk etmiştir.

Scanned with CamScanner

"Peygamberleri onlara apaçık mucizeler" Yani, kat'i hüccetler ve deliller *"getirmişti. Allah onlara zulmedecek değildi"* Yani (sebepsiz yere) helâk ederek onlara azap edecek değildi. Çünkü peygamberler göndererek ve bahaneleri ortadan kaldırarak kendilerine hücceti ikame etmişti. *"fakat asıl onlar"* peygamberleri yalanlayarak ve hakka karşı gelerek *"kendi kendilerine zulmetmekte idiler."* Böylece uğramış oldukları azaba ve yıkıma maruz kaldılar.

Mü'minler Birbirlerinin Dostlarıdırlar:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

71. Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Rasûlü'ne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah azizdir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah münâfıkların çirkin vasıflarını zikrettikten sonra şimdi de mü'minlerin güzel vasıflarını zikrederek şöyle buyuruyor: *"Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır."* Yani, birbirlerine yardım eder ve destek olurlar.

[3570] Nitekim sahih hadis kaynaklarında gelen rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Mü'min mü'min için birbirini tutan yapı (taşları) gibidir"* buyurdu ve parmaklarını birbirine kenetledi.[496]

[3571] Yine sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Birbirlerine sevgi ve merhametlerinde mü'minler tek bir beden gibidirler. Ondan bir uzuv acı çektiğinde bedenin diğer yerleri ateşlenerek ve geceleri uyumayarak hemen ona katılırlar (acısına ortak olurlar)"*[497] buyurmuştur.

496 Buhârî, 2446; Müslim, 2585; Tirmizî, 1928; Nesâî, 5/79; İbn Ebî Şeybe, 11/22; Ahmed b. Hanbel, 4/404, 405.

497 Buhârî, 6011; Müslim, 2586; Ahmed b. Hanbel, 4/270; Humeydi, 919; Tayâlisî, 790. Numan b. Beşir (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

"Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar" Nitekim yüce Allah başka bir âyette: *"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."* (Âl-i İmrân, 104) buyurur. *"namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler"* Yani, Allah'a (c.c) ibadet, kullarına iyilik ederler. *"Allah ve Rasûlü'ne itaat ederler."* Yani, emredildiklerini yapar, nehyedildiklerini terk ederler. *"İşte onlara"* yani bu vasıflara sahip olanlara *"Allah rahmet edecektir. Allah azizdir"* Yani, kendisine itaat edenleri de aziz eder. Zira izzet Allah'ın (c.c), Peygamber'inin (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve mü'minlerindir. *"hikmet sahibidir."* Yani, bu sıfatları onlara paylaştırmada ve zikredilen sıfatları münâfıklara tahsis etmede büyük hikmet sahibidir. Zira Allah'ın tüm yaptıklarında hikmeti vardır. O, yüce ve tüm noksanlardan münezzehtir.

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

72. Allah, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaad etti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kazanç da budur.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kadınlara ve mü'min erkeklere hazırladığı *"içinde ebedî kalmak"* yani sonsuza dek durmak *"üzere"* hazırladığı *"altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde"* bulunan daimi güzellikleri, nimetleri ve *"güzel meskenler"*i, yani yapısı güzel ve yaşamı hoş köşkleri *"vaad etti."*

[3572] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan yaptıkları rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İki Cennet vardır ki, bunların kapları ve içindekilerin tamamı gümüştendir. İki Cennet vardır ki bunların kapları ve içindekilerin tamamı altındandır. Adn Cennetindeki topluluğun Rablerine bakmaları önündeki tek engel O'nun vechinde bulunan büyüklük (Kibriyâ) örtüsüdür."*[498]

498 Buhârî, 4878; Müslim, 180; Tirmizî, 5828; İbn Mâce, 186; Ahmed b. Hanbel, 4/411.

Scanned with CamScanner

[3573] Aynı senetle gelen başka bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Mü'min'in Cennet'te göğe doğru otuz mil yüksekliğinde içi boş bir inci tanesi gibi çadırı olur. Orada mü'minin, yanlarına uğradığı eşleri vardır ve onlar birbirlerini görmezler."*[499] Bunu Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

[3574] Yine Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne inanır, namaz kılar, Ramazan orucunu tutarsa onu cennetine koyması Allah (c.c) üzerinde bir haktır. İster hicret etsin, ister doğduğu evinde otursun"* buyurdu. Sahabiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlara bunun müjdesini vermeyelim mi?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle devam etti: *"Cennet'te Allah'ın cihad edenler için hazırladığı yüz derece vardır. Onların her iki derece arasında yeryüzüyle gökyüzü arasındaki gibi mesafe vardır. Allah'tan istediğinizde Firdevs'i isteyin. Çünkü Firdevs Cennetin tam ortası ve en yüksek yeridir. Cennetin nehirleri oradan doğar. Üzerinde de Rahmân'ın Arşı vardır."*[500]

[3575] Taberânî, Tirmizî ve İbn Mâce de Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim" diye buna benzer bir hadis rivayet etmişlerdir.[501] Tirmizî'nin de Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan benzer başka bir rivâyeti vardır.[502]

[3576] Ebû Hazim'in Sehl b. Sa'd es-Sâidî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cennet halkı Cennet'teki köşklerine bakacak ve (uzaklığından dolayı) ancak sizin gökteki yıldızları gördüğünüz gibi görecekler."*[503] Bunu Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Sonra bilinsin ki, Cennet'teki en yüksek yer Arş'a yakınlığından dolayı Vesile adı verilen yerdir ki orası Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Cennet'teki yeridir.

499 Buhârî, 4879; Müslim, 180.

500 Buhârî, 2790; Ahmed b. Hanbel, 2/335, 339. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

501 Ahmed b. Hanbel (5/232, 240-241); Tirmizî, 2530; İbn Mâce, 4331; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 20/327; Bezzâr, 26. Tirmizî'nin ve Heysemî'nin ifadelerine göre senedi munkatıdır. Zira Atâ b. Yesar Muaz (radıyallâhu anh) ile hiç karşılaşmamıştır.

502 Tirmizî, 2531; Hakim, 1/80. Bunda da kopukluk vardır.

503 Buhârî, 6555; Müslim, 2830; Ahmed b. Hanbel, 5/340. Sehl b. Sa'd'den.

Scanned with CamScanner

[3577] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bana salât okuduğunuzda benim için Vesile'yi isteyin"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Vesile nedir?" dediler. Şöyle buyurdu: *"Cennet'teki en yüksek makamdır. Oraya sadece bir adam ulaşacaktır. Umarım ki o kişi ben olurum."*[504]

[3578] Müslim'in Abdullah b. Amr b. Âs'tan naklettiğine göre o Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitmiştir: *"Müezzini işittiğinizde onun söylediklerini tekrarlayın, sonra bana salât okuyun. Çünkü kim bana bir defa salât okursa Allah (c.c) ona on defa salât (rahmet) eder. Sonra benim için Vesile isteyin. Zira o Allah'ın (c.c) kullarından sadece bir kula yaraşan Cennet'teki bir makamdır ve o kişinin ben olmasını umuyorum. Kim benim için Vesile'yi isterse kıyâmet gününde şefâatim ona vacip olur."*[505]

[3579] İmam Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim için Allah'tan (c.c) Vesile'yi isteyin. Zira hiçbir kul yoktur ki dünyada benim için onu istesin de kıyâmet gününde onun için şahit -veya "şefaatçi"- olmayayım."* buyurdu.[506]

[3580] İmam Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Biz "Ya Rasûlallah! Bize cennetten bahset; onun yapısı neydendir?" dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Altın Kerpiçleri altın ve gümüş, sıvası misk, çakılı inci ile yakut, toprağı zaferandır. Oraya kim girse hiçbir şeye ihtiyaç duymayıp hep nimetler içinde olur. Sonsuza dek yaşar, hiç ölmez. Elbisesi eskimez, gençliği yok olmaz."*[507] İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan da bunun benzeri yine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivayet edilmiştir.

---

504 Ahmed b. Hanbel, 7588; Tirmizî, 36. Tirmizî: Garip hadistir, demiştir. Ahmed Şakir Müsned'e yazdığı ta'likatında hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Gördüğün gibi hadisin şahitleri olup onlarla sahih olmaktadır.

505 Müslim, 384; Ebû Avane, 1/336; Ebû Dâvûd, 523; Nesâî, es-Sünen 2/25, 26; Nesâî, Amelu'l-yevmi ve'l-leyle, 45; Ahmed b. Hanbel, 6568.

506 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (1/333) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemî der ki: Senedindeki Velid b. Abdülmelik el-Harrani'yi İbn Hibbân sikalar arasında saymış ve "Sikalardan rivâyet ettiğinde hadisi düzgündür" demiştir. Ben derim ki: Bu Mûsâ b. A'yün'den rivâyetidir. O ise sikadır.

507 Ahmed b. Hanbel, 8030 Tirmizî 2526; Tayalisî, 2583, 2584; İbn Hibbân, 7387. Allame Ahmed Şakir, Müsned tahkikinde, Şuayb Arnavut da el-İhsan tahkikinde sahih olduğunu söylemişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3581] Tirmizî'nin Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Cennet'te öyle köşkler vardır ki dışı içinden içi dışından görülür."* buyurunca bir bedevi kalkarak "Ya Rasûlallah! O kimler içindir?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sözü güzel olan, yemek yediren, oruca devam eden ve insanlar uyurken namaz kılanlar içindir."* buyurdu.[508] Tirmizî daha sonra "Garip bir hadistir." demiştir. Taberânî bunu benzer bir lafızla Abdullah b. Amr ve Ebû Mâlik el-Eş'ari'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivâyet etmiştir. Taberânî'de soran kişinin adı Ebû Mâlik olarak geçmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir

[3582] Üsame b. Zeyd (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Cennete koşmaz mısınız? Zira cennetin bir benzeri ve dengi yoktur. Kabe'nin Rabbine andolsun ki o parlayan bir ışık, sallanan bir reyhan, yüksek bir köşk, sürekli akan bir nehir, olgun bir meyve, güzel eş, hoş elbiseler, selâmet yurdunda sonsuza dek kalış, meyve, yeşillik ve bolluktur, yüksek ve güzel bir yerdeki nimetlerdir."* buyurdu. Bunun üzerine sahabiler: "Evet ya Rasûlallah! Biz ona koşmaktayız" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın izniyle, deyin"* buyurdu. Onlar da: Allah'ın izniyle, dediler.[509] Bunu İbn Mâce rivâyet etmiştir.

Allah (c.c) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür."* Yani, Allah'ın (c.c) onlardan hoşnutluğu ise içinde bulundukları nimetlerden daha büyük, daha değerli ve daha yücedir.

---

508 Ahmed b. Hanbel, no: 1337; Tirmizî, 1984, 2527; İbn Ebî Şeybe, 5/625; Ebû Ya'lâ, 428; İbn Adiyy, el-Kamil. Râvîlerden Abdurrahman b. İshâk'ın zayıf olması sebebiyle hadisin senedi zayıftır. Fakat hadisin, biri Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan, diğeri Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan olmak üzere iki şahidi olup bunların senedinde de zayıflık vardır. Ancak hadis bu şahitlerin toplamıyla hasen derecesindedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

509 İbn Mâce, 4332; İbn Hibbân, 7381. Üsame b. Zeyd'den rivayet etmişlerdir. Busayri, Misbahu'z-Zücace'de (3/325) şöyle der: Senedi hakkında olumsuz şeyler söylenmiştir. Onlardan Dahhâk el-Meafiri'yi İbn Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. Zehebî: Tabakatu't-Tehzib'de onun için: Meçhuldür, demiştir. Süleyman b. Mûsâ el-Emevi de hakkında ihtilaf edilen biridir. Diğer râvîler ise sikadırlar. Bezzâr der ki: Bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tek nakleden Üsame b. Zeyd'i, Üsame'den gelen tek tarik bunu, Dahhâk'tan tek rivâyet eden bu meçhul adamı, Muhammed b. Muhacir'i biliyoruz, demiştir.

Scanned with CamScanner

[3583] Nitekim İmam Mâlik'in Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah cennet ehline "Ey cennet ehli!" diye seslenir. Onlar da "Ey Rabbimiz, buyur, emrini yapmaya hazırız!" derler. Yüce Allah "Halinizden memnun musunuz?" buyurur. Onlar da "Rabbimiz! Nasıl memnun olmayalım; sen bize kullarından hiç kimseye vermediğin bunca nimeti ihsan eyledin!" derler. Allah "Size bunlardan daha şerefli bir nimet vereceğim!" buyurur. "Yâ Rab! Bunlardan daha üstün hangi nimet var ki?" derler. Allah "Size rızamı indiriyorum. Artık bundan sonra ebedi olarak size darılmayacağım" buyurur."*[510] Bunu Buhârî ve Müslim de İmam Mâlik'ten naklen tahriç etmişlerdir.

[3584] Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet halkı cennete girdiği vakit Azîz ve Celîl olan Allah onlara "Canınız bir şey istiyor mu, vereyim." buyurur. Onlar "Ey Rabbimiz, bize vermediğin nimet ne var ki?" derler. Allah (c.c) "Benim rızam daha büyüktür" buyurur."*[511] Bunu Bezzâr da Müsned'inde Süfyân-ı Sevrî nin nakliyle rivâyet etmiştir. Hâfız Ziya Makdisî, "Sıfatu'l-Cenne" kitabında: "Bu bana göre sahih hadisin koşullarını haizdir." demiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Kafirler ve Münâfıklarla Savaş Emri:

يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا ۚ وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا ۚ وَمَا نَقَمُوا إِلَّآ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ ۚ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

510 Buhârî, 6549, 7518; Müslim, 2829; Tirmizî, 2555; Ahmed b. Hanbel, 3/88.

511 Hâkim, Müstedrek'te (1/82) Câbir b. Abdullah'tan rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim'in şartlarını haiz olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

Scanned with CamScanner

73. Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir varış yeridir!

74. Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye de yeltendiler. Münafıkların Peygamber'e ve mü'minlere kin beslemelerinin tek sebebi, Allah ve Rasûlü'nün kendi lütfu ile mü'minlerin ihtiyaçlarını gidermesiydi. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, âhirette de acıklı bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine kafirlere ve münâfıklara karşı cihad etmeyi ve onlara sert davranmayı emretmiş, kendisine tabi olan mü'minlere ise kanatlarını germesini emretmiş, kafirlerin ve münâfıkların âhirette varacakları yerin Cehennem olacağını haber vermiştir. Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan nakledilen şu söz daha önce geçmişti: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört kılıçla gönderildi. Bir kılıç müşrikler içindir: *"Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah bağışlayan, esirgeyendir."* (Tevbe, 5) Bir kılıç kitap ehli kafirler içindir: *"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın."* (Tevbe, 29) Bir kılıç münâfıklar içindir: *"Ey peygamber! Kafirlere ve münâfıklara karşı cihad et."* Bir kılıç da Müslümanların imamına karşı gelen isyankarlar içindir: *"Eğer mü'minler den iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın."* (Hucurât, 9) Bu ise, nifaklarını açığa vurduklarında münâfıklarla savaşmayı gerektirmektedir ki İmam Taberî'nin görüşü de böyledir.

İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) *"Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et"* âyeti hakkında şöyle der: Eliyle cihad etsin, ona gücü yetmezse diliyle, ona gücü yetmezse kalbiyle, ona da gücü yetmezse yüz asmak sûretiyle

Scanned with CamScanner

cihad etsin. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Allah (c.c) ona kafirlere karşı kılıçla cihad etmeyi emretti. Münâfıklara karşı ise dil ile cihad etmeyi emretti ve onlara yumuşak davranmayı kaldırdı. Dahhâk der ki: Yani, kafirlere karşı kılıçla cihad et, münâfıklara karşı da sert sözlü ol. Münâfıklara karşı cihad budur. Mukâtil ve Rebî'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. Hasan-ı Basrî ve Katâde: Onlara karşı cihad onlara had cezalarının uygulanmasıyla olur, demişlerdir. Bu görüşler arasında bir fark olmadığı söylenebilir. Çünkü (imam) münafığı duruma göre bazen onunla, bazen bununla cezalandırır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular."

[3585] Katâde der ki: Bu âyet Abdullah b. Übeyy hakkında nazil oldu. Çünkü Cüheyne kabilesinden ve ensardan iki kişi birbiriyle kavga etmiş, Cüheyne kabilesinden olan ensardan olana üstün gelmişti. (O olay esnasında) Abdullah b. Übeyy: Kardeşinize yardım etmez misiniz? Vallahi bizimle Muhammed'in durumu "Besle köpeği, yesin seni" sözü misalidir. *"Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır"* dedi. Müslümanlardan biri bu haberi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırdı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de birini göndererek onu yanına çağırttı. Adam Allah'a yemin ederek öyle bir şey demediğini söylemeye başladı. Bunun üzerine Allah (c.c) bu âyeti nazil etti.[512]

[3586] Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Harre'de kavmimden başına felaket gelenler için üzüldüm. Zeyd b. Erkam da benim şiddetli üzüntümü duymuş ve bana mektup yazdı. Mektubunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Allah'ım! Ensar'a ve Ensar'ın evlatlarına rahmetinle muamele eyle!"* diye dua ederken işittiğini yazıyordu. Bunu Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyet eden İbn Fadl onun "Evlatlarının evlatlarına" da deyip demediğine dair tereddüt etmiştir. Bu rivâyete göre Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın yanında bulunanlar ona Zeyd b. Erkam'ı sordular. Enes (radıyallâhu anh) şöyle dedi. "O Allah'ın kulağını onayladığı kimsedir" diye buyurduğu kişidir. Zira o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe verirken münâfıklardan birini "Vallahi bu doğruysa biz merkepten daha kötüyüz"

512 Bunu İmam Taberî (16989) Katâde'den müsned olarak rivâyet etmiştir, mürseldir. Bunu Vâhidî de ondan senetsiz rivâyet etmiştir (515).

Scanned with CamScanner

derken işitti ve ona *"Vallahi o doğrudur, sen de merkepten kötüsün."* dedi. Sonra bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iletildi, fakat söyleyen kişi inkâr etti. Bunun üzerine yüce Allah Zeyd'i onaylayıcı olarak bu âyeti indirdi. Âyetten kastı Allah'ın (c.c) *"Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular...."* âyetidir.[513] Bunu Buhârî de Sahih'inde İsmail b. Ebî Üveys'ten, o İsmail b. İbrâhim b. Ukbe'den naklen "O Allah'ın kulağını onayladığı kimsedir" diye buyurduğu kişidir." cümlesinin (sonuna kadar) rivâyet etmiştir. Muhtemelen "Zira o Rasûlullah hutbe verirken..." den sonrası râvîlerden Mûsâ b. Ukbe'nin sözüdür. Meşhur ve yaygın görüşe/rivâyete göre bu olay Beni Mustalık gazvesinde gerçekleşmiştir. Muhtemelen râvî bu âyeti zikrederken yanılmıştır; başka bir âyeti söylemek istemiş, fakat bunu zikretmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3587] Ümevi, Megazi kitabında Ka'b b. Mâlik'ten (radıyallâhu anh) şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldiğinde kavmim beni yakalayarak "Sen şair bir adamsın. İstersen bazı bahaneler öne sürerek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin iste. Sonra bu, Allah'a istiğfar edeceğin bir günah olur, o kadar." dediler. Olayı uzun uzadıya anlatan Ka'b daha sonra şöyle demiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken onunla cihada çıkmaktan geri kalan ve hakkında Kur'ân nazil olan münâfıklardan biri Cülas idi. Cülas Umeyr b. Sa'd'ın annesiyle evli olup Umeyr onun yanında kalıyordu. Kur'ân nazil olup Allah (c.c) onları münâfıklar hakkında indirdiği âyetteki kimseler arasında zikredince Cülas: Vallahi bu adam söylediğinde doğru ise biz merkeplerden daha kötüyüz, dedi. Umeyr bunu duydu ve "Vallahi Ey Cülâs, sen insanlardan en sevdiğim, sınav bakımından en iyisi ve başına hoşlanmayacağı bir şeyin gelmesi en ağırıma gelecek kişisin. Öyle bir şey söyledin ki onu söyleyecek olursam rezil olacaksın, gizlersem o beni helâk edecek. Vallahi bunlardan biri benim için daha ehvendir" deyip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitti ve Cülas'ın ona söylediğini bildirdi. Cülas bunu duyunca çıkıp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve Umeyr b. Sa'd'ın haber verdiği sözleri söylemediğine dair yemin etti ve "Vallahi o bana iftira attı" dedi. bunun üzerine Allah (c.c) onun hakkında: *"Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü el-*

513 Buhârî, (4906) ve Ahmed b. Hanbel (4/374) kısa şekliyle rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

bette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular." âyetini indirdi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bundan haberdar etti. İnsanlar Cülas'ın güzel tevbe edip hatalarından tamamen sıyrıldığını iddia ederler.[514] Bu rivâyette râvînin sözü rivâyetin aslına (Ka'b b. Mâlik'in sözüne) eklenerek bu şekilde müdrec ve bitiştik gelmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir, sanki bu Ka'b b. Mâlik'in değil de İbn İshâk'ın kendi sözüdür.

[3588] Urve b. Zübeyr der ki: Bu âyet Cülâs b. Süveyd b. Sâmit hakkında nazil olmuştur. Onunla hanımının oğlu Mus'ab Kuba'dan geliyorlardı. Cülâs "Muhammed'in getirdiği hak ise biz üzerinde bulunduğumuz şu merkeplerden daha şerliyiz demektir" dedi. Mûsâb: Vallahi ey Allah düşmanı, senin sözünü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyeceğim" dedi. (Mûsâb der ki): Hakkımda Kur'ân'ın inmesinden veya bir musibet gelmesinden veyahut onun günahına ortak olmaktan korkarak Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. "Ya Rasûlallah! Ben ve Cülâs Kubâ'dan gelirken şöyle şöyle dedi. Onun günahına ortak olma veya başıma bir felaket gelme korkusu olmasaydı bunu sana haber vermezdim." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cülâs'ı yanına çağırttı ve *"Ey Cülâs, Mûsâb'ın söylediğini söyledin mi?"* deyince Cülâs (söylemediğine dair) yemin etti. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular."* âyetini nazil etti.[515] Muhammed b. İshâk der ki: Bana ulaşan habere göre bunu söyleyen Cülâs b. Süveyd b. Sâmit'tir. Bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onun evinde yaşayan Umeyr b. Saîd adında birisi götürdü. Cülâs ise inkâr etti ve öyle demediğine dair Allah'a yemin etti. Bana ulaşan habere göre hakkında Kur'ân âyeti nazil olunca tevbe etti, eski halinden sıyrıldı ve güzel bir tevbekâr hayatı yaşadı.

[3589] İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ağacın gölgesinde oturuyordu. *"Yanınıza bir insan gelecek ve size şeytanın iki gözüyle bakacak. Geldiğinde onunla konuşmayın."* buyurdu. Çok geçmeden yeşil gözlü bir adam gözüktü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çağırdı ve *"Sen ve arkadaşların bana*

514 Taberî (17464) İbn İshâk'ın bulunduğu bu senetle kısa haliyle rivâyet etmiş, onda Cülâs hadisesinden bahsetmemiştir. Bu rivâyet Cülâs kıssası içermeyen haliyle esasen Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde mevcuttur.

515 Taberî, 16982 Hişam b. Urve'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

niçin sövüyordunuz?" dedi. Adam gidip arkadaşlarının getirdi. Öyle söylemediklerine dair yemin edince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları affetti. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular."* âyetini nazil etti.[516]

"Başaramadıkları bir şeye de yeltendiler." Kimisi: Bu buyruk Cülâs hakkında nazil oldu; zira Cülâs hanımının oğlu "Seni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyeceğim" dediğinde onu öldürmeye yeltenmişti, demiştir. Kimisi: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmeye yeltenen Abdullah b. Übeyy hakkında nazil oldu, demiştir. On küsür kişilik bir münafık grubun Tebuk seferinde seyir halindeyken gecenin bir vaktinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e suikasti planlamışlardı. Dahhâk: Âyet onlar hakkında nazil oldu, demiştir.

[3590] Bu Beyhakî'nin Delâilu'n-Nübüvve kitabında Huzeyfe b. Yeman (radıyallâhu anh)'tan naklettiği şu rivâyette açıktır: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesinin yularından tutmuş götürüyordum. Ammar da arkadan sürüyordu. -Başka bir rivâyette ise: Ben sürüyordum, Ammar ise önden çekiyordu-. Bir dağın yamacına vardığımızda on iki süvari önümüze çıktılar. Hemen Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i onlara karşı uyardım. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara haykırınca arkalarını dönüp kaçtılar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize *"Onları tanıdınız mı?"* diye sordu. "Hayır ya Rasûlallah! Yüzleri kapalıydı. Fakat binitlerini tanıdık" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onlar kıyâmet gününe kadar gelecek münâfıklardır. Onların ne istediklerini biliyor musunuz?"* diye buyurdu. "Hayır" dedik. *"Allah'ın Rasûlü'nü dağın ucuna kadar sıkıştırıp oradan aşağıya atmayı istediler."* buyurdu. Biz "Ya Rasûlallah! onların aşiretlerine haber göndersen de her biri sana kendi aşiretinden olanların başını gönderse" dedik. *"Hayır. Sonra Araplar 'Muhammed bazı kimselerle bir olup savaştı ve Allah (c.c) onu galip kılınca dönüp onları öldürdü' derler."* buyurdu. Sonra *"Allah'ım! Onları Dübyele'de at!"* dedi. "Ya Rasûlallah! Dübyele nedir?" dedik. *"Onlardan her birinin kalp damarına düşüp onu mahvedecek bir ateş parçasıdır"* buyurdu.[517]

516 Taberî, 16988 İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Senedi fena değildir.

517 Râvilerden Ebû Buhteri -ki adı Said b. Feyruzdur- Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmemiştir. O yüzden senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

[3591] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Tufeyl'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk seferinden dönerken bir münadiye, "Allah'ın Rasûlü yamaç yolunu tutmuştur, orayı başkası tutmasın" diye duyurmasını emretti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i(n devesini) Huzeyfe (radıyallâhu anh) önden çekip Ammar arkadan sürerken yüzleri kapalı bir grup kişi kafiledekilere saldırdılar ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesini süren Ammar'ın etrafını çevirdiler. Ammar binittekilerin yüzlerine vurmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huzeyfe'ye *"Tamam, yeter"* diye buyurdu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonunda deveden indi. O ininice Huzeyfe de indi. Ammar döndüğünde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Ammar, onları tanıdın mı?"* diye sordu. Ammar: "Binitlerin çoğunu tanıdım. İnsanların ise yüzleri örtülüydü." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onların ne yapmak istediklerini biliyor musun?"* diye sordu. Ammar: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi. *"Biniti ürküterek Allah'ın Rasûlü'nü ondan düşürmekti"* buyurdu. Ammar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birine, *"Sana Allah aşkına soruyorum; dağın yamacındakilerin sayısı kaç idi?"* diye sordu. O "On dört" dedi. Ammar: Sen de onlardan isen sayıları on beş demektir, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan, "Vallahi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duyurusunu işitmedik, Kalabalık ne yapmak istiyorduysa anlamadık." diyen üç kişiyi affetti. Ammar der ki: Şehâdet ederim ki, geri kalan on iki kişi dünya hayatında ve şahitlerin şâhitlik edeceği günde Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı savaşçıdırlar.[518]

[3592] İbn Ebî Lehîa da Ebû Esved'in Urve b. Zübeyr'den nakliyle bunun benzerini ve şunu rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara vadinin içinden yürümelerini emretti ve kendisi, Huzeyfe ve Ammar ise dağın yamacına çıktılar. Bu rezil grup ise yüzleri kapalı halde peşlerinden gittiler. Onlar da dağın yamacından gitmek istiyorlardı. Allah (c.c) peygamberini onların kasıtlarından haberdar etti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huzeyfe'ye (radıyallâhu anh) emretti ve o yanlarına dönüp bineklerinin yüzlerine vurdu. Bunun üzerine telaşa kapıldılar ve geri dönüp rezil bir halde gittiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huzeyfe (radıyallâhu anh) ile

518 Ahmed b. Hanbel (5/453, 454) Ebû Tufeyl el-Leysi'nin nakliyle rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (6/195): Râvîleri sikadır, demiştir.

Scanned with CamScanner

Ammar'a (radıyallâhu anh) onları adlarıyla söyledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e suikast niyetlerini haber verdi ve onlara bunu gizlemelerini emretti.[519] Yûnus b. Bükeyr de İbn İshâk'tan böyle rivâyet etmiştir. Fakat o rivâyette onlardan bazılarının adını zikretmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu Mu'cemu et-Taberânî'de de böyle rivayet edilmiştir. Beyhakî böyle demiştir.

[3593] İmam Müslim'in Ebû Tufeyl'den şu rivâyeti de bu olayın doğruluğuna şâhitlik etmektedir: Dağ yamacına giden bir adamla Huzeyfe (radıyallâhu anh) arasında insanlar arasında olan türden bir şey (tartışma vs.) oldu. Huzeyfe (radıyallâhu anh) ona "Allah aşkına söyle bakalım; dağın yamacından gidenler kaç kişiydi?" diye sordu. Oradakiler: Sorduğuna göre söyle, dediler. Huzeyfe (radıyallâhu anh): Bize onların on dört olduğu söylenmişti. Eğer sen de onlardan idiysen onlar on beş kişidir. Allah'ı şahit ederim ki onların on ikisi dünya hayatında ve şahitlerin hazır bulunacağı günde Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmandırlar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) üçünün özrünü ise kabul etti. Onlar "Biz ne Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisini işittik, ne de onların ne yapmak istediklerini biliyorduk" dediler. O da taşlık bölgede yürüyordu ve "Su azdır. Kimse oraya benden önce gitmesin." diyordu. O gün bazılarının suya daha önce gittiğini görünce o gün onlara lanet etti.[520]

[3594] Yine İmam Müslim'in Ammar b. Yasir (radıyallâhu anh)'tan yaptığı bir rivâyette o şöyle der: Huzeyfe (radıyallâhu anh) bana Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber verdi: *"Arkadaşlarım arasında on iki münâfık vardır. Onlar Cennet'e girmeyecek, deve iğne deliğinden geçmedikçe onun kokusunu alamayacaklardır. Onların sekizine dübeyle (denen) bir ateş parçası yetecek. Bu kürek kemiklerinden girip göğüslerinden çıkacak."*[521] Bu sebepten Huzeyfe (radıyallâhu anh) için "Ondan başka kimsenin bilmediği sırların sahibi" denirdi. Yani, münâfıkları teker teker biliyordu ki onlar bu münâfıklardır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan sadece onu haberdar etmiş, başka kimseye söylememişti. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

519 İbn Lehia'nın zayıf bir râvî olması sebebiyle rivâyet zayıftır.

520 Müslim, 2779, hadis no: 11; Ahmed b. Hanbel, 5/390, 391, hadis no: 23214. Ebû Tufeyl'den.

521 Müslim, 2779; Ahmed b. Hanbel, 4/262, 263, 319, 320; Ebû Dâvûd, 4666.

Scanned with CamScanner

Taberânî, Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın biyografisinde "Dağ yamacı yoluna girenlerin adları" diye bir başlık atıp Abdulaziz'in Zübeyr b. Bekkar'dan yaptığı şu rivâyeti zikretmiştir: Muattib b. Kuşeyr, Vedia b. Sâbit, Amr b. Avf oğullarından Abdullah b. Nebtel b. Haris'in dedesi, Haris b. Yezîd et-Tâî, Evs b. Kayzi, Haris b. Süveyd, Sa'd b. Zürâre, Kays b. Fehd, Hublaoğullarından Süveyd ile Dâis, Kays b. Amr b. Sehl ve Kaynukaoğullarından Zeyd b. Lasit ile Selâle b. Hamam. Bunlar kendilerini müslüman göstermişlerdir.

"Münafıkların Peygamber'e ve mü'minlere kin beslemelerinin tek sebebi, Allah ve Rasûlü'nün Kendi lütfu ile mü'minlerin ihtiyaçlarını gidermesiydi." Yani, onlara göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, Allah'ın (c.c) kendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve elçiliğinin bereket ve bolluğuyla zengin yapmaktan başka bir suçu yoktu. İyilerden olmayı hak etselerdi Allah (c.c) onları gönderdiği doğru yola iletirdi.

[3595] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'a *"Ben sizi yolunu şaşırmış sapıklar bulup da Allah (c.c) benimle sizi hidayete erdirmedi mi? Ben sizi fırkalar halinde bulup da Allah (c.c) benimle aranızda muhabbet ve ülfet peyda etmedi mi? Ben sizi fakir bulmuşken Allah (c.c) benimle sizi zengin yapmadı mı?"* buyurdu. Allah Rasûlü bunların her birini söylediğinde ensâr "Allah (c.c) ve Rasûlü herkesten lütufkârdır" diyorlardı.[522] Bu ifade (وما نقموا إلا...) hiçbir suçun olmaması durumu için söylenir. Nitekim şu âyetteki ifade de aynıdır: *"Onlardan, sırf, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar."* (Burûc, 8)

[3596] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadisinde de: *"İbn Cemil ancak, kendisi fakir iken Allah'ın onu zengin kılmasının intikamını almaktadır."*[523] buyurmuştur.

Yüce Allah daha sonra onları tevbeye çağırarak şöyle buyuruyor: "Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse" yani yollarına devam ederlerse "Allah onları dünyada da, âhirette de acıklı bir azaba çarptıracaktır." Yani, dünyada öldürülmek, dertler ve kederlerle, âhirette ise azap, horluk ve alçaltılmayla azap edecektir. "Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır." Yani, onları mutlu edecek ve kurtaracak, onlara hayır ve iyilik getirip şerri def edecek hiç kimseleri yoktur.

522 Hadisin tahrici daha önce geçti.

523 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Allah'a Söz Verip Ondan Dönmek:

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

75. Onlardan kimi de, "Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız!" diye Allah'a and içti.

76. Fakat Allah lütfundan onlara verince, onda cimrilik edip yüz çevirerek sözlerinden döndüler.

77. Nihayet, Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak soktu.

78. (Münafıklar), Allah'ın, onların sırrını da, fısıltılarını da bildiğini ve Allah'ın, gaybları bilici olduğunu anlamadılar mı?

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Münâfıklardan öyleleri vardır ki Allah (c.c) lütfundan ona verirse malından mutlaka infak edeceğine ve mutlaka Sâlihlerden olacağına dair Allah'a söz ve ahit vermişlerdir. Ancak sözlerinde durmamış, iddialarını doğrulayıcı hareket etmemişlerdir. Allah da (c.c) bu davranışları akabinde -Allah korusun- kalplerine, kıyâmet gününde O'na varıncaya kadar duracak bir nifak yerleştirmiştir. İçlerinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Hasan-ı Basrî'nin bulunduğu bir çok müfessir âyet-i kerimenin nüzul sebebinin ensardan Sa'lebe b. Hatıb olduğunu söylemişlerdir.

[3597] Bu hususta bir hadis varit olup onu Taberî ve İbn Ebî Hâtim bu âyetin tefsirinde zikretmişlerdir. Onların Ebû Ümâme b. Bahili'den naklettiklerine göre; Sa'lebe b. Hatıb Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Bana mal mülk vermesi için Allah'a dua et" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve

Scanned with CamScanner

sellem): *"Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe, şükrünü eda edeceğin az mal ona güç yetiremeyeceğin çok maldan hayırlıdır"* buyurdu. Bir süre sonra Sa'lebe onu tekrar söyledi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın peygamberi gibi olmak istemez misin? Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, dağların yanımda altın ve gümüş olarak yürümelerini istesem yürürler"* buyurdu. Sa'lebe: Seni hakikat ile gönderen Allah'a and olsun ki sen Allah'a dua eder de O (c.c) bana mal mülk verirse mutlaka her hak sahibine hakkını vereceğim." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ım! Sa'lebe'ye mal lütfet"* diye dua etti. Sa'lebe bir koyun sürüsü aldı ve koyun, kurdun üremesi gibi üredi. Medine ona dar gelince oradan çıkıp Medine'nin vadilerinden birine gitti. Öğle ve ikindi namazlarını cemaatle kılıyor, diğerlerini ise terk ediyordu. Malı daha da çoğalıp artınca daha da uzaklaştı ve Cuma dışındaki tüm namazları terk etti. Koyunlar kurdun üremesi gibi üredi-ler. Sa'lebe sonunda Cuma namazını da bıraktı. Cuma günleri Medine'den gelenleri karşılar ve onlara haberleri sorardı. Derken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sa'lebe ne yaptı?"* diye sordu. "Ya Rasûlallah! Bir koyun almıştı. Medine ona dar geldi." dediler ve durumunu anlattılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe! Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe! Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe!"* buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (onları yatıştırır). Allah işitendir, bilendir."* (Tevbe, 103) âyetini nazil etti ve farz olan sadakalar hakkında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bilgi verildi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona biri Cüheyne, diğeri Süleym'den olmak üzere iki adam gönderdi. Onlara müslümanlardan zekatı nasıl alacaklarını yazdı. *"Sa'lebe ile filana -Beni Süleym'den biri- emredin ve onlardan zekatlarını alın"* buyurdu. Bunlar çıkıp gittiler ve Sa'lebe'nın yanına gittiler. Ondan zekat isteyip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini okudular. Sa'lebe "Bu cizyenin kardeşinden başka bir şey değil. Bu cizyenin kardeşinden başka bir şey değil. Bu cizyenin kardeşinden başka bir şey değil. Bu nedir bilmiyorum. Gidip işlerinizi bitirin, sonra gelin" dedi. Onlar da gittiler. Sülemi kabilesinden olan adam onları duyunca develerinin en iyi yaşta olanlarına bakıp onları zekata ayırdı. Gidenler malları görünce "Bunu yapman şart değildir. Senden bunu almak istemiyoruz." dediler. O ise: Bilakis, bunları alın. Zira bunu gönül rızasıyla yapıyorum. Bunlar

Scanned with CamScanner

onun içindir, dedi. Bunun üzerine malları aldılar. Onun zekat işlerini bitirdikten sonra dönerken Sa'lebe'ye uğradılar. Sa'lebe: "Bana emir kağıdınızı gösterin" dedi. Ona baktıktan sonra "Bu cizyenin kardeşinden başka bir şey değil. Gidin de kararımı vereyim." dedi. Onlar da ayrılıp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları görünce henüz onlarla konuşmadan *"Yazık sana ey Sa'lebe!"* buyurdu. Sülemi kabilesinden olan için ise Allah'ın (c.c) bereket vermesi için dua etti. Gelenler Sa'lebe'nin yaptığını da Sülemi kabilesine mensup kişinin yaptığını da haber verdiler. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Onlardan kimi de, 'Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız!' diye Allah'a and içti..."* (75-77. âyetler) âyetlerini nazil etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında Sa'lebe'nin akrabalarından biri vardı ve bunu işitti. Çıkıp Sa'lebe'nin yanına geldi ve "Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe! Allah (c.c) senin hakkında şu şu âyetleri nazil etti" dedi. Sa'lebe çıkıp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve zekatını ondan kabul etmesini istedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise *"Allah (c.c) senden zekatını kabul etmemi yasakladı"* buyurdu. Bunun üzerine Sa'lebe başına toprak saçmaya başladı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Bunu kendin yaptın. Emrettim, fakat bana itaat etmedin."* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zekat almayı kabul etmeyince Sa'lebe dönüp evine geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat edene kadar ondan bir şey kabul etmedi. Sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh) halife olunca Sa'lebe çıkıp yanına geldi ve "Sen benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nezdindeki yerimi ve ensar arasındaki değerimi biliyorsun. Zekatımı kabul et." dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) senden kabul etmedi." dedi ve onu reddetti. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) vefat edene kadar ondan kabul etmedi. Ömer (radıyallâhu anh) halife olunca Sa'lebe onun yanına geldi ve "Ey mü'minlerin emiri, zekatımı kabul et." dedi. Ömer (radıyallâhu anh): Onu senden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, Ebû Bekir (radıyallâhu anh) da kabul etmediler, ben mi kabul edeceğim?" dedi. Sonra Osman (radıyallâhu anh) halife oldu. Sa'lebe ondan da zekatını kabul etmesini istedi. O da: "Onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Bekir ve Ömer kabul etmedi de ben mi kabul edeceğim?" dedi ve ondan kabul etmedi. Sa'lebe Osman (radıyallâhu anh)'ın hilafeti döneminde öldü.[524]

524 Senedi tamamen zayıf, metni batıldır. Bunu Vâhidî (517), Taberânî el-Mu'cemu'l-

Scanned with CamScanner

"Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı..." Yani, vaadlerinden dönmeleri ve yalanları sebebiyle Allah (c.c) kalplerine nifak soktu.

[3598] Nitekim sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Münâfıkın alâmeti üçtür; konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde ondan döner ve kendisine bir şey emanet edildiğinde ona ihanet eder."*[525] Bu mânâda başka bir çok hadis vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"(Münafıklar), Allah'ın, onların sırrını da, fısıltılarını da bildiğini ve Allah'ın, gaybları bilici olduğunu anlamadılar mı?" Yüce Allah kendisinin gizliyi de gizlinin gizlisini de bildiğini, mal mülk sahibi olduklarında tasadduk yapacaklarını ve şükrünü eda edeceklerini söyleseler de kendisinin onların kalplerindekini daha iyi bildiğini haber veriyor. Zira Allah (c.c) onları kendilerinden daha iyi bilmektedir. Çünkü O (c.c) gaybları çok iyi bilendir. Yani her görünmeyen ve görüneni, her gizliyi ve fısıltıyı bilir. O açık-gizli her şeyi bilir.

Münâfıkların Mü'minlerle Alay Etme Ahlakı:

اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

Kebîr'de (7873) ile et-Tıvâl'da (20) ve Taberî (17002) Ebû Ümâme'den rivayet etmişlerdir. Senedi çok zayıftır; zayıflar zincirinden ibarettir. Râvîlerden Meân b. Rifâa hakkında Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd sika derken Yahyâ b. Maîn zayıf olduğu görüşündedir. Ebû Hâtim de: O delil olmaz, demiştir. Onun kendisinden rivâyet ettiği Ali b. Yezîd el-Elhâni eş-Şâmi hakkında el-Mizan'da (5966) özetle şöyle denmiştir: Buhârî: Hadisleri münkerdir, Nesâî: Sika değildir, Ebû Zür'a: Kuvvetli değildir, Dârekutnî de: Metruktur, demiştir. Bunun üçüncü illeti vardır ki o Kâsım b. Abdurrahman'dır. İmam Ahmed b. Hanbel onun hakkında: Ali b. Yezid ondan garip şeyler rivâyet etmiştir, demiştir. Gördüğün gibi hadis çok zayıftır. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (7/31, 32): Senedindeki Ali b. Zeyd el-Elhâni metruktur, demiştir. İbn Hacer de Tahricu'l-Keşşaf'ta (2/292): Senedi çok zayıftır, İbn Hazm, Cevamiu's-Siret'te (s. 98): Bu asılsızdır, demiştir. Hadis söyledikleri gibidir.

525 Buhârî, 33, 2682, 7249; Müslim, 59 (Hadis no: 109, 110); Ahmed b. Hanbel, no: 8670; Tirmizî, 2633; Nesâî, 8/117. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

79. Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için acıklı azap vardır.

Tefsiri:

Bu da yine münâfıkların vasıflarındandır. Hiç kimse onların ayıplamasından ve çekiştirmesinden hiçbir şekilde kurtulamaz. Öyle ki sadaka verenler bile onlardan kurtulamazlar. Mü'minlerden biri çok mal getirirse "Bu gösterişçi" derler, az mal getirirse "Allah (c.c)'ın onun bu sadakasına ihtiyacı yoktur." derler.

[3599] Nitekim İmam Buhârî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bize sadaka vermemiz emredilince (para kazanıp tasadduk etmek için) sırtımızda ücretle mal taşımaya başladık. Bir defasında bir adam çok miktarda mal tasadduk etti ve onlar (münâfıklar) onun için "riyâkâr" dediler. Başka bir adam geldi ve bir sâ' kadar (yaklaşık 3 kg.) sadaka verdi; ona da "Şüphesiz Allah (c.c) bunun sadakasından müstağnidir" dediler. İşte bunun üzerine, *"Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları ayıplayıp onlarla alay edenler..."* âyeti indi.[526] Bunu aynı zamanda İmam Müslim de Sahih'inde, Şu'be 'nin aynı senet zinciriyle nakliyle rivâyet etmiştir.

[3600] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Selil'den şöyle nakleder: Biz Baki'de oturmuş sohbet ederken bir adam başımızda durup şöyle dedi: "Babamın -veya amcamın- bana anlattığına göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Baki'de *"Kim bir şey tasadduk ederse kıyâmet gününde onun için şahitlik edeceğim"* buyururken işitmiş." Bunun üzerine para kazanıp tasadduk etme maksadıyla sarığımı bir iki kat açtım. Fakat insanoğlunda bulunan (utanma duygusu) bana da geldi ve onu geri bağladım. O sırada Baki'de daha kara, daha kısa ve gözü daha kanlı birini görmediğim bir adam bir deveyi çekerek geldi. Daha önce Bâki'de ondan daha güzel bir deve görmemiştim. "Ya Rasûlallah! Zekat mı alıyorsun?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet"* diye buyurunca "Şu deve senin olsun" dedi. Bunun üzerine bir adam onu ayıplayarak ve alay ederek "Bu adam şunu mu zekat veriyor? Vallahi

526 Buhârî, 4668.

Scanned with CamScanner

deve ondan daha hayırlıdır" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu işitti ve *"Yalan söylüyorsun. Bilakis o senden de o hayvandan da hayırlıdır."* buyurdu. Bunu üç defa söyledikten sonra yine üç kez, *"Yüzlerce devesi bulunanlara yazıklar olsun"* buyurdu. Sahabiler "Onlardan kim müstesnadır ya Rasûlallah!" diye sordular. Sağından ve solundan avuçlarını bir araya getirip, *"Ancak malı şöyle şöyle yapanlar müstesnadır"* buyurdu. Ardından üç defa *"Zahid olan ve kendini yoran kurtuluşa erdi"* buyurduktan sonra *"Geçimde zahid, ibadette kendini yoran"* diye ekledi.[527]

[3601] Ali b. Ebî Talha bu âyetle ilgili İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Abdurrahman b. Avf kırk uvkiye (1600 dirhem) altınla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Ensardan biri ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir sâ' yiyecekle geldi. Bazı münâfıklar "Vallahi Abdurrahman getirdiğini ancak riyayla getirdi." dediler. Yine "Allah ve Rasûlü'nün bu bir sâ yiyeceğe ihtiyacı yoktur." dediler.[528]

[3602] Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Birgün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkıp insanların yanına geldi ve: *"Sadakalarınızı buraya toplayın."* diye seslendi. Bunun üzerine insanlar, sadakalarını getirip bir yere koydular. İçlerinden muhtaç olan biri bir ölçek hurma getirdi ve "Ey Allah Rasûlü, bu bir sa' ölçüsü hurma. Gece boyu testi ile su çektim ve iki sâ' hurma kazandım. Birini geride bıraktım, diğerini sana getirdim." dedi. Rasûlullah getirdiğini diğer sadakaların içine katmasını emretti. Bunun üzerine bir kısım insanlar onunla alay ettiler ve "Allaha yemin olsun ki, Allah ve Rasûlü'nün buna ihtiyacı yoktur. Onlar senin bu bir sâ' hurmanı ne yapacaklar?" dediler. Sonra Kureyş kabilesinin Zühre oğullarından Abdurrahman b. Avf, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: "Bu sadakaları getirenlerden sadaka vermeyen kimse kaldı mı?" diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır"* buyurdu. Abdurrahman b. Avf: "Bende yüz uvkiyye altın sadaka var" dedi. Ömer b. el-Hattâb: "Sen deli misin?" dedi. Abdurrahman: "Hayır, deli değilim." dedi. Ömer (radıyallâhu anh): "Sen ne söylediğinin farkında mısın?" dedi. Abdurrahman da: "Evet farkındayım. Benim sekiz bin

527 Ahmed b. Hanbel (5/34) bu senetle rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid'de (4670): Senedinde adı zikredilmemiş biri vardır, demiştir. Dolayısıyla senet zayıf, metin de gariptir.

528 Taberî (17018) rivâyet etmiştir. Ali b. Ebî Talha ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır.

Scanned with CamScanner

dirhemim var. Bunlardan dört binini Rabbime ödünç veriyorum. Diğer dört binini ise kendime bırakıyorum." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah verdiğini de, kendine bıraktığını da mübarek kılsın."* diye dua etti. Bu durum münafıkların hoşuna gitmedi ve "Allaha yemin olsun ki, Abdurrahman bu bağışını gösteriş için yaptı" dediler. Halbuki münafıklar yalan söylüyorlardı. Abdurrahman bunu gerçekten bağış olarak vermişti. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ onun ve bir sâ hurma getiren arkadaşının mazur olduğunu bildirerek kitabında, *"Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için acıklı azap vardır. "* âyetini indirdi.[529] Mücâhid[530] ve başkalarından da böyle rivayet edilmiştir.

[3603] İbn İshâk der ki: Mü'minlerden gönüllü olarak (bol) verenler dört bin dirhem tasadduk eden Abdurrahman b. Avf ile Beni İlcan oğullarının kardeşi Asım b. Adiyy idi. Zira Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadaka vermeye teşvik ve tahrik etti. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf kalkıp dört bin dirhem, Asım b. Adiyy de kalkıp yüz ölçek hurma tasadduk etti. Münâfıklar onlara dil uzattılar ve "Bu riyâdan başka bir şey değildir" dediler. Güçlerinin yettiğince verense Amr b. Avfoğulları'nın müttefiki Üneyf el-İraşioğullarının kardeşi Ebû Akil'di. O da bir sâ' getirip sadaka malları arasına koymuştu. Bunun üzerine münâfıklar gülüştüler ve "Ebû Akil'in bir sâ'ına Allah'ın ihtiyacı yoktur." dediler.[531]

[3604] Bezzâr der ki: Bize Tâlut b. Abbad'ın naklettiğine göre.... Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Tasadduk edin; zira bir delege göndermek istiyorum"* buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh) gelerek "Ya Rasûlallah! Benim dört binim var. İki binini Rabb'ime borç vereceğim, iki binini ise aile halkına ayı-

529 Taberî (17019) rivâyet etmiştir. Senedindeki Atiyye b. Sa'd el-Avfî zayıftır. "Yüz uvkiye" ifadesi gariptir, onda Avfî mütâbaa edilmemektedir. Bunu Taberî Mücâhid'den de (17020, 17021) rivâyet etmiştir. Ondaki ifade: "Abdurrahman b. Avf dört bin miktarında malını sadaka olarak getirdi ve münâfıklar onunla alay ettiler" şeklindedir.

530 Mücâhid'den gelen rivâyet daha önce geçti ve onda "yüz uvkiye" ifadesi yer almamaktadır. İbn Kesir'in söylemek istediği, Mücâhid'den de bu âyetin Abdurrahman b. Avf hakkında nazil olduğunu söylediği bir rivâyetin bulunduğudur.

531 Bu mu'daldir. Fakat öncesindeki rivâyet onun şahididir. Katâde'den de mürsel olarak varit olmuş ve onu Taberî (17023) rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

racağım" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah senin verdiğin mala da, yanında bıraktığın mala da bereket versin."* buyurdu. Ensardan birinin de o geceyi geçirdikten sonra eline iki sâ' hurma geçti. "Ya Rasûlallah! İki sâ' hurmam oldu. Bir sâ'ını Rabb'ime borç vereceğim, bir sâ'ını ise aile efradıma ayıracağım" dedi. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) der ki: Bunun üzerine münâfıklar onunla alay ettiler ve şöyle dediler: "Abdurrahman b. Avf ancak riyâyla verdi." dediler. Yine "Allah (c.c) ve Rasûlü bunun bir sâ'ından müstağni değil miydi?" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için acıklı azap vardır. "* âyetini indirdi. Bezzâr sonra bunu Ebû Kâmil'in Ebû Avâne'den, onun Ömer b. Ebî Seleme'den, onun da babasından mürsel olarak nakliyle rivâyet etmiş ve Bunu Talut dışında kimse muttasıl olarak rivâyet etmedi, demiştir.[532]

[3605] İmam Taberî, Ebû Akil'den şöyle nakleder: Geceleyin iki sâ' hurma mukabilinde sırtımda deriden iple su taşıdım. Onların birini ihtiyaçlarını görmeleri için aileme bıraktım. Diğerini ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yakınlaşmak için getirdim. Yanına gelip bunu haber verince, *"Onu sadaka mallarının arasına serp (at)"* buyurdu. Bazıları alay ettiler ve "Vallahi, Allah bu zavallının parasından müstağniydi" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) *"Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir... "* âyetlerini (iki âyeti) indirdi.[533]

Bunu Taberânî de Zeyd b. Habbâb'ın nakliyle rivâyet etmiş ve Ebû Akil'in adı Habhâb'dır, ona Abdurrahman b. Abdullah b. Sa'lebe denir, demiştir.

"Allah işte onları maskaraya çevirmiştir." İfadesi onların mü'minlere karşı kötü hareketlerine ve onlarla alay edişlerine mukabele kabilindendir. Çünkü ceza amel cinsinden olur. Allah (c.c) da mü'minlere destek olarak münafıklara onlarla alay edenler gibi muamele etmiş, münâfıklara âhirette acıklı bir azap hazırlamıştır.

---

532 Râvîlerden Ömer b. Ebû Seleme'den dolayı senedi kuvvetli değildir, fakat metnin şahitleri vardır.

533 Taberî (17029) rivâyet etmiştir. Mûsâ b. Ubeyde er-Rebzi'nin zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

80. Onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar için yetmiş defa af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek. Bu, onların Allah ve Rasûlü'nü inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine o münâfıkların, kendileri için af dilenmeye layık olmadıklarını, onlar için yetmiş defa af dilese bile Allah'ın (c.c) onları kesinlikle affetmeyeceğini haber veriyor. Kimisine göre yetmiş sayısı onlar için af dilemenin önünün tamamen kesilmesi maksadıyla zikredildiği söylenmiştir. Çünkü Araplarda yetmiş sayısı mübalağa için söylenir. Sayının kendisinin kastedip daha fazla af dilemede durumun farklı olacağı gibi bir mânâ düşünmezler. Kimine göre bu sayının mefhum-u muhalifi (yetmişten fazlasında af dilemenin fayda vereceği mânâsı) vardır.

[3606] Nitekim Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu âyet nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Rabb'imin bana onlar hakkında izin verdiğimi işitiyorum. Vallahi ben de yetmişten çok af dileyeceğim. Belki Rabb'im onları bağışlar."* dedi. Yüce Allah ise onlara gazabının şiddetiyle: *"Onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar için yetmiş defa af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek. Bu, onların Allah ve Rasûlü'nü inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez."* buyurdu.

[3607] Şa'bî der ki: Abdullah b. Übeyy'in hastalığı ağırlaşınca oğlu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek "Babamın vefat anı yaklaştı. Sizin yanında olmanızı ve ona dua etmenizi arzuluyorum" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Adın nedir?"* diye sordu. O "Habbâb b. Abdullah" deyince *"Bilakis sen Abdullah oğlu Abdullah'sın. Habbâb şeytan adıdır"* buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla Abdullah'ın

Scanned with CamScanner

yanına gitti. Ona terli olan gömleğini giydirdi ve onun için dua etti. "Münâfık olduğu halde onun için dua mı ediyorsun?" denilmesi üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) "Onlar için yetmiş defa af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek." buyuruyor. Ben de mutlaka yetmiş, yetmiş ve yetmiş defa af dileyeceğim."*[534] Urve b. Zübeyr, Mücâhid b. Cebr ve Katâde b. Diâme'den de böyle rivayet edilmiştir.[535] Bunları Taberî kendi senediyle rivâyet etmiştir.

Cihaddan Geri Kalanlar Sevinmesinler:

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

81. Allah'ın Rasûlü'ne muhalefet için geri kalanlar oturmalarına sevindiler, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmekten hoşlanmadılar ve "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır!" Keşke anlasalardı!

82. Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak, az gülsünler, çok ağlasınlar!

---

534 Münkerdir. Taberî (17044) Şa'bî'den bu şekilde mürsel olarak rivâyet etmiştir. Mürsel olması yanında senedindeki hem Hüşeym hem Muğîre müdellistirler. Metin de münker olup Şa'bî'den böyle bir şey gelmemiştir. Sebebi ise şunlardır:

Bir: Buhârî ve Müslim'in rivâyeti gelecek. Onların rivâyetinde ona adını sorduğu geçmemektedir.

İki: Çoktan müslüman olduğu halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun adını nasıl bilmez? Hatta bir çok kişi onun Bedir'e katıldığını zikretmiştir. Mesela el-İsabe'de (2/336) böyle geçmektedir. Bedir'de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den babasını öldürmek için izin isteyen de odur.

Üç: Habbab adının şeytan adı olması problemlidir. Çünkü bu bir grup sahabinin ismidir ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların isimlerini değiştirmemiştir. Onların en meşhuru Habbâb b. Münzir'dir. Bk. el-İsâbe, 1/301, 302/1545-1553.

535 İbn Kesir bunların Şa'bî gibi dediklerini değil, âyetin Abdullah b. Selul hakkında indiğini söylediklerini kastediyor.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah Tebuk seferinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından geri kalan ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıktıktan sonra cihada çıkmamakla sevinen münâfıkları yererek şöyle buyuruyor: *"Allah'ın Rasûlü'ne muhalefet için geri kalanlar oturmalarına sevindiler,"* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte *"mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmekten hoşlanmadılar ve"* birbirlerine *"Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler."* Zira Tebuk seferine çıkış gölgenin ve meyvelerin hoş olduğu sıcak bir zamana denk gelmişti. O yüzden *"Bu sıcakta sefere çıkmayın"* dediler. Allah (c.c) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: Onlara *"De ki"* emre muhalefetinizden dolayı gideceğiniz *"Cehennem ateşi"* kaçmış olduğunuz sıcaktan, hatta ateşten *"daha sıcaktır!"*

[3608] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İnsanların yakmakta oldukları ateş Cehennem'in yetmiş parçasından biridir."* buyurdu. Sahabiler: "Ya Rasûlallah! O bile olsa yeterdi." dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ondan altmış dokuz parça daha şiddetli yapıldı"* buyurdu.[536] Bunu Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde rivayet etmişlerdir.

[3609] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizin bu ateşiniz Cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır. İki defa da denize sokulmuştur. Öyle olmasaydı Allah (c.c) hiç kimseye onda bir fayda yapmazdı."*[537] Bunun da aynı şekilde senedi sahihtir.

[3610] Tirmizî ve İbn Mâce 'nin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ateş kıpkırmızı oluncaya kadar bin yıl boyunca yakıldı. Sonra beyaz oluncaya kadar bin yıl yakıldı. Sonra siyah oluncaya kadar bin yıl daha yakıldı. Artık o zifiri karanlık gibi kapkaradır."*[538] Daha sonra Tirmizî: "Bunun

536 Mâlik, el-Muvatta' 2/994; Buhârî, 3265; Müslim, 2843; Ahmed b. Hanbel, 7362; Beğavî, 4398.

537 Ahmed b. Hanbel, 2/244; Humeydi, 1129; Müslim, 2843; İbn Hibbân, 7463; Beyhakî, el-Ba's, 500. Senedi sahihtir.

538 Tirmizî, 2591; İbn Mâce, 4320. Asım b. Ebû Nücud'dan dolayı senedi hasendir. Çünkü o, Takrib'de ifade edildiği gibi saduktur. Hadisin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

senedini Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kadar götüren Yahyâ'dan başka bir râvî bilmiyorum." demiştir. Bunu İbn Merdûyeh de (benzer bir senetle) rivayet etmiştir.

[3611] Bunu ayrıca İbn Merdevey, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır."* (Tahrîm, 6) âyetini okuduktan sonra *"Cehennem'in ateşi bin yıl yakılmış ve bembeyaz olmuş, bin yıl daha yakılmış ve kıpkırmızı olmuş, sonra bin yıl yakılmış ve kapkara olmuştur. Şimdi o, gece gibi siyahtır, koru ışık vermez."* buyurdu.[539]

[3612] Hâfız Taberânî Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Doğuda onun -yani cehennemin- bir kıvılcımı olsaydı batıdaki kişi onun sıcaklığını duyardı."*[540]

[3613] Hâfız Ebû Ya'la, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu camide bin kişi olsa ve aralarında cehennem halkından biri bulunup soluk alıp verse ve bu onlara ulaşsa cami ve içindekiler yanardı."*[541] Bu gariptir.

[3614] A'meş kanalıyla Numan b. Beşir'den şöyle rivayet edilmiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cehennem halkından azabı en hafif olan kişi, ateşten iki ayakkabısı ve iki ayakkabı bağı bulunan,*

539 Râvîlerden Mübârek b. Fudale kuvvetli değildir, fakat hadisin şahitleri vardır.

540 Zayıftır. Mecmâu'z-Zevâid'de (18574)'de ifade edildiği gibi Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'ta ve İbn Adiyy (2/84) Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan diye rivayet etmişlerdir. Münziri, et-Terğîbu ve't-Terhîb'inde (5368): Senedi hasen olmaya kabildir." Demiştir. Heysemi: Senedindeki Temam b. Nüceyh zayıftır, bazıları tarafından ise sika kabul edilmiştir. Senetteki diğer râvîlerin durumu daha iyidir. Ben derim ki: Temam hadiste zayıftır. İbn Haccer et-Takrib'de bunu kesin bir dille ifade etmiştir.

541 Münkerdir. Ebû Ya'lâ (6670) ve Ebû Nuaym (4/307) rivayet etmişlerdir. Münziri, et-Terğîbu ve't-Terhîb'de (5367): Senedi hasen, metinde ise münkerlik vardır, demiştir. İbn Hacer de, el-Metalibu'l-Âliye'de (4667) A'zami'nin Busayri'den: Senedi hasendir, sözünü nakletmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel: Bunun zayıf olmasından korkuyorum, demiştir. Belki de râvî mevfuk iken yanlışlıkla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Dolayısıyla hadis kuvvetli değildir. Biraz önce geçtiği gibi Münziri garip bulmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

bunlardan dolayı beyni kazanın kaynadığı gibi kaynayan kimsedir. O cehennem halkından azabı ondan daha şiddetli biri olmadığını düşünür; oysa kendisi azabı en hafif olanlarıdır."[542] Bu iki hadisi Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir.

[3615] Yine İmam Müslim Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet günü cehennem halkından azabı en hafif olan kimse ateşten nalınları olup onların sıcaklığından beyni kaynayan kimsedir."*[543]

[3616] İmam Ahmed, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kıyâmet günü cehennem halkından azabı en hafif olan kimse kendisine ateşten iki nalın verilmiş olup onlardan dolayı beyni kaynayan kimsedir.."*[544] Bunun senedi sahih, râvileri Müslim'in râvileridir. Bu konuda hadis ve eserler pek çoktur.

Yüce Allah da şöyle buyurur: *"Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki, o (cehennem) alevlenen bir ateştir. Derileri kavurup soyar."* (Meâric, 15-16) Yine *"Şu iki gurup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır: İmdi, inkar edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir! Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir! Bir de onlar için demir kamçılar vardır! Izdıraptan dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri döndürülürler ve: 'Tadın bu yakıcı azabı!' (denilir)."* (Hac, 19-22) buyurur. Yüce Allah bir âyette de *"Şüphesiz âyetlerimizi inkar edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştireceğiz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakîmdir."* (Nisâ, 56) buyurur.

Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"De ki: Eğer düşünürlerse Cehennem ateşi daha sıcaktır"* Yani onlar idrak etseler ve anlasalardı, dünyadakin-

542 Buhârî, 77; Müslim, 994; Ahmed b. Hanbel, 4/271. Numan b. Beşir (radıyallâhu anh)'tan.

543 Müslim, 211; Ebû Avane, 1/98; Ahmed b. Hanbel, 3/78; Hakim, 4/581; İbn Mende, el-İman, 963.

544 Ahmed b. Hanbel, 2/432; İbn Hibbân, 7472; Hakim, 4/5. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/395): Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'ta rivayet etmiştir. Râvileri sahih hadis kitaplarının râvileridir. Yezîd b. Halid b. Mevhib ise sikadır, demiştir. İbn Kesir'in söylediği gibi hadisin senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

den kat kat fazla olan cehennem sıcağından korunmak için sıcakta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Allah (c.c.) yolunda cihada çıkarlardı. Fakat onlar şairin dediği gibidirler:

Sıcak kumdan ateşe sığınan gibi.

Bir şair de şöyle der:

Ömrünü kendini korumakla tükettin.

Soğuk ve sıcak korkusuyla.

Oysa günahlardan ateşten sakındığın gibi,

Sakınman daha evlaydı.

Yüce Allah daha sonra bu hareketlerinden dolayı münafıkları tehdit ederek şöyle buyuruyor: *"Kazandıklarının karşılığı olarak onlar az gülsün, çok ağlasınlar."* İbn Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Dünya azdır. Orada diledikleri kadar gülsünler. Dünya hayatı bitip Allah'a (c.c.) varınca sonsuza dek devam edecek bir ağlamaya başlayacaklar. Ebû Rezin, Katâde, Rebî b. Huseym, Avn el-Ukayli ve Zeyd b. Eslem de böyle demişlerdir.

[3617] Hâfız Ebû Ya'la el-Mavsılı, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Ağlayın. Ağlayamazsanız kendinizi zorlayın; zira cennet halkı o kadar çok ağlar ki gözyaşları yüzlerine ırmak gibi akıverir. Bir süre sonra gözyaşları kesilir ve gözlerden irin akmaya başlar. Bunlar o kadar çok akar ki gemiler indirilecek olsa onda yüzerler."*[545] Bunu İbn Mâce de A'meş'in Yezîd er-Rukaşiden bu lafızla nakliyle rivayet etmiştir.

[3618] İbn Ebi'd-Dünya, Zeyd b. Refi'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak şöyle rivayet etmiştir: *"Cehennem halkı cehenneme girdiklerinde bir süre gözyaşı dökerek ağlarlar. Sonra bir süre irin dökerek*

545 Ebû Ya'lâ (4314) rivâyet etmiştir. Senedi Muhammed b. Humeyd er-Râzî çok zayıf, İmran b. Zeyd leyin, Yezîd er-Rakkâşî de çok zayıftır. Bunu başka bir vecihten İbn Mâce (4323) Yezîd er-Rakkâşî'nin Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmiştir. Fakat hadisin baş tarafının da son kısmının da şahitleri vardır. Hâkim (4/606) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Hadis şöyledir: "Cehennem halkı o kadar ağlar ki gözyaşlarında gemiler yürütülse yürürdü. Onlar kan ağlarlar." Yani gözlerinden gözyaşı yerine kan dökülür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

ağlarlar. Zebaniler onlara "Ey bedbahtlar! Sakinlerine merhamet edilen dünyadayken ağlamayı bıraktınız. Bugün yardım isteyeceğiniz birini bulabiliyor musunuz?" derler. Onlar da bağırarak şöyle derler: "Ey Cennet halkı! Ey babalar, analar ve evlatlar topluluğu! Kabirlerimizden susuz çıktık. Mahşer boyunca susuz idik ve bugün de sususuz. Artık sudan veya Rabb'inizin size verdiğinden bize verin. Kırk yıl istekte bulunacaklar da kendilerine icabet etmeyecek. Sonunda ise "Siz orada kalacaksınız" diye cevap verilir ve bunun üzerine her türlü nimetten ümitlerini keserler."[546]

فَإِنْ رَجَعَكَ اللهُ إِلَى طَآئِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾

83. "Eğer Allah seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de (Tebük seferinden Medine'ye döner de başka bir savaşa seninle beraber) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı benimle beraber asla savaşmayacaksınız! Çünkü siz birinci defa (Tebük seferinde) yerinizde kalmaya razı oldunuz. Şimdi de geri kalanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun."

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamberine emrederek şöyle buyuruyor: *"Eğer Allah seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de"* yani eğer bu gazveden döndükten sonra *"çıkmak için"* yani, seninle birlikte başka bir cihada çıkmak için *"senden izin isterlerse"* onlara uyarı ve ceza olarak *"de ki: Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı benimle beraber asla savaşmayacaksınız!"* Yüce Allah ardından bunun sebebini açıklayarak şöyle buyuruyor: *"Çünkü siz birinci defa (Tebük seferinde) yerinizde kalmaya razı oldunuz."* Bu, Allah'ın (c.c.) şu âyeti gibidir:

"Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız." (En'âm, 110) Zira yapılan bir sevabın mükafatı sonrasında başka bir seva-

546 Asılsızdır. Bu mürseldir. Zeyd b. Refi'in mürsellerini Dârekutnî zayıf saymış, Nesâî de: Kuvvetli değildir, demiştir.

Scanned with CamScanner

ba muvaffak kılınmak olduğu gibi işlenen bir günahın cezası da sonrasında başka bir günaha daha düşmektir. Nitekim yüce Allah Hudeybiye umresi hakkında şöyle buyuruyor: *"Siz ganimetleri almak için gittiğinizde seferden geri kalanlar: Bırakın, biz de arkanıza düşelim, diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: 'Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz! Allah daha önce sizin için böyle buyurmuştur.' Onlar size: Hayır, bizi kıskanıyorsunuz, diyeceklerdir. Bilakis onlar, pek az anlayan kimselerdir."* (Fetih, 15)

"Şimdi de geri kalanlarla beraber oturun." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) buradaki "geride kalanlar"ı "geride kalan erkekler" şeklinde tefsir ederken Katâde "geride kalan kadınlar" diye tefsir etmiştir. İmam Taberî der ki: Bu doğru değildir. Çünkü dişilik ifade eden kelimenin çoğulu yâ ve nûn harfleriyle yapılmaz. Kadınlar kastedilmiş olsaydı "مع الخوالف" veya "مع الخالفات" denilirdi. Taberî bundan sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın görüşünü tercih etmiştir.

Ölen Münafıklara Dua Etmek:

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

84. Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler.

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber'ine münafıklardan uzak durmasını, öldüğünde hiçbirinin cenaze namazını kıldırmamasını, dua ve istiğfar için hiçbirinin kabri başında durmamasını emrediyor. Çünkü onlar yüce Allah'ı ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i inkar ve red edip o hal üzere ölmüşlerdir. Âyetin nüzul sebebi münafıkların başı Abdullah b. Übeyy olsa da bu, nifakı bilinen her münafık hakkında genel bir hükümdür.

[3619] Nitekim İmam Buhârî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Abdullah b. Übeyy ölünce oğlu Abdullah b. Abdullah, Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi ve ondan babasını kefenlemek için gömleğini vermesini istedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gömleğini verdi.

Scanned with CamScanner

Sonra Abdullah, Hz. Peygamber'den, babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun namazını kıldırmak üzere doğruldu. Bu arada Hz. Ömer Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elbisesinden tuttu ve "Ya Rasûlallah! Rabbin sana onun cenaze namazını kıldırmanı yasaklamışken, sen onun cenaze namazını kıldıracak mısın?" diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Rabbim beni serbest bıraktı,"* buyurdu ve *"Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de..."* âyetini okudu. Sonra şöyle buyurdu: *"Yetmişden fazla da bağışlanma dilerim."* Bunun üzerine Hz. Ömer: "O kesinlikle bir münafık" dedi. Râvi şöyle demiştir: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine Allah Teâlâ *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma, onun kabri başında da durma!"* âyetini indirdi.[547] İmam Buhârî sonra İbrâhim b. Münzir'den... naklen şu rivâyeti zikretmiştir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cenaze namazını kıldırdı, biz de onunla birlikte kıldık. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma!"* âyetini nazil etti" denilmiştir. Bunu imam Ahmed b. Hanbel de Yahyâ b. Said el-Kattan'ın Ubeydullah'tan naklen gerisi aynı senetle rivayet etmiştir.

[3620] Bu Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın kendisinden de benzer bir lafızla rivâyet edilmiştir. Zira imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ömer (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: "Abdullah b. Übeyy öldüğünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cenaze namazını kıldırmaya çağrıldı. O da için kalkınca yanına gidip göğsünün hizasında durdum ve Abdullah b. Übeyy'in kötü günlerini sayarak "Ya Rasûlallah! Şu şu şu günlerde şöyle diyen Allah düşmanı Abdullah b. Übeyy'in namazını mı kılacaksın?" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebessüm etti. Ben tekrar tekrar söyleyince *"Geri çekil ey Ömer! Ben ben muhayyer bırakıldım ve bunu seçtim. Bana "Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma" denildi. Yetmişten fazla yaptığımda affedileceğini bilsem yaparım."* buyurdu. Sonra namazını kıldırıp cenazeyle yürüdü ve defin işi bitene kadar kabri başında durdu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) der ki: Kendim ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı cür'etkarlığım hayret

547 Buhârî, 4670; Müslim, 2774; Taberânî, 17051; Beyhaki, Delâilü'n-Nübüvve 5/287. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

edilecek bir şey. Oysa Allah (c.c.) ve Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha iyi bilir. Vallahi çok geçmeden şu iki âyet nazil oldu: *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler..."* Ondan sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah (c.c.) ruhunu teslim alıncaya kadar hiçbir münafığın namazını da kıldırmadı, kabri başında da durmadı.[548] Bunu Tirmizî de Muhammed b. İshâk'ın Zührî'den.... naklen rivâyet etmiş ve "Hasen ve Sahihtir" demiştir.

[3621] Bunu imam Buhârî ... Ukayl'ın Zührî'den nakliyle yaptığı rivâyette Hz. Ömer benzer şeyleri anlattıktan sonra şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Benden geri dur ey Ömer"* dedi. Ben sözü uzatınca *"Ben muhayyer bırakıldım ve seçimimi yaptım. Eğer yetmişten daha fazla af dilediğimde affedileceğini bilseydim onu yapardım"* buyurdu ve sonra cenaze namazını kıldırdı. Çok geçmeden Tevbe sûresindeki şu iki âyet nazil oldu: *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler..."* Sonraları, daha iyi bildiği halde benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı cür'etime hayret etmişimdir.[549]

[3622] İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Abdullah b. Übeyy ölünce oğlu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ya Rasûlallah! Sen gelmezsen biz hep bununla ayıplanacağız." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gitti ve onu mezarına konulmuş halde buldu. *"Kabre koymadan önce çağırsaydınız ya!"* buyurdu ve onu kabrinden çıkarttı. Baştan ayağı her yerine tükrüğünden üfledi ve gömleğini giydirdi."[550] Bunu Nesâî de Ebû Dâvûd el-Harrani'nin Ebû Ya'ladan .... nakliyle rivayet etmiştir.

[3623] İmam Buhârî, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Abdullah b. Übeyy kabrine konulduktan sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi ve emri üzerine kabirden çıkarıldı. Onu dizlerine koyup üzerine tükrü-

548 Ahmed b. Hanbel, 95; Abd b. Humeyd, 19; Tirmizî, 3097; Bezzâr, 139; Taberî, 17070; İbn Hibbân, 1376. Senedi hasendir. İbn İshâk işittiğini açıkça söylediğinden tedlis şüphesi ortadan kalkmıştır.

549 Buhârî, 1366; Nesâî, el-Mücteba, 4/67; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11225.

550 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel (3/371) Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Râvileri sikadır.

Scanned with CamScanner

günden üfledi ve gömleğini giydirdi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.[551] İmam Buhârî bunu bir çok yerde ve Süfyân b. Uyeyne'ye varan bir çok tarikle Müslim ve Nesâî ile birlikte rivayet etmiştir.

[3624] Bezzâr, Müsned'inde, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Münafıkların başı öleceği zaman -ravilerden Yahyâ b. Said'in rivâyetinde "Medine'de öleceği zaman" şeklinde geçer- cenaze namazını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıldırmasını vasiyet etti. Oğlu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip "Babam senin gömleğinle kefenlenmeyi vasiyet etti." -ki bu kısım râvilerden Abdurrahman b. Miğra'nın rivâyetinde geçmektedir- deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) cenaze namazını kıldırdı ve kendisinin gömleğini ona giydirdi. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler..."* buyruğunu gönderdi. Abdurrahman'ın rivâyetinde şu ziyade yer alır: Oğlu öyle deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gömleğini çıkarıp verdi. Onunla gidip cenaze namazını kıldırdı ve kabri başında durdu. Bunun üzerine Cebrâil (a.s) geldi ve dönmekte olan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler..."* dedi.[552] Senedi fena değildir ve önceki rivâyet bunun şahidi konumundadır.

[3625] İmam Taberî Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abdullah b. Übeyy'in cenaze namazını kılmak istediğinde Cebrâil (a.s) onu elbisesini çekti ve *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler..."* dedi.[553] Bunu Ebû Ya'la, Müsned'inde Yezîd er-Rukkaşi'nin bulunduğu bir senetle rivâyet etmiş olup bu zayıftır.

---

551 Buhârî, 1270, 1350, 3008; Müslim, 2773; Nesâî, 4/37.

552 Senedi, Mücalid sebebiyle, fena değildir.

553 Metni batıl ve senedi zayıftır. Taberî (17067) ve Ebû Ya'lâ (4122) bu senetle rivayet etmişlerdir. İbn Kesir senedinin zayıf olduğunu söylemekle yetinmiştir. Doğrusu, bu metin olarak da batıldır, geçersizdir. Çünkü sahih hadislerle çelişmektedir. Bir kısmı geçen bu sahih hadislerde ifade edildiği gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılmış, âyet sonra nazil olmuştur. Bu rivâyette ise namaz kılmadığı söylenmektedir. Bu, Yezîd er-Rakkâşî'nin münker rivâyetlerindendir. Zira Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'e nispet ederek münker (sahih hadislere muhalif) rivâyetler söylemiştir.

Scanned with CamScanner

[3626] Katâde der ki: Abdullah b. Übeyy hastayken gelmesi için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber gönderdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına girerken *"Seni Yahudi sevgisi helak etti"* buyurdu. Abdullah: "Ya Rasûlallah! Sana benim için af dileyesin diye haber ettim, beni azarlaman için değil." dedi. Sonra (oğlu) Abdullah onu kefenlemek için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gömleğini istedi. O da verdi. Cenaze namazını kıldırdı ve kabri başında durdu. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'nü inkar ettiler ve fâsık olarak öldüler."* âyetini indirdi.[554]

Seleften bazıları şöyle demişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona gömleğini vermesinin sebebi şudur. Abbâs (radıyallâhu anh) Medine'ye geldiğinde onun için gömlek aranmış, fakat iri ve uzun olduğundan bedenine ancak Abdullah b. Übeyy'in gömleği olmuş, o da elbisesini vermişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bunu onun mükafat olarak yaptı. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Bu yüzden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) âyet-i kerimenin nüzulünden sonra hiçbir münafığın cenaze namazını kıldırmamış ve kabri başında durmamıştır.

[3627] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Katâdeden şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir cenazeye çağrıldığında onu sorar; iyilikle yad edilirse namazını kıldırır, başka şekilde anlatılırsa kıldırmayıp ailesine *"Onun namazını kıldırın"* buyururdu.[555] Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da durumu bilinmeyenlerin cenazesini Huzeyfe b. Yeman kılmadıkça kılmazdı. Çünkü Huzeyfe onları tek tek biliyordu ve kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haber vermişti. O yüzden ona "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başka hiç kimsenin bilmediği sırlarının sahibi" denirdi.

---

554 Taberî (17074) Katâde'den rivayet etmiştir. Mürseldir ve mürsel zayıf hadislerdendir. Rivâyetin baş tarafı da gariptir. Çünkü sahih hadisler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i babası Abdullah b. Übeyy'in ölümünden sonra oğlu Abdullah'ın çağırdığını zikretmektedir.

555 İmam Ahmed b. Hanbel (5/299); İbn Hibbân, 3057; Hakim, 1/364. İbn Hibbân sahih olduğunu söylemiştir. Hâkim de sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Heysemî de Mecmâu'z-Zevâid'de (3/3, 4): Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir, râvîleri sahih hadis râvîleridir, demiştir.

Scanned with CamScanner

Ebû Ubeyy "el-Ğarib" kitabında Hz. Ömer (radıyallâhu anh) hakkında şunu rivâyet eder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir adamın cenazesini kılmak isteyince Huzeyfe (radıyallâhu anh) onu çimdikledi. Sanki bununla onu cenaze namazını kılmaktan engellemek istiyordu.

Allah (c.c.) münafıkların namazını kılmaktan ve onlara af dilemek için kabirleri başında durmaktan men ettiğine göre bunu mü'minlere yapmak da Allah'a (c.c.) yaklaştıran en büyük ibadetlerden olması gerekir ki öyle de yapılmıştır. "es-Sahih" adını taşıyan ve diğer hadis kitaplarında Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)tan rivâyet edilen şu hadise binaen bunun sevabı büyüktür:

[3628] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir cenazede, cenaze namazı kılınıncaya kadar bulunursa bir kırat, gömülünceye kadar kalırsa iki kırat sevap alır."* buyurdu. "Kırat nedir?" denilince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"En küçüğü Uhud dağı gibidir."* buyurdu.[556]

Mü'minin vefat ettiğinde kabri başında durma hakkında ise;

[3629] Ebû Dâvûd, Hz. Osman (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ölü defnedildikten sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) başında durur ve *"Kardeşiniz için bağışlanma dileyin ve onun için sebat isteyin. Çünkü o şu anda sorguya çekilmektedir."* derdi.[557] Bunu sadece Ebû Dâvûd (rh.a.) rivayet etmiştir.

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُم بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85. Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlarla ancak dünyada onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kafir olarak canlarının güçlükle çıkmasını istiyor.

556 Buhârî, 47, 1325; Müslim, 945, hadis no: 52; Ebû Dâvûd, 3168; Tirmizî, 1040; Nesâî, 4/76; İbn Mâce, 1539; Ahmed b. Hanbel, 2/401. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

557 Hasendir. Ebû Dâvûd (3221), Hâkim (1/370) ve Beyhakî (4/56) rivayet etmişlerdir. Abdullah b. Buhayr'dan dolayı senedi fena değildir. Bunu destekleyen başka hadisler de vardır. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Allah'a hamd-ü senâlar olsun bunun benzeri bir âyetin tefsiri daha önce geçti.[558]

وَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَجَٰهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَأْذَنَكَ أُو۟لُوا
الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا
مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

86. Allah'a inanın, Rasûlü ile beraber cihad edin diye bir sûre indirildiği zaman, onlardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve: Bizi bırak (evlerinde) oturanlarla beraber olalım, dediler.

87. Geride kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular, onların kalplerine mühür vuruldu. Bu yüzden onlar anlamazlar.

Tefsiri:

Yüce Allah bu âyetlerde güçleri yerinde, malları ve vakitleri bol olmasına rağmen cihada katılmayan ve ondan geri kalan, cihada çıkmama hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin isteyerek *"Bizi bırak (evlerinde) oturanlarla beraber olalım"* diyen, ordu cihada çıktıktan sonra geride kadınlarla kalmaya ve bu ayıba razı olan, savaş başladıktan sonra insanların en korkağı, emniyet içindeyken de insanların en çok konuşanı olan münafıkları yeriyor. Yüce Allah başka bir âyette onlar hakkında şöyle buyurur: *"(Gelseler de) size karşı pek hasistirler. Hele korku gelip çattı mı, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince ise, mala düşkünlük göstererek sizi sivri dilleri ile incitirler. Onlar iman etmiş değillerdir; bunun için Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır."* (Ahzâb, 19) Yani emniyet içindeyken sesleri keskin, gür ve yüksek çıkarken savaşta en korkak insanlardırlar. Nitekim şair şöyle der:

Barışta kabalıkları ve sertlikleriyle eşekler gibi.

Savaşta ise hayız gören kadınlar gibidir onlar.

558 Bu sûrenin 55. âyetine bakınız.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah başka bir âyette şöyle buyuruyor: *"İman etmiş olanlar: Keşke cihad hakkında bir sûre indirilmiş olsaydı! derler. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur! (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu..."* (Muhammed, 20-21)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"onların kalplerine"* cihaddan ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile çıkmaktan kaçtıkları için *"mühür vuruldu. Bu yüzden onlar anlamazlar."* Yani, faydalarına olan şeyleri idrak etmez ki yapsınlar, zararlarına olan şeyleri bilmezler ki kaçınsınlar.

لَٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

88. Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir.

89. Allah, onlara içinde ebedi kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kazanç budur.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minleri överken arada münafıkları ve onlara âhirette olacakları haber verdikten sonra mü'minlerin durumlarını ve varacakları yeri bildirerek iki âyette: *"Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir. Allah, onlara içinde ebedi kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kazanç budur."* buyuruyor. *"İşte bütün hayırlar onlarındır"* Yani ahiret yurdunda, Firdevs cennetlerinde ve en yüksek makamlarda bütün iyilikler onların olacaktır.

Scanned with CamScanner

وَجَآءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

90. Bedevîlerden özür beyan edenler kendilerine izin verilsin diye geldiler.. Allah ve Rasûlü'ne yalan söyleyenler de oturup kaldılar. Onlardan kafir olanlara elem verici bir azap erişecektir.

Tefsiri:

Ardından yüce Allah cihadı terkte özürleri bulunup da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den özür dileyen, güçsüzlük ve cihada çıkmaktan acziyet hallerini beyan eden kimselerin durumunu açıklıyor. Bunlar Medine çevresindeki bazı arap kabileleridir. Dahhâk'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o, âyetteki "يعذرون" fiilindeki zâl harfini şeddesiz okur ve "Onlar özür sahipleridirler" derdi. Yine İbn Uyeyne de Humeyd kanalıyla Mücâhidden bunun aynısını rivâyet etmiştir. İbn İshâk der ki: Bana ulaşan bilgiye göre onlar aralarında Hufaf b. İma b. Rahda'nın bulunduğu Beni Gıfar kabilesinden kimselerdi. Bu, âyetin mânâsına dair en güçlü görüştür. Çünkü devamında, *"Allah ve Rasûlü'ne yalan söyleyenler de oturup kaldılar."* buyurulmuştur. Yani, onlar ise gelip özür dilemediler. İbn Cüreyc, Mücâhidden şöyle nakleder: *"Bedevîlerden özür beyan edenler kendilerine izin verilsin diye geldiler."* Bunlar Gıfar oğullarından bir grup kişidir. Gelip özür dilediler, fakat Allah (c.c.) özürlerini kabul etmedi. Hasan-ı Basrî, Katâde ve Muhammed b. İshâk da böyle demişlerdir. Allahu a'lem, birinci görüş daha kuvvetlidir. Çünkü daha önce ifade edildiği gibi âyetin devamında *"Allah ve Rasûlü'ne yalan söyleyenler de oturup kaldılar."* buyurulmuştur. Yani diğer bedeviler ise oturup özür beyan etmediler.

Yüce Allah sonra onları elem verici bir azapla tehdit ediyor: *"Onlardan kafir olanlara elem verici bir azap erişecektir."*

Gerçek Mazeretleri Bulunanlar:

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ

Scanned with CamScanner

لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ رَضُوا بِأَن يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

91. Allah ve Rasûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir sorumluluk yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

92. Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum, deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere de (sorumluluk yoktur).

93. Sorumluluk ancak, zengin oldukları halde senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular. Allah da onların kalplerini mühürledi, artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler.

Tefsiri:

Yüce Allah sonra oturup cihada çıkmadıklarında günah kazanmayan özür sahiplerini açıklıyor. Evvela onlardan kişiden ayrılmayan özrü zikrediyor ki o, cihadda çarpışmaya girmeyi engelleyen bedeni zayıflıktır. Körlük, topallık ve benzeri şeyler de bu kapsamdadır. O yüzden önce bunlarla, bedende meydana gelen ve cihada çıkmaktan alıkoyan bir hastalık veya savaşa hazırlanmasına engel fakirlik sebebiyle sonradan arız olan özrü zikretmiştir. Dolayısıyla cihada çıkmaz ve beldelerinde bulundukları sürede insanlara nasihatte bulunur, fitneye yol açacak dedikodular yapmaz, insanları cihaddan caydırmaz ve iyi hal üzere olurlarsa onlara bir günah yoktur. O yüzden yüce Allah *"Zira iyilik edenlerin aleyhine bir sorumluluk yoktur."* buyuruyor. Süfyân-ı Sevrî, Abdulaziz b. Refi kanalıyla Ebû Sümameden şöyle nakleder: Havariler İsa (a.s)'a "Bize Allah için nasihat edenin kim olduğunu söyle" dediler. "Allah'ın hakkını insanların hakkından önde tutan, iki şey ortaya

Scanned with CamScanner

çıkıp birinin dünyalık diğerinin âhiretlik olduğu belli olduktan sonra önce ahiretlikle başlayıp sonra dünyalığa geçen kişidir." dedi.

Evzâî der ki: İnsanlar yağmur namazına çıktılar. Bilal b. Sad kalkıp Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra "Ey cemaat, siz günahkar olduğunuzu itiraf etmiyor musunuz?" dedi. "Tabii ki evet" dediler. Bunun üzerine "Allah'ım! Biz senin *"Zira iyilik edenlerin aleyhine bir sorumluluk yoktur."* buyurduğunu işittik. Allah'ım!İşte günahlarımızı itiraf ediyoruz. Bizi bağışla, bize merhamet et ve yağmur ver" dedi. O da insanlar da ellerini kaldırdılar ve ardından yağmur yağdı.

Katâde der ki: Bu âyet Aiz b. Amr el-Müzeni hakkında nazil oldu.

[3630] İbn Ebî Hâtim, Zeyd b. Sabitten şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'a (vahiy) katipliği yapıyordum. Tevbe sûresini yazarken cihad emri geldiğinde kalemi kulağımın üzerine koymuştum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kendisine inmekte olan vahiyle meşguldü. O sırada bir âmâ gelerek, "Ya Rasûlallah! Âmâ halimle ben nasıl yapacağım?" dedim. Bunun üzerine *"Allah ve Rasûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur."* âyeti nazil oldu.[559]

[3631] Avfî bu âyetle ilgili İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara kendisiyle cihada çıkmalarını emretmişti. Bunun üzerine aralarında Abdullah b. Mugaffel el-Müzeni'nin bulunduğu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir grup sahabesi gelerek "Ya Rasûlallah! Bize binek ver" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Size bineceğiniz bir binek bulamıyorum"* buyurdu. Bunun üzerine ağlayarak geri döndüler. Cihaddan geri kalmak onlara ağır geldi. Ne harcayacak para, ne de binek bulabiliyorlardı. Allah (c.c.) onların kendisine ve Peygamber'ine olan büyük sevgilerini görünce kitabında onların mazur olduğunu beyan eden âyet indirdi ve şöyle buyurdu: *"Allah ve Rasûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bula-*

559 suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr'da (3/478) İbn Merduyeh ve Dârekutnî'nin el-Efrad'ına nispet etmiş, hakkında herhangi bir şey söylememiştir. Râvîlerden İbn Câbir'i tanımıyorum. İbn Ferve'yi de. Muhtemelen o İshâk b. Ebû Ferve'dir. O ise çok zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Her hâlükârda haber gariptir. suyûtî de Vâhidî de Esbâbu'n-Nüzul kitaplarında zikretmemişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

mayanlara günah yoktur. ....Artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler." (91-93. âyetler) nazil oldu.[560]

Mücâhid Allah'ın (c.c.) *"Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum, deyince..."* âyeti hakkında şöyle der: Bu Beni Mukarrin b. Müzeyne hakkında nazil olmuştur. Muhammed b. Ka'b der ki: Bunlar yedi kişiydi. Amr b. Avf oğullarından Sâlim b. Umeyr, Beni Vakıf oğullarından Heremi b. Amr, Beni Mazin b. Küoğullarından Ebû Leyla lakaplı Abdurrahman b. Ka'b, Mualla oğullarından Selman b. Sahr, Harise oğullarından Abdurrahman b. Zeyd Ebû Able -ki eşyasını tasadduk edip kendisinden kabul olunan odur-, Benî Selem oğullarından Amr b. Aneme ve Abdullah b. Amr el-Müzeni.

[3632] Muhammed b. İshâk Tebuk gazvesinden bahsederken şöyle der: Sonra bir grup müslüman erkek ağlayarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldiler. Bununla esnardan ve başkalarından yedi kişiydiler; Amr b. Avf oğullarından Sâlim b. Umeyr, Harise oğullarının kardeşi Ulbe b. Zeyd, Mazin b. Neccar oğullarından Ebû Leyla Abdurrahman b. Ka'b, Selime oğullarından Amr b. Humam b. Cemuh ve Abdullah b. Mugaffel el-Müzeni - ki bazıları onun adının Abdullah b. Amr el-Müzeni olduğunu söylemişlerdir-, Vakıf oğullarının kardeşi Abdullah oğlu Heremi ve İbraz b. Sariye el-Fezari. Bunlar fakirdiler ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den binek istediler. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise: *"Size bir binek bulamıyorum"* buyurdu. Bunun üzerine harcayacakları bir şey bulamamanın üzüntüsüyle gözleri yaşlı geri döndüler.

[3633] İbn Ebî Hâtim, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Siz Medine'de öyle kimseler bıraktınız ki her ne harcadıysanız, hangi vadiyi geçtiyseniz ve düşmana karşı her ne zafer elde ettiyseniz hepsinde de onlar size sevapta ortak oldular."* buyurdu, sonra *"Allah da onların kalplerini mühürledi, artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler."* âyetini okudu.[561]

[3634] Bu hadisin aslı Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri şu hadistir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve

560 Taberî (17094) rivayet etmiştir. Atiyye el-Avfî'den dolayı senedi zayıftır.

561 Mürseldir. Sonraki rivâyetle kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

sellem) *"Şüphesiz Medine'de öyle kimseler var ki hangi vadiyi geçmişseniz ve her nerede yürüyüp yol almışsanız onlar da sizinle beraberdi."* buyurdu. Ashab: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar Medine'de bulundukları halde öyle mi?" deyince, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"(Evet) Onları sizinle gelmekten özürleri alıkoymuştu."* buyurdu.[562]

[3635] İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Şüphesiz Medine'de öyle erkekler var ki hangi vadiyi geçmişseniz ve her nerede yürüyüp yol almışsanız onlar da sizinle beraberdi. Onları sizinle gelmekten hastalıkları alıkoymuştu."*[563] Bunu Müslim ve İbn Mâce de A'meş'e kadar bir çok tarikten gelen gerisi aynı senetle rivayet etmişlerdir.

Yüce Allah sonra zengin oldukları halde cihada çıkmamak için izin isteyen kimseleri kınayıp ve yolculukta geride kalan kadınlarla birlikte kalmaya râzı olanları azarlıyor: *"Allah da onların kalplerini mühürledi, artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler."*

Münafıklar İnandırmak İçin Yemin Ediyorlar:

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ ۚ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۖ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

562 Buhârî, 4423, 2839; Ebû Dâvûd, 2508; İbn Mâce, 2764; Ahmed b. Hanbel, (3/103, 106; İbn Ebî Şeybe, 18856; İbn Sa'd, (1/2/121).

563 Ahmed b. Hanbel, (3/300; Müslim, 1911; İbn Mâce, 2765; Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, (5/267).

Scanned with CamScanner

94. Onlara döndüğünüz zaman size özür beyan edecekler. De ki: özür dilemeyin! Size asla inanmayız; çünkü Allah sizin gerçek tutumlarınızı bize bildirmiştir. Amelinizi Allah da görecektir, Rasûlü de. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen'e döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir.

95. Onların yanına döndüğünüz zaman size, kendilerinden vazgeçmeniz için Allah adına and içecekler. Artık onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanmakta olduklarına karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir.

96. Onlardan razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan asla razı olmaz.

Tefsiri:

Yüce Allah Medine'ye döndüklerinde münafıkların mü'minlere özür beyan edeceklerini bildiriyor ve şöyle buyuruyor: *"De ki: özür dilemeyin! Size asla inanmayız"* söylediklerinizi tasdik etmeyiz. *"çünkü Allah sizin gerçek tutumlarınızı bize bildirmiştir."* Bize halinizi haber vermiştir. *"Amelinizi Allah da görecektir, Rasûlü de. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen'e döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir."* İyisi ve kötüsüyle amellerinizi size bildirecek ve karşılığını verecektir.

Sonra yüce Allah şöyle buyuruyor: Onlardan yüz çevirip azarlamamanız için size yemin edecekler. Öyleyse siz de aşağılayarak *"onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır."* İçleri ve inançları pis ve necistir. *"Kazanmakta olduklarına"* günahlara ve hatalara *"karşılık ceza olarak"* âhirette *"varacakları yer cehennemdir."* Yüce Allah yemin etmeleriyle mü'minler onlardan razı olsalar bile kendisinin yine razı olmayacağını bildiriyor: *"Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan"* yani, kendisine (c.c.) itaatten ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaatten çıkanlardan. *"asla razı olmaz."* Fısk çıkmak demektir. Bu yüzden ifsat için yuvasından çıkan fareye "fuseyka (küçük fasık)" denmiştir. Hurmaya kabuğundan çıktığında da, "فسقت الرُّطبة" (Hurma kabuğundan çıktı) denir.

Scanned with CamScanner

اَلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَاتٍ عِندَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۚ أَلَآ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِۦٓ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

97. Bedeviler, kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın Rasûlü'ne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

98. Bedevilerden öylesi vardır ki, harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. Belâlar kendi başlarına olsun. Allah pek iyi işiten, çok iyi bilendir.

99. Bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, harcayacağını Allah katında yakınlığa ve Peygamberin dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki o onlar için bir yakınlıktır. Allah onları rahmetine koyacaktır. Çünkü Allah bağışlayan, merhamet edendir.

Tefsiri:

Yüce Allah bedeviler arasında kafirlerin, münafıkların ve mü'minlerin bulunduğunu, onların küfür ve nifaklarının ise başkalarınınkinden daha büyük ve daha şiddetli olduğunu haber veriyor. *"daha yatkındır"* yani, onlar Allah'ın (c.c.) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) indirdiği kanunlarını bilmemeye daha layıktırlar. Nitekim A'meş, İbrâhim Nehâi'den şöyle nakleder: Eli Nehavend savaşında yaralanan Zeyd b. Suhan arkadaşlarına sohbet ederken bir bedevi gelip oturdu. "Vallahi, senin sohbetin hoşuma gidiyor, elin ise şüpheye düşürüyor!" dedi. Zeyd: "Elimin neresi seni şüpheye düşürüyor. O sol eldir!" dedi. Bedevi: "Vallahi sağı mı kesiyorlar, solu mu, bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine Zeyd b. Suhan şöyle dedi: Allah (c.c.) doğru söylemiş; *"Bedeviler, kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın Rasûlü'ne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır."*

Scanned with CamScanner

[3636] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Çölde yaşayan kaba olur, av peşinde koşan gafil olur, yöneticiye giden fitneye düşer."*[564] Bunu Ebû Dâvûd ve Nesâî de bir çok tarikten Süfyân-ı Sevrî'ye kadar gelen ve gerisi aynı birçok senetle rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Garip bir hadistir, sadece Süfyân-ı Sevrî'nin rivâyetiyle gelmiştir, demiştir. Kabalık ve sertlik köylülerin özelliklerinden olunca Allah (c.c.) onlardan hiçbir Peygamber göndermemiş, sadece şehirlilerden göndermiştir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette şöyle buyurur: *"Senden önce de ancak şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz kişiler gönderdik."* (Yusuf, 109)

[3637] O bedevi Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e o hediyeyi verdiğinde kendisine kat kat fazlasının verdi de ancak hoşnut oldu. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Vallahi, Kureyşli, Sakifli, Ensar ve Devs'li dışında hiç kimseden hediye kabul etmemeye azmettim."*[565] Çünkü bunlar Mekke, Taif, Medine ve Yemen'de oturuyorlardı ve tabiatlarındaki kabalıktan dolayı bedevilerden ahlaken daha zariftiler.

[3638] Çocuğu öpmeye dair bedevi hadisi. İmam Müslim Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Bazı bedeviler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelmişlerdi. Ashâba "Siz çocuklarınızı öper misiniz?" dediler. Ashâb "Evet" deyince, bedeviler "Vallahi biz öpmeyiz" dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın sizden merhamet duygusunu söküp almış olmasına elimden ne gelir ki?"* buyurdu. Râvîlerden İbn Numeyr'in rivâyetindeki ifade ise "senin kalbinden"dir.[566]

---

564 Hasen Liğayrihi'dir. Bunun senedi râvîlerden Ebû Mûsâ'nın meçhul olması sebebiyle zayıftır. Çünkü ondan Süfyân dışında hiç kimse rivâyet etmemiş ve sadece İbn Hibbân tarafından sika kabul edilmiştir. Diğer râvîler ise sikadırlar, Buhârî ve Müslim'in râvîleridirler. Bunu ayrıca Ahmed b. Hanbel (3362), Nesâî (7/195, 196), İbn Ebî Şeybe (12/336) , Buhârî, el-Küna isimli kitabında muallak olarak ve Ebû Dâvûd (2859) rivayet etmişlerdir. Hadisin İmam Ahmed b. Hanbel'in biri Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan (2/371) diğeri Berâ b. Azib'den (4/297) hasen senetle rivâyet etttiği şahitleri vardır. Ahmed Şakir Müsned üzerineTa'likat'ında bunun sahih olduğunu söylemiştir.

565 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel (2687) , Bezzâr (1938) , İbn Hibbân (6384) ve Taberânî (10897) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (4/148): İmam Ahmed b. Hanbel'in râvîleri sahih hadis râvîleridirler, demiştir. Ahmed Şakir ve Şuayb Arnavut da hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

566 Buhârî, 5994 ; Müslim, 2317 ; Ahmed b. Hanbel, 6/56, 70.

Scanned with CamScanner

"Allah" iman ve ilmi öğretmesine layık olan kimseleri *"çok iyi bilendir"* ve ilim, cehalet, iman, küfür ve nifakı kulları arasında paylaştırmasında *"hikmet sahibidir."* Yaptıklarından sorgulanamaz. Çünkü o bilendir ve hikmet sahibidir.

Yüce Allah bir kısım bedevilerden de şöyle bahsediyor: *"Bedevilerden öylesi vardır ki,"* Allah (c.c.) yolunda *"harcayacağını angarya"* boşa giden bir harcama ve zarar *"sayar ve sizin başınıza belâlar"* felaket ve musibetler *"gelmesini bekler."* o beklenti içindedir. *"Belâlar kendi başlarına olsun."* O belâlar ve kötülükler dönüp onların başına gelsin, onlara olsun. *"Allah pek iyi işitendir, çok iyi bilendir."* yani, kullarının duasını işitir ve onlardan yardımı hak edenlerle yardımsız bırakılmayı hak edenleri bilir.

"Bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, harcayacağını Allah katında yakınlığa ve Peygamberin dualarını almaya vesile edinir." İşte bedevilerden övülen kesim budur. Bunlar Allah (c.c.) yolundaki infaklarını Allah'a (c.c.) yaklaşmalarını sağlayan ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duasını kazanma ümidini taşıdıkları bir ibadet olarak yaparlar. *"Bilesiniz ki o onlar için bir yakınlıktır."* Yani bu kendileri için gerçekleşecektir. *"Allah onları rahmetine koyacaktır. Çünkü Allah bağışlayan, merhamet edendir."*

Allah Muhacir'lerden ve Ensar'dan Razıdır:

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

100. Muhacirlerden, ensardan en ileri ve önde gelenlerle, iyilikle onlara uyanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kazançtır.

Tefsiri:

Allah (c.c.) Muhacirlerin ve ensarın en ileri ve en önde gelenleriyle güzellikle onların izinden gidenlerden razı olduğunu, onların da kendisinden

Scanned with CamScanner

razı olduklarını, onlara Naim cennetlerini ve sürekli devam edecek nimetleri hazırladığını bildiriyor. Şa'bi der ki: Muhacir ve ensarın en ileri ve en önde gelenleri Hudeybiye yılında Rıdvan biatına yetişen kimselerdir. Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Said b. Müseyyeb, Muhammed b. Sirin ve Katâde ise: Onlar iki kıbleye de namaz kılmış sahabilerdir, demişlerdir.

[3639] Muhammed b. Ka'b el-Kurazî anlatıyor: Hz. Ömer *"Muhacirlerden, ensardan en ileri ve önde gelenlerle, iyilikle onlara uyanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır."* âyetini okumakta olan birinin yanından geçiyordu. Ona "Bunu sana kim böyle okuttu?" dedi. O "Übeyy b. Ka'b" deyince Ömer (radıyallâhu anh): "Yanımdan ayrılma; seninle onun yanına gideceğiz." dedi. Yanına gittiklerinde Ömer (radıyallâhu anh): "Âyeti ona bu şekilde sen mi okuttun?" dedi. O "Evet" dedi. Ömer (radıyallâhu anh): "Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" dedi. O "Evet" deyince Ömer (radıyallâhu anh): "Vallahi ben de bizden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir makama yükseltildiğimizi düşünüyordum." dedi. Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh): "Bu âyetin tasdiki Cuma sûresinin başındaki, *"(Peygamberi) mü'minlerden henüz kendilerine katılmamış (/erişmemiş) bulunan diğer insanlara da göndermiştir. O, azîzdir, hakîmdir."* (Cuma, 3) âyeti, Haşr sûresindeki *"Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"* (Haşr, 10) âyeti ve Enfâl sûresindeki *"Sonradan iman eden ve hicret edıp de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (vâris olmağa) daha uygundur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir."* (Enfâl, 75) âyetidir" dedi. Bunu imam Taberî rivayet etmiştir. Taberî şöyle demiştir: Rivâyete göre Hasan-ı Basrî "الأنصار" kelimesini (el-ensari şeklinde sonu üstün değil) "el-ensaru" şeklinde sonu ötreli okurdu.

Yüce Allah muhacir ve ensarın ilk ve önde olanları ile onlara güzellikle tabi olan kimselerden razı olduğunu haber veriyor. Öyleyken onlara veya onlardan bazılarına buğzeden veya sövenlerin vay haline! Özellikle bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra sahabenin efendisi, en hayırlısı ve en faziletlisine, yani en büyük sıddık ve en yüce halife Ebû Kuhafe oğlu Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a yapılırsa. Nitekim Rafızilerden rezil bir taife en fa-

Scanned with CamScanner

ziletli sahabilere düşmanlık beslemekte, onlardan nefret etmekte ve sövmektedirler. Allah (c.c.) bizi bu durumda düşmekten korusun. Bu, akıllarının ve kalplerinin ters çevrilmiş olduğunu göstermektedir. Allah'ın (c.c.) kendilerinden razı olduğu bu kimselere sövenler acaba Kur'ân'a imanın neresindeler?

Ehl-i Sünnet ise Allah'ın (c.c.) razı olduklarından razı olur, Allah (c.c.) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) kötülediklerini kötülerler. Allah'a dost olanlara dost, düşman olanlara düşman olurlar. Onlar bir şeyler türetmeyip öncekilere tabi olurlar. Kendi akıllarına göre hareke etmeyip öncekilerine uyarlar. O yüzden bunlar Allah'ın (c.c.) kurtuluşa ermiş taraftarları ve iman etmiş kullarıdırlar.

Medine ve Çevresindeki Münafıklar:

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ ۖ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۚ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

101. Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki, münafıklıkta maharet kazanmışlardır! Sen onları bilmezsin, biz onları iyi biliriz. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar daha büyük bir azaba itileceklerdir.

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) hem Medine çevresindeki bazı Arap kabilelerinde hem Medine içinde münafıklar bulunduğunu haber veriyor. *"münafıklıkta maharet kazanmışlardır!"* yani, onu sürekli yaparak ustalaşmışlardır. (Buradaki "مرد" fiili, bir şeye devam edip azmak, kötülükte ustalaşmak mânâsına gelir). O yüzden şeytana, "mârid şeytan" ve "merî şeytan" (kötülükte mahir şeytan) denir. "Filan Allah'a karşı isyan ve azgınlık yaptı" mânâsı da "تمرد فلان على الله" cümlesi ile ifade edilir.

Buradaki Allah'ın *"Sen onları bilmezsin, biz onları iyi biliriz."* buyruğu, *"Biz dileseydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın. Allah işlediklerinizi bilir."* (Muhammed, 30) buyruğu ile çelişmez. Çünkü bu âyette (*"tanırsın"* ifadesi

Scanned with CamScanner

geçen son âyette) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onları bilinen vasıflarla tanıması kastedilmiş, etrafında kalbinde nifak ve şüphe bulunan herkesi teker teker bilmesi kastedilmemiştir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'liler arasında kendisini sabah akşam gördükleri ve içli dışlı oldukları halde nifak içinde olanların bulunduğunu biliyordu.

[3640] Bunun doğruluğunun şahidi imam Ahmed b. Hanbel'in, Müsned'inde, Cübeyr b. Mut'imden yaptığı şu rivâyettir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ya Rasûlallah! Onlar Mekke'de bize bir sevap olmadığını iddia ediyorlar." dedim. *"Vallahi tilki yuvasında bile olsanız sevabınız size ulaşır"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra başını bana doğru eğdi ve *"Muhakkak ki arkadaşlarım arasında münafıklar var."* buyurdu.[567] Bunun mânâsı şudur: Bazı münafıklar ve yalan haber yayıcıları asılsız sözler yayıyorlardı ki Cübeyr b. Mut'im'in duyduğu söz de bu tür kimselerden sadır olmuştur. Nitekim *"Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler."* âyetinin tefsirinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Huzeyfe (radıyallâhu anh)'a 14 veya 15 kişiyi teker teker bildirdiği zikredilmişi. Bu özel bir durum olup bütün münafıkları ismen ve şahsen bilmesini gerektirmez.

[3641] Hâfız İbn Asâkir, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Harmale adında biri Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. Eliyle diline işaret ederek "İman burada", eliyle kalbine işaret ederek "nifak da burada" dedi ve ekledi: "O Allah'ı çok az zikretti." Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ım! Ona zikreden bir dil, şükreden bir kalp ver. Ona benim sevgimi ve beni sevenlerin sevgisini lutfeyle. İşlerini hayra erdir."* dedi. Adam: "Benim münafık arkadaşlarım vardı ve ben onların başıydım. Onları sana getireyim mi?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim bize gelirse onun için af dileriz. Kim dininde ısrar ederse onun (hesabını görmek) için Allah en uygunudur. Sakın kimsenin örtüsünü yırtma."* buyurdu.[568] Bunu

567 İmam Ahmed b. Hanbel (4/82, 83, 85) ve Ebû Ya'lâ (7405), Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (9287): Senedinde adı zikredilmemiş biri vardır, demiştir. Dolayısıyla hadisin senedi zayıftır.

568 Râvîlerden İbn Câbir, yani Abdurrahman b. Yezid b. Câbir el-Emevi sikadır ve imam Buhârî'nin kendisinden rivâyet ettiği biridir. Fakat İbn Câbir'in kendisinden rivâyet ettiği kişi meçhuldür, bilinmemektedir. Dolayısıyla senet zayıftır. Ayrıca metin de gariptir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Ebû Ahmed el-Hakim de Ebû Bekir el-Bağanidi'nin Hişam b. Ammardan nakliyle rivayet etmiştir.

Abdurrezzak, Katâdenin bu âyetle ilgili şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ne oluyor bir takım kimselere ki insanların (bilinmeyen hallerine dair) kendilerini zora sokarak bilgi veriyor, "Filan cennetliktir", "Falan cehennemliktir" diyorlar. Onlardan birine kendisini sorsan "Bilmiyorum" der. "Ömrüme and içerim ki sen kendini insanlardan daha iyi bilirsin. Kendini peygamberlerin dahi girmediği bir şeye soktun. Allah'ın peygamberi Nûh (a.s) *"Onların yaptıkları hakkında bilgim yoktur."* (Şuarâ, 112) demişti. Allah'ın peygamberi Şuayb (a.s) *"Eğer mü'min iseniz Allah'ın (helalinden) bıraktığı (kâr) sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim."*[569] demişti. Allah (c.c.) peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Onları sen bilmezsin, biz biliriz."* buyurmuştur.

[3642] Süddî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın bu âyetle ilgili şöyle dediğini rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir cuma günü kalkıp hutbe verdi ve *"Ey filan, çık; sen münafıksın. Ey filan, çık; sen münafıksın..."* buyurdu. Birtakım insanları camiden çıkararak gerçek yüzlerini ortaya koyup rezil etti. Onlar çıkarken Ömer (radıyallâhu anh) camiye giriyordu. İnsanların cuma namazından dağıldıklarını sandı ve cumaya katılmamasından utanarak onlardan gizlendi. Onlar da, durumlarını öğrendiğini sanarak Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan saklandılar. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) camiye girdiğinde insanların namaz kılmadıklarını öğrendi. Müslümanlardan biri ona, "Müjdeler olsun ey Ömer, Allah (c.c.) bugün münafıkları ortaya çıkararak rezil etti." dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bu olayı anlattıktan sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın camiden çıkarması birinci azaptır. İkincisi ise kabir azabıdır.[570] Süfyân-ı Sevrî de Süddî kanalıyla Ebû Mâlik'ten bunun benzerini rivayet etmiştir.

---

569 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (792) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11053): Senedindeki Hüseyin b. Amr zayıftır, demiştir. Taberî'nin rivâyetinde de o öyledir. Süddî'nin ise münker rivâyetleri bulunmaktadır. Dolayısıyla haber çok zayıftır.

570 Fakat onda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ilgili kısım da, Hz. Ömer olayı da yoktur.

Scanned with CamScanner

Mücâhid der ki: *"Onlara iki kez azap edeceğiz,"* den kasıt öldürülmek ve esir alınmaktır, -başka bir rivâyette: açlık ve kabir azabıdır- *"sonra da onlar daha büyük bir azaba itileceklerdir."* Yani cehenneme atılacaklardır. İbn Cüreyc: Dünya azabı ve kabir azabı görecek, sonra cehennem azabına itilecekler, demiştir. Hasan-ı Basrî: Biri dünyadaki azap, diğeri kabirdeki azaptır, demiştir. Abdurrahman b. Zeyd: Dünyadaki azap mallar ve evlatlardır, deyip *"(Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kafir olarak canlarının çıkmasını istiyor."* (Tevbe, 55) âyetini okumuş ve şöyle demiştir: "Bu musibetler onlar için azap, mü'minler için ise sevaptır. Onlara âhirette de cehennem azabı vardır: *"sonra da onlar daha büyük bir azaba itileceklerdir."* Yani cehenneme atılacaklardır.

Muhammed b. İshâk *"Onlara iki kez azap edeceğiz"* âyetiyle ilgili şöyle der: Bana ulaşan bilgiye göre bu onların içinde bulundukları zahiren müslüman gözükme hali ve bunun onlarda müslümanlara karşı meydana getirdiği sınırsız kindir. Sonra kabre konulduklarında orada azap göreceklerdir. Sonra da nihayet döndürülecekleri ve yerleştirilecekleri büyük azap; ahiret azabı ile orada sonsuza dek kalma azabı vardır.

[3643] Said, Katâdeden şöyle nakleder: *"Onlara iki kez azap edeceğiz"* dünya azabı ve kabir azabıyla azap edeceğiz. *"sonra da onlar daha büyük bir azaba itileceklerdir."* Bize anlatıldığına göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) münafıklardan on iki kişiyi gizlice Huzeyfe (radıyallâhu anh)'a söyledi ve şöyle buyurdu: *"Onlardan altısına dübeyle yani kürek kemiğinden girip göğsüne kadar ulaşacak cehennem ateşinden bir parça yetecek. Altısı ise normal şekilde ölecekler."* Bize anlatıldığına göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onlardan olduğunu düşündüğü biri öldüğünde Huzeyfe (radıyallâhu anh)'a bakar ve o cenaze namazını kılarsa kılar, yoksa kılmazdı. Bize anlatıldığına göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Huzeyfe (radıyallâhu anh)'a "Sana Allah aşkına soruyorum; ben onlardan mıyım?" dedi. Huzeyfe (radıyallâhu anh) ise: "Hayır. Senden sonra da kimseye buna dair bir güvence vermeyeceğim." dedi.[571]

571 Taberî (17145) Katâde'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Mürsel zayıf hadislerdendir. Bu daha önce geçmişti.

Scanned with CamScanner

Cihada Çıkmayanlardan Günahlarlarını İtiraf Edenler:

وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

102. Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler, iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. Bunlar tevbe ederlerse umulur ki Allah onların tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, pek merhamet edendir.

Tefsiri:

Yüce Allah (içlerindeki) küfür ve şüpheleri sebebiyle cihada katılmak istemeyip cihaddan geri kalan münafıkların durumunu anlattıktan sonra iman ve hakkı tasdik etmlerine rağmen tembelliklerinden ve rahatlığa meyillerinden dolayı cihaddan geri kalan günahkarların durumunu anlatmaya başlıyor. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler"* Rabb'lerine karşı itirafta bulundu, suçlarını kabul ettiler. Onların yapmış oldukları Sâlih amelleri vardır ve bu günahlarını onlara katmış oldular. Bunlar da Allah'ın af ve mağfireti altındadır. Bu âyet belli kimseler hakkında nazil olsa da mânâsı genel olup bütün günahkarları, kusurluları, Sâlih amellerine günahlar katanları ve onları günahlarıyla kirletenleri kapsamaktadır. Mücâhid der ki: Bu âyet (Yahudi kabilelerinden) Benî Kureyza'ya "öldürüleceksiniz" mânâsında eliyle işaret eden Ebû Lübabe hakkında nazil oldu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Âyet Tebuk seferinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cihada çıkmayan Ebû Lübabe ve bir grup arkadaşı hakkında nazil oldu, demiştir. Kimisi: Ebû Lübabe ve beraberindeki beş kişi hakkında nazil oldu, kimisi: O ve beraberindeki yedi kişi hakkında, kimisi ise o ve beraberinde dokuz kişi hakkında nazil oldu, demiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk gazvesinden döndüğünde bunlar kendilerini Mescid-i Nebevî'ye bağladılar ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkasının çözmemesi için yemin ettiler. *"Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler"* âyeti nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları çözüp serbest bıraktı ve affetti.

[3644] İmam Buhârî, Semûre b. Cündeb (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize şöyle buyurdu: *"Dün gece bana iki melek geldi. Beni uyandırıp binaları altın ve gümüş tuğlalardan yapılmış*

Scanned with CamScanner

bir şehre götürdüler. Bizi, vücutlarının bir yarısı gördüğün insanların en güzeli, diğer yarısı ise gördüğün insanların en çirkini sûretinde insanlar karşıladı. Beraberimdeki melekler onlara; 'Gidin ve şu nehre atlayın!" diye emretti. Onlar da gidip atladılar. Sonra çirkinlikleri gitmiş halde en güzel sûrette döndüler. Sonra iki melek bana şöyle dedi: Burası Adn Cennetidir. Şurası da senin makamındır. Bir kısmı güzel, bir kısmı çirkin olan insanlar ise iyi amele kötü amele karıştıran kimselerdir. Allah Teâlâ onları affetmiştir."[572] İmam Buhârî bunu kitabının bu âyetin tefsiri bölümünde kısa olarak böyle rivayet etmiştir.

Günahlardan Arındıran Zekat:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

103. Onların mallarından sadaka al ki, bununla onları temizleyesin, onları arıtıp yüceltesin. Ve onlar için duâ et. Çünkü senin duan onlar için bir rahmettir. Allah işitendir, bilendir.

104. Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden ve pek merhametli olduğunu hâlâ bilmezler mi?

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) mallarından onları temizleyecek ve arındıracak sadaka (zekat) almasını emrediyor. Bazıları "mallarından"daki zamirinin bir önceki âyetteki "günahlarını itiraf eden ve iyi amelle kötü ameli karıştıran kimseler"e döndüğünü söyleseler de âyetteki ifade geneldir. O yüzden zekat vermeyi reddeden bazı arap kabileleri zekatın müslüman devlet başkanına (imam) verilemeyeceğine ve bunun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mahsus bir durum olduğuna inanmışlardı. Bu yüz-

572 Buhârî, 4674.

Scanned with CamScanner

den de *"Onların mallarından sadaka al ki, bununla onları temizleyesin, onları artırıp yüceltesin. Ve onlar için duâ et. Çünkü senin duan onlar için bir rahmettir."* âyetini delil göstermişlerdi. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh) ile diğer sahabiler onların bu tevillerini ve bozuk anlayışlarını reddettiler ve zekatı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ödemiş oldukları gibi halifeye de ödeyinceye dek onlarla savaştılar. Hatta bir rivâyette Ebû Bekir (radıyallâhu anh) şöyle demişti: "Vallahi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verdikleri bir yulları -başka bir rivâyette: bir dişi oğlağı- bana vermeyi reddederlerse onlarla savaşırım."

"Ve onlar için salat et." Yani, onlar için dua et, af dile.

[3645] Nitekim İmam Müslim, Sahih'inde, Abdullah b. Ebî Evfa (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir kavmin zekatı geldiğinde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlar için dua ederdi. Babam zekatını getirdiğinde de: *"Allah'ım! Ebû Evfa'nın ailesine merhametinle muamele eyle!"* diye dua etti.[573]

[3646] Başka bir hadiste şöyle geçmektedir: Bir kadın "Ya Rasûlallah! Bana ve kocama dua et." deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah (c.c.) sana ve kocana salat (merhamet) etsin"* diye dua etti.[574]

"Çünkü senin duan" Bazıları bunu "صلواتك duaların" şeklinde çoğul, bazıları ise "صلاتك" (dualarının) şeklinde tekil okumuşlardır. *"onlar için bir rahmettir."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) buradaki "seken"i rahmet diye tefsir ederken Katâde "vakar" ile tefsir etmiştir. *"Allah"* senin duanı *"işitendir"*, duanı hak eden ve buna ehil olanı *"bilendir."*

[3647] İmam Ahmed b. Hanbel, Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın bir oğlundan onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adama dua ettiğinde duası ona, çocuğuna ve çocuğunun çocuğuna erişirdi."[575]

---

573 Buhârî, 1497, 4166; Müslim, 1078; Ebû Dâvûd, 1590; Nesâî, 5/31; Ahmed b. Hanbel, 4/353, 381, 381; Tayalisi, 819.

574 Ebû Dâvûd, 1533; Ahmed b. Hanbel, 3/198; Darimi, 1/24; İbn Hibbân, 916, 918; Beyhakî, Sünen, 2/153. Senedi hasendir. Sebebi Nübeyh b. Abdullah'tır.

575 Ahmed b. Hanbel (5/385-386) rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (8/268) şöyle demiştir: Bunu Ahmed b. Hanbel Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın bir oğlu kanalıyla Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir: Oğlunu bilmiyorum.

Scanned with CamScanner

[3648] İmam Ahmed b. Hanbel sonra yine Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın bir oğlu kanalıyla Mis'ar'dan -diğer rivâyette yine Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan- şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birine yaptığı dua ona, çocuğuna ve çocuğunun çocuğuna ulaşırdı.[576]

"Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden ve pek merhametli olduğunu hâlâ bilmezler mi?" Burada her biri günahları düşüren, temizleyen ve silen "tevbe" ile "sadaka"ya teşvik vardır. Yüce Allah kendisine her tevbe edeni affedeceğini, helal kazancından tasadduk edenin sadakasını kendi eliyle kabul edip bir hurma tanesi Uhud dağı kadar olana kadar büyütüp artıracağını haber veriyor. Nitekim bu konuda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen bir de hadis vardır:

[3649] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah (c.c.) sadakayı kabul edip sağ eliyle alır ve sizden veren kimse için birinin tayını yetiştirip büyüttüğü gibi büyütür. Öyle ki bir lokma Uhud dağı kadar olur."*[577]

Bunun Allah'ın (c.c.) Kitabı'ndaki tasdiki *"Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden olduğunu ... bilmezler mi?"* âyeti ve *"Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir."* (Bakara, 276) âyetidir. Ebû Katâde'den yapılan rivâyete göre İbn Mes'ud (radıyallâhu anh): Muhakkak ki sadaka isteyenin eline ulaşmadan önce Allah'ın (c.c.) eline ulaşır, dedi, sonra *"Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden olduğunu ... bilmezler mi?"* âyetini okudu. Bunu sakir tarih kitabında fakihlerden Abdullah b. Şair es-Sekseki'nin biyografisinde Muâviye ve başkalarından rivayet etmiştir. Ondan bunu Havşeb b. Seyf es-Sekseki şöyle rivayet etmiştir: İnsanlar Muâviye döneminde Abdurrahman b. Halid b. Velid komutasında cihad ederlerken müslümanlardan biri ganimet malından bir rum dinarı çaldı. Ordu cihaddan

576 Ahmed b. Hanbel (5/400) rivayet etmiştir. Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın oğlunun adı zikredilmemiştir. Bu her halükarda mevkuf (sahabe sözü)dür.

577 Ahmed b. Hanbel, 2/401, no: 9217, 469, no: 10044; Tirmizî, 662; İbn Ebî Şeybe, 3/112. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan. Tirmizî: Hasen ve sahihtir, demiştir. Hadis söylediği gibidir. Hadisin metni Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde de vardır.

Scanned with CamScanner

dönerken buna pişman oldu ve komutanın yanına gitti. O ise kabul etmedi ve "İnsanlar dağıldılar. Onu senden kabul etmeyeceğim. Ta ki kıyâmet gününde Allah'ın huzuruna onunla çıkana kadar" dedi. Adam sahabeleri dolaşıyor, onlar da aynısını söylüyorlardı. Şam'a vardığında kabul etmesi için Muavye'ye gitti, fakat o da kabul etmedi. Onun yanından başa bir felaket geldiğinde okunan, "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn, Muhakkak ki biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz" âyetini okuyarak ve ağlayarak çıktı. Nihayet Abdullah b. Şair es-Sekseki'nin yanına uğradı. Abdullah: Seni ağlatan nedir? dedi. Durumunu anlatınca Abdullah ona: "(Bir şey söylesem) sözümü tutar mısın?" dedi. O "Evet" deyince şöyle dedi: Muâviye'ye git ve "Benden ganimetin beşte birini kabul eder misin?" de ve ona yirmi dinar ver. Kalan seksene bak ve onu o orduya tasadduk et. Çünkü Allah (c.c.) kullarından tevbelerini kabul eder. O askerlerin isimlerini ve yerlerini herkesten iyi bilir" dedi. Adam da dediği gibi yaptı. Bunun üzerine Muâviye şöyle dedi: "Ona bu fetvayı vermiş olmak benim için sahip olduğum her şeyden kesinlikle daha sevimlidir. Adam (bu fetvayı vermekle) güzel iş yapmış" dedi.

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105. De ki: Yapacağınızı yapın! Amelinizi Allah da, Rasûlü de, mü'minler de görecektir. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir.

Tefsiri:

Mücâhid der ki: Bu Allah'tan, emirlerine aykırı hareket edenlere yöneltilmiş, amellerinin kendisine (c.c.), Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve mü'minlere sunulacağını bildiren bir tehdittir. Bu kıyâmet gününde mutlaka gerçekleşecektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"(Ey insanlar!) O gün (hesap için) huzura alınırsınız; size ait hiçbir sır gizli kalmaz."* (Hâkka, 18) Yüce Allah yine: *"Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur."* (Talâk, 9) buyurur. Yine: *"Ve kalplerde gizlenenler ortaya konduğu zaman"* (Âdiyât, 10) buyurur.

Scanned with CamScanner

Şu hadiste ifade edildiği gibi Allah (c.c.) onu bazen dünyada ortaya çıkarır:

[3650] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Sizden biri yaptığı bir işi hiçbir kapı veya penceresi bulunmayan dümdüz bir kayanın içinde yapmış olsa bile Allah (c.c.) her halükarda onu (çıkarıp) insanların gözleri önüne sererdi"*[578]

Nitekim dirilerin yaptıklarının berzah alemindeki akraba ve aşiretlerine sunulacağı ifade edilmiştir;

[3651] Ebû Dâvûd Tayalisî'nin Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Amelleriniz kabirlerinde akrabalarınıza ve aşiretinizden olan kimselere sunulur. Amelleriniz iyiyse sevinir, değilse "Allah'ım! Onlara sana itaat üzere olmayı ilham et" derler."*[579]

[3652] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Amelleriniz ölmüş akraba ve aşiretlerinize sunulur. Onlar iyiyse sevinir, değilse "Allah'ım! Onları bize hidayet ettiğin gibi hidayete etmeden öldürme" derler."*[580]

İmam Buhârî Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: "Birinin ameli hoşuna gittiğinde ona *"Yapacağınızı yapın! Amelinizi Allah da, Rasûlü de, mü'minler de görecektir."* de." Aynı mânâda bir de hadis varit olmuştur.

---

578 Ahmed b. Hanbel, 3/28; Ebû Ya'lâ, 1378; İbn Hibbân, 5678; Hakim, 4/314. Tüm rivâyetlerde Derrac'ın Ebû Heysem'den rivâyeti vardır. Derrac'ın ondan rivâyetinde ise zayıflık bulunmaktadır. Bununla birlikte Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (17679) hasen olduğunu söylemiştir.

579 Tayalisî (1794) rivayet etmiştir. Senedindeki Salt b. Dinar metruktur. Ebû Hâtim de Hasan-ı Basrî'nin Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan hadis işittiğini kabul etmemiştir. Bkz: el-Merasil, s. 39. Bundan sonraki rivâyete ve Salt b. Dinar'ın biyografisine bak.

580 Zayıftır. İmam Ahmed b. Hanbel (3/165) rivayet etmiştir. Bunun Ebû Eyyûb'dan naklen gelen bir şahidi bulunmaktadır ki onu da Taberânî (387), İbn Hibbân, el-Mecruhin (1/336) kitabında rivayet etmiştir. İbn Hibbân: Mesleme b. Ali el-Huşeni sika kimselere nispet ederek uydurma sözler nakleder, demiştir. Hâkim de onu hadis uydurmakla suçlamıştır.

Scanned with CamScanner

[3653] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sonunun nasıl olacağına bakmadan bir kimsenin amellerine hayran olması gerekmez. Çünkü kişi ömrünün uzun bir süresi boyunca onunla ölse cennete gireceği salih ameller işler, sonra değişip kötü ameller yapar.Bir kul da ömrünün uzun süresi boyunca onunla ölse cehenneme gireceği kötü işler yapar, sonra dönüp salih ameller işler. Allah (c.c.) bir kul için hayır dilediğinde onu çalıştırır."* buyurdu. Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Onu nasıl çalıştırır?" dediler. *"Sâlih bir amele muvaffak kılar, sonra o hal üzere ruhunu kabzeder."* buyurdu.[581] Hadisi bu tarikle sadece imam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

Cihada Çıkmayanlardan Durumları Allah'ın Affına Kalmış Olanlar:

وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106. Diğer bir grup da Allah'ın emrine bırakılmışlardır. O, bunlara ya azap eder veya tevbelerini kabul eder. Allah çok bilendir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime, Dahhâk ve başkaları: Bunlar tevbeden geri bırakılan üç kişi hakkındadır, demişlerdir. Onlar Mürare b. Rebî, Ka'b b. Mâlik ve Hilal b. Ümeyye'dir. Bunlar şüphe ve nifaktan değil tembellik, rahatlığa, mal mülk başında durmaya, hoş meyve ve gölgeye meyillerinden dolayı Tebuk gazvesinden geride kalanlar arasında yer alan kimselerdir. Bunlardan bazıları Ebû Lübabe ve arkadaşlarının yaptığı gibi kendilerini sütunlara bağladılar. Bazıları ise bunu yapmadılar ki bahsedilen bu üç kişi onlardır. Diğerlerinin tevbesinin kabulü bunlardan önce indi. Bunlarınki ise *"Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir grubun kalpleri eğrilmeye*

581 Doğrusu bunun mevkuf olduğudur. İmam Ahmed b. Hanbel (3/120) Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan nakletmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel bunu (3/223) yine Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan mevkuf olarak rivayet etmiştir. İmam Ahmed: "Humeyd bunu merfu olarak rivâyet etmiş, sonra onu bırakmıştır." Demiştir. Tercihe şayan olan bunun mevkuf olduğudur. Çünkü Humeyd hakkında son haline itibar edilir. Baş tarafın da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispeti uzak ihtimaldir.

Scanned with CamScanner

yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti." (Tevbe, 117) âyeti ile *"Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı."* (Tevbe, 118) âyeti inene kadar geciktirildi. İnşallah bunun açıklaması Ka'b b. Mâlik hadisinde gelecektir.

"O, bunlara ya azap eder veya tevbelerini kabul eder." Yani, onlar Allah'ın affına kalmışlardır; Allah (c.c.) dilerse bunu onlara yapar, dilerse yapmaz. Fakat Allah'ın (c.c.) rahmeti gazabına üstün gelir. O " *çok bilendir, hikmet sahibidir."* Yani, cezayı hak edenler ile affı hak edenleri bilir. Fiillerinde ve sözlerinde hikmetlidir. Ondan başka hiçbir ilah, O'nun dışında hiçbir rabb yoktur.

Mescid-i Dırar:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ ۖ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

107. Bir de zarar vermek, inkâr etmek, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlü'ne karşı savaşmış olan adama üs olması için bir Dırâr mescidi kuranlar ve "Bununla iyilikten başka bir şey niyet etmedik" diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Halbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder.

108. Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescid içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.

Tefsiri:

Bu mübarek âyetlerin nüzul sebebi şudur. Hz. Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicretinden önce orada Hazrec kabilesinden "Ra-

Scanned with CamScanner

hip Ebû Amir" denilen bir adam vardı. Bu adam cahiliye döneminde Hıristiyanlık dinine girmiş, Kitap ehlinin ilimlerini okumuştu. Çok ibadet eden biriydi ve Hazrec kabilesi arasında da büyük bir saygınlığı vardı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) hicret edip Medine'ye gelmesi, Müslümanların O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafından toplanması, İslam'ın sesinin yücelmesi, Allah'ın (c.c.) onları Bedir gününde muzaffer kılması üzerine mel'un Ebû Amir salyalarını akıtmaya başladı. Düşmanlığını dışa vurdu ve onu açıktan yapmaya başladı. Kaçıp Kureyş müşriklerine, Mekke kafirlerine giderek onları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı savaşa teşvik etti. Bunun üzerine Uhud yılında kendilerine uyan Arap kabileleriyle birlikte çıkıp geldiler. Müslümanların başına gelenler geldi, Allah (c.c.) onları imtihan etti ve sonunda zafer yine takva sahiplerinin oldu. Bu fasık iki saf arasına çukurlar kazmış, birine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmüş ve yaralanmıştı. Yüzü yaralanmış sağ alt çenesinin ön dişi kırılmış, başı yarılmıştı. Ebû Amir çatışmanın başında ensarın kendi kavminden olanlara doğru ilerlemiş onlara konuşma yapmış, kendisine yardıma ve uymaya çekmek için çalışmıştı. Ne söylediklerini anlayınca ona "Allah (c.c.) senin gözünü hiç aydın etmesin ey fasık, ey Allah'ın düşmanı" demişler, dövmeye kalkışmış ve sövmüşlerdi. Bunun üzerine "Vallahi, benden sonra milletime kötülük gelmiştir" diyerek geri dönmüştü. Mekke'ye kaçışından önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu Allah'a (c.c.) çağırmış, Kur'ân'ı okumuştu. Fakat o direterek müslüman olmayı reddetmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kovulmuş olarak uzaklarda ölmesi için dua etmişti. Onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu duası tuttu. Zira Uhud savaşı sona erip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in davasının yükselmekte ve güçlenmekte olduğunu görünce Rum kralı Heraklius'a giderek Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı ondan yardım istedi. O da ona ümit ve vaadler verdi. Ebû Amir onun yanında kaldı ve kavmine mensup ensardan nifak ve şüphe ehli bir grup kişiye haber gönderdi. Onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaşacak, onu yenecek ve önceki haline döndürecek bir orduyla geleceği vaadinde bulundu, ümit verdi. Gönderdiği mektupları getirenin onu kendilerine okuyacağı, daha sonra kendisi geldiğinde sığınak ve kale olarak kullanacağı bir yer edinmelerini emretti. Bunun üzerine Kuba mescidinin yanına bir mescid inşasına başladılar. Onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk'a çıkmadan önce sağlam bir şekilde yaptılar. Orada namaz kılışını orayı kabul ettiği

Scanned with CamScanner

ve onayladığına dair delil göstermek için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i orada namaz kılmaya çağırdılar. Mescidi kış gecelerinde kendilerinden güçsüzlere ve hastalara kolaylık olsun diye yaptıklarını söylediler. Allah (c.c.) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i orada namaz kılmaktan korudu ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Biz yolculuğa çıkmak üzereyiz. Fakat inşaallah döndüğümüzde"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönüp Medine'ye gelmesinin üzerinden bir gün veya daha az bir süre geçmeden O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) Dırar mescidini, onların bunu küfrü ve ilk günden takva üzere kurulmuş olan Kuba mescidindeki mü'minler cemaatini bölmeyi hedeflediklerini bildiren vahiy indi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'ye varmadan önce o mescidi yıkması için bir adam gönderdi.[582]

Nitekim Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın *"Bir de zarar vermek, inkâr etmek, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlü'ne karşı savaşmış olan adama üs olması için bir Dırâr mescidi kuranlar"* buyruğuyla ilgili şöyle dediğini nakleder: Bunlar bir mescid inşa eden ensardan bir grup kişiydi. Ebû Amir onlara "Bir mescid bina edin ve elinizden geldiği kadar güçlenin ve silah hazırlayın. Ben Rum kralı Kayser'e gidip Rum diyarından bir orduyla gelecek ve Muhammed ile arkadaşlarını oradan çıkaracağım" demişti. Bunlar mescidlerini yaptıktan sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Mescidimizin inşasını bitirdik. Orada namaz kılmanı ve bizim için bereket duasında bulunmanı arzuluyoruz." dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescid içinde namaz kılman elbette daha doğrudur.... Allah zalimler güruhunu doğru yola erdirmez."* âyetlerini indirdi.[583] Said b. Cübeyr, Mücâhid, Urve b. Zübeyr, Katâde ve daha birçok alimden de böyle rivâyet edilmiştir.

[3654] Muhammed b. İshâk; Zührî, Yezîd b. Rûmân, Abdullah b. Ebî Bekir, Asım b. Ömer b. Katâde ve başkaları şöyle demişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuktan yola çıktı ve Medine'ye bir gündüzlük me-

582 Müellif bunu herhangi birine veya râviye nispet etmeksizin kendi ifadeleriyle söylemiştir.

583 Taberî (17201) rivayet etmiştir. İbn Ebî Talha ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh) arasında irsal vardır. Fakat hadisin mürsel şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

safedeki "Zuevan"da konakladı. Dırar mescidini yapanlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk'a hazırlık yaparken gelerek, "Ya Rasûlallah! Biz hasta ve yardıma muhtaç kimseler için, yağmurlu geceler ve kış geceleri için bir mescid inşa ettik. Senin gelerek orada bizim için namaz kılmanı arzuluyoruz." demişlerdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ben yolculuğa çıkmak üzereyim ve meşgulüm* -veya benzer bir ifade- *Allah'ın izniyle dönersek yanınıza gelip sizin için orada namaz kılarız."* buyurdu. (Dönüşte) Zuevan'a vardığında O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mescidin haberi geldi. Bunun üzerine Sâlim b. Avf oğullarından Mâlik b. Dahşum ve ve Ma'n İbn Adiyy'i veya Bil'aclân kabilesinden olan Âmir İbn Adiyy'i çağırdı ve "Şu cemaati zalim mescide giderek yıkın ve yakın" diye emretti. Hızla çıkıp Mâlik b. Duhşum'un topluluğu olan Sâlim b. Avf oğullarına gittiler. Mâlik, Ma'n'a "Bekle de sana ailemden bir ateş getireyim" dedi. Ailesinin yanına girip bir hurma dalı aldı ve onu tutuşturdu. Sonra hızla gidip cemaati içindeyken mescide vardılar ve yakıp yıktıktan sonra oradan ayrıldılar. Haklarında olayı baştan sona anlatan Kur'ân'ın *"Bir de zarar vermek, inkâr etmek, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlü'ne karşı savaşmış olan adama üs olması için bir Dırâr mescidi kuranlar..."* âyetleri nazil oldu. Mescidi inşa edenler on iki kişiydi: Ubeyd b. Zeyd oğullarının dostu ve Amr b. Avf oğullarından Hazam b. Hâlid. Ki tefrika mescidi fikri onun evinden çıkmıştı. Soyu Ümeyye b. Zeyd'e varan Ubeyd oğullarından Sa'lebe b. Hatıb. Dubey'a b. Zeyd oğullarından Muattib b. Kuşeyr ile yine Dubey'a b. Zeyd oğullarından Ebû Habîbe b. Ez'ar. Amr b. Avf oğullarından ve Sehl b. Huneyf'in kardeşi Abbâd b. Huneyf. Amr b. Avf oğullarından Sehl'in b. Huneyf'in kardeşi Abbad b. Huneyf. Câriye b. Amir ile iki oğlu Mücemma' ve Zeyd. Nebtel el-Haris. Bunların hepsi Beni Dubey'a oğullarındandır. Yine Beni Dubey'a oğullarından Bahzec ile Bicad b. Osman. Bir de Ümeyye oğullarının dostu olan Vedîa îbn Sabit. Bunlar da Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir kabilesindendirler.[584]

"Bununla iyilikten başka bir şey niyet etmedik" diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır." Bunlar mescidi inşa edenlerdir. Yani: Biz bu mescidi ancak insanlara iyilik ve kolaylık olsun diye yaptık, diye yemin edeceklerdir. Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"Halbuki Allah onların"* niyet ve kasıtlarında *"ke-*

584 Taberî (17200) İbn İshâk'tan rivayet etmiştir. Şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

sinlikle yalancı olduklarına" o mescidi ancak Kuba mescidine zarar vermek için, Allah'a karşı küfürle, mü'minlerin arasında bölünme meydana getirmek, Allah'a (c.c.) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı savaşana -ki o rahib denen mel'un Ebû Amir el-Fasık'tır- üs olması için yaptıklarına *"şahitlik eder."*

"Onun içinde asla namaz kılma!" Yüce Allah burada Peygamberini orada kıyam etmekten, yani namaz kılmaktan men ediyor. Bunda ümmeti de O'na tabidir. Yüce Allah sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ilk günden itibaren takva üzere inşa edilen Kuba mescidinde kılmaya teşvik ederek şöyle buyuruyor: *"İlk günden takva üzerine kurulan mescid içinde namaz kılman elbette daha doğrudur."* Sözün akışına göre konu Kuba mescididir.

[3655] O yüzden sahih bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kuba mescidinde kılınan bir namaz bir umre gibidir."*[585] buyurmuştur.

[3656] Sahih bir rivâyete göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba mescidini binitle ve yürüyerek ziyaret ederdi.[586]

[3657] Bir rivâyette şöyle denmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'ya ilk geldiğinde ve Beni Amr b. Avf oğullarının evlerine konakladığında bu mescidi yaparken kıblesinin yönünü bizzat Cebrâil (a.s) belirlemişti.[587] Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3658] Ebû Dâvûd'un Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"'Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır.' âyeti Kuba mescidi cemaati hakkında nazil oldu. Onlar (tuvalette) suyla istinca ederlerdi (temizlenirlerdi) de bu âyet onlar hakkında*

585 Sahihtir. Tirmizî (324) hasen olduğunu ifade ederek rivayet etmiştir. İbn Mâce (1411), Hâkim (1/487), Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (570), Beğavî de Şerhu's-Sünne'de (459) rivayet etmişlerdir. Hâkim: Bu senedi sahih bir hadistir. Buhârî ve Müslim ise tahric etmemişlerdir. Ancak râvîlerden Ebû Esved meçhuldür, demiş, Zehebî görüşüne katılmıştır. Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i (3/487, 2/37) ile İbn Mâce'in (1412) Sehl b. Huneyf -ten şu lafızla rivâyet ettikleri bir şahidi bulunmaktadır: "Kim evinde temizlenir, sonra Kuba mescidine gelip orada namaz kılarsa ona bir umre sevabı verilir." Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

586 Buhârî, 1911, 1193; Müslim, 1399'in 2/47; Ahmed b. Hanbel, no: 4846. Abdullah b. Ömer b. Hattab'dan.

587 Bunu müsned olarak bulamadım. Bakılsın.

Scanned with CamScanner

nazil oldu."[588] Bunu Tirmizî ve İbn Mâce zayıf bir râvî olan Yunus b. Haris'in nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Hadis bu vecihten gariptir, demiştir.

[3659] Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır."* âyeti nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uveym b. Saide'ye birini göndererek "Allah'ın (c.c.) sizi övdüğü temizlik nedir?" diye sordurdu. O da: "Ya Rasûlallah! Bizden herhangi bir erkek veya kadın tuvaletten çıktığında mutlaka fercini (ön organını) -başka rivâyette: dübürünü (arka organını) yıkar." dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İşte o budur."* buyurdu.[589]

[3660] İmam Ahmed b. Hanbel'in ... Şurahbil'den naklettiğine göre Uveym b. Saide el-Ensârî ona Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kuba mescidinde yanlarına gelip *"Allah (c.c.) mescidiniz meselesinde sizi temizlikle övdü. Sizin yaptığınız temizlik nedir ki?"* diye sormuş, onlar ise: "Ya Rasûlallah! Tek bildiğimiz şu ki; bizim Yahudi komşularımız vardı ve dübürlerini suyla yıkarlardı. Biz de onların yıkadığı gibi yıkadık" demişler.[590] Bunu İbn Huzeyme Sahih'inde rivâyet etmiştir.

[3661] İbrâhim b. İsmail el-Ensârî der ki: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uvemym'e *"Allah'ın "Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever." buyruğunda sizi övdüğü şey nedir?"* diye sordu. Oradakiler: "Ya Rasûlallah! Biz dübürlerimizi suyla yıkarız" dediler.

Taberî, Huzeyme b. Sabit'ten şöyle nakleder: *"Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."* buyruğu nazil oldu. Onlar büyük tuvalet ihtiyaçlarını gördüklerinde dübürlerini yıkarlardı.

---

588 Ebû Dâvûd (44), Tirmizî (3099) ve İbn Mâce (358) rivayet etmişlerdir. Yunus b. Haris -ten dolayı senedi zayıftır. İbn Kesir onun zayıf bir râvî, Tirmizî de bu rivâyetin garip olduğunu ifade etmiştir.

589 Taberî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (1065) rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (1/212): Senedi hasendir. Fakat İbn İshâk müdellis olup burada da an'an'lı rivâyette bulunmuştur, demiştir. Ancak gördüğün gibi bunun şahitleri vardır.

590 Şurahbil b. Sa'd sebebiyle senedi zayıftır. Onu bir grup hadisçi zayıf saymış, Tirmizî ise bazı rivâyetlerine hasen hükmü vermiştir. Bunu Ahmed b. Hanbel (3/422), Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (no: 348), Taberî, Tefsir'de (11/30), İbn Huzeyme (no: 83) ve Hâkim (1/155) rivayet etmişlerdir. Zehebî herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Bir önceki hadis bunun şahididir, dolayısıyla ondan dolayı hasen derecesindedir.

Scanned with CamScanner

[3662] Başka bir hadis: Muhammed b. Abdullah b. Selamdan şöyle nakledilir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'ya gelince *"Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."* âyetini kastederek *"Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah sizi temizlik hususunda böyle güzel bir şekilde övdü. Bana onun ne olduğunu söylemez misiniz?"* diye sordu. Onlar da, "Ya Rasûlallah! Biz Tevrat'ta suyla temizlenmenin bize bir farz kılındığını gördük" dediler.[591]

Âyette bahsedilen mescidin Kuba mescidi olduğunu bir grup selef açıkça ifade etmiş, bunu Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Abdurrezzak bunu Zührî'nin Urve b. Zübeyrden nakliyle rivayet etmiştir. Atiyye el-Avfî, Abdurrahman b. Zeyd, Şa'bî ve Hasan-ı Basrî de bu görüştedirler. Bunu Said b. Cübeyr ile Katâdeden de Beğavî rivayet etmiştir.

Sahih bir hadiste ise takva üzere inşa edilenin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'nin içindeki mescidi olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrudur ve âyetle çelişmemektedir. Çünkü Kuba mescidi ilk günden takva üzere kurulmuşsa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidinin takva üzere kurulmuş olması daha evladır.

[3663] Bu yüzden Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde, Müsned'inde, Übeyy b. Ka'bdan rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Takva üzere kurulan mescidi benim bu mescidimdir"* buyurdu.[592] Bunu sadece Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[3664] İmam Ahmed b. Hanbel, Sehl b. Sa'd es-Saidi'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında takva üzere inşa edilen mescid hakkında görüş ayrılığına düştüler. Onlardan biri "O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescididir" derken, diğeri "Kuba mescididir" dedi.

591 Ahmed b. Hanbel (6/6, no: 23723) ve Taberî (17242) Muhammed b. Abdullah b. Selam'ın nakliyle rivayet etmişlerdir. Mecmâu'z-Zevâid'de (1/213) ifade edildiği gibi bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Taberî (17244) Muhammed b. Abdullah b. Selam'ın, babasından nakliyle rivayet etmişlerdir. Râvîlerden Şehr b. Havşeb hakkında ihtilaf edilmiştir. Fakat Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Ebû Zür'a ve Yakûb b. Şeybe onun sika olduğunu söylemişlerdir.

592 Hadisin metni sahihtir. İmam Ahmed b. Hanbel (5/116) rivâyet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (4/10): Bunu İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Senedindeki Abdullah b. Amir el-Eslemi zayıftır'" demiştir. Ben derim ki: Bunun sahihliğine bir sonraki Sehl b. Sa'd hadisi şahitlik etmektedir. Dolayısıyla hadis onun sayesinde hasen olmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip sordular. O: *"O benim bu mescidimdir"* buyurdu.[593] Bunu da yine sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[3665] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî'nin (radıyallâhu anh) oğlu Said (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İki adam takva üzere kurulan mescidin hangisi olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Birisi: O Kuba mescididir, diğeri: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescididir, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O benim mescidimdir"* buyurdu.[594] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[3666] Bunun Başka Tariki: İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî'nin (radıyallâhu anh) oğlu kanalıyla Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İki adam takva üzere kurulan mescidin hangisi olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Biri: O Kuba mescididir, diğeri: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescididir, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O benim mescidimdir"* buyurdu.[595] Bunu Tirmizî ile Nesâî de rivayet etmişlerdir. Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir. Birazdan geleceği gibi bunu İmam Müslim de rivayet etmiştir.

[3667] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Biri Hudre oğulları kabilesinden, diğeri Amr b. Avf oğulları kabilesinden iki adam takva üzere kurulan mescid hakkında tartıştılar. Hudre kabilesinden olan: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescididir, Amr kabilesinden olan ise: O Kuba mescididir, dedi. Bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek bunu sordular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mescid-i Nebevî'yi kastederek: *"O bu mesciddir"* buyurdu. Kuba mescidini kastederek de "Onda da çok hayır vardır" buyurdu.[596]

---

593 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel (5/331); İbn Ebî Şeybe, 2/372; Taberî, 17218; Taberânî, 6025; İbn Hibbân, 1604. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de bunu Ahmed b. Hanbel ile Taberânî'ye isnad ettikten sonra: Bunların râvîleri sahih hadis râvîleridir, demiştir.

594 Sahihtir. İmam Ahmed b. Hanbel (3/89, hadis no: 11785) Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Sonraki hadise bk.

595 Sahihtir. İmam Ahmed b. Hanbel (3/8), Tirmizî (3099) ve Nesâî (2/37) rivayet etmişlerdir. Sonraki hadise bk.

596 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel (3/23, 91); İbn Ebî Şeybe, 2/372; Tirmizî, 323; Taberî, 17222, 17223; İbn Hibbân, 1626; Beğavî, 455. Tirmizî: Bu hasen ve sahih hadistir, demiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş (1/487) Zehebî de ona katılmıştır. Hadis söylediği gibidir.

Scanned with CamScanner

[3668] Hadisin Başka Tariki: İmam Taberî, Humeyd el-Harrat el-Medeni'den şöyle nakleder: Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'ın oğlu Abdurrahman oğlu Ebû Seleme'ye "Babandan takva üzere kurulan mescid hakkında ne işittin?" diye sordum. dedi ki: Babam şöyle anlattı; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip eşlerinden birinin evinde yanına girdim. "Ya Rasûlallah! Takva üzere kurulan mescid hangisidir?" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir avuç çakıl alıp yere attı ve *"O şu mescidinizdir"* buyurdu. Humeyd sonra Ebû Seleme'ye: "Babanı bunu söylerken işittin (öyle mi?)" demiştir.[597] Bunu Muhammed b. Hatem'in Yahyâ b. Said -den nakliyle sadece İmam Müslim rivayet etmiştir.

Âyette bahsedilen mescidin Mescid-i Nebevî olduğunu selef ve haleften bir grup kişi söylemiştir. Bu Hz. Ömer (radıyallâhu anh), oğlu İbn Ömer (radıyallâhu anh); Zeyd b. Sabit bir Said b. Müseyyeb rivayet etmiş, Taberî de bu görüşü tercih etmiştir.

"İlk günden takva üzerine kurulan mescid içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever." buyruğunda ilk olarak ortağı olmayan tek Allah'a ibadet için inşa edilmiş olan eski camilerde namaz kılmanın, Sâlihlerden, abdesti mükemmel almaya riayet eden ve pisliklerden uzak durmaya çalışan kimselerden oluşan cemaatle namaz kılmanın müstehaplığına delil vardır.

[3669] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Şeybe Ebû Ruh'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birinden şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını bizimle kıldı ve onda Rûm sûresini okurken yanıldı. Namazı bitirince *"Kur'ân'ı okurken yanıltılıyoruz. Muhakkak ki sizden bizimle namaz kılıp da abdestlerini güzel almayanlar var. Artık sizden kim bizimle namaz kılmaya gelirse abdestini güzel alsın."* buyurdu. İmam Ahmed b. Hanbel sonra bunu iki tarikten daha rivayet etmiştir.[598]

---

597 Sahihtir. Taberî, Camiu'l-Beyan'da (17220) bu senetle rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe (2/372, 373), onun senediyle de Müslim ... Ebû Seleme'nin Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmiştir. İmam Müslim ayrıca Ebû Seleme'nin, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'ın oğlu Abdurrahman'dan nakliyle de (1398) rivayet etmiştir.

598 Hadisin senedi kuvvetlidir. Senet sahih olduktan sonra sahabinin kim olduğunun bilinmemesi hadisin sıhhatine zarar vermez.

Scanned with CamScanner

Bu da gösteriyor ki temizliği mükemmel yapmak ibadeti edayı kolaylaştırır, onu tam ve mükemmel yapmaya, farz, sünnet ve müstehaplarını tam yerine getirmeye yardımcı olur. Ebû Âliye: *"Allah da çok temizlenenleri sever"* buyruğu hakkında şöyle der: Suyla temizlenmek gerçekten güzeldir. Fakat onlar (âyette bahsedilenler) günahlardan arınmış kimselerdir. A'meş de: Bu günahtan tevbe etmek, şirkten arınmaktır, demiştir.

[3670] Nitekim Sünen'lerde ve diğer hadis kitaplarında bir çok tarikle gelen bir hadise göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'lılara *"Allah (c.c.) sizi temizlik hususunda övdü; siz ne yapıyorsunuz ki?"* diye sordu. "(Tuvaletten sonra taşla temizlenmenin ardından bir de) suyla temizleniyoruz" dediler.[599]

[3671] Bezzâr da ... Ahmed b. Muhammed b. Abdulazizden şöyle nakleder: Babamın defterinde şöyle okudum: Zührî'den rivâyete göre o Ubeydullah b. Abdullahtan, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti: *"Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."* âyeti Kuba'lılar hakkında nazil oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bunun sebebini sorduğunda "Biz taharette taşın ardından suyla da temizleniyoruz" dediler.[600] Bezzâr daha sonra: Bunu Zührîden sadece Muhammed b. Abdulaziz, Muhammed b. Abdulazizden de sadece oğlu (Ahmed) rivayet etmiştir. Hadisi bu lafızla zikretmemin sebebi bunun fakihler arasında meşhur iken müteehhirin hadisçilerin birçoğu veya hiçbiri tarafından bilinmemesidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ
بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ
إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

599 Hadis biraz önce geçti.

600 Mecmâu'z-Zevâid'de (1053) ifade edildiği gibi bunu Bezzâr bu senetle rivayet etmiştir. Heysemî: "Senedinde Muhammed b. Abdulaziz b. Ömer ez-Zührî vardır. Buhârî, Nesâî ve başkaları onun zayıf olduğunu söylemişlerdir." Demiştir. İbn Dakîk el-Îd bunun zayıf olduğunu söylemiş, Zeylai de ona katılmıştır.

Scanned with CamScanner

109. Binasını Allah korkusu ve rızâsı üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını, yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez.

110. Yaptıkları bina, kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde devamlı olarak bir şüphe olacaktır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Mescidi Allah'tan sakınmayı (takva) elde etmek ve O'nun rızasını kazanmak için kuran kimse ile mü'minlere zarar vermek, küfür yapmak (onu icra etmek ve yaymak), mü'minler arasında ayrılık çıkarmak, daha önce Allah'a (c.c.) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı savaşanlara üs yapmak için kullanan bir olmaz. Bunlar mescidlerini *"yıkılacak bir yarın kenarına"* yani yıkılmak üzere olan bir yarın ucuna *"kurmuşlardır. Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez."* Yani, bozguncuların işlerini düzeltmez, yoluna koymaz.

[3672] Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh) der ki: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında zarar için kurulan mescidi ondan duman çıkarken gördüm.[601] İbn Cüreyc der ki: Bize anlatıldığına göre bir takım kimseler orayı kazmışlar ve oradan duman çıktığını görmüşler.[602] Katâde de böyle demiştir. Halef b. Yâsin el-Kufi der ki: Allah'ın (c.c.) Kur'ânda zikretmiş olduğu münafıkların mescidini (onun harabesini) gördüm. Orada bir taş vardı ve ondan ateş çıkıyordu. Bugün orası çöplüktür.[603] Bunu İmam Taberî (rh.a.) rivayet etmiştir.

---

601 Taberî (17262) rivayet etmiştir. Senedi çok zayıftır. Senedindeki Yahyâ el-Hammani metruktur. Bunu Hâkim (4/596) ve Taberî (17363) de başka bir vecihle Müslim'in koşullarını haiz bir senetle rivâyet etmişlerdir. Fakat bunların rivâyetinde "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında" ifadesi yer almamaktadır. Doğru olan da budur. Bu durumda Câbir mescidin uzun bir süre sonra değil yakılma esnasında gördüklerini anlatmaktadır.

602 Tamamen zayıftır. Taberî (17262) rivayet etmiştir. Mürseldir. İbn Cüreyc'in mürsel rivâyetleri ise çok zayıftır. Taberî bunu 17265 numaralı rivâyette Katâde'den mürsel rivâyetiyle tekrarlamıştır. Katâde'nin mürselleri de çok zayıftır.

603 Asılsızdır. Taberî (17264) rivayet etmiştir. Râvîlerden Halef b. Yâsin uydurma rivâyetlerde bulunmuştur. Ondan rivâyet eden Selam b. Sâlim'in biyografisini de bulamadım.

Scanned with CamScanner

"Yaptıkları bina, kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde devamlı olarak bir şüphe olacaktır." Yani, bu çirkin harekete girişmelerinden dolayı kalplerinden şek ve nifak eksik olmayacaktır. Buzağıya tapanlara onun sevgisi içirildiği gibi, Allah (c.c.) bunların kalplerine de nifak yerleştirmiştir.

"Kalpleri parçalanıncaya kadar" Yani, ölünceye kadar. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Katâde, Süddî, Habib b. Ebî Sabit, Dahhâk, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ve selef ulemasından daha birçoğu böyle tefsir etmişlerdir.

"Allah" kullarının yapıp ettiklerini *"çok iyi bilendir,"* onların mükafat ve cezalarını vermede *"hikmet sahibidir."*

Mü'minlerin Can ve Mallarının Cennet Karşılığında Satın Alınması:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ ۚ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

111. Allah mü'minlerden mallarını ve canlarını, kendilerine verilecek cennet karşılığında satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha iyi sözünü yerine getiren kim vardır? O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte büyük kazanç budur.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarına, canlarını ve mallarını kendi yolunda feda ettikleri taktirde onların karşılığı olarak cenneti vereceğini haber veriyor. Bu O'nun (c.c.) lütfu, keremi ve ihsanıdır. Zira kendisine itaat eden kullara verdiği nimetlere karşılık sahibi yine kendisi olan şeyi bedel olarak kabul etmiştir. O yüzden Hasan-ı Basrî ve Katâde şöyle demişlerdir: Vallahi Allah (c.c.) onlarla biatleşti ve onlara bedeli yüksek tuttu. Şimr b. Atiye: "Her müslümanın, yerine getirsin veya onunla ölsün, boynunda Allah'a ödemesi gereken bir

Scanned with CamScanner

biatı vardır." demiş, sonra bu âyeti okumuştur. Onun için: Kim Allah (c.c.) yolunda yüklenip yola çıkmışsa Allah (c.c.) ile biatlaşmıştır. Yani, bu akdi kabul etmiş ve ödemiştir.

[3673] Muhammed b. Ka'b el-Kurazî şöyle anlatır: (Akabe gecesinde) Abdullah b. Revâha: "Ya Rasûlullah! Rabbin için ve kendin için dilediğini şart koş." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rabbim için O'na ibadet etmenizi ve hiçbir şeyi O'na ortak yapmamanızı şart koşuyorum. Kendim için ise kendinizi koruduğunuz her şeyden beni de korumanızı şart koşuyorum."* buyurdu. Ensar: "Bunu yaptığımız takdirde bizim için ne vardır?" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennet"* diye cevap verdi. Bunun üzerine ensar: "Bu alış veriş kârlı oldu. Ne bu alış verişi bozarız ne de vazifeden muaf tutulmayı talep ederiz." dediler. Bunun üzerine, *"Allah, mü'minlerden canlarını satın aldı"* âyeti indi.[604]

"Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler." Yani, ister öldürsünler, ister öldürülsünler, isterse hem öldürüp hem öldürsünler onlar cenneti hak etmişlerdir.

[3674] O yüzden Buhârî ve Müslim'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah (c.c.), kendisi uğrunda cihada çıkan, (yurdundan, yuvasından) çıkmasına sadece benim yolumda cihad ve Peygamberlerimi tasdikin sebep olduğu kimseye, (ya) vefat ettiği taktirde cennete koyacağına veya çıktığı yuvasına kazandığı sevap veya ganimetle döndüreceğine kefil olmuştur."*[605]

"Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir." cümlesi bu vaadi pekiştirmekte ve Allah'ın (c.c.) bunu kerem sahibi kendi zatı üzerine aldığını ve onu büyük kitaplarında peygamberlerine indirdiğini ifade etmektedir ki onlar Mûsâ (a.s)'a indirilen Tevrat, İsa (a.s)'a indirilen İncil ve Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indirilen Kur'ân'dır (Allah'ın rahmetleri ve selamı hepsinin üzerine olsun).

---

604 Bu lafızla münkerdir. Taberî (17284) rivâyet etmiştir. Bu mürseldir. Ayrıca râvîlerden Ebû Ma'şer zayıftır. Akabe biatı Mekke'de yapılmıştır. Tevbe sûresi ise son nazil olan sûrelerdendir. Dolayısıyla böyle bir şey nasıl mümkün olabilir? Hadisin metni âyetin nüzul sebebi zikredilmemiş kısmıyla sahihtir, şahitleri vardır.

605 Buhârî (36) ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

"Allah'tan daha iyi sözünü yerine getiren kim vardır?" Yani, Allah (c.c.) vaadinden caymaz. Bu Allah'ın (c.c.) *"Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?"* ve *"Allah'tan söz bakımından daha doğru kim vardır"* âyetleri gibidir. O yüzden ardından şöyle buyuruyor: *"O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin."* Yani, bu akdin gereğini yerine getiren ve bu ahde uyan kimseler büyük kurtuluş ve daimi nimetlere sahip olacaklarının sevincini yaşasınlar.

اَلتَّآئِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّآئِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

112. Bunlar, tevbe edenler, ibâdet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû' edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O mü'minleri müjdele!

Tefsiri:

Bunlar, bu güzel vasıflara ve yüce hasletlere sahip olduklarından dolayı Allah (c.c.)'ın kendilerinden canlarını ve mallarını satın aldığı mü'minlerin sıfatlarıdır.

"Tevbe edenler" bütün günahlardan tevbe eden ve fenalıkları bırakanlar. *"ibâdet edenler"* Yani, Rabb'lerine kulluklarını yerine getirenler ve onu kesintiye uğratmadan yapanlar. İbadet sözler ve fiillerdir. Sözlü ibadetin en özeli hamddir ve yüzden ardından *"hamdedenler"* denilmiştir. Amelî/Fiilî ibadetlerin en üstünlerinden biri de oruçtur. Oruç yeme, içme ve cinsel zevklerini bırakmaktır ki buradaki "السائحون" dan kasıt oruç tutanlardır. Nitekim yüce Allah, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eşlerini de "سائحات" ile nitelendirmiştir ki onun mânâsı da "oruç tutan kadınlar"dır. Aynı şekilde rüku ve secdeden kasıt da namazdır. O yüzden Allah (c.c.) *"rükû' edenler, secde edenler"* buyurmuştur. O mü'minler bütün bunların yanında Allah'ın (c.c.) kullarına faydalı olmaya çalışırlar, emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker yaparak onları Allah'a itaate çağırır ve yönlendirirler: *"İyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar."* Onlar aynı zamanda yapılması gerekenler ve terk edilmesi zorunlu olanlar hakkında bilgi sahibidirler ki o da Allah'ın (c.c.) helal ve ha-

Scanned with CamScanner

ramlarına onları öğrenmek ve uygulamak sûretiyle riayet ederler: *"ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır."* Böylece hem hakka ibadet hem kullara nasihat görevini yerine getirirler. O yüzden yüce Allah arından: *"O mü'minleri müjdele!"* buyuruyor. Çünkü iman bunların hepsini kapsamaktadır. Asıl mutluluk da bu vasıflara sahip olan kimselerin olacaktır.

Âyetteki Seyyahlar'dan Kastın Oruç Tutanlar Olduğunun Beyanı:

Sûfyân-ı Sevrî... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan onun: "السائحون Seyyahlar"dan kasıt oruç tutanlardır" dediğini rivayet etmiştir. Said b. Cübeyr ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da böyle rivâyet edilmiştir. Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah'ın (c.c.) Kur'ân'da buyurduğu her seyyahtan kasıt oruç tutanlardır. Dahhâk da böyle demiştir.

Taberî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Bu ümmetin seyahati oruçtur. Mücâhid, Said b. Cübeyr, Atâ, Ebû Abdurrahman es-Sülemi, Dahhâk b. Müzahim, Süfyân b. Uyeyne ve daha başkaları seyyahlardan kastın oruç tutanlar olduğunu söylemişlerdir. Hasan-ı Basrî: Seyyahlar Ramazan orucunu tutanlardır, demiştir. Ebû Amr el-Abdi de: Seyyahlar mü'minlerden oruca devam edenler (çok oruç tutanlar)dır, demiştir. Buna benzer bir de hadis-i şerif rivâyet edilmiştir.

[3675] Nitekim İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Seyyahlar oruç tutan kimselerdir."*[606] İmam Taberî daha sonra "Seyyahlar oruç tutan kimselerdir." sözünü Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivâyet etmiştir ki bu rivâyet daha sahihtir.

[3676] Yine İmam Taberî Ubeyd b. Umeyrden şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e seyahatçilerin kim oldukları soruldu. O, *"Onlar oruç tutanlardır"* buyurdu.[607] Bu mürsel ve sahihtir.

606 Zayıftır. İbn Adiyy (1/220) ve Taberî (17301) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan kanalıyla rivayet etmişlerdir. Senedindeki Hukem b. Hizam hakkında Ebû Hâtim, el-Cerhu ve't-Ta'dil kitabında (3/203): Hadisi metruktur, demiştir. İbn Adiyy de ondan dolayı hadisi illetli bulmuştur. Zehebî de el-Mizan'da (2218) İmam Buhârî'nin onun hakkında: Hadisleri münkerdir, dediğini nakletmiştir. Ezber gücü ondan yüz kat fazla olan İsrâil bunda ona muhalefet ederek Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivayet etmiştir ki onu da yine Taberî (17302) rivayet etmiştir.

607 Taberî (17300) böyle mürsel rivayet etmiştir. Mürsel ise zayıf hadislerdendir. Bu, sahih

Scanned with CamScanner

Konuyla ilgili en sahih ve en meşhur görüş budur. Seyahatin cihad olduğunu gösteren rivâyetler de vardır:

[3677] Nitekim Ebû Dâvûd, Sünen'inde Ebû Ümâme -den şöyle rivâyet eder; Bir adam "Ya Rasûlallah! Seyahat için bana izin ver" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Muhakkak ki ümmetimin seyahati Allah (c.c.) yolunda cihaddır."* buyurdu.[608]

[3678] Abdullah b. Mübârek, İbn Lühey'a kanalıyla Ümare b. Ğaziyyeden şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında seyahatten bahsedilince *"Allah (c.c.) onun yerine bize Allah (c.c.) yolunda cihadı ve her tepe üzerinde tekbiri verdi."* buyurdu.[609]

İkrime'den: Onlar ilim öğrencileridir, dediği rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Zeyd: Onlar muhacirlerdir, demiştir. İkisini de İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Seyahatten maksat sırf yeryüzünde gezerek, dağların tepelerinde, mağaralarda ve çöllerde tek başına kalarak ibadet etmek değildir. Bu ancak fitne ve dinde sarsıntı dönemlerinde meşrudur.

[3679] Nitekim İmam Buhârî, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dağların tepelerinde ve vadilerin derinliklerinde peşlerinden giderek otlattığı koyunların kişi için en değerli mallar olacağı, bu şekilde dinini fitnelerden korumak için kaçacağı vakit yakındır."*[610] Avfî ve Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın *"ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır."* buyruğu hakkında "Allah'a ibadet ve itaat edenler" dediğini rivayet etmişlerdir. Hasan-ı Basrî de böyle demiştir. Ondan yapılan başka bir rivayette "Allah'ın farzlarına yapanlar", bir rivâyette de: "Allah'ın emirlerini yerine getirenler" demiştir.

---

senetle bir grup sahabi ve tabiinden onların sözü olarak rivâyet edilmişti. Bk. Taberî Tefsiri.

608 Ebû Dâvûd (2486) rivayet etmiştir. Ebû Kâsım b. Abdurrahmandan dolayı senedi zayıftır. Fakat bu konuda destekleyici hadisler vardır ki onlardan biri bundan sonraki hadistir. Kurtubi'nin söylediği gibi bunu Abdulhakk sahih görmüştür.

609 Mürseldir. Fakat bir önceki hadisle kuvvetlenmektedir.

610 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Müşrik Akrabalar İçin Af Dilemek:

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوٓا أَن يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا أُولِي قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

113. Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de inananlara.

114. İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrâhim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.

Tefsiri:

[3680] İmam Ahmed b. Hanbel, Said b. Müseyyeb kanalıyla babasından şöyle nakleder: Ebû Talip vefat edeceği zaman Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına girdi. Ebû Tâlib'in yanında Ebû Cehil ve Abdullah b. Ümeyye vardı. *"Ey amca! "Lâilâhe illallah" de. Bu sözle Allah (c.c.) katında sana şefaatçı olurum."* dedi. Ebû Cehil ve Abdullah b. Ümeyye: "Ey Ebû Talip! Sen Abdulmuttalip'in dininden yüz mü çeviriyorsun?" dediler. Ebû Talip: Ben Abdulmuttalip'in dini üzereyim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Men edilmedikçe senin için af dileyeceğim"* buyurdu. Bunun üzerine *"Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de inananlara."* âyeti indi. Bu konuda ayrıca *"(Rasûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."* (Kasas, 56) âyeti nazil oldu.[611] Bunu Buhârî ve Müslim tahriç etmişlerdir.

[3681] İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İki kişiyi ana babaları için af dilerken işittim. "Kişi hiç ana babası müşrik

611 Hadis sahihtir. Buhârî, 1360, 4772; Müslim, 24; Nesâî, et-Tefsir, 250; Ahmed b. Hanbel, 5/533.

Scanned with CamScanner

olduğu halde onlar için af diler mi?" dedim. "İbrâhim de babası için af dilememiş miydi?" dedi. Diğeri "Bunu ben de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylemiştim de *"Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de inananlara..."* âyeti nazil olmuştu. İmam Ahmed b. Hanbel: "Ölünce" ifadesini acaba râvîlerden Süfyân mı söylemiş, İsrâil mi söylemiş, yoksa o hadiste mi var, bilmiyorum? demiştir. Ben derim ki: (Bu hadisin başka tarikindeki râvi) Mücâhid de "Ölünce" şeklinde rivayet etmiştir.[612]

[3682] İmam Ahmed b. Hanbel, Büreydeden şöyle nakleder: Bir yolculukta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Bir yere konakladı. Biz bin süvari olarak onunlaydık. İki rekat namaz kıldı. Sonra bize doğru geldi. Gözlerinden yaşlar boşalıyordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kalkıp yanına gitti ve "Anam babam sana feda olsun" vs. dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben Aziz ve Celil olan Rabb'imden anneme bağışlanma dilememek için izin istedim, fakat vermedi. Cehennem azabı sebebiyle ona acıdığımdan dolayı da gözlerimden yaş geldi. Ben daha önce sizi üç şeyden men etmiştim: Kabirleri ziyaret etmekten men etmiştin. Onları ziyaret edin. Onu ziyaret size iyi şeyler hatırlatsın. Kurban etini üçüncü günden sonraya saklamaktan men etmiştim. Artık dilediğiniz kadar yiyin ve evinize bırakın. Kaplardan içmekten men etmiştim. Artık dilediğiniz kaptan için, fakat sarhoşluk veren bir şey içmeyin."*[613]

[3683] İmam Taberî, Büreydeden şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye geldiğinde bir kabir kalıntısının başına gidip yanına oturdu ve (görmediğimiz) biriyle konuşmaya başladı. Sonra ağlayarak kalktı. Biz "Ya Rasûlallah! Biz senin ne yaptığını gördük (o ne demekti?)" dedik. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben annemin kabrini ziyaret için Allah'tan izin istedim, verdi. Onun için bağışlanma duası hususunda izin istedim, ona izin vermedi."* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka hiçbir günde o kadar çok ağlar halde görülmedi.[614]

612 Tirmizî, 3101; Nesâî, 4/91; Hakim, 2/335. Ebû Halil'den dolayı senedi leyyindir. Çünkü o leyyin bir râvidir. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiş, Hakim de sahih olduğunu ifade edip Zehebî ona katılmıştır.

613 Sahihtir. Müslim, 977, 3/1584; Ahmed b. Hanbel, 5/350-355; İbn Hibbân, 5390.

614 Senedi sahihtir. Taberî (17344) rivayet etmiştir. Râvîleri Müslim'in râvîleridir.

Scanned with CamScanner

[3684] İbn Ebî Hâtim, Tefsir'inde, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün kabristana çıktı. Biz de peşinden gittik. Gidip kabirlerden birinin başına oturdu. Uzun süre konuştu, yalvardı. Sonra ağladı. Biz de onun ağlamasına ağladık. Sonra ayağı kalktı. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da kalkıp yanına gitmeye başladı ki Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu ve bizi yanına çağırdı *"Sizi ağlatan nedir?"* dedi. "Senin ağlamana ağladık" dedik. *"Kabri başında durduğum kişi Amine'dir. Ben onu ziyaret için izin istedim, verdi."* buyurdu.[615]

[3685] İbn Ebî Hâtim sonra bunu başka bir vecihle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan buna yakın bir lafızla rivayet etmiştir. Onda şöyle geçmektedir: *"Ben Rabb'imden ona dua etmek için izin istedim, ancak vermedi. Bana şu âyeti nazil etti: "Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de inananlara." Beni evladın babasına karşı hissettiği duygular kapladı. Sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim. Artık kabirleri ziyaret edin. Zira o âhireti hatırlatır."*[616]

[3686] Aynı mânâda başka bir hadis:Taberânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk seferinden ayrıldıktan sonra Ufsan geçidine (Mekke'ye iki merhale, yani 91 km. uzaklıkta bir yer) indiğinde ashabına *"Ben gelene kadar sırtınızı dağ eteğine verip bekleyin"* buyurdu. Ardından annesinin kabrinin yanına indi. Rabb'ine uzun uzun yalvardı. Sonra ağladı. Ağlaması artınca onlar da onun ağlamasına ağladılar. "Allah'ın Peygamberi burada mutlaka, Allah (c.c.) ümmeti hakkında dayanamayacağı bir şey yaptığından ağlıyordur" dediler. Ashabı ağlayınca kalkıp yanlarına gitti ve *"Sizi ağlatan nedir?"* diye sordu. "Allah'ın Peygamberi ağlayınca biz de ağladık ve 'Muhtemelen Allah (c.c.) ümmeti hakkında ona dayanamayacağı bir şey ihdas ettiğinden ağlıyordur' dedik" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır. Fakat bunun bir kısmı oldu. Annemin kabrinin yanına indim ve kıyâmet günü ona şefaat etmek için Allah'tan izin istedim. Ancak Allah (c.c.) kabul etmedi. Ben*

615 Hâkim, 2/236; Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzul, 532. Senedinde İbn Cüreyc olup rivâyeti an'anlı yapmıştır. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise: Eyyûb b. Hani'i İbn Maîn zayıf olarak zikretmiştir. Fakat hadisin metnin destekleyici şahitleri vardır.

616 Senedi bir önceki gibidir.

Scanned with CamScanner

de annem olarak ona acıyıp ağladım. Sonra Cebrâil (a.s) gelerek "İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, ondan uzaklaştı. İbrâhim (a.s) babasından uzaklaştığı gibi sen de annenden uzaklaş." dedi. Ben de annem olarak ona acıdım. Allah'a ümmetimden dört şeyi kaldırması için dua ettim. İkisini kabul, ikisini reddetti. Rabb'ime onlardan, gökten taş yağdırılma ve yere batırılma cezalarını kaldırması için dua ettim. Onları fırkalar halinde birbirine düşürüp hınçlarını birbirlerinden aldırmaması için dua ettim. Allah (c.c.) onlardan gökten taş yağdırma ve yere batırmayı kaldırdı, katli ve fitneyi ise kaldırmayı kabul etmedi." buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) annesinin kabrine yönelmiştir; çünkü annesi Küdey adındaki bir ağacın altında medfundu ve Usfan da onlarındı.[617] Bu (senet bakımında) garip bir hadis olduğu gibi metin olarak da gariptir.

[3687] Bundan daha garibi ise Hatib-i Bağdâdî'nin "Kitabu's-Sabık ve'l-Lahık" kitabında meçhul bir senetle Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan naklettiği; "Allah'ın (c.c.) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in annesini diriltip iman ettikten sonra geri döndürdüğü"ne dair rivâyettir.[618]

---

617 Çok zayıftır. Taberânî (12049) rivayet etmiştir. Senedinde meçhuller vardır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (459): İkrime dışındakileri tanımıyorum, demiştir.

618 Mevzudur. İbn Şahin, en-Nasihu ve'l-Mensuh'ta (630), İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuat'ta (1/283, 284) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan diye rivayet etmişlerdir. İbnu'l-Cevzî: Bu hiç şüphesiz uydurma bir hadistir. Bunu uyduran da anlayışı kıt ve ilmi az biridir. Çünkü bilgisi olsaydı kafir olarak ölene tekrar diriltildikten sonra iman etmesinin bir fayda vermeyeceğini bilirdi. Hatta gerçeği gözleriyle gördükten sonra da iman fayda vermez. Bu hadisin reddi için "Kafir olarak ölürse" buyruğu yeterlidir. Sahih hadiste ifade edildiği gibi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Rabb'imden annem için af dilememe izin vermesini istedim, izin vermedi" buyurmuştur. Râvîlerden Muhammed b. Ziyad en-Nakkaş sika değildir. Râvîlerden Ahmed b. Yahyâ ve Muhammed b. Yahyâ meçhuldür. Hocamız Ebû FAdl b. Nasır der ki: Bu uydurma bir hadistir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in annesi Hacun'da değil Mekke ile Medine arasındaki Ebva'da ölmüştür. suyûtî, el-Leaili'de (1/266- 268) buna itiraz ederek özetle şöyle demiştir: Doğrusu bunun zayıf olduğuna hükmetmektir. suyûtî sonra Süheyli'den şu sözünü naklemiştir: Bu konuda sahih olması muhtemel garip bir hadis rivâyet edilmiştir. Onu Ebû Ömer Ahmed b. Ebû Hasen el-Kadı'nın dedesinin hattıyla gördüm. Senedinde iki meçhul var. Onu Muavviz b. Dâvûd b. Muavviz'in kitabından nakledilen bir kitaptan naklettiğini söylemiştir. Buna göre Ebû Zinad, Urve'den, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabb'inden annesini ve babasını diriltmesini istedi. Allah (c.c.) onları diriltti ve iman ettikten sonra

Scanned with CamScanner

[3688] Süheyli'nin er-Ravd'da bir grup meçhulün bulunduğu bir senetle rivâyet ettiği, "Allah (c.c.) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) için anne ve babasını diriltti ve ona iman ettiler" hadisi de böyledir.[619] Hâfız İbn Dıhye şöyle der: Bu hadis uydurmadır, Kur'ân ve icmaya aykırıdır. Zira Allah (c.c.) *"Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca "Ben şimdi tevbe ettim" diyenler ile kafir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır."* (Nisâ, 18) buyurur. Ebû Abdullah el-Kurtubi bu hadisin gerektirdiği mânâya meyletmiş ve İbn Dihye'nin bu delillendirmesine özetle şöyle cevap vermiştir: Bu yeni bir hayattır. Güneş'in battıktan sonra dönüp Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın ikindi namazını kılması gibidir. Tahâvî, Güneş hadisi hakkında: Bu sabittir, demiştir. Kurtubi: Onların diriltilmeleri şer'an da aklen de imkansız değildir, demiştir. Yine: Duyduğuma göre Allah (c.c.) amcası Ebû Tâlib'i de diriltmiş ve ona iman etmiştir.[620]

Ben derim ki: Bunların tümü hadisin sahih olmasına bağlıdır. Sahihse buna hiçbir engel yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın *"Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de inananlara."* buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) annesi için istiğfar etmek istedi. Fakat Allah (c.c.) onu bundan men etti. "Ama Allah'ın halili İbrâhim de babası için istiğfar etmişti" deyince Allah (c.c.) *"İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi."* âyetini nazil etti. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyetle ilgili şöyle nakletmiştir: Müslümanlar onlar (müşrik yakınları) için istağfar ediyorlardı. Bu âyet nazil olunca ölüleri için istiğfarı bıraktılar. Ölünceye kadar, hayatta olduğu sürece istiğfardan ise men edilmediler. Sonra Allah (c.c.) *"İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi."* âyetini nazil etti.

---

tekrar öldürdü. Süheyli daha sonra: Allah (c.c.) her şeye kadirdi, demiştir. Sonra bazı ilim erbabından bu konuda bazı sözler nakletmiştir. Fakat deliller zikretmeden.

619 Bundan önceki hadisle birlikte daha önce geçti.

620 Hiçbir senet ve nakil olmaksızın bu nasıl söylenebilir? Oysa, daha önce geçtiği gibi sahih hadislerde "onun Abdulmuttalip'in dini üzere öldüğü" ifade edilmiştir. Nitekim bu, "Lâilâhe illallah demeyi reddeti" ziyadesiyle birlikte daha önce geçti. Daha önce geçen Müseyyeb b. Hazn hadisine bak. Başarı Allah'tandır.

Scanned with CamScanner

[3689] Katâde bu âyetle ilgili şöyle der: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazıları "Ya Rasûlallah! Bizim ana babalarımız arasında iyi komşuluk ilişkisi olan, akrabalarına iyilik eden, köle azat eden, borç ve görevlerini yerine getirenler vardı. Onlar için istiğfar etmeyelim mi?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet, edin. Zira ben de İbrâhim'in (a.s) babası için istiğfar ettiği gibi babam için istiğfar ediyorum"* buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi."* âyetini (113. âyet) nazil etti. Sonra Allah (c.c.) Hz. İbrâhim (a.s)'ın özrünü beyan ederek *"İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrâhim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi."* (114. âyet) buyurdu. Bize söylendiğine göre Allah'ın Peygamberi şöyle buyurdu: *"Bana dört şey vahyedildi ki onlar benim kulağıma girdi ve kalbime yerleşti. Müşrik olarak ölen biri için istiğfar etmemekle emrolundum. Kim artan malını verirse bu onun için hayırlıdır, elinde tutarsa onun için şerlidir. Allah (c.c.) kişinin kendisine yetesi malını yermez."*[621]

Süfyân-ı Sevrî, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Oğlu müslüman olan bir Yahudi öldü. Oğlu onun cenazesine çıkmadı. Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a söylediklerinde şu cevabı verdi: Cenazeye katılmalı ve defnetmeliydi. Hayatta olduğu sürece de onun ıslahı için dua etmeli, ölünce kendi haline bırakmalıydı. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) sonra *"İbrâhim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, ondan uzaklaştı."* âyetini okudu ve "Yani onun için dua etmedi", dedi.

[3690] Ebû Dâvûd ve başkalarının naklettikleri şu rivâyet bunun doğruluk ihtimalini güçlendirmektedir: Ebû Talip ölünce Hz. Ali (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Senin ihtiyar ve sapık amcan öldü." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hemen (defnine) git ve gelinceye kadar bir şey konuşma"* dedi... Ravi sonra hadisin gerisini zikretmiştir.[622]

621 Taberî (17347) Katâde'den rivayet etmiştir. Mürseldir.

622 Ebû Dâvûd (3214) ve Nesâî (4/79) rivayet etmişlerdir. Senedi hasendir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

[3691] Rivayete göre amcası Ebû Tâlib'in cenazesi geçince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sana akrabalık iyiliğim ulaştı."* buyurdu.[623] Atâ b. Ebî Rebâh der ki: Habeşli bir veled-i zina da olsa kıble ehli biri için bağışlanma duasında bulunmayı terk etmem. Çünkü Allah'ın (c.c.) müşrikler (kafirler) dışında hiç kimse için af dilemekten men ettiğini işitmedim. Allah (c.c.) *"Cehennem ehli olduklan onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de inananlara."* buyuruyor.

Taberî, Zamil'den şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: "Ebû Hureyre ve annesi için mağfiret dileyene Allah rahmetiyle muamele etsin." Ona "Babası için mağfiret dileyene de değil mi?" dedim. "Hayır, babam müşrik olarak öldü." dedi.

"Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, ondan uzaklaştı." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: İbrâhim ölene kadar babası için mağfiret dilemeye devam etti. Allah düşmanı olduğunu anlayınca ondan uzak durdu. Başka bir rivâyette: Ölünce onun Allah düşmanı olduğunu anladı, demiştir. Mücâhid, Dahhâk, Katâde ve daha başkaları da (Allah hepsine rahmetiyle muamele etsin) böyle demişlerdir.

Ubeyd b. Umeyr ve Said b. Cübeyr ise: İbrâhim (a.s) babasından kıyâmet gününde uzaklaşacak. Onunla karşılaştığında yüzünü kedere bürünmüş ve kapkara bir halde görünce ondan uzak duracak. Babası "Ey İbrâhim, ben sana itaat etmiyordum, bugün ise edeceğim" diyecek. İbrâhim (a.s) "Ey Rabb'im, beni insanların tekrar yaratılacağı günde rezil etmeyeceğini vaad etmemiş miydin? Uzaklaştırılmış babamdan daha büyük bir rüsaylık var mıdır?" diyecek. Ona "Arkana bak" denilecek. Baktığında onu çamura bulanmış bir sırtlan şeklinde görecek. Sonra ayaklarından sürülüp cehenneme atılacak.

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz ki İbrâhim çok yalvaran (evvâh) ve pek halim idi."* Süfyân-ı Sevrî ve bir çok kişinin İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyetlerine göre o "Evvâh" çok dua eden demektir, demiştir. Bu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan bir çok tarikten rivâyet edilmiştir.

623 Bu lafızla rivâyeti bulamadım. Bunu İbn Sa'd (1/99) mânâsıyla rivayet etmiştir. Vakidi'nin zayıf olması sebebiyle bu rivâyet zayıftır.

Scanned with CamScanner

[3692] İmam Taberî, Abdullah b. Şeddad'dan şöyle nakleder: Birgün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) otururken bir adam "Ya Rasûlallah! Evvah nedir?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yalvarıp yakaran demektir"* diye cevap verdi ve *"Şüphesiz ki İbrâhim çok yalvaran ve pek halim idi."* âyetini okudu.[624] Bunu İbn Ebî Hâtim de benzer bir senetle rivâyet etmiştir.

Ebû'l-Ubeydin'den yapılan rivayete göre o İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a evvahın mânâsını sordu, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) "Çok merhametli demektir" dedi. Mücâhid, Ebû Meysere Amr b. Şurahbil, Hasan-ı Basrî ve Katâde de: O çok merhametli olandır, yani Allah'ın kullarına karşı çok şefkatli olandır, demişlerdir.

İkrime'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakline göre o (radıyallâhu anh): Evvâh yakini bir imanı olan kişi demektir, demiştir. Avfî'nin ondan rivâyetinde de yine: Evvâh yakînî imana sahip kişidir, demiştir. Mücâhid ve Dahhâk da böyle demişlerdir. Ali b. Ebî Talha ve Mücâhid'in naklettiklerine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Evvâh mü'min demektir, demiştir. Ali b. Ebî Talha'nın rivâyetinde "çok tevbekar" ziyadesi vardır. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: O Habeşistanlıların dilinde mü'min mânâsına gelir, dediğini rivayet etmiştir. İbn Cüreyc de aynı şekilde: O Habeşlilerin dilinde mü'min mânâsına gelir, demiştir.

[3693] İmam Ahmed b. Hanbel'in Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Rasûlullah "Zülbicadeyn" adında bir adama "O evvahtır" demiştir.[625] Sebebi ise onun Kur'ân'da Allah'ı çok zikretmesi ve duada sesini yükselten biri olmasıdır. Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir.

Said b. Cübeyr ve Şa'bi: Evvâh Allah'ı tesbih eden demektir, demişlerdir. Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan nakledildiğine göre o: Duhâ tesbihine (namazına) ancak evvâh devam eder, demiştir. Şüfey' b. Mani' Eyyûb'dan şöyle nakleder: Evvâh hataları hatırlatıldığında onlardan dolayı bağışlanma dileyen kişidir. Mücâhid: Evvâh kendisini koruyan ve korku içinde olan kişi-

624 Taberî (17430) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Râvîlerden Şehr b. Havşeb'i kimi muhaddisler sika, kimileri ise zayıf olduğunu söylemişlerdir.

625 Ahmed b. Hanbel (4/159) ve Taberânî (17/295) Ukbe b. Amir'den rivayet etmişlerdir rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (15981): Senedi hasendir, demiştir. Oysa senedindeki İbn Lühey'a zayıftır.

Scanned with CamScanner

dir. O gizlice günah işler, sonra ondan gizlice tevbe eder, demiştir. Bunların hepsini İbn Ebî Hâtim (rh.a.) zikretmiştir.

[3694] İmam Taberî, Hasan b. Müslim b. Yennaktan şöyle nakleder: Bir adam Allah'ı çok zikreder ve tesbih ederdi. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylendiğinde *"O evvâhtır"* buyurdu.[626]

[369 5] Yine İmam Taberî Atâ kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ölüyü defnettikten sonra, *"Allah ona rahmetiyle muamele etsin. O evvâhtı"* dedi. Kastı çok Kur'ân okuyan biri olmasıydı.[627]

[3696] İmam Taberî Ebû Yunus el-Bahili'den şöyle nakleder: Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Kabe'yi tavaf ediyor ve duasında sürekli "Oh, oh" diyordu. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zikredilince *"O evvâhtır"* buyurdu. Bir gece dışarı çıktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, yanında lambayla gece vakti onu defnederken gördüm. Bu garip bir hadistir. Taberî rivâyet etmiş ve hakkında herhangi bir şey söylememiştir.[628] Ka'b el-Ahbar'dan rivayete göre o şöyle demiştir: *"Şüphesiz ki İbrâhim evvah ... idi."* Yani, cehennemden bahsedildiğinde "Ah cehennemden" derdi. İbn Cüreyc, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Şüphesiz ki İbrâhim (evvâh) ... idi."* Yani fakihti.

Büyük alim İmam Taberî: Kabule en layık olanı çok dua eden (içten yakaran) kimse mânâsına geldiği görüşüdür, demiştir. Bağlama uyan da budur. Çünkü çok dua eden, kendisine zulüm ve kötülük yapanlara karşı yumuşak huylu olan, hatta onca eziyetine rağmen *"Ey İbrâhim! sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden uzak dur!"* (Meryem, 46) dediğinde babasına *"Selam sana (esen kal), Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O bana karşı çok lütufkârdır."* (Meryem, 47) diyen, verdiği eziyete rağmen ona yumuşak ve sabırlı davranan, onun için dua ve istiğfar eden İbrâhim (a.s)'dan ve onun babasına verdiği istiğfar sözünden bahsettikten sonra *"Şüphesiz ki İbrâhim çok içli ve pek halim idi."* buyurmuştur.

626 Taberî (17421) Hasan b. Müslim kanalıyla rivayet etmiştir. Mürseldir. Senette Haccâc b. Ertâh saduktur, ömrünün sonlarında bunamıştır. Süfyân b. Veki de aynı şekilde çok zayıftır. Dolayısıyla haber zayıftır.

627 Taberî (17423) rivayet etmiştir. Senedindeki Haccac çok zayıftır.

628 Taberî (17425) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır; onda adı anılmamış bir râvî vardır.

Scanned with CamScanner

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

115. Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirmedikçe onları saptıracak değildir. Şüphesiz Allah her şeyi çok iyi bilendir.

116. Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. O, diriltir ve öldürür. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah kerem sahibi zatından ve adil hükmünden bahsederek, bir kavme ilahi mesajını ulaştırdıktan sonra delil ve hüccet ikame etmedikçe onları sapıklığa düşürmeyeceğini ifade buyuruyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Semûd'a gelince onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler, Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı."* (Fussilet, 17)

Mücâhid der ki: *"Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirmedikçe onları saptıracak değildir."* Yani, özelde Allah'ın mü'minlere müşrikler için istiğfarı, genelde ise kendisine itaat ve günah olan şeyleri "yapın" ve "terk edin" diye beyan etmedikçe.

İmam Taberî der ki: Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: Allah (c.c.) hidayeti lutfettikten, kendisine ve Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) imana muvaffak kıldıktan sonra müşrik ölüleriniz için af dilemeniz hususunda hakkınızda ancak ve ancak öncesinde men edip de siz uymadığınız durumda sapıklık hükmü verir. Bundan men etmek sûretiyle bunun hoş bir şey olmadığını açıklamadan önce yasağını çiğnerseniz sizi sapıklıkla yargılamaz. Çünkü itaat ve isyan ancak emredilen ve yasaklanan kişi hakkında geçerlidir. Emredilmeyen veya yasaklanmayan kişi ise emredilmediği ve yasaklanmadığı hususlarla ilgili olarak itaat etmiş veya günah işlemiş olmaz.

"Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. O, diriltir ve öldürür. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır."

Scanned with CamScanner

İmam Taberî der ki: Bu müşriklerle ve küfrün krallarıyla savaşa, göklerin ve yerin sahibi Allah'ın yardımına ve ondan başka hiçbir yardımcılarının olmadığına güvene, düşmanlarından korkmamaya dair Allah'ın mü'minleri teşvikidir.

[3697] İbn Ebî Hâtim, Hakim b. Hizam'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabı arasındayken onlara *"Benim işittiklerimi işitiyor musunuz?"* dedi. Onlar "Biz hiçbir şey işitmiyoruz" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben göğün iniltisini işitiyorum. İnlemesinden dolayı o yerilecek (garipsenecek) bir şey yoktur. Zira orada hiçbir karış yer yoktur ki onda secde eden veya kıyamda duran bir melek olmasın."* buyurdu.[629] Ka'b el-Ahbar der ki: İğne deliği kadar hiçbir yer yoktur ki orada ondaki bilgileri Allah'a çıkaran görevli bir melek bulunmasın. Gökteki melekler toprak sayısından daha çoktur. Arş'ı taşıyan meleklerden birinin topuğu ile başı arası yüz yıllık yol mesafesi kadardır.

Allah (c.c.) Peygamber'in ve Mü'minlerin Tevbesini Kabul Etmiştir:

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

117. Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir grubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan Muhacirler'in ve Ensar'ın tevbesini kabul etti. Sonra onlara tevbeyi nasip etti. Şüphesiz O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.

Tefsiri:

Mücâhid ve bir çokları şöyle demişlerdir: Bu âyet Tebuk gazvesinde nazil oldu. Çünkü bu gazveye müslümanlar kurak bir yılda, azık ve suyun zor bu-

629 Senedinde Abdulvahhab b. Atâ el-Haffaf vardır. el-Mizan'da (5322) şöyle denmiştir: Saduktur. İmam Ahmed b. Hanbel: Hadisleri zayıftır, muddariptir, Yahyâ: Fena değildir, Nesâî de: Kuvvetli değildir, demiştir. Dârekutnî de kuvvetli olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla hadis kuvvetli değildir, fakat zayıfın üstündedir. Diğer râviler ise sikadırlar.

Scanned with CamScanner

lunduğu şiddetli sıcak mevsiminde, zor koşullar altında çıkmışlardı. Katâde der ki: Müslümanlar Tebuk yılında yakıcı sıcağın olduğu ve Allah'ın (c.c.) bildiği zorluklar içinde Şam'a çıktılar. Onda büyük bir meşakkat çektiler. Hatta bize söylendiğine göre o seferde iki adam bir hurmayı ikiye bölüp paylaşırlardı. Bir grup insan bir hurmayı elden ele taşır, her biri onu emip üzerine su içer, sonra tekrar emip üzerine su içerdi. Allah (c.c.) onların tevbelerini kabul etti ve sağ salim beldelerine döndürdü.

[3698] İmam Taberî İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a Tebuk'taki meşakkat sorulduğunda şöyle anlattı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kavurucu sıcakta Tebuk'a çıkmıştık. Bir yerde konakladık. Orada öylesine susadık ki boyunlarımızın kopacağını sandık. Öyle ki, bir adam su aramak için gittiğinde dönmesi gecikince boynunun koptuğunu sanardık. Hatta adam devesini keser, pisliğini sıkıp içtikten sonra kalanı ciğerinin üzerine koyardı. Sonunda Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Allah (c.c.) dualarına hayır ve bereket veregelmiştir. Bizim için dua et." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bunu istiyor musun?"* dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Evet" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini havaya kaldırdı ve daha indirmeden gök üzerimize eğilip gölgeledi, sonra yağmur yağdırdı. İnsanlar yanlarındaki kapları doldurdular. Sonra gittik ve yağmurun askeri karargahın ötesine geçmediğini gördük.[630]

İmam Taberî şöyle der: *"Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir grubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra"* yani, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in seferinde ve gazvesinde başlarına gelen meşakkat ve zorluktan dolayı haktan uzaklaşmaya ve O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) dini hakkında şüphe ve kuşku duymaya başladıktan sonra *"Peygamberi ve"* para, sıcaklık, yiyecek ve içecekte *"güçlük zamanında ona uyan Muhacirler'in ve Ensar'ın tevbesini kabul etti. Sonra onlara tevbeyi nasip etti."* Yani, onlara Rabb'lerine tevbeyi ve dininde sebata dönme (güç ve ilhamını) lutfetti. *"Şüphesiz O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir."*

630 Senedi hasen, râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

Tevbesi Kabul Edilen Üç Kişi:

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾

118. Ve geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çâre olmadığını anlamışlardı. Sonra eski hallerine dönsünler diye tevbeye muvaffak etti. Şüphesiz Allah tevbeyi çok kabul eden, pek merhametlidir.

119. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.

Tefsiri:

[3699] İmam Ahmed b. Hanbel, Ka'b b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ka'b b. Mâlik'in oğlu Abdullah'ın oğlu Abdurrahman, dedesi Ka'b gözlerini kaybettikten sonra oğulları arasında rehberi olan babası Abdullah'tan şöyle nakleder: Ka'b b. Mâlik'ten Tebûk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kalış hikayesini dinledim. Ka'b şöyle dedi: Ben bu gazve, Tebuk gazvesi dışında hiçbir gazveden geri kalmadım. Sadece Bedir gazvesine katılmamıştım, onda ise katılmayan hiç kimse suçlanmamış, ayıplanmamıştı. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece Kureyş kervanının önünü kesme maksadıyla çıkmış, ancak yüce Allah onları öncesinde bir vaadleşme olmaksızın düşmanlarıyla karşı karşıya getirmişti. Andolsun ben, Akabe gecesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte İslâm üzere ahitleştiğimiz vakit orada bulunuyordum. Her ne kadar insanlar arasında Bedir o geceden daha meşhur ise de ben o gecede bulunmayı Bedir'de bulunmaya değişmem.

Benim Tebuk gazvesinden geri kalmamla ilgili haberlerin bir kısmı şöyledir: Ondan geri kaldığım vakitte her zamankinden daha güçlü ve varlıklı

Scanned with CamScanner

idim. Vallahi, daha önce hiçbir gazvede olmazken bunda iki bineğim birden vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gazveye çıkacağı zaman mutlaka başka bir yere gidecekmiş izlenimi verirdi. Bu gazvenin vakti gelip Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun için hazırlanmaya başladığında ise hava aşırı sıcaktı. Uzak ve tehlikeli bir yolculuğa sayıca kalabalık bir düşmanla karşılaşmak üzere yola çıkıyordu. Bundan dolayı Müslümanların bu gazalarına gereği gibi hazırlanabilmeleri için onlara durumu açıkça beyan etti ve kendilerine gitmek istediği ciheti haber verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkan Müslümanlar oldukça kalabalıktı. Onların hepsinin ismini yazan hiçbir kapsamlı defter -divan defterini kastediyor- yoktur. Bir adam geri kalmak istedi mi hakkında vahiy inmediği sürece durumunun Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) gizli kalacağını zannederdi. Rasûlullah bu gazaya mahsullerin olgunlaştığı, gölgelerin hoş ve güzel olduğu bir zamanda çıkmıştı ve ben de onlara meylediyordum. Rasûlullah ve onunla birlikte Müslümanlar gaza için hazırlandılar. Ben de evden onlarla birlikte hazırlanma niyetiyle çıkıyor, fakat hiçbir şey yapmamış olarak dönüyordum. Kendi kendime, "Ben bunu (kolaylıkla) yapabilirim" diyordum. Ama bu savsaklamam sürüp gitti. İnsanlar ise sıkı bir şekilde hazırlandılar. Bir sabah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve onunla birlikte Müslümanlar sefere çıktıklarında ben hiçbir hazırlık yapmış değildim. "Bir-iki gün sonra hazırlanır, sonra onlara yetişirim" dedim. Sabah vakti hazırlanmaya gittim, fakat yine hiçbir iş görmeden geri döndüm. Daha sonra yine gittim, yine bir şey yapmadan döndüm. Onlar iyice hızlanıncaya ve gazaya katılmak imkânı adeta elimden kaçıncaya kadar bu halim devam edip gitti. İçimden deveme binip, onlara yetişeyim diye azmettim. Keşke yapmış olsaydım. Fakat bu da benim için mukadder olmadı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazaya çıktıktan sonra insanlar arasına çıkıp aralarında dolaşırken ya münafıklık ile itham edilen bir adam yahut Allah'ın mazeretli kabul ettiği güçsüz kimseler dışında hiç kimseyi görmemek beni hüzünlendiriyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Tebûk'e varıncaya kadar benden sözetmemiş. Tebuk'te Ashab arasında otururken: "Ka'b ne yaptı?" diye sormuş. Selime oğullarından bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kıymetli iki burdesi ve kibirle iki tarafına bakınması onu alıkoydu." demiş. Muaz b. Cebel: "Ne kötü söz söyledin. Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin olsun ki biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz." demiş. Rasûlullah da susup bir şey söylememiş.

Scanned with CamScanner

Ka'b b. Mâlik (devamla) dedi ki: Onun Medine'ye geri dönmek üzere yola çıktığı haberini alınca beni hüzün ve kederim sardı. Nasıl bir yalan söyleyeceğimi düşünmeye koyuldum. "Yarın öfkesinden nasıl kurtulabilirim?" demeye başladım. Yakınlarımdan görüş sahibi herkesin yardımını istedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) artık Medine'ye çok yaklaştı denilince ise her türlü yalan ve hile benden uzaklaştı ve ondan hiçbir şekilde kurtulamayacağımı anlayarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e doğruyu söylemeye karar verdim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sabah Medine'ye geldi. O bir seferden döndü mü önce mescide gider, orada iki rekat kılar, sonra da insanları dinlemek için otururdu. Bu sefer de aynı şeyi yapınca gazveden geri kalanlar gelip O'na mazeretlerini beyan etmeye ve yemin etmeye başladılar. -Bunlar seksen küsûr kişi idi.- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların açığa vurduğu hallerini kabul ediyor, onlar için istiğfar ediyor, içlerinde gizlediklerini ise Allah'a havale ediyordu.

Nihayet ben de huzuruna vardım. Selam verince bana kızgın bir eda ile gülümsedikten sonra "Gel" dedi. Ben de yürüyerek gidip önünde oturdum. Bana: "Ne diye geri kaldın? Kendine binek almamış mıydın?" dedi. Ben: Evet, Allah'a yemin ederim, dünya ehlinden senden başka birisinin huzurunda oturmuş olsaydım bir mazeret ileri sürerek onun öfkesinden kendimi kurtarabilirdim. Çünkü bana bir tartışma kabiliyeti verilmiş. Fakat Allah'a yemin ederim şunu da biliyorum ki, şayet bugün benden hoşnut olmanı sağlaycak yalan bir söz söyleyecek olursam fazla zaman geçmeden yüce Allah üzerime senin öfkeni çekecektir. Andolsun eğer ben sana doğru bir söz söylesem ve bundan dolayı sen de bana bir parça kızsan dahi bu sebepten ben yüce Allah'ın bu hususta beni affedeceğini ümit ederim. Hayır, Allah'a yemin ederim hiçbir mazeretim yoktu. Allah'a yemin ederim, senden geri kaldığımda vaktim her zamankinden daha müsait ve mali durumum her zamankinden daha iyiydi, dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu doğru söylemiş bulunuyor. Haydi kalk, Allah senin hakkında hüküm verinceye kadar bekle."* diye buyurdu. Ben de kalktım.

Selime oğullarından bazı adamlar hemen arkamdan geldiler. Bana: Allah'a yemin ederiz, bundan önce senin bir günah işlediğini bilmiyoruz. Andolsun sen geride kalanların beyan ettikleri mazeretler ile Rasûlullah (sallallâhu

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem)'e mazeret belirtmekten acze düşmüş bulunuyorsun. Gerçekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sana mağfiret dilemesi günahının affı için yeterdi, dediler. Allah'a yemin ederim, onlar bana serzenişlerini o kadar sürdürdüler ki, sonunda geri dönüp kendi kendimi yalanlamak istedim. Sonra onlara: Bu durumla, benimle birlikte başka biri daha karşılaştı mı? diye sordum. Onlar: Evet iki adam daha senin dediğinin benzerini söylediler ve onlara sana söylenilenin benzeri söylendi, diye cevap verdiler. Ben: O ikisi kimdir? diye sordum. "Murar b. er-Rebî el-Amrî ile Hilal b. Umeyye el-Vâkıfî" diyerek Bedir'e katılmış, bana örneklikleri bulunan salih iki adamın adını verdiler. Bana bu ikisinin adını vermeleri üzerine ben de kararlılığımı sürdürdüm.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla savaşa katılmaktan geri kalan kimseler arasından bizlerle yani üçümüzle konuşmayı müslümanlara yasakladı. Bu sebeple insanlar bizden uzaklaştılar, bize karşı tutumları değişti. Hatta benim için yer bile tanınmaz hale geldi; artık o benim bildiğim yer değildi. Bu halde elli gece (gün) kaldık. Diğer iki arkadaşım kendi hallerine çekildiler, evlerinde oturup ağlamaya koyuldular. Bense onların en güçlü ve en dayanıklıları idim. Dışarı çıkıyor, Müslümanlarla namazda bulunuyor, çarşı pazarda dolaşıyordum. Ama kimse benimle konuşmuyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gidip O'na selam veriyor, içimden "Acaba selamımı almak için dudaklarını hareket ettirdi mi, ettirmedi mi?" diye soruyordum. O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakın bir yerde namaz kılıyor, namazdan sonra oturduğu meclisinde selam veriyor, sonra ona yakın bir yerde namaza duruyor, gizliden gizliye ona bakıyordum. Namazıma kendimi verince dönüp bana bakıyordu, ben ona doğru bakışımı yöneltecek olunca da benden yüzünü çeviriyordu.

İnsanların uzaklaşmaları bana uzun gelince Ebû Katâde'nin (bahçe) duvarına tırmandım. O benim amcamın oğlu ve insanlar arasında en çok sevdiğim kişi idi. Ona selam verdim. Allah'a yemin ederim selamımı almadı. "Ey Ebû Katâde! Allah aşkına söyle; benim Allah'ı ve Rasûlü'nü sevdiğimi biliyorsun değil mi?" dedim. Sustu. Tekrar Allah adına yemin ederek soruyu yineleyince "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşaldı. Döndüm ve duvardan tırmanarak geri geldim.

Scanned with CamScanner

(Ka'b b. Mâlik) Devamla dedi ki: Bir ara Medine pazarında dolaşırken Medine'de satmak üzere yiyecek getirmiş olan Şam Nabatîlerinden birinin: "Bana Ka'b b. Mâlik'i kim gösterecek?" dediğini gördüm. Herkes ona beni işaret etmeye başladı. Nihayet yanıma geldi ve bana Gassan hükümdarından bir mektup uzattı. Ben katiptim. Okuduğumda onda şunlar yazılı olduğunu gördüm: "İmdi, bana ulaştığına göre senin arkadaşın sana sert davranıyormuş. Halbuki Allah seni horlanacağın ve harcanacağın bir yerde yaratmadı. Şu halde, gelip bize katıl. Biz seni layık olduğun şekilde görür gözetiriz." Bunları okuyunca: Bu da başka bir imtihan türü, dedim ve mektubu alıp tandıra atarak yaktım.

Nihayet elli gecenin (günün) kırkı geçmişti. Baktım ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elçisi yanıma gelerek "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana hanımından uzak durmanı emrediyor" dedi. "Onu boşayacak mıyım, ne yapacağım?" dedim. "Hayır, ondan uzak dur ve yaklaşma" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) diğer iki arkadaşıma da benzer bir haber göndermiş. Artık hanımıma: "Ailenin yanına git ve Allah bu iş hakkında hükmünü verinceye kadar yanlarında kal" dedim.

Ka'b dedi ki: Hilal b. Umeyye'nin hanımı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e varıp "Ey Allah Rasûlü! Hilal b. Umeyye oldukça yaşlı ve aciz birisidir, hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemden hoşlanmayacak mısın?" demiş. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Hayır. Fakat sana yaklaşmasın"* buyurmuş. Hanımı: Allah'a yemin ederim onun hiçbir şeye hareket edecek bir hali yoktur. Allah'a yemin ederim, o iş başına geldiğinden bugüne kadar ağlayıp duruyor, demiş. Yakınlarımdan birisi bana: "Sen de Hilal b. Umeyye'nin hanımına Hilal'e hizmet etmek üzere izin verdiği gibi Rasûlullah'tan hanımın için izin istesen" dedi. Ben ise: "Allah'a yemin ederim ki, bu hususta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istemeyeceğim. Hem bu hususta hanımım için Rasûlullah'tan izin isteyecek olursam onun bana ne cevap vereceğini de bilemiyorum." dedim.

Ka'b şöyle devam etti: Bundan sonra on gece (gün) daha kaldım ve nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizimle konuşmayı yasakladığı zamandan itibaren elli gecemiz tamamlanmış oldu.

Ellinci gecenin sabahında sabah namazını evlerimizden birinin damında kılmıştım. Yüce Allah'ın zikrettiği gibi içimin daraldığı, bütün genişliğine

Scanned with CamScanner

rağmen yeryüzünün bana dar geldiği bir halde otururken Sel' Dağı üzerine çıkmış birisinin avazı çıktığı kadar "Ey Ka'b b. Mâlik, sana müjdeler olsun." diye bağırdığını duydum. Kurtuluşumuzun gerçekleştiğini anlayarak hemen secdeye kapandım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de sabah namazını kıldıktan sonra Allah'ın (c.c.) tevbemizi kabul ettiğini ilan etmişti. Bu sebeple insanlar bizi müjdelemeye geldiler. Diğer iki arkadaşıma da müjdeciler gitti. Bana müjde vermek üzere bir adam bir atı koşturmuş, Eslem'lilerden biri ise koşarak dağa çıkmıştı. Bu sebeple sesin müjdesi attan daha hızlı ulaştı. Sesini beni müjdelerken işittiğim şahıs yanıma gelince üzerimdeki (alt ve üst) iki elbisemi çıkartarak bana verdiği müjde karşılığında ona verdim. Allah'a yemin ederim ki o gün giyecek başka elbisem yoktu. Bu sebeple iki elbise ödünç aldım ve onları giyinip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gittim. İnsanlar akın akın beni karşılıyor, tevbemin kabulünden dolayı tebrik ederek: Allah'ın tevbeni kabul etmesi sana mübarek olsun, diyorlardı.

Ka'b dedi ki: Nihayet mescide girdim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabı etrafında bulunduğu halde oturuyordu. Talha b. Ubeydullah benim için kalkıp koşarak yanıma geldi ve benimle musafaha ederek kutladı. Allah'a yemin ederim, muhacirler arasından ondan başka benim için kimse ayağa kalkmadı. Oğlu der ki: Ka'b Talha'nın bu davranışını hiç unutmazdı.

Ka'b (devamla) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e selam verince sevinçten yüzü parlayarak *"Annenin seni doğurduğundan bu yana geçirdiğin bu en hayırlı gün dolayısıyla sana müjdeler olsun."* buyurdu. "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu (tevbemin kabulü) senden mi yoksa Allah'tan mı?" diye sordum. *"Hayır, Allah katındandır"* buyurdu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevindiği vakit yüzü parlayıp bir ay parçası gibi olurdu ve bu hali kendisinden bilinirdi. Onun önünde oturunca: "Ey Allah'ın Rasûlü! Tevbemin bir parçası da Allah'a ve Rasûlü'ne sadaka olmak üzere malımı vermektir" dedim. *"Malının bir kısmını elinde tut. Bu senin için daha hayırlıdır"* buyurdu. Ben de: O zaman Hayber'deki payımı kendime bırakıyorum, dedim. Sonra: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Allah beni doğruluk sayesinde kurtardı. Tevbemin bir gereği olarak hayatta kaldığım sürece ancak doğru konuşacağım, dedim.

(Ka'b dedi ki): Allah'a yemin ederim ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediğimden bu yana Allah'ın (c.c.) doğru söz söylemede Müs-

Scanned with CamScanner

lümanlardan hiçbirini benimki kadar güzel bir sınavla imtihan ettiğini bilmiyorum. Ben o sözümü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediğimden bu güne kadar bir defa dahi kasten yalan söylemiş değilim. Allah'ın hayatımın geri kalan bölümünde de beni koruyacağını ümit ederim. Allah bu konuda: *"Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir grubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan Muhacirler'in ve Ensar'ın tevbesini kabul etti. Sonra onlara tevbeyi nasip etti. Şüphesiz O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir. Ve geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çâre olmadığını anlamışlardı. Sonra eski hallerine dönsünler diye tevbeye muvaffak etti. Şüphesiz Allah tevbeyi çok kabul eden, pek merhametlidir. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun."* buyruklarını indirdi. Allah'a yemin ederim, Allah'ın beni İslâma hidayet ettikten sonra bana göre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e doğru söyleyip, yalan söylememiş olmamdan daha büyük bir nimet vermiş değildir. Eğer yalan söylemiş olsaydım, diğer yalancılar gibi ben de helâk olacaktım. Çünkü yüce Allah vahyini indirerek yalan söyleyen kimseler için hiç kimseye söylemediği en ağır sözleri söylemiştir. Şanı yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onların yanına döndüğünüz zaman size, kendilerinden (onları cezalandırmaktan) vazgeçmeniz için Allah adına and içecekler. Artık onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanmakta olduklarına (kötü işlerine) karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir. Onlardan razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan asla razı olmaz."* (Tevbe, 95-96)

Ka'b dedi ki: Bizler yani biz bu üç kişi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip huzurunda yemin edenlerin mazeretlerini kabul edip biatleştiği ve kendileri için mağfiret dilediği kimselerden geriye bırakılmıştık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında yüce Allah hüküm verinceye kadar işimizi sonraya bırakmıştı. Bu konuda da yüce Allah: *"Geri bırakılan üç kişinin de tevbesini kabul buyurdu."* (Tevbe, 118) buyurmuştur. Yoksa yüce Allah'ın söz konusu ettiği geri bırakılmışlık, gazadan geri bırakılmamız değildir. Bilakis hakkımızdaki hükmün, huzurunda yemin edip mazeret beyan eden ve bunun üzerine mazeretleri kabul edilen kimselerden sonraya bırakılmasıdır.[631]

631 Buhârî, 4418; Müslim, 2769; Tirmizî, 3102; Nesâî, et-Tefsir; Ahmed b. Hanbel, 38716; İbn Hibbân, 3370; Taberî, 17461.

Scanned with CamScanner

Bu, sıhhatinde ittifak edilen sahih ve kesin bir hadistir. Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde Zührî kanalıyla benzer bir lafızla rivayet etmişlerdir. Hadis bu âyetin en güzel ve en açık bir tefsirini içermektedir. Bunun tefsiri hakkında birçok seleften rivâyetler vardır. Örneğin A'meş, Ebû Süfyân'dan, o ise Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan *"Ve geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Âyette kastedilenler Ka'b b. Mâlik, Hilal b. Ümeyye ve Mürare b. Rebî'dir. Bunların hepsi ensardandır. Mücâhid, Dahhâk, Katâde, Süddî ve daha bir çoğu da böyle demiştir. Bunlar Mürare b. Rebîa demişlerdir. Said b. Cübeyr'den bir rivayete göre ise onun adı Mürare b. Rebî'dir. Hasan-ı Basrî: Rebî b. Mürare veya Mürare b. Rebî, demiştir. Bir rivâyette Dahhâk: Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerindeki gibi "Mürare b. Rebî" demiştir ki doğrusu da budur.

Bunlardan ikisinin adı "Bedir'e katılanlar" diye zikredilmiştir. Bu hatanın Zührî'den kaynaklandığı söylenmiştir. Zira bu üç kişiden hiçbirinin Bedir'de bulunduğu bilinmemektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yüce Allah bu üç kişinin Müslümanların elli gün boyunca yalnızlığa terk etmeleri, içlerinin daralması ve o genişliğine rağmen yeryüzünün kendilerine dar gelmesi, tüm yol ve çıkışların kapanması, dolayısıyla ne yapacaklarını bilememeleri durumundan, bu sıkıntı ve kederden kurtulmalarını zikretti. Bunlar Allah'ın (c.c.) emrine sabretmiş, Allah'ın (c.c.) emrine boyun eğmiş ve sebat etmişler, sonunda geride kalışlarını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dürüstçe açıkladıklarından ve mazeretlerinin bulunmadığını söylediklerinden dolayı Allah (c.c.) sonunda onları bu sıkıntıdan kurtarmıştı. Onlar bu açıklama üzerine bu süre kadar bir cezaya maruz bırakılmış, sonra Allah (c.c.) tevbelerini kabul etmişti. Böylece doğruluklarının akibeti, kendileri için hayırlı ve tevbe nin kabul nedeni oldu. İşte bu yüzden Allah (c.c.) bunları zikrettikten sonra: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun."* buyuruyor. Yani, siz dürüst ve doğru olun, doğruluktan ayrılmayın ki doğruluk ehliyle birlikte olasınız ve helaklardan kurtulasınız, Allah (c.c.) sizin için işlerinizde bir kurtuluş ve çıkış yolu açsın.

[3700] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk birr'e (ihsan, takva, iyilik) götürür. Birr de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye ve titizlikle doğru konuşa konuşa sonunda Allah (c.c.) katında "sıddık" olarak yazılır. Yalandan da ka-*

Scanned with CamScanner

çının. Çünkü yalan kötülüğe (fısk, fücur) götürür. Kötülük ise cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye ve sözlerini yalandan seçmeye devam ede ede sonunda Allah (c.c.) katında "yalancı" olarak yazılır."[632] Bunu İmam Buhârî ile Müslim de rivayet etmişlerdir. Ebû Ubeyde'den rivâyete göre İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Yalanın ciddisi ve şakası olmaz. İsterseniz Allah'ın *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrulardan beraber olun."* buyruğunu okuyun. İbn Mes'ud âyeti bu şekilde ("مع الصادقين doğrularla" yerine "من الصادقين doğrulardan" şeklinde) okudu. Sonra şöyle dedi: Âyette hiç kimse için bir ruhsat bulabiliyor musunuz? Dahhâk: der ki: Yani, Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Ömer (radıyallâhu anh) ve onların arkadaşlarıyla birlikte olun. Hasan-ı Basrî der ki: "Sadıklarla birlikte olmak için dünyada zahid ol ve diğer din mensuplarından uzak dur."

Cihadın Sevabı:

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120. Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara, Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duçar olmaları, kâfirleri öfkelendirecek bir yere basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine sâlih bir amel yazılması içindir. Şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.

Tefsiri:

Yüce Allah Tebuk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kalan bazı Medine'liler ile Medine çevresindeki bazı bedevi kabileleri yeriyor ve onları karşılaştığı meşakkat ve sıkıntıda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

632 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

sellem)'e destek ve yardıma teşvik ediyor. Çünkü *"onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duçar olmaları, kâfirleri öfkelendirecek"* korkutacak ve ürkütecek *"bir yere basmaları"* yani, konaklamaları *"ve düşmana karşı bir şey"* zafer ve galibiyet *"kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine sâlih bir amel yazılması içindir."* Kaderlerinde olduğundan dolayı değil kendi iradeleriyle yaptıkları fiillerinden doğan bu ameller sebebiyle Allah (c.c.) onları Sâlih ameller ve bol mükafat olarak kaydedecektir. (Açlık ve yorgunluk gibi haller onların direkt fiilleri olmasa da onlardan neş'et eden haller olduğundan Allah (c.c.) bu halleri de onlar için Sâlih amel olarak kaydedecektir). *"Şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette de *"İman edip de güzel davranışlarda bulunanlar bilmelidirler ki biz, güzel işler yapanların ecrini zâyi etmeyiz."* (Kehf, 30) buyurur.

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

121. Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeli ile mükâfatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vadi mutlaka onların lehine yazılır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: O Allah (c.c.) yolunda savaş edenleri, *"Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeli ile mükâfatlandırmak için küçük büyük"* yani az çok *"yaptıkları her masraf,"* düşmana doğru ilerlerken *"geçtikleri her vadi mutlaka onların lehine yazılır."* Bu âyette (bir önceki âyetin aksine) *"bihi: bunların karşılığında"* denilmemiştir. Çünkü bunlar onlardan sadır olan (direkt) fiillerdir.

Mü'minlerin emiri Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'ın bu âyet-i kerimeden bol bir payı ve büyük bir nasibi olmuştur. Zira bu gazvede değerli infaklarda bulunmuş, büyük mallar harcamıştır.

[3701] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Abdurrahman b. Habbab es-Sülemi'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hutbe verip onda zorluk ordusuna infaka teşvik etti. Bunun üze-

Scanned with CamScanner

rine Hz. Osman (radıyallâhu anh): Koşumları ve silâhları dahil yüz deve benim üzerimedir, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) teşvik konuşmasına devam etti ve Hz. Osman (radıyallâhu anh) tekrar: Koşumları ve silâhları dahil yüz deve daha benim üzerimedir, dedi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir basamak inip teşvike devam etti. Hz. Osman (radıyallâhu anh): Koşumları ve silâhları dahil yüz deve daha benim üzerimedir, dedi. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini hareket ettirip işaretle, "Affan'ın oğlunun bundan sonra yaptıkları kendisine bir zarar vermez" derken gördüm. Râvîlerden Abdussamed (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in el işaretini tarif ederken) elini hayret edenin edasıyla çıkarmıştır.[633]

[3702] Yine İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Abdurrahman b. Semûre'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) zorluk ordusunu hazırlarken Hz. Osman (radıyallâhu anh) elbisesinde bin dinar getirdi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kucağına boşalttı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu eliyle evirip çeviriyor ve *"Bugünden sonra Affan'ın oğlunun yaptıkları ona bir zarar vermez."* diyordu.[634]

Katâde Allah'ın (c.c.) *"geçtikleri her vadi mutlaka onların lehine yazılır"* buyruğu hakkında şöyle der: Allah (c.c.) yolundaki bir topluluk ailesinden ne kadar uzaklaşırsa Allah'a (c.c.) o kadar yakınlaşır.

Bir Grup Cihada Çıkmayıp İlimle İştigal Etsin:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir gurup dinde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki, sakınsınlar.

633 Hasendir. İmam Ahmed b. Hanbel (4/75) ve Tirmizî (3700) rivayet etmişlerdir. Şahit olarak senetleri fena değildir. Bir sonraki hadise bak.

634 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (5/63), Tirmizî (3701) ve Hâkim (3/102) rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Hâkim de sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Konuyla ilgili başka hadisler vardır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Bu, Allah'ın (c.c.) Tebuk Gazvesi'nde tüm kabilelerden cihad için seferber olmaları emrinden sonra getirdiği bir açıklamadır. Zira Seleften bir gruba göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihada çıktığında her müslümanın onunla çıkması vacipti ve o yüzden yüce Allah *"(Ey mü'minler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin."* (Tevbe, 41) ve *"Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara, Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz."* (Tevbe, 120) buyurmuştu. Onlar: O âyetler bununla (122. âyet) neshedilmiştir, demişlerdir. Şöyle denilebilir: Bu âyet Allah'ın (c.c.) tüm kabilelerin cihada çıkmasından ne kastettiğini açıklamaktadır. Kabilelerin hepsi çıkmamışsa en azından her bir kabileden küçük bir grubun Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile cihada çıkmasını istemektedir. Ta ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraber çıkan bu kimseler O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) nazil olan âyetler hakkında derin bilgi sahibi olsunlar ve kabilelerine döndüklerinde onları düşmanlar hakkında uyarsınlar. Böylece bu belli cihadda (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkılan cihadda) onlarda iki şey gerçekleşmiş olur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra ise cihada çıkan grup ya ilimde derin bilgi sahibi olmak için veya cihad için çıkmış olur. Çünkü cihad kabilelere farzdır.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle nakleder: *"Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir."* Yani, onların toptan sefere çıkıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tek başına bırakmaları doğru değildir. *"Onların her kesiminden bir grup dinde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır."* Buradaki gruptan kasıt seriyyedir. Yani, seriyyeler ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın izniyle çıksınlar. Bazı seriyyeler döndüklerinde kendileri orada değilken Kur'ân'dan âyet ve sûreler nazil olmuşsa Medine'de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kalanlar onlara "Allah (c.c.) Peygamber'inize Kur'ân'dan şunları indirdi ve biz onları öğrendik." derler. Bu kez çıkan seriyye Medine'de kalıp Allah'ın (c.c.) Peygamber'ine indirdiklerini öğrenir ve onlardan sonra Peygamberlerine nazil olacak âyetleri öğrenirler ve başka bir seriyeler gönderilir. *"Dinde geniş bilgi elde etmek... için"* yani Allah'ın (c.c.), Peygamberlerine indirdiğini öğrenmeleri ve döndüklerinde seriyyelere öğretmeleri için. *"Umulur ki, sakınsınlar.."*

Scanned with CamScanner

Mücâhid der ki: Bu âyet Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından çöllerdeki beldelere çıkıp bazı insanlara iyilik yapan, onunla faydalanacakları bolluk elde eden ve buldukları insanları hidayete çağıran bir grup hakkında nazil oldu. Gittikleri kimseler onlara "Sizi ancak arkadaşlarınızı bırakıp da gelmiş kimseler olarak görüyoruz." demişler, onlar da bundan rahatsızlık duyarak hep birlikte çölden dönüp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın yanında girmişlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c.) bu âyeti indirdi. *"Onların her kesiminden"* hayır ve iyilik yapmak isteyen *"bir grup dinde geniş bilgi elde etmek"* insanların düşüncelerini dinlemek ve Allah'ın onlardan sonra inen âyetlerini öğrenmek *"ve kavimleri döndüklerinde onları"* bütün insanları *"ikaz etmek için geride kalmalıdır."*

Katâde bu âyet hakkında şöyle der: Âyet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in orduları cihada gönderdiği durum hakkındadır. Allah (c.c.) onlara Peygamberini yapayalnız bırakmamalarını, bir grubun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kalarak dinde derin bilgi edinemeye çalışmasını, başka bir grubun da kavimlerini iyiliğe çağırması ve Allah'ın (c.c.) kendilerinden önceki milletlere azabıyla uyarmasını emretmiştir.

Dahhâk der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihada çıktığında özür sahipleri dışında hiçbir müslümanın ondan geri kalması caiz değildi. Cihada çıkmayıp seriyyeler gönderirken de onların Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in izni olmadan çıkmaları helal değildi. Çünkü bir adam seriyyeyle çıktığında Kur'ân nazil olursa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu geride kalan ashabına okurdu. Seriye döndüğünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olanlar onlara "Sizden sonra Allah (c.c.) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân dan şu âyetleri indirdi" deyip onlara Kur'ân'ı okur ve dinde bilgilendirirlerdi. İşte Allah'ın (c.c.) *"Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir."* buyruğundan maksadı budur. Allah (c.c.) buyuruyor ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihada çıkmadığı vakit *"Onların her kesiminden bir grup dinde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır."* Yani, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) otururken Müslümanların toptan sefere çıkması olmaz. Bilakis O (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturmuşsa seriyyeler gönderilir ve insanların çoğu onunla kalır. İbn Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir."* buyruğu ci-

Scanned with CamScanner

had hakkında değildir. Ancak Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mudar kabilesinin kıtlık çekmesi için bedduda ettiğinde toprakları kuraklaştı. Karşılaştıkları meşakkatten dolayı onlardan bir kabile topluca gelip Medine'de konaklar ve yalancı oldukları halde kendilerini müslüman gibi gösterirlerdi. Bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına sıkıntı ve meşakkat verdiler. Bunun üzerine Allah (c.c.) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların mü'min olmadıkları haberini inzal etti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onları aşiretlerine geri gönderdi ve kabilelerini onlar gibi yapmamaları için uyardı. İşte Allah'ın *"kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır."* buyruğunda kastedilen budur.

[3703] Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) -tan bu âyet hakkında şöyle nakleder: Her bir arap kabilesinden bir grup çıkıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelirler ve dini konularda sormak istediklerini sorar, dinde derin bilgi edinir ve Allah'ın Peygamber'ine "Bize neler yapmamızı emredersin? Aşiretlerimize vardığımızda onlara ne diyeceğimizi bize söyle" derlerdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara Allah'a (c.c.) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaati emreder, kavimlerine namaz ve oruçla gönderirdi. Onlar da kavimlerine gittiklerinde "Kim müslüman olursa o bizdendir." der ve onları uyarırlardı. Öyle ki kişinin babasından ve annesinden ayrıldığı olurdu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bilgiler verir, kavimlerini onlar yoluyla uyarırdı. Onlar da döndüklerinde onları İslam'a davet eder, cehennem ile korkutup cennetle müjdelerlerdi.[635]

İkrime der ki: *"Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir."* (Tevbe, 39) âyeti ve *"Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz."* (Tevbe, 120) âyeti nazil olunca münafıklar: Muhammed'den geri kalan ve onunla birlikte sefere çıkmayan bedeviler mahvoldular" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir takım kimseler de çöllere, oradaki kabilelerine çıkar onlara dini öğretiyorlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Mü'minlerin hepsinin toptan*

635 Taberî (17489) rivâyet etmiştir. Atiyye el-Avfî'den dolayı senedi zayıftır, fakat hadisin destekleyici şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir grup dinde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır." âyeti ile *"Daveti kabul edildikten sonra, Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri, Rableri katında boştur. Onlar için bir gazap, yine onlar için çetin bir azap vardır."* (Şûrâ, 16) âyetini nazil etti. Hasan-ı Basrî der ki: *"Onların her kesiminden bir grup dinde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır."* Yani, cihada çıkanlar Allah'ın (c.c.) kendilere gösterdiği müşriklere karşı galibiyet ve zaferler sayesinde dinde derin anlayış kazansınlar ve döndüklerinde kavimlerini uyarsınlar.

En Yakından Başlayarak Tüm Kafirlerle Savaşın:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

123. Ey iman edenler! Kâfirlerden size yakın olanlara karşı savaşın ve onlar sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlere İslam topraklarına en yakından başlayarak en uzağa doğru bütün kafirlerle teker teker savaşmayı emrediyor. O yüzden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce işe Arap yarımadasındaki müşriklerle savaş ile başladı. Onlarla işi bitip Allah'ın (c.c.) Mekke, Medine, Taif, Yemen, Hecr, Hayber, Hadramut ve diğer Arap yarımadası şehirlerinin fethini nasip edince ve muhtelif arap kabilelerinden insanlar akın akın Allah'ın (c.c.) dinine girince Ehl-i kitap'la savaşmaya başladı. Arap yarımadasına en yakın ve Kitap Ehli olduklarından dolayı İslam'a davete en layık insanlar olan Bizanslılarla savaş için hazırlık yaptı. Tebuk'a kadar ulaştıktan sonra insanların yorulması, beldelerin kuraklığı ve koşulların sıkıştırması sebebiyle geri döndü. Tarih Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hicretinin dokuzuncu yılıydı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonraki onuncu yılda kendisinin haccı Veda Haccı'yla meşgul oldu. Hacdan 81 gün sonra da ecel yetişti ve Allah (c.c.) O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) katındaki nimetlere almayı diledi.

Scanned with CamScanner

Ondan sonra görevini veziri, arkadaşı ve halifesi Ebû Bekir (radıyallâhu anh) sürdürdü. Din öylesine sendelemişti ki neredeyse geri adım atacaktı. Allah (c.c.) Ebû Bekir (radıyallâhu anh) sayesinde onu yerleştirdi, sütunlarını yerleştirdi ve direklerini sabitleştirdi. Ondan dağılıp gidenleri zorla geri çevirdi. İslam'dan çıkan mürtedleri İslam'a geri döndürdü. Zekatı vermek istemeyen çapulculardan onu aldı. Bilmeyenlere hakkı açıkladı, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den yüklendiği emaneti yerine ulaştırdı. Sonra İslam ordularını haça tapan Bizanslılar ve ateşperest İran'lılar için teçhize başladı. Hz. Peygamber'in elçisi ve halifesi olmasının bereketiyle Allah (c.c.) beldelerin fethini nasip etti. Kisra ve Kayser ile onlara itaat eden kulların burunlarını yerde sürttü ve İlah'ın elçisinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) olacağını haber verdiği gibi hazinelerini Allah (c.c.) yolunda harcadı.

Bunun tamamlanması ondan sonra gelen varisi ve veliahtı tevbekar ve mihrapda şehid edilen Faruk döneminde, Ebû Hafs Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) zamanında gerçekleşti. Allah (c.c.) onun eliyle inkarcı kafirlerin burunlarını yerde sürttü, tağutları ve münafıkları hor ve hakir etti. Doğu ve batıdaki tüm ülkeleri onun eline geçirtti. Uzak yakın diğer tüm ülkelerden Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a hazineler taşındı. O da bunları şeriata uygun biçimde ve hoşnut olunan bir yolla insanlara dağıttı.

Sonra, övgüye layık bir yaşamın ardından şehit olarak ölünce muhacirler ve ensar, evinde şehid edilen mü'minlerin emiri Osman b. Affan (radıyallâhu anh) üzerinde ittifak ettiler. Böylece İslam'a hakimiyet döneminde bolluk giysisi giydirildi, Allah'ın (c.c.) kuvvetli hücceti kulların boyunları üzerinde dört bir yana ulaştı. İslam yeryüzünün doğularına ve batılarına hakim oldu. Allah'ın sözü yüceldi ve dini galip oldu. Hanif ümmet Allah'ın düşmanlarından yana maksimum hedeflere ulaştı. Her bir milleti hakimiyeti altına almalarının ardından bir sonraki millete, ardındaki facir azgınlara geçtiler. Bununla Allah'ın (c.c.) *"Ey iman edenler! Kâfirlerden size yakın olanlara karşı savaşın"* buyruğunu yerine getirmeye çalışıyorlardı.

"Ve onlar sizde bir sertlik bulsunlar." Yani, kafirler onlarla savaşınızda sizden sertlik görsünler. Çünkü kamil mü'min, Allah'ın buyruğu gibi mü'min kardeşine karşı yumuşak, kafir düşmanına karşı ise sert olan kişidir: *"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven mü'minlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kafirlere karşı onurlu ve zorlu*

Scanned with CamScanner

bir toplum getirecektir." (Mâide, 54) Allah (c.c.) yine: *"Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kafirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler."* (Fetih, 29) buyurur. Yine: *"Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!"* (Tahrîm, 9) buyurur.

[3704] Hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben çok gülümseyen ve çok savaşan kişiyim"*[636] buyurmuştur. Yani, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) dostlarına güler yüzlü ve düşmanlarının önde gelenleriyle ise çok savaşandır.

"Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir." Yani, kafirlerle savaşın, Allah'a (c.c.) tevekkül edin ve şunu bilin ki, eğer sakınır ve itaat ederseniz Allah (c.c.) sizinle beraberdir. Bu ümmetin en hayırlı nesilleri olan ilk üç nesilde durum böyleydi. Tam istikamet ve Allah'a itaat üzere yaşayan o nesillerde Müslümanlar daima düşmanlarına karşı galiptiler. O dönemde birçok fetihler yapılmaya devam etti ve düşman hep zillet ve hüsran içinde oldu. Sonra fitneler, hükümdarlar arasındaki nefsi çekişmeler ve kavgalar vuku bulunca düşmanlar Müslümanların sınır bölgelerine göz diktiler ve onlara doğru ilerlediler. Hükümdarların birbirleriyle uğraşmalarından dolayı da hiçbir engelle karşılaşmadılar. Sonra müslümanların iç bölgelerine doğru ilerlediler ve sınır topraklarından birçoğunu aldılar. Sonra saldırılarına devam ederek nihayet İslam ülkelerinin çoğunu istila ettiler. Başta ve sonda işler Allah'ın (c.c.) elindedir. İslam hükümdarlarından herhangi biri kalkıp Allah'ın emirlerini uyguladığında ve Allah'a tevekkül ettiğinde Allah (c.c.) ona ülkeleri fethettirmiş, kendisinin durumuna ve Allah'la dostluğunun derecesine göre düşmanlarını püskürtmüştür. Allah'tan dileğimiz kafir düşmanlarının hakimiyetini Müslümanların eline vermesi, Müslümanların davalarını muhtelif ülkelerde yüce kılmasıdır. Şüphesiz o cömerttir, kerem sahibidir.

Kur'ân Kiminin İmanını Kiminin Küfrünü Artırır:

وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم
مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾

636 Bunu hala bulamadım. Daha önce de geçmişti.

Scanned with CamScanner

124. Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin imanını artırdı?" İman edenlere gelince, bu onların îmanlarını artırır ve onlar sevinirler.

125. Kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu onların da münafıklıklarına münafıklık katar. Onlar artık kâfir olarak ölürler.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan"* münafıklardan *"bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin imanını artırdı?..."* Yani, onlardan bazıları bazılarına "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" derler. Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"İman edenlere gelince, bu onların îmanlarını artırır ve onlar sevinirler."* Bu âyet imanın artıp eksildiğine en büyük delildir. Nitekim selef ve haleften önder imamların görüşü böyledir. Hatta bir çok alim bunda icma olduğunu nakletmiştir. Bu konu Buhârî Şerhi'nin başlarında uzunca ele alındı.

"Kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu onların da pisliklerine pislik katar." Yani, şüphelerine şüphe ve şeklerine şek katmıştır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Biz, Kur'ân'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü'minler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır."* (İsrâ, 82) Allah (c.c.) yine: *"De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'ân onlara kapalıdır. (Sanki) onlara uzak bir yerden bağırılıyor da Kur'ân'da ne söylendiğini anlamıyorlar."* (Fussilet, 44) buyurur. Münafıkların bahtsızlıklarından biri kalpleri doğruya ileten şeyin onların sapma ve helak sebebi olmasıdır. Bu, normalde onunla beslenilen bir besinin sağlığı bozuk kişiye verildiğinde onu daha çok rahatsız etmesi ve durumunu daha da kötüleştirmesine benzer.

Münafıklar Her Yıl Bir İki Defa Deneniyorlar:

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا
هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَآ أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ
هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا
يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

Scanned with CamScanner

126. Onlar, her yıl bir veya iki kere imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar.

127. Bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine bakar ve "Sizi birisi görüyor mu?" diye sorarlar, sonra da giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini çevirmiştir.

Tefsiri:

Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"Onlar"* o münafıklar *"her yıl bir veya iki kere imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar."* Yani, ne geçmiş günahlarından tevbe ediyorlar, ne de gelecekteki halleri üzerinde düşünüyorlar. Mücâhid: Onlar kıtlık ve açlıkla denenirler, Katâde: Yılda bir iki defa savaşla denenirler, demiştir. Ebû Duhâ, Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan bu âyetle ilgili şöyle dediğini nakleder: Biz her yıl bir iki yalan duyardık ve onlarla çok sayıda insan yoldan sapıp giderdi.

[3705] Enes (radıyallâhu anh)'tan nakledildiğine göre o şöyle demiştir: İşler gittikçe kötüye gider, insanlar gittikçe cimrileşirler ve her geçen yıl öncekinden daha kötü olur. Ben bunu Peygamber'inizden (sallallâhu aleyhi ve sellem) işittim.[637]

"Bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine bakar ve "sizi birisi görüyor mu?" diye sorarlar, sonra da giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini çevirmiştir." âyeti de münafıklar hakkındadır. Burada ifade edildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir sûre nazil olduğunda Onlar *"birbirlerine bakar"* döner *"ve "sizi birisi görüyor mu?" diye sorarlar, sonra da giderler."* Yani, haktan yüz çevirip giderler, ondan uzaklaşırlar. Onların dindeki durumları budur; hakta sebat etmez, onu kabul etmez ve anlamazlar. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"Böyle iken onlara ne oluyor ki, öğütten yüz çeviriyorlar? Âdeta aslandan ürkmüş kaçan yaban eşekleri gibi."* (Müddessir, 49-51) Allah (c.c.) yine: *"(Rasûlüm!) O kâfirlere ne oluyor ki, sana doğru koşuyorlar? Bölük bölük sağından ve solundan(gelip*

637 Buhârî, 7078; Tirmizî, 2206. Hadis şöyledir: Zübeyr b. Adiyy-Zübeyr b. Adiy şöyle anlatmıştır: Enes b. Mâlik'e gelip, hacıların Haccac'dan gördükleri zulümden şikayette bulunduk. Bize "Sabredin! Çünkü bundan sonra her gelecek zaman öncesinden kötü olacak ve bu Rabbinize kavuşuncaya kadar böyle sürüp gidecek. Ben bunu Peygamberinizden işittim" dedi. Bu Buhârî ve Tirmizî'nin rivâyetindeki ifadedir. Müellifin zikrettiği ifadeyle ise bulamadım. Ayrıca bk. Fethu'l-Bari, 13/20, 21.

Scanned with CamScanner

etrafını sarıyorlar)" (Meâric, 36-37) buyurur. Yani, ne oluyor onlara da haktan kaçıp batıla gitmek için senin önünden dağılıp kaçışıyorlar. *"Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini çevirmiştir."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı."* (Saff, 5) buyurur. *"Anlamayan bir kavim oldukları için"* Yani, Allah'ın sözünü anlamayan, anlama niyet ve isteği bulunmayan, aksine sürekli onun dışındaki şeylerle meşgul olma ve ondan kaçma halindeki bir kavim. Onlar vardıkları noktaya da bu yüzden varmışlardır.

Ümmetine Düşkün Rahmet Peygamberi:

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

128. Andolsun size içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. Çünkü o, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.

129. Yüz çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sâdece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir."

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlere içlerinden bir Peygamber gönderme nimetini zikrediyor. "İçinizden" ifadesinden kasıt kendi milletlerinden ve aynı dili konuşan biri olmasıdır. Nitekim İbrâhim (a.s) da Allah'a (c.c.) *"Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder...."* (Bakara, 129) demişti. Allah (c.c.) da bir âyette: *"Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkardan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur..."* (Âl-i İmrân, 164) buyurur.

"Andolsun size içinizden" yani sizden ve sizin dilinizi konuşan *"öyle bir Peygamber gelmiştir ki"* Nitekim Câfer b. Ebî Talip Necâşî'ye Muğîre b. Şu'be Kisra'ya şöyle demişlerdi: "Allah (c.c.) bize içimizden soyunu ve vasıflarını,

Scanned with CamScanner

girip çıktığı şeyleri, doğruluğunu ve eminliğini bildiğimiz... birini elçi olarak gönderdi." Süfyân b. Uyeyne, Câfer b. Muhammed'den, o da babasından *"Andolsun size içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki"* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cahiliye döneminde doğuma dair hiçbir olumsuzluk olmadı.

[3706] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben nikahtan doğdum, zinadan gelmedim."*[638] buyurmuştur. Bu başka bir vecihten muttasıl olarak da rivâyet edilmiştir.

[3707] Nitekim Hâfız Ebû Muhammed Ramehürmüzi "el-Fasılu beyne'r-ravi ve'l-vâî" eserinde, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Ben nikahtan doğdum, zinadan gelmedim. Adem (a.s)'dan babama ve anneme kadar bana câhiliyetin hiçbir şeyi bulaşmadı."*[639]

"Sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir." Yani, ümmetine sıkıntı ve meşakkat verecek her şey O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağır gelir.

[3708] O yüzden bir çok tarikten rivâyet edilen bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben hoşgörülü tevhid diniyle gönderildim."*[640] buyurmuştur.

[3709] Sahih bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz bu din kolaydır"*[641] buyurmuştur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in baştan sona tüm şeriatı tam hoşgörüdür, Allah'ın (c.c.) kolaylaştırdığı kimselere kolaydır.

"size çok düşkündür" yani sizin hidayette olmanızı, dünyevi ve uhrevi faydalara ulaşmasını çok aşırı arzular.

[3710] Taberânî, Ebû Zer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bizden ayrıldıktan sonra havada kanatlarını çırpan hiçbir kuş yoktur ki bize O'ndan bir ilim hatırlatmasın. Rasûlullah (sallallâhu

638 Mürseldir. Sonraki hadise bakınız.

639 Metni hasendir. Senedi Muhammed b. Câfer b. Muhammed'den dolayı zayıftır. Fakat hadisin şahitleri vardır. Tahrici daha önce geçti. Ayrıca bak: Mecmâu'z-Zevâid, 8/214; ed-Dürrü'l-Mensûr, 3/153- 162.

640 Hasen bir hadistir. Daha önce geçti.

641 Tahrici daha önce geçti. Hadis sahih hadis kitaplarında bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Cennete yaklaştıran ve cehennemden uzaklaştıran her ne kaldıysa hepsi size açıklandı."*[642]

[3711] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Allah (c.c.) haram kıldığı her bir şeye sizden bir takım kimselerin göz dikeceğini bildi. İyi bilin ki, ben kelebeğin -veya sineğin- peş peşe ateşe düşmesi gibi ateşe düşmeyesiniz diye sizin kuşaklarınızdan yakalıyorum."[643]

[3712] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kişinin rüyada gördüğü halindeki gibi iki melek geldi. Onlardan biri ayak ucuna, diğeri baş ucuna oturdu. Ayak ucundaki baş ucundakine: "Onun haliyle ümmetinin haline dair bir misal getir" dedi. Diğeri şöyle dedi: Onunla ümmetinin durumu şu yolcuların durumu gibidir. Yolculuk yaparken bir çölün kenarına varırlar. Çölü geçecek veya geri dönecekleri bir azıkları yoktur. Onlar bu haldeyken yanlarına aba giymiş biri gelip "Sizi yemyeşil bahçesi ve bol sulu havuzu bulunan bir yere götürürsem peşimden gelir misiniz?" der. "Evet" diye cevap verirler. O da onları alıp yemyeşil bir bahçeye ve suyu bol havuza götürür. Onlar da yiyip içer ve beslenirler. Bu kez onlara "Ben sizin içinde bulunduğunuz durumu yükseltmek için yeşili bol bahçeye ve bol sulu havuza götürsem peşimden geleceğinize söz verir misiniz?" der. Onlar da: "Evet" derler. O "Öyleyse ileride yeşili daha bol bahçeler ve suyu daha fazla havuzlar var. Peşimden gelin" der. Onlardan bir grup "Doğru söylüyor. Vallahi peşinden gideceğiz", bir grup ise: "Biz buradan memnunuz. Burada kalacağız" der.[644]

[3713] Bezzâr, İkrime kanalıyla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir bedevi bir konuda yardım istemek için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. -İkrime: "Bana göre konu bir diyet meselesiydi" demiştir.- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bir şeyler verdi, sonra "Sana iyilik

642 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel (5/153-162), Tayalisî 479, İbn Hibbân, 65 ve Taberânî (1647) rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân ve Taberânî'nin râvîleri Sahih adını taşıyan kitaplardaki râvîlerdir. Sadece Muhammed el-Mukri ise sikadır.

643 Ahmed b. Hanbel, 1/390-424; Ebû Ya'lâ, 5288; Taberânî, 10511. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (7/210): Senedinde Mes'udi vardır. Sonraları bunamıştır. Ben derim ki: Hadisin son kısmının Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen bir hadisten şahidi vardır. Onu Buhârî (6483) ve Müslim (2284) rivayet etmişlerdir.

644 İmam Ahmed b. Hanbel (no: 2402), Bezzâr (2407) ve Taberî (12940) bu senetle rivayet etmişlerdir. İbn Hacer, et-Takrib'de senetteki Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (13957): Senedi hasendir, demiştir.

Scanned with CamScanner

yaptım mı?" dedi. Bedevi: Hayır, güzel de yapmadın, dedi. Bazı müslümanlar buna öfkelendiler ve üzerine yürüdüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara "dokunmayın" diye işaret etti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp gitti ve evine varınca bedeviyi çağırttı. Ona *"Gelip bizden istedin ve sana bir şeyler verdik. Sen ise söylediğin o sözü söyledin?"* buyurdu ve ona bir şeyler daha verdi. Sonra *"Sana iyilik yaptım mı?"* diye sordu. Bedevi: "Evet. Allah (c.c.) seni ailenin ve aşiretinin hayrını görmekle mükafatlandırsın" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Gelip bizden istedin ve sana verdik. Sen ise söylediğin o sözü söyledin. Ashabımın kalplerinde sana karşı bir öfke var. Gittiğinde yanımda söylediğini onların önünde söyle ki o kalplerinden gitsin."* buyurdu. O da: "Pekala" dedi. Onların yanına geldiğinde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Arkadaşınız gelip bizden istemiş, biz de ona bir şeyler vermiştik. Biz onu çağırttık ve bir şeyler verdik. O da razı olduğunu söyledi. Öyle değil mi?"* dedi. Bedevi: "Evet. Allah (c.c.) seni ailenin ve aşiretinin hayrını görmekle mükafatlandırsın" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benimle bedevinin durumu şu adamın durumuna benzer. Adamın bir devesi vardır ve kaçar. İnsanlar peşine düşerler bu onun ürküp kaçmasını artırmaktan başka bir işe yaramaz. Bunun üzerine devenin sahibi "Beni devemle baş başa bırakın. Ben ona daha yumuşak davranır ve huyunu daha iyi bilirim" der. Deveye doğru yaklaşıp onun için yerden toprak alır ve onu çağırır. Deve sonunda çağrısına uyarak gelir. Adam sonra yükünü üzerine yükleyip kendisi de biner. Şimdi ben de o sözü söylediğinde size uysaydım cehenneme girecekti."*[645] Sonra Bezzâr: Bildiğimize göre bu sadece bu tarikten rivâyet edilmiştir. Ben derim ki: İbrâhim b. Hakem b. Eban'dan dolayı bu hadis zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir." Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Sana uyan mü'minlere (merhamet) kanadını indir. Şayet sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım. Sen O mutlak galip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan."* (Şuarâ, 217) buyurur. Yüce Allah elçisine de bu âyette böyle emretmiştir ki o da şu cümledir: *"Yüzçevirirlerse"* yani, onlara getirdiğin büyük, pak, mükemmel

645 Mecmâu'z-Zevâid'de (9/12-16) ifade edildiği gibi Bezzâr, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan diye rivayet etmiştir. İbn Kesir (rh.a.)'in söylediği gibi senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

ve kapsamlı şeriattan yüz çevirirlerse *"de ki: "Allah bana yeter."* O bana kafidir *"O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sâdece O'na güvenip dayanırım."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın."* (Müzzemmil, 8) buyurur.

"O yüce Arş'ın sahibidir." Yani, Allah (c.c.) her şeyin sahibi ve yaratanıdır. Çünkü o tüm mahlukatın tavanı olan "Büyük Arş"ın sahibidir. Arş'ın altındaki gökler ve yerler ile bunlar arasında bulunanların tamamı Allah'ın (c.c.) kudreti altındadır. Onun (c.c.) bilgisi her şeyi kuşatmıştır, kaderi her şeyde geçerlidir. O her şey üzerinde vekildir.

[3714] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) kanalıyla Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)tan şöyle nakleder: Kur'ân'ın en son nazil olan âyetleri *"Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki.."* ile başlayan sûrenin son iki âyetidir.[646]

[3715] İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: (Görevlendirilen) Sahabiler Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın hilafeti döneminde Kur'ân'ı Mushaflarda toplarken onu bazıları yazıyor, onlara ise Übeyy b. Ka'b okuyordu. Tevbe sûresindeki buraya, *"sonra da giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini çevirmiştir."* buyruğuna geldiklerinde onun son inen âyet olduğunu sandılar. Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh): "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana bundan sonra şu iki âyeti de okuttu: *"Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir... Çünkü O yüce Arş'ın sahibidir."* Kur'ân'dan son nazil olan âyetler bunlardır." dedi. Allah (c.c.) Kur'ân'ı başladığı âyete benzer bir âyetle sonlandırdı ki başladığı âyet (burada olduğu gibi) "Lâilâhe illallah" ifadesi içeren şu âyetti: *"Senden önce hiçbir Rasûl göndermedik ki ona: "Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım."*[647] Bu rivâyet de gariptir.

---

646 Mecmâu'z-Zevâid'de (7/36) ifade edildiği gibi bunu Ahmed b. Hanbel (5/117) rivayet etmiştir. Râvîlerden Ali b. Zeyd b. Ced'an sika ve ezberi zayıf biridir. Senedin değil râvîleri ise sikadırlar.

647 Enbiyâ: 25. Hadis zayıftır. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Müsned'de (5/134, hadis no: 20720) rivayet etmiştir. Senedindeki Ebû Câfer er-Râzî hakkında İmam Ahmed b. Hanbel ve başkaları zayıf hükmü vermişlerdir. Fellas ve Nesâî: metruktur, demişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3716] İmam Ahmed b. Hanbel, Abbad b. Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Haris b. Hazeme Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a Tevbe sûresindeki bu iki âyeti, *"Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki..."* âyetlerini getirdi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh): "Seninle birlikte başka kim bu görüşte?" diye sordu. O "Bilmiyorum. Vallahi bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den duyduğuma, anladığıma ve ezberlediğime şahitlik ederim." dedi. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh): "Şahitlik ederim ki bunu ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den duydum" dedi. Sonra "Bunlar üç âyet olsaydı müstakil bir sûre yapardım. Kur'ân'daki bir sûreye bakın da bunu oraya koyun" dedi. Onlar da Tevbe sûresinin sonuna koydular.[648]

Daha önce geçtiği üzere Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a Kur'ân'ı toplama fikrini Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) vermişti. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) da Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh)'a emretmiş, o da toplamıştı. Ömer (radıyallâhu anh) onlar yazarken yanlarına uğrardı. Sahih hadiste ifade edildiğine göre: Zeyd (radıyallâhu anh) "Huzeyme b. Sabit'te -başka bir rivâyette: Ebû Huzeyme b. Sabit'te- Tevbe sûresinin son âyetlerini buldum." demiştir.[649] Huzeyme b. Sabit'in söylediği gibi, kendisi bu âyeti söyleyince bir grup sahabi bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den duyduklarını hatırlamışlardır ki bu da daha önce geçti. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kim sabah ve akşam yedişer defa:

حَسْبِيَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

"Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sâdece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir." derse Allah (c.c.) onun sıkıntılarına kafi gelir.

[3717] İbn Asâkir de Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Bir kul yedi defa doğru veya yalancı olarak (içeriğini tam uygulasın veya uygulamasın)

---

648 Münkerdir. Ahmed b. Hanbel (1715) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Çünkü munkatıdır. Râvîlerden İbn İshâk müdellistir. Metin de münkerdir. Ahmed Şakir'in Müsned üzerine dipnotuna bak.

649 Bkz. Sahîh-i Buhari, 4679.

Scanned with CamScanner

حَسْبِيَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

derse mutlaka Allah (c.c.) onun sıkıntılarına kafi gelir.[650] "Doğru veya yalancı olarak" ziyadesi gariptir. İbn Asâkir daha sonra bunu Abdurrezzak Ebû Muhammed'in biyografisinde, onun, Ahmed b. Abdurrezzaktan, onun da dedesi Abdurrezzak'tan nakliyle bu senetle Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak rivâyet etmiş ve onda da bu ziyadeyle zikretmiştir. Bu münkerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Tevbe sûresinin sonu.

Allah'a hamd-ü senalar olsun.

650 Ebû Dâvûd (5081) bunu bu ziyadeyle tahriç etmiştir. Fakat bu ziyade münkerdir, ne merfu rivâyette ne mevkuf rivâyette sahih değildir. İbn Sünni bunu Amelü'l-yevmi ve'l-leyle'de (71) bu ziyade olmaksızın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadis-i şerifi olarak rivayet etmiştir. Senedi fena değildir. Müdrik b. Sa'd dışında tüm râvîler sikadır. Onun hakkında ise İbn Hacer, et-Takrib'de: Fena biri değildir, demiştir. Fakat doğrusu bunun Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'ın sözü olduğudur.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

YUNUS SÛRESİ

[109 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Allah'ın Peygamber Göndermesinde Şaşılacak Ne Var?

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bunlar hikmet dolu Kitâb'ın âyetleridir.

2. İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele, diye vahyetmemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu? Kafirler: Bu elbette apaçık bir sihirbazdır, dediler?

Tefsiri:

Sûre başlarındaki hurûf-u mukattaa konusu daha önce Bakara sûresinin başlarında geçti.

Ebû Duhâ, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "الر"; "أنا الله أرى: Ben Allah'ım, görürüm." demektir. Dahhâk ve daha başkaları da böyle demişlerdir.

"İşte bunlar hikmet dolu Kitâb'ın âyetleridir." Yani, bunlar muhkem ve apaçık Kur'ân'ın âyetleridir. Mücâhid buradaki kitaptan kastın Tevrat ve İncil

Scanned with CamScanner

olduğunu, Hasan-ı Basrî: Tevrat ile Zebur olduğunu söylemişlerdir. Katâde: *"İşte bunlar hikmet dolu Kitâb'ın âyetleridir."* âyetindeki kitap Kur'ân'dan önceki kitaplardır, demiştir. Ben bu görüşün mantığını da ne demek olduğunu da bilmiyorum.

Yüce Allah *"İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele, diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu?"* âyetinde insanlardan elçiler gönderilmesini tuhaf karşılayan kafirlerin bu halini eleştiriyor. Nitekim yüce Allah geçmiş milletlerin *"Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş?"* (Teğâbun, 6) dediklerini haber vermiştir. Hud ve Sâlih de kavimlerine *"(Allah'ın azabından) sakınıp da rahmete nâil olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir (kitap) gelmesine şaştınız mı?"* (A'râf, 63) demişlerdir. Yüce Allah Kureyş kafirlerinin *"İlahları, tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir! dediler."* (Sâd, 4-5) dediklerini haber vermiştir.

Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah (c.c.) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Peygamber olarak gönderince Araplar -veya onların bir kısmı- buna karşı çıkarak "Allah, peygamberi Muhammed gibi bir beşer olmakta daha büyüktür." dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve iman edenlere... diye vahyetmemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu?"* âyetini nazil etti.

"Rableri katında yüksek bir doğruluk makamı (lafzen: doğruluk ayağı) *olduğunu müjdele"* buyruğu hakkında Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani, kaderin kaydedildiği ilk zikirde bahtlılardan olacakları yazıldığını müjdele. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)tan şöyle nakleder: Yani, yapmış oldukları güzel amellerden dolayı güzel bir ecir olduğunu müjdele. Dahhâk, Rebî' b. Enes ve Abdurrahman b. Zeyd de böyle demişlerdir. Bu, şu âyete benzemektedir: *"Onu dosdoğru (bir Kitab)olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli azaba karşı (insanları)uyarmak ve yararlı işler yapan mü'minlere kendileri için güzel mükafat bulunduğunu müjdelemek için. Onlar orada ebedî kalacaklardır."* (Kehf, 2-3) Mücâhid der ki: Yani, onların Rabb'leri katında (ona sundukları) salih amelleri, namazları, oruçları, sadakaları ve tesbihleri vardır. Mücâhid yine: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onların şefaatçisidir, demiştir. Zeyd b. Eslem ve Mukâtil b. Hayyân da böyle demişlerdir. Katâde der ki: Yani, Rabb'leri katında geçmişten bir

Scanned with CamScanner

sadıklıkları/samimiyetleri vardır. İmam Taberî Mücâhid'in "Bu sunmuş oldukları salih amellerdir" görüşünü tercih etmiş ve şöyle demiştir: Mesela "Onun İslam'da ayağı (güzel işleri ve amelleri) vardır" denilir. Hassan b. Sabit'in şiirindeki bu mânâdadır:

لنا القدمُ العليا إليك وخَلْفُنا... لأوّلِنا في طاعةِ اللهِ تابعٌ

Bizim sana giden büyük amellerimiz vardır.

Allah'a itaatte sonuncumuz ilkimize tabidir.

Zürrimme'nin sözü de bu kabildendir:

لكم قَدَمٌ لا ينكرُ الناسُ أنها... مع الحسَبِ العالي طمَّت على البحر

Siz iyiliklerde o kadar ilerdesiniz ki insanlar onların,

Yüce şerefle beraber denizi kapladığını inkar etmezler.

"Kafirler: Bu elbette apaçık bir sihirbazdır, dediler?" Yani, biz onlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak kendi cinslerinden bir adamı elçi olarak gönderdiğimiz halde onlar böyle dediler. Onların bu sözleri yalandır.

Rabb'iniz O Allah'tır ki:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَٰلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Şüphesiz ki Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra da işleri yerli yerince idare ederek Arş'a istivâ etmiştir. Onun izni olmadan hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte Rabbiniz olan Allah budur, O halde O'na kulluk edin. Hâla düşünmüyor musunuz!

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin tüm alemlerin rabbi olduğunu, gökleri ve yeri yedi günde yarattığını bildiriyor. Bahsedilen günlerin dünyadaki günler gibi olduğunu söyleyen de bizim hesabımıza göre bir günün bin yıl kadar olduğunu söyleyen de olmuştur. Bunun açıklaması gelecek.

Scanned with CamScanner

"Arş'a istivâ etmiştir." Arş mahlukatın en büyüğü ve tavanıdır. İbn Ebî Hâtim, İsmail b. Ebû Halid'den Sa'd et-Tâî'yi: Arş kırmızı yakuttandır, derken duyduğunu rivâyet eder. Vehb b. Münebbih de: Allah (c.c.) onu nurdan yarattı, demiştir.[651] Bu garip bir görüştür.

"Sonra da işleri yerli yerince idare eden" Yani, yaratıklarının işlerini yerli yerince idare edendir. *"Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz."* (Sebe, 3) Onu hiçbir işi diğerinden oyalamaz. Karmaşıklar O'nun yanılmasına yol açmaz. Israrcıların ısrarıyla karar vermez. Dağlarda, denizlerde, şehirlerde ve çöllerdeki büyük işlerin idaresi küçüklerin idaresinden oyalamaz. *"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır."* (Hûd, 6) *"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."* (En'âm, 59)

Deraverdi, Sa'd b. İshâktan şöyle naklettiğine göre *"Şüphesiz ki Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratmış"* âyeti nazil olduğunda ancak Arap olduklarını düşündükleri bir kafileyle karşılaşmışlar. Onlara "Siz kimsiniz?" deyince, "Cinlerdeniz. Medine'den çıktık. Bizi bu âyet çıkardı" demişler. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Allah (c.c.) daha sonra *"Onun izni olmadan hiç kimse şefaatçi olamaz."* buyuruyor. Bu (Âyete'l-Kürsi'deki) *"İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir?"* (Bakara, 255) ifadesi gibidir. Allah (c.c.) başka bir âyette *"Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz."* (Necm, 26) Başka bir âyette de: *"Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez."* (Sebe, 23) buyurmuştur.

"İşte O Rabbiniz olan Allah budur. O halde O'na kulluk edin." Yani, kulluğunuzu ancak ve ancak tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a yapın. *"Hâla düşünmüyor musunuz?"* Yani: Ey müşrikler! Hâlâ durumunuz üzerinde düşünmüyor, tek yaratıcının Allah (c.c.) olduğunu bildiğiniz hal-

651 Bu Kitap Ehli'nden alınmadır.

Scanned with CamScanner

de O'nunla beraber başka bir ilaha mı tapıyorsunuz? Nitekim Allah (c.c.) bir âyette, *"Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette "Allah" derler. O halde nasıl (Allah'a kulluktan) çevriliyorlar?"* (Zuhruf, 87) buyurur. Yine, *"Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş'ın Rabbi kimdir? diye sor. (Bunlar da) "Allah'ındır" diyecekler. Şu halde siz Allah'tan korkmaz mısınız! de."* (Mü'minûn, 87) buyurur. Bundan önceki âyet ile sonraki âyet de aynı mânâdadır.

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ۚ إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4. Allah'ın gerçek bir vaadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce (yoktan) yaratır, sonra da iman edip iyi işler yapanlara adaletle mükâfat vermek için (onları huzuruna) geri çevirir. Kafir olanlara gelince, inkar etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve elem verici bir azap vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet gününde tüm mahlukatın dönüp kendisine geleceğini, ilk defada yarattığı gibi istisnasız herkesi tekrar yaratacağını bildiriyor: *"Allah'ın gerçek bir vaadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce (yoktan) yaratır, sonra da iman edip iyi işler yapanlara adaletle mükâfat vermek için (onları huzuruna) geri çevirir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette: *"İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur, ki bu, O'nun için pek kolaydır."* (Rûm, 27) buyurur. *"Sonra da iman edip iyi işler yapanları adaletle"* Yani, haksızlık yapmaksızın adilce ve daha çok *"mükâfat vermek için."*

"Kafir olanlara gelince, inkar etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve elem verici bir azap vardır." Yani, inkar ve küfr etmeleri sebebiyle kıyâmet günü türlü türlü azaplara düçar edileceklerdir. *"İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, kapkara dumandan bir gölge altındadırlar;"* (Vâkıa, 42-43) *"İşte bu; kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar. Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır."* (Sâd, 57-58) *"İşte bu, suçluların*

Scanned with CamScanner

yalanladıkları cehennemdir. Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar." (Rahmân, 43-44)

Güneş ve Ay, Gece ve Gündüz Âyetleri:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

5. Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (Ay'a) birtakım menziller takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme âyetlerini açıklamaktadır.

6. Gece ve gündüzün birbirinin ardından gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, O'na karşı gelmekten sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır!

Tefsiri:

Allah (c.c.) kudretinin mükemmelliğini ve hükümranlığının büyüklüğünü gösteren âyet ve deliller yarattığını, güneşin kütlesinden çıkanı ışık, aydan çıkanı ise parlaklık kıldığını bildiriyor. Allah'ın birindeki sanat, diğerindeki ayrı bir sanattır. Birbirlerine karıştırılmaması için bunları birbirinden farklı yaratmıştır. Güneşin saltanatını gündüzde, ayın saltanatını gecede kılmıştır. Aya da konaklar belirlemiştir. En başta küçük gözükür. Sonra aydınlığı ve kütlesi gittikçe artar ve nihayet dolunay olur. Sonra eksilmeye başlar ve ay sonunda ilk haline dönmesiyle o ay sona erer. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler."* (Yâsin, 40) buyurur. Yine *"O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir."* (En'âm, 96)

Scanned with CamScanner

Allah (c.c.) burada şöyle buyuruyor: *"Yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona"* yani, Ay'a *"birtakım menziller takdir eden O'dur."* Güneş sayesinde günler, Ay sayesinde ise aylar ve yıllar bilinir.[652] *"Allah bunları, ancak bir gerçeğe binaen yaratmıştır."* Yani, boşuna yaratmamış, aksine onlardaki büyük hikmete ve kuvvetli gerekçeye binaen yaratmıştır. Nitekim yüce Allah bir âyette *"Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık. Bu, inkar edenlerin zannıdır. Vay o inkar edenlerin ateşteki haline!"* (Sâd, 27) buyurur. Bir âyette de: *"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız? Mutlak hakim ve hak olan Allah, çok yücedir. O'ndan başka ilah yoktur, O, yüce Arş'ın sahibidir."* (Mü'minûn, 115-116) buyurur. *"Biz bilen bir kavme âyetlerini tafsil ederiz."*[653] Yani hüccet ve delilleri teker teker açıklarız.

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *" Gece ve gündüzün birbirini takibinde ... (nice deliller vardır.)"* yani birbirlerinin ardı sıra gelmesinde. Onlardan biri gittiğinde diğeri gelir, biri geldiğinde diğeri gider. Hiç biri diğerinin yerine geçmede gecikmez. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Şüphesiz ki Rabbiniz... durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten...Allah'tır.!"* (A'râf, 54) Yine: *"...Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir."* (Yâsin, 40) buyurur. Yüce Allah bir âyette de: *"O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir."* (En'âm, 96) buyurur.

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"...Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde..."* Yani, bunlarda da Allah'ın büyüklüğüne delalet eden âyetler vardır. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler."* (Yusuf, 105) Yine, *"De ki: 'Göklerde ve yerde neler var, bakın (da ibret alın!)' Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz."* (Yûnus, 101) buyurur. Yüce Allah yine: *"Onlar, gökte ve yerde önlerine ve arkala-*

652 Şemsi, yani güneşi esas alan miladi ve rumi takvimlerde olduğu gibi, güneşle günlerin yanında aylar ve yıllar da bilinir. Müellif onunla sadece günün bilineceği dönemindeki mevcut bilgilere göre söylemiştir (Çevirmen).

653 Müellifin zikrettiği "نفصل" (açıklarız) Nâfi', İbn Amir, Hamza, Kesâî ile Ebû Bekir'in Asım'dan rivâyetindeki kıraattir. İbn Kesir, Ebû Amr, Hafs b. Asım ise "يفصل" (açıklar) diye okumuşlardır. Bkz. Zâdu'l-Mesîr.

Scanned with CamScanner

nna bakmıyorlar mı? Dilesek onları yere batırırız, ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda (Rabbine) yönelen her kul için bir ibret vardır." (Sebe, 9) buyurur. Bir âyette de: *"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklıselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."* (Âl-i İmrân, 190) buyurur. Allah (c.c.) burada ise şöyle buyuruyor: *"(bütün bunlarda) sakınan bir kavim için"* yani Allah'ın cezasından, gazabından ve azabından sakınan bir kavim için *"elbette nice deliller vardır!"*

Allah'a Kavuşmayı Ummayanlar ile Mü'minlerin Ahiretteki Durumları:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

7. Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve âyetlerimizden gafil olanlar yok mu;

8. İşte onların, kazanmakta oldukları yüzünden varacakları yer, ateştir!

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet gününde Allah (c.c.)'a kavuşacağını inkar eden, Allah'a kavuşmaya dair hiçbir beklentisi bulunmayan, bu dünya hayatından hoşnut olup gönülleri onda sükunet ve huzur bulan bedbahtların halini anlatıyor. Hasan-ı Basrî der ki: Vallahi onların dünyayı süslemeleri ve yüceltmeleri ancak Allah'ın (c.c.) kevnî âyetlerinden gafil olup onlarda tefekkür etmemeleri, şer'i âyetlerinden gafil olup onlara uymamaları sebebiyle dünya hayatından hoşnut olmalarıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla onların tekrar döndürüldükleri gündeki yurtları; Allah'ı (c.c.), Peygamber'i ve ahiret gününü inkarları yanında dünyalarında işlemiş oldukları günahlar, hatalar ve cürümlerin cezası olarak cehennemdir.

Scanned with CamScanner

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ ۚ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۚ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٠﴾

9. İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanlarıyla Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt yanından ırmaklar akan saraylara erdirir.

10. Onların oradaki duası "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!" (sözleri), birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri selamlaşmaları "selam" (sözü)dür. Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Tefsiri:

Bu âyetler de Allah'a iman ve Peygamberleri tasdik eden, emrolunduklarını yerine getirip salih ameller işleyen kimselerin halinden bahsederek Allah'ın (c.c.) imanları sebebiyle onlara hidayet edeceğini haber veriyor. "بإيمانهم/imanlarıyla" ifadesindeki Bâ edatının sebeplik mânâsına gelmesi mümkündür ki o durumda mânâ şöyle olur: Dünyadaki imanları sebebiyle Allah (c.c.) onları kıyâmet günü, oradan geçip cennete ulaşmaları için sırat köprüsüne yönlendirecektir. Bâ edatının "yardım alma" mânâsına gelmesi de mümkündür. Nitekim Mücâhid *"imanlarıyla Rableri onları ... erdirir."* âyeti hakkında "İmanları onlara ışığında yürüyecekleri bir nur olur." demiştir. İbn Cüreyc de bu âyetle ilgili olarak: Kabrinden kalktığında ameli güzel bir sûrette ve hoş bir kokuyla görünür. Onu karşılar ve her türlü hayırla müjdeler. Adam ona "Sen kimsin?" diye sorduğunda "Senin amellerinim." der. Sonra sahibini cennete sokana kadar önünde ışık olur. İşte Allah'ın (c.c.) *"imanlarıyla Rableri onları nimet dolu cennetlerde.. erdirir."* buyruğu bunu ifade etmektedir. Kafire de çirkin görünümlü ve pis kokulu bir kimse şeklinde gözükür. Ona yapışır ve cehenneme fırlatıncaya kadar yanından ayrılmaz. Katâde'den de mürsel senetle bunun benzeri rivâyet edilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

"Onların oradaki duası "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!" (sözleri), birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri selamlaşmaları "selam" (sözü)dür. Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." Yani, cennet halkının durumu böyledir. İbn Cüreyc der ki: Bana *"Onların oradaki duası/çağrısı "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederizdir."* hakkında şöyle anlatıldı: Cennettekilerin yanından bir kuş geçip canları istediğinde *"Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!"* derler. Bu onların (nimetleri) çağırma üsluplarıdır. Hemen melek canlarının çektiğini onlara getirir. Getirince onlara selam verir, onlar da selamını alırlar. *"Birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri selamlaşmaları "selam" dır."* buyruğu bunu ifade etmektedir. Yedikten sonra Allah'a hamd ederler. *"Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."* buyruğunda anlatılan da budur. Mukâtil b. Hayyân der ki: Cennettekiler bir yiyeceği getirtmek istediklerinde, *"Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!"* derler. Derhal on bin hizmetçi, her birinde diğerinde olmayan yiyecekler bulunan altın tabaklarla yanına gelirler. Kişi onların hepsinden yer. Süfyân-ı Sevrî der ki: Onlardan biri bir şey getirtmek istediğinde *"Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!"* der.

Bu âyet Allah'ın şu âyetlerine benzemektedir: *"Kendisine kavuştukları gün, Allah'ın onlara iltifatı, "selam" dır. Allah onlara çok değerli mükâfat hazırlamıştır."* (Ahzâb, 44) *"Orada boş bir söz ve günaha sokan bir laf işitmezler. Söylenen, yalnızca "selâm, selâm" dır. Onlara merhametli Rabbin söylediği selam vardır."* (Yâsin, 58) *"O yurt Adn cennetleridir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından salih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır. (Melekler:) Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir! (derler)."* (Ra'd, 23-24)

"Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." buyruğu Allah'ın (c.c.) her zaman övülen, tüm zamanlarda kulluk edilen olduğunu göstermektedir. Bu yüzden yaratmaya başladığında ve onun devamında, kitabının girişinde (Fâtiha sûresinde) ve Kur'ân'ı indirmeye başlamasında kendisini över. Zira şöyle buyurur: *"Hamd ...kendisinde hiçbir (tezat ve) eğrilik bulunmayan dosdoğru Kitab'ı indiren Allah'a mahsustur."* (Kehf, 1) Yine *"Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var*

Scanned with CamScanner

eden Allah'a mahsustur." (En'âm, 1) buyurur. Allah (c.c.) tek tek zikredilmesi durumunda sözün uzayacağı daha bir çok durumda da kendisini övmüştür. Kendisinin dünya ve ahirette, başta ve sonda, tüm hallerde övülen olduğunu ifade etmiştir.

[3718] Bu yüzden bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cennet halkına nefes alıp vermeleri ilham olunduğu gibi tesbih ve hamd ilham olunur."*[654] Bunu ise nimetlerinin katlanarak arttığını, tekrarlanarak ve başa dönerek artırıldığını gördüklerinden dolayı yaparlar. Zira Allah'ın nimetleri sonsuz ve sınırsızdır. Ondan başka hiçbir ilah, O'nun dışında hiçbir rabb yoktur.

İnsanın Cahilliklerine Rağmen Allah'ın Ona Merhameti:

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ ۚ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

11. Eğer Allah, insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu. Fakat bize kavuşmayı beklemeyenleri biz, azgınlıkları içinde bocalar bir halde bırakırız.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına yumuşak ve lütufkar oluşundan bahsen, onların sıkıntı ve öfke hallerinde kendileri, malları veya evlatları aleyhine beddua ettiklerinde beddualarına icabet etmediğini, onların bunu kastederek yapmadıklarını bilip böyle durumlarda lütuf ve merhametiyle onlara, kendileri, malları ve evlatları için hayır, bereket ve bolluk dualarına icabeti gibi icabet etmediğini bildiriyor. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Eğer Allah, insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu."* Yani, Allah (c.c.) onların bunlardaki her bedduasına icabet etseydi onları helak ederdi.

Fakat yine de bedduayı çok yapmamak gerekir.

654 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce de geçti.

Scanned with CamScanner

[3719] Nitekim Hâfız Bezzâr'ın Müsned'inde Câbir (radıyallâhu anh)'tan nakline göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kendinize beddua etmeyin, çocuklarınıza beddua etmeyin, mallarınıza beddua etmeyin. Sonra Allah'ın (c.c.) duaları kabul ettiği bir vakte rastlarsınız da bedduanız kabul olur."*[655] Bunu Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bezzâr: Bunu sadece Ubâde b. Velid b. Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiş olup rivâyetine başka hiç kimse iştirak etmemiştir. Bu âyet, Allah'ın şu âyetindeki gibidir: *"İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir!"* (İsrâ, 11) Mücâhid yüce Allah'ın *"Eğer Allah, insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu."* buyruğunu tefsir ederken şöyle der: Bu insanın öfkelendiğinde çocuğuna veya malına "Allah'ım! Onu bereketli kılma ve ona lanet et." demesidir. Şayet Allah (c.c.) onların bu bedduasını dualarını kabul edişi gibi hemen kabul etseydi onları helak ederdi.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَآ إِلَىٰ ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

12. İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarken veya otururken veya ayakta iken bize duâ eder; fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize duâ etmemiş gibi çekip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler süslü gösterildi.

Tefsiri:

Yüce Allah insandan ve başına bir zarar dokunduğunda sabırsızlık ve telaş yapmasından bahsediyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur."* (Fussilet, 51) Yani çok çok dua edip yalvarır. buyurur. İkisi aynı durumu ifade etmektedir. Çünkü insan başına bir sıkıntı geldiğinde telaşlanır, sabırsızlanır ve o esnada çok dua eder. Artık yan yatarken, otururken, ayaktayken ve tüm hallerinde bu sıkıntısını gidermesi ve

655 Ebû Dâvûd (1532) rivayet etmiştir. Senedi Müslim'in koşullarını haizdir.

Scanned with CamScanner

kurtarması için Allah'a dua eder. Allah onu sıkıntısından kurtarıp kederinden kurtarınca yüz çevirip uzaklaşır, sanki başına ondan hiçbir şey gelmemiş gibi çekip gider. *"sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize duâ etmemiş gibi çekip gider."* Yüce Allah daha sonra bu vasıftaki ve bu yoldaki kişiyi yererek şöyle buyuruyor: *"İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler süslü gösterildi."* Allah'ın (c.c.) hidayet, istikamet, başarı ve doğru yolda bulunma bahşettiği kimseler ise, Allah'ın (c.c.) şu âyette buyurduğu gibi bundan müstesnadırlar: *"Ancak sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır."* (Hûd, 11)

[3720] Nitekim Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Mü'minin durumu hayret vericidir. Allah (c.c.) ona her ne takdir etse onun için hayırlı olur: eğer başına bir musibet gelirse sabreder ve bu onun için hayırlı olur. Bir nimet ulaşırsa şükreder ve bu da onun için hayırlı olur. Bu, mü'minden başka hiç kimse için söz konusu değildir."*[656]

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَٰتِ وَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13. Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde, zulmettiklerinden dolayı nice milletleri helak ettik, zaten onlar iman edecek değillerdi. İşte biz suçlu kavimleri böyle cezalandırırız.

14. Sonra da, nasıl davranacağınızı görmemiz için onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık.

Tefsiri:

Yüce Allah geçmiş nesillerin, getirdikleri açık delil ve hüccetlerde peygamberleri yalanlamalarından dolayı başlarına gelenleri haber veriyor. Sonra onların ardından başka milletleri onların yerine getirdiğini, kendisine uymalarını ve peygamberine itaatlerini görmek için onlara peygamberler gönderdiğini bildiriyor.

656 Sahihtir. Buhârî ve Müslim tahric etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[3721] İmam Müslim'in Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz dünya tatlıdır, hoştur. Şüphesiz Allah (c.c.) sizi oraya yerleştirmiş olup ne yapacağınıza bakmaktadır. Artık dünyadan ve kadınlardan sakının. Zira İsrâiloğullarının ilk fitnesi kadınlarda olmuştur."*

[3722] Taberî, Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan şöyle nakleder: Avf b. Mâlik, Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a şöyle dedi: "Ben uykudaki kişinin gördüğü gibi rüyada gördüm. Gökten sarkıtılan bir ip vardı ve onunla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yukarıya çekildi. Sonra tekrar sarkıtıldı ve bu kez Ebû Bekir (radıyallâhu anh) çekildi. Sonra minberin etrafındaki insanların minbere uzaklığı ölçüldüğünde Ömer (radıyallâhu anh) minbere üç adım daha yakın bulundu." Ömer (radıyallâhu anh): "Bırak rüyanı. Bizim ona ihtiyacımız yoktur." dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) halife olduktan sonra Avf'a "Ey Avf, bize o rüyanı anlat." dedi. Avf: "Senin benim rüyama ihtiyacın yoktur. Sen bundan dolayı beni azarlamadın mı?" deyince Ömer (radıyallâhu anh): "Yazıklar olsun sana. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in halifesine ölüm haberini söylemenden hoşlanmamıştım." dedi. Avf ona rüyayı anlattı. "Sonra minberin etrafındaki insanların minbere uzaklığı ölçüldüğünde" cümlesine gelince Hz. Ömer: "Onların birincisi halife olacak. İkincisi Allah (c.c.) için hiçbir kınayıcının kınamasından korkmaz. Üçüncüsü ise şehittir." dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle devam etti: Allah (c.c.) *"Sonra da, nasıl davranacağınızı görmemiz için onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık."* buyuruyor. İşte ey Ömer'in annesinin oğlu! Sen de yeryüzünde halife kılındın. Artık ne yaptığına bak. "Benim Allah (c.c.) için hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadığım" hususu Allah'ın dilediği şeylerdedir. "Şehiddir" diyor, fakat etrafında Müslümanlar dolaşıp dururlarken onun şehit olması ne mümkün? Ömer (radıyallâhu anh) sonra: Şüphesiz Allah her şeye kadirdir, dedi.[657]

657 Senedi zayıftır. Taberî (17595) rivâyet etmiştir. Senedinde Zeyd b. Avf vardır. Lakabı Fehd olup kendisi metruktur.

Scanned with CamScanner

Kafirlerin Kur'ân'a Yönelik Şüpheleri ve Cevaplar:

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۙ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآءِ نَفْسِي ۚ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۚ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَدْرَاكُمْ بِهِ ۖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

15. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman, bize kavuşmayı ummayanlar, "Ya bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir!" dediler. De ki: Onu kendiliğimden getirmem benim için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım.

16. De ki: Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Hiç düşünmüyor musunuz?

Tefsiri:

Yüce Allah hakkı inkar eden ve ondan yüz çeviren Kureyş müşriklerinden kafirlerin inatla inkarını zikrediyor. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara Allah'ın kitabını ve apaçık delillerini okuduğunda onlar şöyle derler: *"Ya bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir!"* Yani, ya bunu tamamen götürüp tamamen farklı üslupta birşey getir veya bunda değişiklikler yap. Allah (c.c.) peygamberine şöyle buyuruyor: *"De ki: "Onu kendiliğimden getirmem benim için olacak şey değildir."* Bu yetki bende değildir. Ben sadece emir altındaki bir kul ve Allah'ın mesajlarını tebliğ eden bir elçiyim. *"Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım."*

Yüce Allah daha sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara getirdiklerinin doğruluğuna delil olarak şöyle buyuruyor: *"De ki: "Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi."* Yani, ben bunu ancak Allah'tan bana verilmiş bir izinle, O'nun dilemesi ve iradesiyle

Scanned with CamScanner

yaptım. Benim bunu kendimden düzmediğimin ve uydurmadığımın delili sizin buna karşı koymaktan aciz olmanızdır. Bir de siz aranızda yetişip büyüdüğüm andan itibaren benim doğruluk ve eminliğimi biliyorsunuz ve beni kusurlu görebileceğiniz hiçbir şeyle tenkit edemiyorsunuz. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Hiç düşünmüyor musunuz?"* Yani, sizin, onunla hak ile batılı bilip ayırt edeceğiniz bir aklınız yok mu?!

[3723] Bu yüzden Rum kralı Heraklius, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nitelikleriyle ilgili Ebû Süfyân ve beraberindekilere yönelttiği sorular arasında: "Söylediklerini söylemeden evvel onu yalancılıkla suçlar mıydınız?" diye sormuştu. Ebû Süfyân: Ben "Hayır" dedim, demiştir. Ebû Süfyân o zaman kafirlerin başı ve müşriklerin önderiydi. Bununla birlikte gerçeği itiraf etmişti.

"Asıl fazilet düşmanların şahitlik ettikleridir."

Bunun üzerine Heraklius ona "Şunu biliyorum ki, o insanlara yalanı bırakıp da gidip Allah'a yalan ve iftira atacak değildi" demiştir.[658]

Câfer b. Ebû Talip de Habeşistan kralı Necâşî'ye şöyle demişti: "Allah (c.c.) bize doğruluğunu, soyunu ve eminliğini bildiğimiz bir elçi gönderdi. Peygamberlikten önce aramızda kaldığı süre kırk yıldı." Said b. Cübeyr'den bunun kırk üç yıl olduğu rivâyet edilmiştir. Meşhur ve asıl sahih görüş ise birincisidir.

Allah'a Karşı Yalan Uydurmak ve Âyetlerini Yalanlamak:

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ إِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

17. Öyleyse Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimdir? Doğrusu suçlu günahkârlar kurtuluşa erişemezler.

658 Bu Buhârî ve diğerlerinin rivâyet ettikleri bir hadisten bir kısımdır. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yani, Allah'a karşı yalan uyduran, Allah adına söz söyleyen ve öyle olmadığı halde Allah'ın (c.c.) kendisini peygamber olarak gönderdiğini iddia edenden daha zalim, daha azgın ve cürmü daha büyük hiç kimse yoktur. Dolayısıyla bu kimseden daha günahkar ve daha zalim kimse yoktur. Böyle birini aptallar bile bilirken peygamberlere nasıl kapalı kalır? Zira böyle bir sözü doğru veya yalancı olarak söyleyen kimseye Allah (c.c.) mutlaka, onun iyi veya kötü olduğunu mutlaka güneşten daha açık biçimde ortaya koyacaktır. Nitekim Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Müseylemetü'l-Kezzab'i gören kimselere ikisi arasındaki fark gün ortası ile gece yarısındaki zifiri karanlık arasındaki farktan daha açıktır. Basireti olan herkes her birinin tarzından, sözünden ve fiillerinden yola çıkarak Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in doğru, Müseylemetü'l-Kezzab, Secac ve Esved el-Ansi'nin yalancı oldukları sonucuna ulaşır.

[3724] Abdullah b. Selam der ki: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye gelince insanlar ondan kaçtılar. Ben de kaçanlar arasındaydım. Ama yüzünü görünce yüzünün yalancı adamın yüzü olmadığını anladım. Onu ilk dinlediğimde şöyle diyordu: *"Ey insanlar! Selamı yayın, yemek yedirin, akrabalarınızla iyi ilişki içinde olun ve geceleyin insanlar uyurken namaz kılın ki selamet içinde cennete giresiniz."*[659]

[3725] Dımam b. Sa'lebe kavmi Sa'd b. Bekir oğulları kabilesinden bir grupla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardığında onunla konuşurken bir ara, "Bu göğü kim kaldırdı?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah"* diye cevap verdi. "Bu dağları kim dikti?" dedi, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah"* buyurdu. "Bu yeryüzünü kim yaydı?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah"* buyurdu. Dımam: "Peki bu göğü kaldıran bu dağları diken ve bu yeri yayan Allah adına doğru söyle; seni bütün insanlara Allah mı gönderdi?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Vallahi, evet"* buyurdu. Sonra namazı, zekatı, haccı ve orucu sordu. Her birinde Dımam yemin ettiriyor, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yemin ediyordu. Sonunda ona "Doğru söyledin. Seni hak ile gönderene yemin ederim ki bunlara ne ekleyecek ne de eksilteceğim" dedi.[660] Adam

659 Nisâ sûresinde ve diğer sûrelerde geçti.

660 Buhârî (63); Müslim, 12; İbn Hibbân, 154, 155. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

bu kadar soruyla yetinmiş, gördüğü ve şahit olduğu O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğruluğuna delalet eden delillerle onun doğruluğuna yakinen inanmıştır. Hassan b. Sabit'in söylediği gibi:

لو لم تكن فيه آياتٌ مبيّنةٌ كانت بديهَتُهُ تأتيك بالخبر

Ondan apaçık mucizeler olmasaydı.

Apaçık gerçekler sana haberi getirirdi.

Müseylemetü'l-Kezzab'ı gören basiret sahibi herkes ise fasih olmayıp bozuk olan konuşmaları, iyi değil çirkin olan fiileri, pişmanlık ve rüsvaylık gününde sonsuza dek cehennemde birlikte kalacağı kur'anı ile mutlaka durumunu anlamışlardır. Allah'ın (c.c.) *"Allah, O'ndan başka ilah yoktur; O, diridir, Kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür."* (Bakara, 255) buyruğu ile Müseylemetü'l-Kezzab'ın -Allah onu iğrenç eylesin ve lanet etsin- "Ey iki kurbağanın kızı kurbağa! Temizsin ve nicelerini temizledin. Suyu bulandırmaz, içeni engellemezsin." sözü, "Allah (c.c.) hamileye lütfederek ondan, karın derisiyle iç organları arasından koşan bir canlı çıkardı." sözü, "Fil... Filin ne olduğunu bilir misin? Onun uzun bir hortumu vardır." sözü -Allah onu cehennemde ebedi eylesin, ki nitekim yapmıştır-, "Hamuru iyice yoğuranlara, ekmeği pişiren fırıncılara, yağı ve içyağını lokma lokma ağızlarına atanlara yemin olsun ki Kureyş haddi aşan bir millettir!" sözü ve daha başka çocukların alay ve istihza maksadı dışında telaffuz etmekten iğreneceği hezeyanlar ve hurafeler arasında ne büyük fark vardır. Bu yüzden Allah (c.c.) burnunu yerde süründürdü ve "Hadikatu'l-mevt" (ölüm bahçesi) denen günde ölüp gitti. İşleri alt üst oldu ve arkadaşları ile ailesi ona lanet okudu. Bu kimseler tevbe ederek ve Allah'ın dinini isteyerek Ebû Bekir es-Sıddîk'a geldiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in halifesi Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onlardan Müseylemetü'l-Kezzab'ın Kur'ân'ından bir şeyler okumalarını istedi. Fakat kendilerini bundan muaf tutmasını rica ettiler. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)

Scanned with CamScanner

ise duymayan insanların duyması ve üzerinde bulundukları hidayet ve ilmin değerini bilmeleri için ısrarla okumalarını istedi. Onlar da zikrettiklerimizi ve benzerlerini okudular. Yanlarından ayrılırken Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onlara "Yazıklar olsun size. Akıllarınız nereye gitmişti. Vallahi bu bir ilahtan gelmiş olamaz!" dedi.

Onlar şöyle bir olay anlattılar. Amr b. Âs câhiliyet döneminde arkadaşı olan Müseylemetü'l-Kezzab'ın yanına gelmişti. Amr o zaman henüz müslüman değildi. Müseylemetü'l-Kezzab ona: "Yazıklar olsun sana ey Amr! Bu süre zarfında arkadaşınıza -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kastediyor- ne indirildi?" dedi. Amr: Onun arkadaşlarını kısa ama büyük bir sûre okurlarken duydum, dedi. Müseyleme: Nedir o? diye sordu. Amr da *"Asra yemin ederim ki İnsan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır."* (Asr, 1-3) sûresini okudu. Müseyleme bir süre düşündükten sonra "Bana da onun benzeri indirildi" dedi. Amr "Nedir o?" deyince Müseyleme: "Ey çöl kedisi! Sen iki kulak ve bir göğüsten ibaretsin. Geri kalan yerin ise basit ve hakirdir. Ne dersin ey Amr?" dedi. Amr: Vallahi, benim senin yalancı olduğuna inandığımı biliyorsun, dedi. Bu, bir müşrikin müşrik halinde söylediği sözdür. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hali ve doğruluğu ile Müseylemetü'l-Kezzab ve yalancılığı ona bile karmaşık ve kapalı bir durum değilken, basiret ve akıl sahipleri, düzgün ve sağlam akıl ve idrak sahipleri için durumu sen düşün! Bu yüzden Allah (c.c.) *"Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken 'Bana da vahyolundu' diyenden ve 'Ben de Allah'ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim' diyenden daha zalim kim vardır!"* (En'âm, 93) buyurur. Yüce Allah tefsiri yapılmakta olan bu âyette: *"Öyleyse Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimdir?"* buyuruyor. Peygamberlerin getirdikleri ve hüccetlerle sabit olan hakkı yalanlayanların durumu da aynıdır. Onlardan da daha zalimi yoktur.

[3726] Nitekim bir hadis-i şerifte *"İnsanların Allah'a karşı en azgını bir peygamber öldüren veya bir peygamber tarafından öldürülen kişidir."*[661] buyurulmuştur.

661 Hasen bir hadistir. Daha önce Âl-i İmran sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

Müşriklerin Allah'tan Başkalarına İbadetleri:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

18. Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve "Bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir" diyorlar. De ki: Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların ortak koştukları her şeyden uzak ve yücedir.

19. İnsanlar sâdece bir tek ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi.

Tefsiri:

Yüce Allah ilahların şefaatinin Allah (c.c.) katında fayda vereceğini sanarak Allah'la birlikte başkalarına da ibadet eden müşrikleri tenkit ediyor. Onların fayda da zarar da veremeyeceğini, sandıkları hiçbir şeyin asla olmayacağını ve gerçekleşemeyeceğini bildiriyor. Onun için yüce Allah (onlara şöyle cevap veriyor) *"De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?"* İmam Taberî der ki: Mânâ şöyledir: Siz Allah'a ne göklerde ne yerde olmayan bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yüce Allah sonra kendisini onların şirk ve küfründen tenzih ederek şöyle buyuruyor: *"Hâşâ! O, onların ortak koştukları her şeyden uzak ve yücedir."* Daha sonra bu şirkin insanlar arasında sonradan peyda olduğunu, bir zamanlar yokken sonra çıktığını, başta bütün insanların tek din yani İslam üzere olduklarını bildiriyor. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Adem (a.s) ile Nûh (a.s) arasında hepsi İslam üzere olan on nesil vardır. Sonra insanlar arasında ihtilaf baş gösterdi. Putlara, taşlara ve ortak koşulan başka şeylere ibadet edildi. Allah (c.c.) da peygamberlerini kesin âyetleri, beyyineleri, güçlü hüccetleri, kuvvet-

Scanned with CamScanner

li burhanları ve batılı yok eden burhanlarıyla gönderdi: *"Helâk olanın açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helâk olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için (böyle yaptı)."* (Enfâl, 42)

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi."* Yani, Allah'ın geçmişteki hiç kimseye, kabul etmediği taktirde aleyhinde hüccet olacak delilleri göstermeden azap etmeyeceğine dair vaadi, kullarının hükmünü belli bir zamana ertelemesi olmasaydı ayrılığa düştükleri konuda aralarında hüküm vererek mü'minleri bahtiyar eder ve kafirleri sıkıntıya sokardı.

Müşrikler Rasûlullah (s.a.v.)'den Mucize İstiyorlar:

وَيَقُولُونَ لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۚ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوا ۚ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

20. "Ona Rabbinden bir mucize indirilse ya!" diyorlar. De ki: Gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

Tefsiri:

Yani, o hakikate karşı inatçı ve onu yalanlayıcı kafirler "Muhammed'e Rabb'inden bir mucize indirilseydi ya!" dediler. Bununla Allah'ın (c.c.) Semud kavmine verdiği dişi deve gibi bir deve vermesini veya onlar için Safa tepesini altına çevirmesini, Mekke dağlarını kaldırıp yerine bahçeler ve nehirler koymasını ve benzeri şeyleri kastediyorlardı. Allah (c.c.) bunlara kadirdir. Fakat O (c.c.) fiillerinde ve sözlerinde hikmet sahibidir. Nitekim başka bir yerde şöyle buyurur: *"Dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verecek ve sana saraylar ihsan edecek olan Allah'ın şanı yücedir. Onlar üstelik kıyâmeti de yalan saydılar. Biz ise, kıyâmeti inkar edenler için alevli bir ateş hazırladık."* (Furkân, 11) Yine: *"Bizi, âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, bu deveyi boğazladılar ve zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz."* (İsrâ, 59) buyurur.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c.) burada şöyle buyuruyor: Benim kullarım hakkındaki sünnetim şudur; kendilerine istedikleri mucizeyi verdiğimde iman ederlerse ne âlâ, ama iman etmezlerse onları hemen cezalandırırım. Bu yüzden Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "istedikleri mucizeler verilip kabul ederlerse bir şey olmazken etmediklerinde hemen cezalandırılmaları" ile "bırakılıp kendilerine mühlet tanınması" arasında serbest bırakıldığında onlara süre tanınmasını tercih etmişti. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara defalarca sabırla ve yumuşak davranmıştır. Bu sebeple Allah (c.c.) onların bu isteklerine nasıl cevap vereceğini gösteriyor: *"Gayb ancak Allah'ındır."* Yani, her şey O'nun elindedir. O işlerin sonunu bilir. *"Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."* Yani, eğer istemiş olduğunuz şeyleri görmedikçe iman etmeyecekseniz, Allah'ın (c.c.) benim ve sizin hakkınızda vereceği hükmü bekleyin. Oysa onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunlardan daha büyük mucizelerine şahit olmuşlardır. Bir bedir gecesi aya işaret ettiğinde yarısı dağ tarafında, diğeri alt kısmında olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Bu istedikleri ve istemedikleri diğer yerküre üzerindeki bütün mucizelerden daha büyüktür. Allah (c.c.) onların bunu doğru yolu bulmak ve içlerindeki şüpheyi giderip hakikatten emin olmak için istediklerini bilseydi isteklerine cevap verirdi. Fakat onların ancak inatçılık ve İnkarlarına devam edeceklerini biliyordu. O yüzden onları şüphelerine terk etti ve onlardan hiçbirinin iman etmeyeceğini bildi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur:

"Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar,inanmazlar. Kendilerine (istedikleri) bütün mucizeler gelmiş olsa bile, elem verici azabı görünceye kadar inanmayacaklardır." (Yûnus, 96-97) Yine: *"Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler."* (En'âm, 111) buyurur. Allah'ın (c.c.) buyurduğu gibi onlar kibirlenmelerinden dolayı kabul etmemektedirler: *"Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, yine de 'Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır' derler."* (Hicr, 14-15) Allah (c.c.) yine: *"Gökten düşen bir kütle görseler 'Üst üste yığılmış bulutlardır' derler."* (Tûr, 44) buyurur. Yine: *"Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkar ediciler: Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir, derlerdi."* (En'âm, 7) buyurur. Böyleleri isteklerine cevap vermeye değmeyecek kadar basittirler. Çünkü onda hiçbir fayda yoktur. Zira büyük

Scanned with CamScanner

günahkar ve bozguncu kişilikleri sebebiyle inatlaşmalarına ve direnmelerine devam edeceklerdir. Bu yüzden Allah (c.c.) burada: *"Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim"* buyurmuştur.

İnsanın Sıkıştığında Allah'a Yönelmesi:

وَإِذَآ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِيٓ ءَايَاتِنَا ۚ قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا ۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ ۖ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ يَٰٓأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ۖ مَّتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

21. Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki onların âyetlerimiz hakkında bir düzenleri vardır. De ki: Allah onların cezasını çabucak verir. Şüphesiz elçilerimiz ettiğiniz alayları yazıyorlar.

22. O, sizi karada ve denizde gezdirendir. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgârla alıp götürdükleri ve yolcular bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar, her yerden onlara dalgalar hücum eder ve onlar, çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da, dini yalnız Allah'a halis kılarak, "Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar.

23. Fakat Allah onları kurtarınca, bir de bakarsın ki yine haksız yere yeryüzünde taşkınlık ediyorlar. Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir; sâdece fâni dünya hayatının menfaatini elde edersiniz, sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah, insanlara sıkıntıdan sonra rahatlık, kıtlıktan sonra bolluk ve kuraklıktan sonra yağmur gibi başlarına gelen bir zarardan sonra bir rahmet tattırdığında, onların hemen Allah'ın âyetlerine dair bir düzen kurduklarını haber veriyor. *"âyetlerimiz hakkında bir düzenleri vardır."* buyruğu hakkında Mücâhid: Onlarla alay eder ve yalanlarlar, der. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder; fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider."* (Yûnus, 12) buyurur.

[3727] Sahih bir hadiste ifade edildiğine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yağmur yağan bir gecenin ertesi sabahında insanlara namazı kıldırdıktan sonra *"Rabb'inizin bu gece ne dediğini biliyor musunuz?"* diye sordu. Sonra tekrar *"Rabb'inizin bu gece ne dediğini biliyor musunuz?"* dedi. Sahabiler "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c.) bu gece buyurdu ki: Sabaha kullarımdan kimisi bana iman eden, kimisi beni inkar ve red eden kimseler olarak çıktı. 'Bize Allah'ın lütuf ve rahmetiyle yağmur yağdırıldı' diyen bana iman etmiş ve yıldızları inkar etmiştir. 'Bize filan filan yıldızların doğmasıyla (vs.) yağmur yağdırıldı' diyen ise beni inkar etmiş, yıldızlara iman etmiştir."*

"De ki: "Allah düzen kurmada daha hızlıdır." Yani, O'nun tuzağa çekmesi ve mühlet vermesi daha çetindir. Hatta isyankarlardan kimisi kendisine azap edilmeyeceğini sanar. Oysa o verilmiş bir mühlettedir ve sonra bir gaflet anında yakalanıverir. Değerli yazıcı melekler onun her yaptığını tekrar teker kaydetmekte ve yazmaktadırlar. Sonra onu gaybı ve görüleni bilen Allah'a arz ederler. O da onun basit veya önemli her şeyinin, hatta bir hurma çekirdeği ve onun çukuru kadar olan amellerinin dahi karşılığını verir.

Yüce Allah sonra şöyle anlatıyor: *"O, sizi karada ve denizde gezdirendir."* Yani, bekçiliğiyle sizi koruyup muhafaza etmektedir. *"Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgârla alıp götürdükleri ve yolcular bu yüzden"* yani denizde hep birlikte seyr etmekten *"neşelendikleri zaman"* işte onlar bu haldeyken birden *"o gemiye şiddetli bir fırtına gelip*

Scanned with CamScanner

çatar, her yerden onlara dalgalar gelir" yani, hücum eder *"ve onlar, çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da, dini yalnız Allah'a halis kılarak Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar."* Yani, Allah (c.c.)'ın yanında bir puta veya saneme yalvarmayıp aksine yalnızca Allah'a dua eder ve O'na yalvarırlar. Nitekim başka bir âyette Allah (c.c.): *"Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür."* (İsrâ, 67) buyurur. Allah (c.c.) burada şöyle buyuruyor: *"Andolsun eğer bizi bundan"* yani bu halden *"kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız"* Yani, sana hiç kimseyi ortak koşmayacağız. Burada sadece sana dua ettiğimiz gibi başka yerde de yalnız sana kulluk edeceğiz. *"diye Allah'a yalvarırlar."*

Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"Fakat Allah onları"* düştükleri bu tehlikeden *"kurtarınca, bir de bakarsın ki"*, Allah (c.c.)'ın *"...sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi..."* (Yûnus, 12) buyruğunda ifade ettiği gibi sanki öyle bir şey olmamışçasına. *"yine haksız yere yeryüzünde taşkınlık ediyorlar."* Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir"* Yani, bu taşkınlığınızın zararını yine kendiniz çekersiniz. Onunla kendinizden başka hiç kimseye zarar vermezsiniz.

[3728] Nitekim bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Allah'ın işleyene âhirette hazırladığı ceza yanında dünyada çabucak cezalandırılmasına haddi aşmak (zulüm) ve akrabalarla ilişkileri koparmak kadar layık olan başka bir günah yoktur."[662]

"Sâdece fâni dünya hayatının menfaatini elde edersiniz," Size sadece değersiz ve hakir dünyadaki bazı fayda ve menfaatler vardır. *"sonunda dönüşünüz"* dönüp gelişiniz ve varışınız *"yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz."* Yani, size tüm yaptıklarınızı bildirecek ve onların karşılığını ödeyeceğiz. Artık kim bir hayır bulursa Allah'a hamd etsin. Kim ondan başka bir şey bulursa ancak kendisini yersin.

662 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred'de (67); Hakim, 2/256; Ahmed b. Hanbel, 5/36; İbn Hibbân, 455. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Hadisin şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

Dünya Hayatının Misali:

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَآ أَتَاهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ ۖ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

24. Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde birbirine karışır. Nihayet yeryüzü zinetini takınıp, süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek topluluklar için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.

25. Allah kullarını selâm yurduna çağırır ve O, dilediğini doğru yola iletir.

Tefsiri:

Yüce Allah dünya hayatının cazip ve süslü oluşuna, çabuk sona erip gitmesine, gökten indirmiş olduğu suyla yerden çıkardığı ve insanların yedikleri çeşit çeşit ve türlü türlü tahıl ve meyvelerle hayvanların yedikleri yoncalar, çayırlar ve diğer bitkileri misal getiriyor. *"Nihayet yeryüzü zinetini takınıp"* yani fâni süsünü takınıp *"süslendiği"* tepelerinden çıkan muhtelif şekil ve renklerdeki taptaze çiçeklerle güzelleştiği *"ve"* onları eken ve diken *"sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını"* yani derebileceklerini ve hasat edebileceklerini *"sandıkları bir sırada"* işte tam o vakit kasırga veya şiddetli ve soğuk bir fırtına gelip onun yapraklarını kurutur ve meyvelerini telef eder. Bu yüzden yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"bir gece veya gündüz ona emrimiz gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş"* yani, daha önce hiç

Scanned with CamScanner

olmamış *"gibi kökünden koparılarak biçilmiş"* yani yeşil ve taptaze iken kurumuş *"bir hale getiririz."* Katâde der ki: Orada bolluk ve güzellikten hiçbir şey olmamış bir hale getiririz. Yok olan her şey böyledir; yok olduktan sonra sanki hiç olmamış gibi olur.

[3729] Bu yüzden bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Dünyada nimetleri herkesten çok yaşamış biri cehenneme getirilir ve bir kez daldırılır. Sonra ona "Hiçbir nimet gördün mü, hiçbir nimet yaşadın mı?" diye sorulur. O "Hayır" der. Dünyada en çok acı ve ızdırap çekmiş biri getirilip nimetlere bir kez daldırılır. Sonra ona "Hiç sıkıntı ve fakirlik yüzü gördün mü?" denilir. O da "Hayır" der. Allah (c.c.) helak edilen kavimlerden bahsederken şöyle buyuruyor: "Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı."* (Hûd, 67-68)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"İşte iyi düşünecek topluluklar için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz."* Yani, dünyadakilerin dünyayla aldanmalarına ve mağrur olmalarına, ellerinde tutmaya çalışmalarına ve boş vaadlerine güvenmelerine rağmen onun nasıl sür'atle yok olduğunu ve ellerinden çıktığını bu misalde düşünüp görsünler diye bu hüccetleri ve delilleri açıklıyoruz. Çünkü, kendisini isteyenden kaçması ve kaçanın peşinden gitmesi dünyanın tabiatında vardır. Allah (c.c.) dünya hayatına yeryüzünü aziz kitabının bir çok yerinde misal vermiştir. Mesela Kehf sûresinde şöyle buyurmuştur: *"Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi (önce gelişip) birbirine karışmış arkasından rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şey üzerinde iktidar sahibidir."* (Kehf, 45) Aynı şekilde Zümer ve Hadîd sûrelerinde de dünya hayatına suyu misal olarak vermiştir.

Taberî, Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan şöyle nakleder: Mervan b. Hakem'i minberde şöyle derken duydum. Âyeti şöyle okudu: "Nihayet yeryüzü zinetini takınıp süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada. Ki Allah (c.c.) onları ahalisinin günahları sebebi dışında bir sebepten helak edecek değildir." Ona "Mushaf'ta yazmadığı halde öyle okudun" dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın oğlu Abbâs "İbn Abbâs da böyle okuyordu" dedi. Ardından İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a haber gönderdiler. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Übeyy b. Ka'b

Scanned with CamScanner

da bana böyle okudu, dedi.[663] Bu garip bir kıraattir. Sanki tefsir maksadıyla yapılmış bir ziyadedir.

"Allah kullarını selâm yurduna çağırır." Allah (c.c.) dünyayı ve hızla yok olacağını ifade ettikten sonra cennete teşvik ediyor, ona çağırıyor ve orayı "Daru's-Selam: Selam yurdu" adıyla anıyor. Yani, afetlerden, noksanlıklardan ve meşakkatlerden selamette ve uzakta olan yurt. *"Allah kullarını selâm yurduna çağırır ve O, dilediğini doğru yola iletir."*

[3730] Ebû Kılabe kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet edilmiştir: *"Bana "gözlerin uyusun, fakat kalbin anlasın ve kulakların işitsin." denildi. Bunun üzerine gözüm uyudu, kalbim anladı ve kulağım işitti. Sonra şöyle denildi: Bir muhterem bir ev yaptırdı. Sonra bir sofra hazırlattı. Ardından bir davetçi gönderdi. Her kim davetçinin davetine icabet ederse eve girer, sofradan yer ve efendi ondan razı olur. Kim de davetçiye icabet etmezse eve girmez, sofradan yemez ve efendi ondan razı olmaz. Bu misalde Allah efendidir, yurt İslam, sofra cennet, davetçi ise Muhammed'dir."*[664] Bu mürseldir.

[3731] Bu hadis Câbir b. Abdullah'tan bitişik senetle de gelmiştir. Câbir (radıyallâhu anh) şöyle anlatır: Rasûlullah bir gün yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: *"Ben rüyada Cebrâil'i (a.s) başucumda, Mikâil'i (a.s) ayak ucumda gördüm. Biri diğerine "Onun hakkında bir misal ver" dedi. Diğeri "Dinle, kulağın duysun. Anla, kalbin idrak etsin. Senin ve ümmetinin misali şu hükümdarın durumuna benzer. Hükümdar bir mekan edinir, sonra oraya bir ev yapar. Sonra da oraya bir sofra kurar ve insanları yemeğe çağırması için bir elçi gönderir. İnsanlardan kimisi elçinin çağrısına icabet ederken bazıları icabet etmez. Allah hükümdar, yer İslam, ev ise cennettir. Ey Muhammed! Sen ise elçisin. Dolayısıyla senin davetine cevap veren İslam'a girer, İslam'a giren cennete girer ve cennete giren ise ondan yer."*[665] Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir.

---

663 Sahabeye nispet edilen asılsız bir rivâyettir. Taberî (17616) rivayet etmiştir. Senedindeki Abdulaziz, yani İbn Eban metruktur, bir çok kişi tarafından yalancılıkla suçlanmıştır.

664 Mürseldir. Ancak sonraki hadis bunun şahididir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

665 Taberî (17624) rivayet etmiştir. Râviler sika ve meşhurdurlar. Said ile Câbir arasında kopukluk vardır. Fakat önceki hadisle kuvvetlenmiş sayılabilir.

Scanned with CamScanner

[3732] Katâde, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Güneşin doğduğu her günde iki melek insanlar ve cinler dışında bütün mahlukatın duyacağı bir sesle şöyle nida ederler: Ey insanlar! Rabb'inize gelin. Şüphesiz (dünya malından) az ve yetecek kadar olanı çok ve oyalayıcı olandan daha hayırlıdır. Bu mânâ Kur'ân'da da 'Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir.' (Yûnus, 24) âyetinde indirilmiştir."*[666] Bunu İbn Ebî Hâtim ve Taberî rivayet etmişlerdir.

Güzel Amel Sahiplerinin Daha güzeliyle ve Bir Ziyadeyle Mükafatlandırılması:

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

26. Güzel amel edenlere daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de bir horluk. İşte onlar cennet ehlidir. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır.

Tefsiri:

Yüce Allah dünyada iman edip salih ameller işlemek sûretiyle güzel bir hareket sergileyen kimselere âhirette daha iyisinin olacağını haber veriyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"* (Rahmân, 60) buyurur. *"Bir de fazlası vardır."* ifadesinden kasıt amellerinin sevabının 10'dan 700 katına, hatta ondan daha fazla katına katlanmasıdır. Bu Allah'ın (c.c.) onlara cennette vereceği köşkleri, hurileri, Allah'ın (c.c.) onlardan hoşnutluğunu ve onlar için gizlediği mutluluk kaynağı başka nimetleri de kapsar. Bunlardan en üstünü ve en yücesi ise Allah'ı görmektir. Çünkü bu nimet onlara verilenlerin hepsinden daha büyük bir ziyade nimettir. Onu amelleriyle hak etmezler, Allah (c.c.) onlara lütuf ve rahmetiyle bahşeder. Nitekim Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Huzeyfe b. Yeman, Abdullah b.

666 Taberî (17623) Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Râvîlerden Abbad b. Raşid hakkında ihtilaf vardır. İmam Ahmed b. Hanbel sika olduğunu söylemiştir. İbn Main'den iki rivâyet vardır. Ebû Dâvûd zayıf olduğunu söylemiştir, Buhârî zayıf râvîler arasında saymıştır. Çoğunluk zayıf olduğu görüşündedir. Metin de münkerdir. Dolayısıyla hadis zayıfa daha yakındır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Abbâs, Said b. Müseyyeb, İbn Ebî Leyla, Abdurrahman b. Sabıt, Mücâhid, İkrime, Amir b. Sa'd, Atâ, Dahhâk, Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî, Muhammed b. İshâk ile selef ve haleften daha başka kimselerden de âyetteki fazlalığı Allah'a bakmakla tefsir ettikleri rivâyet edilmiştir. Bu konuda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisler de gelmiştir.

[3733] Onlardan biri, Abdurrahman b. Ebî Leyla'nın Suheyb (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivâyettir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Güzel amel edenlere daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır."* âyetini okudu ve şöyle buyurdu: *"Cennet halkı cennete ve cehennem halkı cehenneme girdikten sonra bir münadi: "Ey cennet halkı, Allah'ın (c.c.) size vaadi vardır, onu yerine getirmek istiyor" diye nida eder. "Nedir ki o? Allah (c.c.) terazilerimizi (sevap kefelerimizi) ağır bastırmadı mı, yüzümüzü aydınlatmadı mı, bizi cennete koymadı mı, cehennemden uzaklaştırmadı mı?" derler. Allah (c.c.) onlar için perdeyi açar ve O'na (c.c.) bakarlar. Vallahi, Allah (c.c.) onlara kendisine bakmaktan daha sevimli ve onlar için daha mutluluk verici bir şey vermemiştir."*[667] Bunu İmam Müslim ve bir grup imam bu şekilde Hammad b. Seleme'nin nakliyle rivayet etmişlerdir.

[3734] İmam Taberî, Ebû Temime kanalıyla Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir: Allah (c.c.) kıyâmet gününde bir münadi gönderir. Münadi baştan sona herkesin işiteceği bir sesle şöyle nida eder "Şüphesiz Allah (c.c.) size "daha güzel karşılık" ile "fazlalık" vaad etti. "Daha güzel karşılık" cennet, "fazlalık" ise Aziz ve Celil olan Rahmân'ın yüzüne bakmaktır." der.[668] Bunu İbn Ebî Hâtim de rivayet etmiştir. Ancak onda Ebû Temime'den rivâyet eden kişi (Eban değil) Ebû Bekir el-Hüzeli'dir.

[3735] Yine İmam Taberî, Ka'b b. Ucere'den, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Güzel amel edenlere daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır."* buyruğu hakkında *"Bu Aziz ve Celil olan Rahmân'ın yüzüne bakmaktır"* dediğini rivayet etmiştir.[669]

---

667 Müslim, 181; Tirmizî, 2552; Nesâî, et-Tefsir, 254; Ahmed b. Hanbel, 4/333; Taberî, 17641; İbn Hibbân, 7441.

668 Taberî (17633) rivayet etmiştir. Senedindeki Eban'ın adı İbn Ebî Ayyaş'tır. Şu'be onu yalancılıkla suçlamıştır. Onun rivâyetine Ebû Bekir el-Hüzeli mütabaa etmiştir. O da metruk ve yalancılıkla suçlanan biridir. Dolayısıyla haber zayıftır. Bu konuda sahih olan Suheyb (radıyallâhu anh)'tan gelen rivâyettir.

669 Taberî (17646). İbn Cüreyc'in An'anlı rivâyeti vardır. Râvîlerden İbrâhim de kuvvetli değildir.

Scanned with CamScanner

[3736] Yine İmam Taberî'nin Übeyy b. Ka'b'dan rivâyetine göre kendisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e *"Güzel amel edenlere daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır."* buyruğunu sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Daha güzeli cennet, fazlası ise Allah'ın yüzüne bakmaktır."* cevabını verdi.[670] Bunu İbn Ebî Hâtim de Züheyr'in nakliyle rivayet etmiştir.

Allah'ın (c.c.) *"Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de bir horluk."* buyruğunda ifade edilen "قَتَر" mahşerde Arasat meydanında kafirlerin ve günahkarların yüzlerini kaplayan toz ve siyahlıktır. "Zillet" ise horluk ve küçültülmedir. Yani, onlar ne içlerinde ne de dış görünüşlerinde herhangi bir zillet ve alçalma hali yaşamayacaklar. Aksine Allah'ın (c.c.) haklarında buyurduğu gibi olacaklar: *"İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; parlaklık,sevinç verir."* (İnsan, 11) Yani, yüzlerine parlaklık, kalplerine sevinç verir. Allah (c.c.) lütuf ve merhametiyle bizi de onlardan eylesin. Amin.

Kötülükler İşleyenlerin Âhiretteki Hali:

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

27. Kötülükler işleyenlere gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

Tefsiri:

Yüce Allah, iyilikleri katlanacak ve ondan ayrı başka nimetler verilecek olan bahtiyarların durumunu bildirdikten sonra, bedbahtların haline geçiyor. Onlara karşı adaletini, kötülüklerini misliyle cezalandırıp daha fazlasını vermeyeceğini söylüyor. *"Onları zillet kaplayacaktır"* Yani, günahlarından ve onların başlarına getireceklerine dair korkularından dolayı yüzlerine zillet ge-

670 Taberî (17648) rivayet etmiştir. Senedinde adı anılmamış biri vardır. İnşallah bu hadis-i şerifler, mevkuf ve maktu senetli diğer rivâyetlerle birlikte toplu haliyle birbirlerini desteklemektedirler.

Scanned with CamScanner

lecek ve bürüyecektir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin."* (Şûrâ, 45) buyurur. Yine, *"(Rasûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar."* (İbrâhim, 42-43) buyurur.

Yüce Allah *"Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur."* buyuruyor. Yani, onlardan azabı engelleyecek ve himaye edecek hiçbir şey yoktur. Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"O gün insan, 'Kaçacak yer neresi!' diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur."* (Kıyâmet, 10-12)

"Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür." buyruğunda Allah (c.c.) âhirette yüzlerinin kararacağını bildiriyor. Nitekim başka bir yerde şöyle buyurur: *"Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşünün.) İmdi, yüzleri kararanlara: İmandan sonra kafir mi oldunuz? Öyle ise inkar etmiş olmanız yüzünden tadın azabı! (denilir). Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada ebedi kalacaklardır."* (Âl-i İmrân, 106-107) Yüce Allah yine: *"O gün bir takım yüzler parıl parıldır, güler ve sevinir. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır."* (Abese, 37-41) buyurur.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ
وَشُرَكَآؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ
﴿٢٨﴾ فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ
﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ
الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۚ ﴿٣٠﴾

28. Onların hepsini bir araya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara, "siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin" diyeceğimiz gün artık onların aralarını tamamen ayırmışızdır. Ve onların ortak koştukları derler ki: "Siz, bize ibâdet etmiyordunuz.

Scanned with CamScanner

29. Bizimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin tapmanızdan tamamen habersizdik.

30. Orada herkes geçmişte yaptıklarından imtihana çekilecek. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler de onları terkedip kaybolmuştur.

Tefsiri:

"Onların hepsini bir araya toplayacağımız.. gün" Yani, insanı ve cinni, itaatkarı ve isyankarı ile yeryüzünde yaşayan herkesi toplayacağımız gün. Nitekim yüce Allah bir âyette *"Hiçbirini bırakmaksızın onları (tüm ölüleri) mahşerde toplamış olacağız."* (Kehf, 47) buyurur.

"sonra da Allah'a ortak koşanlara, siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin diyeceğimiz gün" Yani, "siz ve mü'minler kendilerine ait yerlerde duracak. Onların yanından ayrılın bakalım." denilecek. Nitekim yüce Allah bir âyette *"Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar! (denilir)"* (Yâsin, 59) buyurur. Allah (c.c.) yine: *"Kıyâmet kopacağı gün, işte o gün (müminlerle inkarcılar) birbirlerinden ayrılacaklardır."* (Rûm, 14) buyurur. Bir âyette de: *"O gün (insanlar) bölük bölük ayrılacaklardır."* (Rûm, 43) buyurur. Yani, ikiye ayrılacaklardır. Bu, yüce Rabb'in aralarında hükmünü vermek üzere geldiğindeki durumdur. O yüzden: Aralarında hüküm vermesi ve onları orada beklemekten kurtarması için mü'minler Allah'a (c.c.) müraccat ederlerdir, denilmiştir.

[3737] Bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Biz kıyâmet gününde insanların üstünde, yüksek bir yerde olacağız."*[671] buyurmuştur.

Yüce Allah bu âyet-i kerimede kıyâmet gününde müşriklere ve putlarına *"siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin."* diye emredeceğini haber veriyor.

"Artık onların aralarını tamamen ayırmışızdır. Ve onların ortak koştukları derler ki: "Siz, bize ibâdet etmiyordunuz." Yani, kendilerine ibadetlerini inkar eder ve onlardan beri olduklarını ilan ederler. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Hayır, hayır! Taptıkları, onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar."* (Meryem, 82) buyurur. Yine: *"İşte o zaman (görecekler ki) kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşırlar*

671 Bu sahih bir hadis olup daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

ve o anda her iki taraf da azabı görmüş, nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır." (Bakara, 166) buyurur. Yüce Allah yine: *"Allah'ı bırakıp da kıyâmet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? Oysa onlar, bunların tapmalarından habersizdirler. İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (müşrikler) onlara (tapındıklarına) düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkar ederler."* (Ahkâf, 5-6) buyurur. Yüce Allah, müşrikler kendilerine ibadet ettiklerini iddia ederek müracaat ettiklerinde şeriklerinin (ortak koştuklarının) onlara şöyle diyeceklerini bildiriyor: *"Bizimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin tapmanızdan tamamen habersizdik."* Yani, biz bunu ne hissediyor, ne de biliyorduk. Fakat haberimiz olmadan kendiniz bize ibadet ediyordunuz. Allah (c.c.) sizinle bizim aramızda şahit ki biz sizi bize ibadete ne çağırdık, ne emrettik, ne de bu hareketinizden razı olduk. Bu, Allah'la birlikte duymayan, görmeyen ve onlara hiçbir fayda sağlayamayan, ibadet etmeleri için müşriklere ne emretmiş, ne razı olmuş ne de istemiş olan, hatta en çok ihtiyaç duydukları bir vakitte onlardan beri olduklarını ilan eden şeriklere tapınmalarına dair verilmiş,onları susturacak büyük bir cevaptır. Bunlar diri olan, tüm mahlukatı ayakta tutan, işiten ve gören, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen; hiçbir ortağı bulunmayan ve tek olan kendisine ibadeti emredip kendinden başkalarına ibadetten men ederek peygamberlerini gönderen, kitaplarını indiren Allah'a ibadeti ise terk etmişlerdir. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"Andolsun ki biz, 'Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının' diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler!"* (Nahl, 36) Allah (c.c.) yine: *"Senden önce hiçbir Rasûl göndermedik ki ona: 'Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."* (Enbiyâ, 25) buyurur. Yüce Allah bir âyette de: *"Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahmân'dan başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz?"* (Zuhruf, 45) buyurur.

Müşrikler çeşit çeşit ve grup gruptur. Allah (c.c.) kitabında onları zikretmiş, hal ve sözlerini açıklamış, içinde bulundukları sapıklığa en mükemmel şekilde cevap vermiştir.

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Orada herkes geçmişte yaptıklarından imtihana çekilecek."* Yani, kıyâmet günü hesap yerinde her nefis sınava tabi tutulacak ve her nefis geçmişte yaptığı her iyi ve kötüyü bilecek. Nitekim

Scanned with CamScanner

yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Gizlenenlerin ortaya döküldüğü gün"* (Târık, 9) Yine, *"O gün insana, ileri götürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir."* (Kıyâmet, 13) buyurur. Allah (c.c.) yine: *"Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyâmet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız. Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter."* (İsrâ, 14) buyurur.

Bazıları *"Orada herkes geçmişte yaptıklarından imtihana çekilecek."* buyruğunu (تبلو: imtihan olunacak yerine tilavet kökünden "تتلو" şeklinde okumuşlardır. Bu kıraate bazıları "Orada herkes geçmişte yaptıklarını okuyacak." mânâsı verirken, bazıları "Orada herkes yapmış olduğu her iyi ve kötü amelinin peşinden gidecek" mânâsını vermişlerdir.

[3738] Bazıları ikinci tefsiri şu hadise dayanarak yapmışlardır: *"Orada 'Her bir topluluk ibadet ettiği şeyin peşinden gitsin' denilir. Bunun üzerine güneşe tapanlar güneşin peşine, aya ibadet edenler ayın peşine, tağutlara ibadet edenler tağutların peşine düşer..."*[672]

"Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir." Yani, bütün işler adaletle hükmedici "Adl" ve "Hakem" olan Allah'a (c.c.) dönmüştür. O da hükmünü vermiş ve cennetlikleri cennete cehennemlikleri cehenneme koymuştur.

"Uydurmakta oldukları şeyler de" yani Allah'a (c.c.) iftira ederek O'nun (c.c.) dışında ibadet ettikleri şeyler de *"onlardan sapmıştır"* yani onları terk edip gitmişlerdir.

Allah'ın Rububiyetinin Uluhiyetine Delil Gösterilmesi:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۚ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

672 Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. İleride gelecek.

Scanned with CamScanner

31. De ki: Size gökten ve yerden kim rızk veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik bulunuyor? Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşi kim idare ediyor? "Allah" diyecekler. De ki: "Öyle ise sakınmıyor musunuz?"

32. İşte O, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır? O halde nasıl döndürülüyorsunuz?

33. İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki: "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu.

Tefsiri:

Yüce Allah, müşriklerin Allah'ın tek, (kainatın) rabbi ve sahibi olduğunu itiraflarını, kendisinin yegane ilah olduğu hususunda aleylerinde delil olarak sunarak şöyle buyuruyor: *"De ki: 'Size gökten ve yerden kim rızık veriyor?'"* Yani, gökten yağmur indirip kudreti ve dilemesiyle yeri yaran ve ondan *"ekinler, üzümler,yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar"* (Abese, 27-31) bitiren kimdir? *"...Allah'tan başka bir ilah mı var!..."* (Neml, 60) Diyecekler ki: Allah'tır. *"Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verebilecek olan kimdir?..."* (Mülk, 21)

Şu cümle de aynı şekilde söz konusu hususa delil olarak zikredilmiştir: *"Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik bulunuyor?"* Yani, size bu işitme ve görme gücünü kim veriyor. O dileseydi bunları yok eder ve elinizden alırdı. Nitekim yüce Allah bir âyette şöyle buyurur: *"(Rasûlüm!) De ki: Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz!"* (Mülk, 23) Yine: *"De ki: Ne dersiniz; eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör eder, kalplerinizi de mühürlerse bunları size Allah'tan başka hangi ilah geri verebilir!"* (En'âm, 46) buyurur.

"Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor?" Yani, büyük kudreti ve kuşatıcı lütfuyla bunları kim yapıyor? Bu âyet hakkındaki ihtilaf daha önce geçmişti ve âyetin genel olup onların hepsini içerdiğini söylemiştik.

"İşi kim idare ediyor?" Yani, her şeyin hakimiyeti elinde olan, her şeyden kendisine sığınılan ancak kendisine karşı kimseye sığınılamayan kimdir? Hükmünü bozacak hiç kimse yoktur. Başkaları yaptıklarından sorulurken

Scanned with CamScanner

yaptığından sorulamayan her şeyde yegane tasarruf sahibi ve tek hakim O'dur. *"Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir."* (Rahmân, 29) Ulvî ve suflî tüm alemler ile onlarda bulunan melekler, insanlar ve cinler O'na (c.c.) muhtaçtır, O'nun kuludur, önünde boyunduruğu altındadır.

"(Müşrikler tüm bu sorulara cevaben) 'Allah' diyecekler." Yani, onlar bunu bilmekte ve itiraf etmektedirler. *"De ki: "Öyle ise sakınmıyor musunuz?"* Yani, peki kendi görüş ve cahilliğinizle Allah ile beraber başkasına ibadet edişinizde Allah'tan korkmuyor musunuz?"

"İşte O, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır? O halde nasıl döndürülüyorsunuz?" Yani, bütün bunların faili olduğunu itiraf ettiğiniz o zat, işte sizin rabbiniz ve sadece kendisine ibadet edilmeye layık olan hak ilahınız odur.

"Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır?" Yani, O'nun (c.c.) dışındaki her mabud batıl ve geçersizdir. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Tektir, hiçbir ortağı yoktur. *"O halde nasıl döndürülüyorsunuz?"* Yani, O'nun (c.c.) her şeyi yaratan Rabb ve her şeyde tasarruf eden olduğunu bildiğiniz halde nasıl O'na (c.c.) ibadetten başkalarına ibadete döndürülüyorsunuz?

"İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki: "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu." Yani, bu müşrikler peygamberleri tevhidinin tebliğcisi olarak gönderdiği yegane yaratıcı, rızk verici ve kainattaki tasarruf sahibinin Allah (c.c.) olduğunu itiraf ettikleri halde inkar ettiklerine, şirklerine ve Allah (c.c.) ile birlikte başka ilahlara ibadetlerine devam ettiklerine göre, bu yüzden onlar hakkında Allah'ın (c.c.) onların cehennem ehli bedbahtlar olduğunda dair sözü gerçekleşmiş oldu. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette de şöyle buyurur: *"O küfredenler.... 'Evet geldi' derler, ama, azap sözü kafirlerin üzerine hak olmuştur."* (Zümer, 71)

Scanned with CamScanner

Allah'ın Yegane İlah Olduğuna Başka Deliller:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدِىٓ إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِىٓ إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّىٓ إِلَّآ أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

34. De ki: Allah'a ortak koştuklarınız arasında, ilk defa yaratacak, sonra onu geri döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp sonra da onu tekrar öldürür, O halde nasıl saptırılırsınız!

35. De ki: Ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı? De ki: "Hakka Allah iletir" Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidâyet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı? Size ne oluyor? Nasıl hükmediyorsunuz?"

36. Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan hiçbir şeyin yerini tutmaz. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir.

Tefsiri:

Bu âyetlerde müşriklerin Allah'a başkalarını ortak koşmaları, putlara ve şeriklere tapmaları davalarının batıl olduğu ispat edilmektedir. *"De ki: "Allah'a ortak koştuklarınız arasında, ilk defa yaratacak, sonra onu geri döndürecek biri var mı?"* Yani, gökleri ve yeri yaratmaya başlayan (yok iken var eden), onlarda yeni yaratıklar meydana getirmekte olan, gökleri ve yerdeki mahlukatı darmadağın edip onlardaki yokluğa terk edecek, sonra da onları yeni bir yaratılışla yaratacak olan kimdir? *"De ki: "Allah ilk defa yaratıp sonra da onu tekrar öldürür"* Yani, bunları hiçbir ortağı olmaksızın tek başına yapan Allah'tır. *"O halde nasıl saptırılırsınız!"* Yani, nasıl doğru yoldan batıl yola çevrilirsiniz?

Scanned with CamScanner

"De ki: 'Ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı?' De ki: 'Hakka Allah iletir'" Yani, siz biliyorsunuz ki şeriklerinizin yoldan sapmış birini doğru yola iletmeye gücü yetmez. Şaşkınlara ve sapkınlara hidayet eden, kalpleri azgınlıktan doğruya çeviren zat kendinden başka ilah bulunmayan Allah'tır. *"Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidâyet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı?"* Yani, şimdi kul hakka ileten ve kör iken görmesini sağlayana mı uysun, yoksa kör ve sağır olması sebebiyle kendisine yol gösterilmedikçe yolunu bulamayacak olana mı uysun? Nitekim Allah (c.c.) İbrâhim (a.s)'ın babasına şöyle dediğini bildirmiştir: *"Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?"* (Meryem, 42) İbrâhim (a.s) kavmine de: *"Yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz! Oysa ki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı."* (Sâffât, 95-96) demiştir. Bu konuda başka âyetler de vardır.*"Size ne oluyor? Nasıl hükmediyorsunuz?"* Yani, size ne oluyor da aklınız başınızdan alınıyor? Nasıl Allah (c.c.) ile yaratıklarını bir tuttunuz, bunları birbirine denk kabul ettiniz ve hem Allah'a hem bunlara ibadet ettiniz? İbadetinizi sadece, sapıklıktan hidayete çıkaran, malik ve hakim olan Rabb'e yapsaydınız, sırf O'na dua edip O'na yönelseydiniz ya!

Sonra yüce Allah onların dinlerinde hiçbir delil ve burhana dayanmadıklarını, onun kendilerinin zanları, yani vehim ve hayalleri olduğunu, bunun ise onlara hiçbir faydasının olmayacağını açıklıyor: *"Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan hiçbir şeyin yerini tutmaz."* Allah'ın (c.c.) *"Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir."* buyruğu ise müşriklere tehdit ve korkutmadır. Zira Allah (c.c.) onlara bunun karşılığını tam bir şekilde vereceğini bildiriyor.

[Yunus sûresi 6. ciltten devam edecek.]

Scanned with CamScanner